

Yirmi Altıncı Söz'ün Zeyli ve Hâtimesi'nin Şerhi ile Beşinci Mektûb'un Şerhi

Seite 1

**YİRMİ ALTINCI SÖZ'ÜN ZEYLİ VE
HÂTİMESİ'NİN ŞERHİ İLE BEŞİNCİ
MEKTÛB'UN ŞERHİ**

Müellif: Bedüzzamân Saîd Nursî

Şârih: Muhammed Doğan
(Molla Muhammed el-Kersî)

ISBN: 978-605-6638-98-5

Semendel Yayınları: Güven Mahallesi, Okul So. No: 4/1A 34160 Güngören/İSTANBUL

Tel: 0212 519 36 96-0533 488 27 02

Fax: 0212 519 36 97

WhatsApp sipariş hattı: 0533 488 27 02

Web adresi: www.semendel.com

E-posta: semendel@semendel.com

Yayıncı Sertifika No: 33544

SEMENDEL YAYINLARI

© Bu kitâbın bütün yayın hakları Semendel Yayıncılık Limited Şirketi'ne áiddir.

Lügat: muhammed, limited, mahalle, sipariş

Risâle-i Nûr Külliyyatı'ndan

Yirmi Altıncı Söz'ün Zeyli ve Hâtimesi

ile Beşinci Mektûb

Müellif: Bedîuzzaman Saîd Nursî

ve

Keşfü'l-Envâr Külliyyatı'ndan

Yirmi Altıncı Söz'ün Zeyli ve Hâtimesi'nin Şerhi

ile Beşinci Mektûb'un Şerhi

Şârih: Muhammed Doğan (Molla Muhammed el-Kersî)

**"Sâhil-i selâmet olan Dâru's-Selâm'a
Ümmet-i Muhammediyye (asm)'ı çıkaran
bir sefîne-i Rabbânîyye'de çalışan hademeleriz."
Bediüzzaman Saîd Nursî**

Lügat: muhammed, ediyye

İÇİNDEKİLER

İhlâs ve muhabbette kusûru olan sâlik ma'nen terakkî edebilir mi? 22

Risâle-i Nûr'da şerh ve îzâh neden bu kadar çok ehemmiyetlidir? 23

Sâir tarîklerin uzaması ve müşkilleşmesinin ana sebebi nedir? 27

Bu Kur'ânî tarîk, tarîkattan hâsıl olan mezâyâyı nasıl ihtivâ etmiştir? 28

Sırr-ı kaderi anlamayan sâlik, neden "insân-ı kâmil" mertebesine çıkamaz? 28

Bir küçük "Zeyl"i güzelce anlamak için yapılması gereken şeyler 29

Bütün tarîkatlar neden husûsî, Kur'ânî tarîk neden cadde-i kübrâdır? 30

Zaman, mekân ve keyfiyet kaydından uzak bir makâma nasıl vâsıl olunur? 30

Kitab ve sünnetle teşerru' etmeyen sâlik ve tâlibin varacağı yer neresidir? 31

"Her bir insanda bir ism-i İlâhî asıl, diğerleri tebeîdir" ne demektir? 32

Bütün canlılar şuurî ve gayr-ı şuurî nasıl diye Ellâh'ı zikrederler? 33

Kur'ân ve hadîsle irtibâtı olmayan tarîkatlar sâliklerini nereye götürür? 34

Sahâbe nasıl bir anda, bir âyetle tecelliyât-ı Zâtiyyeye mazhar olurdu? 36

Hicrî 3 Asrın sonunda nasıl fûrûât ve ihtilâflarda boğulmaya başladık? 36

Hâfızlık, maksad-ı Kur'ânî'nin anlaşılmasına bir set teşkil edebilir mi? 37

Felsefî "mükâşefe" İslâm'da tarîkatların doğmasına nasıl sebep oldu? 39

Tarîkatlar felsefenin âlem-i İslâmı istilâsına karşı nasıl birer set oldular? 39

"Meşâiyyûn" ve "Revâkiyyûn" akımına karşı "Kelâm İlmi" nasıl doğdu? 40

İlm-i Tasavvuf ve İlm-i Kelâm'ı birileri nasıl mecrâından saptırdılar? 40

Meslek, meşreb ve mezhebler ne zaman dînin yerini almaya başladı? 41

Risâle-i Nûr'un ta'kib ettiği yola niçin, "Sahabe Mesleği" denmiştir? 42

Âlem-i İslâm olarak tefekkür mesleğinde en büyük hatâyı nerede yaptık? 43

Kalb ve beden ameli "Fûrûât", "usûl" ve "îman esasları" ne demektir? 44

Lügat: ehemmiyet, muhabbet, tasavvuf, tefekkür, felsefe, felsefî, mertebe, götürü, meşreb, sünnet, hicrî, kâmil, sinin, sâlik

İÇİNDEKİLER (DEVAM)

- Mezhebler ve âlet ilimleri zamanla nasıl dînin yerine geçtiler? 45
- Kur'ân'sız, Risâle-i Nûr'u müstakil bir kitab gibi okumanın ne zararı var? 46
- Risâle-i Nûr mesleği ile diğer tarikatlar kaçır adımdan ibârettir? 49
- "Zâhir" ve "hakikat" nedir? "Zâhirden hakîkate geçmek" ne demektir? 51
- Tarîkat nedir? Tasavvuf tarîkıyla seyr u sülûk nasıl icrâ edilir? 53
- Zâhirden hakîkate geçip şerîata ulaşamayan sâlikin durumu nedir? 53
- Bediüzzaman'ın "Risâle-i Nûr, tarîkat değil, hakîkattir" sözü ne demektir? 54
- Cehrî ve hafî tarîkler hangi usûlle seyr u sülûk yapmaktadırlar? 54
- Hafî tarîk usûlüne göre bir sâlik seyr u sülûkünü nasıl yapmaktadır? 54
- Seyr u sülûkte kalb ve rûh nasıl birer görev icrâ ve îfâ etmektedir? 56
- Tarîkatla tecelliyât-ı Zâtîyeye ulaşmak neden bu kadar zor ve uzundur? 57
- Tasavvuf ıstılâhında çok geçen "fenâ" ve "bekâ" ne demektir? 58
- Tasavvuf ehli ve çevresini bekleyen önemli bâdire ve tehlikeler nelerdir? 58
- Dolaylı olarak Kur'ân'la boyanan meslekler bile neden nâkıs kalıyor? 60
- Şu âlemi ve bizi yaratan bir Zat-ı Gaybî'yi bulmanın yolları nelerdir? 60
- Halktan Hakk'a doğru urûctan sonra, Hak'tan halka nüzûl nasıl başlar? 61
- Da'vet makâmına çıkan mürşid en son verâset-i nübüvvete nasıl mazhar olur? 62
- Verâset-i nübüvvet makâmında keşf ü kerâmet niçin önem arz etmez? 63
- Îmân-ı bilgayb neden îmân-ı şühûdîden çok daha kıymetli ve yüksektir? 63
- "Seyr-i fillâh", "Seyr-i anillâhi billâh" ve "seyr-i fi'l-eşyâ" ne demektir? 64
- Tarîkat berzahından geçen kaç kişi tam anlamıyla bekâya nâil olmuştur? 65
- Herkesi hakîkate ulaştırabilecek kısa ve kolay bir cadde-i kübrâ var mıdır? 65
- "Tarîkatın nihâyeti" nasıl "Risâle-i Nûr mesleğinin bidâyeti"dir? 66
- "Velâyet-i Suğrâ", "Velâyet-i Vustâ" ve "Velâyet-i Kübrâ" ne demektir? 68
- Cenab-ı Hakk'a yakınlıkta insanlar mı, yoksa melekler mi üstündür? 68
- Meleklerin mi, yoksa insanların mı velâyetleri daha üstündür? 69
- Bu ümmetin âlimleri nasıl Benî İsrâîl'in peygamberleri gibi olabilir? 71
- Cenâb-ı Hakk bize bizden yakın iken; Mi'râcın anlamı ne oluyor? 73

Kurbiyyet ve akrebiyyet yoluyla Cenâb-ı Hakk'a ma'nen nasıl yaklaşılr? 74

Sahâbe mesleğinde neden keşf ü kerâmete pek rastlanmaz? 75

Lügat: akrebiyyet, kurbiyyet, peygamber, nübüvvet, tasavvuf, bidâyet, tehlike, übüvvet, tehlik, dilir, sâlik

İÇİNDEKİLER (DEVAM)

- Hissiyât-ı insâniye rûh derecesine çıktığı vakit nelere şâhid olunur? 76
- Zâhir ve hakikat nedir? Kaç suretle zâhirden hakîkate geçilir? 77
- Sünnet-i seniyyeye tâbî' olan neden zahmetsiz hakîkate ulaşır? 77
- Ashâb-ı Kirâm neden peygamberlerden sonra insanların en fazîletlisidir? 78
- Hakka vâsıl eden yollardan "Velâyet-i vustâ" (velâyet-i ulyâ) nedir? 80
- Şeytânın anlayamadığı sırr-ı hilkat-ı insân, Mi'râc'ta nasıl anlaşıldı? 81
- İmâm-ı Rabbânî'ye göre urûc, nüzûl, nübüvvet ve velâyetin kemâlâtı nedir? 82
- Nübüvvet vehbî ise nebîlerin hak yolundaki kesb ü gayreti ne içindir? 83
- Asr-ı Saâdetteki "vehbî hediyeler" günümüzde tekrâr mı zuhûr ediyor? 85
- İmâm-ı Rabbânî kurbiyette vüsûl, husûl ve ikiliği nasıl değerlendiriyor? 85
- Nübüvvet makâmına güç veren şeyler velâyetinde niçin birer engeldir? 86
- Kurbiyette ictibâ ve inâbe mesleği arasında ne gibi bir fark var? 87
- Avâm, havâss ve ehassu'l-havâssın yanında terk mesleği nasıldır? 88
- "Avâm-ı mü'minîn"ın nasibi neden "ehassu'l-havâssa" yakındır? 88
- Kul ile Rabbi arasında en büyük perde ve engel, neden kendi nefsidir? 90
- Ellah katında ebrârın hasenâtı neden mukarreblerin seyyiâtıdır? 91
- Velâyet-i kübrâ makâmında neden cezbe ve sülûkün yeri yoktur? 92
- Peygamber ve sahâbenin devlet kapısı Hz Mehdî'ye de açılacak mı? 92
- Âhırzamanda gelecek üç Mehdî'den herbirinin görevleri ne olacaktır? 93
- Bediüzzamân "Ben Mehdî değilim" derken tevazu mu gösteriyordu? 95
- Ferdiyet makâmına mazhar olan Risâle-i Nûr nasıl bir meslektir? 97
- İmâm-ı Ali ve Gavs-ı Geylânî niçin Risâle-i Nûr ile alâkadarlırlar? 98
- Ümmete bütün füyûzâtın Risâle-i Nûr ile geldiğinin kaç kişi farkında? 98
- Kur'ân ile amel etmek Ellah katında neden bu kadar önemlidir? 100
- Tarîkat ve hakîkatın şerîata hizmetkârlığındaki ince sır nedir? 101
- Sûfiler tarîkat, hakikat ve şeriat dengesini niçin bir türlü kuramıyorlar? 101
- İ'tikad ve ameli düzgün olmayan tarîkatta neden yol alamaz? 102
- En büyük bir tarîkat âdâbı neden bir sünnetin gölgesinde kalıyor? 104

Dillerden düşmeyen "zâhir-i şerîat" ve "bâtın-ı şerîat" ne demektir? 104

Şerîatı kışır, tarîkat ve hakikatı lûb saymak nereden kaynaklanıyor? 104

Lügat: sünnet-i seniyye, hizmetkâr, peygamber, alâkadar, ferdiyet, mukarreb, nübüvvet, mukarre, seniyye, übüvvet, erdiye, havâss, hediye, hilkat, hizmet, saâdet, sünnet

İÇİNDEKİLER (DEVAM)

- Seyr ü sülûkde keşf ü kerâmet gâye mi, yoksa bir vâsıta mıdır? 106
- İstidrâc ile kerâmeti karıştırmamanın doğurduğu tehlikeler nelerdir? 106
- Keşf ü kerâmet İmâm-ı Rabbânî'nin yanında ne anlam ifâde eder? 107
- Denizde yürüyen mi, yoksa gemiyi bekleyen mi daha makbûldür? 108
- Önceki zevklerini yitiren müşteki sâlike, İmâm-ı Rabbânî ne dedi? 109
- Günümüz hakikat kahramanları neden tanınıp bilinmiyorlar? 110
- Nur şakirtleri neden keşf ü kerâmete fazla önem vermiyorlar? 110
- Kerâmet, istidrâc ve ikrâm arasında nasıl bir fark bulunmaktadır? 112
- Risâle-i Nûr mesleğinin bir esâsı olan "Acz-i Mutlak" ne demektir? 113
- Ârif-i billâh, aczden ve mehâfetullahtan nasıl lezzet alır? 114
- Risâle-i Nûr mesleğinin bir esâsı olan "Fakr-ı Mutlak" ne demektir? 114
- Risâle-i Nûr mesleğinin bir esâsı olan "Şefkat" ne demektir? 115
- Nûr mesleğinin şefkat esâsı daha çok nerede ve nasıl inkişâf eder? 115
- Risâle-i Nûr mesleğinin bir esâsı olan "Tefekkür" ne demektir? 117
- Risâle-i Nûr tâlibi kısa yoldan tecelliyât-ı Zâtiyeye nasıl mazhar olur? 118
- Herkesin "Risâle-i Nûr tâlibi" rütbesine erişmesi mümkün mü? 118
- Tasavvuf ve tarikat ile Risâle-i Nûr mesleği arasındaki fark nedir? 120
- Vücûdu Ellâh'a, ademiyâtı da kendine veren tâlib sonunda ne olur? 122
- Tasavvufta aşk ve muhabbetin öne çıkarılmasının sebebi nedir? 123
- Aşk ve muhabbet ayağıyla giden sâlike ne gibi zorluklar bekliyor? 123
- Âşıkın naz ve şatahâtı niçin ubûdiyet makâmına uygun düşmez? 124
- Vahdetü'l-vücûd ve vahdetü'ş-şuhûd neden nâkıs bir mertebedir? 124
- Acz ve fakr yolu niçin daha keskin, kısa, selâmetli ve umumîdir? 124
- Râbita-i mevt, insanı acz ve fakrın doruklarına nasıl uçurur? 125
- Sünnet-i seniyye, âbidi nasıl makâm-ı mahbûbiyete ulaştırır? 125
- Ellâh'a abd olan, nasıl bütün mahlûkât üstünde bir mevki' kazanır? 127
- Şefkat mesleğinin açmadığı bir kapı ve ulaşmadığı bir arzû var mı? 128
- Şefkat neden aşktan daha keskin ve geniş bir meslektir? 129

Şefkat ve aşk esâsı üzerine giden iki meslek arasında ne fark vardır? 131

Tefekkür, nasıl san'attan Sanii; ni'metten Mün'im'i buldurur? 133

Lügat: sünnet-i seniyye, kahraman, muhabbet, tasavvuf, tefekkür, mertebe, seniyye, tehlike, sünnet, tehlik, şefkat, sâlik, şakir

İÇİNDEKİLER (DEVAM)

- Risâle-i Nûr'daki tefekkür ve istidlâl mesleğinin esâsı nedir? 134
- Velâyet-i kübrâ ehlinin mesleğinde istidlâlin yeri nedir? 136
- Ebrâr ile mukarreblerin amelleri arasında ne fark vardır? 137
- Zâhir âlimler ile sûfilerin istidlâlleri arasındaki fark nedir? 138
- Sûfilerle verese-i nübüvvetin istidlâlleri arasında ne fark var? 139
- Risâle-i Nûr nasıl bir metodla felsefî dalâletlere galebe çaldı? 139
- Risâle-i Nûr'un ma'rifeti niçin daha zengin, parlak ve geniştir? 143
- Ferâiz ve nevâfille Ellah'a yaklaşmanın arasındaki fark nedir? 143
- Hulûsî Bey kırk dakikada zâhirden hakîkate nasıl geçti? 144
- Nûr şâkirdi ve tâlibi olmakta insân irâdesinin rolü nedir? 145
- Risâle-i Nûr neden mütefekkirâne ve teennî ile okunmalıdır? 146
- Felsefî tefekkür, insanı nasıl bir çiçek veya zerrede boğabilir? 147
- Risâle-i Nûr vâsıtasıyla tefekkür mesleği nasıl elde edilebilir? 148
- Böylesine bir duâya kim "âmin" demeyip kabûlünü istemez? 148
- Nice okuyucusu niçin Risâle-i Nûr'daki tefekkürü elde edemiyor? 149
- Risâle-i Nûr'da çokça geçen "ma'nâ-yı ismî ve harfî" nedir? 149
- Kısaca "Acz, fakr, şefkat ve tefekkür" deyince ne anlamalıyız? 152
- "Şükr-ü örfî" nedir? Kul bu şükür vazîfesini nasıl yerine getirir? 153
- Şevk-i bekâ ve likâ ile şefkat ve tefekkür kimi ve neyi ilgilendirir? 154
- Böylesine bir şükrün ta'rîfi nerede ve kim tarafından yapıldı? 155
- "Hillet" ve "mahbûbiyet mesleği" Risâle-i Nûr'da nasıl birleşti? 156
- Çevremizdeki kardeş mahlûkâta hiç bu nazarla bakabildik mi? 157
- Risâle-i Nûr mesleği nasıl Besmele-i Şerîfe üzerine müessestir? 160
- "Hafî tarîkler", "letâif-i aşere", "tarîk-i cehriye" "nüfûs-u seb'a" : 160
- Risâle-i Nûr mesleğinde akıl ve kalb birlikte nasıl hareket ederler? 160
- "Tarîkat" ve "şerîat"ın lûgat ve ıstılâhî anlamları kısaca nedir? 162
- Maddeten zengin ve kudretli olanların kapısına acz ve fakr uğrar mı? 163
- Resûl-i Ekremden sonra acz ve fakrın zirvesine çıkan iki kişi kimdir? 163
- "Sünnet-i seniyyeye ittibâ" mefhûmunu nasıl anlayıp tatbîk etmeliyiz? 164

Sünnet-i seniyyenin "şeâir" kısmı niçin şahsî farzlardan önemlidir? 164

Lügat: sünnet-i seniyye, maddeten, mukarreb, nübüvvet, tefekkür, besmele, felsefi, hareket, mukarre, seniyye, udre(t), übüvvet, dakika, ferâiz, sünnet, şefkat, sinin, şahsî

İÇİNDEKİLER (DEVAM)

Kısa bir yol varken; Hakk'a kurbîyet yolunu niçin bu kadar uzattılar? 165

Ahkâm-ı Şeriat içinde esmâ-i hüsnânın cilveleri nasıl intişâr etti? 167

Şerîata ittiba' kurtuluş için kâfi iken; tarîkatlar niçin zuhur etmiştir? 168

Velâyet-i kübrâ ehlinde niçin sünnetler ve nâfileler geri plândadır? 169

Tarîkat ve hakikat, vesîlelikten çıkıp maksûd-u bizzât olsa ne olur? 171

Sünnete ittiba' ile birlikte nâfileleri de yapmanın bir zararı var mı? 171

Sünnet-i seniyyedeki nûr ve iksir, bid'a-i hasenede de var mıdır? 174

Ta'kipçileri İmâm-ı Rabbânî'nin tavsiyelerini niçin dinlemiyorlar? 174

Kanaatsiz bir kısımNûr Şâkirdleri neden hâricte ısk ve nûr peşindeler? 175

Ehl-i tarîk 12 tarîkattan me'zûn bir mesleğe niçin ilgi göstermiyorlar? 176

Çoğu avâm İsparta kahramanları Üstâdlarında nasıl bir sır keşfettiler? 177

Eskiden beri ehl-i medrese tekkelerden niçinnûr ve himmet istemiş? 177

Muhyiddîn-i Arabî gibi hârika zâtlar niçin sahâbelere yetişemiyorlar? 177

Sahâbelerin namazdan aldıkları zevk ve şevke niçin ulaşamıyoruz? 178

Farzlar deyince aklımıza neden sadece namaz ve oruç geliyor? 178

"Kebâir" denince sadece "yedi büyük günah"ı mı anlamalıyız? 179

Farzları edâ edip kebîreleri terkederek nasıl kurtulabiliriz? 179

Namazı küllîleşerek kılanı Ellâh nasıl bir ümmet olarak kabul eder? 181

Acz, fakr, şefkat ve tefekkür esasî en kâmil ma'nâda nasıl hissedilir? 181

Tasavvuf, tarîkat, velâyetve seyr u sülûkun kısaca hakikati nedir? 182

Ulûm-u âliye (آلِيَّة) ile ulûm-u âliyeyi (عَالِيَّة) bilmeden sûfî olunur mu? 183

Gününmüz sûfîlerinden kaç kişi âdâb-ı tarîkatı bilip de uyguluyor? 184

Risâle-i Nûr nasıl oluyor da, tâlibe bir anda sülûkünü tamamlatıyor? 185

Namazın arkasındaki tesbîhatı yapmak neden çok ehemmiyetlidir? 185

Üstâd Bediüzzamân'ın "namaz tesbîhâtı" ta'birinden murâdı nedir? 187

Müellif acz, fakr, şefkat ve tefekkürü hangi sırayla anlatmaktadır? 188

Eski akvâm, fakir ve muhtaç olduğunu unutunca başlarına ne geldi? 190

İnsan hasenâtını kendine alıp seyyiâtını da Ellâh'a verirse ne olur? 191

“Yaş ve kuru, herşey Kur’ân’da vardır”ı nasıl anlamak lazımdır? 192

Lügat: sünnet-i seniyye, ehemmiyet, kahraman, tasavvuf, tefekkür, medrese, seniyye, tavsiye, himmet, hârîka, sünnet, tesbih, şefkat, dilir, iksir, kâmil, küllî

İÇİNDEKİLER (DEVAM)

BİRİNCİ HATVE: 193 **فَلَا تُزَكُّوا أَنْفُسَكُمْ**

İnsanın kendini Ma'bûd'a lâıyk bir tarzda sevmesinin sebebi nedir? 194

Nefs-i insân neden kendini durmadan avukat gibi müdâfaa eder? 195

Şeytanın insanı kolayca mağlûb ettiğı mühim silâhı ve desîsesi nedir? 196

İnsanların bir kısmı hevâ-i nefsini kendine nasıl put ve ilâh eder? 197

Kul, mü'min olduğı halde hevâ-i nefsini nasıl put ittihaz edebilir? 197

Âciz ve fakir insan nasıl bir mağrûr fir'avn ve nemrut oluveriyor? 199

İnsan Yaratanını tanımak için verilen cihazlarla nasıl O'nu inkâr eder? 200

Tezkiye-i nefisle alâkalı iki âyet arasında bir mübâyenet var mı? 202

Kudret-i İlâhiyye ile insandaki nümûnesi arasındaki irtibat nedir? 203

İnsan kendine ait olmayan sıfatlarla nasıl Rabbine kafa tutabilir? 204

İKİNCİ HATVE: 205

وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ نَسُوا اللَّهَ فَأَنْسَاهُمْ أَنْفُسَهُمْ

Gaflet" ve "hizmet" mefhumlarını düzgün olarak nasıl anlamalıyız? 205

İnsanoğlu nalıncı keseri gibi neden hep kendinden yana yontar? 206

Ortada bu kadar gerçekler varken insan niçin âhireti inkâr eder? 207

Dünyâsı ma'mûr ve müreffeh kâfire göre niçin Cennet de garantidir? 209

Nefsin tezkiye ve tathîrinde râbıta-i mevtin nasıl bir rolü vardır? 209

Gazaba uğrayan geçmiş kavimlerin ortak helâk sebebi nedir? 210

Görmek ve işitmek gibi sıfatlarda kulun ne kadar payı vardır? 211

Acz ve fakrını bilmek, kişinin davranışlarına nasıl yansır? 213

Zafer ve mağlûbiyeti niçin âdil olarak paylaşamıyoruz? 213

Râbıta-i mevt nedir ve Risâle-i Nûr mesleğinde yeri nedir? 215

Sefere çıkan bir insan misâfir olduğı yerlerde nasıl davranır? 215

Râbıta-i mevt, kâmil ma'nâda hangi eserlerde görülür? 216

Peki bu kadar önemli olan rabıta-i mevt nasıl yapılır? 217

Rabıta-i mevtte kendi ölümümüzü görmezsek ne olur? 220

İnsanın zaman cihetiyle fenâsını daha iyi nasıl anlayabiliriz? 221

İnsanın beden cihetiyle fenâsını daha iyi nasıl anlayabiliriz? 221

Her gün ölüp ölüp dirilen insan daha ölümünü nerede arıyor? 223

Lügat: tezkiye-i nefis, irtibat, ittihaz, tezkiye, udre(t), hizmet, âhiret, inkâr, kâfir, kâmil, sinin, âhire

İÇİNDEKİLER (DEVAM)

Üstâdın bir râbita-i mevti de ehl-i tarîkinkine benzemiyor mu? 224

Râbita-i mevtte, asrının ölümünü görmek nasıl oluyor? 226

Râbita-i mevtte, âlemin ölümü nasıl görülür? 227

7 cihetle zelzeleli olan Dünyâ nasıl sür'atle zevâle koşuyor? 228

Gâyet emniyetli ve selâmetli bir gemiye niçin binmiyoruz? 231

Hizmette geri kalan beşer niçin ücrette öne atılmaktadır? 233

Bir fil-i insânîye iki vazîfe nasıl terettüb ve tecellî ediyor? 233

Makbûl bir ibâdetde olması gereken asgarî şartlar nelerdir? 233

Ücretimizi peşin almadık mı ki, ayrıca mükâfât istiyoruz? 235

Hayırları Ellâh yaratırken; kul bunları nasıl sahiplenebilir? 236

Hz İsâ (as) dessâs Şeytan'ı nasıl mağlûb ve perişan etti? 236

Celâleddîn-i Harzemşah iki vazîfeye nasıl bir sınır çizdi? 237

Vazife-i İlâhiyyeye harekâtımızı binâ etmekle elimize ne geçti? 238

Cevşenü'l-Kebîr'den niçin yeterince istifâde edemiyoruz? 238

Üstâd, Hulûsî Bey'in makâm ve derecesini nasıl gösterdi? 238

ÜÇÜNCÜ HATVE: 239 مَا أَصَابَكَ مِنْ حَسَنَةٍ فَمِنَ اللَّهِ

Nefs-i emmârenin fahr ve ucbe girdiğini nasıl anlarız? 240

İnsanın nefesine acıyıp onu terbiye etmesinin ölçüsü nedir? 240

Hayırlı, şerli ve şeytânî perdelerin hikmet-i hilkati nedir? 241

Fahr, gurur ve ucun zararlarından kurtulmanın yolu nedir? 242

Kalbinde merhamet hissi taşımayan bir adamın sonu ne olur? 242

Ellah kuluna ni'met verdiği veya onu kısıtıldığı zaman neler oluyor? 242

Dört hatveyi kendi nefsinde uygulayanın yolu nereye çıkar? 244

İnsanların iyilikleri Ellâh'a, kötülükleri niçin tabiat ve eneye aittir? 246

Vâcibu'l-Vücûd olan Ellâh, mümkünü'l-vücûdları nasıl yaratıyor? 246

Tecelliyât-ı esmâ-i İlâhiyye mevcûdâtta nasıl tecellî ve tezâhür ediyor? 246

Kaç çeşit vücûd vardır? Fâni mahlûkâtın vücûdunun hikmeti nedir? 247

İnsanın işlediği hayırlarda dahil, neden yok denecek kadar azdır? 247

İnsanın ihtiyarıyla işlediği şerlerdeki dahli, neden onu mes'ûl eder? 248

Lügat: merhamet, terettüb, emniyet, harekât, ihtiyar, perişan, terbiye, zelzele, asgarî, cevşen, hikmet, hizmet, tabiat, istif, sinin, vâcib

İÇİNDEKİLER (DEVAM)

Hayır ve şerlerde kullanılan iki irade arasında ne fark vardır? 249

Fahr, şöhret, medh ve hodbinlikte nefsin eline kim su dökebilir? 250

DÖRDÜNCÜ HATVE: 252 **كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ**

Kâinattaki san'at ve ni'met levhasına karşı vazîfelerimiz nedir? 252

Ma'dûm ile mevcûd arasındaki o ince fark nedir? 253

Âyetteki **وَجْهَهُ** yanî "O'nun yüzü" ifâdesini nasıl anlamak lâzım? 253

Dünyâ deyince neyi anlamak lâzım? Dünyanın kaç tane yüzü var? 255

Mâsivânın kıyâmette helâk ve fenâyâ gidip gelişi nasıl olacak? 255

Kâinatın zevâl ve fenâsını göremeyen niçin tabiat bataklığına düşer? 257

San'at ve ni'met-i İlâhiyye karşı bir kul olarak ne yapmalıyız? 258

Acz ve fakr ile ma'lûl nefse fir'avnlık taslamak hiç yakışıyor mu? 258

Nefis kulluktan yüz çevirip neden ve nasıl rubûbiyet da'vâ eder? 259

Herkesten sâdır olan günah, dalâlet ve küfürlerin sebebi nedir? 260

Aslında bir harf olan insan, neden bir isim olmaya yeltenir ki? 260

Vücûd-u ilmî ile mevcûd-u hâricî arasında ne fark vardır? 260

Evâmir-i İlâhiyye niçin vücûdî, nevâhî-i İlâhiyye neden ademîdirler? 262

İnsan ne cihetle şâhid ve meşhûd, ne cihetle vâcid ve mevcûddur? 262

İnsanın üstündeki ma'nidâr nakışlar ne zaman okunur veya gizlenir? 263

Mevcûdât ilm-i Ezelîden çıkıp vücûd-u hâricî libâsını nasıl giydi? 264

Bütününüyle mevcûdâta neden "vâcibu'l-vücûd-u li gayrihi" denilir? 264

Muhyiddîn-i Arabî ile Risâle-i Nûr mesleği arasındaki fark nedir? 265

Tevhîde zarar vermeden **لَا مَوْجُودَ إِلَّا هُوَ** diyemez miyiz? 266

Âyinelerdeki akis, vücûd-u İlâhînin aynısı mı yoksa gayrısı mıdır? 267

Ehl-i îmân âhirette rû'yet-i cemalullaha nasıl müşerref olacak? 267

Vücûd-u hâricî giymiş insanın da kûnh-i mâhiyeti niçin bilinemez? 267

Şu tabiat ve ene bizim için nasıl birer şaşırtıcı imtihan vesîlesi imiş? 269

“Ellah, semâvât ve Arz’ın nûrudur” temsîli ile bize neler anlatılıyor? 269

Güneş misâli, Güneşi Yaratana ne kadar da güzel delâlet ediyor! 269

Mümkinat, yokluk karanlıklarından varlık âlemine nasıl çıkıyorlar? 270

Lügat: cemalullah, imtihan, hodbin, kâinat, tabiat, âhiret, şöhret, vâcib, âhire, şöhre

İÇİNDEKİLER (DEVAM)

Yıldız böceği ile bal arısının verdikleri dersi kavrayabiliyor muyuz? 271

Eser, isim ve sıfat yoluyla tecelliyât-ı Zâtiyeye nasıl mazhar olunur? 273

Bir'e vâsıl olan bir insan en sonunda nasıl her şeyi bulmuş olur? 274

Verâset-i nübüvvet makâmı ne kadar yüksek, kısa ve hatarsızdır? 277

Güneş'i yansıtan aynalar zamanla ona karşı nasıl birer perde oldu? 278

Nereye dönsek, orada cemâl-i İlâhînin tecellîlerini görebilir miyiz? 279

Vahdet-i Vücûd ve Vahdet-i Şühûd ile Nûr Mesleği arasındaki fark nedir? 280

Kur'ân'ın rehberlik ve üstâdlığı yanında başkalarının esâmesi okunur mu? 281

Yirmi Altıncı Söz'ün Hâtimesi Risâle-i Nûr Mesleğini nasıl özetler? 285

Hakîkatin ilmi, şerîatın hakikati ve ilm-i hikmet ne demektir? 285

وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ âyeti bu kadar mı güzel tefsîr edilir? 286

Nefsi ve enesi hâriç, kâfirin zerrat-ı vücûdu da şevk-i mutlakta mıdır? 286

Mü'min "acz, fakr, naks ve kusûr"u en fazla neden namazda hisseder? 287

Risâle-i Nûr mesleği neden "velâyet-i kübra" meyvelerini vermektedir? 288

Tarîkatın nihâyeti neden Risâle-i Nûr mesleğinin bidâyeti oluyor? 288

Rab ile abdi arasına başka bir ma'sûk koymak hiç yakışık alıyor mu? 289

Ma'sûk engelini aşarak dergâh-ı İlâhiye ulaşan kaç babayîğit var acaba? 289

Böylesine tehlikelerle dolu bir yolda isrâr etmenin bir anlamı var mı? 290

Günümüzün velâyet-i kübrâ mesleğine karşı niçin müstağnî kalınıyor? 290

Tasavvufla niçin nâdir eşhâs tecelliyat-ı Zâtiyeye mazhar olabilmıştır? 292

Risâle-i Nûr, tâlibini nasıl sür'atle tecelliyât-ı Zâtiyeye mazhar eder? 292

Kur'ân'ın, devenin hilkatine dikkat çekmesindeki hikmet ve ibret nedir? 292

Her mevsim yedi sıfât-ı sübûtiye ile altı sıfât-ı selbiyeyi nasıl gösterir? 294

Vahdetü'l-vücûd ile vahdetü's-şühûd arasında ne fark vardır? 297

Ehl-i vahdetü'l-vücûd ile şühûd nelere azamî dikkat etmelidir? 298

Ehl-i sekir ve cezbe ile bunların etbâının en büyük handikapı nedir? 298

Sahâbe ve Tâbiîn zamanında vahdetü's-şühûd diye bir şey var mıydı? 298

Ölçüden uzak vahdetü'l-vücûd kimlerde Panteizme yol açabilir? 299

Nevzuhur meşreb ve yollar sahâbe mesleğinin üzerine nasıl çıkabilir? 300

Lügat: tecelliyat, babayiğit, nevezhur, nübüvvet, tasavvuf, bidâyet, tehlike, übüvvet, dergâh, dikkat, hikmet, hilkat, mevsim, meşreb, tehlik, dilir, kâfir

İÇİNDEKİLER (DEVAM)

Zât, esmâ ve ef'âl-i İlâhî ile ilgili bilinmesi gereken noktalar nedir? 301

Hâlık-ı Teâlâ bir insân yaratmayı murâd edince neler oluyor, neler? 301

“**Vücûd**” denince şu üç önemli noktayı neden hatırlamak lâzımdır? 303

Muhyiddîn-i Arabî hâlet-i sekr ve istiğrakta iken nerede hatâ etmiştir? 304

Hıristiyanlık akîdesindeki bâtil teslîs inancının kaynağı nedir? 308

Hıristiyanlıkta teslîs inancının şümûlüne girmeyen bir şey var mıdır? 309

Her bir mahlûkta var olan üç farklı vücud nelerden ibârettir? 309

Ehl-i vahdetü'ş-şühûd teslise karşı nasıl kaş yapayım derken göz çıkardı? 311

Ehl-i felsefe tevhîd-i İlâhî konusunda niçin bâtil bir inanca sülûk etti? 311

Dört gürûh “**vücûd**” sıfatı ile “**Mevcûd**” isminde nasıl boğuldular? 312

Ehl-i vahdetü'l-vücud ve şuhûd niçin yanlışlardan kurtulamadı? 312

Risâle-i Nûr Külliyyâtından

BEŞİNCİ MEKTÛB'UN ŞERHİ: 317

Tarîkatta ezvâk ve mevâcid ile keşf ü kerâmetin yeri nedir? 318

Hakâik-i îmâniye sadece altı erkân-ı îmâniyeden mi ibârettir? 319

Bugünkü velâyet, bir hüccet-i risâlet; tarîkat bir bürhân-ı şerîat mıdır? 319

Şerîatin mes'elelerinin her biri neden birer îmân hakikatidir? 320

Ahkâm-ı şerîata inanıp taraftar olmayan neden kâfir olur? 321

“**Müslim-i gayr-ı mü'min**” ve “**mü'min-i gayr-ı müslim**” ne demektir? 322

Îmân neden bu kadar zor, küfür niçin bu kadar kolaydır? 322

“**İman**” ve “**İslâm**” ayrı ayrı ve müştereken ne anlam ifâde eder? 322

“**Bir Allah var**” deyip, mülkünü tabiata dağıtanın durumu nedir? 323

Sahîh ve makbûl bir îmân sâhibi olmanın asgarî şartı nedir? 323

Risâle-i Nûr, hakâik-i îmâniyenin inkişâfına nasıl hizmet ediyor? 323

İlm-i Mükâşefe, İslâm âlemine ne zamân ve ne maksatla girdi? 325

Sûfizm ve felsefeye karşı tarîkat ve ilm-i kelâm nasıl set oldu? 326

İlm-i mükâşefe, ilm-i hakîkate inkılâb etmezse istidrâc mı olur? 327

Günümüz tarikatları küfürle mücadelede niçin yetersiz kalıyor? 327

Risâle-i Nûr küfür ve nifâk zulûmâtını nasıl darmadağın etti? 327

Görevi biten tarikatlar niçin meydânı Kur'ân'a bırakmıyorlar? 328

Bugünkü tasavvufun ilm-i hakikata ulaşma imkânı var mıdır? 329

Lügat: ilm-i kelâm, tasavvuf, felsefe, asgarî, bit(e), hizmet, hüccet, tabiat, teslis, imkân, kâfir

İÇİNDEKİLER (DEVAM)

İlm-i mükâşefenin neticeleri dîn olarak kabul edilebilir mi? 330
Felsefenin üç ana kolu Meşâiyyûn, Revâkiyyûn ve İşrâkiyyûn: 330
Felsefe ve tarîkatın meyvesi istidrâc ile kerâmetin farkı nedir? 330
Velâyet-i suğrâ, velâyet-i vustâ ve velâyet-i kübrâ ne demektir? 331
Îmân ve amelde kusûru olan Nakşî tarîkatında sâlik olabilir mi? 333
Sünnet-i seniyyeye ittibâi tarîkat ittihâz edenlerin durumu nedir? 333
Risâle-i Nûr'da keşif, kerâmât, ezvâk ve mevâcidin önemi nedir? 333
Şâh-ı Geylânî ve İmâm-ı Rabbânî bu zamanda olsalardı ne yaparlardı? 334
Teslîmi kırık, i'tikadı bozuk insanımızı tarîkata çağdırmak câiz midir? 334
Bugün tasavvuftan ziyâde niçin Risâle-i Nûr derslerine ihtiyaç vardır? 335
Ağır şartlar bu zamanda hak olan tarîkat erbâbını nasıl yok etmiştir? 335
Risâle-i Nûr, tâlib-i hakîkati nasıl birden velâyet-i kübraya çıkarıyor? 336
Nûr şâkirdi verâset-i nübüvvetin makâm-ı teblîği altına girince ne olur? 336
Hicrî 4 Asırda perdelenip kapanan Kur'ânî yol şimdi tekrâr mı açıldı? 337
Hacı Hulûsî Bey nasıl oldu da 40 dakikada zâhirden hakîkate geçti? 338
Her Nur şâkirdinin hakkalyakîn mertebesine çıkması mümkün müdür? 339
Fenden ve ilimden gelen dalâletin izâlesi neden bu kadar müşkildir? 340
Ellâh'ın lütuf, kerem, ihsân ve inâyet-i hâssası için bir şart var mıdır? 340
Küfrün şiddetli savetine karşı Kur'ân ve hadîsten başka kalkan kaldı mı? 341
Etrafımız kuşatılmışken "Meşrebim! Tarîkatım" demenin zamanı mı? 341
Cin Sûresi 18 âyet-i kerîmesinin bu asra bakan vech-i i'câzı nedir? 345
Câmileri meslek, meşreb veya tarîkat ehline kimler niçin tahsis etti? 346
Camilerin vazîfe-i asliyesine dönmesi için yapılması gerekenler: 347
Camilerdeki farklı tesbîhât kargaşasını önlemenin yolu nedir? 348
Yaklaşık seksen yıldır hutbe ve vaazlarda hangi konular işlenmiyor? 348
Camilere ve evlerde ölü için mevlid okuma bid'atını kim soktu? 348
Kutlu Doğum Haftasının kitâblarda meşrû bir kaynağı var mıdır? 349

1000 yıllık hafta tatili günümüzü hangi mantıkla Pazar'a aldık? 350

Namaz vakti ve fitre miktarındaki ihtilâf daha ne kadar sürecektir? 350

Hanefîlerin Şâfiîler gibi seferde namazlarını cem' etmesi câiz midir? 350

Lügat: sünnet-i seniyye, nübüvvet, tasavvuf, felsefe, mertebe, seniyye, übüvvet, dakika, hanefî, mevlid, meşreb, sünnet, tahsis, şiddet, hicrî, sinin, sâlik, âmile

İÇİNDEKİLER (DEVAM)

Âhir zamânda mezheblerin birleşmesi mümkün olacak mı? 351
Câmilerde dilencilik yapmak ve yaptırmak bize hiç yakışıyor mu? 351
Şatafatlı câmilerde ihlâs ve teennî ile namaz kılmak mümkün mü? 351
Ümmetteki Avrupa (İngiliz) sevdâsı nasıl gadab-ı İlâhîyi celbetti? 352
Yüz yıl önce içine düştüğümüz bataklıktan kurtulmanın yolu nedir? 352
Kur'ân bize kâfi gelmiyor mu ki başka şeylerden medet umuyoruz? 353
Mî'rac-ı Kur'anî'nin yerine ikâme edilen üç beşerî yol nelerdir? 353
"Tarîkat haktır, ama bu zamanda erbâbı yoktur" ne demektir? 356
Tarîkat imâmları ile günümüzdeki takipçileri arasında ne fark var? 356
Günümüz tarikatlarının ahlâk anlayışı, Kur'ân esâslarını yansıtıyor mu? 357
Arş-ı kemalât olan marifet-i Sâni'e ulaşmanın en selâmetli yolu nedir? 357
Dîn-i İslâma karşı ma'nevî tahrîbât en çok ne zaman meydana geldi? 361
Risâle-i Nûr, İslâma karşı yürütülen amansız tahrîbata nasıl set oldu? 361
İ'tikâden ve amelen Kur'an ve sünnet üzere olmak neden önemlidir? 362
Günümüz meslek ve meşrepleri Kur'an ve sünnete perde mi oldu? 362
Meslek ve meşrepler toplumu i'tikadî ve ictimâî olarak nasıl yaraladı? 362
Mezheb ve meşrebler neden Kur'an'a hâdim ve âyine olmalı? 363
Mezhep ve tarikatlar ne zaman Kitâb ve sünnetin yerini aldı? 363
Cenâb-ı Hak neden gazaba gelip zâlimleri bu ümmete musallat etti? 364
Risâle-i Nûrlar niçin husûsî bir cemaat ve bir gruba mal edilemez? 364
Risâle-i Nûr eserlerini kimler Kur'ân ve sünnete perde ettiler? 364
Bir daha gazab-ı İlâhîye uğramamak için bu ümmet ne yapmalıdır? 366
Yazılan şerh ve îzahlara hangi nazarla bakmak lâzımdır? 367
Kur'an kurslarında Kur'ân ve hadîse gereken önem veriliyor mu? 367
Kur'an ve hadis, günümüzün medreselerinde ne kadar önemseniyor? 368
Bugün ehl-i mezheb, meslek, meşreb ve tarîke nasıl bir görev düşünüyor? 368
Ümmet, ihtilâfın ve Kur'ân'a sırt çevirmenin bedelini nasıl ödedi? 369
Meslek, mezheb ve meslek taassubunun bedeli neden bu kadar ağırdır? 369
Ümmetin zillet, meskenet ve esaretten kurtuluşunun çaresi nedir? 370

Lâfla ve şekille tarîkat ehli olunabilir mi? Tasavvufta hâlin önemi nedir? 371

Lügat: meskenet, tasavvuf, kemalât, medrese, meskene, taassub, beşerî, meşreb, sünnet, zillet, hâdim, âmile, şekil

İÇİNDEKİLER (DEVAM)

Tasavvuf ehli olmayanların tasavvuf kitâblarını okumaları câiz midir? 372

İlâhiyât fakültelerine tasavvuf dersini koymak neden doğru değildir? 372

Ashâb-ı Suffe'deki zühd ü takvânın yerini şimdiki sığ sofilik nasıl aldı? 373

Ehl-i ilim ve tekkenin cihaddan kaçmasının âlem-i İslâma bedeli ne oldu? 374

Batının Sufizm fitnesine karşı ulemâ-i İslâm neden çaresiz kaldı? 374

Nureddin Zengi ile Selâhaddin-i Eyyûbî, ümmette cihâd ateşini nasıl yaktı? 375

Resûl-i Ekrem'in mübârek naaşına musallat olan iki sahte derviş kimdir? 375

Alem-i İslâm'da ılımlı İslâm, hoşgörü ve diyalog fitnesini kim canlandırdı? 376

Ecnebî örgütler şeyhlik ve hocalık kisvesi altında tasavvufa nasıl nüfûz etti? 377

Gizli zındıka örgütü Risâle-i Nûr dairesinde de etkili ve yetkili oldu mu? 377

Kur'an ve hadîsi maarife yerleştirmekten başka bir kurtuluş var mıdır? 377

Hurâfelerle dolu tasavvuf ne zaman sönüp Kur'an'ın güneşi doğacak? 377

Lügat: tasavvuf, fakülte, derviş, maarif

TAKDÎM

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى

سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ أَجْمَعِينَ

TAKDÎM

Evvelâ: Âhîr zamânın en büyük ve dehşetli fitnelerinin hâkim olduğu bir devirde, Kur'ân'ın bu asırda ma'nevî bir tefsiri olan Risâle-i Nûr gibi bir eseri okumak ve anlamak; ilim içinde hakîkate vâsıl olmak; enfûs ve âfâkta tecellî eden esmâ ve sıfât-ı İlâhiyyeye mazhar olmak; istikâmeti muhâfaza etmek; "hakikat" ve "Sahâbe Mesleği" olan böyle bir eser ile dîn-i mübîn-i İslâm'a hizmet etmek noktalarında bizi, bir fie-yi kalîle olduğumuz hâlde muvaffak ve muhâfaza eden Rabb'imize lâ yuad ve lâ yuhsâ hamd ü senâlar olsun.

Sâniyen: *Sünnet-i seniyyesi* ile bize râh-ı hakkı ta'lîm buyuran Resûl-i Ekrem (asm)'a hadsiz salât ü selâm olsun.

Sâlisen: Şu mübârek eser, hakîkate giden ve Cenâb-ı Hakk'a vâsıl olan tarîk-ı Kur'ânînin esâsâtını, o yolda atılan adımları ve ondaki seyr u sülûkün keyfiyyetini beyân etmektedir.

Râbian: Risâle-i Nûr'un gösterdiği ve ta'rîf ettiği Kur'ânî tarîk, hakka ve hakîkate götüren tarîklerin en kısası, en râhatı, en selâmetlisi, en umûmîsi olmakla berâber, bütün tarîkatların hulâsası ve meziyyetlerini câmi' olan bir câdde-i kübrâ-i Kur'âniyyedir.

Lügat: sünnet-i seniyye, keyfiyyet, meziyyet, sâlis(e), dehş(e), seniyye, sâlisen, dehşet, hadsiz, hizmet, sünnet

Evet, **Tasavvuf** ve **Kelâm** ilimlerinde de tecdîd yapan Risâle-i Nûr, “**acz, fakr, şefkat ve tefekkür**” esâslarına dayalı bir tarîk ile Kur’ânî bir câdde açan; **ehliyyetli ve müstaîd tâlibini, kırk dakıkada, doğrudan doğruya zâhirden hakıkate vâsıl eden bir râh-ı haktır**. Nûr’un birinci talebesi merhûm Hacı Hulûsî Bey (rh)’in, Risâle-i Nûr dâiresindeki mevkii, bu da’vânın şâhididir.

Risâle-i Nûr, ehl-i kelâm ulemâsı gibi sâdece akıl ile veyâ ehl-i tasavvuf erbâbı gibi sâdece kalb ile seyr u sülûk dersini vermiyor. Belki, akıl ve kalbin imtizâciyle Âlem-i İmkân ve Âlem-i Vücûb’u berâber ders vermek sûretiyle tecelliyyât-ı esmâyı her şeyde göstermekle, şâkirdlerini hakıkata vâsıl ediyor.

Demek, **Risâle-i Nûr, şâkirdlerini Âlem-i İmkân ile meşgûl ettirmeden “acz, fakr, şefkat ve tefekkür” denilen dört hatve ile tecelliyyât-ı esmâ ve sıfâta mazhar ettiren bir tarîk-ı hakîkattir**. Buna da vâsıl olmanın en kısa ve en kestirme yolu, ihlâstır.

Evet, hakıkate vâsıl olmak isteyen bir sâlik veyâ tâlib, iki noktayı üssü’l-esâs edinmelidir.

Biri: “**ihlâs**”,

Diğeri: “**Muhabbet**”tir.

Bu iki kanatta ârıza varsa, sâlik, terakkiyyât-ı ma’nevîyyeyi elde edemez, makâmâtтан geçemez, hakıkate vâsıl olamaz. İhlâs, muhabbetten daha evvel gelir. Çünkü, ihlâs olmazsa, riyâkârlık varsa, muhabbet fayda vermez. Müellif (ra) şöyle buyuruyor: “**En kısa bir tarîk-ı hakikat, ihlâstır.**” [1]

Hâmisen: “Risâle-i Nûr’un Mesleği”, tefekkür mesleği olup, kurb-i ferâizle maksada kavuşmayı esâs almıştır. Husûsan bu kudsî dâireye girmek isteyen bir tâlib, beş vakit namâzı ta’dîl-i erkân ile kılması, çok mühimdir. Kezâ, sünnet-i seniyyeye a’zamî derecede mürâat etmek, bu dâirede çok ehemmiyetli addedilmiştir. Bu iki mühim noktayı kemâ-hüve ihyâ etmek, Risâle-i Nûr tâlibinin en başta gelen vazifesidir. Bu tarîkin diğ er evrâdı ise şunlardır: **Bid’alara tarafdâr olmamak, kebâiri terk etmek ve namâzun arkasındaki tesbîhâtı yapmaktır.**

Sâdisen: Bu kudsî dâirenin şahs-ı ma’nevîsi, “**ferdiyyet makâmı**”na mazhardır. **Tâlib, sırr-ı verâset-i nübüvvet tarîkı ile hakıkate urûc eder.**

Sâbian: Risâle-i Nûr dâiresine giren bir tâlib-i hakikat nazarında, bir tek âyet-i kerîmenin ta’lîm ve taallümü, binlerce kerâmât, mevâcid ve evzâktan

Lügat: sünnet-i seniyye, ehl-i kelâm, kemâ-hüve, ehliyyet, muhabbet, nübüvvet, tasavvuf, tefekkür, seniyye, taallüm, übüvvet, birinc, ferâiz, sâbian, sünnet, şefkat, sâlik

daha ehemmiyyetlidir. Bundan dolayı, tâlib-i hakikat, ta'lim ve taallüm vazifesini her şeye tercîh eder. Zîrâ, sırr-ı verâsetin en ehemmiyyetli noktası, Resûl-i Ekrem (asm)'a tebliğ ve irşâd husûsunda ittiba' etmektir. Böylece tâlib, me'hazdaki kudsiyyete nazarları çevirip kendini ve ümmeti, başka zâid şeylerle meşgûl ettirmeden en kısa ve en selâmetli bir yol ile maksada kavuşup kavuşturur.

Sâminen: Risâle-i Nûr'da geçen hakâik ve mesâilî doğru anlamak lâzımdır. Murâd-ı Üstâdâneleri ne olduğu husûsunda tahkik ve tedkik etmek elzemdir. Evet, Risâle-i Nûr, bu asırda Kur'ân'ın ma'nevî bir tefsiri olup onda öyle mesâil vardır ki; pek çok ilimde mütehasıs olmayan, bu mesâilî halletmesi mümkün değildir. Bu noktada **"Risâle-i Nûr'da şerh ve îzâh mes'elesi", ne kadar büyük bir ehemmiyyet arzettiği, ehlince müselleme ve musaddaktır ve bu vazife, Üstâd-ı Muhterem tarafından Risâle-i Nûr talebelerine tevdi' edilmiştir.** Şöyle ki:

"Zannederim ki, hakâik-ı âliyye-i îmâniyyeyi tamâmıyla Risâle-i Nûr ihâta etmiş, başka yerlerde aramaya lüzûm yok. Yalnız ba'zan îzâh ve tafsîle muhtâc kalmış. Onun için, vazîfem bitmiş gibi bana geliyor. Sizin vazîfeniz devâm ediyor. Ve inşâellâh vazîfeniz, şerh ve îzâhla ve tekmîl ve tahşiye ile ve neşir ve ta'lim ile belki 'Yirmi Beşinci' ve 'Otuz İkinci Mektûb'ları te'lîf ile ve 'Dokuzuncu Şua'nın Dokuz Makâmı'nı tekmîl ile ve Risâle-i Nûr'u tanzîm ve tertîb ve tefsîr ve tashîh ile devâm edecek.'[2]

İşte bizler, bu maksadın tahakkuku için şerh ve îzâh mes'elesini bir vazife telakkî edip Risâle-i Nûr Külliyyâtı'ndan anlaşılması zor olan bazı risâleleri şerh ve îzâh ettik. Bâhusus **"Yirmi Altıncı Söz'ün Zeyl ve Hâtimesi"** ile **"Beşinci Mektûb"** adlı eserler, Risâle-i Nûr'un Mesleği'ni îzâh etmesi sebebiyle, bu eserlerin şerh ve îzâhına daha ziyâde ihtiyâc hâsıl olmuştur. Bizler de tevfik-ı İlâhînin refik olmasıyla bu eserleri şerh ve îzâh ettik. Kaleme aldığımız bu eserin, rızâ-i İlâhî'nin celbine vesîle ve istifâdeye medâr olmasını, rahmet-i İlâhiyyeden niyâz ederiz.

وَالسَّلَامُ عَلَى مَنْ اتَّبَعَ الْهُدَى وَالْمَلَأَ عَلَى مَنْ اتَّبَعَ الْهُدَى

Lügat: muhterem, musaddak, tahakkuk, taallüm, tahşiye, istif, âmine

YİRMİ ALTINCI SÖZ'ÜN ZEYLİ'NİN ŞERHİ

Metin

YİRMİ ALTINCI SÖZ

ZEYL

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Şerh

YİRMİ ALTINCI SÖZ

ZEYL VE ŞERHİ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَ الصَّلَاةُ وَ السَّلَامُ عَلَى

سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَ عَلَى آلِهِ وَ صَحْبِهِ أَجْمَعِينَ

Şu eser, hakîkate giden ve Cenâb-ı Hakk'a vâsıl olan **tarîk-ı Kur'ânînin esâsâtını**, o yolda atılan adımları ve ondaki **seyr u sülûk**un keyfiyyetini beyân etmektedir.

Bütün hak tarîkler Kur'ân'dan alındığı için, *Risâle-i Nûr'un gösterdiği şu Kur'ânî tarîk, bütün tarîkatların hulâsası ve onların meziyyetlerini câmi'dir. "Rahmân Sûresi'nin Tefsîri"* adlı eserimizin mukaddimesinde îzâh edildiği üzere, *sâir tarîkler, fikr-i beşerin araya girip renk vermesiyle uzamış ve müşkilleşmiştir.* İşte bu eser, bütün tarîklerin en kısası ve en selâmetlisi olan ve bütün tarîkatların hakikatini ve sırrını ihtivâ eden ve câdde-i kübrâ olan tarîk-ı Kur'ânîyi ve

Lügat: keyfiyyet, mukaddime, meziyyet, mukaddim

tarikat-ı Muhammediyye (asm)’ı göstermektedir. Doğrudan doğruya Kur’ân’a ve sünnet-i seniyyeye ittiba’ ile verâset-i nübüvvet sırrına mazhar olup, nefs-i şerîatta bulunan, hakâik-ı İslâmiyye içinde cilvelenen ve bizzât sünnet-i seniyye içinde tezâhür edip gelen bütün tarikatların ve velâyet yollarının esâsı ve menbaı olan velâyet-i Muhammediyyedeki velâyet-i kübrâ feyzlerine mazhariyyetin yolu beyân edilmektedir. Bu sebeble, Risâle-i Nûr’un gösterdiği şu Kur’ânî tarîk, bütün tarîklerin en kısası ve en selâmetlisi ve en yükseği olmakla berâber, bütün on iki hak tarîkatın da vârisidir. Tarîkattan maksûd olan netîceyi bizzât nefs-i Kur’ân’da ve hakikat-i şerîatın içinde tarîkatsiz bir sûrette gösterdiği için, **tarîkattan ziyâde hakîkattır, şerîattır.**

Bu “Zeyl”in “Kader Risâlesi”nin arkasına dercedilmesinin hikmeti ise şudur: Müellif-i Muhterem (ra)’ın ifâde ettiği gibi:

“Kader ve cüz’-i ihtiyârî, İslâmiyyetin ve îmânın nihâyet hudûdunu gösteren, hâlî ve vîcdânî bir îmânın cüz’lerindendir. Yoksa, ilmî ve nazarî değıllerdir. Ya’nî, mü’min herşeyi, hattâ fîlini, nefsinî Cenâb-ı Hakk’a vere vere, tâ nihâyette teklîf ve mes’ûliyyetten kurtulmamak için ‘Cüz’-i ihtiyârî’ önüne çıkıyor. Ona, ‘Mes’ûl ve mükellefsin’ der. Sonra, ondan sudûr eden iyilikler ve kemâlât ile mağrûr olmamak için, ‘Kader’ karşısına geliyor. Der: ‘Haddini bil, yapan sen değılsin.’

“Evet, kader, cüz’-i ihtiyârî; îmân ve İslâmiyyetin nihâyet merâtibinde... Kader, nefsi gurûrdan ve cüz’-i ihtiyârî, adem-i mes’ûliyyetten kurtarmak içindir ki; mesâil-i îmâniyyeye girmişler.”[3]

Bu ifâdelerden anlaşıldığı üzere; sırr-ı kader inkişâf ettiği zamân mü’min, kendinde ve Âlemde “acz, fakr, naks ve kusûr”dan başka hiçbir kemâlât görmez. Bütün ademiyyâtı kendine ve Âlemdeki tabîata verip, bütün kemâlâtı Cenâb-ı Hakk’a verir. Tam bir îmân, tevhit, teslîm ve tevekkülle her neye baksın, Cenâb-ı Hakk’ın tecelliyyâtını görür ve gafletten kurtulup dâimî bir zikir ile huzûr-i dâimî kazanır. Müstakil irâdesini terk edip, şerîata itâat etmek sûretinde irâdesini, Cenâb-ı Hakk’ın irâdesine tâbî’ kılar ve O’nun irâdesine, kazâ ve kaderine rızâ gösterir. Böylece “itâat, takvâ, tevekkül, rızâ ve kanâat”e muvaffak olur. İşte, hakîkî kemâlât budur ve “insân-ı kâmil” bu evsâfa sâhib olan kimseye

Lügat: sünnet-i seniyye, muhammed, muhterem, nübüvvet, tevekkül, ariyyet, kurt(a), seniyye, übüvvet, ediyye, hikmet, sünnet, kâmil, sinin, vâris, âmiyy

denir. Onun için *kader, îmân ve İslâmiyyet'in nihâyet hudûdunu gösterir*. Tarîkattan ve velâyet yollarından maksad da budur. Demek, "acz, fakr, şefkat ve tefekkür tarîkı" olan şu tarîk-ı Kur'ânînin anlaşılması, sırr-ı kaderin anlaşılmasına mütevakıftır. Onun için Müellif (ra), bu eserini "**Kader Risâlesi**"nin arkasına dercetmiştir.

Mü'min-i hakîkî, îmân ve İslâmiyyetin nihâyet hudûdunda, nefsinde görünen ve ondan sudûr eden bütün kemâlât ve mehâsini, hem kâinâtta tezâhür eden bütün cemâl ve kemâlî Cenâb-ı Hak'tan bilir ve görür. Bütün naks ve kusuru, seyyiât ve günâhları da kendi enâniyyetine ve Âlemdeki tabîata verir. Kendi enâniyyetinin ve Âlemin tabîatının acz, fakr, naks ve kusúrdan ibâret olduğunu anlar. İşte, Kur'ânî tarîkın esâsı budur. Binâenaleyh, bu "**Zeyl**"in ve akabindeki "**Hâtime**"nin daha iyi anlaşılabilmesi için evvelâ "**Kader Risâlesi ve Şerhi**", "**Ene Risâlesi ve Şerhi**" ve "**Tabîat Risâlesi ve Şerhi**" adlı eserlerimizi dikkatle okumak gerekir.

Hem şu eseri tam anlamak için, Müellif-i Muhterem'in seksen küsûr yaşına kadar kazandığı ma'nevî müktesebâtını bilmek lâzımdır. Bu ise, ancak Bedüzzamân Saîd Nursî Hazretleri'nin o ma'nevî makâmında, neyi görmüş ve hıfz etmişse, onları anlamakla mümkün olabilir. Çünkü, bu hakikatler, birer tasavvur ve hayâlât değil; belki kendisinin, seyr-i sülûk-i rûhânîde bulunurken bizzât gördüğü müşâhedâtıdır. Ancak, şu müşâhedâtını da tam olarak dile dökmek mümkün olmadığı için, ba'zı işâretler nev'inden ifâde etmiştir. Müellif-i Muhterem (ra), bu noktayı şöyle ifâde etmektedir:

"Ma'lûmdur ki, insân, hasbe'l-kader çok yollara sülûk eder. Ve o yolda çok musîbet ve düşmânlara rastgelir. Ba'zan kurtulursa da ba'zan da boğulur. Ben de kader-i İlâhînin sevkıyla pek acîb bir yola girmiştım. Ve pek çok belâlara ve düşmânlara tesâdüf ettim. Fakat, acz ve fakrımı vesîle yaparak Rabbime ilticâ ettim. İnâyet-i ezeliyye beni Kur'ân'a teslîm edip Kur'ân'ı bana muallim yaptı. İşte, Kur'ân'dan aldığım dersler sâyesinde o belâlardan halâs olduğum gibi nefis ve şeytân ile yaptığım muhârebelerden de muzafferen kurtuldum. Bütün ehl-i dalâletin vekîli olan nefis ve şeytânla ilk müsâdeme,

سُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ

Lügat: ehl-i dalâlet, binâenaleyh, akabinde, ezeliyye, muhterem, tasavvur, tefekkür, muallim, binâen, dikkat, şefkat, sinin, âmiyy

Metin

Bu küçük zeylin büyük bir ehemmiyeti var. Herkese menfaatlidir. Cenâb-ı Hakk'a vâsıl olacak tarîkler pek çoktur.

Şerh

kelimelerinde vukú' buldu. Bu kelimelerin kalelerinde tahassun ederek o düşmânlarla münâkaşalara girdim. Her bir kelime otuz defa meydân muhârebesi vukúa geldi. Bu Risâlede yazılan her bir kelime, her bir kayd, kazandığım bir muzafferiyete işârettir."

"Bu Risâlede yazılan hakikatler, zıdlarına bir imkân-ı vehmî kalmayacak derecede yazılmıştır. Uzun bir hakikate (delili ile berâber) bir kayd veyâ bir sıfatla işâret yapılıyor..."

Evet, Müellif (ra)'ın, zamânın üstüne çıkıp ma'nevî Âlemde seyr u seyâhat ederken esmâ ve sıfât-ı İlâhiyenin tecelliyyâtını ayrı ayrı nasıl müşâhede ettiğini ve kâinâtın hakikatini nasıl anladığını tam ma'nâsıyla idrâk etmek, şu eseri hakkıyla izâh etmek, bizim gibilere gâyet müşkildir. Ancak, Kur'ân'ın hakikatinden meded isteyerek, dolayısıyla **fenâ fi'l-ihvân ve fenâ fi'l-Üstâd düstûru ile Hakikat-ı Muhammediyye (asm)'ın şahs-ı ma'nevîsinin tasarrufu altına girmeğe**, ya'nî Hakikat-ı Muhammediyye (asm)'a mazhar olmaya Cenâb-ı Hak bizi muvaffak ederse, **belki bu dersi bir nebze izâh etmek mümkün olabilir ve bu hakikatler bizlere de inkişâf eder.** Tevfik ve inâyeti Cenâb-ı Hak'tan isteriz.

(Bu küçük Zeyl'in büyük bir ehemmiyeti var.) Ya'nî, bu "Zeyl" gâyet kısadır, fakat ehemmiyeti gâyet büyüktür. Şu ifâde, bu **Zeyl'de** işâret edilen Kur'ânî tarîkın gâyet kısa ve kolay, fakat gâyet kıymetli ve fazîletli olduğuna işâret etmektedir. **(Herkese menfaatlidir.)** Şu ifâde, bu yolun hâs bir meşreb ve bir tarîkat olmadığına, belki tarîkat-ı Muhammediyye (asm) ve tarîk-ı Kur'ânî olduğu için bütün ehl-i tarîkat ve hakikate, avâm ve havâs **bütün Müslümânlara şâmil olduğuna**, her bir hak meslek sâhibinin meslek ve meşrebini bu câdde içinde bulabileceğine ve herkesin bu yolda sülûk etmesi gerektiğine; **hulâsa bu yolun, "câdde-i kübrâ" denilen şeriat ve sünnet-i seniyyenin yolu olduğuna işâret etmektedir.**

(Cenâb-ı Hakk'a vâsıl olacak tarîkler pek çoktur.) Cenâb-ı Hak, mekândan münezze ve cismâniyyetten mukaddes olduğu için, **"O'na vâsıl olmak"** mecâzî

Lügat: sünnet-i seniyye, ehemmiyet, muhammed, mukaddes, tahassun, tasarruf, menfaat, seniyye, ediyye, kelime, meşreb, sünnet, imkân, sinin

ma'nâdadır. Ya'nî, **"Hakâik-ı mâniyyenin inkişâfına ve ma'rifet-i ilâhiyyenin husûlüne vesîle olacak; Zât-ı Akdes-i ilâhiyye'nin ef'âl, esmâ ve sıfâtıyla her yerde hâzır ve nâzır olduğunu derketmeye; tecelliyyât-ı esmâ, sıfât ve Zâtiyyeye mazhar olup her şeyde lâ zamânî, lâ mekânî ve lâ keyfî bir sûrette cemâl-i bâ-kemâl-i ilâhîsini müşâhede etmeye ve rızasına nâil olmaya ulaştıracak tarîkler pek çoktur"** demektir.

Suâl: Tarîkatın gâyesi nedir?

Elcevâb: Kur'ân ve Hadîs'te geçen evâmîr-i ilâhiyyeye inkiyâd ve nevâhî-i ilâhiyyeden ictinâb etmek sûretiyle rızâ-i ilâhîyi kazanmak, kendinde ve Âlemde tecellî eden esmâ ve sıfât-ı ilâhiyyeyi müşâhede etmek, netîcede cemâlullâh ile müşerref olmaktır. Hikmet-i Âlemin tilsimini halletmek ve hilkat-i insânın muammâsını keşfetmektir. Bütün tarîkatlerin gâye ve hedefi budur. Risâle-i Nûr da bir tarîkattir. Tarîkatten ziyâde hakîkattir, şerîattir. **"Acz, fakr, şefkat ve tefekkür"** esâslarına dayanan Risâle-i Nûr Mesleği'nin gâyesi ve hedefi de budur. **"Acz"iyle, Ma'bûd ve Hâkîm isimlerini bulmak; "fakr"ıyla Rahmân ismine yanaşmak; "şefkat" sâikasıyla Rahûm ismine vâsıl olmak; "tefekkür" ile de Hakîm ismine ulaşmaktır.** Eğer bir ehl-i tarîk veya bir Risâle-i Nûr şâkirdi, Kitâb ve Sünnet ile teşerru' etmezse, kendinde ve Âlemde tecellî eden esmâ ve sıfât-ı ilâhiyyeyi müşâhede etmezse, hikmet-i Âlemin tilsimini, hilkat-i insânın muammâsını keşfetmezse, cemâl-i bâ-kemâl-i ilâhî ve rızâ-i Rabbânî ile müşerref olmazsa; bu gâye ve hedefe ulaşmamış demektir.

Ne tarîkat, ne de Risâle-i Nûr Mesleği müstakildir. Esâs olan Kitâb ve Sünnet'tir. Kitâb ve Sünnet'te beyân buyrulan başta tevhid ve haşır olmak üzere cümle ahkâm-ı ilâhiyyedir. Tarîkat ve Risâle-i Nûr, rızâ-i ilâhîyi elde etmek maksadıyla bu ahkâmı anlamak ve onunla amel etmek husûsunda birer vesîledir. **Hâşâ, Şâh-ı Nakşibend, Gavs-ı Geylânî gibi tarîkat pîrleri ve son asırda Üstâd Bediüzzamân Hazretleri, insânları kendi şahıslarına da'vet etmemişlerdir.** Halkı, Hâlık-ı Âlem'e îmân ve ibâdete da'vet etmiş, Kitâb ve Sünnet'e da'vet etmiş; başta tevhid ve haşır olmak üzere hakâik-ı îmâniyyenin inkişâfına, ma'rifetullâh ve muhabbetullâhda terakkî etmeye da'vet etmişlerdir.

İşte Müellif (ra)'ın, **"Cenâb-ı Hakk'a vâsıl olacak tarîkler pek çoktur"** cümlesi, bütün tarîklerin gâyesinin îmân hakikatlerini inkişâf ettirmek ve ma'rifetullâhı elde etmek ve Cenâb-ı Hakk'ın rızasını kazanmak olduğuna işâret etmektedir.

Lügat: muhabbet, tefekkür, hikmet, sünnet, şefkat, sinin

Evet, her şey Cenâb-ı Hakk'ın esmâsının tecelliyyâtına bir âyine olduğundan, **tecelliyyât adedince O'na vâsıl olacak tarîkler mevcûddur**. İnsân, binlerce hissiyyât, letâîf, zâhirî ve bâtinî hâsseler ve kuvvelerden mürekkebe cihâzâtla mücehhezdir. Şu cihâzât ile, her bir Âlemde tecellî eden esmâ-i ilâhiyyeyi bilebilir ve Ma'bûd'unu o unvânla tanıyabilir. İnsân, şu hadsiz yollarla Cenâb-ı Hakk'ı bulabilmekle berâber, herbir insânda ayrı bir ismin tecellîsi hâkimdir. Cenâb-ı Hakk'ı tanıyan ve O'na vâsıl olan her bir insân, aynı Zât-ı Akdes'i derecesine göre bilmekle berâber, künh-i mâhiyyetini idrâk edemediğinden; her biri ayrı bir isim ve unvânla Rabbini bilmektedir. Bir isim, onda a'zamî mertebede tecellî eder; sâir isimler ise, ona nisbetle tebeîdir. Meselâ; **Hazret-i Îsâ (as)'da Hayy, Kayyûm ve Kadîr isimleri; Hazret-i Mûsâ (as)'da Kerîm ve Mütেকellim isimleri; İmâm Ebû Hanîfe'de Adl ve Hakem isimleri; Hazret-i Gavs-ı Geylânî'de Hayy ismi; İmâm-ı Rabbânî'de Kayyûm ismi; Üstâd Bediüzzamân Hazretleri'nde Hakîm ve Rahîm isimleri a'zamî derecede tecellî eder**. Risâle-i Nûr'un muhtelif eserlerinde bu konu şöyle ifâde edilmiştir:

"Çendân insân bütün esmâyâ mazhardır, fakat kâinâtın tenevvüünü ve melâikenin ihtilâf-ı ibâdâtını intâc eden tenevvü-i esmâ, insânların dahi bir derece tenevvüüne sebep olmuştur. Enbiyânın ayrı ayrı şerîatleri, evliyânın başka başka tarîkatları, asfiyânın çeşit çeşit meşrepleri şu sırdan neşet etmiştir. Meselâ: Îsâ aleyhisselâm, sâir esmâ ile berâber Kadîr ismi onda daha gâlibdir. Ehl-i aşkta Vedûd ismi ve ehl-i tefekkürde Hakîm ismi daha ziyâde hâkimdir." [5]

"İsm-i a'zam herkes için bir olmaz, belki ayrı ayrı oluyor. Meselâ, İmâm-ı Alî radiyellâhü anh'un hakkunda; 'Ferd, Hayy, Kayyûm, Hakem, Adl, Kuddûs' altı isimdir. Ve İmâm-ı A'zam'un ism-i a'zamı 'Hakem, Adl' iki isimdir. Ve Gavs-ı A'zam'un ism-i a'zamı 'Yâ Hayy!'dur. Ve İmâm-ı Rabbânî'nin ism-i a'zamı 'Kayyûm' ve hâkezâ... Pek çok zâtlar daha başka isimleri, ism-i a'zam görmüşlerdir." [6]

"Ehl-i hakikatın bir kısmı nasıl ki ism-i Vedûd'a mazhardırlar ve a'zamî bir mertebede o ismin cilveleriyle, mevcûdâtın pencereleriyle Vâcibü'l-Vücûd'a bakıyorlar... Öyle de: Şu hiç-ender hiç olan kardeşinize, yalnız hizmet-i Kur'âna

Lügat: ehl-i hak, tefekkür, mertebe, hadsiz, hizmet, meşreb, nisbet, vâcib

ŞERH

istihdâmı hengâmında ve o hazîne-i bî-nihâyenin dellâlı olduğu bir vakitte, İsm-i Rahîm ve İsm-i Hakîm mazhariyyetine medâr bir vaz'iyet verilmiş. Bütün 'Sözler', o mazhariyyetin cilveleridir. İnşâellâh o 'Sözler', **وَمَنْ يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ أُوتِيَ خَيْرًا كَثِيرًا** sırrına mazhardırlar." [7]

İşte bu sırdan dolayı **الطُّرُقُ إِلَى اللَّهِ بِعَدَدِ أَنْفَاسِ الْخَلَائِقِ** denilmiştir. Bu cümlede geçen **أَنْفَاسِ** kelimesi, "nefesler" demektir.

Ya'nî, **"Her nefeste Ellâh'a vâsıl olacak, hakikate gidecek, esmâ ve sıfât-ı İlâhiyyeyi gösterecek bir yol var"** demektir.

Bütün nefesler, **هُوَ** zamîrinin hâmilidir. Ya'nî, bütün insânlar ve hayvânlar, her nefes alıp verdiklerinde **هُوَ** der ve bunu, gayr-ı ihtiyârî söylerler. Demek, enfâs-ı insâniyye ve hayvâniyye, hattâ nebâtiyye **هُوَ** deyip, Ellâh'ı zikrediyor; vücûb-i vücûd ve vahdet-i İlâhiyyeye şehâdet ediyor; Âlemde bin bir isim ve sıfâtıyla tecellî eden ve bize görünmeyen o gaybî Zât'ın Ellâh olduğunu **هُوَ** lâfzıyla i'lân ediyor. Böylece her bir nefesle telâffuz edilen **هُوَ** lâfzı, şiddet-i zuhûrundan gizlenmiş olan Zât-ı Akdes-i İlâhiyyeye unvân ve tercümân oluyor.

Demek, bütün enfâs-ı insâniyye, hayvâniyye, hattâ nebâtiyye **هُوَ** deyip Ellâh'ı zikrediyor ve bin bir isim ve sıfâtıyla her yerde hâzır ve nâzır olan o Zât-ı Akdes'e vâsıl olacak yolların hadsiz ve nihâyetsiz olduğunu bildiriyor. Bu konunun daha vâzıh bir sûrette anlaşılması için **"Hüve Nüktesi ve Şerhi"** adlı eserimize mürâcaat edilebilir.

Evet, her bir insân, her bir mevcûd, her bir nefis, hattâ her bir nefes, Cenâb-ı Hakk'ın vücûb-i vücûd ve vahdetini gösterecek birer âyinedir. Her bir mahlûk, kendine lâyük bir şekilde Ellâh'ı tanır ve kendisinde tecellî eden esmâ ve sıfât-ı İlâhiyye ile Zât-ı Akdes-i İlâhiyyeyi zî-şuûra tanıttırır. Demek, mevcûdât adedince ve onlarda tezâhür eden tecelliyyât adedince Ellâh'a ulaştıracak yollar vardır.

Lügat: ariyyet, hadsiz, hengâm, kelime, şiddet, hâmil, şekil

Metin

Bütün hak tarikler Kur'ân'dan alınmıştır.

Şerh

Bütün hak tarîkler, Resûl-i Ekrem (asm)'ın minhâcî içindedir. **Onun minhâcî ve câdde-i kübrâsı hâricinde bir yol, Cenâb-ı Hakk'a vâsıl olamaz.** Ancak o yol, kişiyi dalâlete götürür. Resûl-i Ekrem (asm), nev-ı beşerin vâsıl olabileceği tevhit-i hakîkinin en son mertebesine Kur'ân vâsıtasıyla vâsıl olmuştur. Diğer peygamberler ve evliyâlar ise derecelerine göre merâtib-i tevhit'e vâsıl olmuşlardır. **Bütün peygamberler (as), Resûl-i Ekrem (asm)'in şefâatiyle ve ma'nevî velâyet-i kübrâsıyla dergâh-ı ilâhîye ancak yaklaşabilmişlerdir. Ya'nî, istiklâliyyetleri yoktur. Asıl muhâtab-ı ilâhî, dünyâda sâdece bir zât'tır; diğer zevât ise tebeîdir.** Ya'nî, vâsıtasız Ellâh'a vuslat, yalnız Resûl-i Ekrem (asm)'a mahsûstur. Diğer bütün insânlar, hattâ enbiyâ dahi Resûl-i Ekrem (asm)'ın vâsıtasıyla, ona tebaiyyetle Ellâh'a vâsıl olurlar. Müellif (ra)'ın gelen cümlesi, zâten bu hakîkati ifâde etmektedir.

(Bütün hak tarîkler Kur'ân'dan alınmıştır.) Ya'nî, Kur'ân ve onun mübelliği Resûl-i Ekrem (asm), Cenâb-ı Hakk'a vâsıl edecek bütün vusûl yollarının başıdır. **Onlara ittiba' etmeden Cenâb-ı Hakk'a vâsıl olmak mümkün değildir.** Müellif (ra), daha evvel geçen **"Cenâb-ı Hakk'a vâsıl olacak tarîkler pek çoktur"** cümlesinden, Kur'ân ve Resûl-i Ekrem (asm)'ın câdde-i kübrâsı ve sünnet-i seniyyesi hâricinde, ya'nî ehl-i hak mezhebin dışında da Cenâb-ı Hakk'a vâsıl olacak yollar bulunduğu şeklinde bir ma'nâ anlaşılmasını diye, **"Bütün hak tarîkler Kur'ân'dan alınmıştır"** cümlesiyle de bütün hak tarîklerin Kur'ân'dan alındığını ve alınması gerektiğini ifâde etmiştir. Demek, ikinci cümle, birinci cümlede yanlış anlaşılacak bir ma'nâyı "hak tarîkler" kaydıyla izâle etmektedir. Müellif (ra), bu mes'eleyi şöyle izâh etmiştir:

"Kelime-i şehâdetin iki kelâmı birbirinden ayrılmaz, birbirini isbât eder, birbirini tazammun eder, birbirisiz olmaz. Mâdem Peygamber (asm) Hâtemü'l-Enbiyâ'dır, bütün enbiyânın vârisidir; elbette bütün vusûl yollarının başındadır. Onun câdde-i kübrâsından hâric, hakikat ve necât yolu olamaz. Umûm ehl-i ma'rifetin ve tahkîkin imâmları, Sa'dî-i Şirâzî gibi derler: [8]

مَحَالَسْتُ سَعْدِي بِرَأْيِ نَجَاتٍ ﴿٥﴾ ظَفَرُ بُرْدَنْ جُزْ دَرِ پَي مُصْطَفَى

Lügat: kelime-i şehâdet, sünnet-i seniyye, ehl-i hak, peygamber, istiklâl, tazammun, elbette, mertebe, seniyye, birinc, dergâh, götürü, kelime, sünnet, âliyye, vâris

Şerh

“Hem [9] **كُلُّ لَطْرُقٍ مَسْنُودٌ إِلَّا الْمُنْهَاجَ الْمُحَمَّدِيَّ** demişler.” [10]

Hem Müellif (ra), **“Bütün hak tarîkler Kur’ân’dan alınmıştır”** cümlesiyle işâret etmektedir ki, Kur’ân-ı Hakîm, Cenâb-ı Hakk’a vâsıl olmanın yegâne yolu olduğu ve bu sebeble bütün vusûl yollarını kendinde cem’ ettiği için, onun nefsü’l-emirdeki câdde-i kübrâsı, en umûmiyyetli, en kısa ve en selâmetli câddedir. Bütün hak tarîkler de onun câddesi içindeki ba’zı husûsî yollardır. Hak bir tarîk, ne kadar husûsî meşreb ve mesleklerden tecerrüd ederse, o kadar kısa, selâmetli ve umûmiyyetli olur. **O yolu uzatan şey, sülûk edenlerin kâbiliyyetlerinin kusurları ve kendi renklerini vermeleridir. O tarîk, renklerden ne kadar kurtulsa ve Kur’ân’dan ve sünnet-i seniyyeden gelen tecellîye ne kadar sâfi âyîne olsa, o kadar bi’l-asâle tecellîye mazhar olur ve câdde-i kübrâ olur.**

Demek, Kur’ân’ın Câddesi, risâletten gelen ve tâlibini, bi’l-asâle feyze mazhar eden velâyet-i kübrâ câddesidir.

Müellif (ra), mezkûr cümlesinde **“hak tarîkler”** ta’bîrini kullanmıştır. Bu ifâde ile Kur’ân’a ve Sünnet-i Nebeviyyeye muhâlif olan yolları hâric tutmuştur. Çünkü, o yollar, bid’at ve dalâlettir. O yollarda Cenâb-ı Hakk’a vâsıl olmak, ya’nî Cenâb-ı Hakk’ın ma’rifet ve rızasına ulaşmak ve necât bulmak mümkün değildir. O yollar ile ancak helâke ve gadab-ı İlâhîye ulaşılır.

Hem bu ta’bîrle, Gavs-ı Geylânî, Şâh-ı Nakşibendî, Ebû’l-Hasen Şâzelî, Ahmed Rufâî, Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, Hacı Bektâş-i Velî gibi zevât-ı âliyyenin gerçek tarîkatlarını ve hakikî mesleklerini kasdetmiştir. Yoksa, şu zamânda, o zevâtın adını kullanarak asıl mesleklerini değiştirip Kur’ân ve Hadîs’ten halkı uzaklaştıran tarîkatları kasdetmemiştir.

Resûl-i Ekrem (asm) ve Ashâb-ı Kirâm’ın zamânında, rehber ve mürşid, Kur’ân-ı Azîmü’ş-şân’dı. Bu sebeble, evrâd ve ezkâr yerinde Kur’ân-ı Kerîm okunur; okunan âyet-i kerîmeler üzerinde tefekkür ve tedebbür edilir ve o âyet-i kerîmeler ile doğrudan doğruya Cenâb-ı Hakk’a vâsıl olunurdu. Meselâ;

Lügat: sünnet-i seniyye, tecerrüd, tedebbür, tefekkür, seniyye, mezkûr, meşreb, sünnet, yegâne, dilir

فَانْظُرْ إِلَىٰ آثَارِ رَحْمَتِ اللَّهِ كَيْفَ يُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا

إِنَّ ذَٰلِكَ لَمُحْيِ الْمَوْتَىٰ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

"(Ellâh'ın rahmetinin) yağmurun (eserlerine) ağaçlar, bitkiler ve çiçeklere (bir bak!) Nihâyetsiz ilim ve kudret sâhibi bir Zât, (yeryüzünü ölümden sonra nasıl diriltiyor! İşte Arz'ı öldükten sonra ihyâ eden, ölüleri de böylece diriltendir. O, her şeye hakkıyla kâdirdir)" [11] âyet-i kerîmesi okunduğunda; Ashâb-ı Kirâm, evvelâ âsâr üzerinde (yağmur vâsıtasıyla kuru topraktan çıkan nebâtât ve eşcârda) tecellî eden "imâte ve ihyâ" fiillerini ve bu fiillerde tezâhür eden "Alîm ve Kadîr" isimlerini ve bu isimlerin menbâi olan "ilim ve kudret" gibi sıfât-ı İlâhiyyeyi müşâhede eder. Böylece **vücûb-i vücûd ve tevhîd-i ilâhiye intikâl edip daha sonra haşr-i cismânî rûknünü tevhîd üzerine binâ ederlerdi.**

İşte, Ashâb-ı Kirâm'ın Kur'ân'dan aldıkları ders-i hakikat budur. **Ba'zan bir tek âyet-i kerîmede tecelliyyât-ı esmâyı seyrederler; ölüm ve haşri âdetâ göz önünde görürlerdi. Seyr u sülûk vâsıtasıyla uzun bir mesâfeyi kat' etmeye muhtâc olmadan gâyet kısa bir zamânda zâhirden hakîkate geçerlerdi.** Kur'ân vâsıtasıyla akıl tefekküre, kalb zikre başladılar. Kur'ân'ın asıl hedefi olan tevhîd ve haşir rûkûnlerini herkes anlar; ahkâm-ı şeriatı da onun üzerine binâ ederlerdi. Herkes kolaylıkla bu Kur'ânî yoldan gider, hakîkate vâsil olurdu. Resûl-i Ekrem (asm)'ın vefâtından sonra Dört Halîfe Devrinde de bu hâl aynı minvâl üzere devâm etti. Aynı şekil, Tâbiîn Devrinde de kısmen ta'kîb edildi. Fakat, o devirde yavaş yavaş fitneler başladı. Dışarıdan gelen felsefî fikirlerin Âlem-i İslâm içinde yol bulması ve mülhidlerin çoğalmasına rağmen üçüncü asrın sonuna kadar bu şekil devâm etti.

Hicrî üçüncü asrın sonuna kadar bütün ümmetin, ulemânın, evliyânın himmeti, Kur'ân idi. Âyât-ı Kur'âniyyeyi mütefekkirâne okurlar; Kur'ân vâsıtasıyla letâifleri inkişâf eder ve doğrudan doğruya zâhirden hakîkate geçerlerdi. Kur'ân'daki tevhîd, haşir, melâike bahislerini okuduklarında bu rûkûnler onlara inkişâf eder; bu rûkûnleri âdetâ görür gibi olurlardı. Herkes kâbiliyyetine göre

Lügat: tefekkür, felsefî, udre(t), himmet, rağmen, hicrî, şekil

Kur'ân'dan istifâde ederdi. Hakîkate vâsıl olmak için başka bir vâsıtaya ihtiyâcları yoktu. Onlara, Kur'ân ve Hadîs-i Nebevî kâfi idi. Zamân aradan geçince mahkemelerin ve da'vâların çoğalması, dîn-i mübîn-i İslâm'ın cihâna yayılması sebebiyle İslâm'la müşerref olan insânlara fûrûâtın ta'lîm edilmesi ihtiyâcının artması ve daha başka esbâba binâen fûrûât-ı şer'îyyede ictihâdlar yoğunlaşmaya başladı. Sef-i Sâlihîn devrinde ve İmâm Şâfiî, İmâm Ebû Hanîfe, İmâm Mâlik ve İmâm Ahmed bin Hanbel zamânında da yüksek ve sâfi ictihâdlar vardı. İlk üç asırda nazarlar doğrudan doğruya Kur'ân ve Hadîs'e müteveccih idi. Fûrûâtta ictihâdlar, aslın (Kur'ân ve Ehâdis-i Nebeviyye'nin ve onlarda beyân buyrulan hakâik-ı imâniyye ve esâsât-ı İslâmiyyenin) önüne geçmek değil; bi'l-akîs asla hizmet ederdi. Fakat, sonra yavaş yavaş nazar-ı dikkat, o imânî mes'elelerden ziyâde fûrûâta; fûrûâttan ziyâde mezheblerin ihtilâfına doğru meyletmeye başladı. Böylece, Kur'ân'ın ma'nâsından ziyâde, lafza yöneldiler.

Hattâ, ma'nîdâr bir vâkıdır; Hazret-i Ömer (ra)'ın hilâfeti devrinde Basra vâlisi olan **Ebû Mûsâ el-Eş'arî, Hazret-i Ömer (ra)**'a yazdığı bir mektûbunda, pek çok kimsenin Kur'ân'ı hıfzettiğini ifâde etmiş; Halîfe de cevâben bu durumdan memnûn olduğunu bildirmiş ve o hâfızlara maaş bağlanmasını istemişti. Ebû Mûsâ, ertesi sene hâfızların sayısında büyük bir artış olduğunu haber verince; Hazret-i Ömer (ra), **"Onları kendi hâllerine bırak! İnsânların Kur'ân'ı ezberlemekle meşgûl olurken, onun ma'nâsını ve hükümlerini öğrenmeyi ihmâl etmelerinden korkuyorum"** diyerek hâfızlara maaş bağlamanın sakıncalı olduğu kanâatine vardığını bildirmiştir. [12]

Ümmetin bu konuda dikkat etmesi gereken husûs, Sahâbe-i Kirâm'ı taklîd etmek, onları rehber ve mürşid edinmektir. Ya'nî, Kur'ân'ın ma'nâsına eğilmektir. Bununla berâber, Kur'ân'ın ma'nâsının yerine ikâme etmemek kaydıyla kırâet ve hıfzına da çalışmak lâzımdır. Zîrâ, sahâbenin bütün himmet ve gayreti, lafzıyla berâber Kur'ân'ın ma'nâsını ta'lîm ve taallûm idi. Sahâbe-i Kirâm gece kalkar, namâz kılar, ezbere bildikleri âyetleri okur, o âyetler üzerinde tefekkür ederdi. Diğer taraftan cihâda çağrıldıkları vakit hemen bu da'vete icâbet ederlerdi. Ya'nî, ma'nevî (ilmî) cihâdla berâber yeri geldiği zamân maddî cihâd

Lügat: tefekkür, mahkeme, taallûm, binâen, dikkat, himmet, hizmet, nebevî, istif, âmiyy

vazîfesini de edâ ederlerdi. Kur'ân vâsıtasıyla derecelerine göre ayne'l-yakîn, ilme'l-yakîn, hakka'l-yakîn bir sûrette ef'âl, esmâ ve sıfât-ı ilâhiyyeyi müşâhede eder; tecelliyyât-ı Zâtiyyeye ve akrebiyyet-i ilâhiyye sırrına mazhar olurlardı. Seyr u sülûkün meşakkatine gerek kalmadan hakîkate vâsıl olur; bir sohbette veyâ bir Kur'ânî derste veyâ geceleyin okuduğu bir âyet-i kerîme ile zâhirden hakîkate geçerlerdi. Müellif (ra), konu ile alâkalı olarak şöyle buyuruyor:

"Sohbet-i Nebeviyye öyle bir iksirdir ki; bir dakıkada ona mazhar bir zât, senelerle seyr u sülûke mukâbil, hakîkatın envârına mazhar olur. Çünkü, sohbette insibâğ ve in'ikâs vardır. Ma'lûmdur ki: İn'ikâs ve tebaiyyetle, o nûr-i a'zam-ı Nübüvvetle berâber en azım bir mertebeye çıkabilir. Nasıl ki, bir sultânın hizmetkârı ve onun tebaiyyetiyle öyle bir mevkie çıkar ki, bir şâh çıkamaz. İşte şu sırdandır ki, en büyük velîler, sahâbe derecesine çıkamıyorlar. Hattâ, Celâleddîn-i Süyûtî gibi, uyanık iken çok def'a sohbet-i Nebeviyyeye mazhar olan velîler, Resûl-i Ekrem (asm) ile yakazaten görüşseler ve şu Âlemde sohbetine müşerref olsalar, yine sahâbeye yetişemiyorlar. Çünkü, Sahâbelerin sohbeti, Nübüvvet-i Ahmediyye (asm) nûruyla, ya'nî Nebî olarak onunla sohbet ediyorlar. Evliyâlar ise, vefât-ı Nebevîden sonra Resûl-i Ekrem aleyhissalâtü vesselâmı görmeleri, velâyet-i Ahmediyye (asm) nûruyla sohbettir.

"Demek, Resûl-i Ekrem aleyhissalâtü vesselâmın onların nazarlarına temessül ve tezâhür etmesi, velâyet-i Ahmediyye (asm) cihetindedir; nübüvvet i'tibârıyla değil. Mâdem öyledir; nübüvvet derecesi, velâyet derecesinden ne kadar yüksek ise, o iki sohbet de o derece tefâvüt etmek lâzım gelir.

"Sohbet-i Nebeviyye ne derece bir iksir-i nûrânî olduğu bununla anlaşılır ki: Bir bedevî adam, kızını sağ olarak defnedecek derecede bir kasâvet-i vahşîyânede bulunduğu hâlde, gelip bir sâat sohbet-i Nebeviyyeye müşerref olur, daha karıncaya ayağını basamaz derecede bir şefkat-i rahîmâneyi kesbederdi. Hem câhil, vahşî bir adam, bir gün sohbet-i Nebeviyyeye mazhar olur; sonra Çin ve Hind gibi memleketlere giderdi, o mütemeddin kavimlere muallim-i hakâik ve rehber-i kemâlât olurdu." [13]

Evet, Sahâbe-i Kirâm'ın mürşidi, Kur'ân idi. Sünnet-i Nebeviyye vâsıtasıyla da anlamadıkları âyât-ı Kur'âniyyenin ma'nâsını öğrenir; icmâ-ı sahâbeye de dikkat eder; cumhûr-i sahâbenin verdiği karara muhâlefet etmezlerdi. Kıyâs-ı

Lügat: akrebiyyet, hizmetkâr, memleket, meşakkat, nübüvvet, temessül, vesselâm, mertebe, muallim, übüvvet, bedevî, dikkat, ediyye, hizmet, nebevî, sünnet, şefkat

fukahâ o zamân da vardı. Ancak, tekâmül ederek dört mezheb imâmları zamânına kadar geldi. Sonra yavaş yavaş fûrûât (mesâil-i fıkhiyye), esâsât (altı erkân-ı îmâniyye, beş esâsât-ı İslâmiyye) yerine geçti. Başta tevhîd ve haşr-i cismânî olmak üzere erkân-ı îmâniyye ile alâkalı mesâil çok okumak ve bunlar üzerinde çok tefekkür etmek lâzım gelirken; fûrûât-ı İslâmiyye üzerinde teksîf-i himmet edildi. Tâ mezheplerin ihtilâfına, tâ en ufak bir âdâb üzerinde münâkaşa etmek noktasına kadar gidildi.

Âlem- i İslâm içinde bu nev'ı ihtilâflar devâm ederken, dışarıdan gelen felsefe, Âlem- i İslâm'ın içine girdi ve Müslümânların itikâdlarının sarsılmasına ve efkârının bozulmasına sebebiyyet verdi. Ezcümle; felsefecilerin "**İşrâkıyyûn**" kanadından gelenler, riyâzet çektiler. Bu riyâzetler neticesinde Âlem-i İslâm içinde sûrî ba'zı hârikalar göstermekle avâm-ı mü'minînin sahîh efkârını sarsıp itikâdlarını bozmaya çalıştılar. Kezâ Yahûdî hâhâmlar, Hıristiyan papazlar ve Hindular, Hicrî üç yüzden sonra Kur'ân'ın nûrunu söndürmek için, "**mükâşefe ilmi**"ni tahsîl ettiler. Bu ilmi tahsîl eden kişilerde, "**havada uçmak, kişinin kalbinden geçenleri bilmek**" gibi hâriku'l-âde hâller zuhûr etti. Hattâ Hindular, bu konuda daha fazla işin ehil ve erbâbı olup, bu ilim onlarda daha ziyâde inkişâf etmiştir. Onların ıstılâhında bu ilm-i mükâşefeye, "**tarîkat**" nâmı da verilmiştir. Bu hâlin İslâmiyyetle ve semâvî kitâblarla alâkası yoktur. Yahûdî, Hıristiyan ve Hinduların bu vaz'ıyyetleri, Müslümânlar için âdetâ bir tuzak gibi oldu. Zîrâ, ehl-i şîrk ve küfrün gösterdiği bu hâriku'l-âde hâller, Müslümânları âdetâ dinlerinde şek ve şübheye sevketti.

Yahûdî, Hıristiyan ve Hindular, tarîkat kelimesini bu ma'nâda kullanınca, ulemâ-i İslâm, kendi aralarında meşveret ettiler. Cüneyd-i Bağdâdî, İmâm Gazâlî, Gavs-ı Geylânî gibi zevât-ı âliyye de îmânı şek ve şübheye düşen Müslümânları bu tehlikeden kurtarmak için Kur'ân'ın terbiyesinde bî'l-mecbûriyye çille ve riyâzet çekerek kerâmet göstermeye başladılar. Demek, tasavvuf ve tarîkat, Kur'ân'ın câdde-i kübrâsını göstermek için değil; böyle bir fitnenin def'ı husûsunda zarûrete mebnî olarak ortaya çıkmıştır.

Hulâsa: Tarîkat ve tasavvuf, Hicrî üç yüzden sonra Yahûdî, Hıristiyan, Hinduların ve felsefecilerin din-i mübîn- i İslâm aleyhine planladıkları entrikaları ve oyunları bertaraf etmek niyetiyle zarûreten ortaya çıkmıştır; câdde-i kübrâ-i

Lügat: bertaraf, meşveret, tasavvuf, tefekkür, entrika, felsefe, kurt(a), tehlike, tekâmül, terbiye, cüneyd, himmet, kelime, tehlik, hicrî, âmiyy, şübhe

Kur'âniyye değildir. Bu konu, ileride tafsîlâtı bir sûrette îzâh edilecektir.

Hem felsefenin *"Meşâiyyûn"* ve *"Revâkıyyûn"* tâifelerine karşı da *"Kelâm İlmi"* zuhûr etti. Bu felsefeciler, bâtil fikirleriyle ve fâsid akli delîlleriyle hakâik-ı İslâmiyyeye karşı taarruz vaz'ıyyetini alıp avâm-ı mü'minînin itikâdına zarar vermeye başladıkları gibi; onların sûreten şa'şaalı felsefi mes'elelerinin câzibesine kapılan bir kısım insânlar da bu mesâil-i felsefiyyeyi hakâik-ı imâniyye cihetinde bir esâs yapmaya kalkışmaları sebebiyle yanlış fikirler ve bâtil itikâdlar zuhûr etmeye başladı. Bu fitne ve tehlikeye karşı da İmâm Eş'arî ve İmâm Mâtürîdî gibi akide imâmları mücâdele edip Ehl-i Sünnet itikâdının esâsâtını tesbît ettiler. Kelâm ulemâsı da bu tesbît edilen esâsât dâiresinde akâid-i İslâmî akli delîllerle isbât yoluna gittiler. Dolayısıyla, Kelâm İlmi de Kur'ân'ın asıl mesleğini göstermek için değil; belki felsefenin taarruzunu def' etmek zarûretinden dolayı zuhûr etmiştir.

İlm-i Tasavvuf ve İlm-i Kelâm'ın asılları, her ne kadar Kur'ân'dan alınmış ise de; zamânla başka şekil ve sûretlere ifrâğ edilmiştir. Bu iki ilim erbâbı, o devirde izn-i İlâhî ile küfrü, dalâleti ve bid'atı susturmuşlardır. Fakat, onların ta'kib ettikleri yol, Kur'ân'ın câdde-i kübrâsı değildir. Kur'ân'ın câdde-i kübrâsı, onun sırr-ı içcâzıdır ki; hem lafzında, hem de ma'nâsında aynı hâl mevcûddur. O içcâza hakkiyla dayanılsa, ne İlm-i Kelâm'a, ne de İlm-i Tasavvu'fa gerek kalır. Müellif-i Muhterem'in ifâdesiyle: *"Kur'ân'ın altı ciheti nûrânîdir, sıdk ve hakkâniyyetini gösterir. Evet, altında hüccet ve bürhân direkleri, üstünde sikke-i itâz lem'aları, önünde ve hedefinde saâdet-i dâreyn hediyyeleri, arkasında nokta-i istinâdî vahy-i semâvî hakikatları, sağında hadsiz ukûl-i müstekîmenin delîllerle tasdikleri, solunda selîm kalblerin ve temiz vicdânların ciddî itmînânları ve samîmî incizâbları ve teslimleri; Kur'ân'ın fevka'l-âde, hârîka, metîn ve hücum edilmez bir kal'a-i semâviyye-yi Arziyye olduğunu isbât ettikleri gibi.."* [14]

Hem Kur'ân, en büyük mürşiddir; ehil olan şâkirdini kısa bir zamân zarfında zâhirden hakîkate isâl eder. Hakâik-ı imâniyye ve esâsât-ı İslâmiyyenin vuzûhla inkişâfı husûsunda nefis-i Kur'ân kâfidir. Müellif (ra), "Sözler" adlı eserinde şöyle buyurmuştur:

Lügat: ehl-i sünnet, muhterem, tasavvuf, felsefe, felsefî, taarruz, tehlike, ediyye, hadsiz, hediyy, hüccet, sefiyy, sünnet, tehlik, ciddî, âmiyy, şekil

"Kur'ân-ı Hakîm ehl-i şuûra imâmdır, cin ve inse mürşiddir, ehl-i kemâle rehberdir, ehl-i hakîkata muallimdir." [15]

"Elde Kur'ân gibi bir mu'cize-i bâkî varken, başka bürhân aramak akluma zâid görünür.

"Elde Kur'ân gibi bir bürhân-ı hakikat varken, münkirleri ilzâm için gönlüme sıklet mi gelir?" [16]

Müellif (ra), Nûr'un birinci talebesi Hacı Hulûsî Bey merhûma hitâben şöyle demiştir:

"Rehber ise, senin gibi Kur'ân'ın nûru altına girenlere, Kur'ân'dır. **الْم** 'lerin **الر** 'ların **حَم** 'lerin başlarına bak, anla ki; Kur'ân, ne kadar makbûl bir şefâatçi, ne kadar doğru bir rehber, ne kadar kudsî bir nûr olduğunu gör!" [17]

İlk üç asırda bi'l-cümle ve altıncı asra kadar da fi'l-cümle ümmet, Kur'ân'ın câdde-i kübrâsında yürüdü. Hicrî beşinci asırdan sonra bu câddeden yavaş yavaş inhirâflar başladı; nazarlar başka şeylere çevrildi; meslekler ve meşrebler Kur'ân'ın önüne geçti. Bu meslek ve meşrebler Kur'ân'dan alınmışsa da, Kur'ân'ın câdde-i kübrâsı değildir. Mezhebler de fûrûât kısmıdır; esâsât-ı dîniyye değildir. Ancak bu fûrûât, zamânla esâsât-ı dîniyye yerine geçmiştir. Daha sonra mezheblerin ihtilâfları bile esâsât-ı dîniyye yerine ikâme edildi. Müellif (ra), mezkûr ma'nâları gelecek cümlelerinde şöyle ifâde buyurmuşlardır:

"Millet-i İslâm, üç yüz seneye kadar mümtâz ve serfırâz ve beşyüz seneye kadar fi'l-cümle mazhar-ı kemâldir." [18]

"Ma'rifet-i Sâni' denilen kemâlât arşına uzanan mi'râcların usûlü dörttür:

"Birincisi: Tasfiye ve işrâka müesses olan muhakkikîn-i sûfiyyenin minhâcıdır.

"İkincisi: İmkân ve hudûsa mebnî mütekellimînin tarîkıdır.

"Bu iki asıl, çendân Kur'ân'dan teşâub etmişlerdir. Lâkin, fıkır-i beşer başka sûrete ifrâğ ettiği için uzunlaşmış ve müşkilleşmiş, evhâmdan masûn kalmamışlar.

Lügat: ehl-i hak, muhakkik, muallim, tasfiye, birinc, mezkûr, meşreb, millet, hicrî, lâkin

"Üçüncüsü: Şübehât-âlûd hükemâ mesleğidir.

"Dördüncüsü ve en birincisi: Belâgat-ı Kur'âniyyenin ulvî mertebesini i'lân etmekle berâber, cezâlet cihetiyle en parlağı ve istikâmet cihetiyle en kısısı ve vuzûh cihetiyle beşerin umûmuna en eşmeli olan Mi'râc-ı Kur'ânîdir.

"Hem o arşa çıkmak için dört vesîle vardır: İlhâm, ta'lûm, tasfiye, nazar-ı fikrî." [19]

"**Ta'lûm**", hükemânın usûlüdür. "**Tasfiye**", sofilerin usûlüdür. "**Nazar-ı fikrî**", kelâmcıların usûlüdür. Kur'ân şâkirdlerine "**ilhâm**" yeter. Kur'ân'a yapışan ilhâma mazhardır, başka usûl ve üslûblara ihtiyâc yoktur.

Hacı Hulûsî Bey merhûm da bu meyânda şöyle buyurmuştur: "*İlhâmâtla keşfiyyâta mazhar olmayan, hayâlâtla hakîkati çözemaz.*"

Âhîrzamânın bütün fitnelerinin zuhûr ettiği şu zamânda bize yüklenen temel vazîfe, hem bu asrın şiddetli ve dehşetli fitnelerinden, hem de Tasavvuf ve Kelâm ilimlerinin revâcda olduğu eski asırların efkârından tecerrüd ederek, doğrudan doğruya sırr-ı i'câz-ı Kur'ân'a dayanmaktır. Bu asırda bu vazîfeyi Risâle-i Nûr yaptığı için, "**Sahâbe Mesleği**" diye ta'rîf edilmiştir.

Risâle-i Nûr, şahsî ilhâm mahsûlü değildir. Belki, vahyin feyzinden gelen ilhâm cinsidir, Kur'ân'dan mülhem edviyelerdir.

Evet, Risâle-i Nûr'daki ekser hakâik, âyât-ı Kur'âniyyeden mülhem ve ilhâmât-ı Kur'âniyyeden muktebes olarak Müellif-i Muhterem'in kalbine tulû' etmiş; o da bu hakâika ve esrâra tercümân olmuştur. Ta'bîr-i diğerle, Risâle-i Nûr'un menbâi ve me'hazı Kur'ân'dır. Velâyet-i i suğrâdan gelen ilhâmât değil; velâyet-i kübrâ denilen sırr-ı verâset-i nübüvvet menbaından akıp gelen ilhâmâttır. Müellif (ra), doğrudan doğruya sırr-ı verâsete ve küllî ve şümûllü ilhâma mazhar olarak bu eserleri te'lîf etmiştir. Üstâd Bediüzzamân (ra) Hazretleri konu ile alâkalı olarak şöyle buyurmuştur:

"Risâletü'n-Nur, sâir te'lîfât gibi ulûm ve fûnûndan ve başka kitâblardan alınmamış. Kur'ân'dan başka me'hazı yok; Kur'ân'dan başka üstâdı yok; Kur'ân'dan başka mercü yoktur. Te'lîf olduğu vakit hiçbir kitâb Müellifinin yanında bulunmuyordu. Doğrudan doğruya Kur'ân'ın feyzinden mülhemdir ve semâ-i Kur'ânîden ve

Lügat: muhterem, muktebes, nübüvvet, tasavvuf, tecerrüd, belâgat, dehş(e), mertebe, tasfiye, übüvvet, birinc, dehşet, edviye, hükemâ, şiddet, fikrî, küllî

âyâtının nücûmundan, yıldızlarından iniyor, nüzûl ediyor.” [20]

Sahâbe-i Kirâm, Kur’ân’ı okuyup tefekkür ederek Ellâh’a kavuşmuştur. Bu zevât-ı âliyyenin, Kur’ân’dan başka şeyhi, mürşidi veya tasavvufî ma’nâda riyâzeti ve çillesi yoktur. Câdde-i kübrâ olan Kur’ân’la doğrudan doğruya ma’nen irtibât sağlar; böylece zâhirden hakikate geçerlerdi. Evet, Kur’ân’daki tefekkür-i îmânî, her derde devâ; her ye’s’e recâ; her zulmete ziyâdır. O Fermân-i Ahkem’in ma’nâsı hakikî ma’nâda anlaşılrsa, altı erkân-ı îmâniyye ve beş esâsât-ı İslâmiyye hakkıyla inkişâf eder; istinbât ve istihrâc edilen ahkâm-ı şerîatin menbâını bulur. İşte, kaybolan da’vâ budur.

Müellif (ra) Hazretleri, **“Bütün hak tarikler Kur’ândan alınmıştır”** cümlesiyle ma’nen diyor ki: *“Her ne kadar bütün hak meslekler Kur’ân’dan alınmışsa da, Hazret-i Peygamber ve Sahâbe-i Kirâm’un asıl mesleği ve Kur’ân’ın ana câddesi değildir. Ondan gelmiştir, ama o değildir. Onun için, doğrudan doğruya bu asırdan sıyrılıp Kur’ân’ın tefekkürî mesleğine girmek ve itcâza dayanmak gerekir.”* Câdde-i kübrâ-i Kur’âniyye olan Risâle-i Nûr mesleğinin bir esâsı da **“tefekkür”**dür. Dolayısıyla, Risâle-i Nûr’da îzâh edildiği tarzda bir tefekkür ile gâyet kısa ve kolay bir sûrette hakikate vâsıl olmak mümkündür.

Tefekkür mesleğinden o kadar uzaklaşıldı ki; hattâ küçüklüğümüzde ba’zı imâmlar, bize derdi ki;

إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ لَآيَاتٍ لِأُولَى الْأَلْبَابِ

âyet-i kerîmesi, [21] o zamâna hâstır. Ellâh’ın varlığını ve birliğini o zamânda yaşayan kâfirlere isbât sadedinde söylenmiştir. Biz zâten inanmışız; bu âyet bize hitâb etmiyor.”

O hâle geldi ki; her bir âyet-i Kur’âniyyenin, her bir insâna hitâb ettiğini hoca bile anlamıyordu. Bilmiyordu ki; bu âyet-i uzmâ, insânı Ellâh’a vâsıl eden tefekkürî bir âyettir. Kur’ân-ı Kerîm’in her bir cümlesi, hattâ herbir harfi, bir ism-i İlâhînin tecellîsinden gelmiş ve esmâ-i İlâhiyyenin tecelliyyâtını ders veriyor. Zîrâ, o cümlelerin arkasında tecelliyyât-ı esmâ saklıdır. O tecelliyyâtı anlayınca,

Lügat: peygamber, tasavvufî, tasavvuf, tefekkür, kündür, kâfir, âmiyy

insân, Ellâh'a vâsıl olur. Bu kadar seyr u sülûka; uzlet ve riyâzete ve bunlardan hâsıl zahmet ve maşakkate gerek kalmaz. Hem Kur'ân vâsıtasıyla "**bütün Âlemlerin Rabbi**" unvânıyla bizimle konuşan, Zât-ı Akdes-i İlâhiyye'dir. Dolayısıyla, Ellâh ile konuşan bir insân, zâten O'nu bulmuştur.

Evet, büyük bir yanlış da, "*Kur'ân, Resûl-i Ekrem (asm)'e inzâl buyrulmuş; muhâtab yalnız odur*" düşüncesidir. Bu düşünce son derece yanlıştır. Zîrâ, Kur'ân, herbir insâna hitâb eden mu'ciz bir Kelâm-ı İlâhîdir. Risâlet-i Muhammediyye (asm) vâsıtasıyla sana gelmiştir. Asıl muhâtab-ı İlâhî Resûl-i Ekrem (sav) olmakla berâber, her ferd-i insân muhâtabtır. "*Bu Kur'ân, bana inmiştir ve benim Kitâbumdur*" diye düşünsen, o zamân iş biter ve başka bir mürşide ihtiyâc duymazsın.

Hulâsa: Bu asırda doğrudan doğruya sırr-ı i'câz-ı Kur'ân'ı göstermek lâzımdır ki; Üstâd Bediüzzamân Hazretleri de bu vazîfeyi yapmıştır. Tevhîd ve haşir-i cismânî hakikatlerini çok güzel bir şekilde isbât etmiştir. Bu iki noktaya teksîf-i himmet etmiş; nazarları fûrûâtta ziyâde hakâik-i îmâniyyeye çevirmiştir.

"**Fûrûât**" ta'bîrini de burada îzâh etmek lâzımdır. Îmân esâslarının hâricindeki mes'elelere fûrûât denir. Kalbin ameli, asıldır. Bunlara "**usûl**" denilir. Bedenin amelleri ise, fûrûâttır. Fakat, îmân esâsları dediğimiz şeyler, sâdece tevhîd ve haşir gibi bedenin ameline taalluk etmeyen, sâdece kalbe taalluk eden inanç esâsları değildir. Resûl-i Ekrem (asm)'ın tebliğ ettiği namâz ve orucun farziyyeti, kısas, cihâd, tesettür gibi bütün ahkâm-ı şer'iyyeye inanmak ve onların icrâ ve tatbîkine tarafdâr olmak da îmândandır. Bu ahkâm, i'tikâd cihetiyle fûrûât değil, asıldır. Ancak amel cihetiyle fûrûât sayılırlar. Mezkûr ta'rîfe binâen, mevzûu şöyle hulâsa edebiliriz: Altı erkân-ı îmâniyye üssü'l-esâstır. Bunlar îmân esâslarıdır. Fûrûât değil, asıldır. Bunların amele temâs eden tek ciheti, kelime-i şehâdeti söylemektir. Bu da fûrûât değildir. İslâm'ın sâir esâsları ve hattâ âdâbına kadar bütün ahkâmı ise, Kitâb ve Sünnet ile sübûtu ve delâleti kat'î olmak kaydıyla, i'tikâd cihetiyle îmândandır ve asıldır. Fakat, amel cihetiyle fûrûâtta sayılırlar.

Evet, bütün hak tarîkler, Kur'ân'dan alınmıştır; ama Kur'ân'ın asıl mesleği değildir.

"هَمْ أَوْسَنْتُ" değil, "هَمْ أَرْ أَوْسَنْتُ"tur. Ya'nî, O değil; ama O'ndandır. O'n-

Lügat: kelime-i şehâdet, muhammed, tesettür, taalluk, binâen, bit(e), ediyye, himmet, kelime, mezkûr, sünnet, şekil

dan alınmıştır; ama tam mâhiyyetini tutmamaktadır. Kur'ân'dan alınmış, fakat asrın zarûriyyâtından dolayı fıkır-i beşer onu başka bir sûrete ifrâğ etmiştir.

Meselâ: Ehl-i tarîkat, **ذِكْرُ اللَّهِ** ta'bîrini, kelime-i tevhîdi ve esmâ-i İlâhiyyeyi zikretmek şeklinde ma'nâ etmiştir. Elbette bu ma'nâ da âyetin külliyyetinde dâhildir ve o külliyyetten bir ferddir. Fakat, Sahâbe-i Kirâm, bu âyet-i kerîmeyi en geniş ma'nâsıyla; **"Kur'ân'ı okuyun, kalbiniz onunla mutmain olur"** diye anlardı. Âyet-i kerîmede geçen **ذِكْرُ اللَّهِ** ta'bîrinden asıl maksad da budur. Sahâbe-i Kirâm, bu âyete ittiba' ederek doğrudan doğruya Kur'ân'ı okuyup âyât-ı Kur'âniyyenin ifâde ettiği başta tevhîd ve haşr-i cismânî olmak üzere maânî-i kudsiyye üzerinde tefekkür edip zâhirden hakîkate geçmiştir. Tâbîinin ve Tebe-i Tâbîinin de ekserîsi öyle olmuştur. Fakat, sonra yavaş yavaş fitneler başladı. Selefîn müctehidlerinin de gâyeleri, ictihâdât ve ihtilâfların, o erkânın yerine geçmesi değildi. Büyük müctehidlerin vefâtından sonra, **"müctehidîn-i fi'l-mezheb"** değil **"müctehidîn-i fi'l-fetvâ"** zuhûr etmiş, zamânla onların ictihâdâtı âdetâ müstakil bir dîn gibi olmuştur. O ictihâdât, nazarları kendine hasretti. Hattâ, o dereceye vardı ki; farklı mezheb sâhibleri, birbirleri arkasında namâz kılmaz oldular. Her biri ayrı birer mihrâb edindiler. Etrâfları kâfirlerin ordusuyla kuşatıldığı hâlde buna ehemmiyet vermeyip aralarındaki ictihâdî ve fer'î ihtilâflar hakkında mücâdele ettiler. Hattâ, değil ictihâdî mes'eleler, Sarf ve Nahiv ilminin ihtilâflarına daldılar. Evet, Sarf ve Nahiv ilmi de lâzımdır. Bu ilimler de Kur'ân'dan alınmıştır. Âlet ilmi iken, Kur'ân ve Ehâdis-i Nebeviyyeyi anlamaya vesîle olmaları lâzım gelirken; zamânla bu ilimler, maksûd-i bizzât hâline getirilmiştir. Kezâ, Mantık ve Belâğat ilimleri de bu ilimler gibidir. Bunlar, maksûd-i bizzât olan ilimler değildir. Bu ilimler, Kur'ân'a âyîne ve dellâl olmalı; vekîl ve gölge olmamalıdır.

Sahâbe ne Sarf, ne Nahiv, ne Mantık, ne Belâğat, ne de Usûl okuyordu. O devirde ne tasavvuf vardı, ne de ri'yâzet çekilirdi. Ancak Ashâb-ı Kirâm, a'zamî derecede sünnet-i seniyyeye mürâat ederlerdi. Kur'ân'ı okur ve onun ifâde ettiği ma'nâ üzerinde tefekkür etmekle zâhirden hakîkate geçerlerdi.

Yanlış anlaşılmasın! **"Sarf, Nahiv, Mantık, Belâğat gibi ilimler okunmamalı"**

Lügat: sünnet-i seniyye, tasavvuf, tefekkür, elbette, külliye, seniyye, kelime, sünnet, dâhil, kâfir

veyâ bu ilimlerin okunmasına gerek yoktur” demiyoruz. Bütün ilimler, Kur’ân’ın ma’nâlarına ulaşmak için birer âlet ilmi olarak tahsîl edilmeli; asıl maksad olmamalı; Kur’ân ile meşgûliyyetin önüne geçmemelidir. Yine yanlış anlaşılmasın! Ashâb-ı Kirâm, Sarf, Nahv, Mantık, Belâğat, Usûl ilimlerini okumuyordu veyâ o devirde tasavvuf yoktu, derken; *“Onlar, bu ilimleri bilmiyordu”* demek istemiyoruz. Bî’l-akis onlar, bu ilimleri herkesten daha güzel bir sûrette nefs-i Kur’ân’ın içinde görüyor ve buluyorlardı. Muzahrefâta ve lüzûmsuz kışılara bulaşmadan ve nazarlarını Kur’ân’dan ayırmadan sâfi olarak Kur’ân’dan bütün hâcetlerini en yüksek bir derecede alıyorlardı.

Hem bu zikrettiğimiz ilimler, Kur’ân’ın ba’zı esrârının çözülmesi için lâzımdır. Burada bahsettiğimiz ve üzerinde durduğumuz mevzú ise; zâhirden hakîkate geçmek; tecelliyyât-ı esmâyı müşâhede etmek; tevhîd ve haşir gibi erkân-ı îmâniyyeyi vuzûh derecesinde anlamaktır. Bunlar için ziyâde bir ilme gerek yoktur. Kur’ân’ın sırr-ı icâziyle, en basit bir avâm dahi o asırda tecelliyyât-ı esmâyı müşâhede eder ve bir ânda zâhirden hakîkate geçirdi.

İşte Risâle-i Nûr, Kur’ân’ın sırr-ı icâzını gösteriyor ve i’câz-ı ma’nevîsini beyân ediyor. Ehil olan talebesini, kırk dakıkada zâhirden hakîkate geçiriyor. Çünkü, Risâle-i Nûr, müstakil bir meşreb ve meslek değil, doğrudan doğruya Kur’ân’ın minhâcıdır. Burada sır, Kur’ân’a âid olduğu için, Risâle-i Nûr’u müstakil bir kitâb gibi okumak değil; onda Kur’ân’ı görmek gerekir. Aksi takdîrde sırr-ı icâzı göremez. Müellif (ra), bu hakikatleri *“Sünûhât”* adlı eserinde *“Kur’ân’un Hâkimiyet-i Mutlakası”* başlığı altında şöyle ifâde etmektedir:

“Ümmet-i İslâmiyyenin ahkâm-ı dîniyyede gösterdiği teseyyüb ve ihmâlin bence en mühim sebebi şudur:

“Erkân ve ahkâm-ı zarûriyye ki; yüzde doksandır. Bizzât Kur’ân’ın ve Kur’ân’ın tefsîri mâhiyyetinde olan sünnetin malıdır. İctihâdî olan mesâil-i hılâfiyye ise, yüzde on nisbetindedir. Kıymetçe mesâil-i hılâfiyye ile erkân ve ahkâm-ı zarûriyye arasında azım tefâvüt vardır. Mes’ele-i ictihâdiyye altun ise, öteki birer elmas sütundur. Acabâ doksan elmas sütunu, on altunun himâyesine vermek, mezcedip tâbi’ kılmak câiz midir?

“Cumhûru, bürhândan ziyâde me’ hazdeki kudsiyyet imtisâle sevkeder. Müctehidînin kitâbları vesîle gibi, cam gibi Kur’ân’ı göstermeli; yoksa vekîl, gölge olmamalı.

Lügat: hâkimiyet, tasavvuf, teseyyüb, meşreb, nisbet, sünnet, âdiyye, âmiyy

"Mantıkça mukarrerdir ki; zihin, melzûmdan tebeî olarak lâzûma intikâl eder ve lâzûmın lâzûmuna tabîi olarak etmez. Etse de, ikinci bir teveccüh ve kasd ile eder. Bu ise, gayr-ı tabîidir.

"Meselâ; hükmün me'hazı olan şeriat kitâbları melzûm gibidir. Delili olan Kur'ân ise, lâzûmdur. Muharrik-i vicdân olan kudsîyyet, lâzûmın lâzûmudur. Cumhûrun nazarı kitâblara temerküz ettiğinden, yalnız hayâl meyal lâzûmı tahattur eder. Lâzûmın lâzûmını, nâdireni tasavvur eder. Bu cihetle vicdân lâkaydlığa alışı, cümûdet peydâ eder.

"Eğer zarûriyyât-ı dîniyyede doğrudan doğruya Kur'ân gösterilse idi, zihin tabîi olarak müşevvik-ı imtisâl ve mûkız-ı vicdân ve lâzûm-ı zâtî olan 'kudsîyyet'e intikâl ederdi. Ve bu sûretle kalbe meleke-i hassâsiyyet gelerek, î mân ın ihtârâtına karşı asamm kalmazdı.

"Demek, şeriat kitâbları, birer şeffâf cam mâhiyyetinde olmak lâzûm gelirken, mürûr-i zamânla mukallidlerin hatâsı yüzünden paslanıp, hicâb olmuşlardır. Evet, bu kitâblar, Kur'ân'a tefsîr olmak lâzûm iken, başlı başına tasnîfât hükmüne geçmişlerdir.

"Hâcât-ı dîniyyede cumhûrun enzârını doğrudan doğruya, câzibe-i icâz ile revnekdâr ve kudsîyyetle hâledâr ve dâimâ î mân vâsıtasıyla vicdânı ihtizâza getiren hitâb-ı ezelinin timsâli bulunan Kur'ân'a çevirmek üç tarîkledir:

"1- Ya müellifinin bi-hakkın lâıık oldukları derin bir hürmeti, emniyyeti tenkîd ile kırıp, o hicâbı izâle etmektir. Bu ise tehlikelidir, insâfsızlıktır, zulümdür.

"2- Yâhûd tedricî bir terbiye-i mahsûsa ile kütüb-i şeriatı şeffâf birer tefsîr sûretine çevirip, içinde Kur'ân'ı göstermektir. Selef-i müctehidînin kitâbları gibi; **'Muvatta'**, **'Fukh-ı Ekber'** gibi.

"Meselâ: Bir adam İbn-i Hacer'e nazar ettiğî vakit, Kur'ân'ı anlamak ve Kur'ân'ın ne dediğîni öğrenmek maksadıyla nazar etmeli. Yoksa, İbn-i Hacer'in ne dediğîni anlamak maksadıyla değil. Bu ikinci tarîk de zamâna muhtâttır.

"3- Yâhûd cumhûrun nazarını, ehl-i tarîkatın yaptığî gibi, o hicâbın fevküne çıkararak üstünde Kur'ân'ı gösterip, Kur'ân'ın hâlis malını yalnız ondan istemek ve bi'l-vâsıta olan ahkâmı vâsıtadan aramaktır. Bir âlim-i şeriatın vaazına nisbeten, bir tarîkat şeyhinin vaazındaki olan halâvet ve câzibiyyet, bu sırdan neş'et eder.

Lügat: muharrik, mukallid, mukarrer, nisbeten, tahattur, tasavvur, temerküz, teveccüh, mukarre, tehlike, terbiye, lâkayd, nisbet, tehlik, zihin

"Umûr-i mukarrerendir ki; efkâr-ı âmmenin birşeye verdiği mükâfât, gösterdiği rağbet ve teveccüh, ekseriyâ o şeyin kemâline nisbeten değildir, belki ona derece-i ihtiyâc nisbetindedir. Bir sâatçının bir allâmeden ziyâde ücret alması, bunu te'yid eder.

"Eğer cemâat-ı İslâmiyyenin hâcât-ı zarûriyye-i dîniyyesi bizzât Kur'ân'a müteveccih olsa idi, o Kitâb-ı Mübîn, milyonlarca kitâblara taksîm olunan rağbetten daha şedîd bir rağbete, ihtiyâc netîcesi olan bir teveccühe mazhar olur ve bu sûretle nüfûs üzerinde bütün ma'nâsıyla hâkim ve nâfiz olurdu. Yalnız tilâvetiyle teberrük olunan bir mübârek derecesinde kalmazdı.

"Bununla berâber, zarûriyyât-ı dîniyyeyi, mesâil-i cüz'îye-i fer'iyye-i hılâfiyye ile mezcedip, ona tâbî' gibi kılmakta, büyük bir hatâr vardır. Zîrâ, 'Musavvibe'nin [22] muhâlifî olan 'Tahtieci'lerden biri der ki: 'Mezhebim haktır, hatâ ihtimâlî var. Başka mezheb hatâdır, savâba ihtimâlî var.' Hâlbuki, cumhûr-i avâm, mezhebde imtizâc etmi ş olan zarûriyyâtı, nazariyyât-ı ictihâdiyyeden vâzıhan temyîz etmediğinden, sehven veyâ vehmen Tahtie'yi fi'l-cümle teşmîl edebilir. Bu ise, hatâr-ı azîmdir. Bence Tahtieci hubb-i nefîsten neş'et eden, inhisâr-ı zihniyyet illetiyle ma'lûldür. Ve Kur'ân'ın câmiyyetinden ve umûm tabakât-ı beşere şümûl-i hitâbından gafletle mes'ûldür.

"Hem Tahtiecilik fıkri, sû'-i zan ve tarafgirlik hissinin menbâı olduğundan, İslâm'da lâzım olan tesânüd-i ervâh, tevhid-i kulûb, tahabbüb ve te'avüne büyük rahneler açmıştır. Hâlbuki, hüsn-i zanla, muhabbet ve vahdetle me'mûruz.

"Bu mes'eleyi yazdıktan biraz zamân sonra, bir gece rü'yâda Cenâb-ı Peygamber (sav) Efendimizi gördüm. Bir medresede huzûr-i saâdetde bulunuyordum. Cenâb-ı Peygamber bana Kur'ân'dan ders vereceklerdi. Kur'ân'ı getirdikleri sırada, Hazret-i Peygamber (sav) Efendimiz, Kur'ân'a ihtirâmen kıyâm buyurdular. O dakıkada şu kıyâmın, ümmeti irşâd için olduğu birden hâtırıma geldi.

"Bi'l-âhare bu rü'yâyı, sulehâ-i ümmetten bir zâta hikâye ettim. Şu sûretle ta'bîr etti: 'Bu büyük bir işâret ve beşârettir ki, Kur'ân-ı Azîmü's-şân lâıyk olduğu mevki-ı muallâyı bütün cihânda ihrâz edecektir.'" [23]

Lügat: nazariyyât, peygamber, zihniyyet, muhabbet, mukarrer, nisbeten, tahabbüb, tarafgir, teberrük, teveccüh, medrese, mukarre, allâme, efendi, ekseri, hikâye, nisbet, rağbet, tahtie, âdiyye, sinin, âmiyy

Metin

Fakat, tarîkatlerin ba'zısı, ba'zısından daha kısa, daha selâmetli, daha umûmiyyetli oluyor.

Şerh

(Fakat, tarîkatlerin ba'zısı, ba'zısından daha kısa, daha selâmetli, daha umûmiyyetli oluyor.)

Tarîkatların ba'zısının ba'zısından daha kısa, daha selâmetli ve daha umûmiyyetli olması, Kur'ân'a iktidâsının derecesine göredir. Müellif (ra), bu "**Zeyl**"de, diğer tarîklerden çok daha kısa, daha selâmetli ve daha umûmiyyetli bir tarîkı göstermektedir. O tarîk ise, Kur'ân'ın câdde-i kübrâsıdır ki; bu asırda Risâle-i Nûr, tâlibini o câddede yürütüyor.

Evet, câdde-i kübrâ-yi Kur'âniyye olan bu tarîk, daha kısadır. Zîrâ, sâir tarîkatlar gibi tâlibini mevcûdâtâ âşık ettirip, daha sonra onların zevâl ve fenâsını göstererek aşk-ı mecâzîyi aşk-ı hakîkiye intikâl ettirmek yerine, evveleminde;

﴿كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ﴾ [24] ﴿كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ﴾ [25] ﴿إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ﴾

﴿إِذَا السَّمَاءُ انْفَطَرَتْ﴾ [27] ﴿إِذَا السَّمَاءُ انشَقَّتْ﴾ [28] ﴿الْفَارِعَةُ﴾ [29] ﴿إِذَا وَقَعَتِ الْوَاقِعَةُ﴾ [30]

gibi âyet-i kerîmelerle kâinâtın vefâtını, mevcûdât-ı Âlemin zevâl ve firâkını, mevt ve fenâsını ders verir; daha sonra esmâ yoluyla tevhîd ve haşir rûkûnlerine intikâl ettirip o zevâl ve firâktan, mevt ve fenâdan gelen yarayı tedâvî eder, elemi izâle eder.

Risâle-i Nûr, iki adımdır. Bir adımda mevcûdâtın mevt ve fenâsını nazara verir; diğer adımda ise, esmâ yoluyla tevhîd ve haşir rûkûnlerine intikâl ettirir. Diğer tarîkler ise, üç adımdır. Evvelâ sâlikin kalbini kâinâta bağlar; sonra âşık olduğu mevcûdun zevâl ve fenâsını gösterir; daha sonra aşk-ı mecâzîyi, aşk-ı hakîkiye inkılâb ettirmek sûretiyle Ellâh'a kavuşturur.

Lügat: sâlik

Hem bu tarîk, daha selâmetli, daha tehlikesizdir. Zîrâ, bu yolda giden bir tâlib, "*Bir makâm sâhibi oldum*" diyemez; kendisine bir makâm veremez. Çünkü, torbasında "*acz, fakr, naks ve kusûr*"dan başka bir şey bulmuyor ki şatahâtvarî sözler sarfetsin, bâlâ-pervâzâne da'vâlarda bulunsun, gurûr ve kibir bataklığına düşsün. Bu tarîk, tâlibine esmâ-i İlâhiyyeye âyine olmaktan başka bir makâm vermiyor ki herhangi bir hünere sâhib çıksın. [31] **وَلِلّٰهِ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَىٰ** âyet-i kerîmesinin nassıyla; Âlemde ve insânda görünen "*cemâl ve kemâl*"i, esmâya; ademiyât denilen "*acz, fakr, naks ve kusûr*"u ise Âlemde tabîata, insânda eneye verdiğiinden o tâlibi, bâlâ-pervâzâne da'vâlarda bulunmak ve esbâb bataklığında boğulmak gibi varta ve tehlikelerden muhâfaza eder.

Bu tarikle hakîkate vâsıl olmak isteyen bir tâlib, vücûdunda adem, ademinde vücûd var olduğunu bilir. Ya'nî, ademiyât olan acz, fakr, naks ve kusûru kendisine ve mevcûdâta verir; kendisinde ve mevcûdâtta görünen bütün güzellikleri esmâya teslim eder; böylece, hadsiz bir nûr-i vücûd bulur; nihâyetsiz zulûmât-ı adem ve firâktan kurtulur; hadsiz terakkıyyâta mazhar olur.

Risâle-i Nûr şâkirdinin vazîfesi, kendisinin ve mevcûdât-ı Âlemin acz ve fakrını, naks ve kusûrunu, zevâl ve firâkını, mevt ve fenâsını kabûl etmektir. Bunları kabûl ettikten sonra hiçbir mehâsine sâhib çıkamaz ki, onunla ıftihâr etsin. Risâle-i Nûr, sahâbe mesleğinin bir cîlvesidir. Sahâbelerin yüksek terakkıyyâta mazhar olmalarının sebebi, naks ve kusûrlarını çokça idrâk etmeleridir. Demek, kişi acz, fakr, naks ve kusûrunu bilmesi nisbetinde terakkî eder.

Bu mevzû, ileride îzâh edileceğinden burada kısa kesiyoruz. Hem bu mes'ele, "**Yirmi Dokuzuncu Mektûb Dokuzuncu Kısım Telvîhât-ı Tis'a ve Şerhi**" adlı eserimizde tafsîlâtı bir sûrette îzâh edildiğinden oraya havâle ediyoruz.

Hem bu tarîk, daha umûmiyyetlidir. Zîrâ, husûsî bir meslek ve meşreb olan ehl-i vahdetü'l-vücûd gibi, **لَا مَوْجُودًا إِلَّا هُوَ** ya'nî, "*Mevcûd, yalnız Ellâh'tır*" diyerek mevcûdât-ı Âlemin vücûdunu inkâr etmiyor. Kezâ, ehl-i vahdetü's-şühûd gibi, **لَا مَشْهُودًا إِلَّا هُوَ** ya'nî, "*Meşhûd, yalnız Ellâh'tır*" deyip mevcûdâtın vücûdunu

Lügat: tehlike, hadsiz, meşreb, nisbet, tehlik, inkâr, kibir, sinin

hayâl perdesine sarmıyor. Risâle-i Nûr Mesleği, sahâbe mesleğinin cilvesi ve câdde-i kübrâ-yi Kur'âniyye olduğundan, **لَا مَعْبُودَ إِلَّا هُوَ** ya'nî, "Ma'bûd, yalnız Ellâh'tır" deyip mevcûdâtâ ma'nâ-i harfî nazarıyla baktırıyor; ubûdiyyetin esâsı olan acz, fakr, naks ve kusúrdan başka mevcûdâtın eline bir şey vermiyor; mevcûdâtın esmâ-i îlâhiyyeye âyîne ve âhirete nümûne olduğunu bildiriyor; her bir mevcûdda Zât-ı Vacîbü'l-Vücûd'un vücûd ve vahdetine ve haşre giden bir yolu gösteriyor.

Bu makâmda evvelâ, "**Zâhirden hakíkate geçmek ne demektir; tarîkat nedir; seyr u sülûkûn mâhiyyeti nasıldır; velâyet çeşitleri nelerdir ve bunların aralarında ne gibi farklar vardır?**" gibi mesâili îzâh etmek gerekir.

"ZÂHİR" VE "HAKÍKAT" NEDİR?

"ZÂHİRDEN HAKÍKATE GEÇMEK" NE DEMEKTİR?

Mümkinât Âlemine, "**zâhîr**" denilir. Vücûb Âlemine, ya'nî esmâ ve sıfât-ı îlâhiyyeye ise "**hakíkât**" denilir. Ta'bîr-i diğerle, mahlûkâtın cümlesi, "**zâhîr**"dir. Onların âyînesinde görünen esmâ ve sıfât-ı îlâhiyye ise, "**hakíkât**"tir. Müellif (ra)'ın ifâdesiyle; "*Hakíkî hakâik-ı eşyâ, esmâ-i îlâhiyyedir. Mâhiyyet-i eşyâ ise, o hakâikın gölgeleridir.*" [32]

Demek, insânın Ellâh'dan gayrı gördüğü, bildiği, hissettiği her ne varsa, bunların hepsi "**zâhîr**"dir. Bu zâhirin perdesi arkasında ve onun âyînesinde görünen esmâ-i îlâhiyye ise "**hakíkât**"tir.

İnsânın duyguları ve maddî cihâzâtı zâhire mübtelâ olduğundan, herkes şu zâhirin arkasındaki hakíkate geçememekte ve gördüğü şu sûret-i fânîyelerin ve eserlerin arkasındaki müessiri bilememektedir. Nasıl ki; Güneş, bütün âyînelerde yedi rengini, ışığını ve zâtî cemâlini gösterdiği ve bütün âyînelerde görünen bütün ziyâ ve renkler onun olduğu hâlde; zâhirperest bir gâfil, o gördüğü

Lügat: dirv(e), rengin, âhiret, âhire

Şerh

güneşçiklerin gökteki Güneş'ten geldiğini bilmediğinden âyinelere yapışıp Güneş'i unuttur. "*Her âyîne içinde bir Güneş vardır*" veya "*Her âyîne bir Güneş'tir*" zanneder. Aslında her âyîne vâsıtasıyla Güneş'i bilebilmesi ve görebilmesi mümkün iken, bütün âyinelere Güneş'e karşı bir nev'î perde eder. O, ne kadar âyinelere baksa ve onları tanısa, o kadar Güneş'ten uzaklaşır. Fakat, onların âyîne olduğunu bilen kimse, her ne zamân onlara baksa Güneş'i bulur ve görür. Ne kadar onların mâhiyyetlerinden bir şey bilse, Güneş'in ma'rifetinde ziyâdeleşir.

Aynen onun gibi, mevcûdâta ma'nâ-i harfîyle bakılsa, başta insânın kendi nefsi olmak üzere her şey, Şems-i Ezeli olan Ellâhu Teâlâ'nın esmâ ve sıfâtına bir âyîne olduğu görülür. Fakat, eşyâya ve kendine müstakil bir vücûd verip Cenâb-ı Hak'tan gaflet eden, ya'nî eşyâya ma'nâ-i ismîyle bakan bir insân için her şey, Cenâb-ı Hakk'a bir perdedir. İşte bu insân, zâhire takılıp kalmıştır.

Ammâ, her şeyin ve kendisinin müstakil bir vücûdu olmadığını ve Cenâb-ı Hakk'ın icâdıyla bir vücûdu olduğunu ve kendilerinde görünen cemâl ve kemâlin o Cemâl-i Zü'l-kemâl'in cemâl ve kemâlinin tecellîlerinden ibâret olduğunu bilen, ya'nî her şeye ma'nâ-i harfîyle bakan insân ise, her neye baksa O'nu bulur; O'nu bilir; O'nu görür. Hiçbir şey, O'nun şuhûduna ve huzûruna mâni 'olmaz. Hiçbir şey ona gaflet vermez.

وَفِي كُلِّ **فَأَيْنَمَا تُولُوا فَتَمَّ وَجْهُ اللَّهِ** "*Hangi cihete dönseniz, Ellâhu Teâlâ'nın cemâli oradadır*" [33] sırrına mazhar olur ve **شَيْءٌ لَهُ آيَةٌ تَدُلُّ عَلَى أَنَّهُ وَاحِدٌ** "*Her şeyde Ellâhu Teala'nın vâhid olduğuna delâlet eden bir âyet vardır*" hakikatine vâkıf olur.

Yukarıda bahsi geçen ma'nâ-i harfî ve ma'nâ-i ismî ta'bîrlerinin ma'nâsı ve hakikatî ileride "**tefekkür**" bahsinde îzâh edilecektir.

Lügat: tefekkür, sinin, vâhid

TARİKAT NEDİR? SEYR U SÜLÛK NASIL YAPILIR?

"**Tarîkat**" ve "**tarik**" kelimeleri, lügatta "**yol**" ma'nâsındadır ve ba'zan bu lügat ma'nâsıyla kullanılmaktadır. Meselâ; Müellif (ra'ın Risâle-i Nûr'un mesleği için kullandığı "**tarik-ı aczmendî**" ta'bîrinde "**tarik**", lügavî ma'nâsıyla isti'mâl edilmiştir.

İstilâhî ma'nâda ise "**tarîkat**"; yukarıda îzâh edilen zâhirden hakîkate geçmenin yoludur ki; kalb ayağıyla gidilen ve nefsin tasfiyesi, zikir ve riyâzet üzerine müesses olan bu yolda "**sülûk, cezbe, fenâ, bekâ**" ve bunlar gibi pek çok hâllere mazhar olarak ve çok menzillere uğrayarak, nihâyette maksûd olan hakîkate yetişilir. Ya'nî, "**zâhîr**", tarîkatın başlangıcı; "**hakikat**" ise, tarîkatın nihâyeti ve gâyesidir. Dolayısıyla "**tarîkat**", zâhîr ile hakikat arasında bir berzahdır. İşte İmâm-ı Rabbânî'nin, "*Bütün tarîklerin nokta-i müntehâsı hakâik-ı îmâniyyenin inkişâfıdır*" sözü, bu noktaya işâret etmektedir. Müellif (ra) ise; tarîkatı şöyle ta'rîf etmiştir:

"Tarîkatın gâye-i maksad ı, ma'rîfet ve inkişâf-ı hakâik-ı îmâniyye olarak, Mi'râc-ı Ahmedî (asm)'ın gölgesinde ve sâyesi altında kalb ayağıyla bir seyr u sülûk-i rûhânî netîcesinde, zevkî, hâlî ve bir derece şuhûdî hakâik-ı îmâniyye ve Kur'âniyyeye mazhariyyet; 'tarîkat', 'tasavvuf' nâmıyla ulvî bir surr-ı insânî ve bir kemâl-i beşerîdir." [34]

Tarîkatın hakîkî ma'nâsı bu olmakla birlikte, ba'zan "**zikr-i cüz', irâde-i küll**" (ya'nî bir şeyin cüz'ünü zikredip küllünü murâd etmek)" kâidesiyle bu kelime, tasavvufun umûm merhaleleri hakkında da isti'mâl edilmektedir. Fakat, hakîkî ma'nâsı i'tibârıyla tarîkat, sâlikin zâhirden hakikat dâiresine geçmek için kat' ettiği yolun adıdır. Sâlik, bu yolun nihâyetine vardığında tarîkat dâiresindeki seyr u sülûku biter; "**hakikat**" dâiresine girer. Hakikat dâiresindeki sülûkunun nihâyetinde ise, "**şeriat**" dâiresine girer. Ya'nî, zâhîr-i şeriatın sırlarına mazhar olarak şeriatın hakikatine ulaşır. Abdest, namâz, oruç gibi ibâdetlerin hakikatini, ya'nî hangi esmâya dayandığını bilir. Meselâ; abdest ibâdetinin Kuddûs ismine dayandığını bilir, o isme ulaşır.

Lügat: tasavvuf, ariyyet, merhale, tasfiye, beşerî, bit(e), kelime, menzil, sâlik

Bu cihetten, Üstâd Bediüzzamân (ra) Hazretleri'nin, *"Risâle-i Nûr, tarîkat değil hakîkattir"* [35] gibi sözlerinden -hâşâ- onun tasavvufa karşı olduğunu veyâ tarîkatın hakîkatsiz bir şey olduğunu kasdettiğini anlamak yanlıştır. Bu gibi yanlış anlamalar, istilâhî kelimelerin gündelik hayâtta kullanılan farklı ma'nâlarla ifâde edilmesinden kaynaklanmaktadır. Hâlbuki, Müellif-i Muhterem (ra)'ın murâd; Risâle-i Nûr'un, tarîkatten maksûd olan neticeyi, ya'nî hakâik-ı îmâniyyenin inkişâfını, tâlibine tarîkat berzahına uğramadan, ya'nî o uzun ve meşakkatli yola girmeden, İmkân Âleminde seyâhat etmeden doğrudan doğruya tahsîl ettirdiğini ifâde etmektedir. Bu mevzû, ileride daha tafsîlli bir sûrette îzâh edilecektir.

Şu mes'elenin daha iyi anlaşılması için, tarîkattaki seyr u sülûkün nasıl olduğunu kısaca îzâh etmek lâzımdır. Şöyle ki:

Tarîkatlar, **"cehrî"** ve **"hafî"** olmak üzere iki kısım usûlle gitmektedir. Cehrî tarîkler (ya'nî âşikâr zikir yapan tarîkler) evvelâ âfâkta seyr u sülûk edip sonra enfüsî dâireye girerler. Hafî tarîkler (ya'nî gizli zikir yapan tarîkler) ise, evvelâ enfüste seyr u sülûk edip sonra âfâkî dâireye girerler.

Ya'nî, cehrî tarîkler, evvelâ Âlem-i İmkânı keşfedip, cehrî bir sûrette *"Ellâh Ellâh"* zikirleriyle tabiat tâğûtunu parçalarlar. Daha sonra enfüsî dâireye girip görürler ki; bütün Âlem, insânda dercedilmiştir. İnsânın küçük bir Âlem olduğunu derk ederler.

Hafî tarîkler ise, evvelâ insânı keşfedip, hafî bir sûrette *"Ellâh Ellâh"* zikirleriyle eneyi parçalarlar, daha sonra âfâkî dâireye girip görürler ki; Âlem, büyük bir insândır. İnsânda küçük nümûneleri bulunan her şeyin Âlemde var olduğunu görürler. Müellif (ra), bu hakîkate şöyle işâret etmektedir:

"Nakşibendîler, zikir husûsunda ittihâz ettikleri zikr-i hafî sâyesinde kalbin fethiyle, ene ve enâniyyet mikrobunu öldürmeğe ve şeytânın emirberi olan nefs-i emmârenin başını kırmağa muvaffak olmuşlardır. Kezâlik, Kâdirîler de zikr-i cehrî sâyesinde tabiat tâğûtlarını târ ü mâr etmişlerdir." [36]

"Tarîkatte 'seyr-i enfüsî' ve 'seyr-i âfâkî' ta'bîrleri altında iki meşreb var:

Lügat: seyr-i enfüsî, zikr-i cehrî, zikr-i hafî, meşakkat, muhterem, tasavvuf, emirber, enfüsî, kelime, meşreb

Şerh

"Enfûsî meşrebi, nefîsten başlar, hâricden gözünü çeker, kalbe bakar, enânîyyeti deler geçer, kalbinden yol açar, hakîkati bulur. Sonra âfâka girer. O vakit âfâkı nûrânî görür. Çabuk o seyri bitirir. Enfûsî dâiresinde gördüğü hakîkati, büyük bir mikyâsta onda da görür. Turuk-ı hafîyyenin çoğu bu yolla gidiyor. Bunun da en mühim esâsı enânîyyeti kırmak, hevâyı terk etmek, nefsi öldürmektir.

"İkinci meşreb âfâktan başlar, o dâire-i kübrânın mezâhîrinde cîlve-i esmâ ve sıfâtı seyredip sonra dâire-i enfûsiyyeye girer. Küçük bir mikyâsta, dâire-i kalbinde o envârı müşâhede edip, onda en yakın yolu açar. Kalb, âyîne-i Samed olduğunu görür, aradığı maksada vâsıl olur." [37]

Seyr-i âfâkî ve seyr-i enfûsî ta'bîrleri anlaşıldıktan sonra, hafî tarîk usulüne göre seyr u sülûkün nasıl olduğunu kısaca beyân edeceğiz. Cehrî usul ise, buna kıyâs edilsin.

Hafî tarîklerde letâif-i aşere ta'bîr edilen on latîfe üzerinden seyr u sülûk yapılır. Bu latîfelerden beşi; "**kalb, rûh, su, hafî ve ahfâ**"dır. Ahfâ en son mertebe olup, Resûl-i Ekrem (sav)'in makâm-ı mahbûbiyyetidir. Bunlar, daha ziyâde Âlem-i emre bakan latîfelerdir. Bunların mâhiyyeti mechûl, ta'rîfi ise gayr-i kâbidir. Diğer beşi ise; "**nefis, toprak, su, hava ve âteş**" diye ta'bîr edilen latîfelerdir. Bunlar ise, daha ziyâde İmkân Âlemine bakarlar. Fakat, bunların dördü olan "**toprak, su, hava ve âteş**" latîfeleri, bildiğimiz toprak, su, hava ve âteş unsurları değildir. İnsân, Âlemin küçük bir hulâsası olduğundan, insânda bu dört unsurdan alınma, fakat insâna münâsib ve şuûr sâhibi olan dört latîfe vardır ki; onlar da yine "**toprak, su, hava ve âteş**" diye isimlendirilmişlerdir.

Kişî, hafî tarîkiyle seyr u sülûka girdiğinde, evvelâ bu letâif-i aşerede terakkî eder. "**Zikir, fikir, riyâzet**" ve bunlar gibi usûllerle terbiye altına girer ve bu latîfeleri inkişâf ettirmeye başlar. Fakat, bu inkişâf, imkân Âleminde; vücûb Âleminde, ya'nî esmâ ve sıfât-ı İlâhiyye dâiresinde değildir.

Sâlik, evvelâ kalbini inkişâf ettirir. Kalb, kumândân olmak üzere aklın elinde olan on havâss-ı zâhire ve bâtineyi çalıştırır. (Havâss-ı hamse-i zâhire, "**Görmek, işitmek, dokunmak, tatmak ve koklamak**"tır. Havâss-ı hamse-i bâtına ise "**Hiss-i**

Lügat: seyr-i enfûsî, hafîyyen, hams(e), mertebe, terbiye, enfûsî, havâss, meşreb, imkân, sâlik

ŞERH

müşterek, hayâl, vâhime, hâfıza, kuvve-i müfekkire, ta'bîr-i diğerle kuvve-i mutasarrıfa"dır.) Bu zâhirî ve bâtinî havâs çalışmaya başlarken, evvelâ imkân dâiresinde küllîleşme başlar. "**Küllîleşme**" demek, sâlikin yerinde otururken evvelâ bulunduğu mekânın etrâfını, daha sonra bulunduğu şehri, ardından bulunduğu ülkeyi, ardından bütün küre-i Arz'ı ve küre-i Arz'da bulunan maâdin, nebâtât, hayvânât, cin ve insânları, daha sonra yedi kat semâvât Âlemini ve orada bulunan Güneş, Ay, yıldızlar ve gezegenleri, melâike ve rûhânîleri, ardından yedi kat semâvâtın fevkinde olan Kürsî'yi ve Arş'ı görüp hissetmesi, kısaca bütün mevcûdâtı elindeki su gibi seyretmesidir.

Hayâlin ve havâssın bu gelişmesi, ta'bîr-i diğerle küllîleşme, kalb kumândası altında olur. Bu, akıl vâsıtasıyla Âlem-i İmkân'ın keşfidir. Aklın inkişâfı, fikrin gelişmesidir. Bu seyir, hep imkân Âlemindedir. Ya'nî, sâlik, daha Cenâb-ı Hakk'ı esmâ ve sıfâtıyla tanımamaktadır. Mevcûdâtın hâllerini keşfetmekte, fakat onların arkasındaki ef'âl, esmâ, sıfât, şuûnât ve Zât-ı İlâhiyyenin tecellîlerini görememektedir. Ya'nî, Ellâh'a îmânı hâlâ taklîdîdir. Vücûb Âleminde keşfi yoktur. Fânî mevcûdâtın, fânî hâllerinden başka bir şey görmemiştir. Arş-ı A'zam'ı da görse, onu ma'nâ-i ismîyle görmekte, onda tecellî eden esmâ ve sıfât-ı İlâhiyyeyi görememektedir.

İşte bu şekilde, kâbiliyyetinin derecesine göre ve izn-i İlâhînin müsâade ettiği kadar terakkiden sonra; bir ihtâr-ı Rabbânî ile veyâ müşîdinin ikâzıyla döner ve rûh latîfesinde inkişâfa başlar. Rûh da kalb gibi aynı minvâl üzere terakkî eder. Fakat, rûh, kalbin anlayamadığı daha ince ma'nâları görür. O da terakkî ede ede, tâ nihâyette Arş'a kadar çıkar. Fakat, rûhun, Arş'da kalbin üstünde bir mevkii vardır. Oraya kadar terakkî eder. Daha sonra "**su**", "**haft**" ve "**ahfâ**" denilen latîfeler ile seyr u sülûkuna devâm eder. Bunların her biri ile diğerinden daha gizli ma'nâları anlar. Herbir latîfe, kâbiliyyetçe diğerinin gelişmiş şeklidir. Sonra "**nefis, toprak, su, hava ve âteş**" mertebelerinde de terakkî eder. Kendindeki bu latîfeleri keşfedip onlarla da mevcûdâtın ahvâl ve keyfiyyâtlarını anlar. Böylece sâlik, on latîfesini inkişâf ettirmek sûretiyle Âlem-i İmkân'ın keşfini izn-i İlâhî ile bitirmeye muvaffak olur.

Yalnız, kısaca anlattığımız şu seyr u sülûkta sâlik, hep mümkinât Âleminde dolaşmaktadır. Çok hârika hâlleri görür ve çok hârikalara mazhar olur. Fakat,

Lügat: küre-i arz, mertebe, havâss, imkân, küllî, sâlik, şehri, şekil

bunların hiç birisi kemâlât değildir ve makbûliyyet alâmeti de sayılmaz. Hattâ, mevcûdâtın bu gibi ahvâlinde fazla tafsîlâtâ dalmak da pek makbûl değildir. Çünkü, bunların hepsi mâsivâdır, ya'nî Ellâh'ın gayrisidir. Sâlik, şu mertebede hep Âlemin zâhirindedir; hakîkate geçememiştir. Vücûb Âlemine geçmek için de bu latîfelerini inkişâf ettirmesi ve bu merhalelerden geçmesi lâzımdır. Ya'nî, şu hâller, hakîkate geçmek için bir hâzırlık, bir nev'î idmân hükmündedir. Şu seyr u sülûk o kadar uzundur ki; bir kimsenin elli bin sene ömrü olsa ve dâimâ terakkî etse, sâdece ilk adım olan kalbin dolaşacağı dâirelerin nihâyetini bulamaz. Ancak, sülûk sırasında bir inâyet-i Rahmâniyye imdâda yetişirse, o mertebeleri kat' edebilir.

Şu anlatılan seyre; "**seyr-i ilellâh**", ya'nî "**Ellâh'a seyr**" denilir. Ya'nî, Cenâb-ı Hakk'ın ma'rifetine ulaşmak için yapılan seyirdir. Şu seyr sırasında sâlik, ne mürîddir, ne de velî... Sâdece Ellâh'ı tanımak ve O'nu bulmak için çalışmaktadır. İşte tarîkat, ıstılâhî ma'nâda şu seyrin unvânıdır. Bundan sonra tarîkat biter, hakikat dâiresi başlar.

Bu ilk seyirden sonra eğer lütf-i Rabbânî olursa, mürşidinin de irşâd ve himmetiyle bir seyr daha başlar. Bu seyr, hakikat dâiresinde olan bir seyirdir. Buna "**seyr-i fillâh**", ya'nî "**Ellâh'da seyr**" denilir. Ya'nî, Cenâb-ı Hakk'ın esmâ ve sıfâtında seyirdir.

Bu seyirde kişi, bütün Âlemin zevâl ve fenâsını görür ve her eserin arkasındaki ef'âl-i İlâhiyyeyi kalbiyle keşfe ve müşâhedeye başlar. Artık mevcûdâtın hâlleri onun gözünde gizlenir ve ehemmiyetsizleşir. Burada da birinci seyirde olduğu gibi; en küçük dâireden en büyük dâireye, tâ Arş'a kadar terakkî eder. Sonra diğer latîfelerde de aynı şekilde terakkî eder. Fakat, bu sefer, âsâr-ı İlâhiyyeyi ve imkân Âlemini değil; âsâr arkasındaki ef'âl-i İlâhiyyeyi seyrederek. O fiillerin güzelliğinden, kemâlâtından ve şa'şasından dolayı, mevcûdâtın hâlleri onun gözünden kaybolur. Sebeb ve müsebbeb, kâinâtta cârî olan kânûnlar, onun nazarında artık yoktur. Fânî mevcûdâtın yüzünü çevirmiş ve bâkî olan fiilleri seyretmektedir.

Sâlik, ef'âl-i İlâhiyenin tecelliyyâtını keşfettikten sonra aynı minvâl üzere tecelliyyât-ı esmâ, sıfât ve şuûnâtı seyrederek ve nihâyetinde tecelliyyât-ı Zâtiyyeye mazhar olur. Bütün bu vücûb Âlemindeki seyirde, başta kendi nefsi ve enâniyye

Lügat: merhale, mertebe, alâmet, birinc, bit(e), himmet, imkân, sâlik, şekil

Şerh

ti olmak üzere imkân Âleminden alâkasını kesmiştir. Bu seyirde, sekir (ma'nevî sarhóşluk) hâli gâlibdir. Çünkü, imkân Âlemine âid ma'rifetler onun nazarında kaybolmuştur. Nasıl Güneş çıktığında yıldızlar gözden kaybolur. Hattâ, sekir hâletindeki bir adam; *"Yıldızlar yoktur, sâdece Güneş vardır"* der. Bu mertebedeki bir kişi de -vahdetü's-şuhûdda olduğu gibi- mevcûdâtı unuttur, hayâl perdesi altında saklar, terk-i mâsivâ makâmında onları hiç sayar. Ba'zan da sekir hâletiyle -vahdetü'l-vücûdda olduğu gibi- mevcûdâtın vücûdunu inkâr eder.

İşte Cenâb-ı Hakk'ın ma'rifetinden dolayı mevcûdâtın ve kendi nefsinin ma'rifetini unutmasını Tasavvuf istilâhında **"fenâ"** denir. Cenâb-ı Hakk'ın tecelliyyât-ı ef'âl, esmâ, sıfât ve şuûnâtını seyretmesine ve tecelliyyât-ı Zâtıyyeye mazhar olmasına ise **"bekâ"** ismi verilir.

Şu kısaca anlatılan ikinci seyir, ya'nî **"Âlem-i Vücûb"** denilen **"ef'âl, esmâ, sıfât ve şuûnât"** dâirelerindeki tecelliyyâtı keşfetmek, nihâyette tecelliyyât-ı Zâtıyyeye mazhar olmak, aslı i'tibârıyla birinci seyirden, ya'nî Âlem-i İmkân'ı seyretmekten daha uzundur; hattâ nihâyetsizdir denilebilir. Çünkü, Cenâb-ı Hakk'ın nihâyetsiz olan tecelliyyâtının sonunu bulmak mümkün değildir. Fakat, lütf-i Rabbânî ve kişinin kâbiliyyetine göre şu seyirde herkesin bir hissesi ve bir mertebesi bulunur ve herkes derecesine göre o uzun mesâfeyi mütefâvit derecede kat' eder.

İşte sâlik, şu ikinci seyre başladığı ânda **"mürîd"** unvânını alır ve tecelliyyât-ı esmâ-i İlâhiyenin keşfinden hissesi mikdârınca velâyetten hissesi vardır. Evet, Üstâd Bediüzzamân (ra) Hazretleri'nin **"Telvîhât-ı Tis'a"** isimli eserinde ifâde buyurduğu gibi; merâtib-i velâyet, mazhariyyet-i esmâdan ibârettir. Fakat, bu kişi, şu mertebede aslâ mürşid olamaz. Eğer bu hâlette irşâda kalkışsa; kendi dalâlete gittiği gibi, halkı da dalâlete sürükler. Çünkü, hakikat-i hâle henüz vâkıf değildir. Hakikatın muvâzenesini yapamaz. Gördüğü şeyler, hakikatın sâdece bir cebhesidir. Sâlikte ekseriyâ sekir hâleti gâlib olduğundan ve hâlet-i şuhûddaki keşfiyyâtı ihâtasız olduğundan, hakikatlerin tenâsübünü muhâfaza edemez ve hakikatın hakikî sûretini bilemez. Sâlik, aşağıda beyân edilecek **"da'vet makâmı"**na ulaşmadan ve o makâmda şeriatın hakikatini keşfederek müşâhedelerini şeriatın mizânına vurmadan irşâda kalkışsa, dalâlettir. Bu seyirlerde mürîd, her hâletinde muhakkik ulemânın tesbît ettiği şeriatın muhkemâtına uymak

Lügat: terk-i mâsivâ, muhakkik, tasavvuf, ariyyet, mertebe, birinc, ekseri, imkân, inkâr, sinin, sâlik

zorundadır. Hattâ, keşfiyyâtı, bu muhkemâta muhâlif vukú' bulsa, kendini ve keşfini ittihâm edip muhkemât-ı şerîata ittiba' edecektir. İmâm-ı Rabbânî (ra) Hazretleri, gelecek mektûblarında konu ile alâkalı olarak şöyle buyurmaktadır:

"Hakîkî ma'nâda ve kat'î bir sûrette i'timâd edilecek şey, yalnızca Kitâb ve Sünnet'tir. Çünkü, bunlar, vahy-i kat'î ile sâbit olmuş ve meleşin (Cibrîl'in) nüzûlüyle takarrur etmiştir. Hem icmâ-ı ulemâ ve müctehidînin ictihâdı, ya'nî kıyâs da yine bu iki asla, ya'nî Kitâb ve Sünnet'e râcî'dir. İşte Kitâb, Sünnet, İcmâ ve Kıyâs'tan ibâret olan bu dört asıldan gayri her ne varsa; eğer bu asıllardan birine muvâfık ise makbûldür. Aksi hâlde makbûl değildir. Velez bu şeyler, sûfilerin kıymetli ilim ve ma'rifetleri ve yüksek keşif ve ilhâmları da olsa durum böyledir. Zîrâ, vecd ve hâller, şerîatın mîzânıyla tartılmadıkça, yarım arpa kadar bile değeri yoktur. İlham ve keşifler de eğer Kitâb ve Sünnet'in mihengine vurulmazsa, yarım kuruş bile etmez.

"Tarîk-ı sûfiyyede sülûktan maksad, şerîatın i'tikâdî hükümlerinin hakkâniyyetine yakîni ziyâdeleştirmek ve ahkâm-ı şer'iyenin edâsını kolaylaştırmaktır. Bundan başka bir gâye yoktur." [38]

Hem demiş: *"Sebebler Âlemine inmeyen kimse, müstehlik) helâk edici) velîlerdendir. Onun, nübüvvet makâmının kemâlâtından nasîbi yoktur. Başkalarını da kemâlâta ulaştıramaz." [39]*

Müellif (ra) da bu mevzúu, **"Yirmi Dördüncü Söz"**ün **"İkinci Dal"**ında tafsîlen izâh etmiştir. **"Yirmi Beşinci Söz"**de ise bu mevzúu şöyle hulâsa etmiştir:

"Kur'ân-ı Hakîm'in ulviyyetine en sâdık bir delîl ve hakkâniyyetine en zâhir bir bürhân ve icâzına en kavî bir alâmet şudur ki: Kur'ân, bütün aksâm-ı tevhîdîn bütün merâtibini, bütün levâzımâtıyla muhâfaza ederek beyân edip muvâzenesini bozmamış, muhâfaza etmiş; hem bütün hakâik-ı âliyye-i İlâhiyyenin muvâzenesini muhâfaza etmiş; hem bütün esmâ-i hüsnânın iktizâ ettikleri ahkâmları cem' etmiş, o ahkâmın tenâsübünü muhâfaza etmiş; hem rubûbiyyet ve ulûhiyyetin şuûnâtını kemâl-i muvâzene ile cem' etmiştir.

"İşte şu muhâfaza ve muvâzene ve cem', bir hâsiyyettir; kat'ıyyen beşerin eserinde mevcûd değil ve eâzım-ı insâniyyenin netâic-i efkârında bulunmuyor. Ne melekûta

Lügat: nübüvvet, übüvvet, alâmet, cibrîl, sünnet, tehlik

geçen evliyâların eserinde, ne umûrun bâtınlarına geçe n İşrâkıyyûnun kitâblarında, ne Âlem-i Gayb'a nüfûz eden rûhânîlerin maârifinde hiç bulunmuyor. Gûyâ bir taksîmü'l-a'mâl hükmünde, herbir kısmı hakîkatin şecere-i uz mâsından yalnız bir iki dalına yapıyor, yalnız onun meyvesiyle, yaprağıyla uğraşıyor. Başkasından ya haberi yok, yâhûd bakmıyor.

"Evet, hakikat-i mutlaka, mukayyed enzâr ile ihâta edilmez. Kur'ân gibi bir nazar-ı küllî lâzım ki ihâta etsin. Kur'ân'dan başka, çendân Kur'ân'dan da ders alıyorlar, fakat hakikat-i külliyyenin, cüz'î zihniyle yalnız bir iki tarafını tamâmen görür, onunla meşgûl olur, onda hapsolur. Ya ifrât veya tefrîtle hak âik ın muvâzenesini ihlâl edip tenâsübünü izâle eder. Şu hakikat, **'Yirmi Dördüncü Söz'**ün **'İkinci Dal'**ında acib bir temsîlle izâh edilmiştir. Şimdi de başka bir temsîlle şu mes'eleye işâret ederiz.

"Meselâ, bir denizde, hesâbsız cevherlerin aksâmıyla dolu bir defînenin bulunduğunu farz edelim. Gavnâs dalgıçlar, o defînenin cevâhirini aramak için dalıyorlar. Gözleri kapalı olduğundan, el yordamıyla anlarlar. Bir kısmının eline uzunca bir elmas geçer. O gavnâs hükmeder ki; bütün hazîne, uzun direk gibi bir elmastan ibârettir. Arkadaşlarından, başka cevâhiri işittiği vakit hayâl eder ki; o cevherler, bulduğu elmasın tâbî'leridir, fusûs ve nukûşlarıdır. Bir kısmının da kürevî bir yâkût eline geçer. Başkası, murabba bir kehribâr bulur ve hâkezâ; herbiri eliyle gördüğü cevheri, o hazînenin aslı ve mu'zamı i'tikâd edip, işittiklerini o hazînenin zevâid ve teferruâtı zanneder. O vakit hakâik ın muvâzenesi bozulur. Tenâsüb de gider. Çok hakikatin rengi de geniş. Hakikatin hakikî rengini görmek için te'vilâta ve tekellüfâta mu'tarr kalır. Hattâ, ba'zan inkâr ve ta'tîle kadar giderler. Hükemâ-ı İşrâkıyyûnun kitâblarını ve sünnetin mîzânıyla tartmayıp keşfiyyât ve meşhûdâtına i'timâd eden mutasavvıfın kitâblarını teemmül eden, bu hükmümüzü bilâ-şübhe tasdîk eder. Demek, hakâik-ı Kur'âniyyenin cinsinden ve Kur'ân'ın dersinden aldıkları hâlde -çünkü Kur'ân değıller- böyle nâkıs geliyor.

"Bahr-i hakâik olan Kur'ân'ın âyetleri dahi o deniz içindeki defînenin bir gavnâsıdır. Lâkin, onların gözleri açık; defîneyi ihâta eder. Defînede ne var, ne yok görür. O defîneyi öyle bir tenâsüb ve intizâm ve insicâmla tavsîf eder, beyân eder ki; hakikî hüsn-i cemâli gösterir." [40]

Lügat: tekellüfât, mukayyed, tekellüf, şecer(e), murabba, teemmül, hükemâ, rengin, sünnet, inkâr, küllî, lâkin, şübhe

Müellif (ra), şu sırr-ı i'câzı bu şekilde ifâde ettikten sonra şöyle demiştir:

"İşte, hem şu sırdandır ki, bâtın-ı umûra gidip, sünnet-i seniyyeye ittibâ' etmeyerek, meşhûdâtına i'timâd ederek yarı yoldan dönen ve bir cemâatin riyâsetine geçip bir fırka teşkil eden fırâk-ı dâllenin bütün imâmları, hakâikın tenâsübünü, muvâzenesini muhâfaza edemediğindendir ki; böyle bid'aya, dalâlete düşüp bir cemâat-i beşeriyyeyi yanlış yola sevk etmişler. İşte bunların bütün aczleri, âyât-ı Kur'âniyyenin i'câzını gösterir." [41]

Şu Âlemi yaratan bir Zât-ı Gaybî var; bizi de O yarattı. O'nu bulmanın da iki yolu vardır:

Birinci yol şudur ki: O Zât-ı Gaybî, peygamberlerine inzâl buyurduğu vahy-i ilâhî ile nev-ı beşere Kendisini tanıttırır. Beşer, onun o ta'rîfini esâs tutarak, O'nu tanımaya başlar. Meselâ; Cenâb-ı Hak, Resûl-i Ekrem (asm)'a inzâl buyurduğu vahy-i ilâhî ile, ya'nî Kitâb ve Sünnet ile Kendisini nasıl ta'rîf etmişse, o ta'rîfe göre O'nu tanımak asıl ve esâstır. Husûsan o Zât-ı Gaybî, Mi'râc Gecesi'nde Resûl-i Ekrem (asm)'a Kendisini ta'rîf etti ve Kendi cemâlini lâ zamânî, lâ mekânî, lâ keyfî bir sûrette ona gösterdi. Bu yolda gidenler, sâhil-i selâmete ermişler; matlûb ve maksûdlarına kavuşmuşlardır.

İkinci yol: Kitâb ve Sünnet'i mihenk tutmadan, ehl-i felsefenin kendi akıyla, ba'zı ehl-i tasavvufun da kendi keşfiyle o Zât-ı Gaybî'yi

tanımasıdır. Bu yolda giden ba'zı felsefeciler şirk bataklığına yuvarlanmışlar, ba'zı ehl-i tasavvuf da dalâlete sülûk etmişlerdir.

Demek, asıl olan Kitâb ve Sünnet'in câdde-i kübrâsıdır.

Yukarıda anlatılan iki seyir, ya'nî "**seyr-i ilellâh**" ve "**seyr-i fillâh**", tasavvuf ta'birince "**urûc**", ya'nî "**yükseliş**" diye isimlendirilir. Bu seyirler, Mi'râc-ı Muhammedî (asm)'daki urûcun gölgesi altında gerçekleşir. Halktan Hakk'a doğru bir urûctur.

Bu ilk iki seyirden (Âlem-i İmkân ve Âlem-i Vücûb'un seyrinden) sonra üçüncü ve dördüncü bir seyir daha vardır ki; bunlara da Tasavvuf'ta "**nüzûl**", ya'nî "**inîş**" denilir. Yukarıda anlatılan "**halktan Hakk'a doğru urûc**"tan sonra,

Lügat: muhammedî, peygamber, muhammed, tasavvuf, felsefe, seniyye, birinc, mihenk, sünnet, şekil

"**Hak'tan halka doğru nüzûl**" başlar. Sâlik, böylece velâyet-i kübrâ olan da'vet makâmına girmiş olur. Her ne kadar velâyet-i suğrâda dahi nüzûl varsa da, onun nüzûlü tam değildir. Velâyet-i kübrânın urûcu, her velâyetin urûcundan daha yükseğe ve nüzûlü de her velâyetin nüzûlünden daha aşağıyadır. Şöyle ki;

Üçüncü seyr; "**Seyr-i anillâhi billâh**", ya'nî "**Ellâh ile Ellâh'tan seyir**"dir. Bu seyrde mürîd, yavaş yavaş vücut Âleminin ilimlerinden inmeye başlar. Bu seyr, ikinci seyrin tersidir.

Dördüncü seyr olan "**Seyr-i fi'l-eshâ**", ya'nî eşyâdaki seyrde ise, evvelde unuttuğu mümkünâtın ilimlerini hatırlar. Bu seyr de birinci seyrin tersidir.

İşte bu üçüncü ve dördüncü seyr "**nüzûl**"dür. Bu nüzûl ile da'vet makâmına çıkılır ve verâset-i nübüvvete, ya'nî velâyet-i kübrâya mazhar olunur. Şöyle ki:

Bu mertebede sâlik, daha evvel gördüğü bütün ma'rifetleri, Resûl-i Ekrem (asm)'ın getirdiği şerîatin içinde görmeye başlar. Meselâ; daha evvel terakkîsi sırasında gördüğü "**Kuddûs**" isminin tecelliyyâtını, şerîatin bir hükmü olan abdestte ve misvâkte görür. "**Hâkim**" isminin tecelliyyâtını, ahkâm-ı şerîatin içinde görür. Bütün seyr u sülûkünün Mî'râc-ı Muhammedî (asm)'ın gölgesi altında ve namâzın içinde derc edildiğini görür ve hâkezâ kıyâs edilsin.

Kezâ sâlik, şerîatin her bir hükmünün, o tecelliyyâtın hem mebd'e' ve müntehâsı, hem muktezâsı olduğunu ve o tecelliyyâta mazhar olmanın yolu olduğunu ve şerîata ittiba' eden bir kimsenin, bin bir ism-i İlâhinin tecelliyyâtına mazhar olduğunu görür ve şerîata ittibaini ziyâdeleştirir. İşin başında ittiba' ettiği şerîatin, aslında işin nihâyeti olduğunu anlar. Resûl-i Ekrem (asm)'ın velâyetinin en yüksek velâyet olduğunu ve avâmın, zâhirî bir kışır zannettikleri şerîatin, aslında hakîkatin ve lübbün ta kendisi olduğunu anlar. Ya'nî, bütün bu seyr u sülûkün netîcesinde, evvelde ma'nâ ve esrârını ve hakîkatle münâsebetini bilmeden taklîden ittiba' ettiği şerîata, bundan sonra tahkîken ve esrârına vukûfiyyetle ittiba' eder. Şerîata ittiba' vâsıtasıyla peygamberlerin velâyeti olan velâyet-i kübrâya, husûsan velâyet-i Muhammediyye (asm)'a mazhar olur ve verâset-i nübüvvet ehli olur. Nâfilelerden ziyâde farzlarla Ellâh'a yaklaşır. Sünnet-i seniyyeye ittiba, esâs-ı meslek ittihâz eder. Keşifden ziyâde tefekkür ve istidlâl (delîl getirme) yolu ile hareket eder. Fakat, bu tefekkür ve istidlâl, zâhir âlimlerin, kelâmcıların veya ehl-i felsefenin tefekkür ve istidlâli cinsinden

Lügat: sünnet-i seniyye, muhammedî, peygamber, muhammed, nübüvvet, tefekkür, felsefe, hareket, mertebe, seniyye, übüvvet, birinc, ediyye, sünnet, sâlik

değildir. Bu mevzú, ileride anlatılacaktır.

İşte şu makámdaki velî, artık sekir hâletinde değildir. Sahv ve yakazadadır. Ya'nî, uyanıktır. Hakîkatin tenâsübünü muhâfaza eder.

Hem bu velî, tarîkat ve hakîkati, şerîatin içinde ve ona hâdim ve onun mes'eleleri olarak gördüğü gibi; bütün mahlûkâtı da esmâ-i ilâhiyenin âyinesi olarak görür. Fakat, bu tecelliyyâtı görmek için, evvelde olduğu gibi mahlûkâtın hâllerini unutmaya muhtâc değildir. Hakîkat olan esmâ-i ilâhiyenin tecelliyyâtını aynı zâhir içinde görür. Her şeye ma'nâ-i harfîyle bakar. Hiçbir şey, onun huzûruna ve Cenâb-ı Hakk'ı bilmesine mâni 'olmaz. Nasıl aynı avâm gibi, şerîatin zâhirine ittiba' ediyor, fakat onlar gibi taklîden değil, belki esmâ-i ilâhiyenin tecelliyyâtını onda görerek tahkiken ittiba' ediyorsa; öyle de aynı avâm gibi mahlûkâta nazar eder, onları inkâr etmez, onlara kıymet verir, onları vücûb-i vücûd ve tevhîd-i ilâhiye delîl getirir; sebeblere son derece riâyet eder. Bu makámdaki bir velîde, keşif ve kerâmet çok fazla görülmez. Zâten o da bunlara fazla ehemmiyet vermez. Hem avâm gibi Cennet'i ister; Cehennem'den korkar; mahlûkâta şefkat eder; her şeyle alâkası vardır; onların derdleriyle müteessir, saâdetleriyle de mütelezziz olur; onların ölümlerinden dolayı ağlar, onlardan ayrılmak istemez ve daha bunlar gibi pek çok hâlette zâhiren avâm gibidir. Fakat, avâm, bütün bunları nefisleri hesâbına yaparken; o, her şeyin esmâ-i ilâhiyyeye bakan hakîkî, bâkî ve güzel yüzüne nazar eder ve hakîkati, aynı zâhirin içinde ve üstünde gördüğü için böyle yapar.

Hem bu velînin, evvelde îmânı şuhûdî iken, şimdi gaybîdir. Fakat, şu gaybî îmân, şuhûdî îmândan çok daha yüksektir. Çünkü, evvelki şuhûdî îmânı gölge iken, şimdi aslıdır. Ve îmânı, gaybî olduğundan, tefekkür ve istidlâlî mesleğini esâs tutar. Bu mevzú da ileride tafsîl edilecektir. Müellif (ra şöyle buyuruyor:

"Derece-i şühûd, derece-i îmân-ı bi'l-gaybdan çok aşağıdır. Ya'nî: Yalnız şühûduna istinâd eden bir kısım ehl-i velâyetin ihâtasız keşfiyyâtı, verâset-i nübüvvet ehli olan asfiyâ ve muhakkikînin şühûda değil, Kur'âna ve vahye, gaybî fakat sâfî, ihâtalı, doğru hakâik-ı îmâniyyelerine dâir ahkâmlarına yetişmez. Demek, bütün ahvâl ve keşfiyyâtın ve ezvâk ve müşâhedâtın mîzânı: Kitâb ve Sünnettir. Ve mehenkleri, Kitâb ve Sünnetin desâtir-i kudsiyyeleri ve asfiyâ-i muhakkikînin kavânîn-i hadsiyyeleridir." [42]

Lügat: cehennem, muhakkik, nübüvvet, tefekkür, übüvvet, sünnet, teessi, şefkat, inkâr

Hem şu verâset-i nübüvvet ehlinin zâhir hâli, avâma daha münâsib olduğu için, onları irşâd cihetinde daha yüksektir ve avâm onlara daha kolay ittiba' eder.

Şu velî, şeriatın hakikatine ulaştığı ve Âlemin tılsımını çözüp zâhirden hakikate geçtiği için, hem yakazada olması sebebiyle hakikatlerin muvâzenesini muhâfaza ettiği için, hem de zâhir hâli avâmın hâline daha münâsib olduğu için da'vet makâmındadır ve

حَيْرُ النَّاسِ أَنْفَعُهُمُ لِلنَّاسِ *"İnsânların en hayırlısı, insânlara en menfaatli olandır"* [43] hadîs-i şerîfinin sırrına mazhardır.

Şu yüksek mertebe-i velâyetin hâsiyyet ve meziyyetleri saymakla bitmez. İleride de bir kısım hâsiyyetleri zikredilmekle berâber, bütün Risâle-i Nûr Külliyyâtı şu velâyet-i kübrânın dersini verdiğiinden bu sırların tafsîlâtını Risâle-i Nûr'un yüksek derslerine havâle ederek, mevzûun anlaşılmasını kolaylaştıracak ve Risâle-i Nûr'daki dağınık yerleri zihinde birleştirecek hâtırlatmalarla iktifâ ediyoruz. Hem o mertebeye gelmeyen kimsenin bu sırları tamâmen anlaması da mümkün olmadığından, şu kitâbda tamâmen bunları îzâh etmek de mümkün değildir.

İmâm-ı Rabbânî (ra), bu dört seyri şöyle anlatmaktadır:

"Bilmiş ol ki; seyr u sülûk, ilmî bir hareketten ibârettir, maddî bir hareket değil, keyfiyyetle alâkalıdır.

"Seyr-i ilellâh', en aşağı ilimden başlayarak en yüksek ilmin noktasına, buradan da daha yükseklerle çıkmaktan ibâret ilmî bir harekettir. Bu seyrin nihâyetinde, bütün mümkünâtın ilimleri ve onların zevâl ve fenâları bilinip tayyedildikten sonra, Vâcibü'l-Vücûd olan Ellâhu Teâlâ'nın ilmine ulaşılır. İşte bu hal, 'fenâ' diye isimlendirilir.

"Seyr-i fillâh' ise; bu da ilmî bir harekettir. Vücûb mertebeleri olan Ellâhu Teâlâ'nın isimleri, sıfâtları, şuûn ve i'tibârları, takdîs ve tenzîh mertebelerinde ilmî hareketten ibârettir. Bu seyrin nihâyetinde öyle bir mertebeye ulaşılır ki; ona ne bir ta'bîr, ne bir işâret, ne bir isim ve ne de bir kinâye yapılabilir. Hiçbir ilim sâhibi onu künhüyle bilemez; hiçbir idrâk sâhibi onu künhüyle idrâk edemez. İşte bu seyre 'bekâ' ismi verilmektedir.

Lügat: keyfiyyet, meziyyet, nübüvvet, hareket, menfaat, mertebe, übüvvet, vâcib, zihin

" **'Seyr-i anillâhi billâh'** (Ellâh ile Ellâh'tan seyir) ise, üçüncü seyirdir. Bu da ilmî bir hareketten ibârettir. En yüksek ilimlerden en aşağı ilimlere, sonra daha aşağıya ve en aşağıya inmektir. Böylelikle mümkünâta kadar inilir. Bütün vücûb mertebelerinin ilimlerinden inilir. İşte bu kişi, öyle bir ârifdir ki; Ellâh ile Ellâh'ı unuttur. Ellâh'tan, Ellâh ile berâber olduğu hâlde döner. Hem bulan hem kaybeden, hem ulaşan hem ayrılan, hem yakın hem de uzaktır.

"Dördüncü seyir ise; **'seyr-i fi'l-eşyâ'** ya'nî eşyâda yapılan seyirdir. Bu, önceki seyirlerde unutilan, kaybolan ilimlerin yavaş yavaş oluşmasıdır.

"Görüldüğü gibi, dördüncü seyir, baştaki birinci seyrin; üçüncü seyir de ikinci seyrin mukâbili, tersidir. Seyr-i ilellâh ve seyr-i fillâh, fenâ ve bekâdan ibâret olan velâyetin tahsîli için yapılır. Üçüncü ve dördüncü seyir ise, peygamberlere mahsûs olan da'vet makâmının husûlü içindir. Peygamberlere tam ma'nâsı ile ittiba' eden kâmil insânların da, bu büyük peygamberlerin makâmından nasîbleri vardır.

قُلْ هَذِهِ سَبِيلِي أَدْعُوا إِلَى اللَّهِ عَلَىٰ بَصِيرَةٍ أَنَا وَمَنِ اتَّبَعَنِي **'Ey Resûlüm! De ki; işte şu şerîat ve sünnet-i seniyye, benim tarîkum ve yolumdur ki; ben ve bana tâbi' olan kimseler bu yoldan gideriz ve sizi tahkîkî bir sûrette, delîllî bir tarzda bu yol ile Ellâh'a vâsıl olmaya da'vet ediyoruz.'** [44]

"İşte, işin bidâyet ve nihâyeti hakkındaki söz budur. Bunu zikretmekten maksad, bu yolun, (ya'nî nübüvvet yolunun, velâyet-i kübrâ yolunun) kıymetini bildirmek ve talebeleri bu yola teşvîk etmektir." [45]

İşte tarîkatta, kırk günden tâ kırk seneye kadar varan şu uzun seyr u sülûk netîcesinde bir kısım hakâik-ı îmâniyyeye çıkılabilir. Bu yol gâyet uzun ve meşekkatlidir, hem vartaları ve tehlikeleri de çoktur. Hem havâssa mahsûstur. Bu yol, velâyet-i suğrâ yoludur. Nihâyetinde üçüncü ve dördüncü sülûk mertebelerini de geçtikten sonra ancak ba'zı hârîka ferdler, bir mevhibe- i îlâhiyye ile velâyet-i kübrâ makâmına mazhar olurlar.

Fakat, buraya kadar anlatılan tarîkat ve tasavvuf yolundan başka hakîkate giden diğer bir yol daha vardır ki; o yol, doğrudan doğruya velâyet-i kübrâ olan

Lügat: sünnet-i seniyye, peygamber, nübüvvet, tasavvuf, bidâyet, hareket, meretebe, mevhibe, seniyye, tehlike, übüvvet, birinc, havâss, sünnet, tehlik, kâmil

nübüvvet kemâlâtının yoludur. Yukarıda İmâm-ı Rabbânî (ks)'nın zikrettiği âyet-i kerîme, işte bu yolu ifâde etmektedir. Bu yol, gâyet kısa, fakat gâyet yüksek; gâyet kolay ve gâyet selâmetli; şa'saa ve şatahâtı az, fakat meziyyeti çok yüksek olan, hem avâm ve havâs herkese şâmil bir yoldur. Hem yalnız kalb ile değil, belki akıl ve kalbin berâberce hareket ettiği basîret üzerine müesses bir yoldur. Bu yolda tarîkat berzahına ve o uzun mücâhede ve muâmelelere hiç girmeden, bir kademde doğrudan doğruya hakikat ve şeriat dâirelerine geçilir. Risâle-i Nûr, işte bu yolu göstermektedir. Müellif (ra)'ın, "*Risâle-i Nûr, tarîkat değil, hakikattir*" [46] veya "*Tarîkatten ziyâde hakikattir, şeriatıdır*" [47] demesinin ma'nâsı budur. Ya'nî, Risâle-i Nûr, ehil olan talebesini, hiç tarîkat berzahına uğratmadan kırk dakikada hakikat ve şeriat dâirelerine geçirir. Ya'nî, eserin arkasındaki müessiri ona bildirir. İmkân Âleminde sülûk ettirmeden ve riyâzet ve çileler çekirmeden, Zât, sıfat ve esmâ-ı İlâhiyyeyi ona gösterir ve ahkâm-ı şeriatın hakkâniyyetini ona isbât edip esrâr-ı şeriatı ona öğretir.

Elhâsıl; tarîkatın nihâyeti, Risâle-i Nûr'un bidâyeti, ya'nî başlangıcıdır. İmâm-ı Rabbânî'nin ta'biriyle, bu yolda nihâyet, bidâyete dercedilmiştir.

Velâyet-i kübrâ ve velâyet-i suğrânın mâhiyyeti, aşağıda daha tafsilli bir sûrette anlatılacağından, bu makâmda yalnız şunu söyleyebiliriz ki; hakikî kemâlât, velâyet-i kübrâda bulunan nübüvvet kemâlâtıdır ve bu yol, hem kısa ve selâmetli, hem de gâyet yüksek ve kıymetlidir. Hattâ, tarîkattaki seyr u sülûk dahi, verese-i nübüvvetin bir kademde ulaştıkları o nübüvvet kemâlâtına ulaşabilmek içindir. İmâm-ı Rabbânî (ks), bu husûsta şöyle demektedir:

"Velâyette tahsîl edilen tarîkat ve hakikat, şeriatın hakikatının tahsîlinde ve nübüvvet kemâlâtının tahsîl edilmesinde gerekli olan şartlardandır." [48]

Hem yine demiştir:

"Şu azîz nisbet, sahâbede daha ilk kademde zâhir olurdu ve daha sonra zamânla tam kemâl mertebesine ulaşırdı. Ama, sahâbenin dışındaki insânlar, bu devletle şereflemek isteyip sahâbenin izinden oraya varmak arzû ediyorlarsa; bu, ancak

Lügat: meziyyet, nübüvvet, bidâyet, hareket, mertebe, übüvvet, nisbet, sinin

cezbe ve sülûk mertebelerini, makâmlarını ve bu iki makâmın ilim ve ma'rifetlerini kat' ettikten sonra mümkün olabilir. Daha başlangıçta bu makâmları elde etmek, bu mertebelere erişmek, insânlığın efendisi (asm)'ın sohbetinde bulunmanın bereketiyle olmaktadır. Fakat, Resûl-i Ekrem (asm)'a ittiba' eden ba'zı kimselerin de bu bereketle müşerref olması mümkündür. İşte böyle insânların sohbetleri de daha bidâyette iken, bu yüksek nisbetin zuhûruna sebep olabilir. Ya'nî, cezbe ve sülûk mertebelerini aşmadan, daha ilk adımda bu devlete erişebilirler. O vakit, şu ulvî nisbette nihâyetin bidâyete derc edilmesi tahakkuk eder, tıpkı cezbenin sülûkten evvel tahakkuk etmesi gibi. Bundan fazlasını îzâha müsâade yoktur." [49]

Müellif (ra) da şöyle demiştir:

"Zâhirden hakîkate geçmek iki sûretledir:

"**Biri:** Tarîkat berzahına girip, seyr u sülûk ile kat-ı merâtib ederek hakîkate geçmektir.

"**İkinci sûret:** Doğrudan doğruya, tarîkat berzahına uğramadan, lütf-i îlâhî ile hakîkate geçmektir ki; sahâbeye ve tâbiüne hâs ve yüksek ve kısa tarîk şudur.

"Demek, hakâik-ı Kur'âniyyeden tereşşuh eden Nûrlar ve o Nûrlara tercümânlık eden Sözler, o hâssaya mâlik olabilirler ve mâliktirler." [50]

Burada şu iki yolun mukâyesesini ve velâyet-i kübrâ yolunun mâhiyyetini beyân etmek münâsibdir:

Lügat: tahakkuk, tereşşuh, bereket, bidâyete, mertebe, efendi, kündür, nisbet

VELÂYET-İ SUĞRÂ, VELÂYET-İ VUSTÂ,

VELÂYET-İ KÜBRÂ

Yukarıda anlatılan tarikat ve seyr u sülûkun mâhiyyeti anlaşıldıktan sonra, bu üç velâyetin ne olduğunu anlamak biraz daha kolaylaşır. Evet, velâyet yolları o kadar geniştir ki; milyonlarca muhakkik ehl-i velâyetin kitâbları, onların hâsiyyet ve mâhiyyetlerini ve o yollardaki muâmeleleri anlatmaktadır. **الطَّرُقُ إِلَى اللَّهِ بِعَدَدِ أَنْفَاسِ الْخَلَائِقِ** "Ellâh'a giden yollar mahlûkâtın nefesleri adedince" sözü meşhûrdur.

Evet öyledir. Çünkü, her veli bir veya birden fazla ism-i îlâhînin tecellisine mazhardır. Dolayısıyla esmâ-i îlâhiyenin tecelliyâtı adedince Cenâb-ı Hakk'a ulaştıran yollar vardır. Her bir yolun da gâlib olan isme göre hâsiyyet ve meziyyetleri ve muâmeleleri farklıdır. Fakat, bütün bu velâyetleri üç ana grubda toplamak mümkündür ki; İmâm-ı Rabbânî (ra), bu üç velâyeti; "**velâyet-i suğrâ**", "**velâyet-i ulyâ**" ve "**velâyet-i kübrâ**" isimleriyle tesmiye etmiştir. Ancak, Üstâd Bediüzzamân (ra) Hazretleri, "**velâyet-i ulyâ**"yı, kübrâdan küçük ve suğrâdan büyük olduğuna işâreten "**velâyet-i vustâ**" ismiyle zikretmektedir. Biz de ekseriyâ bu "**velâyet-i vustâ**" ta'bîrini isti'mal edeceğiz.

Bu üç velâyeti îzâh etmeden ve İmâm-ı Rabbânî (ra) ve Üstâd Bediüzzamân (ra)'ın, bunlarla alâkalı beyânlarını zikretmeden evvel, şöyle bir mukaddime yapmak münâsibdir:

Acabâ: "**Cenâb-ı Hakk'a yakınlıkta, ya'nî kurbiyyetten ibâret olan velâyette, insânlar mı, yoksa melekler mi üstündür?**"

İşte şu suâlin halliyle, üç velâyetin vücûdu bilinir. Şöyle ki:

Cenâb-ı Hakk'ın dergâhında en makbûl ibâd, peygamberlerdir. Peygamber olmayan bir insânın, herhangi bir peygamberden üstün olduğunu söylemek dalâlettir. Bütün Ehl-i Sünnet ulemâsı bu husûsta icmâ' etmiştir. Hiçbir melek

Lügat: ehl-i sünnet, kurbiyyet, mukaddime, peygamber, meziyyet, muhakkik, mukaddim, tesmiye, dergâh, ekseri, kûndür, sünnet

Şerh

de peygamberlerden daha fazîletli değildir. Peygamberler içinde de en fazîletlileri resûllerdir. Ya'nî, kendisine şerîat verilen ve nebîlerin de kendilerine tâbî' olduğu zevât-ı âliyyedir. Bunlar içinde de en fazîletlileri, ulü'l-azm olarak tesmiye edilen resûllerdir ki; bunlar da Hazret-i İbrâhîm (as), Hazret-i Nûh (as), Hazret-i Mûsâ (as) ve Hazret-i İsâ (as)'dır. Bütün peygamberler, bu dört ulü'l-azm peygambere ittiba' etmişlerdir. Ammâ, Hâtemü'l-Enbiyâ olan Resûl-i Ekrem (asm) ise, cümle peygamberlerin vârisi, imâmı ve seyyidi olmakla, hepsinin ve cümle mahlûkâtın en efdalidir.

Peygamberlerden sonra ise, insânların en fazîletlisi Ashâb-ı Kirâm Hazerâtıdır. Ehl-i Sünnet, bu noktada da icmâ' etmişlerdir. Sahâbeden sonra ise, derecelerine göre diğer insânlar gelirler.

Bu konuda sorulan bir soruya Müellif-i Muhterem (ra) şöyle cevâb vermektedir:

"ÜÇÜNCÜ SUÂLİNİZ: Başta müctehidîn-i izâm imâmları mı efdal, yoksa hak tarîkatlerin şâhları, aktâbları mı efdaldır?

"Elcevâb: Umûm müctehidîn değil; belki Ebû Hanîfe, Mâlik, Şâfiî, Ahmed ibn-i Hanbel şâhların, aktâbların fevkindedirler. Fakat, husûsî fazîletlerde Şâh-ı Geylânî gibi ba'zı hârika kutublar, bir cihette daha parlak makâma sâhibdirler. Fakat, küllî fazîlet imâmlarıdır. Hem tarîkat şâhlarının bir kısmı müctehidlerdendir. Onun için, **'Umûm müctehidîn, aktâbdan daha efdaldır'** denilmez. Fakat, **'Eimme-i Erbaa, Sahâbeden ve Mehdî'den sonra en efdallerdir'** denilir.." [51]

Ammâ, meleklerle gelince; Ehl-i Sünnet Mezhebi'nin inancına göre; bütün peygamberler, dört büyük melek denilen Hazret-i Cebrâîl (as), Hazret-i Mikâîl (as), Hazret-i İsrâfîl (as) ve Hazret-i Azrâîl (as) dâhil bütün meleklerden üstündür. Peygamberler hâric hiçbir insân, hattâ hiçbir velî, bu dört büyük melekten daha fazîletli değildir. Ta'bîr-i diğerle; insânların havâs kısmı, meleklerin havâs kısmından daha efdaldır. Meleklerin havâs kısmı ise, insânların avâm kısmından daha fazîletlidir.

Suâl: Acabâ, nev' i'tibâriyle meleğin mi velâyeti üstündür, yoksa insânın mı velâyeti üstündür?

Lügat: ahmed ibn-i hanbel, ehl-i sünnet, peygamber, muhterem, tesmiye, seyyid, sünnet, dâhil, küllî, sinin, vâris

Elcevâb: Nev' i'tibâriyle üç nev' velâyet vardır:

Birincisi: "**Velâyet-i Kübrâ**"dır ki; umûm peygamberlerin velâyetidir. Bu velâyet, umûm velâyetlerin fevkindedir. Bu velâyetin asıl sâhibleri peygamberlerdir. Peygamberlerden başka hiçbir kimse, bu makâma bi'l-asâle ulaşamaz. Ya'nî, kendisine nübüvvet verilmeyen bir ferd, o peygamberlerin makâmına çalışmakla aslâ ulaşamaz. Fakat, peygamber olmayan bir insânın, peygamberlere ittiba' ile bu velâyet-i kübrânın feyizlerine mazhar olması mümkündür. Bu mazhariyyet, verâset yoluyla ve tâbi' olmak cihetiyledir. Yoksa -hâşâ- onların makâmlarına yetişmek ma'nâsında değildir.

İkincisi: "**Velâyet-i Vustâ**", ta'bîr-i diğerle "**Velâyet-i Ulyâ**"dır ki; meleklerin, ya'nî mele-i a'lânın velâyetidir. Bu velâyet, peygamberlerin velâyetinden daha aşağı, fakat diğer insânların velâyetinden daha yüksektir. Peygamber olmayan velîler, her ne kadar dört büyük melek hâric, diğer meleklerden şahsî olarak daha üstün ise de; ama nev' i'tibâriyle bakıldığında, meleklerin velâyeti onlardan daha yüksektir.

Üçüncü velâyet ise; "**Velâyet-i Suğrâ**"dır ki; peygamber olmayan ve peygamberlerin verâsetine de mazhar olmayan sâir insânların velâyetleridir. Bu velâyet sâhibleri, çalışarak bu makâmı elde ederler ve kesbleri nisbetinde bir kurbiyyetleri vardır.

Yukarıda da denildiği gibi, peygamber olmayan insânlar, peygamberlere tam bir ittiba' ile onların velâyet-i kübrâ makâmlarının feyizlerine mazhar olabilirler. Nasıl ki, bir müşirin emir eri, ona ittiba' ile öyle mevki' ve makâmlara girer ki; bir paşa giremez. O neferi, o makâmlara çıkaran şey, müşire tebaiyyetidir. Yoksa -hâşâ- o nefer, müşir makâmına bi'l-asâle çıkmış, ya'nî müşir olmuş değildir. Belki, müşirin bi'l-asâle mazhar olduğu makâmların gölgelerine mazhar olmuştur. Eğer o nefer, tebaiyyeti bırakıp kendi hüneriyle o makâmlara çıkmak istese; onbaşı, çavuş, teğmen, yüzbaşı, tâ müşir rütbelerini kazanması lâzımdır ki, çıkabilsin. Hâlbuki, burada "**müşiriyyet**"le işâret ettiğimiz "**peygamberlik makâmı**" ise çalışmakla kazanılamaz, vehbîdir. Hâtemü'l-enbiyâ (asm)'dan sonra da kimseye o mevhibe verilmeyecektir.

Aynen bu misâl gibi, ittiba'da öyle bir sır vardır ki; onunla kul, kendi kâbiliyyetinin ve makâmının çok fevkinde feyizlere mazhar olabilir. Resûl-i Ekrem

Lügat: kurbiyyet, peygamber, nübüvvet, ariyyet, mevhibe, übüvvet, birinc, kündür, nisbet, çavuş, şirin

(asm)'ın risâletinden gelen ve onun velâyet-i kübrâsını -ki o velâyet, cümle peygamberlerin velâyet-i kübrâsından dahi daha yüksektir- temsîl eden şeriat ve sünnet-i seniyyesine tam ma'nâsıyla ittiba' eden bir kimse, o velâyetin feyizlerine mazhar olur; ve Resûl-i Ekrem (asm), bütün peygamberlerin vârisi olduğu haysiyyetiyle, onun sünnet-i seniyyesine ittiba' ile bütün peygamberlere verâset sâhibi olur; ve **"Âlimler, Peygamberlerin vârisleridir"** [52] ve **"Ümmetimin âlimleri, Benî İsrail'in peygamberleri gibidir"** [53] hadislerinin sırrına mazhar olur. Müellif (ra), bu sırrı **"Risâle-i Nûr"**da müteaddid yerlerde îzâh etmiştir.

Şu sırr-ı gâmızın iyice fehmedilebilmesi için, en evvel Resûl-i Ekrem (asm)'ın velâyetinin kaynağı olan Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyân'ın, beşerin bütün kelâmları üstünde, hattâ sâir kelimât-ı İlâhiyye içinde dahi fazîlet ve tefevvuk cihetini bilmek lâzımdır ki; bir kimse, Kur'ân'a ittiba' ile nasıl bir makâma ve feyze mazhar olduğu anlaşılabilir. Müellif (ra), bu noktayı şöyle îzâh etmiştir:

"Kur'ân'ın bütün kelimât-ı İlâhiyye içinde cihet-i ulviyyetini ve bütün kelâmlar üstünde cihet-i tefevvukunu anlamak istersen, şu iki temsile bak.

"Birincisi: Bir sultânın iki çeşit mükâlemesi, iki tarzda hitâbı vardır. Birisi, âdî bir raîyyet ile cüz'î bir iş için, husûsî bir hâcete dâir, hâs bir telefonla konuşmaktır. Diğeri, saltanat-ı uzmâ unvânıyla ve hılâfet-i kübrâ nâmıyla ve hâkimiyet-i âmme haysiyyetiyle evâmirini etrâfa neşir ve teşhîr maksadıyla, bir elçisiyle veyâ büyük bir me'mûruyla konuşmaktır ve haşmetini izhâr eden ulvî bir fermânla mükâlemedir.

"İkinci temsîl: Bir adam, elinde bir aynayı Güneş'e karşı tutar, o ayna mikdârınca bir ıstık ve yedi rengi câmi' bir ziyâ alır. O nisbetle Güneş'le münâsebetdâr olur, sohbet eder. Ve o ıstıklı aynayı karanlıklı hânesine veyâ dam altındaki bağına tevcîh etse, Güneş'in kıymeti nisbetinde değil, belki o aynanın kâbiliyyeti mikdârınca istifâde edebilir. Diğeri ise, hânesinden veyâ bağının damından geniş pencereler açar, gökteki Güneş'e karşı yollar yapar. Hakîkî Güneş'in dâimî ziyâsıyla sohbet eder, konuşur ve lisân-ı hâl ile böyle minnetdârâne bir sohbet eder, der : **"Ey yeryüzünü ışıyla yaldızlayan ve bütün çiçeklerin yüzünü güldüren dünyâ güzeli ve gök nazdârı olan nâzenin Güneş! Onlar gibi benim hâneciğimi ve bahçeciğimi ıstırdırdın,**

Lügat: sünnet-i seniyye, hâkimiyet, peygamber, saltanat, tefevvuk, seniyye, birinc, haşmet, minnet, nisbet, sünnet, teaddi, istif, vâris

ışıklandurdun. ' Hâlbuki, ayna sâhibi böyle diyemez. O kayıd altındaki Güneş'in aksi ise, âsârı mahdûddur, o kayda göredir.

"İşte, bu iki temsîlin dürbünüyle Kur'ân'a bak, tâ ki i'câzını göresin ve kudsiyyetini anlayasın.

"Evet, Kur'ân der ki: **Eğer yerdeki ağaçlar kalem olup denizler mürekkebe olsa, Cenâb-ı Hakk'un kelimâtını yazsalar, bitiremezler.** ' Şimdi, şu nihâyetsiz kelimât içinde en büyük makâm Kur'ân'a verilmesinin sebebi şudur ki:

"Kur'ân, İsm-i A'zamdan ve her ismin a'zamlık mertebesinden gelmiş. Hem **'bütün Âlemlerin Rabbi'** i'tibârıyla Ellâh'ın kelâmıdır. Hem **'bütün mevcûdâtın ilâhı'** unvânıyla Ellâh'ın fermanıdır. Hem **'semâvât ve Arz'ın Hâlıkı'** haysiyyetiyle bir hutâbdır. Hem **'Rubûbiyyet-i mutlaka'** cihetinde bir mükâlemedir. Hem **'saltanat-ı âmme-i Sübhâniyye'** hesâbına bir hutbe-i ezeliyyedir. Hem **'rahmet-i vâsia-i muhîta'** noktasında bir defter-i iltifâtât-ı Rahmâniyyedir. Hem **'Ulûhiyyetin azamet-i haşmeti'** haysiyyetiyle, başlarında ba'zan şifre bulunan bir muhâbere mecmûasıdır. Hem İsm-i A'zamın muhîtinden nüzûl ile Arş-ı A'zam'ın bütün muhâtına bakan, teftîş eden hikmetfeşân bir kitâb-ı mukaddestir. İşte bu sırdandır ki, **'Kelânullâh'** unvânı kemâl-i liyâkatle Kur'ân'a verilmiş.

"Ammâ, sâir kelimât-ı İlâhiyye ise, bir kısmı hâs bir i'tibâr ile ve cüz'î bir unvân ve husûsî bir ismin cüz'î tecellîsiyle ve hâs bir rubûbiyyetle ve mahsûs bir saltanatla ve husûsî bir rahmetle zâhir olan kelâmıdır. Husûsiyyet ve külliyyet cihetinde dereceleri muhtelifdir. Ekser ilhâmât, bu kısımdandır. Fakat, derecâtı çok mütefâvittir. Meselâ, en cüz'îsi ve basîti, hayvânâtın ilhâmâtıdır. Sonra avâm-ı nâsın ilhâmâtıdır. Sonra avâm-ı melâikenin ilhâmâtıdır. Sonra evliyâ ilhâmâtıdır. Sonra melâike-i izâm ilhâmâtıdır.

"İşte, şu sırdandır ki, kalbin telefonuyla vâsitasız münâcât eden bir velî der: **حَدَّثَنِي قَلْبِي عَنْ رَبِّي** Ya'nî: **'Kalbim benim Rabbimden haber veriyor.'** Demiyor: **'Rabbü'l-Âlemünden haber veriyor.'** Hem der: **'Kalbim Rabbimin aynasıdır, arşıdır.'** Demiyor: **'Rabbü'l-Âleminin arşıdır.'** Çünkü, kâbiliyyeti mikdârınca ve yetmiş bine yakın hicâbların nisbet-i refî derecesinde mazhar-ı hutâb olabilir.

"İşte, bir pâdişâhın saltanat-ı uzmâsı haysiyyetiyle çıkan fermanı, âdî bir adamla cüz'î bir mükâlemesinden ne kadar yüksek ve âlî ise; ve gökteki Güneş'in feyzinden

Lügat: ezeliyye, mukaddes, saltanat, mertebe, haşmet, hikmet, nisbet, sinin, şifre, âdiş

istifâde, aynadaki aksinin cilvesinden istifâdeden ne derece çok ve fâik ise; Kur'ân-ı Azîmü's-şân dahi, o nisbette bütün kelâmların ve hep kitâbların fevkindedir.

"Kur'ândan sonra, ikinci derecede kütüb-i mukaddese ve suhuf-i semâviyyenin, dereceleri nisbetinde tefevvukları vardır; o sırr-ı tefevvuktan hissedârdırlar. Eğer bütün cin ve insânın Kur'ândan tereşşuh etmeyen bütün güzel sözleri toplansa, yine Kur'ân'ın mertebe-i kudsîyyesine yetişip tanzîr edemez." [54]

İşte, Kur'ân'ın şu tefevvuk ve fazîlet ciheti bilindiğinde, ona ittiba' eden ve onun sırr-ı icâzından gelen velâyete mazhar olan bir kimsenin velâyet mertebesinin de, sâir velâyetlerden ne derece yüksek olduğu anlaşılır. Müellif (ra), bu velâyeti, ya'nî velâyet-i kübrâyı - ki bu velâyet, peygamberlerin ve onlara ittiba' eden sahâbe, Tâbiîn, Tebe-i Tâbiîn'in ve verese-i nübüvvetin velâyetidir- şöyle açıklamıştır:

"Meselâ, deniliyor ki: Cenâb-ı Hak **أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ** dir, her şeye herşeyden daha yakındır. Cisimden, mekândan münezzehtir. Her velî, kalbi içinde O'nunla görüşebilir. Neden dolayı velâyet-i Ahmediyye (asm), Mi'râc gibi uzun bir seyâhatin netîcesinden sonra, her velînin kendi kalbinde muvaffak olduğu münâcâta muvaffak oluyor?

"**Elcevâb:** Şu sırr-ı gâmızı iki temsille fehme takrîb ediyoruz. **'On İkinci Söz'**ün sırr-ı icâz-ı Kur'ân ve sırr-ı Mi'râc hakkında olan şu iki temsîli dinle:

"**Birinci temsîl:** Bir sultânın iki çeşit mükâlemesi, sohbeti, görüşmesi vardır; iki tarzda hitâbı, iltifâtı vardır: Birisi, âmî bir raiyyetiyle, cüz'î bir iş için, husûsî bir hâcete dâir, hâs bir telefonla sohbet etmektir. Diğeri, saltanat-ı uzmâ unvânıyla ve hılâfet-i kübrâ nâmıyla ve hâkimîyyet-i âmme haysiyyetiyle ve evâmirini etrâfa neşir ve teşhîr maksadıyla, o işlerle alâkadâr bir elçisiyle veyâ o evâmirle münâsebetdâr büyük bir me'mûruyla konuşmaktır, sohbet etmektir ve haşmetini izhâr eden ulvî bir fermânla bir mükâlemedir.

"İşte, **وَلِلَّهِ الْمَثَلُ الْأَعْلَى** şu temsîl gibi, şu kâinât Hâlık'ının ve Mâlikü'l-Mülk ve'l-Melekût'un ve Hâkim-i Ezel ve Ebed'in iki tarzda mükâlemesi, sohbeti, iltifâtı

Lügat: hâkimîyyet, peygamber, mukaddes, nübüvvet, saltanat, tefevvuk, tereşşuh, kaddese, mertebe, übüvvet, birinc, edîyye, haşmet, nisbet, cisim, istif, sinin

vardır: Biri cüz'î ve hâs, diğeri küllî ve ámm. İşte, Mi'râc, velâyet-i Ahmediyye (asm)'ın bütün velâyâtın fevkünde bir külliyyet, bir ulviyet sûretinde bir tezâhürdür ki, '**bütün kâinâtın Rabbi**' ismiyle, '**bütün mevcûdâtın Hâlıkı**' unvânıyla Cenâb-ı Hakk'ın sohbetine ve münâcâtına müşerrefiyettir.

"İkinci temsil: Bir adam, elindeki bir aynayı Güneşe karşı tutar. O ayna, kendi mikdârınca bir ısk ve yedi rengi hâvî bir ziyâyı, bir aksi, Şemsten alır; onun nisbetinde Güneşle münâsebetdâr olur, sohbet eder. Ve o ısklı aynayı karanlıklı hânesine veyâ dam altındaki küçük, husûsî bağına tevcîh etse, Güneşin kıymeti nisbetinde değil, belki o aynanın kâbiliyyeti mikdârınca istifâde edebilir.

"Diğeri ise, aynayı bırakır, doğrudan doğruya Güneşe karşı çıkar, haşmetini görür, azametini anlar. Sonra pek yüksek bir dağa çıkar, Güneşin pek geniş şa'saa-i saltanatını görür ve bizzât, perdesiz onunla görüşür. Sonra döner, hânesinden veyâ bağının damından geniş pencereler açar, gökteki Güneşe karşı yollar yapar, hakîkî Güneşin dâimî ziyâsıyla sohbet eder, konuşur. Ve böylece, minnetdârâne bir sohbet edebilir ve diyebilir: '**Ey yeryüzünü ıskıyla yaldızlayan ve zemînün vechini ve bütün çiçeklerin yüzlerini güldüren dünyâ güzeli, gök nazdârı olan nâzenin Güneş! Onlar gibi benim hâneciğimi, bahçeciğimi usundurdun ve ısklandurdun- bütün dünyâyı ısklandırдың ve yeryüzünü usundırдың gibi.**' Hâlbuki, evvelki ayna sâhibi böyle diyemez. O ayna kaydı altında Güneşin aksi ise, âsârı mahdûddur, o kayda göredir.

"İşte, Şems-i Ezel ve Ebed Sultânı olan Zât-ı Ehad ve Samed'in tecellîsi, mâhiyyet-i insâniyyeye, hadsiz merâtibi tazammun eden iki sûretle tezâhür eder:

"Birincisi: Âyîne-i kalbe uzanan bir nisbet-i Rabbâniyye ile bir tezâhürdür ki; herkes isti'dâdına ve tayy-ı merâtibde seyr u sülûküne, esmâ ve sıfâtın tecelliyyâtına nisbeten cüz'î ve küllî o Şems-i Ezelî'nin nûruna ve sohbetine ve münâcâtına mazhariyyeti var. Gâlib esmâ ve sıfâtın zılâlinde giden velâyetlerin derecâtı bu kısımdan ileri gelir.

"İkincisi: İnsânın câmiyyeti ve şecere-i kâinâtın en münevver meyvesi olduğundan, bütün kâinatta cilveleri tezâhür eden Esmâ-i Hüsnâyı birden âyîne-i rûhunda gösterebilmesi cihetiyle, Cenâb-ı Hak, tecellî-i Zâtıyla ve Esmâ-i Hüsnâ'nın a'zamî mertebede nev-ı insânın ma'nen en a'zam bir ferdine tecellî-i a'zam tezâhür eder ki; bu tezâhür ve tecellî, Mi'râc-ı Ahmedî (asm) sırrıdır ki; onun velâyeti, risâletine mebde' olur.

Lügat: nisbeten, saltanat, tazammun, şecer(e), ariyyet, mertebe, ulviyet, birinc, ediyye, hadsiz, haşmet, minnet, nisbet, istif, küllî

"Velâyet ki, zıllıdan geçer, ikinci temsîlin birinci adamına benzer. Risâlette zıll yoktur; doğrudan doğruya Zât-ı Zül'-celâl'in ehadiyyetine bakar, ikinci temsîlin ikinci adamına benzer. Mi'râc ise, velâyet-i Ahmediyye (asm)'ın kerâmet-i kübrâsı, hem mertebe-i ulyâsı olduğundan, risâlet mertebesine inkılâb etmiş. Mi'râc'ın bâtını velâyettir; halktan Hakk'a gitmiş. Zâhir-i Mi'râc risâlettir; Hak'tan halka geliyor. Velâyet, kurbiyyet merâtibinde sülûktür; çok merâtibin tayyına ve bir derece zamâna muhtâctır. Nûr-i a'zam olan risâlet ise, akrebiyyet-i İlâhiyyenin inkişâfı sırrına bakar ki, bir ân-ı seyyâle kâfidir. Onun için hadîste denilmiş: **'Bir ânda dönmüş, gelmiş.'** " [55]

Üstâd Bediüzzamân (ra) Hazretleri, yukarıda anlatılan akrebiyyet-i İlâhiyyenin (Ellâh'ın kullara olan yakınlığının) inkişâfını muhtelif eserlerinde şöyle îzâh etmiştir:

"Sahâbelerin velâyeti, velâyet-i kübrâ denilen, verâset-i nübüvvetten gelen, berzah tarîkine uğramayarak, doğrudan doğruya zâhirden hakîkate geçip akrebiyyet-i İlâhiyyenin inkişâfına bakan bir velâyettir ki; o velâyet yolu, gâyet kısa olduğu hâlde gâyet yüksektir. Hârikaları az, fakat meziyyâtı çoktur. Keşif ve kerâmet onda az görünür.

"Hem evliyânın kerâmetleri ise, ekserîsi ihtiyârî değil. Ummadığı yerden, ikrâm-ı İlâhî olarak bir hârîka ondan zuhûr eder. Bu keşif ve kerâmetlerin ekserîsi de seyr u sülûk zamânında tarîkat berzahından geçtikleri vakit, âdî beşeriyyetten bir derece tecerrüd ettiklerinden, hılâf-ı âdet hâlâta mazhar olurlar.

"Sahâbeler ise, sohbet-i nübüvvetin in'ikâsıyla ve incizâbıyla ve iksîriyle, tarîkatteki seyr u sülûk dâire-i azîminin tayyına mecbûr değildirler. Bir kademde ve bir sohbede, zâhirden hakîkate geçebilirler. Meselâ, nas ıl ki dün geceki Leyle-i Kadre ulaşmak için iki yol var:

"Biri: Bir sene gezip dolaşıp tâ o geceye gelmektir. Bu kurbiyyeti kazanmak için bir sene mesâfeyi tayyetmek lâzım gelir. Şu ise, ehl-i sülûkün mesleğidir ki; ehl-i tarîkatin çoğu bununla gider.

"İkincisi: Zamânla mukayyed olan cism-i maddî gulâfından sıyrılıp tecerrüdle rûhen yükselip, dün geceki Leyle-i Kadri öbür gün leyle-i id ile berâber, bugünkü

Lügat: leyle-i kadr, akrebiyyet, beşeriyyet, ehadiyyet, kurbiyyet, tayyetmek, mukayyed, nübüvvet, tecerrüd, mertebe, übüvvet, birinc, ediyye

gibi hâzır görmektir. Çünkü, rûh zamânla mukayyed değil. Hissiyât-ı insâniyye rûh derecesine çıktığı vakit, o hâzır zamân genişlenir; başkalarına nisbeten mâzî ve müstakbel olan vakitler, ona nisbeten hâzır hükmündedir.

"İşte bu temsile göre, dün geceki Leyle-i Kadre geçmek için, mertebe-i rûha çıkıp mâzîyi hâzır derecesinde görmektir. Şu sırr-ı gâmızın esâsı, akrebiyyet-i îlâhiyyenin inkişâfıdır. Meselâ, Güneş bize yakındır. Çünkü, ziyâsı, harâreti ve misâli aynamızda ve elimizdedir. Fakat, biz ondan uzağız. Eğer biz nûrâniyyet noktasında onun akrebiyyetini hissetsek, aynamızdaki misâlî olan timsâline münâsebetimizi anlasak, o vâsıtayla onu tanısak; ziyâsı, harâreti, hey'eti ne olduğunu bilsek, onun akrebiyyeti bize inkişâf eder ve yakınımızda onu tanıyıp münâsebetdâr oluruz. Eğer biz bu'diyyetimiz nokta-i nazarından ona yakınlaşmak ve tanımak istesek, pek çok seyr-i fikrîye ve sülûk-i akliyye mecbûr oluruz ki, kavânin-i fenniyye ile fikren semâvâta çıkıp semâdaki Güneşi tasavvur ederek, sonra mâhiyyetindeki ziyâ ve harâreti ve ziyâsındaki elvân-ı seb'ayı uzun uzadıya tedkîkât-ı fenniyye ile anladıktan sonra, birinci adamın kendi aynasında az bir tefekkürle elde ettiği kurbiyyet-i ma'neviyyeyi ancak elde edebiliriz.

"İşte şu temsîl gibi, nübüvvet ve verâset-i nübüvvetteki velâyet, sırr-ı akrebiyyetin inkişâfına bakar. Velâyet-i sâire ise, ekseri kurbiyyet esâsı üzerine gider, birçok merâtibde seyr u sülûke mecbûr olur." [56]

"Güneş'in, emr-i îlâhî ile cevî-i havayı ve denizlerin yüzlerini birer ayna ederek, sâfî ve küllî ve gölgesiz bir in'ikâsı var. Sonra o Güneş, denizin kabarcıklarına ve suyun katrelerine ve havanın reşhalarına ve kar'ın şişeciklerine, herbirine birer cüz'î aksi, birer küçük timsâlini veriyor.

"İşte, Güneş'in, herbir çiçeğe ve Kamer'e mukâbil herbir katreye, herbir reşhaya, mezkûr üç cihette, ikişer tarîkle teveccüh ve ifâzası var:

"Birinci tarîk: Bi'l-asâle, doğrudan doğruya, berzahsız, hicâbsızdır. Şu yol, nübüvvetin tarîkını temsîl eder.

"İkinci yol: Berzahlar tavassut eder. Ayna ve mazharların kâbiliyyetleri, Şems'in cilverlerine birer renk takıyor. Şu yol ise, velâyet mesleğini temsîl eder." [57]

Lügat: leyle-i kadr, akrebiyyet, kurbiyyet, mukayyed, nisbeten, nübüvvet, tasavvur, tavassut, tefekkür, teveccüh, akliyye, mertebe, übüvvet, birinc, ekseri, fikren, mezkûr, nisbet, fikrî, küllî, şişe

"Sahâbelerden ve Tâbiîn ve Tebe-i Tâbiünden en yüksek mertebeli velâyet-i kübrâ sâhibi olan zâtlar, nefs-i Kur'ândan bütün letâiflerinin hisselerini aldıklarından ve Kur'ân onlar için hakîkî ve kâfî bir mürşid olduğundan gösteriyor ki, her vakit Kur'ân-ı Hakîm, hakikatleri ifâde ettiği gibi, velâyet-i kübrâ feyizlerini dahi ehil olanlara ifâza eder.

"Evet, zâhirden hakîkate geçmek iki sûretledir:

"Biri: Tarikat berzahına girip, seyr u sülûk ile kat-ı merâtib ederek hakîkate geçmektir.

"İkinci sûret: Doğrudan doğruya, tarikat berzahına uğramadan, lütf-i İlâhî ile hakîkate geçmektir ki; sahâbeye ve tâbiüne hâs ve yüksek ve kısa tarîk şudur. Demek, hakâik-ı Kur'âniyyeden tereşsuh eden Nûrlar ve o Nûrlara tercümânlık eden 'Sözler', o hâssaya mâlik olabilirler ve mâliktirler." [58]

"İmâm-ı Rabbânî Ahmed-i Fârûkî (ra) demiş ki: **'Ben seyr-i rûhânîde kat-ı merâtib ederken, tabakât-ı evliyâ içinde en parlak, en haşmetli, en letâfetli, en emniyetli, sünnet-i seniyyeye ittibâ esâs-ı tarikat ittihaz edenleri gördüm. Hattâ, o tabakanın âmî evliyâları, sâir tabakâtın hâs velîlerinden daha muhteşem görünüyordu.'**

"Evet, Müceddid-i Elf-i Sâni İmâm-ı Rabbânî (ra) hak söylüyor. Sünnet-i seniyyeyi esâs tutan, Habîbullâh'ın zillî altında makâm-ı mahbûbiyyete mazhardır." [59]

"Bu fakîr Saîd, Eski Saîd'den çıkmaya çalıştığı bir zamânda, rehbersizlikten ve nefs-i emmânenin gurûrundan gâyet müdhîş ve ma'nevî bir fırtına içinde akıl ve kalbim hakâik içerisinde yuvarlandılar. Kâh Süreyya'dan serâya, kâh serâdan Süreyya'ya kadar bir sukût ve suûd içerisinde çalkanıyorlardı.

"İşte o zamân müşâhede ettim ki, sünnet-i seniyyenin meseleleri, hattâ küçük âdâbları, gemilerde hatt-ı hareketi gösteren kıblenâmeli birer pusula gibi, hadsiz zararlı, zulümâtli yollar içinde birer düğme hükmünde görüyordum. Hem o seyâhat-i rûhiyyede, çok tazyikât altında, gâyet ağır yükler yüklenmiş bir vaz'ıyyette kendimi gördüğüm zamânda, sünnet-i seniyyenin o vaz'ıyyete temâs eden meselelerine ittiba' ettikçe, benim bütün ağırlıklarımı alıyor gibi bir hıffet buluyordum. Bir teslîmiyyetle, tereddüdlerden ve vesveselerden, ya'nî, **'Acabâ böyle hareket hak mıdır,**

Lügat: sünnet-i seniyye, haşmetli, muhteşem, tereddüd, tereşsuh, hareket, mertebe, seniyye, süreyya, vesvese, hadsiz, haşmet, sünnet

maslahat mıdır? diye endişelerden kurtuluyordum. Ne vakit elimi çektiysem, bakıyordum, tazyîkât çok. Nereye gittikleri anlaşılmayan çok yollar var. Yük ağır, ben de gâyet âcizim. Nazarım da kısa, yol da zulümâtli. Ne vakit sünnete yapışsam yol aydınlaşıyor, selâmetli yol görünüyor, yük hafifleşiyor, tazyîkât kalkıyor gibi bir hâlet hissediyordum. İşte o zamânlarımda İmâm-ı Rabbânî'nin hükmünü bi'l-müşâhede tasdik ettim." [60]

Hem yine bu tebaiyyet sırrından dolayı Ashâb-ı Kirâm, peygamberlerden sonra insânların en fazîletlisidir. Çünkü, onlar, verese-i nübüvvettirler ve risâletten gelen feyze mazhar ve şeriatın hameleleridirler. Her ne kadar sahâbeden sonra da verese-i nübüvvet olan ve velâyet-i kübrâya mazhar olan zevât-ı âliyye gelmişse de, onların bu kemâlâtta hisseleri sahâbenin hissesine nisbeten, velâyetin risâlete, velâyet-i suğrânın velâyet-i kübrâya nisbeti gibi azdır. Hem sahâbenin risâlet feyzine mazhariyyeti, daha sonraki asırlarda gelen insânlara nisbetle aslîdir. Diğer insânların ise gölgedir ve onların feyzi, sahâbeye nisbetle velâyet feyzi hükmündedir. Müellif (ra), bu mes'eleyi şöyle izâh etmektedir:

"**'On İkinci'** ve **'Yirmi Dördüncü'** ve **'Yirmi Beşinci Söz'**lerde isbât edildiği gibi, nübüvvetin velâyete nisbeti, Güneş'in ayn-ı zâtı ile aynalarda görülen güneşin misâli gibidir. İşte dâire-i nübüvvet, dâire-i velâyetten ne kadar yüksek ise, dâire-i nübüvvetin hademeleri ve o güneşin yıldızları olan sahâbeler dahi, dâire-i velâyetteki sulehâya tefevvuku olmak lâzım geliyor. Hattâ, velâyet-i kübrâ olan verâset-i nübüvvet ve siddikiyyet -ki sahâbelerin velâyetidir- bir velî kazansa, yine saff-ı evvel olan sahâbelerin makâmına yetişmez." [61]

"Sohbet-i Nebeviyye öyle bir iksirdir ki, bir dakikada ona mazhar bir zât, senelerle seyr u sülûka mukâbil hakîkatin envârına mazhar olur. Çünkü, sohbette insibag ve in'ikâs vardır. Ma'lûmdur ki, in'ikâs ve tebaiyyetle, o nûr-i âzam-i nübüvvetle berâber en azım bir mertebeye çıkabilir. Nasıl ki; bir sultânın hizmetkârı ve onun tebaiyyetiyle öyle bir mevkie çıkar ki, bir şâh çıkamaz.

"İşte şu sırdandır ki; en büyük velîler sahâbe derecesine çıkamıyorlar. Hattâ, Celâleddin-i Süyutî gibi uyanıkken çok def'a sohbet-i Nebeviyyeye mazhar olan

Lügat: hizmetkâr, peygamber, maslahat, nisbeten, nübüvvet, tefevvuk, ariyyet, mertebe, übüvvet, hizmet, nisbet, sünnet, süyutî

velîler, Resûl-i Ekrem (asm) ile yakazaten görüşmeler ve şu Âlemde sohbetine müşerref olsalar, yine sahâbeye yetişemiyorlar. Çünkü, sahâbelerin sohbeti, nübüvvet-i Ahmediyye (asm) nûruyla, ya'nî nebî olarak onunla sohbet ediyorlar. Evliyâlar ise, vefât-ı nebevîden sonra Resûl-i Ekrem aleyhissalâtü vesselâmı görmeleri, velâyet-i Ahmediyye (asm) nûruyla sohbetir. Demek, Resûl-i Ekrem aleyhissalâtü vesselâmın, onların nazarlarına temessül ve tezâhür etmesi, velâyet-i Ahmediyye (asm) cihetindedir, nübüvvet i'tibârıyla değil. Mâdem öyledir; nübüvvet derecesi velâyet derecesinden ne kadar yüksek ise, o iki sohbet de o derece tefâvüt etmek lâzım gelir.

“Sohbet-i Nebeviyye ne derece bir iksîr-i nûrânî olduğu bununla anlaşılır ki: Bir bedevî adam, kızını sağ olarak defnedecek bir kasâvet-i vahşiyânede bulunduğu hâlde, gelip bir sâat sohbet-i Nebeviyyeye müşerref olur, daha karıncaya ayağını basamaz derecede bir şefkat-i rahîmâneyi kesb ederdi. Hem câhil, vahşî bir adam, bir gün sohbet-i Nebeviyyeye mazhar olur, sonra Çin ve Hind gibi memleketlere giderdi, mütemeddin kavimlere muallim-i hakâik ve rehber-i kemâlât olurdu.” [62]

Hem yine bu tebaiyyet sırrından dolayı Hazret-i Ebû Bekir (ra) ve Hazret-i Ömer (ra), Hazret-i Ali (ra)'den daha fazîletlidir. Bu sırrı da yine Müellif (ra) şöyle anlatmaktadır:

“Hazret-i Siddîk-ı Ekber'in ve Fârûk-ı A'zam (ra)'ın şahsî kemâlâtıyla ve verâset-i nübüvvet vazîfesiyle zamân-ı hılâfetteki kemâlâtıyla berâber bir mîzânın kefesine; Hazret-i Ali (ra)'ın şahsî kemâlât-ı hârikasıyla, hılâfet zamânındaki dâhilî, bi'l-mecbûriyye girdiği elîm vâkıalardan gelen ve sû-i zanlara ma'rûz olan hılâfet mücâhedeleri berâber mîzânın diğer kefesine bırakılsa; elbette Hazret-i Siddîk (ra)'ın veyâhûd Fârûk (ra)'ın veyâhûd Zinnûreyn (ra)'ın kefesi ağır geldiğini Ehl-i Sünnet görmüş, tercîh etmiş.

“Hem, ‘**On İkinci**’ ve ‘**Yirmi Dördüncü Söz**’lerde isbât edildiği gibi, nübüvvet, velâyete nisbeten derecesi o kadar yüksektir ki, nübüvvetin bir dirhem kadar cilvesi, bir batman kadar velâyetin cilvesine müreccahtır. Bu nokta-i nazardan, Hazret-i Siddîk-ı Ekber (ra)'ın ve Fârûk-ı A'zam (ra)'ın verâset-i nübüvvet ve te'sîs-i ahkâm-ı risâlet noktasında hisseleri taraf-ı îlâhiden ziyâde verildiğine, hılâfetleri zamânlarındaki muvaffakiyetleri Ehl-i Sünnet ve Cemâatçe delîl olmuş. Hazret-i

Lügat: nokta-i nazar, ehl-i sünnet, memleket, nisbeten, nübüvvet, temessül, vesselâm, elbette, muallim, übüvvet, bedevî, dirhem, ediyye, nebevî, nisbet, sünnet, şefkat, dâhil

Ali (ra)'ın kemâlât-ı şahsiyyesi, o verâset-i nübüvvetten gelen o ziyâde hisseyi hükümden iskât edemediği için, Hazret-i Ali (ra), Şeyheyn-i Mükerreremeynin zamân-ı hılâfetlerinde onlara şeyhülislâm olmuş ve onlara hürmet etmiş. Acabâ, Hazret-i Ali (ra)'ı seven ve hürmet eden Ehl-i Hak ve Sünnet, Hazret-i Ali (ra)'ın sevdiği ve ciddî hürmet ettiği Şeyheyn'i nasıl sevmesin ve hürmet etmesin?

“Bu hakîkati bir misâlîle îzâh edelim: Meselâ; gâyet zengîn bir zâtın irsiyyetinden, evlâdlarının birine yirmi batman gümüş ile dört batman altın veriliyor. Diğerine beş batman gümüş ile beş batman altın veriliyor. Öbürüne de üç batman gümüş ile beş batman altın verilse, elbette âhirdeki ikisi çendân kemiyyeten az alıyorlar, fakat keyfiyyeten ziyâde alıyorlar. İşte, bu misâl gibi, Şeyheyn'in verâset-i nübüvvet ve te'sîs-i ahkâm-ı risâletinde tecellî eden hakikat-i akrebiyyet-i ilâhiyye altınundan hisselerinin az bir fazlalığı, kemâlât-ı şahsiyye ve velâyet cevherinden neşet eden kurbiyyet-i ilâhiyyenin ve kemâlât-ı velâyetin ve kurbiyyetin çoğuna gâlib gelir. Muvâzenede bu noktaları nazara almak gerektir. Yoksa, şahsî şecâati ve ilmi ve velâyeti noktasında birbirleriyle muvâzene edilse, hakîkatin sûreti değişir.” [63]

VELÂYET-İ VUSTÂ NEDİR?

“**Velâyet-i vustâ**”, ta'bîr-i diğerle “**velâyet-i ulyâ**”, daha evvel de bahsi geçtiği üzere, meleklerin velâyetidir. Melekler, yemek, içmek, cinsî münâsebet gibi cismâniyyete âid pek çok şeylerden berî ve günâhlardan ma'sûm olmaları cihetiyle onların velâyetleri ve Cenâb-ı Hakk'ı tanımaları daha farklıdır ve onların velâyetleri, velâyet-i suğrâdan daha yüksektir. Fakat, bu velâyet, velâyet-i kübrânın fazilet ve kemâlâtından çok daha düşüktür. Bu sebeble Üstâd Bediüzzamân (ra) Hazretleri, bu velâyete, “**velâyet-i vustâ**” ta'bîrini kullanmıştır.

Evet, velâyet-i kübrâ, meleklerin velâyetinden daha yüksektir. Çünkü, velâyet-i kübrâ ehli olan insânlar, insândaki nefis ve cismâniyyeti terbiye ve tezkiye ettikleri için, esmâ-i ilâhiyyenin tecelliyyâtına daha zengîn ve daha câmi'

Lügat: akrebiyyet, ehl-i hak, keyfiyyet, kurbiyyet, nübüvvet, elbette, terbiye, tezkiye, übüvvet, kemiyy, sünnet, ciddî, cinsî, islâm

bir sûrette mazhar olmuşlardır. Meleklerin esmâ-i İlâhiyyeye mazhariyyetleri ise, onlar kadar câmi' ve küllî olmamıştır. Onun için -İmâm-ı Rabbânî'nin ifâde ettiği üzere- melekler, esmâ ve sıfât-ı İlâhiyyeden ziyâde Zât-ı Akdes'e nazar ederler.

Resûl-i Ekrem (sav)'ın Mî'râc Gecesinde Hazret-i Cibrîl (as)'ı Sidretü'l-Müntehâ'da bırakıp daha yüksek makâmlara, tâ imkân Âleminin nihâyeti olan Kâb-ı Kavseyn makâmına çıkması, velâyet-i kübrâdaki câmiyyet ve fazîleti isbât ettiği gibi; Hazret-i Âdem (as)'a bütün esmânın öğretilmesi ve meleklerin bu esmâyı bilememesi ve bu sebeble melâikenin Hazret-i Âdem (as)'a secde etmeleri de bu hakîkate bir delîldir.

İşte İblîs'in anlayamadığı sır budur. O, âteşten yaratıldığı için, âteşin topraktan daha üstün olduğunu iddiâ etti. Hâlbuki, bilmedi ki; nûrun âyinesi ne kadar kesîf olsa, o kadar iyi âyinedârlık eder. Toprakta bulunan acz, fakr, kusûr ve mahviyyet, esmâ-i İlâhiyyeye daha câmi' bir âyine olmasına sebep olmuştur. Üstâd Bediüzzamân(ra) Hazretleri, bu hakikatleri şöyle izâh etmiştir:

"Nasıl toprak suya, havaya, ziyâyâ nisbeten kesâfetli, karanlıklıdır. Fakat, masnûât-ı İlâhiyenin bütün envâna menşe' ve medâr olduğundan bütün anâsır-ı sâirenin ma'nen fevkine çıktığı gibi; hem kesâfetli olan nefs-i insâniyye, sırr-ı câmiyyet i'tibârıyla, tezekkî etmek şartıyla bütün letâif-i insâniyyenin fevkine çıktığı gibi; öyle de, cismâniyyet en câmi', en muhît, en zengin bir âyine-i tecelliyyât-ı esmâ-yi İlâhiyyedir. Bütün hazâin-i rahmetin müddeharâtını tartacak ve mîzâna çekecek âletler cismâniyyettedir. Meselâ, dildeki kuvve-i zâika, rızık zevkünde, envâ-ı mat'ûmât adedince mîzânlara menşe' olmasaydı, herbirini ayrı ayrı hissedip tanımazdı, tadıp tartamazdı.

"Hem ekser esmâ-i İlâhiyenin tecelliyyâtını hissedip bilmek, zevk edip tanımak cihâzâtı, yine cismâniyyettedir. Hem gâyet mütenevvi' ve nihâyet derecede ayrı ayrı lezzetleri hissedecek isti'dâdlar, yine cismâniyyettedir." [64]

"İ'lem eyyühe'l-azîz! Kur'ân-ı Mucizü'l-Beyân büyük bir ölçüde tekrâr ettiği ihyâ-i Arz ve toprak unsuruna nazar-ı dikkati celb ettiğinden, kalbime şöyle bir feyiz damlamıştır ki:

Lügat: kuvve-i zâika, mahviyyet, nisbeten, ariyyet, kavseyn, cibrîl, dikkat, nisbet, imkân, küllî

“Arz, Âlemin kalbi oldu”Arz, Âlemin kalbi olduğu gibi, toprak unsuru da Arz’ın kalbidir. Ve tevâzú’, mahviyyet gibi maksúda îsál eden yolların en yakını da topraktır. Belki toprak, en yüksek semâvâtтан Hálík-ı Semâvât’a daha yakın bir yoldur. Zîrâ, kâinâtta tecellî-i rubûbiyyet ve fa’âliyyet-i kudrete ve makarr-ı hılâfete ve Hayy ü Kayyûm isimlerinin cilvelerine en uygun, topraktır. Nasıl ki; arz-ı rahmet su üzerindedir; arz-ı hayât ve ihyâ da toprak üstündedir. Toprak, tecelliyyât ve cilvelere en yüksek bir aynadır. Evet, kesîf birşeyin aynası ne kadar latîf olursa, o nisbette súretini vâzih gösterir. Ve nûrânî ve latîf birşeyin de aynası ne kadar kesîf olursa, o nisbette esmânın cilvelerini cilâli gösterir. Meselâ, hava aynasında, yalnız Şems’in zayıf bir ziyâsı görünür. Su aynasında Şems, ziyâsıyla görünürse de elvân-ı seb’ası görünmüyor. Fakat, toprak aynası, çiçeklerinin renkleriyle, Şems’in ziyâsındaki yedi rengi de gösterir.

أَقْرَبُ مَا يَكُونُ الْعَبْدُ مِنْ رَبِّهِ وَهُوَ سَاجِدٌ *Kulun Rabbine en yakın olduğu ân, secde ettiği ândur’ olan hadîs-i şerîf, bu sırta işâret en şehâdet eder. Öyleyse arkadaş! Topraktan ve toprağa inkılâb etmekten, kabirden ve kabre girip yatmaktan tevahhuş etme!” [65]*

Şimdi şu îzâhattân sonra, bu mevzú ile alâkalı İmâm-ı Rabbânî’nin ba’zı beyânlarını zikredeceğiz. İmâm-ı Rabbânî, bu üç velâyetle alâkalı pek çok îzâhatta bulunmuştur. Bunlardan bir kısmını nakledeceğiz:

İMÂM-I RABBÂNÎ’NİN ÜÇ VELÂYET HAKKINDAKİ BA’Zİ BEYÂNLARI

“Peygamberlik öyle bir kurbiyyet-i îlâhiyyeden ibârettir ki; onda gölge şâibesi yoktur. Onun urûcu, Hak Teâlâ’ya bakar, O’na yöneliktir. Nüzûlü ise, insânlaradır. Bu yakınlık, bi’l-asâle peygamberlerin nasîbidir. Ve bu makâm, o büyük insânlara mahsústur. Bu risâlet makâmının son ferdi ise, beşeriyyetin efendisi Hazret-i

Lügat: beşeriyyet, kurbiyyet, mahviyyet, peygamber, tevahhuş, udre(t), efendi, nisbet

Muhammed (asm)'dır. İśâ (as) ise, dünyâyâ indikten sonra Hâtemü'l-Enbiyâ'nın şerîatına tâbî' olacaktır.

"Velhâsıl, hâdim ve tâbî'lerin, tâbî' oldukları ve hizmetinde bulundukları kimselerin devletlerinden nasîb ve hisseleri vardır. O hâlde, peygamberlere tam ma'nâsıyla ittiba' edenlerin de kurb-i enbiyâdan nasîbleri vardır. O makâmın ilimlerinden ma'rîfet ve kemâlâtından verâset yoluyla aynı şekilde nasîbleri vardır.

"Hâtemü'l-Enbiyâ (asm)'ın peygamber olarak gönderilmesinden sonra, nübüv- vet kemâlâtının, verâset ve peygambere tâbî' olma yoluyla ona ittiba' eden kimseler için de hâsıl olması, onun son peygamber olmasına münâfî değildir. Sakın bu husûsta şübheye düşenlerden olma!

"Ellâh seni mes'ûd etsin. Bilmiş ol ki; nübüvvet kemâlâtına ulaştıran yol ikidir:

kelimeleri, nübüvvet kemâlâtına ise, aslî tecellîye ulaşıldığı için, ulaşma ma'nâsında olan "vusûl" ve ondan türetilen kelimeleri kullanmaktadır. Bu inceliğe aşağıda zikredilecek mektûbunda da işâret etmektedir." data-toggle="tooltip">"**Birinci Yol:** Velâyet makâmının kemâlâtının tafsîlâtıyla aşılp tayyedilmesine bağlıdır. Gölge tecellîlerin ve kurb-i velâyete münâsib olan sarhóşluk ma'rîfetlerinin 'husûl'üne bağlıdır. Bu kemâlâtın aşılmasından ve tecellîlerin husûlünden sonra nübüvvet kemâlâtına ayak basılır. İşte bu makâmda asla vâsıl olunur ve gölgeye iltifât etmek günâhtır.^{HÂŞİYE}

"Ammâ **ikinci yol** ise; velâyet kemâlâtının husûlünün tavassutu olmadan, doğrudan doğruya nübüvvet kemâlâtına '**vusûl**'dür.

"Bu ikinci yol, sultânî yoldur. Vusûle en yakın yol budur. Nübüvvet kemâlâtına vâsıl olan bütün enbiyâ-i izâm, sahâbe-i kirâm ve onların tâbî' ve vârisleri, hep bu yoldan vâsıl olmuşlardır.

"Birinci yol uzaktır ve uzundur ve o yolda husûl gâyet zor ve vusûl gâyet tehlikelidir. Velâyet makâmında bulunan ve nüzûl şerefiyle şereflenen evliyâdan bir táife, nübüvvet kemâlâtının, nüzûl makâmıyla alâkalı olan kemâlât olduğunu zannettiler. Ve yine zannettiler ki; da'vet makâmına münâsib olan halka teveccüh, peygamberlik makâmının husûsiyyetlerindendir. Hâlbuki, böyle değildir. Bi'l-akis bu nüzûl, velâyet makâmından urûc gibidir. Velâyet makâmının üstünde de urûc ve

HÂŞİYE İmâm -ı Rabbânî (ks), velâyet kemâlâtında gölge olan tecellîler elde edildiği ve aslî tecellîye ulaşamadığı için, elde etme ma'nâsında olan "husûl" ve ondan müştak olan kelimeleri, nübüvvet kemâlâtına ise, aslî tecellîye ulaşıldığı için, ulaşma ma'nâsında olan "vusûl" ve ondan türetilen kelimeleri kullanmaktadır. Bu inceliğe aşağıda zikredilecek mektûbunda da işâret etmektedir.

Lügat: peygamber, muhammed, nübüvvet, tavassut, teveccüh, tehlike, übüvvet, birinc, gönder, hizmet, kelime, tehlik, vâris, şekil, şübhe

ŞERH

nüzûl mevcûd olup, peygamberlikle alâkalıdır, bunlarla alâkası yoktur.

"Buradaki halka teveccüh, peygamberlik makâmına münâsib olan halka teveccühden farklıdır. Bu da'vet, onların nübüvvet kemâlâtı olarak saydıkları da'vetten başkadır.

"Onlar ne yapıyorlar? Zîrâ, ayaklarını, daha velîlik dâiresinin dışına koymamışlardır. Nübüvvet kemâlâtının hakikatini de henüz idrâk etmemişlerdir. Velâyetin yarısı olan urûcu, velâyetin tamâmı zannedip, diğer yarısı olan nüzûlü de nübüvvet makâmı zannetmişlerdir.

"Bir şahsın birinci yoldan giderek vusûl bulması ve velâyet ve nübüvvet kemâlâtını tafsîlâtıyla cem' ederek bu iki makâmın kemâlâtının arasını gerekli şekliyle ayırabilmesi müyesser olabilir. Bu iki makâmın her birinin urûc ve nüzûllerini ayırarak, her nebînin nübüvvetinin, velâyetinden daha fazîletli olduğuna hükmeder.

"Bilinmesi gerekir ki; mufassal velâyet makâmının kemâlâtı, eğer ikinci yol ile vusûlden sonra hâsıl olmasa dahi, velâkin velâyetin zübdesi ve hulâsası en güzel sûrette müyesser olur^{HÂŞİYE} Öyle ki; o vakit şöyle demek dahi mümkündür: **'Ehl-i velâyete, velâyet kemâlâtının kabuğu hâsıl olmuştur. Bu ikinci yoldan vâsıl olanlar ise, velâyet kemâlâtının özüne sâhibdirler.'**

"Evet, bu şekilde vâsıl olanlar, velâyet erbâbına hâsıl olan ba'zı sekir hâline mahsûs ilimler ve zillî zuhûrâtta yana nasîbleri azdır. Bu ma'nâ ise, bir meziyyet değildir. Bi'l-akıs bu ilimler ve zuhûrât, o vâsıl olan kişi için ayıptır ve ârdır. Belki, sana lâayık olan, onları günâh ve sû-i edeb saymandır.

"Evet, asla ulaşan kişi, o aslın gölgelerinden dolayı sıkıntı duyar ve istiğfâr eder. Gölgeyle ilgilenmek, o gölgenin aslına vâsıl olamamaktan kaynaklanmaktadır. Husûl olmadığı için, asla vâsıl olduktan sonra gölgeyle ilgilenmek ve ona teveccüh etmek, edebsizliktir.

"Ey evlâd!

"Nübüvvet kemâlâtının tahakkuku, mahzá mevhibe- i îlâhiyyeye bağlıdır. Sırf ikrâmla alâkalıdır. Orada aslâ kesbin ve zorlamanın bir medhali yoktur.

^{HÂŞİYE} Ya'nî, velâyetteki ba'zı hârika hâller, keşif ve kerâmetler -ki, bunlar velâyetin kışı ve kabuğudur- onda fazlaca gözükme de; velâyetin aslı, lübbü ve esâsı olan ma'rîfetullâh ve mazhariyyet-i esmâ onda kâmil bir sûrette hâsıl olmuştur.

Lügat: peygamber, meziyyet, mufassal, nübüvvet, tahakkuk, teveccüh, ariyyet, mevhibe, übüvvet, birinc, kündür, kâmil, lâkin, sinin, şekil

"Hangi amel ve hangi kesb bu büyük devleti netice verebilir? Bu güzel ni'meti hangi riyâzet ve hangi gayret meyve verebilir?"

"Ama, velâyet kemâlâtı böyle değildir. Çünkü, onun mebâdî ve mukaddemâtı kesbîdir. Onun husûlû, riyâzet ve mücâdelelere bağlıdır. Her ne kadar bazı şahısların, herhangi bir amel ve kesbi olmadan bu devletle müşerref olması câizse de, ekseriyâ hâl böyledir.

"Fenâ ve bekâ -ki velâyet bunlardan ibârettir- bunlar da mevhîbedir. Fakat, onların da mukaddemâtı kesbîdir. Mukaddemâtın kesbinden sonra, fazl ve kerem-i İlâhî ile Ellâhu Teâlâ kimi murâd etmişse, o kimse bu mevhîbe ile müşerref olur.

"Resûlullâh (sav)"ın peygamber olarak gönderilmeden evvel ve gönderildikten sonraki riyâzet ve mücâhedeleri, bu devleti tahsîl etmek için değildir. Belki, diğer menfaat ve fâideler içindir. Meselâ; hesâbın kolay olması, beşerî hatâların keffâreti, dereceleri yükseltme, elçi olarak gönderilen ve yeme içmeden berî olan meleklerle sohbetle riâyet etme, peygamberlik makâmına münâsib hârikaların ortaya çıkması gibi...

"Bilinmesi gerekiyor ki; bu vehbî hediyelerin peygamberler hakkında vücûd bulması vâsıtasızdır. Tâbî' ve vârisleri olma hasebiyle bu devletle şereflenen ashâblar hakkında da, peygamberlerin vâsıtasıyladır. Peygamberler ve ashâblarından sonra bu devletle şereflenmek her ne kadar câizse de, fakat onunla şereflenenler azdır.

"Zannediyorum ki; bu devlet, Tâbînin büyüklerine ve Tebe-i Tâbîine gölge olarak verilmi ş, bundan sonra da setrolmuştur. Tâ ki, peygamberin gönderilişinden ikinci bine nöbet varıncaya kadar! O vakit geldiğinde bu devlet, tekrâr tâbî' olma ve verâset yoluyla ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla, âhirdekiler evvelkilere benzemiştir." [68]

İmâm-ı Rabbânî (ks), bu üç velâyetin bazı hâsiyyetlerini bir mektûbunda da şöyle îzâh etmektedir:

"Ellâh seni irşâd etsin ki; velâyet kurb-i İlâhîden ibârettir. Gölge şâibesi olmaksızın tasavvur edilemez. Perdelerin arada engeli olmadan hâsıl olmaz.

"Eğer velâyet evliyâ velâyeti ise, elbette gölge mührü ile damgalıdır. Eğer enbiyânın velâyeti ise, her ne kadar gölgelenişin hâricinde olsa da, fakat o isim ve sîfât perdelerinin engeli olmadan tahakkuk etmez.

Lügat: peygamber, mukaddem, tahakkuk, tasavvur, elbette, menfaat, mevhîbe, beşerî, ediyye, ekseri, gönder, hediyy, fâide, nişin, vâris

nübüvvette gölge yoktur, tecellî bi'l-asâledir. Hem isim ve sıfat perdeleri de onda yoktur, Zâtî tecellîye mazhardır. Fakat, velâyette mutlaka isim ve sıfatların perdeleri vardır. Velez bu velâyet, enbiyânın velâyeti de olsa, yine esmâ ve sıfat perdeleri onda mevcûddur. Fakat, şu var ki; enbiyâ velâyetinde tecellîler, bi'l-asâledir; evliyâ velâyetinde ise gölgedir. Bu sırr-ı gâmızı, Üstâd Bedüzzamân (ra) Hazretleri, "Yirmi Dördüncü Söz"de izâh etmiştir." data-toggle="tooltip">

"Mele-i a'lânın velâyeti ise, her ne kadar isimler ve sıfatlar perdelerinin üstüneyse de, şuûn ve i'tibârların perdeleri mutlaka onda vardır.

"Kendisine gölge şâibesi gelmeyen ve isim ve sıfatların perdelerini bırakmış olan, ancak nübüvvet ve risâlettir. Dolayısıyla, bi'z-zarûre peygamberlik, velâyetten daha üstündür ve kurb-i nübüvvet, zâtî ve aslîdir." **HÂŞİYE**

Bunun hakikatine vâkıf olmayanlar, aksine hükmederler. Dolayısıyla, vusûl, nübüvvet mertebesindedir. Husûl ise, velâyet mertebesindedir. Çünkü, husûl, gölge mülâhazası olmadan tasavvur edilemez; ama vusûl böyle değildir.

"Hem husûlün kemâlinde ikiliği kaldırmak, (ya'nî Ellâh'tan başka her şeyi unutmak) vardır. Vusûlün kemâlinde ise, ikilik bâkî kalır, (ya'nî Ellâh'tan gayri diğer eşyâyı unutmaz, belki Ellâh nâmına onlara nazar eder.) İkiliğin kaldırılması, velâyet kemâlâtına münâsibdir. İkiliğin bekası ise, nübüvvet mertebesine münâsibdir.

"İkiliğin kaldırılması, velâyet makâmına münâsib olduğuna göre, bi'z-zarûre velâyet makâmında her vakit sekir (ma'nevî sarhóşluk) lâzımdır. Nübüvvet makâmında ikiliğin bekası olduğuna göre, sahv (ayıklık) bu mertebenin husûsiyyetlerindendir.

"Kezâ, tecellîlerin husûlü, ister sûret ve şekillerin kisvelerinde olsun, ister renk ve nûrların perdelerinde olsun, bunların hepsinin husûlü velâyet makâmındadır ve o makâmların mukaddemât ve mebâdîlerini tayyetme safhasında olur. Ammâ, nübüvvet mertebesi öyle değildir. Çünkü, orada asla vusûl vardır ve o aslın gölgeleri olan tecellîlerden ve zuhûrâtta istîğnâ vardır.

"Hem o tecellîlere ihtiyâc, o mertebelerin mukaddemât ve mebâdîlerini tayyetme vaktindedir. Ancak urûc, velâyet yolundan olursa, o başkadır. O vakit bu tecellîlerin husûlü, velâyet vâsıtasıyla olur. Nübüvvet kemâlâtına vusûl yolundaki mesâfelerin aşılması vâsıtasıyla değildir.

HÂŞİYE Ya'nî, nübüvvette gölge yoktur, tecellî bi'l-asâledir. Hem isim ve sıfat perdeleri de onda yoktur, Zâtî tecellîye mazhardır. Fakat, velâyette mutlaka isim ve sıfatların perdeleri vardır. Velez bu velâyet, enbiyânın velâyeti de olsa, yine esmâ ve sıfat perdeleri onda mevcûddur. Fakat, şu var ki; enbiyâ velâyetinde tecellîler, bi'l-asâledir; evliyâ velâyetinde ise gölgedir. Bu sırr-ı gâmızı, Üstâd Bedüzzamân (ra) Hazretleri, "Yirmi Dördüncü Söz"de izâh etmiştir.

Lügat: peygamber, mukaddem, nübüvvet, tasavvur, mertebe, übüvvet, ikilik, sinin, şekil

"Velhâsıl; tecellîler, zuhûrâtlar, gölgelerden haber verirler. Gölgelere alâkadan kurtulanlar, tecellîlerden kurtulanlar, bu makâmda مَا زَاغَ الْبَصَرُ 'Göz kaymadı' [70] âyetinin sırrını isteyebilir.

"Ey evlâd!

"Aşk ıztırâbı, muhabbet neşvesi, şevkden dolayı inlemeler, elem ve zevk karışımından doğan bağırıp çağurmalar, vecd, raks, hepsi gölgelerin makâmlarında ve zuhûrâtların, gölge tecellîlerin meydâna geldiği ânda olur. Asla vusûlden sonra artık bu işlerin husûlü tasavvur edilmez. Böyle bir yerde muhabbet, emir ve yasaklara tâat irâdesi ma'nâsındadır. Nitekim, âlimler de böyle demektedir. Yoksa, ba'zı sûfîlerin zannettikleri gibi, şevk ve zevkten kaynaklanan ve zikrettiğimiz şeylerden ziyâde bir ma'nâda değildir.

"Dinle, ey evlâd!

"Velâyet makâmında ikiliğin kaldırılması matlûb olduğuna göre, evliyâ mecbûrî olarak irâdenin kaldırılmasına çalışmıştır. Şeyh Ebû Yezid Bistâmî, 'İstiyorum ki, istemeyeyim. Ya'nî, irâdem olmasın' demiştir. Nübüvvet makâmında ise, ikiliği kaldırmaya bakılmadığından, irâdenin kendisinin ortadan kaldırılması matlûb değildir. Nasıl matlûb olsun ki? Irâde sıfâtı hadd-i zâtında kâmil bir sıfâttır. Ona kusûr ve noksâniyyetin ârız olması, taalluk ettiği şeyin habîs olmasından dolayıdır. O hâlde, irâdenin taalluk ettiği şeylerin habîs olmaması ve Ellâh'ın râzı olmadığı şeyler olmaması lâzımdır. Hattâ, irâde ettiği bütün her şeyin, Hak Teâlâ'nın rızası dâhilinde olması gerekmektedir.

"Kezâ, o insânlar, velâyet makâmında tüm beşerî sıfatların reddedilmesine çalışırlar. Nübüvvet mertebesinde matlûb olan ise, bu sıfatların kötü alâkalarının reddedilmesidir. Yoksa, bu sıfatların asıllarının reddedilmesi değildir. Çünkü, bu sıfatlar hadd-i zâtında kâmilidir.

"...Bu yolun (velâyet yolunun) sâliklerinden bir cemâat, zor riyâzetler ve şiddetli mücâhedelerle gölgelerden bir gölgeye vâsıl olduklarında zannettiler ki; matlûba vusûl, böyle zor riyâzetler ve çetin mücâhedelere bağlıdır. Bu yoldan daha kısa bir yol olduğunu ve bu yolun nihâyetin de nihâyetine vâsıl ettirdiğini bilemediler.

Lügat: muhabbet, nübüvvet, tasavvur, mertebe, taalluk, übüvvet, beşerî, şiddet, dâhil, kâmil, sinin, sâlik, çetin

"Bu yol, ictibâ (seçilme) yoludur. Sâdece kerem ve fazl-ı İlâhîye bağlıdır. O cemâatin seçmiş olduğu yol ise inâbe (yönelme) yoludur ve mücâhedeye bağlıdır. Bu yoldan maksada ulaşanlar, azın da azıdır. İctibâ yolundan ulaşanlar ise, enbiyâdan müteşekkil büyük bir cemâattir. Onların hepsi ictibâ yolundan yürümüşlerdir. Hazret-i Peygamber (sav)'in ashâbı da ona tâbi' olma ve verâset yoluyla yine ictibâ yolundan maksada ulaşmışlardır.

"İctibâ erbâbı insânların riyâzetleri, vusûl ni'metinin şükrünü edâ etmek içindir. Resûl-i Ekrem (asm), geçmiş ve gelecek günâhlarının afv olmasına rağmen yaptığı çetin riyâzetleri soran kişiye verdiği cevâbda buyurdu ki: **Şükreden bir kul olmayayım mı?**

"İnâbe ehli insânların çalışmaları ise, vusûlün husûlü içindir. Aralarında ne kadar fark var!

"İctibâ yolunda, yola cezb vardır. İnâbe yolunda ise, yolda seyir vardır. Cezb ve seyir arasında büyük bir fark vardır. Cezb ile sür'atlice çekilir ve onun vâsıtasıyla uzak makâmlara birden vâsıl olunur. Diğerleri ise, yavaş yavaş yolda seyrederek. Hattâ, ba'zı kere yolda kalırlar.

"...Mâsivâyı, ya'nî, Hak Teâlâ'dan başkasını unutmaktan ibâret olan fenâ, dünyâ ve âhirete şâmidir. Fenâ ve bekânın her ikisi de velâyetin cüz'lerindendir. O hâlde, velâyette âhireti unutmak, mutlaka gereklidir. Âhiretle alâka, ancak nübüvvet kemâlâtında güzeldir. Âhiret şevki ve aşkı burada makbûldür. Hattâ, bu mevki'de korku ve şevk, âhiret korkusudur ve şevkidir. Âhiretle ilgilenmedir." [71]

İmâm-ı Rabbânî (ks), mektûbun devâmında, velâyet-i kübrâ sāhiblerinin âhireti terk etmediklerini, aynı avâm gibi âhiret şevki, bekâ arzûsu, kabir azâbı ve Cehennem azâbından korku gibi hâllerin onlarda da olduğunu, fakat onların avâm gibi nefisleri hesâbına değil; belki Cennet'i, rızâ-i İlâhînin mahalli olduğu için istedikleri; Cehennem'i ise, gadab-ı İlâhînin mahalli olduğu için ondan korktuklarını uzunca îzâh ettikten sonra, insânları üç kısma ayırarak şöyle demiştir:

"Âhiret düşüncesi, ya avâm-ı mü'minînin nasîbleridir, ya da ehassu'l-havâssın nasîbidir. Ammâ, havâssa gelince, onlar bu âhiret endîşesinden berîdirler. Kerâmeti

Lügat: peygamber, cehennem, nübüvvet, teşekki, übüvvet, havâss, rağmen, âhiret, âhire, çetin

bunun aksinde görürler; ya'nî kerâmet, dünyâ ve âhireti unutmaktadır zannederler." [72]

Müellif Üstâd Bediüzzamân (ra) Hazretleri, bu farka şu sözleriyle işâret etmiştir:

"İkinci Suâl: Diyorlar ki: Ehl-i velâyet ve ashâb-ı kemâlât, dünyâyı terk etmişler. Hattâ, hadîste var ki: **'Dünyâ muhabbeti, bütün hatâların başıdır.'** Hâlbuki, sahâbeler, dünyâya pek çok girmişler. Terk-i dünyâ de ğil, belki bir kısım sahâbe, o zamânın ehl-i medeniyetinden daha ileri gitmişler. Nasıl oluyor ki, böyle sahâbelerin en ednâsına, en büyük bir velî kadar kıymeti var diyorsunuz?

"Elcevâb: 'Otuz İkinci Söz'ün **'İkinci ve Üçüncü Mevkıf'**larında gâyet kat'î isbât edilmiştir ki, dünyânın âhirete bakan yüzüyle, esmâ-i İlâhiyyeye mukâbil olan yüzünü sevmek, sebab-i noksâniyyet değil, belki medâr-ı kemâldir. Ve o iki yüzde ne kadar ileri gitse, daha ziyâde ibâdet ve ma'rîfetullâhta ileri gider. Sahâbelerin dünyâsı ise, işte o iki yüzdendir. Dünyâyı âhiret mezraası görüp, ekip biçmişler. Mevcûdâtı, esmâ-i İlâhiyyenin aynası görüp, müştâkâne temâşâ edip bakmışlar. Fenâ-i dünyâ ise, fânî yüzüdür ki, insânın hevesâtına bakar.

"Üçüncü suâl: Tarikatler hakikatlerin yollarıdır. Tarikatlerin içerisinde en meşhûr ve en yüksek ve câdde-i kübrâ iddiâ olunan tarîk-ı Nakşibendî hakkında, o tarîkatin kahramânlarından ve imâmlarından ba'zıları, esâsını böyle ta'rif etmişler, demişler ki:

دَرْطَرِيقِ نَفْسِ بِنْدِي لَازِمَ آمَدَ چَارِ تَرْكِ

تَرْكِ دُنْيَا تَرْكِ عُقْبَى تَرْكِ هَسْتِي تَرْكِ تَرْكِ

"Ya'nî: Tarîk-ı Nakşîde dört şeyi bırakmak lâzım: Hem dünyâyı, hem nefis hesâbına âhireti dahi maksûd-i hakîkî yapmamak, hem vücûdunu unutmak; hem ucbe, fahre girmemek için bu terkleri düşünmemektir. Demek, hakîkî ma'rîfetullâh ve kemâlât-ı insâniyye, terk-i mâsivâ ile olur.

"Elcevâb: Eğer insân yalnız bir kalbden ibâret olsaydı, bütün mâsivâyı terk, hattâ esmâ ve sıfâtı dahi bırakmak, yalnız Cenâb-ı Hakk'ın Zâtına rabt-ı kalb

Lügat: terk-i mâsivâ, muhabbet, deniyye, medeni, âhiret, âhire

etmek lâzım gelirdi. Fakat, insânın akıl, rûh, sır, nefis gibi pek çok vazîfedâr letâîfî ve hâsseleri vardır. İnsân-ı kâmil odur ki, bütün o letâîfî, kendilerine mahsûs ayrı ayrı tarîk-ı ubûdiyyette hakikat cânibine sevk etmekle , sahâbe gibi geniş bir dâirede, zengin bir sûrette, kalb bir kumândân gibi, letâîf askerleriyle kahramânâne maksada yürüsün . Yoksa, kalb, yalnız kendini kurtarmak için askerini bırakıp tek başıyla gitmek, medâr-ı iftîhâr değil, belki netîce-i ıztırârdır.”[73]

“Ehl-i dalâletin vekîli der ki: Ehâdîsinizde dünyâ tel’in edilmiş, cîfe ismiyle yâd edilmiş. Hem bütün ehl-i velâyet ve ehl-i hakikat dünyâyı tahkîr ediyorlar, ‘Fenâdır, pistir’ diyorlar. Hâlbuki, sen, bütün kemâlât-ı İlâhiyyeye medâr ve hüccet, onu gösteriyorsun ve aşıkâne ondan bahsediyorsun.

“Elcevâb: Dünyânın üç yüzü var.

“Birinci yüzü; Cenâb-ı Hakk’ın esmâsına bakar. Onların nukûşunu gösterir. Ma’nâ-i harfîyle, onlara aynadârlık eder. Dünyânın şu yüzü, hadsiz mektûbât-ı Samedâniyyedir. Bu yüzü gâyet güzeldir; nefrete değil, aşka lâyıktır.

“İkinci yüzü; âhirete bakar. Âhiretin tarlasıdır, Cennet’in mezraasıdır, rahmetin mezheresidir. Şu yüzü dahi, evvelki yüzü gibi güzeldir. Tahkîre değil, muhabbete lâyıktır.

“Üçüncü yüzü; insânın hevesâtına bakan ve gaflet perdesi olan ve ehl-i dünyânın mel’abe-i hevesâtı olan yüzdür. Şu yüz çirkindir. Çünkü, fânîdir, zâildir, elemlidir, aldatur. İşte, hadîste vârid olan tahkîr ve ehl-i hakikatın ettiği nefret, bu yüzdedir.

“Kur’ân-ı Hakîm’in kâinâtın ve mevcûdâtın ehemmiyyetkârâne, istihsânkârâne bahsi ise, evvelki iki yüze bakar. Sahâbelerin ve sâir ehlullâhın mergûb dünyâları, evvelki iki yüzdendir.” [74]

İmâm-ı Rabbânî (ks) de bu mevzûda şöyle demiştir:

“Denilmiştir ki: Kul ile Rabbi arasındaki perde, kulun kendi nefsidir, Âlem değildir. Çünkü, Âlemin kendisi, kulun murâdı değildir ki perde olsun! Kulun murâdı, ancak ve ancak kendi nefsidir. O hâlde, hicâb, ancak kulun kendi nefsidir, başkası değildir. Kul, tamâmen kendi murâdından sıyrılmadığı sürece, onun murâdı Rabbi

Lügat: ehl-i dalâlet, ehl-i dünyâ, ehl-i hak, muhabbet, kurt(a), mezhere, birinc, hadsiz, hüccet, kindir, âhiret, çirkin, kâmil, âhire

olamaz, kalbine de Elláh muhabbeti yerleşemez. Bu büyük devlet de ancak Zâtî tecellîye bağlı fenâ-i mutlak gerçekleştikten sonra tahakkuk eder. Çünkü, karanlığın kalkması, ancak ap açık bir şekilde Güneş'in doğmasıyla olur.

"Zâtî muhabbet diye bahsedilen bu muhabbet hâsıl olduğu zamân, seven kişinin nazarında, sevilenin eziyetiyle ikrâmı bir olur. İşte o ânda ihlâs gerçekleşir. İşte o ânda Rabbine ancak O'nun için ibâdet eder. Kendi nefsi için değil. Ni'metleri istemek için veya belâların kalkması için ibâdet etmez. Çünkü, belâ da, ni'met de onun için bir olur. İşte bu derece, mukarreblerin derecesidir.

"Ebrâr ise, korku ve tama' ile Elláh'a ibâdet ederler. Onların korku ve tama'ları ise, Zâtî muhabbetin saâdetine eremedikleri için kendi nefislerine râcî'dir. Bu sebeble, ebrârın hasenâtı, mukarreblerin seyyiâtıdır. Ebrârın hasenâtı, bir cihette hasenâttır, bir cihette ise seyyiâttır. Mukarreblerin hasenâtı ise, mahzâ hasenâttır.

"Evet, mukarreb kullardan, ekmele sùrette bekâ tahakkuk ettikten ve sebebler Âlemine tenezzûlden sonra, havf ve tama' ile Elláh'a ibâdet edenler de vardır. Fakat, onların bu korku ve ümîdleri, kendi nefislerine râcî' değildir. Belki, onlar, Elláhu Teâlâ'nın rızasına tama' ederek ve gadabından korkarak ibâdet ederler. Ve kezâ onlar, Cennet'i taleb ederler. Çünkü, o, Elláhu Teâlâ'nın rızasının mahallidir. Yoksa, nefislerinin zevkleri için taleb etmezler. Cehennem'den istiâze ederler. Çünkü, o, Elláhu Teâlâ'nın gadabının mahallidir. Yoksa, nefislerinden elemi def etmek için değildir.

"İşte bu büyük insânlar, nefsin köleliğinden hürriyete kavuşmuş ve Elláhu Teâlâ'ya hâlis kul olmuş kimselerdir.

"Bu rütbe, mukarreblerin en üstün rütbesidir. Bu mertebe sâhiblerinin, velâyet-i hâssa mertebesinin tahakkukundan sonra nübüvvet makâmının kemâlâtından tam bir nasîbleri vardır.

"Sebebler Âlemine inmeyen kimse, müstehlik) helâk edici) velîlerdendir. Onun nübüvvet makâmının kemâlâtından nasîbi yoktur. Başkalarını da kemâlâta ulaştıramaz. Fakat, evvelki zât öyle değildir. Elláhu Teâlâ, Seyyidü'l-Mürselîn (asm) hürmetine, o büyük zâtların muhabbetiyle bizi nasîblendirsin. Muhakkak kişi, sevdiğiyle berâberdir." [75]

Lügat: cehennem, muhabbet, mukarreb, nübüvvet, tahakkuk, tenezzül, mertebe, muhakka, mukarre, übüvvet, seville, seyyid, tehlik, sinin, şekil

VELÂYET-İ KÜBRÂ MAKÂMINDA CEZBE VE SÜLÛK YOKTUR

İmâm-ı Rabbânî (ks), bu mevzûu da şöyle anlatmış ve anlatırken Risâle-i Nûr'a da işâret etmiştir:

"Her makâmın kendine hâs ilim ve ma'rifetleri, hâlleri ve vecdleri vardır. Bir makâmda, zikir ve teveccüh münâsibdir. Diğer bir makâmda, Kur'ân okumak ve namâz kılmak münâsibdir. Bir makâm vardır, cezbe ile tahsîs edilmiştir. Diğer bir makâm vardır, o da sülûk ile tahsîs edilmiştir. Bir makâm da vardır ki; onda bu iki devlet, ya'nî sülûk ve cezbe imtizâc etmiştir. Bir makâm daha vardır ki; onda cezbe ve sülûk diye bir şey yoktur. Şöyle ki; onda ne cezbenin bir yeri ve ne de sülûkün bir alâkası vardır. İşte bu makâm, hakîkaten çok yüksektir.

"Hazret-i Peygamber (asm)'ın ashâbı, bu makâma çıkma imtiyâzıyla şereflenmiş ve insânlar arasından seçilerek bu büyük devletle müşerref olmuşlardır. Bu makâm sâhiblerinin, diğer makâmâtın erbâbından tam bir imtiyâzları vardır. Bu makâmın erbâbının kendileri arasında da benzerlik azdır. Diğer makâm sâhibleri ise, böyle değildir. Onların birbirleri arasında benzerlikler vardır. Bir yönden olmasa da, başka bir yönden birbirlerine benzerler.

"Bu nisbet, sahâbeden sonra en ekmel cihetle Hazret-i Mehdî (as)'da zâhir olacaktır, inşâellâh.

"Tasavvuf tabakalarında pek az meşâyih, bu makâmın vücûdundan haber vermektedir. Nerede kaldı ki, bu makâmın ilim ve ma'rifetlerinden bahsetsinler.

ذَلِكَ فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ *'Bu, Ellâh'ın fazlıdır ki; onu istediğine verir. Ellâh, büyük fazl sâhibidir.'* [76]

"Şu azîz nisbet, sahâbede daha ilk kademde zâhir olurdu ve daha sonra zamânla tam kemâl mertebesine ulaşırdı. Ama, sahâbenin dışındaki insânlar, bu devletle şereflenmek isteyip sahâbenin izinden oraya varmak arzû ediyorlarsa; bu, ancak cezbe ve sülûk mertebelerini, makâmlarını ve bu iki makâmın ilim ve ma'rifetlerini

Lügat: peygamber, tasavvuf, teveccüh, meretebe, nisbet

kat' ettikten sonra mümkün olabilir. Daha başlangıçta bu makamları elde etmek, bu mertebelere erişmek, İnsânlığın Efendisi (asm)'ın sohbetinde bulunmanın bereketiyle olmuştur. Fakat, Resûl-i Ekrem (asm)'a ittiba' eden ba'zı kimselerin de bu bereketle müşerref olması mümkündür.

"İşte böyle insânların sohbetleri de daha bidâyette iken, bu yüksek nisbetin zuhûruna sebep olabilir. Ya'nî, cezbe ve sülûk mertebelerini aşmadan, daha ilk adımda bu devlete erişebilirler. O vakit, şu ulvî nisbette nihâyetin bidâyete dercedilmesi tahakkuk eder; tıpkı cezbenin sülûkten evvel tahakkuk etmesi gibi. Bundan fazlasını izâha müsâade yoktur." [77]

İHTÂR: İmâm-ı Rabbânî (ks), gerek bu mektûbunda, gerek diğer ba'zı mektûblarında âhîr zamânda Hazret-i Mehdî'nin, bir kademde zâhirden hakîkate geçeceğini ve tarîkatın netîcesini tarîkatsız bir sûrette tahsîl edeceğini ve bunlar gibi o zâtın, hakâik-ı îmâniyye dâiresindeki mesleğinin meziyyet ve hâsiyyetlerini haber vermektedir. Bunların hakikatini anlamak için, şu noktaya dikkat etmek gerektir:

Ma'lûm olsun ki; "**Mehdîlik**" âhîr zamânda bir hidâyet cereyânıdır ki; o cereyânın üç mümessili vardır. Bu üç mümessilin her birine de "**Mehdî**" denilir.

Birinci Mehdî: Hakâik-ı îmâniyyenin mehdîsidir. Birinci Mehdî'nin yapmış olduğu bu vazîfe, diğer iki Mehdî'nin vazîfelerine nisbeten çok daha ehemmiyetlidir. Bu Mehdî'nin vazîfe-i ma'nevîyesi, takrîben 100 sene devâm edecektir.

İkinci Mehdî: Âlem-i İslâmı zulûmâtta nûra çıkaracak ve Âlem-i İslâm'ın ittihâdını te'mîn ederek şeâir-i İslâmiyyeyi ve ahkâm-ı Kur'âniyyeyi bütün Âlem-i İslâm'da tatbîk edecek olan zâttır. Hazret-i İsâ (as), bu İkinci Mehdî'nin hâkimiyetinin son zamânlarında nüzûl edecektir. Bu Mehdî'nin hâkimiyeti, takrîben 45 senedir.

Üçüncü Mehdî ise: Hazret-i İsâ (as) ile birleşerek ve Müslümân olan İsevî rûhânîlerini de arkasına alarak ahkâm-ı Kur'âniyyeyi ve şeâir-i İslâmiyyeyi bütün dünyâyâ hâkim edecektir. Bu zâtın hâkimiyeti ise, takrîben 40 senedir.

Âhîr zamândaki Mehdiyyet cereyânı, bu üç zâta da şâmilidir. Yalnız "**Mehdî-i**

Lügat: hâkimiyet, mehdiyye, meziyyet, nisbeten, tahakkuk, bereket, bidâyet, cereyân, mertebe, birinc, dikkat, efendi, kûndür, nisbet, âmiyy

âhîrzamân” denildiği vakit, İkinci Mehdî kasedilmektedir. Bu ikinci ve üçüncü Mehdî'nin yapacağı vazîfeler, her ne kadar efkâr-ı umûmiyyede daha şa'şaalı ve büyük görülüyorsa da; hakikat noktasında, Birinci Mehdî'nin yaptığı î mân vazîfesi daha kıymetli ve daha ehemmiyetlidir. Risâle-i Nûr'da, mehdîliğin üç vazîfesinin bulunduğu izâh edildiği mevzûlarda ve **“El-Bürhân Fî Alâmât-i Mehdî-i Âhîrzamân”** ve **“El-İşâa Lî Eşrâti's-Sâat”** isimli kitâblarda, âhîrzamânda üç Mehdî'nin gelip vazîfe yapacağı isbât edilmiştir.

Evet, bu mezkûr üç vazîfe içinde en ehemmiyetli olan vazîfe, î mân vazîfesidir ki; İmâm-ı Rabbânî, mezkûr mektûblarında Hazret-i Mehdî'nin bu vazîfesini anlatmaktadır. Bu î mân vazîfesi ise, tamâmıyla Risâle-i Nûr'da mevcûddur ki; Hazret-i Mehdî, Risâle-i Nûr'u program yapıp neşredecektir ve kendisi de bu vazîfeyi gören Risâle-i Nûr'un şahs-ı ma'nevîsinin mümessili olacaktır.

İşte, aslında Kur'ân'ın i'câz-ı ma'nevîsinden gelen ve Kur'ân'a âid olan Risâle-i Nûr, bu birinci vazîfenin mazharı ve medârı olmakla, keşfiyyâtta, ba'zan bir şahıs olarak gözükmetedir. Binâenaleyh, İmâm-ı Rabbânî (ks)'nun mektûblarında haber verdiği Mehdî'den murâd, Risâle-i Nûr ve onun şahs-ı ma'nevîsini temsîl eden başta Mehdiyyet cereyânının üç mümessili olan zevât-ı âliyyedir. Üstâd Bediüzzamân(ra) Hazretleri, bu noktayı şöyle ifâde etmektedir:

“Ümmetin beklediği, âhîrzamânda gelecek zâtın üç vazîfesinden en mühimmi ve en büyüğü ve en kıymetdârı olan î mân-ı tahkikiyi neşir ve ehl-i î mânı dalâletten kurtarmak cihetiyle, o en ehemmiyetli vazîfeyi aynen bi-temâmihâ Risâle-i Nûr'da görmüşler. İmâm-ı Ali ve Gavs-ı A'zam ve Osmân-ı Hâlidî gibi zâtlar, bu nokta içindir ki; o gelecek zâtın makâmını Risâle-i Nûr'un şahs-ı ma'nevîsinde keşfen görmüşler gibi işâret etmişler. Ba'zan da, o şahs-ı ma'nevîyi bir hâdimine vermişler, o hâdime mültefitâne bakmışlar. Bu hakîkatten anlaşılıyor ki; sonra gelecek o mübârek zât, Risâle-i Nûr'u bir programı olarak neşir ve tatbîk edecek.” [78]

Hem Üstâd Bediüzzamân (ra) Hazretleri, İmâm-ı Rabbânî (ks)'nun ve eski evliyânın Risâle-i Nûr'u keşfedip, fakat Kur'ân'dan gelen o eseri ve şahs-ı ma'nevîsini bir şahs-ı maddî olarak keşiflerinde gördüklerini şu ifâdeleriyle beyân etmektedir:

Lügat: binâenaleyh, mehdiyye, cereyân, kurt(a), program, binâen, birinc, mezkûr, sinin

"Zamân isbât etti ki; o adam adam değil, Risâle-i Nûr'dur. Belki ehl-i keşif, Risâle-i Nûr'u ehemmiyetsiz olan tercümânı ve nâşiri sûretinde keşiflerinde müşâhede etmişler ve bir adam demişler." [79]

Hem bir mektûbunda, Hazret-i Mehdî'nin "**îmân, hayât ve şeriat**" olmak üzere üç vazîfesini şöyle beyân etmiştir:

"Azîz, siddîk kardeşlerim!

"Evvelâ: Nûr'un ehemmiyetli ve çok hayırlı bir şâkirdi, çokların nâmına benden sordu ki: Nûr'un hâlis ve ehemmiyetli bir kısım şâkirdleri, pek musırrâne olarak âhîr zamânda gelen Âl-i Beyt'in büyük bir mürşidi seni zannediyorlar ve o kadar çekindiğin hâlde onlar ısrâr ediyorlar. Sen de bu kadar musırrâne onların fikirlerini kabûl etmiyorsun, çekiniyorsun. Elbette onların elinde bir hakikat ve kat'î bir hüccet var ve sen de bir hikmet ve hakikata binâen onlara muvâfakat etmiyorsun. Bu ise bir tezâddır, herhâlde hallini istiyoruz.

"Ben de bu zâtın temsîl ettiği çok mesâillere cevâben derim ki: O hâs Nûrcuların ellerinde bir hakikat var. Fakat, iki cihette bir ta'bîr ve te'vîl lâzım:

"**Birincisi:** Çok def'a mektûblarımda işâret ettiğim gibi, Mehdî-i Âl-i Resûl'ün temsîl ettiği kudsi cemâatinin şahs-ı ma'nevîsinin üç vazîfesi var. Eğer çabuk kıyâmet kopmazsa ve beşer bütün bütün yoldan çıkmazsa, o vazîfeleri onun cem'ıyyeti ve seyyidler cemâati yapacağını rahmet-i îlâhiyyeden bekliyoruz. Ve onun üç büyük vazîfesi olacak:

"**Birincisi:** Fen ve felsefenin tasallutuyla ve maddiyyûn ve tabiiyyûn tâûnu, beşer içine intişâr etmesiyle, her şeyden evvel felsefeyi ve maddiyyûn fikrini tam susturacak bir tarzda îmânı kurtarmaktır. Ehl-i îmânı dalâletten muhâfaza etmek ve bu vazîfe hem dünyâ, hem herşeyi bırakmakla, çok zamân tedkîkât ile meşgûliyyeti iktizâ ettiğinden, Hazret-i Mehdî'nin o vazîfesini bizzât kendisi görmeğe vakit ve hâl müsâade edemez. Çünkü, hılâfet-i Muhammediyye (asm) cihetindeki saltanatı, onun ile iştigâle vakit bırakmıyor. Herhâlde, o vazîfeyi ondan evvel bir tâife bir cihette görecektir. O zât, o tâifenin uzun tedkîkâtı ile yazdıkları eseri kendine hâzır bir program yapacak, onun ile o birinci vazîfeyi tam yapmış olacak. Bu vazîfenin istinâd ettiği kuvvet ve ma'nevî ordusu, yalnız ihlâs ve sadâkat ve tesânüd sıfâtlarına

Lügat: muhammed, saltanat, tasallut, elbette, felsefe, kurt(a), program, binâen, birinc, ediyye, hikmet, hüccet, seyyid, sinin

tam sâhib olan bir kısım şâkirdlerdir. Ne kadar da az da olsalar, ma'nen bir ordu kadar kuvvetli ve kıymetli sayılırlar.

"İkinci Vazîfesi: Hılâfet-i Muhammediyye (asm) unvânı ile şedâir-i İslâmiyyeyi ihyâ etmektir. Âlem-i İslâmın vahdetini nokta-i istinâd edip beşeriyyeti maddî ve ma'nevî tehlikelerden ve gazab-ı İlâhîden kurtarmaktır. Bu vazîfenin nokta-i istinâdı ve hâdimleri, milyonlarla efrâdı bulunan ordular lâzımdır.

"Üçüncü Vazîfesi: İnkılâbât-ı zamâniyye ile çok ahkâm-ı Kur'âniyyenin zedelenmesiyle ve şeriat-ı Muhammediyye (asm)'ın kânûnları bir derece ta'tîle uğramasıyla o zât, bütün ehl-i îmânın ma'nevî yardımlarıyla ve ittihâd-ı İslâmın muâvenetiyle ve bütün ulemâ ve evliyânın ve bi'l-hâssa Âl-i Beyt'in neslinden her asırda kuvvetli ve kesretli bulunan milyonlar fedâkâr seyyidlerin iltihâklarıyla o vazîfe-i uzmâyı yapmağa çalışır.

"Şimdi hakikat-i hâl böyle olduğu hâlde, en birinci vazîfesi ve en yüksek mesleği olan îmânı kurtarmak ve îmânı, tahkîkî bir sûrette umûma ders vermek, hattâ avâmın da îmânını tahkîkî yapmak vazîfesi ise, ma'nen ve hakikaten hidâyet edici, irşâd edici ma'nâsının tam sarâhatini ifâde ettiği için, Nûr şâkirdleri bu vazîfeyi tamâmıyla Risâle-i Nûr'da gördüklerinden, ikinci ve üçüncü vazîfeler, buna nisbeten ikinci ve üçüncü derecedir diye, Risâle-i Nûr'un şahs-ı ma'nevîsini haklı olarak bir nev'ı Mehdî telâkkî ediyorlar. O şahs-ı ma'nevînin de bir mümessili, Nûr şâkirdlerinin tesânüdünden gelen bir şahs-ı ma'nevîsi ve o şahs-ı ma'nevîde bir nev'ı mümessili olan bî-çâre tercümânını zannettiklerinden, ba'zan o ismi ona da veriyorlar. Gerçi bu, bir iltibâs ve bir sehivdir, fakat onlar onda mes'ûl değiller. Çünkü, ziyâde hüsn-i zan, eskiden beri cereyân ediyor ve i'tirâz edilmez. Ben de o kardeşlerimin pek ziyâde hüsn-i zanlarını bir nev'ı duâ ve bir temennî ve nûr talebelerinin kemâl-i i'tikâdlarının bir tereşşuhu gördüğümünden, onlara çok ilişmezdim. Hattâ, eski evliyânın bir kısmı, kerâmet-i gaybiyyelerinde Risâle-i Nûr'u aynı o âhîrzamânın hidâyet edicisi olduğu diye keşifleri, bu tahkikat ile te'vîli anlaşılır..." [80]

Lügat: beşeriyyet, muhammed, nisbeten, tereşşuh, cereyân, kurt(a), tehlike, birinc, ediyye, nisbet, seyyid, tehlik, gerçi, âmiyy

VERESE-İ NÜBÜVVET, FERDİYYET MAKÂMINA MAZHARDIR

Hem şu velâyet ve nübüvvet yollarının bir farkı da, velâyet yolundan gelen feyz, vâsitalıdır ; nübüvvet yolundan gelen feyz ise vâsitasız, doğrudan doğruya risâlet menbaındandır. Hem nübüvvet yolundan Cenâb-ı Hakk'a vâsıl olan insânlar, feyizlerini vâsitasız olarak almakla berâber, sâir insânlara gelen feyizler de onların vâsitasıyla gelir. Müellif (ra), bu hakikatı şöyle îzâh etmektedir:

"Risâle-i Nûr'un şahs-ı ma'nevîsi ve o şahs-ı ma'nevîyi temsîl eden hâs şâkirdlerinin şahs-ı ma'nevîsi 'Ferid' makâmına mazhar oldukları için, değil husûsî bir memleketin kutbu, belki ekseriyet-i mutlakayla Hicâz'da bulunan kutb-i a'zamın tasarrufundan hâric olduğunu ve onun hükmü altına girmeye mecbûr değil. Her zamânda bulunan iki imâm gibi, onu tanımaya mecbûr olmuyor. Ben, eskide, Risâle-i Nûr'un şahs-ı ma'nevîsini, o imâmlardan birisini zannedyordum. Şimdi anlıyorum ki, Gavs-ı A'zam'da, kutbiyyet ve gavsîyyetle berâber, 'Ferdîyyet' dahi bulunduğundan, âhîr zamânda, şâkirdlerinin bağlandığı Risâle-i Nûr, o Ferdîyyet makâmının mazharıdır.

"Bu gizlenmeye lâayık olan bu sırr-ı azîme binâen, Mekke-i Mükerrreme'de dahi -farz-ı muhâl olarak- Risâle-i Nûr'un aleyhinde bir i'tirâz kutb-i a'zamdaki dahi gelse, Risâle-i Nûr şâkirdleri sarsılmayıp, o mübârek kutb-i a'zamın i'tirâzını iltifât ve selâm sûretinde telâkkî edip, teveccühünü de kazanmak için, medâr-ı i'tirâz noktaları o büyük üstâdlarına karşı îzâh etmek, ellerini öpmektir." [81]

Müellif (ra)'ın bu ifâdelerini şu şekilde îzâh edebiliriz:

Ehl-i velâyetin de beyân ettiği üzere, her asırda bir **"gavs"**, ona bağlı iki **"imâm"** ve dört tâne de **"kutub"** bulunur. Ayrıca her beldenin de kutubları vardır. Bu imâmlar ve kutubların vazîfeleri ayrı ayrı olmakla berâber, hepsi gavsı bağlıdırlar. Bu zevâtın vazîfelerini ve makâmlarının sırlarını beyân etmek gâyet uzun olduğundan ve asıl mevzûmuz olmadığından, burada yalnızca şunu söyleyebiliriz ki; insânlara gelen bütün feyizler, bu zâtların vâsitasıyla gelmektedir.

Lügat: ekseriyet-i mutlaka, mekke-i mükerrreme, ekseriyet, gavsîyyet, memleket, nübüvvet, tasarruf, teveccüh, übüvvet, binâen, ekseri, şekil

Nübüvvet yolundan hakîkate vâsıl olan velâyet-i kübrâ sâhibleri ise, bunlara tâbî' olmadan doğrudan doğruya menba-ı risâletten ve Kur'ân'dan feyizlerini alırlar. Bu makâma "**ferdiyet makâmı**" denilir. Ve velâyet-i suğrâ sâhiblerinin -hattâ kutub ve gavs dahi olsalar- feyizleri de bu makâmdan gelmektedir. İmâm-ı Rabbânî (ks) şöyle demektedir:

"Müceddid o kimseye derler ki; o süre içinde ümmete gönderilen bütün feyizler onun aracılığıyla gönderilir. Her ne kadar o zamânda aktâb, evtâd, ebdâl ve nücebâ bulunuyor olsa da." [82]

Müceddidler, verese-i nübüvvet ehli olduklarından, İmâm'ın bu sözü da'vâmıza delîldir.

Bu ferdiyet makâmının asıl sâhibleri, İmâm-ı Ali (kv) ve Gavs-ı A'zam Abdulkâdir-i Geylânî (ks)'dur. Gavs-ı Geylânî (ks)'dan sonra da bu makâma nâdir ferdler mazhar olmuştur. Onlar bu makâma, Gavs-ı Geylânî'ye vekâleten nezâret ederler. İşte İmâm-ı Rabbânî (ks), bunlardan biri olduğu gibi; Risâle-i Nûr'un şahs-ı ma'nevîsi de bu makâma mazhardır. Risâle-i Nûr'un birçok yerinde beyân edildiği gibi, İmâm Ali (kv) ve Gavs-ı Geylânî (ks)'nun Risâle-i Nûr dâiresine izn-i îlâhî ile nezâret etmelerinin ve kasîdelerinde Risâle-i Nûr'dan haber vermelerinin altında yatan sır budur. Müellif (ra), yukarıdaki ifâdelerinde buna işâret ettiği gibi; Risâle-i Nûr'un müteaddid yerlerinde de bunu îzâh etmektedir. Ezcümle:

"Risâle-i Nûr mesleği, tarîkat değil, hakîkattir, sahâbe mesleğinin bir cilvesidir. Bu zamân tarîkat zamânı değil, imânı kurtarmak zamânıdır. Risâle-i Nûr, bu hizmeti lillâhi'l-hamd en müşkil ve ağır zamânlarda yapmış ve yapıyor. Risâle-i Nûr dâiresi, Hazret-i Ali ve Hasan ve Hüseyin (ra)'ün ve Gavs-ı A'zam (ks)'nün ihbârât-ı gaybiyyeleriyle, şâkirdlerinin bu zamânda bir dâiresidir. Çünkü, Hazret-i Ali, üç kerâmet-i gaybiyyesiyle Risâle-i Nûr'dan haber verdiği gibi, Gavs-ı A'zam (ks) da kuvvetli bir sûrette Risâle-i Nûr'dan haber verip tercümânını teşcî' etmiş." [83]

Hem ümmete gelen bütün füyûzâtın, Risâle-i Nûr vâsıtasıyla geldiğini de şöyle tasrîh etmektedir:

Lügat: vekâleten, ferdiyet, nübüvvet, hüseyin, kurt(a), vekâlet, übüvvet, erdiye, gönder, hizmet, teaddi

"Suâl: Senin ziyâretine gelen herkese diyorsun ki: **'Benim şahsundan bir hümmet beklemeyiniz ve şahsımı mübârek tanumayınız. Ben makâm sâhibi değilim. Âdî bir neferin, müşîr makâmının evâmîrini teblîğî gibi, ben de ma'nevî bir müşîriyyet makâmının evâmîrini teblîğ ediyorum. Hem müflis bir adamın, gâyet kıymetdâr ve zengîn elmas ve mücevherât dükkânının dellâlu olduğu gibi, ben dahi mukaddes ve Kur'ânî bir dükkânın dellâlyum'** diyorsun. Hâlbuki, aklımız ilme muhtâc olduğu gibi, kalbimiz dahi bir feyiz ister, rûhumuz bir nûr ister ve hâkezâ, çok cihetle çok şeyler istiyoruz. Seni hâcâtımıza yarayacak adam zannedip senin ziyâretine geliyoruz. Bize âlimden ziyâde bir sâhib-i velâyet, sâhib-i himmet ve sâhib-i kemâlât lâzım. Eğer hakikat-i hâl dediğın gibiyse, ziyâretinize yanlış geldik, lisân-ı hâlleri diyor.

"Elcevâb: Beş Noktayı dinleyiniz, sonra düşününüz. Ziyâretiniz beyhûde mi, yoksa faydalı mıdır, o vakit hükmediniz.

"Birinci Nokta: Nasıl ki, bir pâdişâhın âdî bir hizmetkârı ve bî-çâre bir neferi, pâdişâh nâmına feriklere, paşalara hedâyâ-i şâhânesini ve nişânlarını veriyor, onları minnetdâr ediyor. Eğer ferikler ve müşîrler, **'Bu âdî nefere neden tenezzül edip elinden ihsân ve nişânları alıyoruz?'** deseler, mağrûrâne bir dîvâneliktir. Eğer o nefer dahi, vazîfesinin hâricinde müşîre kıyâm etmezse, kendini ondan yüksek görse, eblehesine bir dîvâneliktir. Hem eğer o memnûn olan feriklerden birisi, müteşekkîrâne o neferin kulübeciğîne tenezzülen misâfir gitse, kuru ekmekten başka bulmayan o nefer mahcûb kalmamak için, o hâli gören ve bilen pâdişâh, elbette o neferini mahcûb etmemek için, matbah-ı şâhâneden, sâdık hizmetkârının muhterem misâfirine tabla gönderir.

"Öyle de, Kur'ân-ı Hakîm'in sâdık bir hizmetkârı, ne kadar âdî olursa olsun, Kur'ân nâmına, en büyük insânlara emirlerini çekinmeyerek teblîğ eder ve en zengîn rûhlu olanlara Kur'ân'ın âlî elmaslarını, yalvararak, mütezellilâne değil, belki müftehirâne ve müstağniyâne satar. Onlar ne kadar büyük olursa olsun, o âdî hizmetkâra, vazîfebaşında iken tekebbür edemezler. Ve o hizmetkâr dahi, onların ona mürâcaatında kendine medâr-ı gurûr bulamaz ve haddinden tecâvüz etmez. Eğer o hazîne-i kudsiyyenin müşterileri içinde ba'zıları o bî-çâre hizmetkâra velâyet nazarıyla baksalar ve büyük tanısalar, elbette hakikat-i Kur'âniyyenin merhamet-i kudsiyyesi şânındandır ki; o hizmetkârını mahcûb etmemek için, hazîne-i hâssa-i

Lügat: tenezzülen, hizmetkâr, merhamet, muhterem, mukaddes, tekebbür, tenezzül, beyhûde, elbette, teşekki, birinc, gönder, himmet, hizmet, minnet, sinin, âdiş

İlâhiyeden, o hizmetkârın hîç haberi ve medhali olmadan, onlara meded versin ve himmet ederek feyizdâr etsin...” [84]

Demek, Âlem-i İslâmiyyet ve insâniyyete gelen bütün füyûzât, Kur’ân ile amel etmekten kaynaklanıyor. Eğer Kur’ân ile amel etmek terk edilse ve ta’tîle uğrasa, Âlem harâb olur.

Müellif (ra)’ın şu ifâdeleri göstermektedir ki; bu asırda en zengin rûhlu insânlara dahi gelen ihsânât-ı İlâhiyye ve füyûzât-ı Rabbâniyye, Risâle-i Nûr vâsıtasıyla gelmektedir.

İmâm-ı Rabbânî (ks) Hazretleri de bu ferdiyet makâmını şöyle îzâh etmekte ve Risâle-i Nûr’a da işâret etmektedir:

“Elláhu Teálâ’ya ulaştıran yollar ikidir:

“Birinci Yol: Kurb-i nübüvvet ile alâkalı yoldur. Bu yol, aslın aslına vâsıl eden yoldur. Ve bil-asâle bu yoldan vâsıl olanlar, peygamberler ve onların ashâb-ı kirâmıdır. Kezâ, ümmetin evliyâ-i izámından da Elláhu Teálâ’nın murâd ettiği ba’zı kimseler, bu yoldan aslın aslına vâsıl olurlar. Her ne kadar bunlar çok az, hattâ azın da azı olsalar.

“Bu yolda tavassut (araya vâsıtaların girmesi) ve haylûlet (araya girip perde olmak) yoktur. O vâsıllardan her bir zât, aldığı feyzi, hîçbir kimsenin vâsıtası olmadan doğrudan doğruya asıldan alır ve onlardan hîçbiri, diğeri için perde olmaz.

“İkinci yol ise; kurb-i velâyete taalluk eden yoldur. Kutublar, evtâd, ebdâllar, necibler ve Elláhu Teálâ’nın cümle velîleri, bu yoldan maksada vâsıl olmuşlardır. Sülûk yolu da bu yoldan ibârettir. Hattâ, bilinen cezbe dahi yine bu yola dâhildir.” [85]

Lügat: hizmetkâr, peygamber, ferdiyet, nübüvvet, tavassut, taalluk, übüvvet, birinc, erdiye, himmet, hizmet, dâhil, âmiyy

TARİKAT VE HAKİKAT, ŞERİATIN HÂDİMİDİR

Tarîkatlardaki sülûkun mâhiyyeti, mezkûr ma'nâda anlaşıldığı takdîrde, bütün tarîkatların gâyesinin Resûl-i Ekrem (asm)'ın getirdiği şerîatin hakikatlerine îmanın inkişâf ettirilmesi ve o şerîatin ahkâmına ittibain te'mîn edilmesi olduğu anlaşılır. Tarîkatta sülûk edilirken, her makâm ve mevki'de şerîata ittiba' etmek ve onun hakikatlerine îman etmek lâzım olduğu gibi; kemâle ulaşıldığında da varılacak nokta, yine şerîatin hakikatlerine yakînî îman ve onun ittibaidir. İmâm-ı Rabbânî (ks), bu mes'elenin üzerinde o kadar durmuştur ki; hattâ "*Mektûbât isimli eseri, baştan sona bu mes'ele üzerinedir*" denilse, doğrudur. Burada onlardan bir kaçını zikredeceğiz:

"Bilmiş ol ki: Şerîat, üç kısımdan ibârettir: İlim, amel ve ihlâs. Bunların hepsi birden gerçekleşmeden, şerîat gerçekleşmiş olmaz. Şerîat tahakkuk edince, bütün dünyevî ve uhrevî saâdetlerin fevkünde olan rızâ-i İlâhî tahakkuk eder.

وَرِضْوَانٌ مِنَ اللَّهِ أَكْبَرُ Ellâh'un rızası her şeyden daha büyüktür.' [86]

"Şerîat, dünyâ ve âhiret saâdetlerinin hepsini tekeffül ettiğinden, geriye ondan gayrı ihtiyâc duyulacak bir şey kalmamıştır.

"Sûfîlerin kendisiyle temeyyüz ettikleri tarîkat ve hakikat, şerîatin üçüncü cüz'ü olan ihlâs unsurunu tekmîl etmekte ve ona hizmet etmektedir. Tarîkat ve hakikati tahsîl etmekten maksad, şerîatı tekmîl etmektir. Yoksa, ondan gayrı ve ondan daha ileri bir şey değildir.

"Sûfîlerin tarîkat esnâsında tahsîl ettikleri hâller, vecdler, ilim ve ma'rifetler, asıl gâye olmayıp; belki tarîkatta giden tıfılların terbiye edildiği evhâm ve hayâlâtıdır. O hâlde, bunlardan geçmek ve sülûk ve cezbe yolunun sonu olan rızâ makâmına ulaşmak gerekmektedir. Çünkü, tarîkat ve hakikat menzillerini kat' etmekten gâye, rızâ makâmının husûlünün kendisine bağlı olduğu ihlâsı elde etmekten başka bir şey değildir." [87]

Lügat: tahakkuk, tekeffül, temeyyüz, dünyevî, terbiye, hizmet, menzil, mezkûr, uhrevî, âhiret, dilir, sinin, âhire

"Şer'at; 'ilim, amel ve ihlâs' olmak üzere üç cüzden oluşur. Tarîkat ve hakikat, ihlâsı tekmîl etmek cihetiyle şer'ata hâdimdirler. İşte işin hakikati budur. Fakat, herkesin fehmi bunu idrâk etmiyor ve ekser halk, rü'yâlarla, hayâllerle tatmîn olup çocuk gibi ceviz ve muzla iktifâ ediyorlar. Bunlar, şer'atın kemâlâtını nasıl derk edebilirler ve tarîkat ve hakikatın hakîkî hakikatına nasıl ulaşabilirler? Onlar, şer'atı bir kışır, hakikati ise onun lübbü zannediyorlar. Ve tarîkattaki muâmelenin hakikat ını anlamıyorlar. Belki, sûflilerin süslü sözlerine aldaniyorlar ve süflî ahvâl ve makâmâtla fitneye düşüyorlar." [88]

"Bâtın, zâhiri itmâm ve tekmîl eder; aralarında kıl kadar bir muhâlefet yoktur. Meselâ; yalan söylememek şer'attır. Yalan ı hâtırandan nefy etmek, çıkarmak ise tarîkat ve hakikattır. Eğer bu nefyi taammül ve tekellüfle oluyorsa, bu tarîkattır. Eğer tekellüfsüz oluyorsa, hakikattır. O hâlde, bâtın olan tarîkat ve hakikat, zâhir olan şer'atı itmâm ve tekmîl etmektedir." [89]

"Evveleminde insân için lâzım olan ilk şey, fırka-i nâciye olan Ehl-i Sünnet ve'l-Cemâat ulemâsının görüşleri muktezâsınca akidesini tashih etmektir. İkinci olarak da, fikhî ahkâmın mûcibince a'mâl-i sâliha ile amel etmektir. İşte farz, sünnet, vâcib, müstehab, helâl, harâm ve şübhelî şeylerin hükümleri öğrenildikten ve i'tikâdî ve amelî bu iki kanadın husûlünden sonra, eğer tevfi-k-ı ilâhî de müsâade ederse, Âlem-i hakikat cânibine tayerân etmek mümkün olur. Bu iki kanad husûl bulmadan, o Âleme uçmak mümkün değildir." [90]

"Hak, ehl-i hak olan ulemânın cânibindedir. Ellâh, onların sa'ylerini meşkûr eylesin. Zîrâ, bu ulemânın ilimleri mişkât-ı nübüvvet (asm)'dan iktibâs edilmiştir ve vahy-i kat'î ile müeyyedir. Sûflilerin ma'rifetleri ise, keşif ve ilhâma müsteniddir. Keşif ve ilhâmda ise, her vakit hatâya bir ihtimâl vardır. Bu keşif ve ilhâmâtın sıhhatinin alâmeti ise, Ehl-i Sünnet ve'l-Cemâat âlimlerinin ilimlerine mutâbakâtıdır. Eğer kıl kadar bu ilimlere muhâlefet olursa, hak dâiresinden hârice çıkmış olur. İşte, doğru ilim ve hakk-ı sarîh, yalnızca budur." [91]

"Bilinmesi gerekiyor ki; seyr u sülûk mertebeleri tamâmlandıktan ve velâyetin en

Lügat: ehl-i sünnet, ehl-i hak, nübüvvet, tekellüf, mertebe, taammül, übüvvet, alâmet, sünnet, meşkû, süflî, vâcib, şübhe

yüksek derecelerine vusûl olduktan sonra sûfîlerin i'tikâd ettikleri şeyler, ehl-i hak olan âlimlerin i'tikâd ettikleri hakikatlerin aynısıdır. Yalnız bu i'tikâdlar, âlimler için nakil ve istidlâl; sûfîler için ise keşif ve ilhâm yoluyla hâsıl olmuştur. Ba'zı sûfîlerde hâllerin kendilerine galebesi ve ma'nevî sekirleri sebebiyle âlimlerin inançlarına muhâlif bir şey bulunursa da, bunlar da yolun sonuna varınca o muhâlefet hebâen mensûr zâil olur." [92]

Müellif (ra) Hazretleri de bu mevzûlarda şöyle demiştir:

"Velâyet, bir hüccet-i risâlettir; tarîkat bir bürhân-ı şerîattır. Çünkü, risâletin tebliğ ettiği hakâik-ı îmâniyyeyi, velâyet bir nev'ı şuhûd-i kalbî ve zevk-i rûhânî ile ayne'l-yakîn derecesinde görür, tasdik eder. Onun tasdikı, risâletin hakkâniyyetine kat'î bir hüccettir. Şerîat ders verdiği ahkâmın hakâikını, tarîkat zevkiyle, keşfiyle ve ondan istifâdesiyle ve istifâzasıyla o ahkâm-ı şerîatın hak olduğuna ve haktan geldiğine bir bürhân-ı bâhirdir.

"Evet, nasıl ki velâyet ve tarîkat, risâlet ve şerîatın hücceti ve delîlidir; öyle de, İslâmiyyetin bir surr-ı kemâli ve medâr-ı envârı ve insâniyyetin, İslâmiyyet sırrıyla bir ma'den-i terakkiyyâtı ve bir menba-ı tefeyyüzâtıdır." [93]

"Şerîat, doğrudan doğruya, gölgesiz, perdesiz, surr-ı ehadiyyet ile rubûbiyyet-i mutlaka noktasında, hıtâb-ı ilâhînin neticesidir. Tarîkatin ve hakîkatin en yüksek mertebeleri, şerîatın cüz'leri hükmüne geçer; yoksa dâimâ vesîle ve mukaddime ve hâdim hükmündedirler. Neticeleri, şerîatın muhkemâtıdır. Ya'nî, hakâik-ı şerîata yetişmek için, tarîkat ve hakikat meslekleri, vesîle ve hâdim ve basamaklar hükmündedir. Git gide, en yüksek mertebede, nefis-i şerîatta bulunan ma'nâ-i hakikat ve surr-ı tarîkate inkılâb ederler. O vakit, şerîat-ı kübrânın cüz'leri oluyorlar. Yoksa, ba'zı ehl-i tasavvufun zannettikleri gibi, şerîatı zâhirî bir kısır, hakîkati onun içi ve neticesi ve gâyesi tasavvur etmek doğru değildir.

"Evet, şerîatin, tabakât-ı nâsa göre inkişâfâtı ayrı ayrıdır. Avâm-ı nâsa göre zâhir-i şerîatı hakikat-i şerîat zannedip, havâssa münkeşif olan şerîatın mertebesine hakikat ve tarîkat nâmı vermek yanlıştır. Şerîatin, umûm tabakâta bakacak merâtibi var.

Lügat: ehadiyyet, ehl-i hak, mukaddime, mukaddim, tasavvuf, tasavvur, tefeyyüz, mertebe, havâss, hüccet, bâhir, istif, âmiyy

"İşte bu sırâ binâendir ki; ehl-i tarîkat ve ashâb-ı hakikat, ileri gittikçe hakâik-ı şerîata karşı incizâbları, iştîyâkları, ittiba'ları ziyâdeleşiyor. En küçük bir sünnet-i seniyyeyi en büyük bir maksad gibi telakkî edip onun ittibaına çalışıyorlar, onu taklîd ediyorlar. Çünkü, vahiy ne kadar ilhâmdan yüksek ise, semere-i vahiy olan âdâb-ı şer'îyye, o derece, semere-i ilhâm olan âdâb-ı tarîkatten yüksek ve ehemmiyetlidir. Onun için, tarîkatin en mühim esâsı, sünnet-i seniyyeye ittiba' etmektir." [94]

Kur'ân ve Sünnet'te geçen ahkâm-ı ilâhiyenin hepsine **"şerîat"** denir. O da, **"zâhir"** ve **"bâtun"** olmak üzere iki kısma ayrılır. Abdest, namâz, oruç, zekât gibi ahkâm, **"zâhir-i şerîat"**tır. Mi'râc-ı Nebvî'nin gölgesi altında kâinatta ve kendisinde tecellî eden ve her bir hükm-i ilâhînin istinâd ettiği esmâ-i ilâhiyenin inkişâfına da **"bâtun-ı şerîat"** denilir. Kısaca, Kur'ân-ı Hakîm'in, tecelliyyât-ı esmâ ve sıfâtı ders vermesi de bâtin-ı şerîattır. Tarîkat ve hakikat ise, şerîatin bir parçasıdır. Hakikat-i hâl böyle iken, avâm-ı nâsa hitâb eden abdest, namâz, oruç gibi ahkâma şerîat nâmını vermek, havâssa inkişâf eden şerîat mertebesine de tarîkat ve hakikat nâmını vermek yanlıştır. Zîrâ, her ikisi de şerîatin cüz'leri hükmündedir. Ancak biri zâhirî, diğeri bâtinî kısmıdır.

Sâlik, seyr u sülûkta bulunurken evvelâ Âlem-i İmkân'ı keşfeder. Daha sonra hakikat ta'bîr edilen ef'âl, esmâ ve sıfât-ı ilâhiyenin tecelliyyâtını keşfeder. Tecelliyyât-ı Zâtîyyeye mazhar olmak sûretiyle hakikate vâsıl olur. Netîcede anlar ki; tarîkat ve hakikatın menbâi şerîattır. Hattâ, keşfettiği hakikatın en yüksek mertebesi, nokta-i müntehâsı, sünnetin en ufak âdâbında bulunduğunu ve o âdâba riâyetle o hakikate çıktığını derkeder. Âdâb-ı şerîatı terk eden bir sâlikin şerîatin dışına çıkacağını, dolayısıyla o yolda gidemeyeceğini ve hakikate vâsıl olamayacağını anlar.

Şâyet ehl-i tarîkat ve ehl-i hakikat, Kur'ân ve Sünnet'ten derslerini almasalardı, hak ve hakikata, keşif ve kerâmâta nasıl mazhar olabilirlerdi? Ta'bîr-i diğlerle; Kur'ân'ın ta'lîmi ve Resûl-i Ekrem (sav)'in ders ve tatbîkî olmasaydı, tarîkat ve hakikat yolunda gitmek, bu meslek ve meşreblerden bahsetmek mümkün olabilir miydi? Hâşâ. O hâlde, **"Tarîkat ve hakikat, şerîatin birer hâdimidir"** diye itikâd etmek lâzımdır. Şerîatı kışır, tarîkat ve hakikatı lûb, asıl ve esâs kabûl etmek hatâdır.

Lügat: sünnet-i seniyye, ehl-i hak, semer(e), mertebe, seniyye, binâen, havâss, meşreb, nebevî, sünnet, sâlik

Hulâsa: Kur'ân ve Sünnetin cümlesine şerîat denir. Şerîat, avâmdan tâ havâssa kadar her tabaka-i insâniyyeye berâber hitâb eder. Zâhir ve bâtin her şey, Kitâb ve Sünnet'te mevcûddur. Tarîkat ve hakikat ise; şerîatın, ya'nî Kitâb ve Sünnet'in birer bölümünü teşkil eder. Tarîkat ve hakikatı, şerîattan ayrı düşünmek ve şerîatı kışır, tarîkat ve hakikatı ise lûb kabûl etmek hatâdır.

Müellif (ra), tarîkatın gâye ve semerelerini beyân buyurduğu yerde mezkûr hakikatı şöyle ifâde etmiştir:

"Tekâlif-i şer'iyyedeki hakâik-ı latîfeyi, tarîkatten ve zikr-i ilâhîden gelen bir intibâh-ı kalbî vâsıtasıyla hissetmek, takdîr etmek... O vakit tâate, suhre gibi değil, belki iştiyâkla itâat edip ubûdiyyeti îfâ eder." [95]

"Seyr u sülûk-i kalbî ile ve mücâhede-i rûhî ile ve terakkîyât-ı ma'nevîyye ile insân-ı kâmil olmak için çalışmak; ya'nî hakîkî mü'min ve tam bir Müslümân olmak; ya'nî, yalnız sûrî değil, belki hakikat-i îmânî ve hakikat-i İslâmî kazanmak; ya'nî, şu kâinât içinde ve bir cihette kâinât mümessili olarak, doğrudan doğruya kâinâtın Hâlık-ı Zül-celâline abd olmak ve muhâtab olmak ve dost olmak ve halîl olmak ve âyîne olmak ve ahsen-i takvîmde olduğunu göstermekle, Benî Âdem'in melâikeye rûchâniyyetini isbât etmek ve şerîatın îmânî ve amelî cenâhlarıyla makâmât-ı âliyyede uçmak ve bu dünyâda saâdet-i ebediyyeye bakmak, belki de o saâdete girmektir." [96]

Lügat: semer(e), tekâlif, ediyeye, havâss, mezkûr, sünnet, kâmil

KEŞİF VE KERÂMETLER, HAKİKİ MAKSÚD DEĞİLDİR

İmâm-ı Rabbânî (ks), keşif ve kerâmetlerin maksúd-i hakikî olmadığını; kerâmetin fazla olmasının, o kişinin daha makbûl ve derecesinin daha yüksek olduğuna alâmet olmadığını; velâyet-i kübrâ sâhibi büyük velîlerde kerâmetlerin, velâyet-i suğrâ sâhiblerine nisbeten daha az olduğunu; keşif ve kerâmetlerin îmânı kuvvetlendirmek için verildiğini; îmânları yakîn mertebesinde olanların, keşif ve kerâmete ihtiyâcları olmadığını ve hakikî keşfin, esmâ-i İlâhiyyeyi keşfetmek olduğunu şöyle izâh etmektedir:

"Şeyhlerin şeyhi, 'Avârîf' isimli kitâbunda, şeyhlerin kerâmetlerini ve onlarla alâkalı hâriku'l-âde hâlleri anlattıktan sonra der ki:

" 'Bunların hepsi, Ellâh'ın hibeleridir. Bunlar, bir cemâate aç ılır ve ihsân edilir. Bu gibi şeylerin kendinde bulunmadığı bir kişi, ba'zan onlardan üstün de olabilir. Bunlar ın hepsi, îmân ve yakîni kuvvetlendirmek içindir. Her kime hâlis yakîn ihsân edilirse, böyle şeylere ihtiyâcı kalmaz.' " [97]

Hem İmâm-ı Rabbânî (ks) Hazretleri, aynı mektûbunda şöyle buyurmaktadır:

"Hâriku'l-âde hâller iki kısımdır:

"Birinci Kısım: Vâcib Teâlâ'nın Zâtıyla ve O'nun sıfât ve fiilleri ile alâkalı ve nazar-ı aklın tavrının hâricinde ve mu'tâd olan örfe muhâlif, hâriku'l-âde ilimler ve ma'rîfetlerdir. Cenâbı Hak, hâs kullarını bunlarla imtiyâzlı kılmıştır.

"İkinci Kısım: Mahlûkâtın sûretlerini keşfedip, Âlemlerle alâkalı gaybî husûsları haber vermektir.

"Birinci kısım; hak ehline ve ma'rîfet ehline mahsústur. İkinci kısım ise, hak ehline de bâtıl ehline de şâmilidir. Zîrâ bu, istidrâc ehlinde de olur.

"Birinci kısım, Cenâb-ı Hak katında i'tibârlı ve şerefliidir. Çünkü, evliyâullâha mahsústur. Burada düşmânlarının ortaklığı yoktur. İkinci kısım ise; avâmın yanında i'tibârlıdır. Onların gözlerinde büyük ve değerlidir. Hattâ, bu tür hârika hâller,

Lügat: nisbeten, mertebe, alâmet, birinc, nisbet, dilir, sinin, vâcib

istidrâc ehlinde görünse, neredeyse câhilliklerinden dolayı onlara ibâdet ederler, onlara itâat edip boyun eğler. Kuru-yaş ne emrederlerse yaparlar. Hattâ, onlara mahcûbdurlar.

"Birinci kısım, ilim ve ma'rifetleri, hâriku'l-âde ve kerâmet addetmezler. Onlara göre hâriku'l-âdeler, sâdece ikinci kısma münhasırdır. Ve onlara göre kerâmet, sâdece mahlûkâtın sûretlerini keşfedip gâiblerle alâkalı haberler vermektir.

"Akıldan ne kadar uzaklar! Mahlûkâtın hâlleriyle alâkalı haberleri bilmenin şeref neresinde, kerâmet neresinde? İster hâzır olsun ister gâib... Bi'l-akis uygun olan, bu tür ilmi, cehâletle değiştirmektir. Böylelikle mahlûkâtı ve hâllerini unutabilmiş olurlar.

"Şeref ve kerâmet bakımından lâıyk olan, Hak Teâlâ'nın ma'rifetidir. Hürmet ve ta'zım gösterilmeye lâıyk olan O'dur." [98]

İmâm-ı Rabbânî (ks) Hazretleri, bir mektûbunda ise şöyle demektedir:

"Hâce Muhammed Pârisa (ks), '**Risâle-i Kudsiyye**'de şöyle yazdı:

" '**Cesedi diriltmek, insânların birçoğunun yanında kıymetli olunca; ehlullâh, ondan yüz çevirerek rûhu diriltmekle meşgûl oldular. Ölü kalbleri diriltmeye teveccüh ettiler.** ' " [99]

"Ey oğul! Velâyet meselesi, bizim aramızda medâr-ı bahs olduğundan ve avâm-ı nâs da hâriku'l-âde şeylere ve kerâmetlere çok ehemmiyyet verdikleri için, bu husûsları size yazacağım. Bunların işitilmesi lâzımdır. Bil ki:

"Velâyet, fenâ ve bekâdan ibârettir. Az çok hâriku'l-âde hâller ve keşifler, velâyetin gereklerindendir. Fakat, bu, kendisinde çok hâriku'l-âde hâller ve kerâmetler bulunan kimsenin, velâyetinin daha kemâlde ve ondan yana nasîbinin bol olduğu ma'nâsına gelmez. Hattâ, çoğu kez, velîliği daha kemâlde olduğu hâlde kerâmeti çok az olan evliyâlar da vardır.

"Hâriku'l-âde hâllerin ve kerâmetlerin çok olması iki şeyden dolayıdır:

"Ya yukarıya urûc vaktinde, bu urûcun daha çok olmasındandır. Veyâ aşağıya nüzûl vaktinde nüzûlun daha az olmasındandır. Hattâ, hâriku'l-âde hâllerin çokça

Lügat: muhammed, teveccüh, birinc

olmasının hakikî sebebi, urûcun cânibi hangi keyfiyyet üzere olursa olsun, nüzûlün az olmasıdır. Zîrâ, nüzûl eden kişi, esbâb Âlemine nüzûl eder. Orada eşyânın vücûdunun sebeblere bağlı olduğunu bulur ve sebebler perdesinin arkasında Müsebbibü'l-Esbâb'ın (sebebleri yaratan Zât'ın) fiillerini görür.

"Nüzûl etmeyenler veyâ nüzûl edip de henüz sebeblere ulaşmamış olanların nazarları, sâdece Müsebbibü'l-Esbâb'ın fiillerine takılır. Çünkü, sebebler, onun nazarından tamâmen kaldırılmıştır. O, nazarını Müsebbibü'l-Esbâb'ın fiillerine hasretmiştir. Şübhesiz Cenâb-ı Hak, onların her birine kendi zanları muktezâsınca muâmele eder. Onlardan sebebleri görenlerin işini, sebebler perdesi arkasından görür. Sebebleri görmeyenleri ise, araya herhangi bir sebep koymadan işlerini görür.

أَنَا عِنْدَ ظَنِّ عَبْدِي بِي Ya'nî, '**Kulum Beni nasıl tanursa, onunla öyle muâmele ederim**' [100] hadîs-i kudsîsi bu ma'nâyâ şâhiddir.

"Çoğu kez aklıma şu suâl takılır:

"Acabâ, ümmetin kâmil evliyâsında hâriku'l-âde hâllerin zuhûr etmemesinin sebebi ne olabilir? Hâlbuki, bu ümmetin geçmişinde birçok evliyâ vardı. Fakat, Hazret-i Muhyiddîn Abdulkâdir-i Geylânî gibi evliyâdan zuhûr eden kerâmetler, onlardan zuhûr etmedi. Sonunda Hak Teâlâ bu muammânın sırrını izhâr etti. Bilmiş ol ki;

"Seyyid Muhyiddîn Geylânî (ks)'nun urûcu, birçok evliyânın urûcundan çok yüksektir. Nüzûl tarafında ise o zât, sâdece rûh makâmına kadar inmiştir ki; bu makâm esbâb Âleminin üstündedir. Hasan-ı Basrî ile Habîb-i Acemî arasında cereyân eden gelecek hâdise, bu ma'nâyâ münâsibdir. Ya'nî, Hasan-ı Basrî'den nakledilen şu haber, bunu te'yîd ve takviye etmektedir:

"Bir gün Hasan-ı Basrî, ırmak kenarında oturmuş, karşı tarafa geçmek için gemiyi bekliyordu. O sırada Habîb-i Acemî çıktı geldi ve ona beklemesinin sebebini sordu. O da dedi ki: '**Gemi bekliyorum.**' Habîb dedi ki: '**Gemiye ne gerek var, sende yakîn yok mu?**' Hasan-ı Basrî dedi ki: '**Peki, sende de ilim yok mu?**'

"Sonra Habîb, nehrin suyunun üstünden yürüyerek hiç gemiye ihtiyâc duymadan geçti. Hasan-ı Basrî ise gemiyi beklemek için geride kaldı ve durdu.

Lügat: hadîs-i kudsî, keyfiyyet, cereyân, takviye, hâdise, seyyid, hâdis, kâmil, mişin, sinin

"Hasan-ı Basrî, sebebler Âlemine inmiştir. Bundan dolayı kendisine, araya sebebler konarak muâmele edilmiştir. Habîb-i Acemî ise, esbâbı geçmiş ve onları gözünden tamâmen silmiştir. Bunun için onunla da araya sebepleri koymadan muâmele edilmiştir.

"Fakat, efdaliyyet cihetinde Hasan-ı Basrî daha üstündür. Çünkü, o ilim sâhibidir. Yakîn gözüyle basar gözünü cem' edip eşyâyı nefsü'l-emirde olduğu gibi görmektedir. Zîrâ, Cenâb-ı Hakk'ın kudreti, bizâtihî hikmetin arkasında gizlidir.

"Habîb-i Acemî ise; ma'nevî sekir hâlidir. O, herhangi bir sebebin tavassutuna ihtiyâc olmaksızın Fâil-i Hakîkiyi bilmekteydi. Fakat, bu nazar, işin aslına uymamaktadır. Zîrâ, sebeblerin tavassutu vâki'de vardır.

"Ammâ, irşâd ve tekml muâmelesine gelince; bunlar, hâriku'l-âde hâllere ve kerâmetlere terstir. Çünkü, irşâd makâmındaki nüzûl ne kadar çok olursa, irşâd ve insânları hakka da'vet de o nisbette kâmil ve güzel olur. Çünkü, mürîd ile mürşid arasında irşâdın olabilmesi için bu münâsebetin oluşması lâzımdır. Bu da nüzûl ile irtibâtlıdır.

"Bil ki; tefevvuk ne kadar çok olursa, ekseriyâ nüzûl de o kadar çok olur. Bundan dolayı, Resûl-i Ekrem (asm)'ın urûcu, herkesin fevkindedir. Nüzûlü de herkesden daha aşağıyadır. Bunun için Resûl-i Ekrem (asm)'ın da'veti herkesden daha kemâldedir ve bütün insânlara gönderilmiş bir peygamberdir. Resûl-i Ekrem (asm)'ın, nüzûlün nihâyetine ulaşması sebebiyle herkesle münâsebeti vardır. Onun yolu daha faydalı ve tamdır." [101]

Hem İmâm-ı Rabbânî (ks) Hazretleri, bir mektûbunda, "Evvelce bulduğum zevk ve ferahı şu ânda bulamıyorum" diye suâl eden birisine şöyle cevâb vermektedir:

"Ey kardeş! Bil ki; evvelki hâletiniz, vecd ve semâ' ehli insânların hâleti kabîlindendir ki; vecd ve semâ'da cesedin tam bir dahli bulunmaktadır. Şu ânda müyesser olan hâlde ise, cesedin onda hissesi azdır. Belki, kalb ve rûh daha fazla o hâle taalluk etmektedir. Şu muâmelenin beyânı, çok tafsîlât ister. Ezcümle:

"İkinci hâl, birinci hâlden çok mertebe daha üstündür. Zevk ve ferahın hissedilmemesi, hissedilmesinden daha üstündür. Çünkü, nisbet, her ne zamân cehâlet ve

Lügat: peygamber, tavassut, tefevvuk, mertebe, taalluk, udre(t), birinc, ekseri, gönder, hikmet, nisbet, kâmil

hayrete incirâr eder ve cesedden uzaklaşırsa, o zamân asîl olur ve matlûbun husûlüne daha yakın olur. Çünkü, bu yerde acz ve cehlden başka bir şeye mecâl yoktur. İşte şu cehâlete '**ma'rîfet**' ve şu acze '**idrâk**' denilir." [102]

Üstâd Bediüzzamân (ra) Hazretleri de benzer bir suâli, şöyle cevâblandırmıştır:

"Kastamonu'da ehl-i takvâ bir zât, şekvâ tarzında dedi: '**Ben sukût etmişim. Eski halimi ve zevkleri ve nûrları kaybetmişim.**'

"Ben de dedim: '**Belki terakkî etmişsin ki; nefsi okşayan ve uhrevî meyvesini dünyâda tatturan ve hódbînlik hissini veren zevkleri, keşifleri geri bırakıp, daha yüksek makâma, mahviyyet ve terk-i enâniyyet ve fânî zevkleri aramamakla uçmuşsun.**'

"Evet, bir ehemmiyetli ihsân-ı ilâhî, ihsânını, enâniyyetini bırakmayana ihsâs etmemektir, tâ ucub ve gurûra girmesin.

"Kardeşlerim!

"Bu hakîkate binâen, bu adam gibi düşünen veyâ hüsn-i zannın verdiği parlak makâmları nazara alan zâtlar, sizlere bakıp içinizde mahviyyet ve tevâzú' ve hizmetkârlık kisvesiyle görünen şâkirdleri âdî, âmî adamlar görür ve der: '**Bunlar mı hakikat kahramânları ve dünyâyâ karşı meydân okuyan? Heyhât! Bunlar nerede, evliyâları bu zamânda âciz bırakan bu kudsî hizmet mücâhidleri nerede?**' diyerek, dost ise, inkisâr-ı hayâle uğrar; muâruz ise, kendi muhâlefetini haklı bulur." [103]

"Deniliyor ki: '**Mâdem Risâle-i Nûr hem kerâmetlidir, hem tarîkatlerden ziyâde îmân hakikatlerinin inki şâfunda terakkî veriyor ve sâdık şâkirdleri kısmen bir cihette velâyet derecesindeler. Neden evliyâlar gibi ma'nevî zevkler ve keşfiyyâtlara ve maddî kerâmetlere mazhariyyetleri görülmüyor; hem onun talebeleri de öyle şeyler aramıyorlar? Bunun hikmeti nedir?**'

"**Elcevâb:** Evvelâ; sebebi, sırr-ı ihlâstır. Çünkü, dünyâda muvakkat zevkler, kerâmetler tam nefsinin mağlûb etmeyen insânlara bir maksad olup, uhrevî ameline bir sebep teşkil eder, ihlâsı kırılır. Çünkü, amel-i uhrevî ile dünyevî maksadlar, zevkler aranılmaz; aranılrsa, sırr-ı ihlâsı bozar.

"**Sâniyen:** Kerâmetler, keşfiyyâtlar, tarîkatta sülûk eden âmî ve yalnız îmânı

Lügat: amel-i uhrevî, hizmetkâr, mahviyyet, ariyyet, dünyevî, binâen, hikmet, hizmet, uhrevî

taklîdî bulunan ve tahkîk derecesine girmeyenlere, ba'zan zayıf olanları takviye ve vesveselî şübhelilere kanâat vermek içindir. Hâlbuki, Risâle-i Nûr'un îmânî hakikatlerine gösterdiği hüccetler, hiçbir cihette vesveselere meydân vermediği gibi, kanâat vermek cihetinde kerâmetlere, keşfiyâtlara hiç ihtiyâc bırakmıyor. Onun verdiği îmân-ı tahkîkî, keşfiyyât, zevkler ve kerâmetlerin çok fevkünde olmasından, hakîkî şâkirdleri, öyle kerâmet gibi şeyleri aramıyorlar.

"Sâlisen: Risâle-i Nûr'un bir esâsı, kusûrunu bilmekle mahviyyetkârâne yalnız rızâ-i ilâhî için rekâbetsiz hizmet etmektir. Hâlbuki, kerâmet sâhibleri ve keşfiyyâtın zevkleneni ehl-i tarîkatın mâbeynindeki ihtilâf ve bir nev'î rekâbet ve bu enâniyyet zamânında, ehl-i gafletin nazarında, onlara sû-i zan edip, o mübârek zâtı, benlik ve enâniyyetle ithâm etmeleri gösteriyor ki; Risâle-i Nûr'un şâkirdleri, şahsı için kerâmet ve keşfiyyâtlar istememek, peşinde koşmamak lâzım ve elzemdir.

"Hem onun mesleğinde şahsa ehemmiyyet verilmiyor. Şirket-i ma'nevîye ve kardeşler, birbirinde tefânî noktasında Risâle-i Nûr'un mazhar olduğu binler kerâmet-i ilmiyye ve intişâr-ı hizmetteki teshîlât ve çalışanların mâişetindeki bereket gibi ikrâmât-ı ilâhiyye umûma kâfi gelir; daha başka şahsî kemâlât ve kerâmeti aramıyorlar.

"Râbian: Dünyânın yüz bahçesi, fânî olmak haysiyyetiyle, âhiretin bâkî olan bir ağacına mukâbil gelemes. Hâlbuki, hâzır lezzete meftûn kör hissiyyât-ı insâniyye, fânî, hâzır bir meyveyi, bâkî, uhrevî bir bahçeye tercîh etmek cihetiyle, nefis-i emmâre bu hâlet-i fitriyyeden istifâde etmemek için Risâle-i Nûr şâkirdleri ezvâk-ı rûhâniyyeyi ve keşfiyyât-ı ma'nevîyyeyi dünyâda aramıyorlar.

"Risâle-i Nûr şâkirdlerine bu noktada benzeyen eskiden bir zât, haremiyle berâber büyük bir makâmda bulundukları hâlde, mâişet müzâyakası yüzünden haremi, demiş zevcine: **'İhtiyâcumuz şedîddir.'** Birden, altından bir kerpiç yanlarında hâzır oldu. Haremine dedi: **'İşte, Cennet'teki bizim kasrumuzun bir kerpicidir.'** Birden o mübârek hânım demiş ki: **'Gerçi çok muhtâcız ve âhirette de çok böyle kerpiçlerimiz var; fakat fânî bir sûrette bu zâyî' olmasın, o kasrumuzdan bir kerpiç noksân olmasın. Duâ et, yerine gitsin; bize lâzım değil.'** Birden yerine gitti, keşifle gördüler diye rivâyet edilmiş.

"İşte bu iki kahramân ehl-i hakikat, Risâle-i Nûr şâkirdlerinin dünyâyâ âid

Lügat: ehl-i gaflet, ehl-i hak, mahviyyet, sâlis(e), bereket, sâlisen, takviye, vesvese, hizmet, hüccet, uhrevî, âhiret, gerçi, istif, âhire, şübhe

Metin

O tarîkler içinde, kâsır fehminle Kur'ân'dan istifade ettiğim "acz ve fakr ve şefkat ve tefekkür" tarîkîdır.

Şerh

ezvâk-ı kerâmetlere koşmadıklarına bir hüsn-i misâldir." [104]

Müellif (ra), Nûr'un birinci talebesi olan Hacı Hulûsî Bey'e yazdığı bir mektûbda, kerâmet ile ikrâm arasındaki farkı şöyle îzâh etmektedir:

"Neşr-i envâr-ı Kur'âniyyedeki muvaffakiyyetin ve gayretin ve şevkin, bir ikrâm-ı îlâhîdir, belki bir kerâmet-i Kur'âniyyedir, bir inâyet-i Rabbâniyyedir. Sizi tebrîk ediyorum. Kerâmet ve ikrâm ve inâyetin bahsi geldiği münâsebetiyle, kerâmet ve ikrâmın bir farkını söyleyeceğim. Şöyle ki:

*"Kerâmetin izhârı, zarûret olmadan zarardır. İkrâmın izhârı ise, bir tahdîs-i ni'mettir. Eğer kerâmet ile müşerref olan bir şahıs, bilerek hârika bir emre mazhar olursa, o hâlde eğer nefs-i emmâresi bâkî ise, kendine güvenmek ve nefsine ve keşfine i'timâd etmek ve gurûra düşmek cihetinde istidrâc olabilir. Eğer bilmeyerek hârika bir emre mazhar olursa, meselâ birisinin kalbinde bir suâl var, intâk-ı bil'-hak nev'inden ona muvâfık bir cevâb verir; sonra anlar. Anladıktan sonra, kendi nefsine değil, belki kendi Rabbisine i'timâdı ziyâdeleşir ve, **'Beni benden ziyâde terbiye eden bir Hâfızum vardır'** der, tevekkülünü ziyâdeleştirir. Bu kısım, hatarsız bir kerâmettir; ihfâsına mükellef değil, fakat fahr için kasden izhârına çalışmamalı. Çünkü, onda zâhiren insânın kesbinin bir medhali bulunduğundan, nefsine nisbet edebilir.*

"Ammâ, ikrâm ise; o, kerâmetin selâmetli olan ikinci nev'inden daha selâmetli, bence daha âlîdir. İzhârı, tahdîs-i ni'mettir. Kesbin medhali yoktur, nefsi onu kendine isnâd etmez.

"İşte kardeşim; hem senin hakkında, hem benim hakkımda, bâ-husûs Kur'ân hakkındaki hizmetimizde eskiden beri gördüğüm ve yazdığım ihsânât-ı îlâhiyye bir ikrâmdır; izhârı, tahdîs-i ni'mettir. Onun için, sana karşı tahdîs-i ni'met nev'inden ikimizin hizmetimize âid muvaffakiyyâtı yazıyorum. Biliyordum ki; sende fahr değil, şükür dâmârını tahrîk ediyor." [105]

(O tarîkler içinde, kâsır fehminle Kur'ân'dan istifade ettiğim "acz ve fakr ve şefkat ve tefekkür" tarîkîdır) yoludur. İnsân, **"acz ve fakr"**ıyla Kadîr, Ma'bûd

Lügat: istifade, tefekkür, tevekkül, terbiye, birinc, hizmet, nisbet, şefkat, istif, sinin

ve Rahmân isimlerine zıddıyyet i'tibâriyle âyinedârlik eder. "**Şefkat ve tefekkür**" ile de Rahîm ve Hakîm isimlerine nümûne i'tibâriyle âyinedârlik eder. Şimdi bu dört esâs kısaca izâh edeceğiz. İleride tafsîlâtı gelecektir.

Acz-i Mutlak: Başta insân olmak üzere umûm mevcûdâtın yaratılmadan evvel vücûd-i hâricîleri yoktu. Vücûda geldiklerinde yine hakîkî bir vücûdları olmayıp mecâzî ,nisbî bir vücûdları, ya'nî Vâcibü'l-Vücûd'un vücûduna bağılı ve Mevcûd-i Hakîkî ile kâim bir vücûdları vardır. Bu vücûd ise, mevt ve hayât, zevâl ve bekâ, adem ile vücûd arasında mütereddiddir. Öldükten sonra da, kendilerine ihsân edilen bu vücûd nî'meti ellerinden alınacaktır. Demek, bu vücûd, onun değildir. Onun olsaydı, sâbit ve müstakil olurdu. İşte buna "**acz-i mutlak**" denir ve bu üç mes'eleyi, ya'nî yaratılmadan evvel vücûd-i hâricîsinin olmadığını, yaratıldıktan sonra bu vücûdun fânî olduğunu ve ölümle bu vücûd nî'metinin kendisinden alınacağını birden anlamak neticesinde bu esâs tam ma'nâsıyla tebârüz ve tezâhür eder.

Evet, insân, âcizdir; ölümün elinden kendini kurtaramıyor. Şâyet kurtulsa, sâbit ve müstakil vücûdu olurdu. Mâzîsi de ölü, istikbâli de. Şu ânda da zamân, mekân ve zerrât-ı bedeniyeye i'tibâriyle sâbit bir vücûdu yoktur. Hayâtta hissesi de bir ân-ı seyyâledir. Umûm mevcûdât da bu husûsta insâna benzer. Müellif (ra), şöyle buyuruyor:

"Ey nefis! Eğer şu dünyâ hayâtına müştâksan, mevtten kaçarsan, kat'ıyyen bil ki: Hayât zannettiğin hâlât, yalnız bulunduğun dakikadır. O dakikadan evvel bütün zamânın ve o zamân içindeki eşyâ-i dünyeviyye, o dakikada meyyittir, ölmüştür. O dakikadan sonra bütün zamânın ve onun mazrûfu, o dakikada ademdir, hiçtir. Demek, güvendiğin hayât-ı maddiyye, yalnız bir dakikadır. Hattâ, bir kısım ehl-i tedkîk, '**Bir âşiredir, belki bir ân-ı seyyâledir**' demişler. İşte şu sırdandır ki; ba'zı ehl-i velâyet, dünyânın dünyâ cihetiyle ademine hükmetmişler. Mâdem böyledir ,hayât-ı maddiyye-i nefsiyyeyi bırak. Kalb ve rûh ve sırrın derece-i hayâtlarına çık, bak; ne kadar geniş bir dâire-i hayâtları var. Senin için meyyit olan mâzî, müstakbel; onlar için haydır, hayâtdâr ve mevcûddur. Ey nefsim! Mâdem öyledir, sen dahi kalbim gibi ağla ve bağır ve de ki:

" '**Fânîyim, fânî olanı istemem. Âcizim, âciz olanı istemem. Rûhumu Rahmân'a teslûm eyledim, gayr istemem. İsterim, fakat bir yâr-ı bâkî isterim. Zerreyim, fakat**

Lügat: tefekkür, kurt(a), tereddî, meyyit, nisbî, sinin, vâcib

bir Şems-i Sermed isterim. Hiç-ender-hiçim, fakat bu mevcûdâtı birden isterim.' " [106]

Evet, kendini belâdan kurtaramayan, âcizdir. Belâların başı da, bütün mevcûdâtın mevt ve fenâya, zevâl ve firâka ma'rûz kalmasıdır. İşte bu yüzdendir ki; Müellif (ra) şöyle buyurur:

"Cihân dolu belâ başında varken, ne bağırırsın küçük bir belâdan, gel tevekkül kıl!" [107]

İşte insân, kâinât kadar büyük bu acz yarasından, ancak bir Kadîr-i Zü'l-celâl'i, bir Ma'bûd-i Zü'l-kemâl'i bulub, acz tezkeresiyle O'nun dergâhına ilticâ edip makâm-ı mahbûbiyete, ya'nî o makâmın gölgesine vâsıl olmakla kurtulabilir. Müellif (ra), bu acz yarasının tedâvîsi husûsunda şöyle buyuruyor:

"O iki ilâç ise, biri sabır ile tevekküldür. Hâlık'ının kudretine istinâd, hikmetine i'timâddır.

"Öyle mi? Evet, emr- i كُنْ فَيَكُونُ e mâlik bir Sultân-ı Cihân'a acz tezkeresiyle istinâd eden bir adamın ne pervâsı olabilir? Zîrâ, en müdhiş bir musîbet karşısında

إِنَّا لِلّٰهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ deyip itmînân-ı kalb ile Rabb-ı Rahîm'ine i'timâd eder.

"Evet, ârif-i billâh, aczden, mehâfetullâhtan telezzüz eder. Evet, hafta lezzet vardır. Eğer bir yaşındaki bir çocuğun akli bulunsa ve ondan suâl edilse: 'En lezîz ve en tatlı hâletin nedir?' Belki diyecek: 'Aczimi, za'fımı anlayıp, vâlidemin tatlı tokatından korkarak yine vâlidemin şefkatli sînesine sığındığım hâlettir.' Hâlbuki, bütün vâlidelerin şefkatleri, ancak bir lem'a-i tecellî-i rahmettir. Onun içindir ki: Kâmil insânlar, aczde ve havfullâhta öyle bir lezzet bulmuşlar ki; kendi havl ve kuvvetlerinden şiddetle teberrî edip, Ellâh'a acz ile sığınmışlar. Aczi ve havfı, kendilerine şefâatçı yapmışlar." [108]

Fakr-ı Mutlak: Mevcûdât, zevâl ve firâka, husûsan zerrât-ı Âlem, tahrib ve ta'mîre ma'rûz kaldığı için vücûd yıpranıyor. Bu yıpranma netîcesinde hadsiz ihtiyâcât zuhûr ediyor. İşte mevcûdâtın vücûd ve hayâtının devâm ve bekâsı için lüzûmlu olan bu hadsiz ihtiyâcâta, **"fakr-ı mutlak"** denir.

Lügat: telezzüz, tevekkül, kurt(a), tezkere, udre(t), dergâh, hadsiz, hikmet, şefkat, şiddet, kâmil

İnsân, kâinât kadar büyük bu fakr yarasından, ancak Rahmân ismiyle müsemma bir Ganiyy-i Mutlak'ın dergâhına fakr tezkeresiyle ilticâ edip, suâl ve duâ ile tazarru' ve niyâzda bulunmakla kurtulabilir. Müellif (ra), bu fakr yarasının tedâvisi husûsunda ise şöyle buyuruyor:

"Diğer ilâç ise, şükür ve kanâat ile taleb ve duâ ve Rezzâk-ı Rahîm'in rahmetine i'timâddır. Öyle mi? Evet, bütün yeryüzünü bir sofrâ-i ni'met eden ve bahâr mevsimini bir çiçek destesi yapan ve o sofranın yanına koyan ve üstüne serpen bir Cevvâd-ı Kerîm'in misâfirine fakr u ihtiyâc, nasıl elîm ve ağır olabilir? Belki, fakr u ihtiyâc, hâş bir iştihâ sûretini alır. İштиhâ gibi fakrın tezyîdine çalışır. Onun içindir ki: Kâmil insânlar, fakr ile fahretmişler. Sakın yanlış anlama! Ellâh'a karşı fakrını hissedip yalvarmak demektir. Yoksa, fakrını halka gösterip, dilencilik vaz'ıyyetini almak demek değildir." [109]

Şefkat: Letâif-i aşerenin mezcinden meydana gelen bir histir. Bütün letâif harekete geçmeden ve tekâmül etmeden, şefkat hissi hakikî ma'nâda meydana gelmiyor. Şefkat; umûm mevcûdâtın mevt ve fenâsını, zevâl ve firâkını anlayıp onlara acımak ve bunun çâresini bulmak demektir. Bunun çâresi ise; Ellâh'a ve âhiret gününe îmân etmektir. Ta'bîr-i diğerle, "**şevk-ı bekâ ve şevk-ı likâ**"dır. Bu çâreyi, Müellif (ra) şöyle ifâde buyurmuştur:

"Ve o iki tılsım ise, Cenâb-ı Hakk'a îmân ve âhirete îmandır.

"Evet, şu kudsi tılsım ile ölüm; insân-ı mü'mini, zindân-ı dünyâdan bostân-ı cinâna, huzûr-i Rahmân'a götüren bir müsahhar at ve burak sûretini alır. Onun içindir ki: Ölümün hakikatını gören kâmil insânlar, ölümü sevmişler. Daha ölüm gelmeden ölmek istemişler." [110]

Risâle-i Nûr Mesleği'nin dört mühim esâsından biri olan "**şefkat**", daha çok namâzda inkişâf eder. Mevcûdât-ı Âlemin mevt ve fenâsını, zevâl ve firâkını müşâhede eden Resûl-i Ekrem (sav), **إِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ** duâsıyla, hem kendi için, hem de umûm mevcûdât için Ellâh'dan bekâ ve likâ istemiş; Cenâb-ı Hak da Rahîm isminin tecellîsiyle O'nun bu duâsını kabûl buyurmuştur. Risâle-i Nûr'un "**Sözler**" adlı eserinde bu mevzû şöyle îzâh edilmiştir:

Lügat: hareket, tekâmül, tezkere, dergâh, mevsim, âhiret, şefkat, kâmil, simin, âhire

"İşte bak! O zât (asm), öyle bir salât-ı kübrâda, bir ibâdet-i ulyâda saâdet-i ebediyye için duâ ediyor ki, gûyâ bu cezîre, belki bütün Arz onun azametli namâzıyla namâz kılar, niyâz eder. Çünkü, ubûdiyyeti ise; ona ittiba' eden ümmetin ubûdiyyetini tazammun ettiği gibi, muvâfakat sırrıyla bütün enbiyânın sırr-ı ubûdiyyetini tazammun eder. Hem o salât-ı kübrâyı öyle bir cemâat-ı uz mâda kılar, niyâz ediyor ki; gûyâ Benî Âdem'in Hazret-i Âdem'den asrımıza kadar, belki kıyâmete kadar bütün nûrânî ve kâmil insânlar ona tebaiyyetle iktidâ edip duâsına âmin derler.

"Bak, hem öyle bekâ gibi bir hâcet-i âmmе için duâ ediyor ki; değil ehl-i Arz, belki ehl-i semâvât, belki bütün mevcûdât niyâzına iştirâk edip lisân-ı hâl ile, '**Oh, evet yâ Rabbenâ! Ver, duâsını kabûl et. Biz de istiyoruz**' diyorlar. Hem bak! Öyle hazînâne, öyle mahbûbâne, öyle müştâkâne, öyle tazarru'kârâne saâdet-i bâkiyye istiyor ki; bütün kâinâtı ağılattırıp, duâsına iştirâk ettiriyor.

"Bak hem öyle bir maksad, öyle bir gâye için saâdet isteyip, duâ ediyor ki; insânı ve bütün mahlûkâtı esfel-i sâfilîn olan fenâ-i mutlaka sukûtta, kıymetsizlikten, fâidesizlikten, abesiyyetten a'lâ-yı illiyyîn olan kıymete, bekâya, ulvî vazîfeye, mektûbât-ı Samedâniyye olması derecesine çıkarıyor.

"Bak hem öyle yüksek bir fizâr-ı istimdâdkârâne ile istiyor ve öyle tatlı bir niyâz-ı istirhâmkârâne ile yalvarıyor ki: Gûyâ bütün mevcûdâta, semâvâta, Arş'a iştiririp vecde getirip duâsına, '**Âmîn, Ellâhümme âmîn**' dedirtiyor.

"Bak hem öyle Semî' ve Kerîm bir Kadîr'den, öyle Basîr ve Rahîm bir Alîm'den saâdet ve bekâyı istiyor ki; bi'l-müşâhede en gizli bir zî-hayâtın en gizli bir arzûsunu, en hafî bir niyâzını görür, iştirir, kabûl eder, merhamet eder. Lisân-ı hâl ile de olsa icâbet eder. Öyle sûret-i hakîmâne, basîrâne, rahîmânede verir ve icâbet eder ki; şübhe bırakmaz, o terbiye ve tedbîr öyle Semî' ve Basîr'e mahsûs, öyle bir Kerîm ve Rahîm'e hâstır.

"Acabâ, bütün Benî Âdem'i arkasına alıp, şu Arz üstünde durup, Arş-ı A'zam'a müteveccihen el kaldırıp, nev-ı beşerin hulâsa-i ubûdiyyetini câmi' hakikat-ı ubûdiyyet-i Ahmediyye (asm) içinde duâ eden şu şeref-i nev-ı insân ve ferîd-i kevn ü zamân olan Fahr-i Kâinât (asm) ne istiyor, dinleyelim. Bak, kendine ve ümmetine saâdet-i ebediyye istiyor, bekâ istiyor, Cennet istiyor. Hem mevcûdât âyinelerinde cemâllerini gösteren bütün esmâ-i kudsiyye-yi îlâhiyye ile berâber istiyor. O esmâdan şefâat talep ediyor, görüyorsun. Eğer âhiretin hesâbsız esbâb-ı mûcibesi

Lügat: esfel-i sâfilîn, ehl-i arz, merhamet, tazammun, terbiye, ediyye, âhiret, fâide, istim, kâmil, âhire, şübhe

delâil-i vücûdu olmasa idi; yalnız şu zâtın tek duâsı, bahârımızın îcâdı kadar Hâlık-ı Rahîm'in kudretine hafif gelen şu Cennet'in binâsına sebebiyyet verecekti.

"Evet, bahârımızda yeryüzünü bir mahşer eden, yüz bin haşir nümûnelerini îcâd eden Kadîr-i Mutlak'a, Cennet'in îcâdı nasıl ağır olabilir? Demek, nasıl ki onun risâleti, şu dâr-ı imtihânın açılmasına sebebiyyet verdi, **لَوْلَاكَ لَوْلَاكَ لَمَّا خَلَقْتُ الْأَفْلَاقَ** sırrına mazhar oldu. Onun gibi, ubûdiyyeti dahi öteki dâr-ı saâdetin açılmasına sebebiyyet verdi.

"Acabâ, hiç mümkün müdür ki ,bütün akılları hayrette bırakan şu intizâm-ı Âlem ve geniş rahmet içinde kusûrsuz hüsn-i san'at, misilsiz cemâl-i rububiyyet; o duâya icâbet etmemekle böyle bir çirkinliği, böyle bir merhametsizliği, böyle bir intizâmsızlığı kabûl etsin? Ya'nî, en cüz'î, en ehemmiyetsiz arzûları, sesleri ehemmiyyetle işitip ifâ etsin, yerine getirsin; en ehemmiyyetli, lüzumlu arzûları ehemmiyetsiz görüp işitmesin, anlamasın, yapmasın? Hâşâ ve kellâ, yüz bin def'a hâşâ! Böyle bir cemâl, böyle bir çirkinliği kabûl edip çirkin olamaz. Demek, Resûl-i Ekrem aleyhissalâtü vesselâm; risâletiyle dünyânın kapısını açtığı gibi, ubûdiyyetiyle de âhiretin kapısını açar." [111]

Tefekkür: Havâss-ı hamse-i zâhire ile havâss-ı hamse-i bâtinadan hâsıl olan düşüncedir. Mevcûdâtın mevt ve fenâsını, zevâl ve firâkını müşâhede ettikten sonra; "**Bu Âlem nedir, nereden gelmiş, nereye gidiyor, vazîfesi nedir?**" suâlleri üzerinde düşünmek, neticede tılsım-ı kâinâtı halletmek, muammâ-i hilkat-i Âlemi keşfetmek, her san'atta Sâni'ı, her ni'mette Mün'im'i bulmaktır. Müellif (ra) şöyle buyuruyor:

"Hem zevâl ve firâk, memât ve vefât ve darağacı olan mürûr-i zamân, o îmân tılsımı ile Sâni-ı Zül'-celâl'in tâze tâze, renk renk, çeşit çeşit mu'cizât-ı nakşını, havâlık-ı kudretini, tecelliyyât-ı rahmetini, kemâl-i lezzetle seyr u temâşâyâ vâsıta sûretini alır. Evet, Güneşin nûrundaki renkleri gösteren âyînelerin tebeddül edip tâzelenmesi ve sinema perdelerinin değişmesi, daha hós, daha güzel manzaralar teşkil eder." [112]

Lügat: merhamet, tebeddül, tefekkür, vesselâm, hams(e), manzara, udre(t), havâss, âhiret, çirkin, misil, âhire

Metin

Evet, acz dahi, aşk gibi, belki daha eslem bir tarîktir ki, ubûdiyyet tarîkıyle mahbûbiyyete kadar gider.

Şerh

Şefkat ve tefekkür esâsları da cüz'î dâirede değil, küllî dâirede tatbik edilmelidir. Ya'nî, tâlib-i hakikat, sâdece kendisinin değil; umûm mevcûdâtın mevt ve fenâsını, zevâl ve firâkını görüp umûm mevcûdâtı birden acımalı; kezâ umûm mevcûdât üzerinde san'atı görüp Sâni'i; ni'meti görüp Mün'im'i bulmalıdır.

Müellif (ra), bu cümlesinde "**tarîk**" ta'bîrini, lügavî ma'nâda kullanmıştır. Nitekim, ileride bu tarîk için, "**tarîkatten ziyâde hakîkattir, şeriattir**" buyurmaktadır. Bundan sonra Müellif (ra), bu yolun neden daha kısa ve selâmetli ve umûmiyyetli olduğunu îzâh etmektedir. Söyle ki:

(Evet, acz dahi,) -Acz, mutlak kudret sâhibinin tasarrufu altında olduğunu anlayıp cüz'î kudretiyle düşmânlarına, bâ-husûs mevt ve fenâyâ, zevâl ve firâka karşı elinden bir şey gelmediğini kabûl etmek, mevcûdât-ı Âlemi de öyle görmektir. İnsân, ne hayâtına, ne de memâtına mâliktir. Aczini insâna en fazla ihsâs ettiren mevt ve fenâ, zevâl ve firâk, belâ ve musîbetlerdir. Acz, insânın mayasına dâhil edilmiştir. Acz, **(aşk gibi, belki daha eslem)** daha selâmetli **(bir tarîktir ki, ubûdiyyet)** kulluk **(tarîkıyle mahbûbiyyete)** muhabbet-i İlâhiyyeye mazhar olma makâmına **(kadar gider.)** Âşık, muhibdir; o, Ellâh'ı sever; o, Ellâh'ı arıyor. Vedûd isminin ve muhibbiyyet makâmının mazharıdır. İnsânın kâbiliyyeti ne kadardır? Ne kadar Ellâh'ı sevip tanıyabilir? İnsânın kâbiliyyeti, bu husûsta çok cüz'î ve sönük kalıyor. Risâle-i Nûr tâlibi ise, mahbûbdur; mahbûbiyyet makâmına mazharıdır. Ellâh, onu sever; kendisini ona bildirir ve tanıttırır; zulmânî ve nûrânî, maddî ve ekvânî, esmâî ve sıfâtî yetmiş bin hicâbı kaldırıp lâ zamânî, lâ mekânî, lâ keyfî bir sûrette onu cemâl-i bâ-kemâliyle müşerref eder, tecelliyyât-ı Zâtîyyeye mazhar kılar.

Hulâsa: Biri, mürîd-i İlâhîdir; muhlistir; o, Ellâh'ı arar ve kâbiliyyeti nisbetinde O'na yaklaşır. Diğeri, murâd-ı İlâhîdir; muhleştir. Risâle-i Nûr tâlibini, Ellâh seçmiş, ondan râzî olmuş, onu sırr-ı verâset-i nübüvvete mazhar etmiş ve Kendisine yaklaştırmıştır.

Rivâyete göre, Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî, Dehla'ya gittiği vakit, Şâh-ı Dehlevî'ye bu fıkrayı söylemiş:

تَمَنَّا قَبُولَ شَرِّ دَارِمْ وَ دَائِمَ كِهْ نَا أَهْلَمْ مَدَدَ يَارُوحِ شَاهِ نَفْسِ بِنْدِي غَوْتِ كَيْلَانِي

Lügat: muhabbet, nübüvvet, tasarruf, tefekkür, udre(t), übüvvet, muhibb, muhlis, nisbet, dâhil, küllî, sinin

Şerh

Ya'nî: "Umarım ki; Şâh-ı Dehlevî beni kendine mürid olarak kabûl eder, dergâhından reddetmez. Biliyorum ki, nâ-ehilim. Bununla berâber, lâıyk olmadığım hâlde, kabûlüm için, Gavs-ı Geylânî ile Şâh-ı Nakşibendî'den medet beklerim."

Biz de aynı fıkrayı şöyle söylüyoruz: "Yâ Rab. Bizler, nâ-ehiliz. Kur'ân şâkirdliğine ve Risâle-i Nûr talebeliğine lâıyk değiliz. Bununla berâber, Senin dergâhında başta Kur'ân-ı Hakîm'i, Resûl-i Ekrem (asm)'ı, gelip geçmiş cümle enbiyâ ve evliyâyı, Üstâd Bediüzzamân (ra) Hazretlerini ve Hacı Hulûsî Bey'i şefâatçi ediyoruz. Onların şefâatlerine cümlemizi mazhar eyle! Onların hürmetine bizleri, Kur'ân şâkirdliğine ve Risâle-i Nûr talebeliğine kabûl buyur. Bizden râzı ol. Muhabbetullâh, muhabbet-i kelâmullâh ve muhabbet-i Resûlullâh ile bizleri serfirâz eyle. Âmîn."

"**Acz**", Ma'bûd-i Bi'l-hak ma'nâsında olan Ellâh isminin tecellîsinden geliyor. Ellâh kelimesinin ma'nâsı bütün esmâ-i İlâhiyyeyi ihtivâ etmekle berâber, asıl iki ismin ma'nâsını ihtivâ eder:

Biri: "**İlâh**" ve "**Ma'bûd**" isimleridir.

Diğeri: "**Hâkim**" ismidir.

Demek, Ma'bûd-i Bi'l-hak O'dur; Hâkim-i Âlem de O'dur. Bütün Âlem O'na ibâdet ettiğine göre, tekvînî ve teklîfî kânûnları da O koymuştur. Zîrâ, ibâdet, bir kânûn dâiresinde olur. O kânûnu vaz' eden Zât'ın mutlaka "**Hâkim**" olması lâzım gelir. Bu iki isim, biri birisiz olmuyor.

Şu Âlemde zamân bir ip, bir şerittir ki; herkesi asıp idâm ediyor; hiçbir mevcûd, zamânın elinden ve zamânın sebep olduğu mevt ve fenâdan, zevâl ve firâktan, belâ ve musîbetten, ta'mîr ve tahrîbden kendini kurtaramıyor. Demek, bütün mevcûdât âcizdir. Ölümün elinden kurtulmanın tek çâresi vardır. O da, zamânı durdurmaktır. Zamânı durdurmak için de gece ve gündüzün ve mevsimlerin deverânına engel olmak, bunun için de zerreden tâ Güneş Sistemine kadar bütün mevcûdâtta hükümfermâ olan harekâta "Dur!" demek lâzımdır. Zîrâ, zamân, kâinâtta hareketin netîcesinde vücûd bulmaktadır. Mâdem Âlemdeki hareketin önüne geçilmiyor. Mâdem gece ve gündüzün ve mevsimlerin vücûd bulmasına engel olunamıyor. Mâdem zamân durdurulamıyor. Öyle ise, bu dünyâda herkes ölüme mahkûmdur. İşte, ehl-i küfür ve dalâletin zamâna ve feleğe düşmânlıkları bu sırdandır. Cenâb-ı Hak, onların bu düşmânlıklarını şöyle haber vermektedir:

Lügat: muhabbet, hareket, harekât, kurt(a), dergâh, kelime, mahkûm, mevsim, sistem, belîğ, ismid, sinin

وَمَا يُهْلِكُنَا إِلَّا الدَّهْرُ "Onlar dediler ki: 'Bizi zamândan başkası helâk etmez.' " [113]

İşte, seyr-i sülûkun bir ma'nâsı, zamân denilen ipten kurtulmak için çâre aramak, mevt ve fenâ, zevâl ve firâkın kendisine ârız olmadığı Bâkî bir Zât'a yapışmaktır. Mevlâna Celâleddîn'in dediği gibi:

دَانِي سَمَاعٍ چِه بُود بِي خُود شَدَن زِهَسْتِي

أَنْدَرُ فَنَائِي مُطْلَقٌ ذَوْقِي بَقَا چَشِيدَن

Ya'nî: "Semâ' nedir, bilir misin? Vücûdundan vazgeçip fenâ-i mutlak makâmında Bâkî bir Zât'ın bâkî esmâsının âyînesi ve bâkî bir

".Âlemin namzedi olduğunu anlamakla bekâ zevkini tadmaktadır

Ey insân! Mâdem fânîsin; fenâdan kurtulmanın çâresini ara! Mâdem ölüsün; ölümün elinden kurtulmaya çalış! Bu derdin dermânı şudur ki; Bâkî bir Zât'ın bâkî esmâsına âyîne olduğunun ve dâr-ı bekâ için yaratıldığının şuûr ve idrâki içinde ol; ona göre çalış, gayret et! Zîrâ, hakikatte bütün Âlem bunun için dönüyor, hareket ediyor, çalışıyor, çabalıyor...

Demek, umûm mevcûdât ademden, i'dâmdan, mevtten kurtulmanın çâresini arıyor. İşte buna "**acz**" denir. İnsân, kendisinin ve Âlemin aczini anlayıp çâre arayınca; Kur'ân'ın lisânından şu müjdeyi işitir: "**Âlemde tasarruf eden bir Zât-ı Gaybî var; zamân O'nun elindedir. Bir gün gelecek o Zât-ı Gaybî, zamânı durduracak; dâr-ı bekâ olan Cennet'te sizi ebeden mes'ûd edecektir. Öyle bir memleket ki; orada hastalık, belâ, musîbet, ihtiyârluk, yorgunluk, ayıp, kusûr, elem, keder, ölüm, k usaca insânı mahzûn edecek ve korkutacak hiçbir hâl ve hâdise mevcûd değildir.**" Böylece tevhîd ve haşîr rûkûnleriyle tılsımı çözer, acz yarasını tedâvî eder, ubûdiyyet vazîfesini edâ etmekle Ma'bûd-i Bî'l-hakk'ı râzî eder, mahbûbiyyet makâmına, ya'nî o makâmın gölgesine ulaşır. İşte, Resûl-i Ekrem (sav)'in ana mesleği budur.

Tasavvuf ve tarîkat mesleğinde, sâlik, evvelâ bir ma'sûk-ı mecâziye bağlanır, ona âşık olur. O mecâzî ma'sûkun fenâsını bulduktan sonra Ma'sûk-ı Hakîkiyi

Lügat: memleket, tasarruf, tasavvuf, hareket, hâdise, hâdis, lüsün, sinin, sâlik

bulur, Vedûd ismine kavuşur. "**Acz, fakr, şefkat, tefekkür**" esâsları üzerine müesses olan "**Risâle-i Nûr Mesleği**" ise, böyle iki kademeli değildir. Acz ve fakr, mevt ve fenâyı, zevâl ve firâkı mevcûdâta verir. Mevcûdât üzerinde tezâhür eden cemâl ve kemâlî ise, esmâ ve sıfât-ı İlâhiyyeye teslim eder.

Evet, Cenâb-ı Hak, Vâcibü'l-Vücûd'dur. Başta insân olmak üzere umûm mevcûdât mümkünü'l-vücûddur. Burada iki vücûd karşımıza çıktı. Biri, Ellâh'ın vücûdu; diğeri mevcûdâtın vücûdudur. Ellâh (cc), insânı yaratmak irâde ettiğinde, evvelâ adem olan "**acz ve fakr, naks ve kusûr**" üzerine lâ zamânî, lâ mekânî, lâ keyfî bir sûrette "**vücûd**" sıfatıyla tecellî etti ve başta insân olmak üzere (Hakikat-ı Muhammediyye (asm) i'tibârıyla) umûm mevcûdâta vücûd ni'metini bahşetti. Mevcûdâtta görünen mehâsin ve kemâlât, başta vücûd sıfatı olmak üzere sâir esmâ ve sıfât-ı İlâhiyyeye âiddir. Acz, fakr, naks ve kusûr ise insânda eneye, Âlemde tabîata âiddir. İşte Risâle-i Nûr Mesleği, tâlib-i hakîkatî, mevcûdâta âşık ettirmeden, doğrudan doğruya bütün mehâsin ve kemâlâtın esmâ ve sıfât-ı İlâhiyyeden geldiğini ders verir; ademiyât denilen acz, fakr, naks ve kusûru ise ene ve tabîata teslim eder.

Vücûb-i vücûdu bulmak için, evvelâ sende mevcûd olan vücûdun sana âid olmadığını isbât etmek lâzımdır. Senin vücûdun, bir Zât-ı Vâcibü'l-Vücûd'un lâ zamânî, lâ mekânî, lâ keyfî bir tecellîsidir ki; sendeki ademiyâtla mezcolmuştur. Tahlîl netîcesinde sendeki vücûdun sana âid olmadığı, Vâcibü'l-Vücûd'un vücûdundan gelmiş bir vücûd olduğu bilinir. İnsânın torbasında acz, fakr, naks ve kusûrdan başka bir şey olmadığı görünür.

Velî, ademiyâtını tamâmen anlayıp "**acz, fakr, naks ve kusûr**"u kendisine alan, vücûd ismine lâayık bütün mehâsinini ise esmâ ve sıfât-ı İlâhiyyeye verendir. Ademiyâtı anlamayan, velî olamaz. Onun için, sâlikin evvelemirde vücûdundan vazgeçmesi lâzımdır. Vücûdundan vazgeçebilmesi için de evvelâ bir ma'sûk-ı mecâziye âşık olur. Aşkta ileri gide gide kendi vücûdunu unuttur veyâhúd vazgeçer gibi olur. Bu sefer o vücûda mübtelâ olur. O vücûdun da fenâsını bulur ve şöyleder: "*Bu da fânîdir, ölüme mahkûmdur. Öyleyse muhabbete lâayık değildir.*" Bâkî bir Zât'ı arar. O ma'sûkun âyînesinde Mahbûb-i Hakîkî olan Bâkî-i Zü'l-cemâl'i görür, netîcede Vedûd ismine vâsıl olur.

Lügat: muhabbet, muhammed, tefekkür, ediyye, mahkûm, şefkat, sâlik, vâcib

El-hâsıl: Vusûl veyâ velâyet, sâlikin ademiyyâtını anlayıp kendi vücûdundan vazgeçmesi, mümkünü'l-vücûdda Vâcibü'l-Vücûd'u bulması demektir.

"Risâle-i Nûr mesleği" ise, mevcûdâta âşık etmeden mevcûdâtın mevt ve fenâsını, zevâl ve firâkını, kısaca acz ve fakrını gösterir ve tâlib-i hakîkate şu dersi verir: **"Senin vücûdunda adem olan 'acz, fakr, naks, kusûr, cüz'î ilim, cüz'î irâde, cüz'î kudret, cüz'î hayât' gibi masdar-ı mutlak ve masdar-ı sâzecler sana âiddir. Cenâb-ı Hak, 'cüz'î hayât, cüz'î ilim, cüz'î irâde, cüz'î kudret, cüz'î sem', cüz'î basar, cüz'î kelâm' denilen ve adem olan bu yedi sıfât üzerine tecellî etmiş; netîcede sen, ademden vücûd rengini almışsun. Tahlîl netîcesinde şu vücûd, Vâcibü'l-Vücûd'dan gelmiştir. Ademiyyât ise, insâna âiddir."**

İşte, Risâle-i Nûr mesleğiyle hakîkate vâsıl olmak isteyenler, evvelâ ademiyyâtını derkedip daha sonra âyine-i rûhunda ve Âlemde Vâcibü'l-Vücûd'un esmâ, sıfât ve e'fâlini anlayıp müşâhede edenlerdir.

Evet, **"acz"** dahi **"aşk"** gibi, belki daha keskin bir sûrette insânı hakîkate vâsıl eder; makâm-ı ubûdiyyete eriştirir. **"Sen âcizsin. Sende tasarruf eden, Kadîr ismiyle müsemmâ bir Zât-ı Gaybî vardır. O Zât'ı bul!"** der. Kişi, aczini tam olarak anladığında, **"Kadîr"** ismiyle müsemmâ olan o Zât-ı Gaybî'yi bulur. Böylece makâm-ı mahbûbiyyete, ya'nî o makâmın gölgesine mazhar olur, ubûdiyyet tarîkiyle Ma'bûd, Mahbûb, Maksûd ve Matlûb olan Ellâh'a yaklaşır. İnsânın yaradılış gâyesi ubûdiyyettir. İnsân, bu dünyâyâ bir şey olmak için değil; var olan bir Zât'a karşı bir şey olmadığını anlamak için gelmiştir. İnsân, bu dünyâyâ taallüm ile tekemmül etmek için gönderilmiştir. Taallüm ile tekemmül etmek ise, acz, fakr, naks ve kusûrunu anlamak; bütün mehâsini, Zât-ı Vâcibü'l-Vücûd'a vermekle olur. Müellif (ra), şöyle buyuruyor:

"İnsânın vazîfe-i fıtriyyesi; taallümle tekemmüldür, duâ ile ubûdiyyettir. Ya'nî, 'Kimin merhametiyle böyle hakûmâne idâre olunuyorum? Kimin keremiyle böyle müşfikâne terbiye olunuyorum? Nasıl birisinin lütuflarıyla böyle nâzenînâne besleniyorum ve idâre ediliyorum?' bilmektir. Ve binden ancak birisine eli yetiştemediği hâcâtına dâir Kâdiyü'l-Hâcât'a lisân-ı acz ve fakr ile yalvarmaktır ve istemek ve duâ etmektir. Ya'nî, aczin ve fakrın cenâhlarıyla makâm-ı a'lâ-yı ubûdiyyete uçmaktır.

"Demek, insân bu Âleme ilim ve duâ vâsıtasıyla tekemmül etmek için gelmiştir. Mâhiyyet ve istidâd i'tibâriyle her şey ilme bağlıdır. Ve bütün ulûm-i hakîkiyyenin

Lügat: merhamet, tasarruf, tekemmül, taallüm, terbiye, udre(t), gönder, rengin, sinin, sâlik, vâcib

ŞERH

esâsı ve ma'deni ve nûru ve rûhu; ma'rîfetullâhtır ve onun üssü'l-esâsı da î mân-ı billâhtır." [114]

Ekser ehl-i tarîkat, sâlikin Cenâb-ı Hakk'a vâsıl olması için en kısa yolun aşk olduğunu söylemişler ve bu meslek ile hareket etmişlerdir. Bunun sebebi de şudur ki:

Aşk, şiddetli bir meyil olduğundan, âşık olan bir kulun kalbinde ma'sûkuna karşı bir incizâb meydâna gelir. Âşık, ma'sûkuna vuslat (kavuşmak) ister; firâk ve ayrılığı kabûl etmez. "**Kişi sevdiğiyle berâberdir**" hadîsinin sırrınca, her dâim onun huzûrunda olmak ister. Her ne şeye baksa, sevdiğinin cemâlini görür. Hattâ, öyle olur ki; ma'sûkundan başka bir şey göremez olur. Hem âşık, ma'sûkunda fânî olur; onun ahlâkıyla ahlâklanır. Hem âşık, sevdiğinde ayıb ve kusûr görmez; onun her şeyini güzel görür.

İşte, aşk-ı îlâhî eğer bir kalbde hâsıl olursa; kul, onun incizâb ve câzibesiyile uzun tarîkat yolunu çabuk kat' eder. O yoldaki bütün meşakkat ve eziyetlere, aşktan gelen bir şevkle tahammül eder. Her şeyde Cenâb-ı Hakk'ın cemâlini görür. Böylece, her dâim huzûr-ı îlâhîde olduğunu bilir; gaflete düşmez; Ellâh'ı unutmaz; Ellâh'dan gelen her şeyi hâş görür. Hem aşkın gözü ayıb ve kusûrda kör olduğu için, Cenâb-ı Hakk'a hiçbir kusûr vermez, hep O'nu tenzîh eder ve medh ü senâda bulunup hamdeder. Hem aşkın verdiği tarafdârlık ile, şübhe ve vehme düşmez. Şübehât ordusu ona hücum etse; Ellâh'a yakın ve î mânını sarsmaz. Hem ma'sûku olan Cenâb-ı Hak'ta fânî olur; ahlâk-ı îlâhiyye ile ahlâklanıp O'nun rızası hâricine çıkmaz. Daha bunlar gibi aşkın pek çok meziyyetleri vardır.

Fakat, bunlarla berâber, şu yolda pek çok vartalar ve kusûrlar da mevcûddur. Evvelâ, "**Hâtîme**"de de anlatılacağı üzere, aşk ile hareket eden bir kişi, Cenâb-ı Hakk'ın muhabbetine ulaşmak ve aşk-ı hakîkiye nâil olmak için mecâzî aşklardan, ya'nî mahlûkâtın muhabbetinden kurtulması gerekmektedir. Bunun için de, mahlûkâtın fenâ ve zevâllerini ve kusûrlarını görmesi lâzımdır. Muhabbet gözü, ayıb ve kusûr görmediği ve sevdiğinden ayrılmak istemediği için, mecâzî mahbûbların fenâ ve zevâllerini ve kusûrlarını görmekte zorlanır ve onlarda bir

Lügat: meziyyet, meşakkat, muhabbet, tahammül, hareket, şiddet, sinin, sâlik, şübhe

nev'ı bekâ tevehhüm eder. Bu hâlin izâlesi çok müşkildir. Hem bir mecâzî mahbûbdan kurtulsa, diğer birine mübtelâ olabilir.

Hem Cenâb-ı Hakk'ı sevmesi için, evvelâ O'nu tanınması gerekmektedir. O hâlde, bidâyette bir kimsenin aşk-ı İlâhîye mazhar olması, eğer bir mevhibe-i İlâhiyye olmazsa müşkildir.

Hem âşık, nazlıdır. Sevdiğinden bir mukâbele ister. Bu ise ubûdiyyet tavrına münâsib düşmez. Bütün âşık velîlerin şatahâtlı sözleri, bâlâ-pervâzâne (yüksekten uçar gibi) tavırları, birer nazdır, birer mukâbele istemektir. Ya'nî, bir derece enâniyyeti terk etmemektir. Müellif (ra şöyle buyuruyor:

"Bir kısım ehl-i zevk ve şevk, sülûkünde 'fahır, nazı, şatahâtı, teveccüh-i nâsı ve merciyyeti'; şükre, niyâza, tazarruâta ve nâstan istiğnâya tercih etmekle vartaya düşer. Hâlbuki, en yüksek mertebe ise, ubûdiyyet-i Muhammediyyedir ki, 'Mahbûbiyyet' unvânıyla ta'bîr edilir. Ubûdiyyetin ise sırr-ı esâsı; 'niyâz, şükür, tazarru', hu şû', acz, fakr, halktan istiğnâ' cihetiyle o hakikatın kemâline mazhar olur. Ba'zı evliyâ-i azîme, fahr ve naz ve şatahâta muvakkaten, ihtiyârsız girmişler; fakat o noktada, ihtiyâren onlara iktidâ edilmez; hâdîdirler, mühdî değillerdir; arkalarından gidilmez!" [115]

Hem âşık, her şeyi ma'sûkuna fedâ ettiği ve hattâ ma'sûkundan başka her şeyi tahkîr ve zemmettiği için, aşk ayağı ile hareket eden velîler, vahdetü'l-vücûd ve vahdetü's-şuhûd mesleğine girmişler. Bu ise, Kur'ân'ın câdde-i kübrâsına münâsib düşmemektedir ve velâyet-i kübrânın yüksek makâmına göre çok düşüktür.

İşte daha bunlar gibi, "**aşk**" yolunda pek çok vartalar ve kusurlar vardır.

Ammâ, "**acz ve fakr**" yolu ise, böyle değildir. O yol, hem daha keskin ve kısa, hem daha selâmetli ve umûmiyyetlidir. Şöyle ki;

"**Acz**"; kulun, kendisinin ve Âlemin zevâl ve fenâsını görüp, bu ölüm ve zevâle karşı nihâyet derecede âciz olduklarını; hem kendisinin ve her şeyin mahlûk olduğunu ve hiçbir kudretlerinin bulunmadığını; bütün kuvvet ve kudretin, yalnız Cenâb-ı Hakk'a âid olduğunu görmesidir.

"**Fakr**" ise; kendisinin ve Âlemin, mülkte hiçbir hisselerinin olmadığını;

Lügat: ehl-i zevk, muhammed, teveccüh, tevehhüm, bidâyet, hareket, mertebe, mevhibe, udre(t), ediyye, dilir, sinin

bütün mülkün Ellâhu Teâlâ'ya âid olduğunu ve kendisinin ve Âlemin her husústa muhtâc olduğunu bilmesidir.

Evet, insân, gaflet ile kendisini unuttur ve nihâyetsiz olan aczinden gaflet eder. Ölümü düşünmez, düşünse de başkasına verir. Kendinde bir iktidâr var olduğunu tevehhüm eder. Böyle bir nefis, ubûdiyyete girmez ve evâmîr-i îlâhiyyeye karşı temerrüd edip isyân eder. Bütün mahlûkâtı da kendine kıyâs ederek nihâyette, **مِنْ يُحْيِي الْعِظَامَ وَهِيَ رَمِيمٌ** "*Kim bu çürümüş kemikleri ihyâ edecek?" [116]* diye kudret-i îlâhiyyeye karşı meydân okur.

Hem bu insân, diğer mahlûkâtı da kendisine kıyâs ettiğinden onların dahi âciz birer mahlûk olduklarını bilmez. Bu sebeble onlardan korkar ve titrer.

İşte bu gafletten uyanmanın ilk şartı, râbîta-i mevt'tir. Ya'nî, ölümü düşündürmektir. İnsân, ölümü düşünüp kendisinin ve bütün Âlemin, zevâl ve fenâ içinde yuvarlandığını ve nihâyette ölüme mahkûm olduklarını derk ettiğinde, mâhiyyetinde dercedilen hadsiz aczi fark eder. Bütün mahlûkâtın da kendi gibi âciz ve zayıf olduğunu anlar. O vakit kendine 'itimâddan ve mahlûkâta istinâddan vaz geçer. Bir Kadîr-i küll-i şey'i arar ve tevekkül ve ubûdiyyetle O'nun dergâhına ilticâ ederek O'nun kudretine istinâd eder. Da'vâyı bırakıp, duâyı iltizâm eder.

İşte şu insân, elini kendi nefisinden çektiğinde, doğrudan doğruya Kadîr-i Zül'-celâl'e verir ve O'na kul olur. Kulluk ve ubûdiyyet ile kendini O'na teslim eder. Yalnız O'na tevekkül eder. Böylelikle en yüksek makâm olan ubûdiyyet makâmına kolaylıkla ulaşabilir. Ubûdiyyet ise, mahbûbiyyet makâmıdır. Çünkü, ubûdiyyet, sünnet-i seniyyeye ittiba' etmektir. Sünnete ittiba' eden ise, muhabbet-i îlâhiyyeye mazhar olur. Nitekim gelecek âyet-i kerîme bu hakikati ifâde etmektedir:

قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ

"Ey Resûlüm !De ki; eğer Ellâh'ı severseniz, bana ittiba' edin ki; Ellâh da sizi sevsin, sizden râzı olsun." [117]

Lügat: sünnet-i seniyye, muhabbet, temerrüd, tevehhüm, tevekkül, seniyye, udre(t), cedile, dergâh, hadsiz, mahkûm, sünnet, sinin

Metin

Fakr dahi Rahmân ismine îsâl eder.

Şerh

Evet, Cenâb-ı Hak, sevdiği bütün hâlleri, Habîb'inde (asm) cem' etmiştir. Ubûdiyyetle O'nun sünnet-i seniyyesine ittiba' eden bir kişi de Habîbullâh'ın zilli altında makâm-ı mahbûbiyyete, ya'nî o makâmın gölgesine mazhar olur.

Bunun sırrı şudur ki: Cenâb-ı Hak, evvelen ve bizzât Kendini ve kendi esmâ-i hüsnâsını sever ve mahlûkâtı da kendi san'atını ve esmâsının nakışlarını gösterdikleri için sever. Sünnet-i seniyyeye ittiba' eden ve ubûdiyyet dâiresine giren bir kul ise, bin bir ism-i İlâhinin cilvelerini kendinde gösterdiğinden ve o esmânın tecelliyyâtına âyine olduğundan ve Habîbullâh (asm)'a benzediğinden, muhabbet-i İlâhiyyeye mazhar olur. Üstâd Bediüzzamân (ra) Hazretleri'nin dediği gibi: *"Sünnet-i seniyyeyi esâs tutan, Habîbullâh'ın zilli altında makâm-ı mahbûbiyyete mazhurdur."* [118]

Hem şu insân, bütün mahlûkâtı da kendi gibi birer âciz kul olarak gördüğü için, hadsiz korkulardan kurtulur. Yalnız Cenâb-ı Hak'tan korkar ve sâdece O'na kulluk eder.

Bu **"aciz yolu"**, aşkdan daha keskin olduğu gibi; hem daha selâmetlidir, hem de tâlib-i hakîkati, Makâm-ı Mahmûd-i Muhammediyye (asm) olan mahbûbiyyet makâmına, ya'nî o makâmın gölgesine vâsıl eder. Aşk ise, makâm-ı muhibbiyyete kavuşturur. Aşkın varta ve kusurları onda yoktur. Çünkü aciz, mukâbele istemez, bâlâ-pervâzâne da'vâları bulunmaz. Vahdetü'l-vücûd ve vahdetü'ş-şuhûdda olduğu gibi; kâinâtı ve kendini inkâr etmez ve hayâl perdesinde saklamaz. Belki onları, kendi hesâbına çalışmaktan azledip, ubûdiyyetle Cenâb-ı Hak hesâbına çalıştırır ve esmâ-i hüsnâyâ âyinedârlık makâmına çıkarır. Bu mevzû, ileride daha tafsîlâtlı bir sûrette îzâh edilecektir.

İşte, Müellif (ra)'ın metinde geçen, **"Aciz dahi, aşk gibi, belki daha eslem bir tarîktir ki; ubûdiyyet tarîkiyle mahbûbiyyete kadar gider"** cümlesinin ma'nâsı budur.

(Fakr dahi Rahmân ismine îsâl eder) kavuşturur. Fakr ise; insânın kendisinin ve bütün Âlemin mülkte hiçbir hisselerinin olmadığını; bütün mülkün Ellâhu Teâlâ'ya âid olduğunu; kendisinin ve Âlemin her husûsta muhtâc olduğunu bilmesidir. Müellif (ra), insânın bu fakr cihetini şöyle ifâde etmiştir:

Lügat: sünnet-i seniyye, muhabbet, muhammed, evvelen, seniyye, ediyye, hadsiz, muhibb, sünnet, inkâr, sinin

"İnsân, kâinâtın ekser envâna muhtâc ve alâkadârdır. İhtiyâcâtı Âlemin her tarafına dağılmış, arzûları ebede kadar uzanmış... Bir çiçeği istediği gibi, koca bir bahârı da ister. Bir bahçeyi arzû ettiği gibi, ebedî Cennet'i de arzû eder. Bir dostunu görmeğe müştâk olduğu gibi, Cemil-i Zül'-celâl'i de görmeye müştâktır. Başka bir menzilde duran bir sevdiğini ziyâret etmek için o menzilin kapısını açmaya muhtâc olduğu gibi; berzaha göçmüş yüzde doksan dokuz ahabbını ziyâret etmek ve firâk-ı ebedîden kurtulmak için koca dünyânın kapısını kapayacak ve bir mahşer-i acâib olan âhiret kapısını açacak, dünyâyı kaldırıp âhireti yerine kuracak ve koyacak bir Kadîr-i Mutlak'ın dergâhına ilticâya muhtâctır.

"İşte şu vaz'iyette bir insâna hakikî Ma'bûd olacak; yalnız, herşeyin dizgini elinde, herşeyin hazînesi yanında, herşeyin yanında nâzır, her mekânda hâzır, mekândan münezzeh, aczden müberrâ, kusûrdan mukaddes, nakıstan muallâ bir Kadîr-i Zül'-celâl, bir Rahîm-i Zül'-cemâl, bir Hakîm-i Zül'-kemâl olabilir. Çünkü, nihâyetsiz hâcât-ı insâniyyeyi îfâ edecek, ancak nihâyetsiz bir kudret ve muhîr bir ilim sâhibi olabilir. Öyle ise, Ma'bûdiyyete lâayk yalnız O'dur.

"İşte ey insân! Eğer yalnız O'na abd olan, bütün mahlûkât üstünde bir mevki' kazanırsın. Eğer ubûdiyyetten istinkâf etsen, âciz mahlûkâta zelîl bir abd olursun. Eğer enâniyyetine ve iktidârına güvenip tevekkül ve duâyı bırakıp, tekebbür ve da'vâya sapsan; o vakit iyilik ve îcâd cihetinde arı ve karıncadan daha aşağı, örümcek ve sinekten daha zaîf düşersin. Şer ve tahrîb cihetinde; dağdan daha ağır, tâúndan daha muzır olursun." [119]

Zamânın hükmü altına girmekten kendini kurtaramayan mevcûdât, bâ-husús insân, zamânın dönmesiyle hadsiz ihtiyâcâtla karşılaşır. Meselâ; tahrîb olan zerrât-ı bedeniyenin yerine yenilerinin gelip vazîfe görebilmeleri için insân rızka muhtâctır. İnsânın ihtiyâcâtı ebede kadar uzanmıştır. İnsân, bu kadar ihtiyâcların eleminden kurtulmak için bir çâre arar. Kur'ân'ın irşâdıyla Rahmân ismiyle müsemmâ bir Zât-ı Gaybî'yi bulur. Duâ ve niyâz ile ihtiyâcâtını O'na arzeder, O'nun hazîne-i rahmetinden istimdâd eder. Böylece hadsiz ihtiyâcâtın hâsıl olan elemelerden halâs olur.

Hakikat-i hâl böyle iken, insân gaflet ile kendi fakîrliğini ve ne kadar muhtâc

Lügat: mahşer-i acâib, istinkâf, mukaddes, tekebbür, tevekkül, deniyye, kurt(a), udre(t), dergâh, hadsiz, menzil, âhiret, istim, âhire

Metin

Hem şefkat dahi, aşk gibi, belki daha keskin ve daha geniş bir tarîktir ki, Rahîm ismine îsâl eder.

Şerh

olduğunu unutuyor. Kendisini ve bütün mahlûkâtı hadsiz ni'metlerle terbiye eden Rahmân-ı Zü'l-cemâl ve Ganiyy-i Ale'l-ıtlak'ı tanımak istemiyor. Kendini müstağnî gördüğü için evâmir-i İlâhiyyeye itaat etmiyor ve hadsiz ni'metlerine mukâbil ubûdiyyetle şükretmiyor. Belki, kendini müstağnî ve müstakil tevehhüm ettiğinden, Cenâb-ı Hakk'ın şiddetli emirlerine karşı tuğyân ile isyân ediyor. Böylelikle, şu âyet-i kerîmenin zemm ve tehdîdine dûçâr oluyor:

أَنْ رَأَاهُ اسْتَغْنَى ﴿٥٦﴾ كَلَّا إِنَّ الْإِنْسَانَ لَبِطْعَى *Muhakkak insân, kendisini müstağnî gördüğü için, tuğyân edip haddini*

tecâvüz eder. [120]

Hem diğer mahlûkâtı da kendisi gibi tasavvur ettiğinden, ya'nî her birini, kendi kendine mâlik tevehhüm ettiğinden; ona menfaati olan her şeyi âdetâ kendine rab ittihâz eder.

Eğer insân, kendi fakrını ve mahlûkâtın fakrını derk etse ve mülkün yalnız Cenâb-ı Hakk'a âid olduğunu anlasa; hem kendisinin ve bütün Âlemin hadsiz ihtiyâcât içinde bulunduğunu ve o ihtiyâcların hiçbirine ellerinin yetiemediğini, ancak her şeye mâlik olan ve her şeyin hazînesi yanında olan ve her yerde hâzır ve nâzır olan bir Zât'ın, kendisinin ve Âlemin ihtiyâclarını karşılayabileceğini bilse; o Mâlik-i Zü'l-cemâl'in rahmetine ilticâ eder ve ubûdiyyet lisânıyla duâ ve suâl ederek o Rahmân'ın dergâhına mürâcaat eder ve şirkten ve hadsiz minnetlerden kurtulup şükre girer.

İşte, "**fakr**" dahi acz gibi keskin ve selâmetli bir yoldur ki; Rahmân ismine îsâl eder.

(Hem şefkat dahi, aşk gibi, belki daha keskin ve daha geniş bir tarîktir ki; Rahîm ismine îsâl eder.)

"**Şefkat mesleği**"; kişinin kendisinin ve bütün Âlemin zevâl ve fenâsını, acz ve fakrını ve buna mukâbil ma'rûz kaldıkları ve mübtelâ oldukları hadsiz belâ ve düşmânları, ihtiyâc ve arzûlarını anlayıp onlara şefkat etmesidir. Bunları derk eden ve mahlûkâta şefkat eden insân, kendisi dahi âciz ve fakîr olduğundan, şu

Lügat: tasavvur, tevehhüm, menfaat, muhakka, terbiye, dergâh, hadsiz, minnet, şefkat, şiddet, sinin

çâresiz ve zayıf şefkati kendine ve Âleme bir fâide vermediğinden, ya'nî ne kendini, ne de Âlemi belâ ve musîbetlerden, zevâl ve fenâdan kurtaramadığından, ve kendinin ve Âlemin ihtiyâc ve arzûlarını yerine getiremediğinden, kalbinde bir ıztırâb ve yangın hisseder. Şu ıztırâb ve yangın, bir Kadîr-i Rahîm'in dergâhına ilticâyâ bir şevk verir ve kendindeki bu şefkatin, Rahîm ismiyle müsemmâ bir Zât'ın şefkatinin bir cilvesi olduğunu anlar. Kendi cüz'î ve âciz şefkatine bedel, o Kadîr-i Rahîm'in küllî şefkatini bulur. Kendini ve her şeyi o rahmete teslim ederek cefâdan kurtulup safâyâ kavuşur.

Nasıl ki; Yûsuf (as)'ı kaybeden Ya'kûb (as), kendindeki şefkat vâsıtasıyla Rahîm-i Zü'l-cemâl'in rahmetini buldu ve o rahmetin hıfz ve lütfuna i'timâd edip, **فَاللَّهُ خَيْرٌ حَافِظًا وَهُوَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ** "Ellâhu Teâlâ, muhâfaza edenlerin en hayırlısıdır ve merhamet edenlerin en merhametlisidir" [121] dedi. İşte, insânın ve kâinâtın, zevâl ve fenâ içinde kaybolmalarını ve hadsiz düşmânlara karşı ve nihâyetsiz ihtiyâcât içinde boğuşmalarını gören ve onlara şefkat eden insân, kendi cüz'î şefkatiyle Rahîm-i Mutlak'ın şefkatini bulur, ve rûhunu ve Âlemi o Rahîm'in rahmetine teslim eder.

Bu îzâhattân anlaşıyor ki; "şefkat", daha evvel îzâh edilen acz ve fakr esâsları üzerine müessestir.

Kur'ân-ı Hakîm'den alınan Risâle-i Nûr Mesleği, aşkdan ziyâde şefkat esâsı üzerine gider. Çünkü, şefkat de aşk gibidir. Fakat, daha keskin ve daha geniştir. Hem aşk gibi vartaları bulunmamaktadır. Bu hususun daha iyi anlaşılması için, Müellif-i Muhterem (ra)'ın, şefkat ve aşk arasındaki farkları anlattığı şu ifâdelere dikkat etmek gerekir:

"Kardeşim! Ben, **الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ** isimlerini öyle bir nûr-i a'zam görüyorum ki, bütün kâinâtı ihâta eder ve her rûhun bütün hâcât-ı ebediyyesini tatmîn edecek ve hadsiz düşmânlarından emîn edecek, nûrlu ve kuvvetli görünüyorlar. Bu iki nûr-i a'zam olan isimlere yetişmek için en mühim bulduğum vesîle, fakr ile şükür, acz ile şefkattir; ya'nî ubûdiyyet ve iftikârdır.

Lügat: merhamet, muhterem, kurt(a), dergâh, dikkat, ediyye, hadsiz, şefkat, fâide, küllî

"Şu mes'ele münâsebetiyle hâtıra gelen ve muhakkikine, hattâ bir üstâdım olan İmâm-ı Rabbânî'ye muhâlif olarak diyorum ki:

"Hazret-i Ya'kûb aleyhisselâmın Yûsuf aleyhisselâma karşı şedîd ve parlak hissiyyâtı, muhabbet ve aşk değildir, belki şefkattir. Çünkü şefkat, aşk ve muhabbetten çok keskin ve parlak ve ulvî ve nezîhtir ve makâm-ı nübüvvete lâyıktır. Fakat, muhabbet ve aşk, mecâzî mahbûblara ve mahlûklara karşı derece-i şiddette olsa, o makâm-ı muallâ-i nübüvvete lâyük düşmüyor.

"Demek, Kur'ân-ı Hakîm'in parlak bir icâz ile, parlak bir sûrette gösterdiği ve ism-i Rahîm'in vusûlüne vesîle olan hissiyyât-ı Ya'kûbiyye, yüksek bir derece-i şefkattir. İsm-i Vedûd'a vesîle-i vusûl olan aşk ise, Züleyhâ'nın Yûsuf aleyhisselâma karşı olan muhabbet mes'elesindedir.

"Demek, Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyân, Hazret-i Ya'kûb aleyhisselâmın hissiyyâtını ne derece Züleyhâ'nın hissiyyâtından yüksek göstermişse, şefkat dahi o derece aşktan daha yüksek görünüyor.

"Üstâdım İmâm-ı Rabbânî, aşk-ı mecâziyi makâm-ı nübüvvete pek münâsib görmediği için demiş ki: **'Mehâsin-i Yûsufiyye, mehâsin-i uhreviye nev'inden olduğundan, ona muhabbet ise mecâzî muhabbetler nev'inden değildir ki, kusûr olsun.'**

"Ben de derim: Ey Üstâd, o tekellüflü bir te'vildir. Hakikat şu olmak gerektir ki: O, muhabbet değil, belki yüz def'a muhabbetten daha parlak, daha geniş, daha yüksek bir mertebe-i şefkattir.

"Evet, şefkat bütün envâıyla latîf ve nezîhtir. Aşk ve muhabbet ise, çok envâuna tenezzül edilmiyor.

"Hem şefkat pek geniştir. Bir zât, şefkat ettiği evlâdı münâsebetiyle, bütün yavrulara, hattâ zî-rûhlara şefkatini ihâta eder ve Rahîm isminin ihâtasına bir nev'ı aynadârlık gösterir. Hâlbuki, aşk, mahbûbuna hasr-ı nazar edip herşeyi mahbûbuna fedâ eder. Yâhûd mahbûbunu i'lâ ve senâ etmek için başkalarını tenzîl ve ma'nen zemmeder ve hürmetlerini kurar. Meselâ biri demiş: **'Güneş mahbûbumun hüsnünü görüp utanıyor; görmemek için bulut perdesini başına çekiyor.'** Hey aşık efendi! Ne hakkın var, sekiz İsm-i A'zamın bir sahife-i nûrânisi olan Güneşi böyle utandırıyorsun?

"Hem şefkat hâlistir, mukâbele istemiyor, sâfî ve ıvazsızdır. Hattâ, en âdî merte-

Lügat: muhabbet, muhakkik, nübüvvet, tekellüf, tenezzül, mertebe, übüvvet, efendi, sahife, şefkat, şiddet

bede olan hayvânâtın yavrularına karşı fedâkârâne, ıvazsız şefkatleri buna delîldir. Hâlbuki, aşk ücret ister ve mukâbele taleb eder. Aşkın ağılamaları bir nev'î talebdir, bir ücret istemektir.

"Demek, suver-i Kur'âniyyenin en parlağı olan Sûre-i Yûsuf'un en parlak nûru olan Hazret-i Ya'kûb (as)'ın şefkati, ism-i Rahmân ve Rahîm'i gösterir ve şefkat yolu, rahmet yolu olduğunu bildirir. Ve o elem-i şefkate devâ olarak da **فَاللَّهُ خَيْرٌ حَافِظًا وَهُوَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ** dedirir." [122]

Şefkat ve aşk arasındaki şu farklardan dolayı, şefkat esâsı üzerine giden ehl-i velâyetle, aşk esâsı üzerine giden ehl-i velâyetin meslekleri arasında üç noktada fark vardır:

Birinci Fark: "Şefkat", bütün envâyıyla nezîhtir, makâm-ı nübüvvete lâyıktır. Fakat, "**aşk**", mahlûkâta derece-i şiddette olursa, makâm-ı nübüvvete lâyük düşmüyor. Çünkü, şefkatin sebebi, mahlûkâtın "**acz, fakr ve kusûr**"udur. Muhabbetin sebebi ise, "**cemâl, kemâl ve ihsân**"dır. Cemâl, kemâl ve ihsânın hakîkî sâhibi, sâdece Ellâhu Teâlâ olduğu için, muhabbet ve aşk yalnızca O'na mahsûstur. Binâenaleyh, mahlûkât, bizzât muhabbete lâyük değillerdir. Ancak cemâl, kemâl ve ihsân-ı İlâhînin birer âyinesi oldukları için ma'nâ-i harfiyle sevillebilirler. Bu sebeble, mahlûkâta olan muhabbet, derece-i şiddette ve ma'nâ-i ismiyle olursa, Cenâb-ı Hakk'ın muhabbetine perde ve mâni ' olur. Binâenaleyh, aşk ayağıyla giden ekser ehl-i velâyet, kâinâtı unutmak veyâ inkâr etmek mecbûriyyetinde kalmışlardır.

Ammâ, şefkat böyle değildir. Mahlûkâtın mâhiyyeti acz, fakr ve kusûrdan ibâret olduğu için, onlara şefkat etmek güzeldir ve makâm-ı nübüvvete lâyük ve ubûdiyyete münâsibdir. Şefkat, aşk gibi değildir. Şefkat eden kişiye itâb olunmaz. Çünkü, onun şefkati, mahlûkâta bir kemâl veyâ cemâl veyâ ihsân gördüğü için değil; belki onların naks ve kusûrlarını, acz ve fakrlarını, zevâl ve fenâlarını gördüğü içindir. Bu sırra binâen, şefkat eden kişi, bu şefkatiyle Cenâb-ı Hakk'ı bütün kusûrâtan tenzîh edip, cümle kusûrâtı insândaki eneye ve Âlemdeki tabîata verir. Bu sebeble şefkat, bütün envâyıyla nezîhtir. Fakat, mahlûkâta karşı

Lügat: binâenaleyh, muhabbet, nübüvvet, übüvvet, binâen, birinc, seville, şefkat, şiddet, inkâr

Şerh

olan muhabbetin çok envâina tenezzül edilmez. Çünkü, bu muhabbetin ekserinde Ellâh'ı unutmak ve mahlûkâtı ma'nâ-i ismîyle cemâl, kemâl ve ihsân sâhibi tevehhüm etmek ma'nâsı vardır. Binâenaleyh, şefkat ayağıyla giden ehl-i velâyet, kâinâtı unutmaya veyâ inkâra mecbûr değildir.

İkinci Fark: Şefkat, pek geniştir. Bir zât, şefkat ettiği evlâdı münâsebetiyle, bütün yavrulara, hattâ zî-rûhlara şefkatini ihâta eder ve Rahîm isminin ihâtasına bir nev'î âyinedârlık gösterir. Hâlbuki, aşk, mahbûbuna hasr-ı nazar edip herşeyi mahbûbuna fedâ eder. Yâhûd mahbûbunu i'lâ ve senâ etmek için başkalarını tenzîl ve ma'nen zemmeder ve hürmetlerini kırar.

Bu sırra binâen, aşk ayağıyla giden ehl-i velâyet, vahdetü'l-vücûd ve vahdetü'ş-şuhûd mesleğine girmişler; kâinâtı tahkîr ederek ya reddetmiş veyâ unutmuşlar. Ta'bîr-i diğerle; mevcûdâtı bir nev'î adâvet gösterip, ya vahdetü'l-vücûdda olduğu gibi mevcûdâtı i'dâm cezâsına mahkûm etmişler veyâhûd vahdetü'ş-şuhûdda olduğu gibi nisyân hapsine mahkûm etmişlerdir. Hâlbuki, şefkat ayağıyla giden Risâle-i Nûr, kâinâtı inkâr etmemiş; belki mevcûdâtın, Rahîm isminin ihâtasına âyine olduğunu göstermiş; onlara Cenâb-ı Hak nâmına şefkat edilmesi gerektiğini ders vermiş; onları fenâya atmak, i'dâm veyâ hapis cezâsına mahkûm etmek yerine, onların fenâya mahkûm olmadığını, bekâya mazhar olduğunu bildirmiş; mevcûdât-ı Âlemin, Bâkî-i Zü'l-celâl'in âyinesi ve me'mûr-i musahharı olmak gibi yüksek bir rütbeye sâhib olduğunu i'lân etmiştir.

Üçüncü Fark: Şefkat hâlistir, mukâbele istemiyor, sâfî ve garazsızdır. Hâlbuki, aşk, ücret ister ve mukâbele taleb eder.

Bu sırra binâen, aşk ayağıyla giden ehl-i velâyet, naz makâmına girmiş ve onlardan meselâ "**Ene'l-Hak**" demek gibi şatahâtî sözler ve bâlâ-pervâzâne hâller sudûr etmiştir. Bunlar, aşkın bir nev'î ücret taleb etmesidir. Ammâ, şefkatte böyle nazlı hâller bulunmaz. O, sâfî ve hâlisdir. Bu yolda giden ehl-i velâyet, kendinde ve Âlemde acz, fakr ve kusúrdan gayrı bir şey görmez ki, da'vâya sapsın ve naz yapsın. Belki, o, kendindeki ve Âlemdeki acz, fakr ve kusúra karşı rahmet-i îlâhiyenin tecellîsini ister ve o tecellîye mazhar olmak ona kâfidir. Rahmet-i îlâhiyenin celbi için acz, fakr ve kusúrunu daha ziyâde göstermeye çalışır. Bu sebeble, Risâle-i Nûr, şefkat ayağıyla giden tálîbine, ubûdiyyet ve niyâz makâmını gösterir ve onu hâlis bir abd olmaya sevk eder.

Lügat: binâenaleyh, muhabbet, tenezzül, tevehhüm, binâen, ekseri, mahkûm, şefkat, inkâr

Metin

Hem tefekkür dahi, aşk gibi, belki daha zengin, daha parlak, daha geniş bir tarîktir ki, Hakîm ismine îsâl eder.

Şerh

(Hem tefekkür dahi, aşk gibi, belki daha zengin, daha parlak, daha geniş bir tarîktir ki; Hakîm ismine îsâl eder.)
“Tefekkür”, Kur’ân-ı Hakîm’in âyetlerinin i’câzından gelen istidlâl yoluyla san’attan Sâni’i; ni’metten Mün’im’i bulmaktır. Bu tefekkür, Ehl-i Felsefe’nin veyâ Ehl-i Kelâm’ın tefekkürleri cinsinden değildir. Kur’ân-ı Hakîm’in gösterdiği bir tefekkür usûlüdür ki; âyât-ı Kur’âniyye, en zor ve müşkil mes’eleleri, gâyet kolay ve ma’kûl bir sûrette delîllerle beyân etmiş, husûsan temsîlât-ı Kur’âniyye vâsıtasıyla gaybî olan pek çok hakâik-ı dakıkayı, âdetâ göz ile görünüyormuş gibi; bedîhî bir sûrette isbât etmiştir. Ehl-i velâyetin keşf ve şuhûd ile anladıkları mes’eleleri, istidlâl yoluyla avâma dahi göstermiştir. Ehl-i fen ve felsefenin hayâllerinin dahi ulaşamadığı noktalarda, talebesini dolaştırmıştır. Onların boşuldukları madde, Kur’ân şâkirdlerinin ayağını dahi islatamamıştır. İşte Risâle-i Nûr, Kur’ân-ı Hakîm’in bu sırr-ı i’câzını keşfetmiş ve onun gösterdiği bu tefekkür usûlüyle hareket etmiştir. Binâenaleyh, bu tefekkür usûlünü yanlış anlayıp, Risâle-i Nûr’u fennî ve felsefî bir eser gibi mütâlea etmek hatâdır.

RİSALE-İ NÛR’DAKİ TEFEKKÜR VE İSTİDLÂL

MESLEĞİ NASILDIR?

Risâle-i Nûr, tefekkür ve istidlâlde, vâhidiyyet ve ehadiyyet tecellîsini esâs tutmuştur. Şöyle ki: Cenâb-ı Hakk’ın vâhidiyyet ve ehadiyyet sûretinde iki nev’ı tecellîsi vardır.

“Vâhidiyyet”; Cenâb-ı Hakk’ın ef’âl, esmâ ve sıfât cihetinde birliğidir ki; her bir fiil, isim ve sıfatının umûm Âlemi ihâta etmesidir.

“Ehadiyyet” ise Zât’ının birliğidir ki; Cenâb-ı Hakk’ın mekândan münezzehiyyetiyle birlikte her yerde hâzır ve nâzır olması ve bütün ef’âl, esmâ ve sıfatının her birşeyde berâber tecellî etmesidir.

Lügat: binâenaleyh, ehl-i kelâm, vâhidiyyet, ehadiyyet, tefekkür, felsefe, felsefî, hareket, binâen, vâhid

Nasıl ki; Güneş'in nûru ve yedi renginin her biri, Âlemi ihâta ediyor ve bu cihetle Güneş'in vâhidiyyetini ve umûm Âlemi ışıklandırıp renklendirdiğini, o renkler adedince delîllerle isbât ediyorsa; o yedi rengin ve harâretin her bir parlak şeyde, âyînelerde berâberce cem' olması ile de Güneş'in zâtının bir timsâlini, o âyîne gösteriyor ve her şeyi doğrudan doğruya vâsitasız Güneş'in ışıklandırıdığını, her âyînenin yanında onun hâzır olduğunu isbât ediyor. Öyle de, Cenâb-ı Hakk'ın ef'âl, esmâ ve sıfâtının her biri, umûm Âlemi ihâta etmesi cihetiyle vahdâniyyetini ve umûm Âlemin O'nun mülkü ve mahlûku olduğunu isbât ettiği gibi; Cenâb-ı Hakk'ın Zât'ı bir olduğundan ve bütün ef'âl, esmâ ve sıfâtının menbaı da kendi Zât'ı olduğundan, Zât-ı Akdes-i İlâhiyye, bütün ef'âl, esmâ ve sıfâtıyla berâber her şeyin yanında hâzır ve doğrudan doğruya her şeye perdesiz müteveccihdir. Bu sebeble, her şeyde O'nun bütün ef'âl, esmâ ve sıfâtının tecelliyyâtı berâberce gözükmekte ve bütün bu tecellîlerin bir âyîne temerküzünden de O'nun cilde-i Zâtîsi ve ehadiyyet tecellîsi, her şeyde görülmektedir.

İşte Risâle-i Nûr, bu iki kısım tecelliyyâtı, istidlâl yoluyla herkese göstermektedir. Her şeyde Cenâb-ı Hakk'ın nûr-i ma'rifetine bir pencere açmaktadır. Bu sûrette öyle bir ma'rifet nûru göstermektedir ki; o nûr-i ma'rifet, ilm-i Kelâm ve ilm-i Tasavvuf'dan gelen ma'rifetin pek çok fevkindir. Üstâd Bediüzzamân (ra) Hazretleri, Risâle-i Nûr'un istidlâldeki bu mesleğini şöyle ta'rîf etmektedir:

"Suâl: Mütেকellimîn ulemâsı, Âlemi, imkân ve hudûsün unvân-ı icmâlîsi içinde sarıp zihnen üstün e çıkar, sonra vahdâniyyeti isbât ederler. Ehl-i tasavvufun bir kısmı, tevhîd içinde tam huzûru kazanmak için, **لَا مَشْهُودَ إِلَّا هُوَ** deyip kâinâtı unuttur, nisyân perdesini üstüne çeker, sonra tam huzûru bulur. Ve diğ er bir kısmı, hakîkî tevhîdi ve tam huzûru bulmak için, **لَا مَوْجُودَ إِلَّا هُوَ** diyerek kâinâtı hayâle sarar, ademe atar, sonra huzûr-i tam bulur. Hâlbuki, sen, bu üç meşrebden hâric bir câdde-i kübrâyı, Kur'ân'da gösteriyorsun. Ve onun şîârı olarak,

لَا مَعْبُودَ إِلَّا هُوَ , لَا مَقْصُودَ إِلَّا هُوَ diyorsun. Bu câddenin tevhîde dâir bir bürhânını ve bir muhtasar yolunu icmâlen göster.

Lügat: ilm-i kelâm, vâhidiyyet, ehadiyyet, muhtasar, tasavvuf, temerküz, meşreb, rengin, zihnen, imkân, vâhid

"Elcevâb: Bütün '**Sözler**' ve bütün '**Mektûblar**' o câddeyi gösterir. Şimdilik, istediğiniz gibi, azım bir hüccetine ve geniş ve uzun bir bürhânına muhtasaran işâret ederiz. Şöyle ki:

"Álemde herbir şey, bütün eşyâyı kendi Hálık'ına verir. Ve dünyâda herbir eser, bütün âsâr ı kendi Müessirinin eserleri olduğunu gösterir. Ve kâinâtta herbir fiil-i îcâdî ,bütün ef'al-i îcâdiyyeyi kendi Fâilinin fiilleri olduğunu isbât eder. Ve mevcûdâtta tecellî eden herbir isim, bütün esmâyı kendi Müsemmâsının isimleri ve unvânları olduğuna işâret eder.

"Demek, herbir şey, doğrudan doğruya bir bürhân-ı vahdâniyettir ve ma'rîfet-i îlâhiyyenin bir penceresidir.

"Evet, herbir eser, husûsan zî-hayât olsa, kâinâtın küçük bir misâl-i musaggarıdır ve Álemin bir çekirdeğidir ve küre-i Arz'ın bir meyvesidir. Öyleyse, o misâl-i musaggarı, o çekirdeği, o meyveyi îcâd eden, herhâlde bütün kâinâtı îcâd eden yine O'dur. Çünkü, meyvenin mûcidi, ağacının mûcidinden başkası olamaz. Öyleyse, herbir eser, bütün âsârı Müessirine verdiği gibi, herbir fiil dahi, bütün ef'âlî Fâiline isnâd eder.

"Çünkü, görüyoruz ki ,herbir fiil-i îcâdî , ekser mevcûdâtı ihâta edecek derecede geniş ve zerreden şümûsa kadar uzun birer kânûn-i hallâkiyyetin ucu olarak görünüyor. Demek, o cüz'î fiil-i îcâdî sâhibi kim ise, o mevcûdâtı ihâta eden ve zerreden şümûsa kadar uzanan kânûn-i küllî ile bağlanan bütün ef'âlin fâili olmak gerektir.

"Evet, bir sineği ihyâ eden, bütün hevâmı ve küçük hayvânâtı îcâd eden ve Arz'ı ihyâ eden Zât olacaktır. Hem Mevlevî gibi zerreyi döndüren kim ise, müteselsilen mevcûdâtı tahrîk edip, tâ Şems'i seyyârâtıyla gezdiren aynı Zât olmak gerektir. Çünkü, kânûn bir silsiledir; ef'al onunla bağlıdır.

"Demek, nasıl herbir eser, bütün âsârı Müessirine verir ve herbir fiil-i îcâdî ,bütün ef'âlî Fâiline mal eder. Aynen öyle de, kâinâtta tecellî eden herbir isim, bütün isimleri kendi Müsemmâsına isnâd eder ve O'nun unvânları olduğunu isbât eder. Çünkü, kâinâtta tecellî eden isimler, devâir-i mütedâhile gibi ve ziyâdaki elvân-ı seb'a gibi biribiri içine giriyor ,biribirine yardım ediyor, biribirinin eserini tekmîl ediyor, tezyîn ediyor.

"Meselâ, Muhyî ismi birşeye tecellî ettiği vakit ve hayât verdiği dakıkada, Hakîm

Lügat: küre-i arz, muhtasaran, muhtasar, mevlevî, silsile, hüccet, silsil, âdiyye, dâhil, küllî

ismi dahi tecellî ediyor, o zî-hayâtın yuvası olan cesedini hikmetle tanzîm ediyor. Aynı hâlde Kerîm ismi dahi tecellî ediyor, yuvasını tezyîn eder. Aynı ânda Rahîm isminin dahi tecellîsi görünüyor; o cesedin şefkatle havâicini ihzâr eder. Aynı zamânda Rezzâk ismi tecellîsi görünüyor; o zî-hayâtın bekâsına lâzım maddî ve ma'nevî rızkını ummadığı tarzda veriyor ve hâkezâ... Demek, Muhyî kimin ismi ise, kâinâtta nûrlu ve muhît olan Hakîm ismi de O'nundur ve bütün mahlûkâtı şefkatle terbiye eden Rahîm ismi de O'nundur ve bütün zî-hayâtları keremiyle iâşe eden Rezzâk ismi dahi O'nun ismidir, unvânıdır ve hâkezâ...

"Demek, herbir isim, herbir fîl, herbir eser öyle bir bürhân-ı vahdâniyettir ki; kâinâtın sayfalarında ve asurların satırlarında yazılan ve mevcûdât denilen bütün kelimâtı, Kâtib'inin nakş-ı kalemi olduğuna delâlet eden birer mühr-i vahdâniyyet, birer Hâtem-i ehadiyyettir." [123]

VELÂYET-İ KÜBRÂ EHLİNİN MESLEĞİ, İSTİDLÂLDİR

Velâyet-i kübrâ sâhibi olan verese-i nübüvvetin hakâik-ı îmâniyye dâiresindeki meslekleri, tefekkür ve istidlâldir. Ya'nî, gaybî olan îmân hakikatlerine ve esmâ-i îlâhiyyeye ulaşmak için eserden müessire, san'attan Sâni'e delîl getirir. Bu sûretle akıl ve kalb, berâberce sülûk etmiş olurlar. Hem gölge engeli olmadan bu yolla matlûba bil-asâle vâsıl olurlar. Fakat, onların bu tefekkür ve istidlâlleri, zâhir âlimlerin, kelâmcıların ve avâm-ı nâsın istidlâlleri cinsinden değildir. Hele ehl-i fen ve felsefenin tefekkür ve istidlâlleri cinsinden hiç değildir. Belki, Kur'an-ı Hakîm'in icâzından gelen ve âyât-ı Kur'âniyye'nin, husûsan müteşâbihât-ı Kur'âniyyeden olan temsîlât-ı Kur'âniyyenin gösterdiği bir usûlle yapılan tefekkür ve istidlâldir. Bu istidlâl ve tefekkür, sûfilerin keşiflerinden çok daha yüksektir. İmâm-ı Rabbânî (ks)'nun müteşâbihât-ı Kur'âniyye hakkındaki şu sözleri, dikkate şâyândır:

"Zâhir âlimlerinin dîn'den ve Resûl-i Ekrem (asm)'a ittiba'dan nasîbleri

Lügat: ehadiyyet, nübüvvet, tefekkür, felsefe, terbiye, übüvvet, dikkat, hikmet, şefkat, ismid, kâtib

akîdelerini tashîhten sonra şeriatın ilimleri, hükümleri ve bu ilmin muktezâsıyla amel etmeleridir.

“Sûfilerin nasîbleri ise, o âlimlere nasîb olanlarla berâber hâlleri, vecdleri, ilim ve ma’rifetleridir.

“Peygamberlerin vârisleri olan ilimde râsih ulemânın nasîbleri ise, o zâhir âlimlere nasîb olanlar ve sûfilerin elde ettikleri imtiyâzlarla birlikte, Kur’ân-ı Kerîm’in müteşâbih âyetlerinde rumûz ve işâretlerle gelen ve te’vîl yoluyla o âyetlerde dercedilen sırlar ve ince ma’nâlardır. Bunlar, Hazret-i Peygamber (asm)’a tam ma’nâsıyla ittiba’ ile kâmil olan ve verâsetle tahakkuk eden kimselerdir.” [124]

“Muhkemât-ı Kur’âniyye, her ne kadar ümmü’l-Kitâb’dır; lâkin onun netîceleri ve meyveleri, müteşâbihâtıdır ki; Kur’ân’dan maksad onlardır.” [125]

İmâm-ı Rabbânî (ks) Hazretleri, bu tefekkür ve istidlâl mevzûunda şöyle demiştir:

“Ebrârın amelleri, ibâdet cinsindendir. Mukarreblerin amelleri ise, tefekkür cinsindendir. Şu hadîs-i şerîfi duymuşsundur: **‘Bir sâat tefekkür, bir sene -veyâ yetmiş sene- ibâdetten hayırlıdır.’**” [126]

Hem demiştir:

“Zuhûr, her ne zamân tam ve mükemmel olur, sıfât ve şuûnâtın şâibesinden kurtulmuş olursa; cehâlet ve hayret o kadar çok olur. Bulamama ve anlayamama o kadar fazla ve bol olur. Bu zuhûrun varlığı ve bu kadar genişliğine rağmen çok kereler kemâl-i cehl ve hayretten dolayı vücûd-i Sâniye delîl arar. Öyle ki, t ıpkı avâm gibi taklîd ve istidlâl olmaksızın Sâni’ın vücûduna yakîn hâsıl olmaz. Dolayısıyla, böyle birinin durumunda kalbin çevrilmesi ve ıztırâbı, onun hâline münâsibdir. Onun hakkında itmînân isteme zarûrîdir.

“Bu fakîr, ba’zı Risâlelerinde yazmıştı ki; yakîn sâhibi ârif, urûcdan döndükten sonra, delîl istemeye ihtiyâc duyar. Ma’lûmdur ki; bu makâmda o kişi, husûl ve vusûlün aynı zâtında delîle ihtiyâc duyar. Bu makâm, peygamberlik mertebesinin kemâlâtının hâllerine uygundur. Ve bu makâm, velâyet hâline de münâsibdir.

Lügat: peygamber, mukarreb, tahakkuk, tefekkür, mertebe, mukarre, cedile, rağmen, kâmil, lâkin, sinin, vâris

Bu kalbin sâhibi, insânları da'vet için geri döndüğünde ise, onun kalbinin sıkıntısı, ızdırâbı, çevrilmesi ve renk renk olması çok daha fazla olur. Cehâlet ve hayretinden dolayı vusûlün aynı zâtında dahi delîle muhtâc olursa; ayrılık zamânında, ya'nî esbâb Âlemine rücû' ettiği zamânında delîl istemeye muhtâc olması daha evlâdır. Tâ ki, delîl getirme vâsıtasıyla, fi'l-cümle bir itmînân te'mîn etsin." [127]

Hem İmâm-ı Rabbânî (ks) Hazretleri, zâhir âlimlerin, sûfilerin ve verese-i nübüvvetin istidlâlleri arasındaki farkı "**Mektûbât**"ında beyân etmiştir. Zâhir âlimlerin istidlâlleriyle mutasavvifinin istidlâlleri arasındaki farkı şöyle anlatmıştır:

"Bil ki; sûfiler undinde yakînden ibâret olan ilme'l-yakîn, eser ile müessire istidlâlden hâsıl olur. Bu ma'nâ, ehl-i nazar ve istidlâl için de müyesserdir. O hâlde, sûfilere mahsûs olan ilme'l-yakîn ile akıl erbâbına mahsûs olan ilme'l-yakîn arasında ne fark vardır? Ve niçin sûfilerin ilme'l-yakîni, keşf ve şuhûda dâhil oluyor da; zâhir âlimlerin ilme'l-yakîni fikir ve nazarın dar kalıplarından dışarı çıkamıyor?

"Bilinmesi gerekiyor ki; eserin müşâhedesi her iki tâifenin ilminde de lâzımdır. Tâ ki, eserden, görülmeyen müessire intikâl edebilsin. Bu husûsta söylenebilecek nihâî şey şudur; eser ile müessir arasında bir irtibât olunca, bu durum eserin varlığından müessirin varlığına intikâl edilmesine sebep olmuştur. Bu irtibât, aynı şekilde sûfilere mahsûs olan ilimde de meşhûd ve mekşûfdur. Ya'nî, onların, eserin arkasındaki müessire intikâlleri keşf ve müşâhede iledir. Âlimlerin yanında olan şeylerle değildir. Çünkü, o zâhir âlimlerin ilme'l-yakînleri, nazarî ve fikrîdir. Öyle olunca, eserden müessire intikâlleri de bi'z-zarûre nazarî ve fikrî olur. Dolayısıyla, birinci tâifenin yakîni, keşif ve müşâhedeye dâhil olmaktadır. İkinci tâifeninki değil. Çünkü, ikinci tâifeninki istidlâlin darlığından hâric olamaz. Sûfilerin yakînlerine istidlâl denmesi, onların keşf ve şuhûdlarının da eserden müessire intikâl ma'nâsını tazammun ettiği için, zâhire ve sûrete mebnîdir. Yoksa, hakîkatte keşf ve şuhûda dâhildir. Zâhir ulemânın yakîni ise öyle değil. Çünkü, onların yakînlerinde hakîkî ma'nâda istidlâl vardır.

"Şu fark-ı dakîk birçok kimseye gizli olduğundan, bi'z-zarûre hayret mertebesinde kalmışlar. Hattâ, onlardan bir tâife, sûfilere mahsûs ilme'l-yakîni eserden müessire

Lügat: nübüvvet, tazammun, mertebe, übüvvet, birinc, nebile, dâhil, fikrî, şekil

istidlâl olarak tefsîr ve izâh eden ba'zı büyük zâtlara i'tirâz dillerini uzatmışlardır. Bütün bunlar, işin hakîkatine muttalî' olamamaktan kaynaklanmaktadır." [128]

İmâm-ı Rabbânî (ks), yukarıdaki mektûbunda, zâhir âlimler ile sûfilerin istidlâlleri arasındaki fark-ı dakîkî anlattığı gibi, bir başka mektûbunda ise verese-i nübüvvetin istidlâlini anlatmaktadır ki; şu verese-i nübüvvetin istidlâlinin sûreten zâhir âlimlerin istidlâllerine benzediğini, fakat onlardan ve sûfilerin keşf ve istidlâllerinden daha yüksek olduğunu beyân etmiş ve şöyle demiştir:

"Eser ile Müessir'e, mahlûk ile Hâlık'a delîl getirmek, zâhir âlimlerin ve peygamberlere tam olarak uyan râsih âlimlerin meşgûliyyetidir. Zâhir âlimleri, mahlûkun varlığını bilmekle, Hâlık'ın varlığını bilmeğe ulaşmaktadırlar. Eserin varlığını, o eseri yapanın varlığına delîl getirmektedirler. Müessirin varlığına î mân ve yakîni elde ediyorlar.

"Velâyetin kemâlât derecelerini kat' edip bil-asâle peygamberlere hâs olan da'vet makâmına ulaşan râsih âlimler ise, onlar da aynı şekilde tecellîler ve müşâhedelerin husûlünden sonra eser ile müessire delîl getirmektedirler.

"Yine bu yolla hakîkî müessire î mânı kazanıyorlar. Çünkü, bu zâtlar, işin nihâyetinde bilirler ki; kendilerine meşhûd ve mütecellî olan ne varsa, hepsi matlûbun gölgelerinden bir gölgedir. Reddetmeye ve ona î mân etmemeye müstehaktır.

"Ve yakînen inanırlar ki; keyfiyetsiz olan Zât'a î mân etmek, bu makâmda istidlâlden gayri bir şekilde müyesser olmaz. Dolayısıyla, istidlâlî kabûl eder ve matlûbu hiçbir gölgenin haylûleti olmadan taleb ederler. O büyük insânlarda kavî bir sûrette Cenâb-ı Hakk'ın muhabbeti olduğu için, Ellâh'ın gayrısı olan mâsivâyı, O'nun için fedâ ederler ve Resûl-i Ekrem (asm) '**Kişi, sevdiği ile berâberdir**' dediği için o tecelliyyâtı terk edip Matlûb-i Hakîkî'ye istidlâl yoluyla vâsıl olurlar. Tecelliyyât ın ve gölge şâibesi olan zuhûrâtın darlığından kurtulup, aslın aslı tarafına geçerler." [129]

İşte, "**Risâle-i Nûr**"un istidlâlleri, bu verese-i nübüvvetin istidlâlî cinsindendir. Yoksa, ne ilm-i kelâm ulemâsının, ne ehl-i felsefenin, ne de sûfilerin istidlâlî cinsinden değildir. Kur'ân'ın i'câz-ı ma'nevîsinden gelen ve sırr-ı verâset-i nübüvvet ile matlûba bil-asâle ulaştıran ve avâm-havâs, kâfir-mü'min her

Lügat: keyfiyyet, peygamber, muhabbet, nübüvvet, felsefe, übüvvet, kâfir, şekil

tâîfeye hak ve hakikati sâfî, gölgesiz, perdesiz bir sûrette ve evhâm ve şübehâta meydân vermeyecek bir bedâhette göstermektedir. Bu sebeble, Kur'ân'ın sırr-ı içâzını izhâr eden Risâle-i Nûr'un verdiği ma'rîfet, İlm-i Felsefe, İlm-i Kelâm ve İlm-i Tasavvuf'dan gelen ma'rîfetlerin pek fevkindedir. Risâle-i Nûr, hem Tasavvuf, hem Kelâm ilminde tecdîd yapan Kur'ânî bir meslektir ve o ilimleri, Kur'ân'a bağlamıştır. Üstâd Bediüzzamân (ra) Hazretleri, bu noktalara şöyle işâret etmiştir:

"Ehl-i velâyetin amel ve ibâdet ve sülûk ve riyâzetle gördüğü hakikatler ve perdeler arkasında müşâhede ettikleri hakâik-ı îmâniyye, aynen onlar gibi, Risâle-i Nûr, ibâdet yerinde, ilim içinde hakîkate bir yol açmış; sülûk ve evrâd yerinde, mantıkî bürhânlarla ilmî hüccetler içinde hakikatü'l-hakâika yol açmış ve ilm-i tasavvuf ve tarîkat yerinde, doğrudan doğruya ilm-i kelâm içinde ve ilm-i akîde ve usûl-i dîn içinde bir velâyet-i kübrâ yolunu açmış ki; bu asrın hakikat ve tarîkat cereyânlarına galebe çalan felsefî dalâletlere galebe ediyor, meydândadır." [130]

"Evliyâ dîvânlarını ve ulemânın kitâblarını çok mütâlea eden bir kısım zâtlar taraflarından soruldu:

"Risâletü'n-Nûr'un verdiği zevk ve şevk ve îmân ve iz'ân onlardan çok kuvvetli olmasının sebebi nedir?"

"Elcevâb: Eski mübârek zâtların ekseri dîvânları ve ulemânın bir kısım risâleleri, îmânın ve ma'rîfetin netîcelerinden ve meyvelerinden ve feyizlerinden bahsederler. Onların zamânlarında îmânın esâsâtına ve köklerine hücum yoktu ve erkân-ı îmân sarsılmıyordu. Şimdi ise köklerine ve erkânın a şiddetli ve cemâatli bir sûrette taarruz var. O dîvânlar ve risâlelerin çoğu hâs mü'minlere ve ferdlere hitâb ederler; bu zamânın dehşetli taarruzunu def' edemiyorlar.

"Risâletü'n-Nûr ise, Kur'ân'ın bir ma'nevî mu'cizesi olarak îmânın esâsâtını kurtarıyor ve mevcûd îmandan istifâde cihetine değil, belki çok delîller ve parlak bürhânlarla îmânın isbâtına ve tahkîküne ve muhafâzasına ve şübehâtta kurtarmasın a hizmet ettiğinden, herkese bu zamânda ekmek gibi, ilâc gibi lüzûmu var olduğunu dikkatle bakanlar hükmediyorlar.

"O dîvânlar derler ki: **'Velî ol, gör; makâmâta çık, bak, nûrları, feyizleri al.'**

Lügat: ilm-i kelâm, tasavvuf, cereyân, dehş(e), felsefe, felsefî, kurt(a), taarruz, dehşet, dikkat, ekseri, hizmet, hüccet, şiddet, istif, şübeh

"Risâletü'n-Nûr ise der: **'Her kim olursan ol; bak, gör. Yalnız gözünü aç, hakîkati müşâhede et, saâdet-i ebediyyenin anahtarı olan imânı kurtar.'**

"Hem Risâletü'n-Nûr, en evvel tercümânının nefsi iknâa çalışır, sonra başkalarına bakar. Elbette nefs-i emmâresini tam iknâ eden ve vesvesesini tamâmen izâle eden bir ders, gâyet kuvvetli ve hâlistir ki, bu zamânda cemâat şekline girmiş dehşetli bir şahs-ı ma'nevî-i dalâlet karşısında tek başıyla gâlibâne mukâbele eder.

"Hem Risâletü'n-Nûr, sâir ulemânın eserleri gibi, yalnız aklın ayağı ve nazarıyla ders vermez; ve evliyâ misilli yalnız kalbin keşif ve zevkiyle hareket etmiyor. Belki, akıl ve kalbin ittihâd ve imtizâcî ve rûh ve sâir letâîfin teâvünü ayağıyla hareket ederek evc-i a'lâya uçar. Taarruz eden felsefenin değil ayağı, belki gözü yetişmediği yerlere çıkar, hakâik-ı imâniyyeyi kör gözüne de gösterir."

[131]

"Birinci suâlî: Muhyiddîn-i Arabî, Fahreddin Râzî'ye mektûbunda demiş: **'Ellâh'ı bilmek, varlığını bilmenin gayridir.'** Bu ne demektir? Maksud nedir de soruyor?

"Evvelâ: Ona okuduğun **'Yirmi İkinci Söz'**ün **'Mukaddime'**sinde tevhîd-i hakîkî ile tevhîd-i zâhîrînin farkındaki misâl ve temsîl, maksada işâret eder. **'Otuz İkinci Söz'**ün **'İkinci ve Üçüncü Mevkıf'**ları ve **'Makâsıd'**ları, o maksadı izâh eder.

"Ve sâniyen: Usûlü'd-dîn imâmları ve ulemâ-i ilm-i kelâmın akâide dâir ve vücûd-i Vâcibü'l-Vücûd ve tevhîd-i İlâhîye dâir beyânatları Muhyiddîn-i Arabî'nin nazarında kâfi gelmediği için, ilm-i kelâmın imâmlarından Fahreddin Râzî'ye öyle demiş.

"Evet, ilm-i kelâm vâsıtasıyla kazanılan ma'rîfet-i İlâhiyye, ma'rîfet-i kâmile ve huzûr-i tam vermiyor. Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyân'ın tarzında olduğu vakit, hem ma'rîfet-i tâmmeyi verir, hem huzûr-i etemmi kazandırır ki, inşâellâh, Risâle-i Nûr'un bütün eczâları, o Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyân'ın câdde-i nûrânîsinde birer elektrik lambası hizmetini görüyorlar.

"Hem, Muhyiddîn-i Arabî'nin nazarına Fahreddin Râzî'nin ilm-i kelâm vâsıtasıyla aldığı ma'rîfetullâh ne kadar noksân görülüyor. Öyle de, tasavvuf mesleğiyle alınan ma'rîfet dahi, Kur'ân-ı Hakîm'den doğrudan doğruya, verâset-i Nübüvvet

Lügat: ilm-i kelâm, ebediyyen, mukaddime, mukaddim, nübüvvet, tasavvuf, dehş(e), elbette, felsefe, hareket, kurt(a), misilli, taarruz, vesvese, übüvvet, birinc, dehşet, ediyye, hizmet, kâmil, misil, vâcib, âmile

surıyla alınan ma'rifete nisbeten o kadar noksândır. Çünkü, Muhyiddîn-i Arabî mesleği, huzûr-i dâimîyi kazanmak için **لَا مَوْجُودَ** deyip, kâinâtın vücûdunu inkâr edecek bir tarza kadar gelmiş. Ve sâirleri ise, yine huzûr-i dâimîyi kazanmak için, **لَا مَشْهُودَ** deyip kâinâtı nisyân-ı mutlak altına almak gibi acîb bir tarza girmişler.

"Kur'ân-ı Hakîm'den alınan ma'rifet ise, huzûr-i dâimîyi vermekle berâber, ne kâinâtı mahkûm-i adem eder, ne de nisyân-ı mutlakta hapseder. Belki, başıbozukluktan çıkarıp Cenâb-ı Hak nâmına istihdâm eder; herşey mir'ât-ı ma'rifet olur. Sa'dî-i Şîrâzî'nin dediği gibi,

دَرْ نَظَرِ هُوشِيَارِ هَرْ وَرَقِي دَفْتِ رِيسَنْتِ اَزْ مَعْرِفَتِ كِرْدِگَارِ herşeyde Cenâb-ı Hakk'ın ma'rifetine bir pencere açar.

"Ba'zı '**Sözler**'de ulemâ-i ilm-i kelâmın mesleğiyle, Kur'ân'dan alınan minhâc-ı hakîkinin farkları hakkında şöyle bir temsil söylemişiz ki:

"Meselâ, bir su getirmek için, ba'zıları küngân (su borusu) ile uzak yerden, dağlar altında kazar, su getirir. Bir kısım da her yerde kuyu kazar, su çıkarır. Birinci kısım çok zahmetlidir, tıkanır, kesilir. Fakat, her yerde kuyuları kazıp su çıkarmaya ehil olanlar, zahmetsiz herbir yerde suyu buldukları gibi; aynen öyle de, ulemâ-i ilm-i kelâm, esbâbı, nihâyet-i Âlemde teselsül ve devrin muhâliyyetiyle kesip, sonra Vâcibü'l-Vücûd'un vücûdunu onunla isbât ediyorlar. Uzun bir yolda gidiliyor. Ammâ, Kur'ân-ı Hakîm'in minhâc-ı hakîkisi ise, her yerde suyu buluyor, çıkarıyor. Herbir âyeti, birer Asâ-yı Mûsâ gibi, nereye vursa âb-ı hayât fışkırtıyor. **وَفِي كُلِّ شَيْءٍ لَهُ آيَةٌ تَذُلُّ عَلَى أَنَّهُ وَاحِدٌ** düstûrunu her şeye okutturuyor.

"Hem îmân yalnız ilim ile değil; îmanda çok letâifin hisseleri var. Nasıl ki; bir yemek mi'deye girse, o yemek muhtelif a'sâba, muhtelif bir sûrette inkisâm edip tevzî' olunuyor. İlîmle gelen mesâil-i îmâniyye dahi, akıl mi'desine girdikten sonra, derecâta göre rûh, kalb, sır, nefis ve hâkezâ letâif kendine göre birer hisse alır, masseder. Eğer onların hissesi olmazsa, noksândır. İşte, Muhyiddîn-i Arabî, Fahreddin Râzî'ye bu noktayı ihtâr ediyor." [132]

Lügat: ilm-i kelâm, nisbeten, teselsül, birinc, küngân, mahkûm, nisbet, âliyye, inkâr, vâcib

Elhâsıl: Tefekkür dahi aşk gibi keskin bir yoldur. Nasıl ki, aşk ayağıyla hareket eden ehl-i velâyet, aşkın câzibesıyla ma'sûk ve mahbûbları olan Cenâb-ı Hakk'ın ma'rifet ve huzûruna kavuşmuşlar ve her şeyde Mahbûb-i Hakîkî'nin cemâlini görmüşlerdir. Öyle de, tefekkür usûlüyle her şeyde Cenâb-ı Hakk'ın ma'rifet ve huzûruna daha kısa ve daha kolay bir sûrette bir yol açmak mümkündür ki; Risâle-i Nûr, bu yolu göstermiştir.

Evet, Risâle-i Nûr, kâinâta ma'nâ-i harfiyle bakarak, bir eserde bütün eserleri; bir fiilde bütün fiilleri; bir isimde bütün isimleri ve bir sıfatta bütün sıfatları göstererek her şeyde ehadiyyet tecellîsini nazara vermiş; hem her bir fiil, isim ve sıfat-ı İlâhiyyenin tecellîsinin bütün Âlemi ihâta ettiğini ders vererek vahdâniyyet tecellîsini göstermiştir. Böylece, her şeyde Cenâb-ı Hakk'ın ma'rifet ve huzûruna bir pencere, bir yol açmıştır ve bu tefekkür mesleğiyle tılsım-ı kâinât denilen; **"Bu Âlem nedir, nereden geliyor, nereye gidiyor ve vazîfesi nedir?"** suâllerini hall ve keşfederek şâkirdlerine hikmet-i hakîkiyi ders vermiştir.

Şu tefekkür yolu, aşk yolundan daha kısa olduğu gibi, Müellif (ra)'ın dediği üzere, daha zengîn, daha parlak ve daha geniştir. Çünkü, aşk yolundan giden ehl-i velâyet, vahdetü'l-vücûd ve vahdetü's-şuhûdda olduğu gibi; kâinâtı inkâr ettiklerinden veyâ hayâl perdesine sardıklarından, mevcûdâtın üstünde görünen pek çok tecelliyyât-ı İlâhiyyeyi hakkıyla müşâhede edememişlerdir. Bu sebeble, onların ma'rifetleri daha basît ve daha dardır. Fakat, Risâle-i Nûr mesleğinde gidenler, tefekkür yoluyla gittiklerinden; bin bir ism-i İlâhînin hadsiz tecelliyyâtını müşâhede ederler ve bu hadsiz tecelliyyâta kâinât kadar geniş bir ubûdiyyetle mukâbelede bulunurlar. Bu sebeble, Risâle-i Nûr vâsıtasıyla elde edilen ma'rifet, daha zengîn, daha parlak ve daha geniştir.

Hem yukarıda îzâh edildiği üzere; tefekkür yoluyla matlûba bil-asâle, perdesiz ve gölgesiz vâsıl olunur. Hem tefekkür ehli, uyanıktır; onda ma'nevî sarhóşluk ve ihâtasızlık hâlleri bulunmaz. Her şeyin aslî ve hakîkî sûretini görür, her şeyi sünnetin mîzânına vurur. Bu sebeble, tefekkür mesleği, verâset-i nübüvvet ehlinin mesleğidir.

Cenâb-ı Hak, Kur'ân-ı Azîmü's-şân'ın bir çok âyet-i kerîmesinde nev-ı beşeri tefekküre, taakkule, tedebbüre da'vet eder. Ma'lûm olsun ki; Cenâb-ı Hakk'a yaklaşmanın iki yolu vardır:

Lügat: ehadiyyet, nübüvvet, tedebbür, tefekkür, hareket, taakkul, übüvvet, hadsiz, hikmet, kündür, sünnet, inkâr, sinin

Biri: Evrâd, ezkâr ve nevâfil ile Ellâh'a yaklaşımdır. Ferâizi hakkıyla edâ edemeyenler, farzlarda meydâna gelen eksik ve noksân tarafları ikmâl etmek için bu yola başvurmuşlardır. Buna "**kurb-i nevâfil**" denir.

Diğeri: Tefekkür ve ferâizle Ellâh'a yaklaşımdır. Cenâb-ı Hak, ba'zı kullarını ba'zan lütf-i keremiyle Peygamber Efendimizin sırr-ı verâsetine mazhar ederek, onları, ânî ve füc'î bir sûrette yerden Arş'a, Arş'tan yere kadar umûm mevcûdâtta tecellî eden esmâ ve sıfât dâiresinde gezdirir; tebliğ vazîfesiyle tavzîf eder; Kur'ânî hakikatleri ilhâm eder ve bu ümmetin başına muvazzaf olarak gönderir. Bu da iki kısımdır: O eşhâs, ya bir mürşidin irşâdıyla o makâma mazhar olur, ya da arada hiçbir vâsıta olmadan doğrudan doğruya o makâma getirilir. Bu zâtlar, Cenâb-ı Hakk'a farzlarla yaklaştıkları için, onlarda evrâd, ezkâr, riyâzet gibi hâller görünmüyor. Bu zevât-ı âliyyenin mesleğine, "**tefekkür mesleği**" denir. Bu meslekte olan kimsenin aklı ve kalbi berâber hareket eder. Akı, her san'atta Sâni'i, her nî'mette Mün'im'i bulur. Kalbi de, kendinde ve Âlemde tecellî eden bin bir isim ve sıfât-ı İlâhiyyeyi müşâhede eder.

Resûl-i Ekrem (sav) Efendimiz şöyle buyurmuştur:

تَفَكُّرُ سَاعَةٍ خَيْرٌ مِنْ عِبَادَةِ سَنَةٍ Ya'nî: "**Bir sâat tefekkür, bir sene (nâfile) ibâdetten hayırlıdır.**" [133] Bu asırda bu hadîs-i

şerîfin sırrı, başta Risâle-i Nûr'un Müellifi Üstâd Bediüzzamân (ra) Hazretleri'nde ve onun hâs şâkirdlerinde ap açık bir tarzda tezâhür etmiştir ki; ânî ve füc'î olarak Cenâb-ı Hak, onları bu lütfâ mazhar etmiştir. Bunun bir nümûnesi Hacı Hulûsî Bey merhûmdur ki; kırk dakikada zâhirden hakîkate geçmiş; aynen bu hakîkati yaşamıştır. Bu zevât-ı âliyyede evrâd ve ezkâr ile meşgûliyyet, nâdiren görülür. Bu zevâtın bedenleri yerdedir; fakat rûhları, bütün Âlemi bir ânda seyredir. Risâle-i Nûr şâkirdi, bin bir ism-i İlâhîyi seyrederken Âlemi de unutmuyor. O ânda seninle de konuşuyor. "**Cemâat içerisinde halvet, halvet içerisinde cemâat**" sırrına mazhar oluyor. Birini diğeri karıştırmıyor. **مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ يَلْتَقِيَانِ * بَيْنَهُمَا بَرْزَخٌ لَا يَبْغِيَانِ** O iki deniz gibi, hem Âlem-i Esmâ'yı seyreder, hem Âlem-i İmkân'ı seyreder. Kalbi, aynı ânda bin bir ism-i İlâhîyi Âlemle berâber zikreder; bir ân bile gâfil olmaz.

Lügat: peygamber, tefekkür, hareket, efendi, ferâiz, gönder

Şâyet böyle bir insân bir ân gâfil olsa; onun bu gaflet hâli, kıyâmetin kopmasına sebebiyyet verir. Yeryüzünde böyle bir veyâ birkaç insân mutlaka vardır.

Risâle-i Nûr'un ana mesleği, tefekkür mesleğidir. Bu meslek, mukarrebînin mesleğidir. Ya'nî, Ellâh, bir kulunu seçer; Kendine yakınlaştırır; sırr-ı verâset-i nübüvvet'e mazhar eder. Böyle bir zât, her ân bin bir ism-i İlâhîyi hem kendinde, hem de bütün Âlemde seyrederek. Bütün Âlemin, tecelliyât-ı esmâ-i İlâhiyyeye âyine olduğunu ve o esmâyı zikrettiğini görür ve bütün o ibâdeti Ellâh'a takdim eder. İşte, Risâle-i Nûr Mesleği'nin dört esâsından biri olan "**tefekkür**"ün hakikati budur. Cüz'iyetten külliyyete, külliyyetin de bütün merâtibine çıkmak sûretiyle hakikî tefekkürü yapan tâlib, Ma'bûd, Matlûb ve Maksûd'unu bulmuş; dolayısıyla her şeyi bulmuştur. Müellif (ra), şöyle buyuruyor:

"O vakit nefsim dahi, '**Evet, evet...Acz ve tevekkül ile, fakr ve ilticâ ile nûr kapısı açılır, zulmetler dağılır.** **الْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَى نُورِ** **الإِيمَانِ وَالْإِسْلَامِ** dedi. Meşhûr Hikem-i Atâiyye'nin şu fıkrası:

مَا دَا وَجِدَ مَنْ فَقَدَهُ وَمَا دَا فَقَدَ مَنْ وَجِدَهُ Ya'nî: '**Cenâb-ı Hakk'ı bulan, neyi kaybeder? Ve O'nu kaybeden, neyi kazanır?**'

"Ya'nî: 'O'nu bulan herşeyi bulur; O'nu bulmayan hiçbir şey bulmaz, bulsa da başına belâ bulur.' " [134]

Böyle bir tefekkürün yapılabilmesi için evvelâ Risâle-i Nûr'u mütefekkirâne ve müdakkikâne okumak lâzımdır. Risâle-i Nûr'u teennî ve dikkat ile okumazsan, anlamazsın. O hâlde bu eserler, cümle cümle, kelime kelime okunmalıdır ki, Müellif (ra)'ın murâdı anlaşılsın. Çünkü, Üstâd Bedîüzzamân (ra) Hazretleri, hakâik-ı imâniyyeye dâir mesâili beyân ederken, gezdiği ma'nevî makâmâta işâret olarak ba'zı cümleleri ifâde etmiştir. Her bir seyr u seyâhatinde, her bir yerde tevhidî nasıl bulmuş, tecelliyât-ı esmâya nasıl mazhar olmuş, haşre nasıl intikâl etmiş olduğunu beyân sadedinde o nev'ı cümleleri yazmıştır. Bu mes'eleyi, kitâbın başında zikrettiğimiz üzere, Üstâd Hazretleri "**Mesnevî-i Nûriyye**" adlı eserinde açıkça ifâde etmiştir.

Hem her bir mes'ele-i imâniyye, en az iki yüz âyât-ı Kur'âniyyenin imdâdıyla

Lügat: mukarreb, nübüvvet, tefekkür, tevekkül, mesnevî, mukarre, übüvvet, dikkat, kelime

yazılmıştır ve o âyâtın ma'nevî tefsîridir. O hâlde, Risâle-i Nûr'un cümleleri, sathî ve sūr'atli okumakla anlaşılabilir cümleler değildir. Öyleyse, bu dersleri, tefekkürî bir ibâdet niyetiyle iki diz üzerinde oturarak dinleyeceksin. Kendi evinde de ders yaparken abdestli, yüzünü kıbleye doğru çevirerek, kalbinin mâsivâyla alâkasını keserek, *"Ben hastayım, asır da hastadır. Şu Risâle-i Nûr eserleri de Kur'ân'ın eczâhâne-i kübrâsından bu asır insânlarına şifâ vesîlesi olarak takdîm edilen edviyelerdir"* diye düşünerek, hastalığını tedâvî etmek niyetiyle okuyacaksın. İnşâellâh tedâvî yüzde yüz tahakkuk eder.

Risâle-i Nûr'un hakikî bir şâkirdi, nasıl tefekkür ettiğini ve o tefekkür vâsıtasıyla bütün kâinâtın lisânıyla nasıl zikrettiğini ve küllî bir ubûdiyyet yaptığını anlamak için Üstâd Bediüzzamân'ın şu mektûbunu dikkatle okumak lâzımdır.

"Size yazmıştım ki; nasıl Hizbü'n-Nûriyye, Risâle-i Nûr'un ve Âyetü'l-Kübrâ'nın bir hulâsasıdır. Öyle de, on dakika zarfında, Hizbü'n-Nûriyye'nin bir hulâsası, bu Ramazân-ı Şerifin feyzinden ve Ramazân'da te'lîf edilen ve yeni intişâr eden Ramazâniyye Risâlesi olan 'Âyetü'l-Kübrâ'nın otuz üç mertebe-i vücûb ve vücûd ve tevhîd, otuz üç elsine-i külliyye ile tezâhür ettiği gibi; rûh ve hayât ve kalb o noktadan öyle bir inbîsât ve inkişâf etti ki, her bir mertebenin söylediği

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ın şehâdetini dediğim vakit, o küllî lisân benim oluyor gibi azametli bir tevhîd hissettiğimden, 'Âyetü'l-Kübrâ' güneş gibi îmân nûrlarını rûhlara telkîn edebilir." [135]

Hem yine bir mektûbunda şöyle diyor:

"Evet, ben 'Hulâsatü'l-Hulâsa'yı okuduğum zamân, koca kâinât nazarımda bir halka-i zikir oluyor. Fakat, her nev'in lisânı çok geniş olmasından, fikir yoluyla, sıfât ve esmâ-i İlâhiyyeyi ilme'l-yakîn ile iz'ân etmek için akıl çok çaballıyor, sonra tam görür. Hakikat-ı insâniyyeye baktığı vakit, o câmi' mikyâsta, o küçük harîtacıkta, o doğru nümûnecikte, o hassâs mîzâncıkta, o enâniyyet hassâsiyyetinde öyle kat'î ve şuhûdî, iz'ânî bir vicdân, bir itmînân, bir îmân ile o sıfât ve esmâyı tasdîk eder.

"Hem çok kolay, hem hâzır yanındaki âyinesinde hiç uzun bir seyâhat-ı fikriyyeye muhtâc olmadan îmân-ı tahkikiyi kazanır.

Lügat: halka-i zikir, tahakkuk, tefekkür, mertebe, dikkat, edviye, elsine, küllî

Ve **إِنَّ اللَّهَ خَلَقَ الْإِنْسَانَ عَلَى صُورَةِ الرَّحْمَنِ** hakîkî bir ma'nasını anlar. Çünkü, Cenâb-ı Hak hakkında sûret muhâl olmasından, sûretten murâd, sîrettir, ahlâk ve sıfâttır.

"Evet, nasıl ki; ehl-i tarîkat, seyr-i enfûsî ve âfâkî ile ma'rîfet-i îlâhiyyede iki yol ile gitmişler. Ve en kısa ve kolayı ve kuvvetli ve itmînânlı yolunu enfûsîde, ya'nî kalbinde zikr-i hafî-i kalble bulmuşlar. Aynen öyle de, yüksek ehl-i hakikat dahi, ma'rîfet ve tasavvur değil, belki ondan çok âlî ve kıymetli olan îmân ve tasdikte, iki câdde ile hareket etmişler:

"Biri, kitâb-ı kâinâtı mütâleâ ile '**Âyetü'l-Kübrâ**' ve '**Hizbü'n-Nûriyye**', '**Hulâsatü'l-Hulâsa**' gibi âfâka bakmaktır.

"Diğeri ve en kuvvetli ve hakka'l-yakîn derecesinde vicdânî ve hissî, bir derece şuhûdî olan hakikat-ı insâniyye harîtasını ve enâniyyet-i beşeriyye fihristesini ve mâhiyyet-i nefsiyyesini mütâleâ ile îmânın şübhesiz ve vesvesesiz mertebesine çıkmaktır ki; surr-ı akrabiyyete ve verâset-i nübüvvete bakar ve enfûsî tefekkür-i îmânî hakikatının bir parçası '**Otuzuncu Söz**'ün ve ene ve enâniyyette ve '**Otuz Üçüncü Mektûb**'un '**Hayât Penceresi**'nde ve '**İnsân Penceresi**'nde ve ba'zı parçaları da sâir eczâ-i Nûriyyede bir derece beyân edilmiş." [136]

Demek, Risâle-i Nûr'da hem âfâkî, hem enfûsî iki yol vardır. Fakat, en kısa ve en selâmetli yol, enfûsî yoldur.

Risâle-i Nûr'u okuyarak âyât-ı Kur'âniyyeyi anlamak; Kur'ân'ın ta'rîf ettiği ve Risâle-i Nûr'un da ders verdiği tarzda âfâkî ve enfûsî dâirelerde tefekkür etmek, Risâle-i Nûr Mesleği'nin dört esâsından biridir. Yoksa "**tefekkür**", felsefî bir tarzda düşünmek demek değildir. Eğer tefekkür-i Kur'ânî ile tefekkür etmezsen, bir zerrede, bir çiçekte boğulursun. Risâle-i Nûr'un gösterdiği tefekkür-i Kur'ânî, seni zamânın üstüne çıkarır. Kendi ölümünü ve Âlemin vefâtını gösterir, çâreyi arattırır. Îmân-ı billâh ve îmân-ı bi'l-âhiret rûkûnleriyle zevâl ve firâk, mevt ve fenâ, idâm ve adem yaralarını tedâvî ettirir. Neticede Bâkî bir Zâtı ve bâkî bir Âlemi bulmakla hadsiz elem ve kederlerden kurtulur. Öyleyse, kendi ölümünü görmeyen, Âlemin fenâsını bulmayan kişinin şu hakikatleri tamâmen anlaması,

Lügat: zikr-i hafî, ehl-i hak, nübüvvet, tasavvur, tefekkür, felsefî, hareket, mertebe, vesvese, übüvvet, enfûsî, fihris, hadsiz, âhiret, hissî, âhire, şübhe

kalb ve rûhun harekete geçmesi mümkün değildir. Demek, Kur'ânî bir tarzda tefekkür etmenin yegâne çâresi, râbta-i mevttir. Zîrâ, Kur'ân, evvelemirde insânın ve Âlemin zevâl ve fenâsını nazara verir; sonra tevhîd ve haşir rûkûnlarıyla o zevâl ve fenâdan gelen ma'nevî elemleri izâle eder; daha sonra Mahbûb ve Matlûb-i Hakîkî'yi buldurur.

Tefekkür esâsını anlamak için, Üstâd Bediüzzamân (ra) Hazretlerinin gelecek mektûbunu da dikkatle mütâalea etmek gerektir:

"Geçen üç sene evvel, Ramazân'da te'lîf edilen ve yine bu sene Ramazân'da serbest intişâr eden '**Âyetü'l-Kübrâ**'nın bir hulâsası olan '**Hizbün-Nûriyye**'yi okudum. Fakat, bir sâatten fazla çekirdi. Birden o hulâsanın da bir hulâsası, on veyâ on beş dakika aynı Ramazân'da tezâhür etti. Onu okuduğum zamân, bütün '**Âyetü'l-Kübrâ**'yı okuyorum gibi bir inkişâfat-ı î mânîye ve **تَفَكُّرُ سَاعَةٍ** **خَيْرٌ مِنْ عِبَادَةِ سَنَةٍ** sırrına mazhar iki veyâ üç sahîfeyi Arabiyyü'l-ibâre okuyorum. Vakit bulamıyorum, kendi kalemimle size yazayım. İnşâellâh bir zamân size yazacağım. O parçayı benim gibi anlayanlar, kendisine mahsûs nüshalarında ya '**Âyetü'l-Kübrâ**'ya, ya '**Hizbün-Nûriyye**'nin âhîrinde yazar. Tesbîhâtta ve duâdan sonra otuz üç def'a

tesbîhâtımızın yerinde yalnız sabah tesbîhâtında, ma'nasını düşünerek, bunu okuyabilir." [137]

Üstâd Hazretleri, bu mektûbunda demek istiyor ki: "Sabah namâzından sonra, **لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ** cümle-i kudsîyesini yüz def'a tekrâr edip bu cümlelerin ifâde ettiği ma'ânî-i kudsîyyeyi tefekkür ederek tamâmladığım zamân, bütün merâtib-i esmâyı bitiriyorum."

Cezb ü câzibe-i rahmet-i îlâhiyye olmazsa, Hakîm ve Rahîm isimleriyle müsemmâ bir Zât, bizzât Kendisini ta'rîf ettirmek istemezse; beşer, kendi gücüyle bu makâma çıkamaz. Öyleyse; "Dergâhında lûtfunu bekler bir gedâyım" niyâzıyla acz ve fakrımızı, rahmet-i îlâhiyenin celb ve cezbine şefâatçi etmemiz gerektir.

Yâ Rabbî! Cürmümüz çok; anlayışımız kıt; asrın fitnesi de şiddetli. Bununla berâber, Senin rahmetinden asla ümidimizi kesmeyiz. Rahmet ve inâyetini bizlere yâr eyle. Yâ Rabbî! Şu dürr-i Kur'âniyye hürmetine bize öyle bir terakkî

Lügat: tefekkür, hareket, serbest, dergâh, dikkat, sahife, yegâne, şiddet

ver ki; Risâle-i Nûr'un hakîkî şâkirdlerinden olalım. Zâhir ve bâtının mezcinden ibâret olan şu hakikatlerin nüfûzunu ve te'sirini, aklımız ve kalbimiz üzerine halkeyle. Dûcâr olduğumuz şu günâhlardan da bizi kurtar; seyyiâtımızı setreyle, günâhlarımızı affeyle. Mü'minlerin Kur'ân ve Sünnet etrâfında birlik ve berâberliklerini te'mîn eyle. Hârice karşı şiddetli, mü'minlere karşı merhametli bir idâreyi Sen nasîb buyur. Âmin!

Şu îzâhlardan anlaşılacağı üzere, Risâle-i Nûr'da gösterilen tefekkür-i Kur'ânî dört temel esâs üzerine binâ edilmiştir:

Birincisi: Felsefî bir tarzda düşünmek değil; Risâle-i Nûr'u kabûl ederek, dikkat ve teennî ile okumak sûretiyle onda gösterilen âyât-ı Kur'âniyyenin minhâcında tefekkür etmektir.

İkincisi: Râbita-i mevti yapmaktır. Bu olmazsa, tabiat ve ene kesâfetleşir ve ma'rîfet-i İlâhiyyenin nûrlarının müşâhedesine mâni 'olur. Bu esâs, ileride '*ikinci Hatve*'de tafsîlâtla îzâh edilecektir.

Üçüncüsü: Cüz'iyette hapsolmaktan çıkıp küllîleşmek; vâhidiyyet, husûsan ehadiyyet tecelliyyâtını görmek; bunun için de bir eserde bütün âsârı, bir fiilde bütün ef'âlî, bir isimde bütün esmâyı, bir sıfatta bütün evsâfı ve nihâyette şuûnât-ı Zâtiyye ile tecelliyyât-ı Zâtiyyeyi müşâhede etmektir.

Dördüncüsü ise; kâinâta ve nefesine ma'nâ-i harfî ile nazar etmek, ma'nâ-i ismîyle bakmamaktır.

Risâle-i Nûr'da çokça isti'mâl edilen "*ma'nâ-i ismî*" ve "*ma'nâ-i harfî*" ta'bîrlerinin hakîkati şudur:

Nahiv İlmi'ne göre "*ism*", kendi nefsinde bir ma'nâyâ delâlet eden kelimeye denilir. "*Harf*" ise, kendi başına bir ma'nâ ifâde etmeyen, fakat başkasının ma'nâsına delâlet eden lafızlardır. Meselâ; *سِرْتُ مِنَ الْبَصْرَةِ إِلَى الْكُوفَةِ* "*Basra'dan Kûfe'ye gittim*" cümlesinde geçen *الْبَصْرَةِ* ve *الْكُوفَةِ* kelimeleri, isimdir. Zîrâ, kendi nefislerinde bir ma'nâyâ delâlet eder. *مِنْ* ve *إِلَى* kelimeleri ise, harftir. Zîrâ, kendi nefislerinde bir ma'nâyâ delâlet etmez. Öyle de, insân ve bütün mahlûkât, birer harf gibidirler. Nefisleri cihetiyle bizzât kendilerinde bir ma'nâ ve kıymet bulunmamakla berâber, onların vaz'ıyyet ve teşkillerinin üze-

Lügat: vâhidiyyet, ehadiyyet, merhamet, tefekkür, felsefî, kurt(a), birinc, dikkat, kelime, sünnet, şiddet, küllî, vâhid

rinde Sâni-ı Zü'l-celâl'in isimleri görünmektedir. Ya'nî, mevcûdât, birer harftir. Kendilerinde müstakillen bir ma'nâ yoktur. Fakat, Sâni-ı Zü'l-celâl'in esmâsına delâlet ettikleri cihetle bir ma'nâ ve kıymet kazanırlar. Üstâd Bediüzzamân Hazretleri, bu hakikati şöyle ifâde etmektedir:

"Senin ikinci suâlin olan, ma'nâ-i ismî ile ma'nâ-i harfinin bahsi ise; ilm-i Nahv'in umûm kitâbları başlarında o mesele izâh edildiği gibi, ilm-i hakikatın '**Sözler**' ve '**Mektûbât**'lar nâmındaki risâlelerinde temsîlâtla kâfi beyânât vardır. Senin gibi zekî ve müdakkik bir zâta karşı, fazla izâhât fazla oluyor. Sen âyîneye baksan, eğer âyîneye şişe için bakarsan, şişeyi kasden görürsün, içinde Re'fet'e tebeî, dolayısıyla nazar ilişir. Eğer maksad, mübârek sîmânıza bakmak için âyîneye baktın, sevimli Re'fet'i kasden görürsün.

فَتَبَارَكَ اللَّهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ dersin. Âyîne şişesi tebeî, dolayısıyla nazarın ilişir.

"İşte birinci sûrette âyîne şişesi ma'nâ-i ismîdir; Re'fet, ma'nâ-i harfî oluyor. İkinci sûrette âyîne şişesi ma'nâ-i harfîdir, ya'nî kendi için ona bakılmıyor, başka ma'nâ için bakılır ki, akistir. Akis, ma'nâ-i ismîdir. Ya'nî, **دَلَّ عَلَى مَعْنَى فِي نَفْسِهِ** olan ta'rîf-i isme bir cihette dâhildir. Ve âyîne ise, **دَلَّ عَلَى مَعْنَى فِي غَيْرِهِ** olan harfin ta'rîfine mâsadak olur.

"Kâinât nazar-ı Kur'ânî ile bütün mevcûdâtı huruftur, ma'nâ-i harfîyle başkasının ma'nâsını ifâde ediyorlar. Ya'nî, esmâsını, sıfâtını bildiriyorlar. Rûhsuz felsefe, ekseriyâ ma'nâ-i ismîyle bakıyor, tabîat bataklığına saplanıyor." [138]

"Eğer desen: '**Acabâ neden Kur'ân-ı Hakîm, felsefenin mevcûdâtı bahsettiği gibi etmiyor? Ba'zı mesâilî mücmel bırakır; ba'zısını, nazar-ı umûmîyi okşayacak, hiss-i âmmeyi rencide etmeyecek, fıkır-ı avâmı ta'cîz edip yormayacak bir sûret-i basîtâne-i zâhîrânede söylüyor.**'

"Cevâben deriz ki: Felsefe, hakikatın yolunu şaşırmış onun için... Hem, geçmiş derslerden ve 'Sözler'den elbette anlamışsın ki: Kur'ân-ı Hakîm, şu kâinâtı bahsediyor; tâ, zât ve sıfât ve esmâ-i ilâhiyyeyi bildirsin. Ya'nî, bu kitâb-ı kâinâtın maânîsini anlattırıp, tâ Hâlık'ını tanıttırsın. Demek, mevcûdâta kendileri için değil,

Lügat: elbette, felsefe, birinc, ekseri, dâhil, şişe

belki mûcidleri için bakıyor. Hem umûma hitâb ediyor. İlm-i hikmet ise, mevcûdâta mevcûdât için bakıyor. Hem husûsan ehl-i fenne hitâb ediyor. Öyle ise, mâdem ki Kur'ân-ı Hakîm, mevcûdâtı delîl yapıyor, bürhân yapıyor. Delîl, zâhirî olmak, nazar-ı umûma çabuk anlaşılma gerektir. Hem mâdem ki, Kur'ân-ı Mürşid, bütün tabakât-ı beşere hitâb eder. Kesretli tabaka ise, tabaka-i avâmdır. Elbette irşâd ister ki; lüzûmsuz şeyleri ibhâm ile icmâl etsin ve dakîk şeyleri temsîl ile takrîb etsin ve mugâlatalara düşürmemek için zâhirî nazarlarında bedîhî olan şeyleri, lüzûmsuz belki zararlı bir sûrette tağyîr etmemektir.

"Meselâ, Güneş'e der: '**Döner bir sirâcdır, bir lambadır.**' Zîrâ, Güneş'ten, Güneş için, mâhiyyeti için bahsetmiyor. Belki, bir nev'î intizâmın zenbereği ve nizâmın merkezi olduğundan, intizâm ve nizâm ise Sâni'nin âyîne-i ma'rîfeti olduğundan bahsediyor.

"Evet der: **وَالشَّمْسُ تَجْرِي** 'Güneş döner.' Bu 'döner' ta'bîriyle; kış-yaz, gece-gündüzün deverânındaki muntazam tasarrufât-ı kudreti ihtâr ile azamet-i Sâni'î ifhâm eder. İşte bu 'dönmek' hakikatı ne olursa olsun, maksûd olan ve hem mensûc, hem meşhûd olan intizâma te'sîr etmez.

"Hem der: **وَجَعَلَ الشَّمْسُ سِرَاجًا** Şu 'sirâc' ta'bîriyle, Âlemi bir kasır sûretinde, içinde olan eşyâ ise insâna ve zî-hayâta ihzâr edilmiş müzeyyenât ve mat'ûmât ve levâzımât olduğunu ve Güneş dahi müsahhar bir mûmdâr olduğunu ihtâr ile rahmet ve ihsân-ı Hâlık'ı ifhâm eder. Şimdi bak, şu sersem ve geveze felsefe ne der? Bak diyor ki:

" '**Güneş bir kütle-i azîme-i mâya-i nâriyyedir. Ondan fırlamış olan seyyârâtı etrâfunda döndürüp, cesâmeti bu kadar, mâhiyyeti böyledir, şöyledir...**'

Mûhiş bir dehşetten, müdhiş bir hayretten başka, rûha bir kemâl-i ilmî vermiyor. Bahs-i Kur'ân gibi etmiyor.

"Buna kıyâsen, bâtinen koğ, zâhiren mutantan felsefî mes'elelerin ne kıymette olduğunu anlarsın. Onun şa'saa-i sûrîsine aldanıp Kur'ân'ın gâyet mu'ciznümâ beyânına karşı hürmetsizlik etme." [139]

Lügat: tasarrufât, muntazam, tasarruf, dehş(e), elbette, felsefe, felsefî, udre(t), dehşet, hikmet

Hem Müellif-i Muhterem, "**Katre Risâlesi**"nde "*Bütün ömrümde ve tahsîlimde dört kelime ve dört kelâm öğrendim*" demiş ve o kelimelerden biri olarak da bu ma'nâ-i harfî ve ma'nâ-i ismîyi zikretmiş ve şöyle demiştir:

"Cenâb-ı Hakk'ın mâsivâsına, ya'nî kâinâta ma'nâ-i harfî ile ve O'nun hesâbına bakmak lâzımdır. Ma'nâ-i ismî ile ve esbâb hesâbına bakmak hatâdır.

"Evet, herşeyin iki ciheti vardır. Bir ciheti, Hakk'a bakar; diğeri ciheti de halka bakar. Halka bakan cihet, Hakk'a bakan cihete tenteneli bir perde veyâ şeffâf bir cam parçası gibi, altında Hakk'a bakan cihet-i isnâdı gösterecek bir perde gibi olmalıdır. Binâenaleyh, ni'mete bakıldığı zamân Mün'ım, san'ata bakıldığı zamân Sâni', esbâba nazar edildiği vakit Müessir-i Hakîkî zihne ve fikre gelmelidir." [140]

"Acz, fakr, şefkat ve tefekkür" denilen Risâle-i Nûr tarîkinin mâhiyyeti hakkında buraya kadar yapılan îzâhâtta sonra şöyle bir hulâsa yapabiliriz:

İnsânda **"acz, fakr, şefkat ve tefekkür"** denilen dört ademîyyât vardır. Bunların vücûd-i hâricîleri yoktur, sâdece vücûd-i ilmîleri vardır. Zîrâ, illet-i tâmmeleri yoktur; illet-i nâkısaları vardır. Ya'nî, madde ve sûretleri yoktur; fâil ve gâyeleri vardır. Bunlardan **"acz ve fakr"**, insân gibi bütün mevcûdâtta da vardır. Fakat, **"şefkat ve tefekkür"**, yalnızca insâna hâstır. Cenâb-ı Hak, ilm-i ezeliinde bulunan şu dört ademîyyât üzerine tecellî-i icâdiyye ile **"Ma'bûd, Rahmân, Rahîm ve Hakûm"** isimleriyle tecellî ettiğinde, esmâ-i İlâhiyyenin - ta'bîri câizse- bu ademîyyâtla mezc olmasından, ikinci bir vücûd meydana gelir ki; bu vücûd, Cenâb-ı Hakk'ın vücûdundan gayrıdır. Bu ikinci vücûda, **"Nûr-i Muhammedî, ya'nî hakikat-i Muhammediyye (asm)"** diyoruz.

İşte, Risâle-i Nûr mesleğinde gidenler, insândaki bu dört ademîyyât üzerine hareket ederek, onlar vâsıtasıyla kendinde ve Âlemda tecellî eden esmâ-i İlâhiyyeyi keşfeder ve o esmâya âyînedârlık ettiğini derkeder.

"Acz"; Ellâh, İlâh, Ma'bûd, Hâkim isimlerine âyînedârlık eder ve o isimlere vusûle vesîledir.

"Fakr"; Rahmân ismine âyînedârlık eder ve o isme vusûle vesîledir.

"Şefkat"; Rahîm ismine âyînedârlık eder ve o isme vusûle vesîledir.

Lügat: binâenaleyh, muhammedî, muhammed, muhterem, tefekkür, hareket, tentene, binâen, ediyye, kelime, âdiyye, şefkat

"**Tefekkür**" ise; Hakîm ismine âyinedârlık eder ve o isme vusûle vesîledir.

Bu dört ademiyyâtta "**şefkat**", insândaki letâif-i aşerenin (on latîfenin) memzûcudur ve bu on latîfenin terakkisine bakar. "**Tefekkür**" ise, beş zâhirî havâs olan "**işitme, görme, koku alma, tadma ve dokunma duyuları**" ve beş de bâtînî havâs olan "**hiss-i müşterek, hayâl, vâhime, hâfıza ve müfekküre**" kuvvelerinden ibâret on havâssın memzûcudur ve onların terakkisine bakar.

Üstâd Bediüzzamân (ra) Hazretleri, ba'zı yerlerde bu dört esâsı başka sûrette de zikretmiş ve şöyle demiştir:

"Der tarîk-ı aczmendî lâzım âmed çâr çiz

"Fakr-ı mutlak, acz-i mutlak, şükr-i mutlak, şevk-ı mutlak ey azîz." [141]

Müellif (ra) bu beytte, "**şefkat ve tefekkür**" yerinde "**şükür ve şevk**" esâslarını zikretmiştir.

Burada "**şükür**", "**tefekkür**"ün mukâbilidir. Çünkü, "**tefekkür**", san'atta Sâni'ı, ni'mette Mün'im'i bulmaktır. Bu ise, şükürün ta'rîfidir. Hem bu tefekkür, insânı şükre îsâl eder. Şükür ise, sâdece dil ile **الْحَمْدُ لِلَّهِ** demek değildir; insâna verilen maddî ve ma'nevî bütün a'zâ ve cevârihi emir dâiresinde isti'mâl etmektir. Meselâ; kalbi tasdîke, akli tefekküre, cevârihi a'mâl-i sâlihaya sevkettir ki; şeriat lisânında buna "**şükür-i örfi**" denir ve şükürün asıl ma'nâsı budur. Aksi takdîrde, şükür vazîfesi edâ edilmemiş olur. Şükürün en câmiî ve fihriste-i umûmiyyesi ise, namâzdır. [142]

Evet, Ellâhu Teâlâ, insâna verdiği her bir cihâzı bir gâye için yaratmıştır. İnsân, o cihâzı, o gâye için kullanmakla mükelleftir. İşte buna "**şükür-i örfi**" denilir. Şükür-i örfi:

صَرَفْتُ الْعَبْدَ جَمِيعَ مَا أَنْعَمَ عَلَيْهِ إِلَى مَا خُلِقَ لَهُ Ya'nî: "Kulun kendisine ihsân edilen her ni'meti, bâ-husûs a'zâ ve cevârihi ne için yaratılmışsa, oraya sarf etmesidir." Meselâ; göz, kâinâtta mubsirât Âlemini görür. Onun şükürü, kâinât kütübhanesinin mütefennin bir nâzırı olmasıdır. Kulak, mesmûât Âlemini

Lügat: tefekkür, fihris, havâss, şefkat, sinin

işidir. Şükr-i örfisi, semâvî inzâlleri dinlemek, peygamberlere kulak vermek ve kâinâtın zikrini işitmektir. Dil, mat'ûmât Âlemini tadar. Onun şükrü, nî'mette Mün'im'i bulmaktır. Aklın şükrü, ma'rifetullâhtır. Ya'nî, san'attan Sâni'ı bulup O'nu tanımaktır. Kalbin şükrü, muhabbetullâhtır. Ya'nî, nî'metten Mün'im'i bulup O'nu sevmektir. Ve hâkezâ, sâir cihâzâtı bunlara kıyâs eyle! Müellif (ra), **"İşârâtü'l-l'câz"** adlı tefsîrinde şükr-i örfiyi şöyle îzâh etmiştir:

"Hamdın en meşhûr ma'nâsı, sıfât-ı kemâliyyeyi izhâr etmektir. Şöyle ki: Cenâb-ı Hak insânı kâinâta câmi' bir nüsha ve on sekiz bin Âlemi hâvî şu büyük Âlemin kitâbına bir fihrist olarak yaratmıştır. Ve esmâ-i hüsnâdan herbirisinin tecellîgâhı olan herbir Âlemde bir örnek, bir nümûne, insânın cevherinde vedâ bırakmıştır. Eğer insân maddî ve ma'nevî herbir uzvunu Ellâh'ın emrettiği yere sarfetmekle hamdın şu'blerinden olan şükr-i örfiyi ifâ ve şerîata imtisâl ederse, insânın cevherinde vedâ bırakılan o örneklerin herbirisi, kendi Âlemine bir pencere olur. İnsân o pencereden, o Âleme bakar. Ve o Âleme tecellî eden sıfatla, o Âlemde tezâhür eden isme bir mir'ât ve bir âyîne olur. O vakit insân, rûhuyla, cismiyle Âlem-i Şehâdet ve Âlem-i Gayb'a bir hulâsa olur. Ve her iki Âleme tecellî eden, insâna da tecellî eder. İşte bu cihetle insân, sıfât-ı kemâliyye-i îlâhiyyeye hem mazhar olur, hem müzhir olur." [143]

"Şevk" ise, **"şefkat"**ın mukâbilidir. Çünkü, daha evvel de îzâh edildiği üzere, kendinin ve Âlemin acz ve fakrını derkeden ve onlara şefkat eden insân, bir Kadîr-i Rahîm'in dergâh-ı rahmetine ilticâya bir şevk hisseder. Dolayısıyla, şefkatin nihâyeti ve kemâl mertebesi, **"şevk"**tir.

Hem şefkat; fenâ, zevâl ve ölüme karşı olduğundan, şevk-ı bekâ ve şevk-ı likâ ma'nâsı da onda mündemcidir.

Evet, Üstâd Bedüzzamân Hazretleri, eserlerinin ba'zı yerlerinde Risâle-i Nûr Mesleği'nin **"acz, fakr, şefkat ve tefekkür"** denilen dört esâs üzerine binâ edildiğini beyân buyurmaktadır. [144]

Ba'zı yerlerde ise Risâle-i Nûr Mesleği'nin **"acz-i mutlak, fakr-ı mutlak, şevk-ı mutlak ve şükr-i mutlak"** denilen dört esâs

Lügat: peygamber, muhabbet, tefekkür, mertebe, dergâh, fihris, âliyye, şefkat, sinin

üzerine binâ edildiğini ifâde etmektedir. [145] "**Acz ve fakr**" esâslarında insân ve bütün kâinât müşterektir. "**Şefkat ve tefekkür**", sâdece zî-şuûr olan cin, ins ve meleğe mahsûstur. "**Şevk-ı bekâ ve likâ**" ile "**şükür ve ubûdiyyet**" ise bütün mevcûdâta âiddir. Zîrâ, bütün mevcûdâtta Bâkî-i Zü'l-cemâl'e ve dâr-ı bekâyâ karşı bir şevk ve iştiyâk vardır. Hem bütün mevcûdât, şükür vazîfesini edâ etmektedir. Bu cihette Risâle-i Nûr'un asıl mesleği, acz-i mutlak, fakr-ı mutlak, şevk-ı mutlak ve şükür-i mutlak esâslarına dayanmaktadır. Zîrâ, bu esâslar daha umûmîdir. Bütün kâinâtın acz, fakr, şevk ve şükürünü ifâde etmektedir.

Evet, bütün mevcûdât, tekvinî olarak hem âcizdir; hem fakirdir; hem o mevcûdâtın nihâyetsiz cemâl ve kemâl sâhibi olan Bâkî bir Zât'a ve O'nun bâkî memleketi olan âhirete karşı bir şevk ve iştiyâkı vardır; hem de o mevcûdât, şükür ve ubûdiyyet vazîfesini edâ etmektedir. İnsânın zerrât-ı vücûdu da tekvinî olarak hem âcizdir; hem fakirdir; hem o zerrâtın Bâkî bir Zât'a ve dâr-ı bekâyâ karşı bir şevk ve iştiyâkı vardır; hem de o zerrât, şükür ve ubûdiyyet vazîfesini edâ etmektedir. Cenâb-ı Hak, teklîfi olarak da insâna aczini ve fakrını bilmesini, Bâkî bir Zât'a ve bâkî bir Âleme karşı iştiyâk duymasını ve şükür vazîfesini edâ etmesini emretmiştir.

İşte insân, Kur'ân'ın ve Ehâdis-i Nebeviyyenin ta'rîf ettiği şekilde kâinâta baktığında, mevcûdât-ı Âlemin ve kendisinin "**acz**"ini görür. Bütün mevcûdâtın ve zerrât-ı vücûdunun tekvinî olarak Kadîr bir Zât'a istinâd ettiğini anlar. O da teklîfi olarak o Kadîr-i Mutlaka istinâd eder. Daha sonra mevcûdât-ı Âlemin ve kendisinin "**fakr**"ını görür. Bütün mevcûdâtın ve zerrât-ı vücûdunun tekvinî olarak Ganiyy bir Zât'tan istimdâd ettiğini anlar. O da teklîfi olarak o Ganiyy-i ale'l-İtlak'tan istimdâd eder. Hem "**tefekkür**" sâikasıyla mevcûdâtın ve zerrât-ı vücûdunun zevâl ve fenâsını görüp onlara acır. O "**şefkat**" sebebiyle kalb ve rûhunda hâsıl olan yaralarını Bâkî bir Zât'ı ve bâkî bir Âlemi bulmakla tedâvî eder. Zîrâ, şu kâinâta nazar-ı ibretle baktığında görür ki; her bir mevcûd, gâyet hârika bir eser-i san'attır. Esmâ ve sıfât-ı İlâhiyyeye âyinedârlık eder. O da, o eserler üzerinde tecellî eden esmâ ve sıfât ile Sâni-i Zü'l-kemâl'i tanır, tanıttırmasına karşı îmân ile mukâbele eder ve böylece mü'min-i hakîkî unvânını alır.

Lügat: memleket, tefekkür, âhiret, şefkat, istim, sinin, âhire, şekil

Hem dünyadaki her bir mevcûdun, âhiretin birer nümûnesi olduğunu ve birer ni'met olduğunu derkeder. Bu kâinâtın sâhibinin o ni'metler vâsıtasıyla Kendisini sevdirdiğini anlar. O da o küllî ni'metlere karşı küllî bir ubûdiyyette bulunmakla şükür vazîfesini edâ eder ve O'nu sevdiğini gösterir. Şükür, bütün ibâdâtın envânı câmi'dir. Bütün evâmîr ve nevâhî-i îlâhiyyeyi ihtivâ eder. İnsân, kendisini ve bütün mevcûdâtı Bâkî bir Zâtın cemâllî ve kemâllî esmâ ve sıfâtına âyîne olduğunu anlamakla, nihâyetsiz cemâl ve kemâl sâhibi olan o Zât'a karşı bir iştiyâk duyar. Hem kendisini ve bütün mevcûdâtı âhiretin birer nümûnesi olarak görmekte, o bâkî Âleme karşı iştiyâk hisseder. Bu iştiyâkını kâmil bir îman ve küllî bir ubûdiyyetle gösterir. Bununla, kâinâtın kardeşi olduğunu ortaya koyar. Böylece, tekvînî ve tekîfî olarak bütün mevcûdât acz-mendî, fakr-mendî, şevk-mendî ve şükr-mendî olduklarını i'lân ederler.

Şâyet insân, "**acz-i mutlak, fakr-ı mutlak, şevk-ı mutlak ve şükr-i mutlak**" vazîfesini yerine getirmezse, kâinâtın ma'nen tahkîrini ve nefretini celbeder. Âhirette de bütün mevcûdât ondan da'vâcı olur. Üstâd Bedîuzzamân (r.a) Hazretleri, eserlerinde "**acz-i mutlak, fakr-ı mutlak, şevk-ı mutlak ve şükr-i mutlak**" denilen bu dört esâsla, tekvîn ile tekîfî birleştirmiştir. İşte, Risâle-i Nûr Mesleği budur.

"**Acz, fakr, şefkat ve tefekkür**" esâsları üzerine müesses olan bu meslek, başta Hazret-i İbrâhîm (as) ve Hazret-i Muhammed (asm) olmak üzere bütün peygamberlerin mesleğidir. Hazret-i İbrâhîm (as)'ın mesleğinin adı "**hullet**"dir. Hazret-i Muhammed (asm)'in mesleğinin adı ise "**mahbûbiyyet**"dir.

Cenâb-ı Hak, evvelâ Nûr-i Muhammedî (asm)'ı yarattı. Daha sonra o nûrdan mevcûdâtı halketti. Mevcûdâtın, hattâ eczâ ve zerrât-ı vücûdiyyenin birbiriyle tutunması, bir arada durması, devâm ve bekâya mazhar olması için bir mâyeye ihtiyâc vardı. O mâye ise, Resûl-i Ekrem (sav)'in mazhar olduğu "**muhabbet**" ve İbrâhîm (as)'ın mazhar olduğu "**hullet**"tir. Daha sonra mevcûdât "**acz ve fakr, naks ve kusûr, gam ve keder**"le yoğrulur ve vücûd rengini alır. Yoksa, mevcûdâtın zerrâtı dağınık vaz'iyette kalacaktı.

Cenâb-ı Hak, Hazret-i Âdem (as)'ı yaratırken, meleklerle; "**Vücûdunun teşekkülü için lüzûmlu olan toprağı yeryüzünden toplayın**" diye emreder. Melekler, bu emre imtisâlen Hazret-i Âdem'in vücûdu için lüzûmlu olan toprağı getirirler. Ancak, getirilen toprak, bir türlü birbirine yapışmaz. Melekler, durumu

Lügat: acz-mendî, muhammedî, peygamber, acz-mend, muhabbet, muhammed, tefekkür, teşekkül, rengin, âhiret, şefkat, kâmil, küllî, âhire

Cenâb-ı Hakk'a arz ettiklerinde; "**Gam ve kederi, dert ve elemi, acz ve fakrı, naks ve kusûru, muhabbet ve hilleti içine katın**" diye emreder. Melekler, bunun üzerine Hazret-i Âdem'in vücûdunu teşkil edecek toprağı, bu ademiyyâtla yoğurlar. O zamân toprağı birbirine yapışır.

Hulâsa: Muhabbet ve hillet, acz ve fakr, naks ve kusûr, gam ve keder, herbir mevcûdun bir nev' ı mâyesi olmuştur. Kâinâtta evvelde mevcûd olan bu hâl, Hazret-i Âdem'de bî'l-fil tezâhür etti.

Hem bu meslek, Kur'ân'ın mesleğidir. Sahâbe-i Kirâm'ın, sırr-ı verâset-i nübüvvete mazhar olan Üstâd Bediüzzamân (ra) gibi zevât-ı âliyyenin mesleğidir. Zîrâ, Kur'ân, "**acz-i mutlak, fakr-ı mutlak, şükr-i mutlak ve şevk-ı mutlak**" dersini veriyor. Evvelâ kâinâtın ve insânın "**acz**"ini ve "**fakr**"ını gösterir. Bu sûrette zıddıyyet i'tibâriyle Ellâh'ın kuvvet ve gınâsını isbât eder. Bununla "**şükr**"e, ya'nî îmân ve ubûdiyyete da'vet eder. Daha sonra o mevcûdât üzerinde zevâl ve fenâ damgasını göstermekle kalbde bir şefkat ve acımak hissinin meydana getirir. O "**şefkat**" sâikasıyla bâkî bir Zât'ı ve bâkî bir Âlemi bulmaya sevkeder. O Bâkî Zât'a ve o bâkî Âleme karşı bir şevk uyandırır.

Evet, zerreden Arş'a kadar umûm mevcûdâtın halk ve icâdları, hadsiz düşmânlara karşı mukâbeleda bulunamamaları, onların acz-mendî olduklarını isbât eder.

Hem umûm mevcûdâtın pek çok şeye muhtâc olmaları ve bu ihtiyâclarını aslâ kendi güçleriyle yerine getirememeleri, onların fakr-mendî olduklarını ifâde eder.

Hem umûm mevcûdâtın emr-i İlâhiye imtisâl etmeleri, vazife-i fitriyye-i ubûdiyyetlerini ifâ etmeleri, onların Ma'bûd'larına karşı şükr-mendî olduklarını gösterir.

Hem umûm mevcûdâtın vazife-i fitriyye-i ubûdiyyetlerini sür'atle yerine getirmeleri, emr-i İlâhiyi yerine getirmek husûsunda tenbellik ve gevşeklik göstermemeleri ve emr-i İlâhiye aslâ muhâlefet etmemeleri, onların Hâlık'larına karşı şevk-mendî olduklarını i'lân eder.

Evet, Kur'ân-ı Hakîm, bütün mevcûdâtta tezâhür eden, bâ-husûs insânda görünen "**acz-i mutlak, fakr-ı mutlak, şükr-i mutlak ve şevk-ı mutlak**" dersini veriyor.

Lügat: acz-mendî, acz-mend, muhabbet, nübüvvet, übüvvet, hadsiz, şefkat

Meselâ; Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyân,

وَايَةُ لَهُمُ الْأَرْضُ الْمَوْتَةُ أَحْيَيْنَاهَا وَأَخْرَجْنَا مِنْهَا حَبًّا فَمِنْهُ يَأْكُلُونَ

وَجَعَلْنَا فِيهَا جَنَّاتٍ مِنْ نَخِيلٍ وَأَعْنَابٍ وَفَجَّرْنَا فِيهَا مِنَ الْعُيُونِ

âyet-i kerîmeleriyle ifâde eder ki; küre-i Arz, hem âcizdir, hem fakîrdir. Zîrâ, daha evvel ma'dûm idi. İlm-i İlâhîde mevcûd idi. Bir dest-i kudret, ona vücûd-i hâricî verip onu bir me'mûr olarak şu dâr-ı imtihâna gönderdi. Bu hıkat, onun "**acz ve fakr**"ını gösterir. Hem küre-i Arz, câmid, cansız, nûr-i hayâtın mahrûm iken, ilkbahâr mevsiminde birden dört yüz bin nev' nebâtât ve hayvânâtla ihyâ olması, ayrı bir cihette onun "**acz ve fakr**"ını nazara verir. Zîrâ, o cennet-nümûn hâl ve vaz'ıyeti, kendi iktidâr ve gınâsiyle almış değildir. Hem mevt ve fenâyâ, zevâl ve firâka mahkûm olması, onun "**acz ve fakr**"ını başka bir zâviyeden isbât eder.

Demek, küre-i Arz'ın, hadsiz fa'âliyyet ve tasarrufât-ı İlâhiyenin bir beşiği ve mekiği olması, tekvinî olarak hem âciz, hem de fakir olduğunu ifâde eder.

Kezâ, küre-i Arz tarlasında ekilen dâne, hurma ve üzüm; ondan nebeân eden çeşme ve pınarlar ve çift olarak yaratılan mevcûdâtın da aynen meskenleri olan küre-i Arz gibi âciz ve fakîr olduğu bedîhîdir. Zîrâ, Cenâb-ı Hak, dâne, hurma ve üzüm gibi gıdâ ve fâkiheyi nev-ı beşere ihsân ve ikrâm etmekle, onları nebâtiyyet mertebesinde insâniyyet mertebesine terakkî ettiriyor. Bu, onların "**acz ve fakr**"ını gösterir. Zîrâ, bu mertebeye kendi güç ve sermâyeleriyle çıkmamışlardır. Hayâtın idâmesi için halkedilen çeşme ve pınarlar da, Cenâb-ı Hakk'a karşı "**acz ve fakr**" içindedirler. Zîrâ, bir dest-i rahmet onları nebâtât ve hayvânâta, bâ-husûs nev-ı beşere hediyye etmiştir. Kezâ, çift olarak hiç yoktan yaratılan bütün mahlûkât, âciz ve fakîrdir. Ne halk ve îcâdlarında, ne hayâtta kalmalarında, ne ihtiyâclarını derûhde etmelerinde, ne terhîslerinde hîçbir kuvvet ve sermâyeleri yoktur. Tamâmıyle bir Zât-ı Gaybî tarafından idâre ve terbiye olunuyorlar, tebeddül ve tağayyüre ma'rûz kalıyorlar; vazîfeleri bitince bir diyâr-ı âhere sevk olunuyorlar.

Hem küre-i Arz, dâne, hurma, üzüm, pınar ve çift yaratılan mevcûdâtın birer san'at ve ni'met olarak esmâ ve sıfât-ı İlâhiyyeye âyine olup fitrî vazîfelerini

Lügat: küre-i arz, tasarrufât, tasarruf, tebeddül, mertebe, terbiye, udre(t), ediyye, gönder, hadsiz, hediyye, mahkûm, mevsim, simin

yerine getirmeleri, onların **"şükür"** ve ubûdiyyetlerine delâlet eder. Bu fitrî vazîfelerini yerine getirirken hiçbir zamân itâatsizlik etmezler, hiçbir noktada şikâyetleri yoktur.

Evet, mezkûr bu san'at ve ni'met-i İlâhiyye, zî-şuúra mütâleagâh ve onların taayyüşlerine medâr olmaları, onların şük-r-i mutlak dâiresinde vazîfelerini ifâ ettiklerini gösterir.

Hem evâmîr-i fitriyye-i İlâhiyyeyi sür'atle yerine getirmeleri, onların Rablerine karşı **"şevk-ı mutlak"** içinde olduklarını isbât eder. Meselâ; bahâr mevsiminde küre-i Arz'a **"ihyâ emri"** gelir gelmez, hemen o emr-i Rabbânîye iştiyâkla inkıyâd etmesi, onun Rabbine karşı ne kadar müştâk olduğunu ifâde eder. Hem meselâ, çeşmelerin, çayların, ırmakların cûş u hurûşla akmaları, evâmîr-i İlâhiyyeye imtisâllerindeki şevk ve heyecânlarını gösterir. Risâle-i Nûr'un **"Sözler"** adlı eserinde şöyle denilmiştir:

"Şimdi bak çeşmelere, çaylara, ırmaklara... Yerden, dağlardan kaynamaları tesâdüfî değildir. Çünkü, onlara terettüb eden âsâr-ı rahmet olan fâidelerin ve semerelerin şehâdetiyle ve dağlarda bir mîzân-ı hâcetle iddihârlarının ifâdesi ile ve bir mîzân-ı hikmetle gönderilmelerinin delâletiyle gösteriliyor ki; bir Rabb-i Hakîm'in teshîriyle ve iddihârıyladır. Ve kaynamaları ise, O'nun emrine heyecânla imtisâl etmeleridir." [146]

Ve hâkezâ, diğer mevcûdât buna kıyâs edilsin.

İhtâr: Bu âyet-i kerîmede zikredilen mevcûdâtın, şu fânî ve zâil hayâta râzı olmayıp Bâkî bir Zât'a ve O'nun bâkî bir memleketine müştâk olmaları da, ayriyeten onların **"şevk-ı mutlak"** içinde olduklarını gösterir.

Demek, küre-i Arz ,dâne, hurma, üzüm, pınar ve çift yaratılan mevcûdât, lisân-ı hâl ve lisân-ı fitrî ile **"acz, fakr, şevk ve şük-r"**ünü bilir. Bu cihette küre-i Arz, dâne, hurma, üzüm, pınar ve çift yaratılan mevcûdât, **"acz-mendî, fakr-mendî, şevk-mendî ve şük-r-mendî"** olduklarını i'lân ederler.

Hulâsa: Bu meslek zâhîren Risâle-i Nûr'un mesleğiymiş gibi görünürken, aslında peygamberlerin, bâ-husûs Hazret-i İbrâhîm (as) ile Hazret-i Muhammed

Lügat: küre-i arz, acz-mendî, peygamber, acz-mend, memleket, muhammed, semer(e), terettüb, taayyüş, gönder, hikmet, mevsim, mezkûr, fâide, simin

(asm)'ın, sahâbe-i kirâmın, kısaca Kur'ân-ı Azîmü's-şân'ın mesleğidir. Kur'ân tekvînen ve teklîfen bu dersi vermektedir. Bu meslek, hâşâ, Üstâd Bediüzzamân'a mahsûs bir meslek değildir. O zât, doğrudan doğruya sırr-ı îcâz-ı Kur'ân'ı beyân etmektedir ki; bu, sahâbe mesleğidir.

Evet, Resûl-i Ekrem (sav) Efendimiz'in mesleği "**acz, fakr, şefkat ve tefekkür**" esâslarına dayanır. O zât-ı Ekrem (asm), a'zamî mertebede Hakîm ve Rahîm isimlerine mazhardır ve kendisine ilk nâzil olan âyet,

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ 'dir. Risâle-i Nûr Mesleği de Kur'ânî bir meslek olduğundan ve Besmele de Kur'ân'ın mücmel bir hulâsası olduğundan ve onun arş-ı hakîkate götüren yolunu beyân ettiğinden, Besmele'ye dikkat ettiğimizde, şu mesleği bize ders verdiğini görürüz. **اللَّهُ** lafza-i celâli, "**acz ve tefekkür**" esâslarına; **الرَّحْمَنِ** ismi "**fakr**" esâsına; **الرَّحِيمِ** ismi de "**şefkat**" esâsına bakar.

اللَّهُ isminin ma'nâsı; Ma'bûd-i bî'l-hak demektir. Ma'bûdiyyet ise, iki hakîkati ihtivâ eder.

Birincisi: Ma'bûd olan Zât-ı Akdes, "**Kadîr**"dir. Çünkü, ubûdiyyetin menbaı, "**acz**"dir. Âciz olan raiyyeti, ibâdetle, O'nun kudretine ilticâ ve istinâd ederler. Şu noktadan "**Ellâh**" ismi, Risâle-i Nûr Mesleği'nin dört esâsından biri olan "**acz**"e bakar.

İkincisi: Ma'bûd olan Zât, aynı zamânda "**Hâkîm, Hakem ve Hakûm**"dir. Çünkü, ibâdet, itâat demektir. İtâat ise, kânûnlara riâyettir. Ya'nî, Ma'bûd olan Zât, kânûn koyar ve bütün ibâdını hükmü altına alır. Demek, Ma'bûd-i Bî'l-hak olan Zât, kânûn koyar ve raiyyeti olan âbidleri de O'nun hikmetli, maslahatlı kânûnlarına itâat etmek sûretiyle O'na ibâdet ederler. Bu itâatin netîcesinde O'nun rahmetine nâil olurlar. Şu noktadan "**Ellâh**" ismi, Risâle-i Nûr Mesleği'nin dört esâsından biri olan "**tefekkür**"e bakar.

الرَّحْمَنِ isminin ma'nâsı rızka baktığından, "**fakr**"ımıza nazar ediyor. Ellâh, "**Rahmân**"dır; insân ve cümle Âlem ise, fakîrdir. Şu noktadan Rahmân ismi, Risâle-i Nûr Mesleği'nin dört esâsından biri olan "**fakr**"a bakar.

Lügat: lafza-i celâl, maslahat, tefekkür, besmele, mertebe, udre(t), birinc, dikkat, efendi, hikmet, şefkat, nâzil

Metin

Şu **tarîk**, hafî tarîkler misillü, "letâif-i aşere" gibi on mertebe" text="basamak, mertebe" class="has-meaning has-meaning-off" data-hasqtip="658" style="margin: 0px; padding: 0px; font-family: "Segoe UI"; font-size: 14px; text-align: justify; text-indent: 10px;">hatve değil; ve tarîk-ı cehriyye gibi "mertebesi" text="nefsin yedi mertebesi" class="has-meaning has-meaning-off" data-hasqtip="660" aria-describedby="qtip-660" style="margin: 0px; padding: 0px; font-family: "Segoe UI"; font-size: 14px; text-align: justify; text-indent: 10px;">nüfûs-i seb'a" yedi mertebeye atılan adımlar değil; belki dört hmertebe" text="basamak, mertebe" class="has-meaning has-meaning-off" data-hasqtip="661" style="margin: 0px; padding: 0px; font-family: "Segoe UI"; font-size: 14px; text-align: justify; text-indent: 10px;">atveden ibarettir.

Şerh

الرَّحِيم ismi ise "şefkat" ma'nâsındadır. İnsândaki kalb, şu kâinâtın zevâl ve firâkını gördükten sonra ebedî bir Âlemdeki saâdeti aramaktan dolayı Rahîm ismine ilticâ eder. Şu noktadan Rahîm ismi, Risâle-i Nûr Mesleği'nin dört esâsından biri olan "şefkat"e bakar.

Hulâsa: الرَّحِيم ismi, insândaki "şefkat"e; الرَّحْمَن ismi, insândaki "fakr"ı; اللهُ ismi ise, Ma'bûd ma'nâsında olduğu için, Kadîr ve Hâkim isimlerine delâlet eder. Bu iki isim de insândaki "tefekkür ve acz"e bakar.

Demek, Risâle-i Nûr Mesleği, Besmele-i Şerîfe üzerine müessesistir, bu temele dayanır.

(Şu tarîk) acz, fakr, şefkat ve tefekkür tarîkı, (hafî tarîkler misillü, "letâif-i aşere") -kalb, rûh, sır, hafî, ahfâ, nefis ve insân bedeninde bulunan su, hava, toprak ve nûr veyâ âteş denilen anâsır-ı erbaanın herbir unsurundan o unsura münâsib birer şuûrlu latîfeden ibâret on latîfe (gibi on hatve) adım (değil ve tarîk-ı cehriyye gibi "nüfûs-i seb'a" yedi mertebeye) -nefs-i emmâre, nefis-i levvâme, nefis-i mülhime, nefis-i mutmainne, nefis-i râziyye, nefis-i marziyye ve nefis-i kâmileden ibâret yedi nefis mertebesine (atılan adımlar değil; belki dört hatveden ibârettir.) Ya'nî, letâifin keşfine ve nüfûsun tekâmülüne ihtiyâc bırakmıyor. Dört hatve ile hakîkate vâsıl ediyor. O dört hatve ise; Risâle-i Nûr Mesleği'nin esâsları olan "acz, fakr, şefkat, tefekkür"dür. Ta'bîr-i diğlerle, "acz-i mutlak, fakr-ı mutlak, şevk-ı mutlak, şükr-i mutlak"tır ki; Müellif (ra), bu dört hatveyi aşağıda îzâh etmektedir. Müellif (ra)'ın mezkur dört esâsı böyle iki ayrı sûrette ifâde etmesindeki hikmet şudur:

"Şefkat", "şevk"ın; "tefekkür"ise "şükr"ün mukaddimesidir. Ya'nî, önce "şefkat", sonra "şevk-ı bekâ, şevk-ı likâ" gelir. Önce "tefekkür", sonra "şükr" gelir. Ta'bîr-i diğlerle, "şefkat" ibtidâ, "şevk" intihâdır. "Tefekkür" ibtidâ, "şükr" intihâdır. "Şefkat ve şevk", kalb işidir; insânı, "Rahûm" ismine kavuşturur. "Tefekkür ve şükr" ise, akıl işidir; "Hakûm" ismine ulaştırır. İşte bu hikmete binâen

Lügat: nefis-i mutmainne, mukaddime, mukaddim, tefekkür, besmele, mertebe, tekâmül, binâen, hikmet, ibaret, şefkat, kâmil, misil, âmile

Metin

Tarîkatten ziyâde hakîkattir, şerîattir.

Şerh

Risâle-i Nûr'da, kalb ve aklın berâber hareketi vardır; biri birisiz olmaz.

Risâle-i Nûr, mevt ve fenâyı, zevâl ve firâkı o kadar ders verir ki; tâlib-i hakîkatin kalbinde ister istemez bir **"şefkat"** hissi uyanır. Mevt ve fenâyı, zevâl ve firâka mahkûm olan kendisine ve mevcûdâta acır. Evet, gece ve gündüzün inkılâbı, mevsimlerin deverânı, asırların ölümü, devirlerin değişmesi, küre-i Arz'ın içinde zelzeleli olması, havanın tebeddülü, semâvâtta ecrâmın hareketi gibi hâller isbât ediyor ki; bu Âlem fânîdir. Şu Âlem, zamân ipine takılmış, fenâyı doğru gidiyor. Beşer bunun çâresini arar, ama tek başına çâreyi bulamaz. Hattâ, bütün akl-ı beşer toplansa, **"Şu Âlem nedir, nereden gelmiş, nereye gidiyor, ne için dönüyor, neden durmayıp gidiyor, vazifesi nedir?"** suâllerine cevâb bulamaz, bu mes'eleyi tek başına halledemez, bu yarayı tedâvî edemez.

İşte, Kur'ân-ı Hakîm, **"tevhîd"** ve **"haşîr"** rûkûnlarıyla bu yarayı tedâvî etmiştir. Bâkî bir Zât'ın ve bâkî bir Âlemin vücûdunu ders vermekle bu mes'eleyi halletmiştir. Kur'ân'dan bu dersi alan ve bu dersi kendi Âleminde inkişâf ettiren tâlib-i hakîkatta, o Bâkî Zât'a ve O'nun bâkî memleketine karşı bir şevk ve iştiyâk hâsıl olur; şükür ve ibâdet vazifesine sım sıkı sarılır.

(Tarîkatten ziyâde hakîkattir...) " Hakîkat"; şu kâinâtta tecellî eden bin bir ism-i İlâhîyi bulmak demektir. Ya'nî, tâlib, tasavvufdaki seyr u sülûkün ilk merhalesi olan tarîkat berzahına girmez. Ya'nî, imkân Âleminin keşfiyle meşgûl olmadan, kâinâtta ma'nâ-ı harfiyle nazar ederek doğrudan doğruya hakîkat olan esmâ-i İlâhiyye dâiresine geçer; âsâr-ı İlâhiyye üzerinde tecellî eden esmâ-i İlâhiyyeyi keşfeder. Tarîkatın nokta-i müntehâsı olan tevhîd ve esmâ-i İlâhiyye'nin inkişâfını, Risâle-i Nûr ilk kademede ders veriyor. **(Şerîattir.)** Şerîat ile tarîkat kelimeleri arasında lügavî ma'nâ cihetinde şöyle ince bir fark mevcûddur: Şerîat; geniş câdde demektir. Tarîkat ise, tâlî yol demektir. Hem Risâle-i Nûr, müstakil bir meşreb ve meslek değil; doğrudan doğruya hakîkat-i şerîatta bulunan sırr-ı verâset-i nübüvvetin mazharıdır ve sünnet-i seniyyeye ittibai, esâs-ı meslek ittihâz etmiştir. Şerîat, hem kâinâtın hakîkatını bildiriyor, hem de insânın ef'âlini nizâm ve intizâm altına alıyor. Kur'ân; hem şu kâinâtı anlatıyor, hem hakîkatini bildiriyor, hem de insânın ef'âl, akvâl ve ahvâlini tanzîm edecek teklîfî kânûnları vaz' ediyor. Kâinâtta tekvinî kânûnlar hangi esmâdan gelmişse, insânın ef'âl,

Lügat: sünnet-i seniyye, küre-i arz, memleket, nübüvvet, tasavvuf, tebeddül, hareket, harekât, merhale, seniyye, zelzele, übüvvet, kelime, mahkûm, mevsim, meşreb, sünnet, şefkat, imkân

Metin

Yanlış anlaşılmasın; acz ve fakr ve kusûrunu Cenâb-ı Hakka karşı görmek demektir. Yoksa onları yapmak veya halka göstermek demek değildir.

Şerh

akvâl ve ahvâlini tanzîm edecek teklîfi kânûnlar da aynı esmâdan gelmektedir. Hakikat, şeriatın bir parçasıdır. Bu sebeble şeriatı ayrı, hakikatı ayrı düşünmek dalâlettir.

(Yanlış anlaşılmasın; acz ve fakr ve kusûrunu Cenâb-ı Hakk'a karşı görmek demektir. Yoksa, onları yapmak veyâ halka göstermek demek değildir.)Ya'nî, hâşâ âciz bir adam olacaksın veyâ hiç malın mülkün olmayacak, fakır olacaksın veyâ hep kusûr işleyeceksin demek değildir. Elbette meşrû' dâirede çalışıp zengîn olabilirsin veyâhúd güçlü , kuvvetli bir adam olabilirsin" **.Bizim mesleğimiz fakîrlîktir**" diye kût-i lâyetmût ile iktifâ edip çalışmayı terk etme! Veyâhúd **"Mesleğimiz âcizliktir"** diye za'fa düşme! Belki ne kadar zengîn olsan da, umûm mülkün Ellâh'a âid olduğuna i'tikâd et ve Ellâh'a karşı fakrını bil! Hem ne kadar kuvvetli ve iktidârlı olsan da, bütün havl ve kuvvetin Ellâh'tan olduğuna i'tikâd et ve Ellâh'a karşı aczini bil! Hem bütün kusûrât ve günâhlarından tevbe ve istiğfâr et! Kâmil bir insân ol! İşte metinde geçen **"onları yapmak...demek değildir"** sözü bu nevi' ma'nâlara muhtemeldir.

Hem acz, fakr ve kusûrunu halka karşı gösterip zillet ve dilencilik vaz'ıyyeti almak da doğru değildir. Belki acz, fakr ve kusûrunu Ellâh'a karşı bilmek, sâdece Rabb-i Zü'l-celâl'e karşı dilencilik vaz'ıyyeti almak lâzımdır. İşte metinde geçen **"halka göstermek demek değildir"** cümlesinden murâd budur.

İnsân-ı kâmil, ademiyyâtı az olup ma'nen terakkî etmek sûretiyle kâinâtta ki kemâlâtı keşfeden; ademiyyât ta'bîr edilen acz, fakr, naks ve kusûrunu azamî derecede hissedip anlayandır.

Cenâb-ı Hakk'ın en ahsen mahlûku olan Resûl-i Ekrem (asm), en hakikî insân-ı kâmilidir. Zîrâ, kemâlât, en yüksek derecede onda tecellî etmiştir. O, ademiyyâtını tamâmen hissedip anlamıştır. Nev-ı beşer içinde ademiyyâtı en az, kemâlâtı en ziyâde olan zât-ı Ekrem (asm)'dır. Mi'râc demek, ademiyyâtı yerde bırakıp, birden bire kemâlâtın son mertebesine çıkmaktır. O zât-ı Ekrem (asm), Mi'râc vâsıtasıyla kemâlâtın zirvesine çıkmış, Mi'râc'dan inerken de ademiyyâtın son zirvesine inmiştir.

Lügat: muhtemel, elbette, mertebe, zillet, kâmil

Metin

Şu kısa tarîkin evrâdı, ittibâ'-ı sünnettir;

Şerh

Evet, Resûl-i Ekrem (asm), Mî'râc'a çıkmasıyla kemâlâtın menbai ve masdarı olan Zât-ı Akdes-i İlâhiyye ile müşerref olmuş; döndüğü zamân da kendinde ve Âlemde ademîyyâtta başka bir şey görmemiştir. Bu mes'eled e hîçbir beşer, Resûl-i Ekrem (sav)'e yetişemez. Acz, fakr, naks ve kusûrunu tamâmen görüp bilen, o zât-ı Ekrem (asm)'dir.

Resûl-i Ekrem (asm)'ın evliyâ-i ümmetinden ise iki zât, bu hâli en fazla hissedip yaşamıştır. Bu zevât, sırr-ı verâset-i nübüvvetle acz-i mutlakta kemâlât-ı mutlakaya çıkmışlar; dönüşlerinde fakr-ı mutlakta inmişler, kendilerini ve Âlemi tam fakr-ı mutlakta görmüşlerdir. Bu iki zât, Üstâd Bedîüzzamân (ra) Hazretleri ile İmâm-ı Rabbânî (ra) Hazretleridir.

(Şu kısa tarîkin evrâdı) virdleri **(ittibâ'-ı sünnettir;)** sünnet-i seniyyeye ittiba' etmek, bid'alara tarafdâr olmamaktır. Bu cümlede geçen **"sünnet"** ta'birinden murâd, şeriatın bütün ahkâmıdır. Yoksa, fıkıh ıstılâhındaki sünnet, ya'nî sâdece şeriatın nâfile kısmı murâd değildir. Evet, bu tarîk, tarikat-ı Muhammediyye (asm) ve verâset-i nübüvettir. Onun için evrâdı, sâdec e sünnete, ya'nî şeriat-ı Muhammediyye (asm)'a ittiba' etmektir.

Burada şu noktayı unutmamak lâzımdır. Müellif'in, **"On Birinci Lem'a"**da dediği gibi: *"Sünnet-i Seniyyenin herbir nev'ine tamâmen bi'l-fiil ittiba' etmek, ehass-ı havâssa dahi ancak müyesser olur. Ona bi'l-fiil olmasa da, bi'n-niyet, bi'l-kasd tarafdârâne ve iltizâmkârâne tâlib olmak, herkesin elinden gelir."* [147] Binâenaleyh, sünnet-i seniyyeye ittiba' etmekten murâd; evvelâ farz, vacib, sünnet, müstehâb, mekrûh, harâm gibi cümle ahkâm-ı İlâhiyenin hakkâniyyetine imân etmek ve o ahkâma tarafdâr olmak; hem elinden geldiğince sünnetin ahkâmına bi'l-fiil ittiba' etmek; eğer bi'l-fiil ittiba'da kusûru varsa, kusûrunu i'tirâf edip tevbe ve istiğfâr etmek ve bi'l-fiil ittiba' edemediği hükümlere de tevbe ve istiğfârdan sonra fiilen ittiba' etmek niyyet ve kasdında olmağıdır.

Sünnet-i seniyye içinde en mühimmi **"şedûr"** denilen kısımdır. Şeâir, şeriatın farz-ı kifâye ve sünnet-i kifâye olan kısmına denilir. Bunlar kifâye olduğundan, cem'iyet-i İslâmiyyeyi alâkadâr eden hükümlerdir. Hukûk-ı umûmiyye

Lügat: sünnet-i seniyye, binâenaleyh, muhammed, nübüvvet, seniyye, übüvvet, binâen, birinc, ediyye, fiilen, havâss, sünnet, âmiyye

hükümünde oldukları için, bu şeâirin nâfile kısmı, şahsî farzlardan daha ehemmiyetlidir. Meselâ; cemâatle namâz kılmak, mahkeme-i şer'îyyeleri ikâme etmek, hudûd ve ukûbat-ı şer'îyyeyi (şer'î cezâları) tatbîk etmek, ezân okumak, kâmet getirmek, selâm vermek ve almak, teşmît etmek (aksıran kimse, şâyet "**elhamdü lillâh**" derse, ona "**yerhâmükellâh**" ile mukâbeleda bulunmak) gibi hükümler birer şeâir-i İslâmiyyedir. Kezâ, Cum'a namâzını kılmak, Ramazân orucunu tutmak da şeâir-i İslâmiyyedendir. Her ne kadar bu iki ibâdet, farz-ı ayn iseler de bunlar, cem'iyet-i İslâmiyye tarafından berâberce edâ edilmesi gerektiğinden şeâirden sayılırlar. Müellif (ra), şeâir-i İslâmiyye hakkında şöyle demiştir:

"Sünnet-i Seniyyenin içinde en mühimmi, İslâmiyyet alâmetleri olan ve şeâire de taallûk eden sünnetlerdir. Şeâir, âdetâ hukûk-ı umûmiyye nev'inden, cem'iyete âid bir ubûdiyyettir. Birisinin yapmasıyla o cem'iyet umûmen istifâde ettiği gibi, onun terkiyle de umûm cemâat mes'ûl olur. Bu nev'î şeâire riyâ giremez ve i'lân edilir. Nâfile nev'inden de olsa, şahsî farzlardan daha ehemmiyetlidir." [148]

İşte sünnet-i seniyye içinde bulunan ve sırr-ı verâset-i nübüvvetten gelen şu velâyet-i kübrâ feyzinden dolayı, şer'îata ittiba' etmek, tüm velâyet yollarının fevkindedir.

Hem bu sırdan dolayı sünnet-i seniyyeye, ya'nî Şer'iat-ı Garrâ-i Muhammediyye (asm)'ın gösterdiği ibâdetlere, emir ve yasaklara riâyet etmek, bütün nâfilelerden daha fazîletlidir. Çünkü, şer'iat, risâletten ve akrebiyyet-i İlâhiyyeden (Ellâh'ın, kullara yakınlığından) gelmektedir. Nâfileler ise, velâyet-i suğrâdan ve kurbiyyet-i İlâhiyyeden (kulların, Ellâh'a yakınlık derecesinden) gelmektedir. Akrebiyyet-i İlâhiyye sırrına mazhar olan zevât, farzlarla Ellâh'a yaklaşırlar. Kurbiyyet-i İlâhiyye sırrına mazhar olanlar ise; nâfilelerle Ellâh'a yaklaşırlar.

Hem yine aynı sırdan dolayı sünnet-i seniyye içinde bulunan farzlar, sünnetlerden çok daha fazîletlidir. Çünkü, farzlarla Ellâh'a yaklaşmak, peygamberlerin mesleğidir. Nâfilelerle Ellâh'a yaklaşmak ise, velîlerin mesleğidir. Bununla berâber, o sünnetler ve nâfile ibâdetler, hakkıyla yapamadığımız farzları ikmâl ve tekmîl içindir.

Hem tarîkattan gâye, gafleti dağıtıp huzûr-i dâimîyi kazanmaktır. Huzûrdan

Lügat: sünnet-i seniyye, akrebiyyet, kurbiyyet, peygamber, muhammed, nübüvvet, mahkeme, seniyye, übüvvet, alâmet, ediyye, sünnet, dilir, istif, sinin, âmiyy

murâd, dâimâ Cenâb-ı Hakk'ın hâzır ve nâzır olduğunu ve O'nun huzûrunda bulunduğunu hissetmek ve o Zât-ı Akdes'i unutmamaktır. Yoksa, huzûr, avâm arasında kullanılan râhatlık, hoşluk ma'nâsında değildir; gafletin zıddıdır. Ehl-i velâyet, huzûr-i dâimîyi kazanmak ve gafleti izâle etmek ve dâimâ Ellâh'ı zikredip hâtırlamak için **لَا مَوْجُودَ إِلَّا هُوَ** veya **لَا مَشْهُودَ إِلَّا هُوَ** diyerek kâinâtı inkâr etmiş veya unutmuşlar. Hâlbuki, huzûru kazanmanın en güzel, en müstekîm, en parlak ve en zengin yolu, sünnete ittiba' etmektir. Üstâd Bediüzzamân Hazretleri, bu sırrı şöyle ifâde etmiştir:

"Velâyet yolları içinde en güzeli, en müstekîmi, en parlağı, en zenginî, Sünnet-i Seniyyeye ittibâ'dır. Ya'nî, a'mâl ve harekâtında Sünnet-i Seniyyeyi düşünüp ona tâbî' olmak ve taklîd etmek ve muâmelât ve ef'âlinde ahkâm-ı şer'iyyeyi düşünüp rehber ittihaz etmektir.

"İşte bu ittibâ' ve iktidâ vâsıtasıyla, âdî ahvâlî ve örfî muâmeleleri ve fîrî hareketleri ibâdet şekline girmekle berâber, herbir ameli, sünneti ve şer'ı o ittibâ' noktasında düşündürmekle, bir tahattur-i hükm-i şer'î veriyor. O tahattur ise, Sâhib-i Şer'îati düşündürüyor. O düşünmek ise, Cenâb-ı Hakk'ı hâtıra getiriyor. O hâtıra, bir nev'ı huzûr veriyor. O hâlde, mütemadiyen ömür dakikaları huzûr içinde bir ibâdet hükmüne getirilebilir.

"İşte bu câdde-i kübrâ ,velâyet-i kübrâ olan ehl-i verâset-i nübüvvet olan Sahâ-be ve Selef-i Sâlihîn'in câddesidir." [149]

"Sözler" adlı eserde ise şöyle denilmektedir:

"Ey nefis! Az bir ömürde hadsiz bir amel-i uhrevî istersen ve herbir dakika-i ömrünü bir ömür kadar fâideli görmek istersen ve âdetini ibâdete ve gafletini huzûra kalbetmeyi seversen, Sünnet-i Seniyyeye ittiba' et. Çünkü, bir muâmele-i şer'iyyeye tatbîk-ı amel ettiğin vakit, bir nev'ı huzûr veriyor. Bir nev'ı ibâdet oluyor. Uhrevî çok meyveler veriyor. Meselâ: Birşeyi satın aldın. İcab ve kabûl-i şer'iyyeyi tatbîk ettiğin dakikada, o âdî alış-verişin bir ibâdet hükmünü alır. O tahattur-i hükm-i şer'î bir tasavvur-i vahy verir. O dahi, Şârii düşünmekle bir teveccüh-i îlâhî verir. O dahi, bir huzûr verir.

Lügat: sünnet-i seniyye, amel-i uhrevî, nübüvvet, tahattur, tasavvur, teveccüh, hareket, harekât, seniyye, übüvvet, hadsiz, sünnet, temadi, uhrevî, fâide, inkâr

"Demek, Sünnet-i Seniyyeye tatbîk-ı amel etmekle bu fânî ömür ,bâkî meyveler verecek ve bir hayât-ı ebediyyeye medâr olacak olan fâideler elde edilir.

فَامِنُوا بِاللّٰهِ وَرَسُوْلِهِ النَّبِيِّ الْاُمِّيِّ الَّذِيْ يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَكَلِمَاتِهِ وَاتَّبِعُوْهُ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُوْنَ

fermânunu dinle. Şerîat ve Sünnet-i Seniyyenin ahkâmları içinde cilveleri intişâr eden esmâ-i hüsnânın herbir isminin feyz-i tecellîsine bir mazhar-ı câmi 'olmağa çalış..." [150]

Ehl-i verâset-i nübüvvet olan başta Sahâbe-i Kirâm ve selef-i sâlihînin câdde-i kübrâsı, sünnet-i seniyyeye ittiba' ve iktidâdır. Bu zevât-ı âliyye, hakka, hakîkata ve kemâlâta bu sâyede vâsıl olmuşlardır. Ehl-i tarîkat da ancak sünnet-i seniyyeye ittiba' etmekle ve selef-i sâlihînin tesbît ettiği esâsâta riâyet etmekle seyr u sülûklarını selâmetle itmâm edip hak ve hakîkate, kemâlât ve keşfiyyâta mazhar olabilirler. Zâten tarîkatın birinci gâyesi de budur. Ya'nî, Kitâb ve Sünnet'e ittiba' etmek ve hayâtını ona göre tanzîm etmektir. Sünnet ta'bîrinde başta farz ve vâcibler olmak üzere en ufak bir âdâb-ı Nebeviyye (asm)'a kadar bütün evâmir ve nevâhî-i İlâhiyye dâhildir. Kitâb ve Ehâdis-i Nebeviyye'de mevcûd olan evâmir-i İlâhiyyeye imtisâl ve nevâhî-i İlâhiyyeden ictinâb etmek, husûsan şeâir-i İslâmiyyeyi ihyâ etmektir.

Velâyet, takarrubdur. Ya'nî, tecelliyyât-ı esmâ ve sıfâtı kendinde ve Âlemde hissedip Ellâh'a yaklaşmaktır. Bu makâma ulaşmanın yolu da, Kitâb ve Sünnet'te geçen evâmir'e ittiba', nevâhîden ictinâbdır. Bu şekil ise, sahâbenin ve selef-i sâlihînin câdde-i kübrâsıdır.

İmâm-ı Rabbânî (ks) Hazretleri şöyle demiştir:

"Bilinmesi gerekir ki; zikir, hangi cihetle müyesser olursa olsun, gafleti tard etmekten ibârettir. Yoksa zikir, zannedildi ği gibi; sâdece nefîy ve isbât kelimelerinin (لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ) nefiydir, (إِلَّا اللَّهُ) isbâttır) tekrârına veyâ ism-i Zât'ın (اللَّهُ) isminin) tekrârına münhasır değildir. Şerîatın herhangi bir emrine imtisâl ve nehyinden ictinâb etmenin cümlesi de zikre dâhildir. Şerîatın tesbît ettiği şartlara riâyetle alış-veriş yapmak da bir zikirdir. Kezâlik, şartlarına riâyetle nikâh ve talâk dahi bir zikirdir. Çünkü,

Lügat: sünnet-i seniyye, nübüvvet, seniyye, âmir(e), übüvvet, birinc, ediyye, kelime, sünnet, dilir, dâhil, fâide, nikâh, vâcib, âmiyy, şekil

Şerh

bütün bu işler, şeriatdaki şartlarına riâyetle yapılırsa, o şartları emreden ve nehyeden Cenâb-ı Hak, gözün önünde hâzır olur. O vakit, bunda gaflete bir mecâl olmaz.” [151]

Hem aynı mektûbunda şöyle demiştir;

“Cenâb-ı Hakk’ın isim ve sıfatlarını zikretmek, hudûd-i şer’iyyeye mürâatla hâsıl olan zikrin bir vesîlesidir.” [152]

Suâl: Mâdem şerîata ittiba’ etmek, en yüksek ve en kısa velâyet yoludur ve ona tam ma’nâsıyla ittiba’ edenin başka bir şeye ihtiyâcı yoktur. Bu durumda, tarîkatlar niçin zuhûr etmiştir?

Elcevâb: İmâm-ı Rabbânî (ra) ve Üstâd Bediüzzamân (ra)’ın dediği gibi; tarîkat ve hakikat, şerîata hâdimdirler. Tarîkat, şerîata ittiba’ etmenin bir unvânıdır; ayrı bir şey değildir. İsmi değişmesi, ma’nâyı değiştirmez. Ancak, tarîkatlarda görülen fazladan âdâb ve usûller ve nâfileler ise, şerîatın ittibâındaki eksiklikleri tamâmlamak içindir. Meselâ; farz namâzı hakkıyla kılan ve bu namâz vâsıtasıyla bir nev’ı Mîrâc’a mazhar olan, ya’nî Üstâd Bediüzzamân (ra)’ın **“On Birinci Söz”**de anlattığı gibi bir namâzı kılan ve fikren Arş’a çıkarak cümle mahlûkâtın ibâdetlerini kendi nâmına Cenâb-ı Hakk’a takdim eden, böylece ubûdiyyet-i külliyyeyi ifâ eden bir ferdin, daha başka nâfilelere ihtiyâcı yoktur. Ancak, bu farz namâzı hakkıyla edâ edemeyen bir kişi, elbette nâfilelerle farzlardaki kusurunu telâfi etmek mecbûriyyetindedir.

İşte bu sırâ binâen, velâyet-i kübrâ ehli olan verese-i nübüvvet, farzlarla Ellâh’a yaklaşır ve farzları tekmîl eden sünnetlere de riâyet ederler. Velâyet-i suğrâ sâhiblerinin mesleği ise, nâfilelerle Ellâh’a yaklaşımdır. Bu sebeble, velâyet-i kübrâ ehli, daha faziletli ve yolları daha kısadır. Evvel de beyân edildiği üzere, sünnet-i seniyye, husûsan sünnet ta’bîrinde dâhil olan farzlar, risâletten ve akrebiyyet-i İlâhiyyeden gelmektedir. Nâfileler ise, velâyet-i suğrâdan ve kurbiyyet-i İlâhiyyeden gelmektedir.

Üstâd Bediüzzamân (ra) Hazretleri, *“Şu kısa tarîkin evrâdı, ittibâ-ı sünnettir; ferâizi işlemek, kebâiri terk etmektir. Ve bi’l-hâssa, namâzı ta’dîl-i erkân ile kılmak,*

Lügat: akrebiyyet, kurbiyyet, nübüvvet, elbette, seniyye, übüvvet, binâen, birinc, ferâiz, fikren, sünnet, dâhil

namâzın arkasındaki tesbîhâtı yapmaktır" [153] cümlesiyle, velâyet-i kübrâ mesleğini hulâsa etmiştir.

İmâm-ı Rabbânî (ks) Hazretleri de "**Mektûbât**" adlı eserinde üç nev'ı velâyetin hâlleri ve nübüvvetin velâyetten üstün olduğu husûslarında gâyet uzun bir îzâh yaptıktan sonra, velâyet-i kübrâ ehlinin, farzlarla Ellâh'a yaklaşıklarını ve bunun ehemmiyet ve fazîletini şöyle beyân etmiştir:

"Ey evlâd! Peygamberler, da'vetlerini sâdece halk Âlemine mahsûs kıldılar. '**İslâm, beş temel üzerine binâ edilmiştir**' hadîsi, bu husûsta gâyet açıktır. Kalbin halk Âlemiyle alâkası çok fazla olduğu için, kalbin tasdîkini istemişlerdir. Kalbden başka diğer dört letâifden bahsetmemişlerdir. Hattâ, kalbden gayrısını, yolda bulunan atıklar gibi görmüşler ve asla maksúddan saymamışlardır. Olması gereken de budur. Çünkü, Cennet'in ni'metleri, Cehennem'in elemeleri, Cenâb-ı Hakk'ı görme devleti veyâ O'ndan mahrûm düşme endîşesi, bütün bunlar, halk Âlemine bağlı husûslardır. Bunların aslâ emir Âlemiyle bir alâkaları olmaz.

"Kezâ, farz, vacib ve sünnet amelleri yerine getirmek de halk Âleminden olan kalıbla alâkalıdır. Ameller arasında emir Âleminden yana nasîbi olan, sâdece nâfile amellerdir. Amellerin meyvesi olan Ellâh'a yakınlık, yapılan ameller mikdârıyladır ki; bu ameller de o yakınlığın meyvesidir. Dolayısıyla, hiç şübhesiz farzları yerine getirmenin meyvesi olan yakınlık, halk Âleminin nasîbidir. Nâfile amelleri yerine getirmenin meyvesi olan yakınlık ise, emir Âleminin nasîbidir.

"Hiç şübhesiz farz amellere nisbeten nâfile ameller, hiçbir şey değildir ve herhangi bir i'tibârı da olmaz. Keşke onun okyanustaki bir damla kadar hükmü olsaydı.

"Nâfile hakkındaki bu kıyâs, sünnetler için de cârîdir. Sünnetlerin farzlara nisbeti, denizdeki damla gibidir. Dolayısıyla bu iki yakınlık arasındaki farkı, buna göre kıyâs etmek ve böylelikle halk Âleminin emir Âlemine göre meziyyetini ve üstünlüğünü bilmek gerekmektedir.

"İnsânların birçoğu, bu hakikatlerden habersiz olduğu için, farzları harâb ederken, nâfilelere revâc vermeye çalışıyorlar. Nâkıs sûfîler de zikri ve fikri, en mühim işlerden sayarak farzları ve sünnetleri yerine getirmekte gevşeklik yapmaktadırlar.

Lügat: peygamber, cehennem, meziyyet, nisbeten, nübüvvet, okyanus, übüvvet, nisbet, sünnet, şübhe

Câmi ve cemâatini terk ederek kırk gün çile çekmeyi tercih ediyorlar. Cemâatle berâber bir farz edâ etmenin, binlerce erbainlerden - kırkar günlük riyâzetlerden- daha üstün olduğunu bilmiyorlar. Evet, zikir ve tefekkür yapmak, ancak şerîatın âdâbına riâyet etmekle berâber olduğu takdîrde daha fazîletli ve mühimdir.

"Kezâ, nâkis âlimler de nâfilelerin tervîcine çalışırken, farzları harâb edip ziyân ediyorlar. Meselâ; aşûra namâzı bunlardan biridir. Hâlbuki, Resûl-i Ekrem (sav)'ın, bu namâzı tamâmen cemâatle câmide kıldığına dâir hiçbir sahîh rivâyet yoktur. Hâlbuki, onlar da bilmekteler ki; fikhî rivâyetler, nâfile ibâdetlerin cemâatle berâber kılınmasının mekrûh olduğunu bildirmektedirler.

"Onlar, farz ibâdetleri yerine getirmekte o kadar tenbeldirler ki; onların arasında farz ibâdetleri müstehâb vaktinde edâ eden çok azdır. Bi'l-akıs, birçoğu farzları asıl vaktinden kaydırmaktadırlar. Namâzları, kalabalık cemâatle kalmazlar. Bir veyâ iki kişilik cemâatle yetinirler. Hattâ, ba'zı def'a münferiden kılmakla iktifâ ederler.

"Müslümânların ittibâ' ettikleri ve peşinden gittikleri kimselerin hareketleri böyle olunca, diğer avâm için ne diyebiliriz?

"Bu tür kötü ve çirkin işlerin yayılmasıyla, İslâm zayıflamıştır. Bu karanlık işlerden ve küdürreli hâllerden dolayı insânlar arasında bid'atler ortaya çıkmıştır.

"Kezâ, nâfile ibâdetleri yerine getirmekle, kurbiyyette (Ellâh'a yakınlıkta) gölgelerden bir gölge ihsân edilir. Farz ibâdetleri yerine getirmekle ise, herhangi bir gölge şâibesi olmayan asla yakınlık ihsân edilir.

"Ancak, nâfile ibâdetler, farzların tekâmîli ve tamâmlanması için yapılıyorsa, o zamân bu da asla yakınlığın elde edilmesine yardımcı olur ve farzlara dâhil olur. O takdîrde, farzları edâ etmek, bi'z-zarûre halk Âlemine münâsib düşer ki; bu Âlem, asla müteveccihdir ve ona nâzırdır. Nâfileleri edâ etmek ise, emir Âlemine münâsibdir ki; bu Âlem ise gölgeye nâzırdır.

"Farzların tümü, her ne kadar Ellâh'a yakınlığa sebep oluyorsa da, farzların en fazîletlisi ve en mükemmeli, namâzdır. Şu hadîsi işitmişsinizdir: **'Namâz, mü'minin Mi'râcıdır', 'Kulun Rabbine en yakın olduğu ân, namâzdaki secde ânıdır.'**

"Hem Resûl-i Ekrem (asm)'ın; **'Benim Rabbimle öyle bir vaktim vardır ki; hiçbir melek-i müekkel ve hiçbir nebiyy-i mürsel aramıza giremez'** hadîsindeki o hâs vakit, bu fakîre göre namâzdır.

Lügat: melek-i müekkel, kurbiyyet, ferid(e), tefekkür, hareket, erbain, feride, nebiyy, çirkin, dilir, dâhil

Namâz, günâhlara keffârettir. Namâz, fuhşıyyâtta ve münkerâtta men' eder. Resûl-i Ekrem (asm)'ın kendisiyle râhatlamayı istediği şey, namâzdır ki; o zât-ı Ekrem (asm) şöyle buyurmuştur: **'Beni râhatlat, ey Bilâl!'**

Namâz, dînin direğidir. Namâz, İslâm'la küfür arasını ayıran bir alâmet-i fârikadır." [154]

1400 senedir bir şîâr-ı İslâm olarak kesintisiz okunan Ezân-ı Muhammedî de namazın kurtuluş vesîlesi olduğunu ve kısa zamanda zâhirden hakîkata geçmek noktasında kâfi geldiğini **حَيَّ عَلَى الْفَلَاحِ** ve **حَيَّ عَلَى الصَّلَاةِ** cümleleriyle ilân etmektedir.

Üstâd Bediüzzamân (ra) Hazretleri de şöyle buyurmuştur:

"Tarîkat ve hakikat, vesîlelikten çıkmamak gerektir. Eğer maksûd-i bizzât hükmüne geçseler; o vakit şerîatın muhkemâtı ve amelîyyâtı ve Sünnet-i Seniyyeye ittiba', resmî hükmünde kalır; kalb, öteki tarafa müteveccih olur. Ya'nî: Namâzdan ziyâde halka-i zikri düşünür; ferâizden ziyâde evrâdına müncezib olur; kebâirden kaçmaktan ziyâde, âdâb-ı tarîkatın muhâlefetinden kaçır. Hâlbuki, muhkemât-ı şerîat olan farzların bir tânesine, evrâd-ı tarîkat mukâbil gelemes; yerini dolduramaz. Âdâb-ı tarîkat ve evrâd-ı tasavvuf, o ferâizin içindeki hakîkî zevke medâr-ı teselli olmalı, menşe' olmamalı. Ya'nî: Tekyesi, câmideki namâzın zevkine ve ta'dîl-i erkânına vesîle olmalı; yoksa câmideki namâzı çabuk resmî kılıp, hakîkî zevkünü ve kemâlini tekyede bulmayı düşünen, hakîkattan uzaklaşıyor." [155]

Suâl: Bütün bu îzâhattân anlaşıldı ki; sünnet-i seniyyeye tamâmen ittiba' etmek, bütün velâyet yollarının en yükseği ve en kısasıdır. Peki, bir insân sünnete ittiba' ettiği hâlde ziyâde olarak nâfilelerle de meşgûl olsa daha fazîletli olmaz mı?

Elcevâb: Zâhiren bakıldığında sünnete ittiba' etmekle berâber fazladan nâfileleri işlemek daha fazîletli gözükebilir. Fakat, hakîkatte, ziyâde ve noksân yapmadan sünnet-i seniyyeye tam ma'nâsıyla ittiba' etmek daha fazîletlidir. Meselâ; bir insân, bütün seneyi nâfile oruçla geçirse, husûsî bir cihetle fazîletli görünür.

Lügat: sünnet-i seniyye, alâmet-i fârika, muhammedî, muhammed, tasavvuf, seniyye, teselli, alâmet, ferâiz, meliyy, sünnet

Fakat, küllî bir nazar ile bakıldığında, bu insân, farzları ifâ etmekte zamânla za'fiyyete uğrayabileceğinden, hem bu nâfile ibâdete ömrü boyunca devâm etmekte muvaffak olması müşkilâtli olacağından, aslında sünnete riâyet etmesi daha fazîletlidir.

Resûl-i Ekrem (asm), insânlar içinde Ellâh'a en ziyâde ibâdet eden kimsedir. Hiçbir kimsenin O'ndan daha ziyâde ibâdet etmesi ve daha muttekî olması, mümkün değildir. Bu sebeble, Ellâh'a ibâdetle en güzel ve en zengin ve en renkli olan, bilâ-ziyâde velâ noksân sünnet-i seniyyeye ittiba' etmektir. Şu hadîs-i şerîfler buna delîldir:

"Ebû Muhammed Abdullâh İbn-i Amr İbn-i Âs (ra) şöyle demiştir: Peygamber (sav)'e benim şöyle dediğim haber verilmiş: **'Ellâh'a yemîn ederim ki; yaşadığım sürece gündüzleri muhakkak oruç tutup geceleri de ibâdet ve tâatte uyanık geçireceğim.'** Bunun üzerine Peygamber (sav), **'Bunları söyleyen sen misin?'** diye sordu. Ben de kendisine, **'Anam babam sana fedâ olsun yâ Resûlellâh! Evet, o sözü ben söylemişim'** dedim. Buyurdular ki: **'Sen buna güç yetiremezsin. Hem oruç tut, hem de iftâr et. Hem uyu, hem de ibâdet et. Her ay üç gün oruç tut. Çünkü, her iyiliğe on misli sevâb ve mükâfât vardır. Bu ise, tam seneyi oruçla geçirmek gibidir.'**

"Bunun üzerine ben, **'Bunun daha fazlasını yapmaya gücüm yeter'** dedim. Peygamber (sav) de, **'O hâlde, bir gün oruç tut, iki gün tutma'** buyurdu. Ben, **'Ama, ben bundan daha fazlasına da güç yetirebilirim'** dedim. Peygamber (sav) de, **'O hâlde, bir gün oruç tut, bir gün tutma! Bu, Dâvûd (as)'ın orucudur ve oruç tutmanın en güzel şeklidir'** buyurdular. **'Ama, ben bundan daha fazlasına da güç yetirebilirim'** dedim. Peygamber (sav) de, **'Bundan daha fazîletlisi yoktur'** buyurdu.

"Resûlullâh (sav)'in tavsiye ettiği her aydan üç gün orucu kabûl etmem, bana ehlimden ve malumdan daha sevgili olacaktı, ama iş işten geçti.

"* Diğer bir rivâyette ise, **'Senin gündüzleri oruç tuttuğunu, geceleri ibâdetle geçirdiğini bana haber verdiler. Öyle mi?'** dedi. **'Evet, yâ Resûlellâh'** dedim. Bunun üzerine: **'Bunu yapma. Ba'zan oruçlu ol, ba'zan da iftâr et. Gece hem uyu, hem de ibâdet için kalk. Şübhesiz senin üzerinde vücûdunun hakkı vardır; gözlerinin hakkı vardır; hânımının hakkı vardır; çocuklarının hakkı vardır; ziyâretçilerin hakkı vardır. Şübhesiz her aydan üç gün oruç tutman sana kâfidir. Çünkü, senin için her iyiliğin on misli karşılığı vardır. Bu da bütün zamânın oruçla geçirmek gibidir.'**

Lügat: sünnet-i seniyye, peygamber, muhammed, muhakka, seniyye, sünnet, küllî

"Abdullâh der ki: Ben işi zorlaştırdım, zorluğa uğradım. Sonra ben, **'Yâ Resûlellâh! Ben kendimde güç ve kuvvet buluyorum'** dedim. Buyurdular ki: **'O hâlde, Ellâh'ın Nebîsi Dâvûd (as)'ın orucunu tut, daha fazlasını yapma.'** 'Dâvûd (as)'ın orucu nasıldır?' diye sordum. **'Ömrün yarısını oruçla geçirmektir'** buyurdu.

"Abdullâh ibn-i Amr der ki: **'Yaşlandıkça, keşke Peygamber (sav)'in ruhsatını kabûl etmiş olsaydım.'**

"*Bir başka rivâyet ise şöyledir:

" **'Senin bütün günleri oruçlu geçirdiğinden ve her gece Kur'ân okuduğundan habersiz olduğumu mu sanıyorsun?'** Bunun üzerine ben, **'Elbette haberin vardır, fakat ben böyle yapmakla sâdece iyilik ve hayır umuyorum'** dedim. Peygamber (sav) de, **'Ellâh'ın Nebîsi Dâvûd (as)'ın orucunu tut. Çünkü, o insanların en çok ibâdet edeni idi. Ayda bir sefer de Kur'ân'ı baştan sona oku'** buyurdu.

"Ben ise; **'Yâ Resûlellâh! Bundan daha fazlasını yapmaya gücüm yeter'** dedim. Peygamberimiz (sav), **'O hâlde, yirmi günde Kur'ân'ı hatmet'** dedi.

"Ben ise; **'Yâ Rasulellâh! Bundan daha fazlasını yapabilirim'** dedim. O da; **'Öyleyse on günde hatmet'** buyurdu."

Ben tekrâr; **'Bundan daha fazlasına gücüm yeter'** deyince; **'Şu hâlde, haftada bir sefer baştan sona oku ve bunun üzerine de arturma'** buyurdu. Ben, işi zorlaştırdım, zorluğa uğradım. Peygamber (sav) bana, **'Ne bilirsin, belki çok yaşarsun'** buyurmuştu. Peygamber (sav)'in dediği gibi uzun yaşadım.

"Abdullâh ibn-i Amr der ki: **'Yaşlandıkça, Keşke Peygamber (sav)'in ruhsatını kabûl etmiş olsaydım'** diye istemeye başladım.'"
[156]

"Resûlullâh (sav)'in ibâdetini sormak için Nebî (asm)'ın zevcelerinin evine üç kişilik bir heyet geldi. Resûl-i Ekrem (sav)'in ibâdeti kendilerine haber verilince, sanki o ibâdeti kendileri hakkında az buldular ve şöyle dediler: **'Biz neredeyiz, Nebî (asm) nerede? Ellâh, onun geçmiş ve gelecek günâhlarını afvetmiştir.'**

"İçlerinden birisi; **'Ben, dâimâ geceleri namâz kılacağım'** dedi. Diğeri; **'Ben de yıl boyu oruç tutacağım ve -bayram günleri hâric- hiç iftâr etmeyeceğim'** dedi. Öteki de; **'Kadınlardan uzak durup hiç evlenmeyeceğim'** dedi.

Lügat: peygamber, elbette

"Resûlullâh (asm) onlara gelerek şöyle buyurdu; **'Şöyle şöyle söyleyenler sizler misiniz? Ben, Ellâh'dan en çok korkanınız ve en müttekî olanınız. Fakat, hem oruç tutar, hem iftâr ederim (ya'nî ba'zan da oruç tutmam). Geceleri hem namâz k ılar, hem de uyurum. Hem kadınlarla da evlenirim. Kim benim sünnetimden yüz çevirse benden değildir.'**" [157]

Asılları Kur'ân ve hadîsten alınan, fakat sûretleri sünnet-i seniyyede bulunmayan evrâd ve ibâdet ve âdâblar, gerçi bid'a-i hasene sayılırlar. Fakat, onlara hasene demek, husûsî cihetledir ve "Şerîat bunları reddetmez, sünnete muhâlif değildir" demektir. Yoksa "Onların, esâsât-ı sünnet-i seniyyenin üstünde bir haseneleri vardır" demek değildir. Sünnet-i seniyyede bulunan nûr ve iksîr, bid'a-i hasenede bulunmaz. Bu sırrı, Üstâd Bediüzzamân (ra) Hazretleri şöyle beyân etmiştir:

"Ahkâm-ı ubûdiyyette yeni icâdlar bid'attır. Bid'atlar ise, **الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ** sırrına münâfi olduğu için, merdûddur. Fakat, tarîkatta evrâd ve ezkâr ve meşrebler nev'inden olsa ve asılları Kitâb ve Sünnet'ten ahzedilmek şartıyla, ayrı ayrı tarzda, ayrı ayrı sûrette olmakla berâber, mukarrer olan usûl ve esâsât, sünnet-i seniyyeye muhâlefet ve tağyîr etmemek şartıyla, bid'a değillerdir. Lâkin, bir kısım ehl-i ilim, bunlardan bir kısmını bid'aya dâhil edip, fakat **'bid'a-i hasene'** nâmını vermiş. İmâm-ı Rabbânî Müceddid-i Elf-i Sâni (ra) diyor ki:

" **'Ben seyr-i sülûk-i rûhânîde görüyordum ki, Resûl-i Ekrem (asm)'dan mervî olan kelîm ât nûrludur; sünnet-i seniyye şuâî ile parlıyor. Ondan mervî olmayan parlak ve kuvvetli virdleri ve hâlleri gördüğüm vakit, üstünde o nûr yoktu. Bu kısmın en parlağı, evvelkinin en azına mukâbil gelmiyordu. Bundan anladım ki; sünnet-i seniyyenin şuâî bir iksîrdir. Hem o sünnet, nûr isteyenlere kâfidir; hâricde nûr aramaya ihtiyâc yoktur.'**

"İşte, böyle hakikat ve şerîatın bir kahramânı olan bir zâtın bu hükmü gösteriyor ki; sünnet-i seniyye, saâdet-i dâreynin temel taşıdır ve kemâlâtın ma'deni ve menbaıdır." [158]

Lügat: sünnet-i seniyye, elf-i sâni, mukarrer, mukarre, seniyye, meşreb, sünnet, dâhil, gerçi, lâkin

İmâm-ı Rabbânî (ra) Hazretleri de bu mevzúu **"Mektûbât"**ında müteaddid yerlerde anlatmış ve şöyle demiştir:

"Bid'atler, sünneti kaldırmayı gerektirdiği hâlde, onun hasene olarak tesmiye edilmesi nasıl doğru olabilir? Ancak bu hasene (güzel) ta'bîrinden nisbî güzellik murâd ediliyorsa, bu câizdir. Çünkü, mutlak ma'nâda onlar için güzel demeğe, burada mecâl yoktur." [159]

Şu yüksek velâyet-i kübrânın fazîlet ve kemâlâtından dolayı, onu ders veren ve o câddeyi gösteren Risâle-i Nûr'un hakikî bir talebesinin tarîkata ihtiyâcı yoktur. Çünkü, o talebe, sırr-ı akrebiyyete ve velâyet-i kübrânın feyizlerine mazhardır. Öyleyse, bütün tarikat mensûblarının, Risâle-i Nûr'u kendi tarikatları bilip, onun dâiresine girmeleri lâzımdır. Çünkü, Risâle-i Nûr, verâset-i nübüvvet sırrına mazhar ve makâm-ı ferdiyyette olduğu için, on iki tarikatı ihtivâ etmekte ve bütün o tariklerin de verâsetini taşımaktadır. Müellif (ra), bu noktaları da şu şekilde beyân etmiştir:

*"Risâle-i Nûr talebeleri, Risâle-i Nûr'un dâiresi hâricinde nûr aramamalı ve aramaz. Eğer ararsa, Risâle-i Nûr'un penceresinden ıskı veren ma'nevî güneşe bedel bir lambayı bulur, belki güneşi kaybeder. Hem Risâle-i Nûr'un dâiresindeki hâlis, pek kuvvetli ve her ferdine çok rûhları kazandıran ve sahâbenin sırr-ı verâset-i nübüvvetle meşreb-i uhuvvetkârânesini gösteren **'meşreb-i hullet ve meslek-i uhuvvet'** ise, hâric dâirelerde o pedere ve o mürşide üç cihetle zarar vermek sûretiyle, bir pederi aramaya ihtiyâc bırakmaz; bir tek peder yerine, pek çok ağabeyi buldurur. Elbette büyük kardeşlerin müteaddit şefkatleri, bir pederin şefkatini hiçe indirir.*

"Dâireye girmeden evvel bulduğu şeyhi, her ferd o şeyhini, mürşidini, dâirede dahi muhâfaza edebilir. Fakat şeyhi olmayan, dâireye girdikten sonra, ancak dâire içinde mürşid arayabilir. Hem Risâletü'n-Nûr'un velâyet-i kübrâ olan sırr-ı verâset-i nübüvvet feyzini veren ders-i hakâik dâiresindeki ilm-i hakikat dahi dâire hâricindeki tarikatlere ihtiyâc bırakmaz. Meğer tarîkati yanlış anlayıp, güzel rüyâlar, hayâller, nûr ve zevklere mübtelâ ve âhiret fazîletinden ayrı olan dünyevî ve hevesî zevkleri arzûlayan ve merciiyyet makâmını isteyen nefisperestler ola...

"Bu dünyâ dâru'l-hizmettir -külfet ve meşakkat ile ücret ölçülür-; dâru'l-mükâfât

Lügat: akrebiyyet, uhuvvetkâr, meşakkat, nübüvvet, dünyevî, elbette, tesmiye, uhuvvet, übüvvet, hizmet, külfet, meşreb, sünnet, teaddi, âhiret, şefkat, nisbî, sinin, âhire, şekil

değil. Onun içindir ki, ehl-i hakikat keşf ve kerâmetteki ezvâk ve envâra ehemmiyyet vermiyorlar, belki ba'zan kaçıyorlar, setrini istiyorlar." [160]

"Şimdiye kadar ben yalnız îmân hakikatini düşünüp, '**Tarikat zamânı değil, bid'alar mâni oluyor**' dedim. Fakat, şimdi, sünnet-i Peygamberî dâiresinde, bütün on iki büyük tarikatın hulâsası olan ve tarîklerin en büyük dâiresi bulunan Risâle-i Nûr dâiresi içine, her tarikat ehli kendi tarikatı dâiresi gibi görüp girmek lâzım ve elzem olduğunu bu zamân gösterdi[161]".

"İmâm-ı Rabbânî ve Müceddid-i Elf-i Sâni Ahmed-i Farukî (ra) demiş: '**Hakâik-ı îmâniyyeden birtak mes'elenin inkişâfı ve vuzûhu, benim undimde binler ezvâk ve kerâmata müreccahtır. Hem bütün tarikatlerin gâyesi ve neticesi, hakâik-ı îmâniyyenin inkişâfı ve vuzûhudur.**'

"Mâdem şöyle bir tarikat kahramânı böyle hükmediyor. Elbette hakâik-ı îmâniyyeyi kemâl-i vuzûhla beyân eden ve esrâr-ı Kur'âniyyeden tereşşuh eden '**Sözler**', velâyetten matlûb olan neticeleri verebilirler." [162]

"Feyzi kardeşim!

"Sen Isparta vilâyetindeki kahramânlara benzetmek istiyorsan, tam onlar gibi olmalısın. Hapishanede -Ellâh rahmet eylesin- mühim bir şeyh ve mürşid ve câzibedâr bir Nakşî evliyâsından bir zât, dört ay mütemâdiyyen Risâle-i Nûr'un elli altmış şâkirdleri içinde celbkârâne sohbet ettiği hâlde, yalnız birtak şâkirdi muvakkaten kendine çekebildi. Mütebâkısı, o câzibedâr şeyhe karşı müstağnî kaldılar. Risâle-i Nûr'un yüksek, kıymetdâr hizmet-i îmâniyyesi onlara kâfi olarak kanâat veriyordu.

"O şâkirdlerin gâyet keskin kalb ve basîreti şöyle bir hakikati anlamış ki: Risâle-i Nûr'a hizmet ise, îmânı kurtarıyor; tarikat ve şeyhlik ise, velâyet mertebeleri kazandırıyor. Bir adamın îmânını kurtarmak ise, on mü'mini velâyet derecesine çıkarmaktan daha mühim ve daha sevâblıdır. Çünkü, îmân, saâdet-i ebediyyeyi kazandırdığı için bir mü'mine, küre-i Arz kadar bir saltanat-ı bâkiyyeyi te'mîn eder. Velâyet ise, mü'minin Cennetini genişlettirir, parlattırır. Bir adamı sultân yapmak, on neferi paşa yapmaktan ne kadar yüksek ise, bir adamın îmânını kurtarmak,

Lügat: küre-i arz, peygamberî, ehl-i hak, peygamber, saltanat, tereşşuh, elbette, kurt(a), mertebe, ediyye, farukî, hizmet, sünnet, âdiyye

on adamı velî yapmaktan daha sevâblı bir hizmettir.

"İşte bu dakik sırrı, senin Ispartalı kardeşlerin bir kısmının akılları görmese de umûmunun keskin kalbleri görmüş ki, benim gibi bî-çâre günâhkâr bir adamın arkadaşlığını evliyâlara, belki de eğer bulunsaydı müctehidlere dahi tercîh ettiler.

"Bu hakîkata binâen, bu şehre bir kutub, bir gavs-ı âzam gelse, '**Seni on günde velâyet derecesine çıkaracağım**' dese, sen Risâle-i Nûr'u bırakıp onun yanına gitsen, Isparta kahramânlarına arkadaş olamazsın." [163]

"Mühim bir hakîkati, bu hakîkat münâsebetiyle bu zamânda ehl-i medreseye ve hocalara taalluk eden bir meseleyi beyân ediyorum. Şöyle ki:

"Eski zamândan beri ekser yerlerde medrese tâifesi, tekkeler tâifesine serfûrû etmiş, ya'nî inkıyâd gösterip onlara velâyet semereleri için mürâcaat etmişler. Onların dükkânlarında ezvâk-ı îmâniyyeyi ve envâr-ı hakîkati aramışlar. Hattâ, medresenin büyük bir âlimi, tekkenin küçük bir velî şeyhinin elini öper, tâbî olurdu. O âb-ı hayât çeşmesini tekkede aramışlar. Hâlbuki, medrese içinde daha kısa bir yol, hakîkatin envârına gittiğini ve ulûm-i îmâniyyede daha sâfî ve daha hâlis bir âb-ı hayât çeşmesi bulunduğunu ve amel ve ubûdiyyet ve tarîkattan daha yüksek ve daha tatlı ve daha kuvvetli bir tarîk-ı velâyet, ilimde, hakâik-ı îmâniyyede ve Ehl-i Sünnetin ilm-i kelâmında bulunmasını, Risâle-i Nûr, Kur'ân-ı Mutizü'l-Beyân'ın mucize-i ma'nevîyesiyle açmış, göstermiş; meydândadır." [164]

"Bir zamân kalbime geldi, niçin Muhyiddîn-i Arabî gibi hârîka zâtlar sahâbelere yetişemiyorlar? Sonra namâz içinde **سُبْحَانَ رَبِّيَ الْأَعْلَى** derken, şu kelimenin ma'nâsı inkişâf etti. Tam ma'nâsıyla değil, fakat bir parça hakîkatı göründü. Kalben dedim: Keşki birtek namâza bu kelime gibi muvaffak olsaydım; bir sene ibâdetten daha iyi idi. Namâzdan sonra anladım ki; o hâtıra ve o hâl, sahâbelerin ibâdetteki derecelerine yetişilmediğine bir irşâddır.

"Evet, Kur'ân-ı Hakîm'in envârıyla hâsıl olan o inkılâb-ı azîm-i içtimâîde, ezdâd birbirinden çıkıp ayrılırken; şerler bütün tevâbiyle, zulûmâtıyla ve teferruâtıyla ve hayır ve kemâlât, bütün envârıyla ve netâiciyle karşı karşıya gelip, bir vaz'ıyyette

Lügat: ehl-i sünnet, ilm-i kelâm, semer(e), medrese, taalluk, binâen, hizmet, kelime, sünnet

Metin

Ferâizi işlemek,

Şerh

ve müheyyc bir zamânda, her zikir ve tesbîh, bütün ma'nâsının tabakâtını turfanda ve tarâvetli ve tâze ve genç bir sûrette ifâde ettiği gibi; o inkılâb-ı azîmin tarrakası altında olan insânların bütün hissiyyâtını, letâif-i ma'neviyyesini uyandırmış; hattâ vehim ve hayâl ve sır gibi duygular hüşyâr ve müteyakkız bir sûrette o zikir, o tesbîhlerdeki müteaddid ma'nâları kendi zevklerine göre alır, emer.

"İşte şu hikmete binâen bütün hissiyyâtları uyanık ve letâifleri hüşyâr olan sahâbeler, envâr-ı îmâniyye ve tesbîhiyyeyi câmi' olan kelimât-ı mübârekeyi dedikleri vakit, kelimenin bütün ma'nâsıyla söyler ve bütün letâifiyle hisse alırlardı. Hâlbuki, o infilâk ve inkılâbdan sonra gitgide letâif uykuya ve havâs o hakâik noktasında gaflete düşüp, o kelimât-ı mübâreke, meyveler gibi gitgide, ülfet perdesiyle letâfetini ve tarâvetini kaybeder. Âdetâ sathîlik havâsıyla kuruyor gibi az bir yaşlık kalıyor ki; kuvvetli, tefekkürî bir ameliyyâtla, ancak evvelki hâli iâde edilebilir. İşte bundandır ki, kırk dakıkada bir sahâbenin kazandığı fazîlete ve makâma, kırk günde, hattâ kırk senede başkası ancak yetişebilir...

"Nübüvvetin velâyetine nisbeti, Güneş'in ayn-ı zâtıyla, âyînelerde görülen Güneş'in misâli gibidir. İşte, dâire-i nübüvvet, dâire-i velâyetten ne kadar yüksek ise, dâire-i nübüvvetin hademeleri ve o güneşin yıldızları olan sahâbeler dahi, dâire-i velâyetteki sulehâya o derece tefevvuk olmak lâzım geliyor. Hattâ, velâyet-i kübrâ olan verâset-i nübüvvet ve siddîkiyyet ki; sahâbelerin velâyetidir; bir velî kazansa, yine saff-ı evvel olan sahâbelerin makâmına yetişmez." [165]

Müellif (ra), "Şu kısa tarîkin evrâdi: İttibâ-ı sünnettir" cümlesiyle umûmî ma'nâda sünnete ittiba' emrinden sonra husûsan o ittibâ'da ne lâzım geldiğini gelecek ifâdeleriyle beyân etmektedir:

(**Ferâizi işlemek,**) ya'nî farzları bi'l-fiil edâ etmektir. Burada farzlardan murâd, yalnızca namâz kılmak, oruç tutmak gibi ibâdetler değildir; bu ta'bîrde, şeriatın bütün farz ahkâmı dâhildir. Ya'nî, şu mesleğin tâlibi, bütün ferâize bi'l-fiil ittiba' etmesi lâzımdır. Meselâ; alış-verişte, nikâhta ve sair amellerinde farzlara a'zamî derecede riâyet etmesi lâzımdır. Bi'l-fiil edâ edemediği farzlar sebebiyle Cenâb-ı Hakk'a tevbe ve istiğfâr etmeli, o farzların icrâ ve

Lügat: nübüvvet, tefekkür, tefevvuk, turfanda, tarraka, übüvvet, binâen, ferâiz, hikmet, kelime, meliyy, nisbet, sünnet, teaddi, dâhil, nikâh, rişte

Metin

kebâiri terk etmektir,

Şerh

tatbîkine tarafdâr olmalıdır. Husûsan farz-ı kifâye ve sünnet-i kifâye olan şeâir-i İslâmiyenin ilmî, amelî ve edebî sâhalarda icrâ ve tatbîkine tarafdâr olmalıdır. **(Kebâiri)** büyük günâhları **(terk etmektir.)** Metinde geçen **“kebâir”** kelimesinden murâd; sâdece yedi kebâir değildir. Belki bütün büyük günâhlar murâddır. Küçük günâhlarda ısrâr etmek ve herhangi bir günâhı küçük görmenin de büyük günâh olduğu unutulmamalıdır. Müellif (ra), kebâir ile alâkalı olarak şöyle buyurmuştur:

“Hem mektûbunuzda ‘yedi kebâir’i soruyorsunuz. Kebâir çoktur, fakat ekberü'l-kebâir ve mûbikât-ı seb'a ta'bîr edilen günâhlar yedidir: ‘Katl, zinâ, şarab, ukûk-ı vâlideyn (ya'nî kat'-ı sıla-i rahm), kumar, yalancı şehâdetlik, dîne zarar verecek bid'alara tarafdâr olmak’tır.”[166]

Bu asır, eski zevât-ı âliyye gibi nâfile ibâdetlerle, a'mal-i sâliha ile Ellâh'a yaklaşmak zamânı değildir. Zîrâ, gücümüz sarmıyor; bu vazîfe ağırdır, elimizden gelmiyor. Risâle-i Nûr şâkirdlerinin vazîfesi, ferâizi işlemek, kebâiri terketmektir. Hem harâmların terkinde bir nevi amel-i sâlih de vardır. Bu zamânda tahrîbât dehşetli olduğundan inşâellâh farzları edâ eden, kebîreleri terk eden kurtulur. Müellif (ra), gelecek mektûbunda bu mevzûu şöyle îzâh etmektedir:

“Azîz, siddîk kardeşlerim!

“Bugünlerde Kur'ân-ı Hakîm'in nazarında îmandan sonra en ziyâde esâs tutulan takvâ ve amel-i sâlih esâslarını düşündüm. Takvâ, menhiyyâtta ve günâhlardan ictinâb etmek; ve amel-i sâlih, emir dâiresinde hareket ve hayrât kazanmaktır. Her zamân def'-ı şer, celb-i nef'a râcih olmakla berâber; bu tahrîbât ve sefâhet ve câzibedâr hevesât zamânında bu takvâ olan def'-ı mefâsid ve terk-i kebâir üssü'l-esâs olup, büyük bir rüchâniyyet kesbetmiş.

“Bu zamânda tahrîbât ve menfî cereyân dehşetlendiği için, takvâ bu tahrîbâta karşı en büyük esâstır. Farzlarını yapan, kebîreleri işlemeyen, kurtulur. Böyle kebâir-i azîme içinde amel-i sâlihî ihlâsla muvaffakiyyeti pek azdır. Hem az bir amel-i sâlih, bu ağır şerâit içinde çok hükmündedir.

Lügat: cereyân, dehş(e), hareket, dehşet, ferâiz, kelime, sünnet, terkin, âmiyy

"Hem takvâ içinde bir nev'ı amel-i sâlih var. Çünkü, bir harâmın terki vâcibdir. Bir vâcibi işlemek, çok sünnetlere mukâbil sevâbı var. Takvâ, böyle zamânlarda, binler günâhın tehâcümünde bir tek ictinâb, az bir amelle, yüzer günâh terkinde, yüzer vâcib işlenmiş oluyor. Bu ehemmiyetli nokta niyetiyle, takvâ nâmıyla ve günâhtan kaçınmak kasdıyla, menfî ibâdetten gelen ehemmiyetli a'mâl-i sâlihdir.

"Risâle-i Nûr şâkirdlerinin bu zamânda en mühim vazîfeleri, tahrîbâta ve günâhlara karşı takvâyı esâs tutup davranmak gerektir.

"Mâdem her dakikada, şimdiki tarz-ı hayât-ı içtimâiyede yüz günâh insâna karşı geliyor; elbette takvâ ile ve niyet-i ictinâb ile yüz amel-i sâlih işlemiş hükmündedir. Ma'lûmdur ki; bir adamın bir günde harâb ettiği bir sarâyı, yirmi adam yirmi günde yapamaz ve bir adamın tahrîbâtına karşı yirmi adam çalışmak lâzım gelirken; şimdi binler tahrîbâtçıya mukâbil, Risâle-i Nûr gibi bir ta'mircinin bu derece mukâvemeti ve te'sîrâtı pek hârikadır. Eğer bu iki mütekâbil kuvvetler bir seviyede olsaydı, onun ta'mirinde mu'cizevârî muvaffakiyet ve fütûhât görülecekti.

"Ezcümle: Hayât-ı içtimâiyeyi idâre eden en mühim esâs olan hürmet ve merhamet gâyet sarsılmış. Ba'zı yerlerde gâyet elîm ve bîçâre ihtiyârlar ve peder ve vâlideler hakkında dehşetli netîceler veriyor. Cenâb-ı Hakk'a şükür ki; Risâle-i Nûr bu müdhiş tahrîbâta karşı, girdiği yerlerde mukâvemet ediyor, ta'mir ediyor. Sedd-i Zülkarneyn'in tahrîbiyle, Ye'cûc ve Me'cûc'lerin dünyâyı fesâda vermesi gibi; şerîat-ı Muhammediyye (asm) olan sedd-i Kur'ânînin tezelzülüyle Yecûc ve Me'cûc'den daha müdhiş olarak ahlâkta ve hayâtta zulmetli bir anarşilik ve zulümlü bir dînsizlik fesâda ve ifsâda başlıyor.

"Risâle-i Nûr'un şâkirdleri, böyle bir hâdisede ma'nevî mücâhedeleri, inşâellâh zamân-ı Sahâbedeki gibi az amelle, pek çok büyük sevâb ve a'mâl-i sâlihaya medâr olur.

"Azîz kardeşlerim!

"İşte böyle bir zamânda, bu dehşetli hâdisâta karşı, ihlâs kuvvetinden sonra bizim en büyük kuvvetimiz; iştirâk-i a'mâl-i uhrevî düstûruyla birbirimize kalemler ile, herbirinin a'mâl-i sâliha defterine hasenât yazdırdıkları gibi, lisânlarıyla herbirinin takvâ kal'asına ve siperine kuvvet ve imdâd göndermektir. Ve bi'l-hâssa fırtınalı tehâcûme hedef olan bu fakîr ve âciz kardeşinize, bu mübârek şuhûr-i selâsede

Lügat: sedd-i zülkarneyn, merhamet, muhammed, tezelzül, dehş(e), elbette, karneyn, anarşi, dehşet, ediyye, gönder, hâdis, sünnet, terkin, uhrevî, hâdis, vâcib

Metin

Ve bilhassa, namazı şekilde kılma" text="namazı şartlarına uygun şekilde kılma" class="has-meaning has-meaning-off" data-hasqtip="675" aria-describedby="qtip-675" style="margin: 0px; padding: 0px; font-family: "Segoe UI"; font-size: 14px; text-align: justify; text-indent: 10px;">tâdil-i erkânla kılmak,

Şerh

ve eyyâm-ı meşhûrede yardımına koşmak, sizin gibi kahramân ve vefâdâr ve şefkatkârların şe'nidir. Bütün rûhumla bu imdâd-ı ma'nevîyi sizden ricâ ediyorum. Ve ben dahi, îmân ve sadâkat şartlarıyla, Risâle-i Nûr talebelerini bütün duâlarıma ve ma'nevî kazançlarıma, yirmi dört sâatte, iştirâk-i a'mâl-i uhreviye düstûruyla, ba'zan yüz def'adan ziyâde Risâle-i Nûr talebeleri unvânıyla hissedâr ediyorum." [167]

(Ve bi'l-hâssa, namâzı ta'dîl-i erkânla kılmak,) ya'nî abdest ve namâzla alâkalı fikhî mesâili öğrenmek, fikhın ta'rîf ettiği şekilde beş vakit namâzı müstehâb vaktinde, cemâatle ve her bir rûknüne, vâcibine, sünnetine, âdâbına riâyet ederek devâmlı kılmak, husûsan Risâle-i Nûr'da izâh edildiği tarzda namâz kılmak, küllî bir ubûdiyyete mazhar olmaktır. Risâle-i Nûr'da ta'rîf edildiği şekilde küllîleşerek bir namâzı kılan, kâinât kadar ibâdet etmiş; bir ferd iken bir ümmet kabûl edilmiştir. Cenâb-ı Hak, İbrâhîm (as) hakkın da şöyle buyuruyor:

إِنَّ إِبْرَاهِيمَ كَانَ أُمَّةً قَانِتًا لِلَّهِ حَنِيفًا *"Muhakkak ki; İbrâhîm (as), tek başına bir ümmet idi. Ellâhu Teâlâ'ya tam mutî', emrine kâim ve bâtıldan uzak idi. O, küllîleşerek bütün Âlem kadar Ellâh'a ibâdet etmişti."* [168]

Demek, İbrâhîm (as), ibâdet husûsunda o kadar küllîleşmiş ki; bir ferd iken bir ümmet kabûl edilmiş ve Ellâh katında böyle yüksek bir değer kazanmıştır.

Risâle-i Nûr Mesleği'nin ana temeli, namâza dayanıyor. Zîrâ, Risâle-i Nûr Mesleği'nin dört mühim esâsı vardır. Bu esâslar; acz, fakr, şefkat, tefekkürdür. Risâle-i Nûr şâkirdi, bu dört esâsı en kâmil ma'nâda namâz ibâdetinde hissedip anlar.

İbrâhîm (as) ile Resûl-i Ekrem (asm)'ın ana meslekleri acz, fakr, şefkat, tefekkür olmak üzere dört esâsa dayanır. Resûlullâh (sav), Mî'râc Gecesinde bu dört esâs üzerine hareket etmiş ve Mî'râc'ın hediyyesi olarak ümmetine beş vakit namâzı getirmiştir. Namâz ibâdeti, bu dört esâsı câmi'dir. Öyleyse beş vakit namâzı hakkıyla edâ eden bir mü'min, bu dört esâsı anlamak sûretiyle Mî'râc'ın sırrına nâil olur. Namâz, zâhir ile bâtını, Âlem-i İmkân ile Âlem-i Vücûb'u cem' eden bir ibâdetdir.

Lügat: tefekkür, hareket, muhakka, ediyye, hediyye, sünnet, şefkat, kâmil, küllî, vâcib, şekil

Resûl-i Ekrem (sav) Mi'râc Gecesi'nde hem Âlem-i İmkân'ı, hem de Âlem-i Vücûb'u berâber seyr ve keşfederek cesed-i mübârekiyle lâ zamânî ,lâ mekânî ,lâ keyfî bir sûrette Cenâb-ı Hakk'ın huzûr-i ma'nevîsiyle müşerref olmuştur. Cesedle Mi'râc'a çıkmak, maddî göz ile rûyet-i cemâlullâha müşerref olmak Resûl-i Ekrem (sav)'e hâstır.

O zât-ı Ekrem (asm) böyle bir yolu açmış ve o kapıyı da açık bırakmıştır. Evliyâ-i ümmeti sırr-ı Mi'râc ile akıl ile Âlem-i İmkân'da seyr u sülûklerini tamâmladıktan sonra kalb ile de Âlem-i Vücûb'u keşfetmişler ve kalb gözü ile cemâlullâh ile müşerref olmuşlardır. İşte tasavvuf ve tarîkat, Mi'râc-ı Ahmediyye (asm)'in gölgesi ve sâyesi altında kalb ayağıyla böyle bir seyr u sülûk-i rûhânîde bulunmanın adıdır. Müellif (ra) şöyle buyuruyor:

"Resûl-i Ekrem aleyhissalâtü vesselâmin Mi'râc'ı, onun seyr u sülûkudur, onun unvân-ı velâyetidir. Ehl-i velâyet nasıl ki seyr u sülûk-i rûhânî ile kırk günden tâ kırk seneye kadar bir terakkî ile derecât-ı îmâniyyenin hakka'l-yakîn derecesine çıkıyor.

"Öyle de: Bütün evliyânın sultânı olan Resûl-i Ekrem aleyhissalâtü vesselâm; değil yalnız kalbi ve rûhu ile, belki hem cismiyle, hem havâssıyla, hem letâîfiyle, kırk seneye mukâbil kırk dakıkada, velâyetinin kerâmet-i kübrâsı olan Mi'râc'ı ile bir câdde-i kübrâ açarak, hakâik-ı îmâniyyenin en yüksek mertebelerine gitmiş, Mi'râc merdiveniyle Arş'a çıkmış, 'Kâb-ı Kavseyn' makamında, hakâik-ı îmâniyyenin en büyüğü olan Îmân-ı Billâh ve Îmân-ı Bi'l-âhireti ayne'l-yakîn gözüyle müşâhede etmiş, Cennet'e girmiş, saâdet-i ebediyyeyi görmüş, o Mi'râc'ın kapısıyla açtığı câdde-i kübrâyı açık bırakmış, bütün evliyâ-ı ümmeti seyr u sülûk ile derecelerine göre ,rûhânî ve kalbî bir tarzda o Mi'râc'ın gölgesi içinde gidiyorlar." [169]

"Zât-ı Ahmediyye aleyhissalâtü vesselâm, o yolu açmış; velâyetiyle gitmiş, risâletiyle dönmüş ve kapıyı da açık bırakmış. Arkasındaki evliyâ-i ümmeti, rûh ve kalb ile o câdde-i nûrânîde, Mi'râc-ı Nebvî'nin gölgesinde seyr u sülûk edip isti'dâdlarına göre makâmât-ı âliyyeye çıkıyorlar." [170]

Tasavvuf, tarîkat, velâyet ve seyr u sülûkun hakîkati, Âlem-i İmkân ile Âlem-i Vücûb'un keşfidir. Eskide bir insân, zâhirî ilimleri bitirir, Kur'ân ve hadîste

Lügat: merdiven, tasavvuf, vesselâm, kavseyn, mertebe, ediyye, havâss, nebevî, âhiret, âhire

mâhir olurdu. Ancak o ilimlerin iç yüzüne nüfûz edemediği için, bu işin erbâbının yanına gidip riyâzet çeker. Az yer, az içer, az uyurdu. Ba'zıları üç günde bir parça ekme yer, ba'zıları kırk günde bir ekme yer, ba'zıları seksen gün hayvânî gıdâ ile beslenmezdi. Yıllarca dağlarda inzivâyâ çekilirdi. Tasavvufa âid ulûm ve edebi tahsîl eder, hakîkî bir mürşidin terbiyesi altında yetişir, onun yanında amel eder ve onun irşâdiyle seyr u sülûke başlardı. Önce âfâktan enfüse veyâ enfüsten âfâka başlayarak Âlem-i İmkân'ı keşfeder. Ardından Âlem-i İmkân'ı ef'âl, esmâ, sıfât ve şuûnât-ı İlâhiyyenin tecelliyyâtına âyîne olarak görür. Daha sonra ef'âl, esmâ, sıfât ve şuûnât-ı İlâhiyye denilen Âlem-i Vücûb'u keşfeder. Neticede tecelliyyât-ı Zâtîyyeye mazhar olurdu. Sâlik-i râh-ı hudâ, ne zamân kâinât perdesi arkasındaki Âlem-i Vücûb'u seyretmeye başlasa, işte o zamân tasavvufta ona "**mürîd**" ismi verilir. Esmâ-i İlâhiyyenin tecelliyyâtını görmeyinceye kadar ona mürîd denilmezdi.

Tasavvuf, başlı başına bir ilimdir. Kur'ân'ın bir zâhiri, bir de bâtını vardır. Ta'bîr-i diğerle şerîatin bir zâhiri, bir de bâtını vardır. Hakâik-i îmâniyyeyi keşfen görmek, bâtını ilimleri tahsîl etmeye bağlıdır. Bu ilme tâlib olanlar, bu işin ehline gider ve bu ilmi tahsîl ederlerdi. Meselâ; Gavs-ı A'zam Abdulkâdir-i Geylânî (ks) zamânında tasavvuf dâiresine girmek isteyen biri; evvelâ Sarf, Nahv, Bedî', Beyân, Meânî gibi ulûm-i âliyyeyi (âlet ilimlerini) tahsîl etmesi, daha sonra ulûm-i âliyye denilen tefsîr, hadîs, fıkıh, akide gibi ilimlerde mütehasıs olması gerekirdi. Ekseriyetle bu ilimleri tahsîl etmeyen, tasavvuf ve tarîkat dâiresine kabûl edilmezdi. Zâhirî ilimleri tahsîl eden bir kimse, daha sonra tasavvuf ilmini tahsîl etmek üzere Gavs-ı A'zam Abdulkâdir-i Geylânî (ks) gibi hakîkî bir mürşidin yanına giderdi. O zamânda tasavvuf dâiresine girmek isteyenler için ufak hücreler tahsîs edilmişti. O şahıs, o hücrede tek başına kırk gün, seksen gün kalıp riyâzet çekerdi. Hayvânî gıdâ yemeyip az bir mikdâr nebâtî gıdâlarla, meselâ bir gün bir tek zeytin ile beslenirdi. Ba'zan uzlet ve inzivâyâ çekilmesi, kırk seneye kadar devâm ederdi. Bu süre içerisinde pek çok sıkıntı ve meşakkate dûçâr olur, riyâzet çeker, aç ve susuz kalır, az uyur, az konuşur, kimseyle görüşmezdi. Böylece mürîd, ma'nevî bir tasfiyeden geçerek kâzûrât-ı dünyeviyyeden temizlenirdi. Tâ seyr u sülûk-i rûhânîyle Kur'ân'da geçen bütün evâmîr ve nevâhî-i İlâhiyyenin hakikatini, herbir emir ve nehy-i İlâhî-

Lügat: ekseriyetle, ekseriyet, meşakkat, tasavvuf, tasfiye, terbiye, ekseri, âliyye, sâlik

nin hangi isme dayandığını keşfederek Arş'a kadar rûhen çıkıp bu hakikatleri kalb gözüyle müşâhede ederdi. Resûl-i Ekrem (asm) Mi'râc Gecesinde neyi görmüşse, Kur'ân neyi beyân buyurmuşsa hepsini kalbiyle tasdik ettiği gibi; kalb gözüyle de görür, ya'nî Ellâh ona gösterirdi. Rûhen tâ Arş'a kadar çıkar, tekrâr geri dönüp tekâmül eder ve başkalarının irşâdına sebep olurdu. Hem ulûm-i âliyye ve âliyyeyi ders vermekle ulemâ-i zâhiri yetiştirir, hem de tasavvufun âdâb ve hakikatini ders vermekle ulemâ-i bâtin ve ma'neviyyât ehlini yetiştirirdi.

Ehl-i tasavvuf, Peygamber Efendimizden sonra -nâdirât müstesnâ, ekserîsi, âdetleri üzere- İmkân Âlemini ayrı, Vücûb Âlemini de ayrı seyretmişlerdir. Evvelâ; riyâzetle nefislerini terbiye etmişler, sonra ma'neviyyâtta terakkî etmişlerdir. İbrâhîm Hakkı Hazretleri, **"Ma'rîfetnâme"** adlı eserinde tarîk-ı râh-i irfân (ya'nî cehrî tarîkatın esâsâtı) altı olduğunu şöyle ifâde buyurmuştur:

- 1) Taklîl-i Menâm (az uyumak).
- 2) Taklîl-i Kelâm (az konuşmak).
- 3) Taklîl-i Taâm (az yemek).
- 4) Zikr-i Müdâm (zikre devâm etmek).
- 5) Uzlet-i Enâm (insânlardan uzak kalmak).
- 6) Tefekkür-i Tâm.

Müellif (ra), Tarîk-ı Nakşî'nin esâsâtını da şöyle ifâde etmiştir:

"Tarîkatlar, hakikatların yollarıdır. Tarîkatların içerisinde en meşhûr ve en yüksek ve câdde-i kübrâ iddiâ olunan tarîk-ı Nakşebendî hakkında, o tarîkatın kahramânlarından ve imâmlarından ba'zıları esâsını böyle ta'rîf etmişler. Demişler ki:

دَرْ طَرِيقِ نَقْشِبَنْدِیْ لَا زِمَّ اَمَدُ چَارُ تَرَكْ

تَرَكْ دُنْيَا تَرَكْ عُقْبَى تَرَكْ هَسْتِیْ تَرَكْ تَرَكْ

"Ya'nî, tarîk-ı Nakşîde dört şeyi bırakmak lâzım. Hem dünyâyı, hem nefis hesâbına âhireti dahi maksûd-i hakîkî yapmamak; hem vücûdunu unutmak; hem ucbe, fahre girmemek için bu terkleri düşünmemektir." [171]

Lügat: peygamber, tasavvuf, tefekkür, tekâmül, terbiye, efendi, âhiret, âliyye, âhire

Metin

namâzın arkasındaki tesbîhâtı yapmaktır.

Şerh

Demek, Tarîk-ı Nakşî'de dört şeyi terk etmek gerekir:

*Birincisi: "Terk-i dünyâ"*dır. Ya'nî, bu tarîkata girmek isteyen, seyr u sülûk esnâsında muvakkaten ictimâî hayâtтан çekilecektir. Zarûret mikdârı hâric dünyâ ni'metlerinden istifâde etmeyi terk edecektir. Dünyâ ile alâkası kalmayacaktır. Mal, mülk, makâm, mevki, evlâd muhabbetini kalbinden çıkaracaktır.

*İkincisi: "Terk-i ukbâ"*dır. Ya'nî, Ellâh hesâbına âhireti bile terk edecek, Cehennem'den korktuğu veya Cennet'i ümîd ettiği için ibâdet etmeyecek, uhrevî cezâ ve mükâfâtı düşünmeyecek, yalnız Ellâh rızasını kazanmak için amel edecektir.

*Üçüncüsü: "Terk-i hestî"*dir. Ya'nî, kendi nefsinin ve vücûdunu unutacak, nefsinin düşünmeyecektir.

Dördüncüsü: "Terk-i terk" tir. Ya'nî, ucb ve fahre girmemek için bütün bunları terk ettiğini de terk edecek, ya'nî hâtırına getirmeyecektir. Meşhûdu, sâdece cemâl-i bâ kemâl-i ilâhî olacak; Âlemde Cenâb-ı Hakk'ın cemâlini ma'nen seyredecektir.

İşte, hakîkî tasavvuf ve tarîkat budur. Bu konu hakkında tafsîlatlı bilgiye sâhib olmak isteyenler, eski mutasavvıfların hayâtlarına bakabilirler ve onların yazdıkları tasavvuf kitâblarına mürâaat edebilirler.

Sahâbe Mesleğinin bir cilvesi olan Risâle-i Nûr Mesleği'nde ise, imkân ve vücûb Âleminin seyr u seyâhatini bir kademde, bir sohbet, bir ânda berâber kat' etmek hâsiyyeti vardır. Ya'nî, Âlem-i İmkân içinde Âlem-i Vücûb'u berâber keşfettirir. Nasıl ki; Mî'râc-ı Nebvîde, bütün merâtib-i esmâyı bir ânda seyretmek ni'meti, bir lütuf eseri olarak Resûl-i Ekrem (sav)'e ihsân edilmiştir. Aynen öyle de, Cenâb-ı Hak, sırr-ı verâset-i nübüvvetle eser-i ikrâm-ı ilâhî olarak tâlib-i hakîkati kırk dakikada Âlem-i İmkân içinde Âlem-i Vücûb'u berâber seyrettirmek sûretiyle hakîkate vâsıl etmek gibi bir hâsiyyeti, Risâle-i Nûr'a bahşetmiştir. Bu da âhîr zamân fitnesinin dehşetinden kaynaklanmaktadır. Bunun da en kısa ve en kestirme yolu, Risâle-i Nûr'da ta'rif edildiği şekilde beş farz namâzı edâ etmektir. Zîrâ, hadîs-i şerîfin ifâdesiyle: **"Namâz, mü'minin Mî'râcudur."**

Şu tarîkatın evrâdından biri de, **(namâzın arkasındaki tesbîhâtı yapmaktır.)** Risâle-i Nûr denilen hakîkat mesleğinde, namâzın arkasındaki tesbîhâtı yapmak

Lügat: terk-i terk, cehennem, muhabbet, nübüvvet, tasavvuf, dehş(e), übüvvet, birinc, dehşet, kilece, nebevî, uhrevî, âhiret, imkân, istif, sinin, âhire, şekil

çok ehemmiyetlidir. Çünkü, bu tesbîhât, Tarikat-ı Muhammediyye (asm)'ın evrâdıdır ve cümle virdlerden daha ehemmiyetli ve fazîletlidir. Bir mektûbunda Müellif-i Muhterem, namâz tesbîhâtının ehemmiyet ve fazîletini şöyle îzâh etmiştir:

"Kardeşlerimizden birisinin namâz tesbîhâtında tekâsül göstermesine binâen dedim:

"Namâzdan sonraki tesbîhâtlar, tarikat-ı Muhammediyye (asm)'dır ve velâyet-i Ahmediyye (asm)'ın bir evrâdıdır. O noktadan ehemmiyeti büyüktür. Sonra, bu kelimenin hakîkati böyle inkişâf etti:

"Nasıl ki, risâlete inkılâb eden velâyet-i Ahmediyye (asm), bütün velâyetlerin fevkindedir. Öyle de, o velâyetin tarikatı ve o velâyet-i kübrânın evrâd-ı mahsûsası olan namâzın akabindeki tesbîhât, o derece sâir tarikatların ve evrâdların fevkindedir. Bu sır dahi şöyle inkişâf etti ki:

"Nasıl zikir dâiresinde bir mecliste veyâhûd hatme-i Nakşıyyede bir mescidde birbiriyle alâkadâr hey'et-i mecmûada nûrânî bir vaz'ıyyet hissediliyor. Kalbi hüşyâr bir zât, namâzdan sonra سُبْحَانَ اللَّهِ, سُبْحَانَ اللَّهِ deyip tesbîhi çekerken, o dâire-i zikrin reisi olan zât-ı Ahmediyye aleyhissalâtü vesselâmın müvâcehesinde yüz milyon tesbîh edenler, tesbîh elinde çektiklerini ma'nen hisseder. O azamet ve ulviyyetle

سُبْحَانَ اللَّهِ, سُبْحَانَ اللَّهِ der. Sonra o serzâkirin emr-i ma'nevîsiyle, ona ittibâen الْحَمْدُ لِلَّهِ, الْحَمْدُ لِلَّهِ dediği vakit, o halka-i zikrin ve o çok geniş dâiresi bulunan hatme-i Ahmediyye (asm)'ın dâiresinde yüz milyon mürîdlerin الْحَمْدُ لِلَّهِ, الْحَمْدُ لِلَّهِ'lerinden tezâhür eden azametli bir hamdi düşünüp içinde الْحَمْدُ لِلَّهِ ile iştirâk eder ve hâkezâ اَللّٰهُ اَكْبَرُ, اَللّٰهُ اَكْبَرُ ve duâdan sonra لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ, لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ otuz üç def'a o tarikat-ı Ahmediyye (asm)'ın halka-i zikrinde ve hatme-i kübrâsında o sâbık ma'nâyla o اَلْفُ اَلْفِ صَاةٍ وَّ اَلْفُ اَلْفِ سَلَامٍ olup اَلْفُ اَلْفِ صَاةٍ وَّ اَلْفُ اَلْفِ سَلَامٍ der, diye anladım ve hissettim ve hayâlen gördüm.

Lügat: akabinde, muhammed, muhterem, vesselâm, tekâsül, binâen, ediyye, kelime, meclis, mescid, sinin, zâkir

"Demek, tesbîhât-ı salâtiyyenin çok ehemmiyeti var." [172]

Metinde geçen "**namâz tesbîhâtı**" ta'birinden murâd; hem kısa, hem de uzun tesbîhât olabilir. Asıl olan, sünnette beyân edilen namâz sonundaki tesbîhâttir. Bu, umûmîdir. Uzun tesbîhât ise, husûsîdir, umûma mal edilemez. Çünkü, o, Risâle-i Nûr talebelerinin evrâdıdır.

Bir gün Hacı Hulûsî Bey merhûmun yanına gitmiştim. Bana sordu: "*Sen Muş'ta câmide uzun tesbîhâtı yapıyor musun?*" Ben, "*Hayır, efendim*" dedim. Dedi ki: "*Ben Van'a gittim, câmide umûmî olarak uzun tesbîhâtı yapıyorlardı.*" Ben, "*Efendim! Biz onu yapamayız*" dedim. Bunun üzerine HacıHulûsî Bey, "*Üstâd Hazretleri, o tesbîhâtı umûm için toplamamış. Bu iş isâbetli bir iş değil. Bu tesbîhât yazılırken de benim re'yimle olmadı. Müsâade olmadı, sormadan yapıldı*" dedi.

Müellif (ra), bundan sonra dört hatveyi kısaca îzâh etmektedir. Şu gelecek dört hatve, buraya kadar anlatılan "**acz, fakr, şefkat ve tefekkür**" esâslarından farklı bir şey olduğu zannedilmesin. Belki bu esâsların menbaı, bu hatvelerdir. Ya'nî, her bir hatve, bu esâslardan birisidir. Her bir hatve dahi zikredilecek âyetlerin işâretinden iktibâs edilmiştir. Ya'nî, herbir hatvenin başında zikredilen âyet-i kerîme, doğrudan doğruya sarîh ma'nâyla bu "**acz, fakr, şefkat ve tefekkür**" esâslarını ifâde etmiyor; fakat ma'nâ-i sarîhinin tabakâtından olan ma'nâ-yı işârî ile bu esâsları ders veriyor. Bu dört hatvenin her birinde "**acz, fakr, şefkat ve tefekkür**" esâsları berâberce bulunmakla berâber hâssaten biri asıl, diğer üçü tebeîdir. Birinci hatvede "**acz**"; ikinci hatvede "**fakr**"; üçüncü hatvede "**şefkat**" (ta'bîr-i diğerle şevk); dördüncü hatvede ise "**tefekkür**" (ta'bîr-i diğerle şükür) anlatılmaktadır. Hatveler îzâh edilirken bunlar da îzâh edilecektir.

Lügat: tefekkür, birinc, efendi, sünnet, şefkat, dilir

TENBÎH

Ey bu kitâbı okuyan kardeşim! Gelecek îzâhâta dikkat et ki; Üstâd Bediüzzamân (ra) Hazretleri, eserlerinde Risâle-i Nûr Mesleği'nin dört esâsını üç ayrı şekilde sıralamıştır:

Birincisi: *Acz, fakr, şefkat, tefekkür.* [173]

İkincisi: Fakr-ı mutlak, acz-i mutlak, şükr-i mutlak, şevk-ı mutlak.

"Der tarîk-ı acz-mendî lâzım âmed çâr çiz:

"Fakr-ı mutlak, acz-i mutlak, şükr-i mutlak, şevk-ı mutlak ey azîz!" [174]

Üçüncüsü: Acz-i mutlak, fakr-ı mutlak, şevk-ı mutlak, şükr-i mutlak.

"Der tarîk-ı acz-mendî lâzım âmed çâr çiz:

"Acz-i mutlak, fakr-ı mutlak, şevk-ı mutlak, şükr-i mutlak ey azîz..." [175]

Şerh ve îzâhını yaptığımız **"26. Söz'ün Zeyli"**nde, Müellif (ra), birinci şekildeki sıralamayı tercîh ettiği için; biz de hatveleri ve o hatvelere işâret eden âyet-i kerîmeleri, bu sıralamaya göre (acz, fakr, şefkat, tefekkür) şerh ve îzâh ettik.

Bununla berâber, **"Birinci Hatve"** ve bu hatveye işâret eden âyet-i kerîme, birinci şekildeki sıralamaya göre **"acz"** esâsına baktığı gibi; ikinci şekildeki sıralamaya göre **"fakr"** esâsına da bakmaktadır.

Kezâ, **"İkinci Hatve"** ve bu hatveye işâret eden âyet-i kerîme, birinci şekildeki sıralamaya göre **"fakr"** esâsına baktığı gibi; ikinci şekildeki sıralamaya göre **"acz"** esâsına da bakmaktadır.

Kezâ, **"Üçüncü Hatve"** ve bu hatveye işâret eden âyet-i kerîme, birinci şekildeki sıralamaya göre **"şefkat"** esâsına baktığı gibi; ikinci şekildeki sıralamaya göre **"şükr-i mutlak"** esâsına; üçüncü şekildeki sıralamaya göre ise, **"şevk-ı mutlak"** esâsına bakmaktadır.

Lügat: acz-mendî, acz-mend, tefekkür, birinc, dikkat, şefkat, şekil

Şerh

Kezâ, "**Dördüncü Hatve**" ve bu hatveye işâret eden âyet-i kerîme, birinci şekildeki sıralamaya göre "**tefekkür**" esâsına baktığı gibi; ikinci şekildeki sıralamaya göre "**şevk-ı mutlak**" esâsına; üçüncü şekildeki sıralamaya göre ise, "**şükr-i mutlak**" esâsına bakmaktadır.

O hâlde, Müellif (ra'ın birinci şekildeki sıralamasına göre:

Birinci Hatve, "**Acz**" esâsına;

İkinci Hatve, "**Fakr**" esâsına;

Üçüncü Hatve, "**Şefkat**" esâsına;

Dördüncü Hatve, "**Tefekkür**" esâsına göre îzâh edilir.

Müellif (ra)'ın ikinci şekildeki sıralamasına göre:

Birinci Hatve: "**Fakr**" esâsına,

İkinci Hatve, "**Acz**" esâsına;

Üçüncü Hatve, "**Şükür**" esâsına;

Dördüncü Hatve, "**Şevk**" esâsına göre îzâh edilir.

Müellif (ra)'ın üçüncü şekildeki sıralamasına göre:

Birinci Hatve, "**Acz**" esâsına,

İkinci Hatve, "**Fakr**" esâsına,

Üçüncü Hatve, "**Şevk**" esâsına,

Dördüncü Hatve, "**Şükür**" esâsına göre îzâh edilir.

Demek, her üç şekildeki sıralamaya göre hatveler ve o hatvelere işâret eden âyet-i kerîmeler sâbit kaldığı hâlde, Risâle-i Nûr Mesleği'nin dört esâsı sıralama noktasında değişiyor. Hatveler ve o hatvelere işâret eden âyet-i kerîmeler, üç sıralamaya göre îzâh edilse; ma'nâ değişmiyor. Zîrâ, "**Birinci Hatve**" ve o hatveye işâret eden âyet-i kerîme, "**acz**" esâsına baktığı gibi; "**fakr**" esâsına da bakıyor; o ma'nâyı da ihtivâ ediyor. Kezâ, "**İkinci Hatve**" ve o hatveye işâret eden âyet-i kerîme, "**fakr**" esâsına baktığı gibi; "**acz**" esâsına da bakıyor; o ma'nâyı da tazammun ediyor. Kezâ, "**Üçüncü Hatve**" ve o hatveye işâret eden âyet-i kerîme, "**şefkat**" esâsına baktığı gibi; "**şükür**" ve "**şevk**" esâslarına da bakıyor; o ma'nâları da ihtivâ ediyor. Kezâ, "**Dördüncü Hatve**" ve o hatveye işâret eden âyet-i kerîme,

Lügat: tazammun, tefekkür, birinc, şefkat, dilir, şekil

Metin

Birinci Hatveye **وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ نَسُوا اللَّهَ فَأَنْسَاهُمْ** âyeti işâret ediyor. İkinci Hatveye **فَلَا تَزْكُوا أَنْفُسَكُمْ** âyeti işâret ediyor.

Şerh

"tefekkür" esâsına baktığı gibi; "şevk" ve "şükür" esâslarına da bakıyor; o ma'nâları da tazammun ediyor. Bu konuda tereddüde mahâl yoktur.

"Şevk" esâsından murâdımız, şevk-ı bekâ ve şevk-ı likâ olduğu için, **كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ** âyet-i kerîmesinin işâret ettiği "Dördüncü Hatve"de "şevk" esâsının îzâh edilmesi daha münâsib olmakla berâber, Müellif (ra), bu eserinde birinci sıralamayı esâs aldığı için biz de şerh ve îzâhımızı bu sıralamaya göre yaptık. Ya'nî, "Dördüncü Hatve"de "şevk" esâsı yerinde "tefekkür" esâsını îzâh ettik.

(Birinci Hatve'ye, **فَلَا تَزْكُوا أَنْفُسَكُمْ** "(Nefislerinizi tezkiye etmeyiniz.) Onları temize çıkarmayınız" [176] âyeti işâret ediyor.) Bu hatve, "acz" esâsına bakıyor. İnsân, aczini anladığı zamân kendini tezkiye etmez. Çünkü, aczin ma'nâsı, gücüm yok demektir. İnsânın gücü yoktur ki; tezkiye-i nefis etsin.

(İkinci Hatve'ye **وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ نَسُوا اللَّهَ فَأَنْسَاهُمْ أَنْفُسَهُمْ** Ya'nî, "O kimseler gibi olmayın ki; onlar, Ellâh'ı unuttular; Ellâh da kendi nefislerini onlara unutturdu"[177] âyeti işâret ediyor.) Bu hatve, "fakr" esâsına bakıyor. Eğer insân, eski akvâm gibi Ellâh'ı unutursa; fakrını, ya'nî rahmet-i îlâhiyyeye olan ihtiyâcını unutmuş, kendini müstağnî görmüş demektir. Eski akvâm, nefislerinin ne kadar fakîr ve muhtâc olduğunu unutunca -neûzü billâh- malla, evlâdla, servetle, aşîretle fahredince; Ellâh da onları rahmetinden mahrûm etti, helâk etti. Bu yüzden Cenâb-ı Hak bu âyet-i kerîme ile bizlere; "**Fakrını unutma. Mal, mülk, servet, evlâd ve aşîretine güvenerek ubûdiyyetini terketme. Zîrâ, mazhar olduğu n bütün ni'metler, senin değildir, Ellâh'undur, emânettir, vesîle-i imtihândır. Öyle ise, fakrını i'lân ile rahmet-i îlâhiyyeden istimdâd eyle**" buyuruyor.

Lügat: tezkiye-i nefis, tazammun, tefekkür, tereddüd, tezkiye, birinc, istim, sinin

Metin

Üçüncü Hatve'ye, **مَا أَصَابَكَ مِنْ حَسَنَةٍ فَمِنَ اللَّهِ وَمَا أَصَابَكَ مِنْ سَيِّئَةٍ فَمِنْ نَفْسِكَ** âyeti işâret ediyor.

Dördüncü Hatve'ye, **كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ** âyeti işâret ediyor.

Şerh

(Üçüncü Hatve'ye, **مَا أَصَابَكَ مِنْ حَسَنَةٍ فَمِنَ اللَّهِ وَمَا أَصَابَكَ مِنْ سَيِّئَةٍ فَمِنْ نَفْسِكَ** Ya'nî, "*Sana tekvînen ve teklîfen iyilik, hayır, hasenât ve kemâlâtтан her ne isâbet ederse, o Ellâh'tandır ve kötülük, seyyie ve günâhtan her ne isâbet ederse, o da senin nefsendendir*" [178] âyeti işâret ediyor.)

Bu hatve, "*şefkat*" ve "*şevk*" esâsına bakıyor. İnsân, eğer hasenâtı kendine alır, seyyiâtı Ellâh'a verirse -neüzü billâh- bu adam, Ellâh'ı zâlim, kendini de -hâşâ- iyiliklerin medârı bilir. Netîcede şefkat hissinden mahrûm kalır, kendine acımamış, Ellâh'ın gadabına müstehak olmuş olur. Kâinâtın ve kendinin ölümünü düşünmeyen, dâr-ı âhirete inanmayan bir kişinin kalbinden şefkat hissi kalkar. Ne kendine, ne de Âleme acır. Hasenâtı kendine alır, seyyiâtı Ellâh'a verir. Hakikat-i hâl ise öyle değildir. Kötülükler, insânın ve Âlemin; iyilikler ise Ellâh'ındır. Mâdem ölüm var; öyleyse, Ellâh hesâbına şevkle çalışmak, âhirete şevkle hâzırlanmak lâzımdır.

(Dördüncü Hatve'ye, **كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ** "*Her şey fânîdir, yalnızca Ellâhu Teâlâ'nın Zât'ı bâkîdir*" [179] âyeti işâret ediyor.) Bu hatve, "*tefekkür*" ve "*şükür*" esâsına bakıyor. İnsân, bu Âlemin fânî; Zât-ı İlâhî'nin ise Bâkî olduğunu düşünse, zevâl ve fenâ-i Âlemi görse; "*Âlem nedir, nereden gelmiş, nereye gidiyor, vazîfesi nedir?*" suâllerine cevâb bulmaya, tılsım-ı kâinâtı halletmeye, muammâ-i hılkat-i Âlemi keşfetmeye çalışır, tefekkür vâsıtasıyla ilm-i hikmeti elde eder, hayr-ı kesîre nâil olur. [180] Her san'atta Sâni'ı bulup îmân ile O'nu tanır. Her ni'mette Mün'im'i bulup şükür ve ubûdiyyet ile O'nu sevdiğini i'lân eder.

Lügat: tefekkür, hikmet, seyyie, âhiret, şefkat, âhire

Acz, tezkiye etmemeyi ister. Fakr, gurûrlanmamayı iktizâ eder. Şefkat ve şevk, sana; **"Mâdem ölüm var. Öyle ise hasenâtun Elláh'tan, seyyiâtın nefsinden olduğunu bil. Zâlim olma, zulme tarafdâr olma! Kendine ve Âleme acı! Âhirete inan! Bâkî bir Zât'a ve bâkî bir Âleme iştiyâk duy!"** diye emreder. Tefekkür ve şükür ise; insâna her şeyin hâlik olduğunu, yalnız Cenâb-ı Hakk'ın Bâkî olduğunu bildirir; Bâkî bir Zât'ı ve O'nun bâkî esmâsını buldurmakla zâhirden hakîkate geçirir; dünyânın esmâ-i ilâhiyyeye âyîne ve âhirete mezraa olduğunu gösterir; şükür ve ubûdiyyetle o Bâkî Zât'ı râzî etmeye ve dâr-ı saâdeti elde etmeye teşvîk eder.

Tefekkür, san'ata bakıp Sání'ı görmektir; ni'mete bakıp Mün'im'i bulmaktır. Bu vazîfeyi yapabilmek için evvelâ mevcûdâtın fenâsını görmek lâzımdır. İşte Kur'ân, **كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ** cümlesiyle fenâ-i Âlemi nazara verir. **الْأَوَّاهُ** ifâdesiyle de, tevhîd ve haşir rûkûnlerini isbât eder. **"Her şey fânîdir. Ancak, eşyânın Elláh'a ve âhirete bakan yüzleri sâbittir, bâkîdir, o yüzler hâlik değildir"** fermân eder.

Sarâhat-i âyet umûmîdir. Mezkûr dört âyet-i kerîme, bu dört hatveye sarîhî ma'nâ ile değil, işârî ma'nâ ile işâret ediyor. Zîrâ, ma'nânın sarâhat, işâret, remiz, îmâ, telvîh, telmîh gibi tabakâtı vardır. Bununla berâber, bu hatvelere sâdece mezkûr âyet-i kerîmeler değil; daha pek çok âyet-i kerîme işâret etmektedir. Müellif (ra) mezkûr âyet-i kerîmeleri birer nümûne olarak zikretmiştir. Müellif (ra) şöyle buyuruyor:

"Bir kavle göre, Kitâb-ı Mübîn, Kur'ân'dan ibârettir. Ya ş ve kuru, herşey içinde bulunduğunu, şu âyet-i kerîme beyân ediyor. Öyle mi? Evet, her şey içinde bulunur. Fakat, herkes her şeyi içinde göremez. Zîrâ, muhtelif derecelerde bulunur. Ba'zan çekirdekleri, ba'zan nüveleri, ba'zan icmâlleri, ba'zan düstûrları, ba'zan alâmetleri; ya sarâhaten, ya işâreten, ya remzen, ya ibhâmen, ya ihtâr tarzında bulunurlar. Fakat, ihtiyâca göre ve maksad-ı Kur'ân'a münâsib bir tarzda ve iktizâ-i makâm münâsebetinde şu tarzların birisiyle ifâde ediliyor."[181]

"Kur'ân-ı Hakîm'in Kelâm-ı Ezelî'den gelmesi ve bütün asırlardaki bütün tabakât-ı beşere hitâb etmesi hasebiyle, ma'nâsında bir câmiyyet ve külliyyet-i

Lügat: tefekkür, tezkiye, alâmet, mezkûr, âhiret, âhire

Metin

Şu dört hatvenin kısa bir îzâhı şudur ki:

BİRİNCİ HATVEDE:

فَلَا تُزَكُّوا أَنْفُسَكُمْ âyeti işâret ettiği gibi, tezkiye-i nefis etmemek. **Zîrâ, insân, cibilliyyeti ve fıtratı hasebiyle nefsinin sever.**

Şerh

hârîka vardır. İnsândaki akıl ve lisân gibi, bir ânda yalnız bir mes'eleyi düşünmek ve yalnız bir lafzı söylemek gibi cüz'î değil, göz misillü muhîr bir nazara sâhib olmak gibi, Kelâm-ı Ezeli dahi bütün zamânı ve bütün tâife-i insâniyyeyi nazara alan bir külliyyette bir kelâm-ı ilâhîdir. Elbette onun ma'nâsı, beşer kelâmı gibi cüz'î bir ma'nâyâ ve husûsî bir maksada münhasır değildir. Bu sebepten, bütün tefsîrlerde görünen ve sarâhat, işâret, remiz, îmâ, telvîh, telmîh gibi tabakalarla müfessirînin beyân ettikleri ma'nâlar, kavâid-i Arabiyyeye ve Usûl-i Nahve ve Usûl-i Dîne muhâlif olmamak şartıyla, o ma'nâlar, o kelâmdan bizzât murâddır, maksûddur." [182]

(Şu dört hatvenin kısa bir îzâhı şudur ki:) Bu hatvelerin her birinde Müellif-i Muhterem (ra), evvelâ nefis-i insâniyyenin bir hâsiyyetini, bir desîsesini anlatıp sonra o makâmda gerekli olan tezkiye muâmelesini, ya'nî nefsin nasıl tezkiye edileceğini îzâh etmektedir. Şöyle ki:

(BİRİNCİ HATVEDE: **فَلَا تُزَكُّوا أَنْفُسَكُمْ** Ya'nî: "(Nefislerinizi tezkiye etmeyiniz.) Onları temize çıkarmayınız [183] (âyeti işâret ettiği gibi, tezkiye-i nefis etmemek.) Ya'nî, nefsinin temize çıkarmamak; ya'nî kendindeki acz-i mutlakı ve kusûrâtı görmek; kendini müdâfaa ve takdîsten vazgeçmek; acz ile ubûdiyyet dâiresine girmektir. İnsân, aczini hissetmeyince kendini güçlü görür ve her şeyi kendine verir, kemâlât ve mehâsini kendine alır. İlmen, amelen, edeben her şeyi kendinde tasavvur eder, Ellâh'a vermek istemez. "Her şeyi yapan, eden benim" diyerek kendini medh ü senâyâ başlar. Ya'nî, Ellâh'a âid olan o ni'metleri ve o ni'metlere karşı yapılacak medh ü senâyı kendine verir. Hâlbuki, vücûdunda veyâ Âlemde bir tek şeye sâhib çıkmaya insânın güç ve kuvveti var mıdır? Hayır. İnsân, âciz-i mutlak olduğu için tekvînen ve teklîfen ondan sudûr eden her şey Ellâh'tandır. (Zîrâ, insân, cibilliyyeti ve fıtratı hasebiyle nefsinin sever.) İnsân, fıtraten evvelâ kendi nefsinin sever. En evvel mahbûbu nefsidir. Daha sonra nefsi

Lügat: muhterem, tasavvur, elbette, illiyye, tezkiye, cibill, misil

Metin

Belki, evvelâ ve bizzât yalnız zâtını sever; başka her şeyi nefisine fedâ eder. Ma'bûda lâıyk bir tarzda nefisini medh eder; ma'buda lâıyk bir tenzihle nefisini meâıybden tenzih ve tebrıe eder.

Şerh

neyi severse, kendi nefsi için onu sever. Sevdığı şeyi de bir menfaatten dolayı sever. Nefsin sevmediği şeyi sevmez. Her sevdiği şeyi kendine put edindiği gibi; her korktuğu şeyi de kendine put edinir.

Evet, Cenâb-ı Hak, eser-i imtihan olarak, insânı, nefisini sever bir vaz'ıyyette yaratmıştır. Bu da bir ibtilâdır. İnsânın vücûdunda muhabbete sebep olan cemâl ve kemâl, esmâ ve sıfât-ı İlâhiyyenin tecellîsinden geliyor. Fakat, Ellâh, eser-i imtihan olarak insâna bir ene vermiş; o ene, onların cümlesini zabt ve gasbediyor. **(Belki, evvelâ ve bizzât yalnız zâtını sever; başka her şeyi nefisine fedâ eder.)** Bu cümlede geçen **"nefis"** kelimesinden murâd, nefis-i emmâre değil; **"kendisi"** demektir. Ya'nî, kendinden gayrı her neyi seviyorsa, aslında o şeyi, kendisine menfaati olduğu için sever. Sevmediği şeyleri ise, kendisine menfaati olmadığı için sevmez. Buğz ettiği şeylere de nefisine zararı olduğu için buğzeder. Dolayısıyla, nefis, aslında evvelen ve bizzât yalnız kendini sever. Diğer eşyâyı da sevmek, kıymet vermek veyâ buğz etmek cihetinde nefisine olan menfaatine veyâ zararına göre muhâkeme eder. Bu sebeble, bahçesindeki bir zühre çiçeğini, Zühre yıldızına tercih eder ve ona daha fazla kıymet verir.

(Ma'bûd'a lâıyk bir tarzda nefisini medheder.) Nefisini, bütün kemâlâtın menbaı ve masdarı görerek öyle medheder ki; bir kul, ibâdet ettiği Ma'bûd'unu nasıl medhediyorsa, öylece kendi nefisini medheder. İyilikleri ve güzellikleri hep kendine alır, kötülük ve çirkinlikleri ise, ba'zan esbâba, ba'zan da -neüzü billâh- kadere verir. Hâlbuki, medhe ve hamde lâıyk olan, yalnız Ellâh'tır. Zîrâ, bütün cemâl, kemâl ve ihsân O'nundur.

(Ma'bûd'a lâıyk bir tenzihle nefisini meâıybden) bütün ayıb ve kusúrlardan **(tenzih ve tebrıe eder.)** Bunun sebebi, insân, -ta'biri câiz ise- ademiyyâtla esmâ ve sıfât-ı İlâhiyyenin memzûcu olduğundan, kendi rûhunda hissetmiş ki; biri sevilir. Hissetmiř ki; bir Ma'bûd var. Hissetmiř ki; her şeyi O'na fedâ etmek lâzımdır. Hakikat-i hâl böyle iken, o, aslında yolunu şaşırmıştır. O hissettiği şey, kendi nefsi değil; Cenâb-ı Hakk'ın esmâ ve sıfâtının lâ zamânî, lâ mekânî, lâ keyfi bir sûrette tecelliyyâtıdır. Her şeyi O'na fedâ etmek; O'nu medhetmek, O'nu naks

Lügat: muhabbet, evvelen, menfaat, ibtilâ, kelime, tebrıe, tenzih, irkin

Metin

Elden geldiği kadar kusurları kendine lâayık görmez ve kabûl etmez. Nefsine perestîş eder tarzında, şiddetle müdâfaa eder.

Şerh

ve kusúrdan tenzîh ve tebrîe etmek; acz ve fakr kendine almak, mehâsin ve kemâlâtı O'na vermek lâzım gelirken, yolunu şaşırmış, o mehâsin ve kemâlâtı gasbetmiştir.

Enede tecellî eden bir Hakk var. O Hakk, Ma'bûd-i Mutlak'tır. O Hakk, lâ zamânî, lâ mekânî, lâ keyfî bir sûrette onda ve Âlemde tecellî eyler. Eneyi, o Hakk'a hâdim eylemek lâzım gelirken, nefis "*Ene'l-Hakk*" ya'nî, "*Ben, Hakk'ım*" diyor, Ma'bûdiyyete lâayık bir sûrette kendisini medhediyor, meâyibden tenzîh ve tebrîe ediyor.

(Elden geldiği kadar kusurları kendine lâayık görmez ve kabûl etmez. Nefsine perestîş eder) ibâdet eder (tarzında, şiddetle müdâfaa eder.) Hevâ-i nefsinî, îlâh ve Ma'bûd ittihâz eder. [184] Hüdâya değil, hevâya tâbî olur. Kur'ân'ın ilmî, amelî ve edebî ahkâmını kendine rehber ittihâz etmez. Kendi hevâ-i nefsinî kendine ma'bûd ittihâz eder. Nefsini, her türlü iyilik ve kemâlâta masdar görerek medhettiği gibi; her türlü ayıb ve kusûrâtan da tenzîh ve tezkiye eder. Avukat gibi nefsinî müdâfaa eder. Nasıl bir avukat, her hâlükârda müvekkilini müdâfaa ederse; nefis de kendini öylece müdâfaa eder. Evvelâ; kendinde bulunan kusurları ve ayıbları görmez ve görmek istemez. Hep iyiliklerine nazar eder. Bu iyiliklere de kendi mülkü gibi sâhib çıkar; Cenâb-ı Hakk'ın ihsânı olduğunu düşünmez. Onların hakikî mâlikî ve sâhibî olduğunu tevehhüm eder. Hattâ, kendinde bulunmayan iyiliklere bile mâlikmiş gibi kendini görür.

Sonra eğer mecbûr olur da bir kusurun kendinde var olduğu tebeyyün ederse, onda da kendi haklılığını isbâta ve o kusúrdaki ma'zûr olduğuna inanmaya ve inandırmaya çalışır. Ma'zeretler ortaya koyar. Hattâ, hiçbir mazeret bulamazsa; "*Herkes benim gibidir*" veya "*Benden daha kötöleri de vardır. Yine ben, onlardan iyiyim*" der. Hattâ, hiçbir şey bulmasa, bu def'a kusurları kadere verir; "*Kaderim böyleymiş*" veya "*Nasîb değilmiş*" veya "*Ellâh isteseydi, ben böyle olmazdım veya böyle yapmazdım*" gibi safsata ve iftirâlarla kendini, her türlü kusúrdan takdîs eder. Müşriklerin, nefislerini müdâfaa sadedinde sarfettikleri cümleleri beyân

Lügat: perestîş, tebeyyün, tevehhüm, safsata, tezkiye, tebrîe, şiddet

eden gelecek âyet-i kerîme, nefsin mezkûr mâhiyyetini ortaya koyma husûsunda kâfidir ve bu da'vânın bir delîlidir:

سَيَقُولُ الَّذِينَ أَشْرَكُوا لَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا أَشْرَكْنَا وَلَا آبَاؤُنَا وَلَا حَرَمْنَا مِنْ شَيْءٍ *"(Müşrik olanlar) işlemiş oldukları küfür*

ve şirkten dolayı kendilerine bir azâbın gelmeyeceğini isbât için **(elbette diyeceklerdir ki: Eğer Ellâhu Teâlâ)** bizim böyle müşrik olmayıp tevhîd ehli kimseler olmamızı ve bir şeyi harâm kılmamamızı **(dilemiş olsaydı; biz de şirke düşmezdik, babalarımız da)** şirke düşmezlerdi **(ve ne de bir şeyi harâm kıldık.)** Binâenaleyh, bizim bu şirkimiz ve ba'zı şeyleri harâm kılmamız, Ellâh'ın dilemesinin bir netîcesidir. Artık biz, bunlardan dolayı neden sorumlu olalım ve azâba müstehak olalım?" [185]

Müellif (ra), nefsin bu desîsesini "**Lem'alar**" adlı eserinde şöyle îzâh etmiştir:

"Şeytânın mühim bir desîsesi: İnsâna kusûrunu i'tirâf ettirmemektir. Tâ ki, istiğfâr ve istiâze yolunu kapasın. Hem nefs-i insâniyyenin enâniyyetini tahrîk edip, tâ ki nefis kendini avukat gibi müdâfaa etsin; âdetâ taksîrâtan takdîs etsin. Evet, şeytânı dinleyen bir nefis, kusûrunu görmek istemez; görse de, yüz te'vîl ile te'vîl ettirir.

وَعَيْنُ الرِّضَاعِ كُلِّ عَيْبٍ كَلِيلَةٌ *sırrıyla: Nefsine nazar-ı rızâ ile baktığı için ayıbını görmez. Ayıbını görmediği için i'tirâf*

etmez, istiğfâr etmez, istiâze etmez; Şeytân'a maskara olur. Hazret-i Yûsuf aleyhisselâm gibi bir Peygamber-i Âlîşân, **وَمَا أَبْرَأُ**

نَفْسِيَّ إِنَّ النَّفْسَ لَأَمَّارَةٌ بِالسُّوءِ إِلَّا مَا رَحِمَ رَبِّي dediği hâlde, nasıl nefse i'timâd edilebilir? Nefsini ittihâm eden, kusûrunu görür. Kusûrunu i'tirâf eden, istiğfâr eder. İstiğfar eden, istiâze eder. İstiâze eden, Şeytân'ın şerrinden kurtulur. Kusûrunu görmemek, o kusúrdan daha büyük bir kusúrdur. Ve kusûrunu i'tirâf etmemek, büyük bir noksánlıktır. Ve kusûrunu görse, o kusúr kusúrluktan çıkar; i'tirâf etse, afva müstehak olur." [186]

"Tezkiyesiz nefs-i emmâresi bulunmak şartıyla kendi nefsini beğenen ve seven adam, başkasını sevmez. Eğer zâhirî sevse de samîmî sevemez, belki ondaki menfaatini ve lezzetini sever. Dâimâ kendini beğendirmeye ve sevdirmeye çalışır ve kusúru

Lügat: binâenaleyh, peygamber, elbette, menfaat, tezkiye, binâen, mezkûr, sinin

Metin

Hattâ, fıtratında tevdî' edilen ve Ma'bûd-i Hakîkî'nin hamd ve tesbîhi için ona verilen cihâzât ve isti'dâdı kendi nefesine sarf ederek, **مَنْ اتَّخَذَ إِلَهَهُ هَوًى** sırrına mazhar olur.

Şerh

nefsine almaz; belki avukat gibi kendini müdâfaa ve tebrîe eyler. Mübâleğalar ile belki yalanlarla nefsinı medh ü tenzîh ederek âdetâ takdîs eder ve derecesine göre, **مَنْ اتَّخَذَ إِلَهَهُ هَوًى** âyetinin bir tokadını yer." [187]

(Hattâ, fıtratında tevdî' edilen ve Ma'bûd-i Hakîkî'nin hamd ve tesbîhi için ona verilen cihâzât ve isti'dâdı kendi nefesine sarf ederek, **مَنْ اتَّخَذَ إِلَهَهُ هَوًى**) "O kimse ki; nefsinin hevâsını, kendine ilâh ittihâz etti"[188] (sırrına mazhar olur.) Bu âyet çok ma'nîdârdır ve ma'nâsı müşkil olan âyetlerdendir. "*İnsânların bir kısmı, hevâ-i nefsinı kendine put eder.*" Bu da iki cihetledir. Ya i'tikâd cihetiyledir, ya da amel cihetiyledir. Eğer bir insân, Ellâh'a inanmamışsa; zâten nefsi onun putudur. Eğer Ellâh'a ve Peygamberine inanmış, fakat vahy-i ilâhîye göre amel etmiyorsa, maddî ve ma'nevî a'zâ ve cevârihini harâm ve günâhta kullanıyorsa, -neûzü billâh- o zamân hevâ-i nefsinı bir nev'ı put hâline getirmiştir. Bu insân, kâfir olmaz, günâhkâr olur. Çünkü, Ellâh'a itâat etmiyor; hevâ-i nefesine tâbî' oluyor. Bu insânın tevbe ve istiğfâr etmesi; ef'âl, akvâl ve ahvâlinde teşerru' etmesi lâzımdır.

Göz, kulak, el, ayak, kalb, akıl gibi maddî ve ma'nevî a'zâ ve cevârih, Ma'bûd-i Hakîkî'yi hamd ve tesbîh etmek için insâna verilmiştir. Evet, insân, irâdesini ibâdetullâha; zihnini ma'rifetullâha; hissini muhabbetullâha; latîfe-i Rabbâniyyesini müşâhedetullâha; aklını tefekkür; gözünü ibrete; kulağını zikir ve tesbîhe; dilini hikmete sevk etmekle, kısaca maddî ve ma'nevî bütün a'zâ ve cevârihini emir dâiresinde kullanmakla Ma'bûd-i Hakîkî'ye hamd ve tesbîh vazîfesini edâ etmelidir. Kısaca, hevâ-i nefse değil; hüda-i Kur'ân'a tâbî' olmalıdır. Ef'âl, akvâl ve ahvâlini Kitâb ve Sünnet'e göre tanzîm etmelidir.

İnsân bedeninde 360 a'zâ vardır. Kitâb ve Sünnet'te tesbît edilen her bir uzva

Lügat: peygamber, muhabbet, tefekkür, hikmet, sünnet, tebrîe, kâfir, sinin

âid emir ve nehiyler mevcûddur. O emir ve nehiy dâiresinde o uzuvları kullanmak sûretiyle Ma'bûd-i Hakîkî'yi hamd ve tesbîh etmek lâzım gelirken; nefis bütûn o a'zâ ve cevârihi kendi nâmına ve hesâbına isti'mâl etmekle, hevâ ve hevesini kendine ilâh ittihâz etmiş, böylece o a'zâ ve cevârihi elmas derecesinden âdî cam derekesine sukût ettirmiştir. Kur'ân-ı Hakîm, bu hakîkati iki âyet-i kerîmede bizlere ihtâr etmektedir:

أَرَأَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ إِلَهَهُ هَوَاهُ أَفَأَنْتَ تَكُونُ عَلَيْهِ وَكِيلًا

"Ey Resûlüm! **(Gördün mü o hevâ ve hevesini kendine ma'bûd edineni? Artık sen mi onun üzerine bir vekîl olacaksın?)** Onu hevâ ve hevesine tâbî' olmaktan geri bırakıp muhâfaza edeceksin? Hâlbuki, o, kâbiliyyetini kötüye kullanarak hidâyet yolundan ayrılmıştır. Böyle, irâdesiyle dalâlet yolunu ihtiyâr eden bir kimseyi korumaya senin kudretin yoktur, sen ma'zûrsun." [189]

أَفَرَأَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ إِلَهَهُ هَوَاهُ وَأَضَلَّهُ اللَّهُ عَلَىٰ عِلْمٍ وَخَتَمَ عَلَىٰ سَمْعِهِ وَقَلْبِهِ

وَجَعَلَ عَلَىٰ بَصَرِهِ غِشَاوَةً فَمَنْ يَهْدِيهِ مِنْ بَعْدِ اللَّهِ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ

"**(Gördün mü?)** Kesin olarak bildin mi **(o kimseyi ki; kendi hevâsını, kendisine ilâh edinmiş)** nefsinin arzûlarına tâbî' olmuş, ona ibâdet eder gibi bir vaz'ıyyet almış **(ve Ellâh, onu bir ilim üzerine dalâlete düşürmüş)** ya'nî o şahıs, kendi fitratını değiştirmiş; irâdesiyle hidâyet yolunu bırakıp dalâlet yolunu tercîh etmiş olduğunu Hak Teâlâ bilmiş ve onu dalâlete düşürmüştür. Kendi irâdesiyle böyle bir yolu tercîh ettiği için, elbette mes'ûliyyeti o çeker. **(ve)** onun **(kulağı ve kalbi üzerine mühür basmış)** artık o şahıs, kendisine verilen nasihatleri işitemez, tekvîni ve teklîfi âyetler üzerinde tefekkür edip ders ve ibret alamaz **(ve)** Cenâb-ı Hak, o şahsın **(gözü üzerine bir perde kulmuş)**tır. Kâinatta tevhîd ve haşre delâlet eden hadsiz delîlleri ve mu'cizeleri göremez. **(Artık ona, Ellâh'tan sonra kim hidâyet edebilir.)** Mâdem o şahıs, irâdesini dalâlet tarafını tercîh etmek yolunda kullandı. Elbette, Ellâh katında dalâlete mahkûm olmuştur. Artık onu kim hidâyete erdirebilir? Hiçbir ferd-i insân daha onu hidâyete erdiremez. Hevâ-i

Lügat: tefekkür, elbette, udre(t), hadsiz, mahkûm, sinin

nefsini kendine put edinene hâdî yoktur. **(Hâlâ düşünmez misiniz?)** [190]

Nefsin şu kabiliyeti, aslında bütün kusûrâtta mukaddes ve bütün kemâl sıfatlarla muttasıf olan Ma'bûd-i Hakîkî'yi hamd ve tesbîh etmesi ve böylece O'na kulluk ve ubûdiyyet yapması için verilmişken; nefis, gasb ve hıyânetle kendini Ma'bûd-i Hakîkî'nin yerine koyar ve bir İlâh gibi kendini hamd ve senâ, takdîs ve tenzîh eder. Hâşâ hâşâ, kendinde görünen ve Cenâb-ı Hakk'ın lütuf ve ihsânı olan bütün hünerleri ve kemâlâtı kendine alarak öyle bir hâle gelir ki; aklını, Ellâh'ın ahkâmına karşı hâkim eder ve, *"Bunu, aklım kabûl etmez"* der. Neûzü billâh, Ellâh'a karşı muâraza eder. Kendini Kur'ân'a müfessir kabûl eder. *"Bu âyet, akluma yatmadı"* der. Ondan sonra bu ene büyür, kavminin ve milletin enesine istinâd eder. Ahkâm-ı İlâhiyyeye karşı muârazaya girer; neticede küfre kadar gider. Küçük dâireden başlar, büyük dâireye gider. Büyük dâireden başlar, küçük dâireye iner. İşte enenin şerri budur. Enenin başını, *"Hüve'l-Hakk, Hüve'l-Ma'bûd"* diyerek kesmek lâzımdır. Efâl, akvâl, ahvâl ve harekâtın hiçbirisi, tekvînen ve teklîfen bizim değildir. Acz-i mutlak bizimdir; kudret-i mutlaka O'nundur. Hüküm O'nundur; itâat O'nadır. **"Otuzuncu Söz Ene Risâlesi ve Şerhi"** adlı eserimizde bu mevzû' tafsîlâtı bir sûrette îzâh edilmiştir. Bu esere mürâcaat edilebilir. **"Mesnevî-i Nûriyye"** adlı eserde ise şöyle denilmiştir:

"Arkadaş! Mâlik-i Hakîkî'den gaflet, nefsin fir'avnlı ğuna sebep olur. Evet, taht-ı tasarrufunda bulunan bütün eşyânın Mâlik-i Hakîkîsini unutan, kendisini kendisine mâlik zannederek hâkimiyet tevehhümünde bulunur. Ve başkaları da, bi'l-hâssa esbâbı kendisine kıyâs ile, hâkim ve mâlik defterine kaydeder. Ve bu vesîle ile, Ellâh'ın mülkünü, malını kendilerine taksîm ederek ahkâm-ı İlâhiyyeye karşı muâraza ve mübârezeye başlar.

"Halbuki, Cenâb-ı Hak tarafından insânlara verilen benlik ve hürriyyet, ulûhiyyet sıfatlarını fehmetmek üzere bir vâhid-i kıyâsî vazîfesini görüyor. Maalesef, sû-i ihtiyâr ile hâkimiyet ve istiklâliyyete âlet ederek tam bir fir'avn olur.

"Arkadaş! Bu ince hakikat, tam vuzûh ve zuhûruyla şöyle bana göründü ki: Gaflet suyu ile tenebbüt eden benlik, Hâlık'ın sıfatlarını fehmetmek için bir vâhid-i

Lügat: hâkimiyet, istiklâl, mukaddes, tasarruf, tenebbüt, tevehhüm, halbuki, harekât, mesnevî, udre(t), millet, âliyye, vâhid

Metin

Kendini görür, kendine güvenir, kendini beğenir.

Şerh

kıyâstur. Çünkü, insânlar görmedikleri şeyleri kıyâs ve temsiller ile bilirler. Meselâ: Bir adam Cenâb-ı Hakk'ın kudretini anlamak için bir taksîmât yapar: **'Buradan buraya benim kudretimdedir, bundan o yanı da O'nun kudretindedir'** diye vehmî bir çizgi çizmekle mes'eleyi anlar. Sonra mev'hûm haddi bozar, hepsini de O'na teslîm eder. Çünkü, nefis, nefisine mâlik olmadığı gibi cisminde de mâlik değildir. Cismi, ancak acîb bir makine-i îlâhiyyedir. Kazâ ve kader kalemiyle kudret-i ezeliyye (bir cilveciği) o makinede çalışıyor. Binâenaleyh, insân o fîr'avnluk da'vâsından vazgeçmekle, mülkü mâlikine teslîm etsin, emânete hıyânet etmesin! Eğer hıyânetle bir zerreyi nefisine isnâd ederse, Ellâh'ın mülkünü esbâb-ı câmideye taksîm etmiş olacaktır." [191]

Nefis, **(kendini görür,)** Cenâb-ı Hak'ın esmâ ve sıfâtını görüp göstermesi lâzım gelirken, kendini görür; **(kendine güvenir,)** Cenâb-ı Hak'ın kuvvet ve kudretine dayanıp güvenmesi lâzım gelirken, kendine güvenir; **(kendini beğenir,)** Kendinde acz, fakr, naks ve kusûrdan başka bir şey görmeyip bütün mehâsin ve kemâlâtı Cenâb-ı Hakk'a vermesi lâzım gelirken, kendine verir, kendini beğenir. Ya'nî, aczini bilmediğinden, kendinde bir kudret ve hüner görür. Tevekkül ile Ellâh'a ilticâ edeceği yerde, kendine i'timâd eder. İşte bütün bunların sebebi, insândaki **"ene"**dir. Ene, bin bir ism-i îlâhînin santrali gibidir. O, esmâ-i îlâhiyyeye âyinedir. Ellâh, eser-i imtihan olarak o enenin üzerine bir perde çeker. İnsân, o âyinedârlığı göremez. Vâhid-i kıyâsî ve mîzân olduğunu unutup o esmânın tecellisiyle kendisinde tezâhür eden cemâl, kemâl ve ihsânı kendi nâmına zabt eder. Bütün esmâ-i îlâhiyenin nümûneleri insânda vardır. Aczini bilmeyen insân, âyinedârlığını görmez ve nefisini tezkiye ederek o esmâyı kendisine zapteder. Dolayısıyla, bu insân, bütün mehâsine sâhib çıkar; Ma'bûd'a lâyıf bir şekilde kendisini medheder.

Evet, insânda **"ene"** denilen bir santral vardır. O ene, Cenâb-ı Hakk'ın esmâ ve sıfâtının âyinesidir. Zât-ı Akdes, insânda lâ zamânî, lâ mekânî, lâ keyfî bir şekilde tecellî eder. Her ân için tecellîdedir. Fakat, insânda çok ince ve zayıf bir irâde vardır. Hem yine ademiyyâtan bir emr-i i'tibârî olan zayıf bir

Lügat: binâenaleyh, ezeliyye, tevekkül, tezkiye, udre(t), binâen, vâhid, şekil

Metin

İşte, şu mertebede, şu mertebe text="basamak, mertebe" data-hasqtip="1493" id="ktp1_642_k23" style="font-family: "Segoe UI"; font-size: 14px;">hatvede tezkiyesi, tathîri, onu tezkiye etmemek, tebrîe etmemektir.

Şerh

kudreti vardır. O irâde ve kudreti, enânîyyeti nâmına kullanır. Ellâh'ın santrali ve âyînesi hükmünde olan ene, bu sefer bütün cüz'î sıfatları kendi hesâbına zabt eder. "*Kadîr, Semî', Basîr, Mütেকellîm Ellâh'd ır*" demesi lâzımken, "*Ben varım*" diyerek, kendini görmeye, kendini beğenmeye ve kendine güvenmeye başlar. Bu yedi sıfatın cüz'îyyâtı, ademîdir, vücûd-i hakîkîsi yoktur. Fakat, insân, aczini bilmeyip nefsini tezkiye edince, o ademîyyâtla eneyi zabt eder. Ene şişer ve neûzü billâh, kendini Ellâh yerine koyar. Santral ve âyîne iken, kendini müstakil zanneder. O cüz'î ilim ve kudret gibi ademîyyât, aslın yerine geçer, onları zabt eder. İnsânda mevcûd olan yedi sıfat, ademîyyât iken kendini, vücûd sâhibi zanneder. Böylelikle insân helâk olur.

Müellif-i Muhterem, bu hatvede "**acz-i mutlak**" dersini işliyor. "**İnsân, acz-i mutlaktır**" demek; ya'nî, başta kudret olmak üzere yedi sıfatın hepsinde acz-i mutlak içindedir, demektir.

Fakat, Cenâb-ı Hak, fıtrat-ı insânîyyede öyle bir şey dercetmiştir ki; birdenbire o cüz'î kudret şişer ve Âlemde hükümfermâ olan küllî kudreti kendinde zanneder; kendine ulûhiyyet verir. Sonra, Âlemdeki her şeye de kendine göre ulûhiyyet gibi bir hâl verir.

(**İşte, şu mertebede, şu hatvede tezkiyesi, tathîri, onu tezkiye etmemek, tebrîe etmemektir.**) Ya'nî, kendini acz-i mutlak içinde görecektir; "*Âcizim, aczden başka elimde bir şey yoktur. Bende görünen cümle kemâlât ve mehâsin benim malum değil. Zât-ı Vâcibü'l-Vücûd'dur. Öyleyse, medh ü senâya lâayık olan yalnız O'dur. Bende tezâhür eden iyilik ve güzellikleri ne ilmen, ne amelen, ne de edeben tesâhüb edemem. Zîrâ, buna gücüm yoktur*" diyecek; vücûdunun demirden, taştan yapılmadığını, dâimâ inhilâle müsâid muhtelif maddelerden terkîb edildiğini bilecek; gurûr ve kibri, nefse itimâdı terk edecek; Ma'bûd-i Bî'l-hakk'a karşı ubûdiyyet tavrını takınacaktır. Müellif (ra), şöyle buyuruyor:

"*Senin vücûdun taştan, demirden değildir. Belki, dâimâ ayrılmaya müsâid muhtelif maddelerden terkîb edilmiştir. Gurûru bırak, aczini anla, mâlikini tanı*

Lügat: muhterem, mertebe, tezkiye, udre(t), enbire, hilâle, tebrîe, küllî, vâcib, şişe

vazîfeni bil, dünyâyâ ne için geldiğini öğren!" [192]

Mesnevî-i Nûriyye, Katre, s. 68." data-toggle="tooltip" style="font-style: italic;">

"Evet, bu cisim ebedî değil, demirden değil, taştan değil; ancak et ve kemikten ibâret bir şeydir. Ânî olarak senin başına yıkılıyor, altında kalıyorsun. Bak, zamân-ı mâzî senin gibi geçmiş olanlara geniş bir kabir olduğu gibi, istikbâl zamânı da geniş bir mezârîstân olacaktır. Bugün sen iki kabrin arasındasın; artık sen bilirsin!..." [193]

Nefsin en büyük ayıbı, ayıbını görmemesi ve aczini bilmemesidir. En büyük kusûru, kusûrunu derketmemesidir. Nefis, her zamân kendini kusûrâtan tezkiye ettiği için, bu makâmda tezkiyesi, bu hâletin tersidir. Ya'nî, onu tezkiye etmemektir. Ya'nî, nefsin ayıb ve kusûrlarını görmek ve hîçbir vakit onu müdâfaa etmemektir.

Suâl: Cenâb-ı Hak, bir âyet-i kerîmede şöyle buyurmuştur: **قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكَّيَهَا** Ya'nî, "**Nefsini tezkiye eden kurtuldu.**" [194] "**Birinci Hatve**"ye işaret eden âyet-i kerîmede ise, şöyle denmektedir: **فَلَا تُزَكُّوا أَنْفُسَكُمْ** "**Nefislerinizi tezkiye etmeyiniz. Ya'nî, nefislerinizi temize çıkarmayınız.**" [195] Bu iki âyet-i kerîmenin vech-i tevfikı nedir?

Elcevâb: Tefvîkı şudur: Üstâd Hazretleri'nin, "**Mesnevî-i Nûriyye**"de dediği gibi; Mesnevî-i Nûriye, 10. Risâle, s. 208." data-toggle="tooltip" style="font-style: italic;"> "**Nefsin tezkiyesi, ancak adem-i tezkiyesiyle olur.**" [196] Ya'nî, nefsin ayıb ve kusûrlarını görüp tevbe ve istiğfâr etmektir. Bu cihette **فَلَا تُزَكُّوا أَنْفُسَكُمْ** "**Nefsinizi tezkiye etmeyin**" âyet-i kerîmesinin ma'nâsı; "**Esmâ ve sıfât-ı ilâhiyyeye âid olan tekvîni ve teklîfi mehâsin ve kemâlâtı nefsinize vermeyin**" demektir.

قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكَّيَهَا "**Nefsini tezkiye eden kurtuldu**" âyet-i kerîmesinin ma'nâsı ise; "**Nefsini Kitâb ve Sünnet ile tezkiye eden kurtulmuştur. Ya'nî, tekvînen ve teklîfen ademî olan acz, fakr, naks ve kusûru kendine alan; vücûdî olan kemâlât ve mehâsin de esmâ ve sıfât-ı ilâhiyyeye veren felâh bulmuştur**" demektir.

Lügat: mesnevî, tezkiye, birinc, sünnet, cisim, sinin

İşt e şu tarîk-ı Kur'ânîde ilk adım, nefsin ayıb ve kusúrlarının görúlmesi, tevbe ve istiğfâr edilmesi ve nefsin muhabbetinden vazgeçilmesidir. Demek, nefsini gören, nefsini beğenen, nefsine güvenen ve nefsini müdâfaa eden, bu yolda ilerleyemez ve hakîkate ulaşamaz. Ne vakit nefsini, baştanbaşa acz, fakr ve kusúrâtla âlûde olduğunu ve nefsinin ma'nen hasta ve muhtâc olduğunu bilir, tevbe ve istiğfârla ma'nen temizlenip Kur'ân-ı Hakîm'in eczâhâne-i kübrâsına mürâcaat ederse; o vakit bu acz, fakr, şefkat ve tefekkür tarîkinde ilk adımı atmış olur. İşte o zamân nefs-i emmâre (kötülükleri emreden nefis), nefs-i levvâmeye (kendine levm ve itâb eden, kendini kinayan, ayıb ve kusúrlarını gören nefse) inkılâb eder.

Şu îzâhata dikkat edildiğinde görülecektir ki; bu âyet-i kerîme, "**acz**" esâsını ders vermektedir. Çünkü, nefsini tezkiye etmemek ve onun kusúrâtını görmek demek; aczini bilmek, ya'nî kendinde tekvîn ve teklîf cihetinde hiçbir kudret bulmamaktır.

Müellif (ra), burada yedi sîfât içinde ana temel olarak "**kudret**" sîfatını işliyor. Sâir sîfatlar da bunun gibidir. İnsân, âciz-i mutlakdır. Hiçbir şeye güç ve kuvvet yetiremez. Onda görünen hâsıl-ı bi'l-masdar-ı binâ fâil (قَادِرِيَّةٌ); hâsıl-ı bi'l-masdar-ı bina mef'ûl (مَقْدُورِيَّةٌ); İmâm Eş'arî'ye göre; masdar-ı binâ fâilmasdar-ı كَوْنُهُ قَادِرًا binâ mef'ûl (كَوْنُهُ مَقْدُورًا); mahlûk olduğundan Ellâh'a verilir. Masdar-ı mutlak, ta'bîr-i diğerle masdar-ı sâzic olan kudret (قُدْرَةٌ), ittifâken mahlûk değildir; ademiyyâttır, bir emr-i i'tibârîdir; vücûdu yoktur; bir âyinedir. Kadîr ismi, o ademiyyât olan cüz'î kudretin üzerine tecellî edince, ikinci bir vücûd meydâna gelmiştir. İnsânın vücûdunda bulunan kudretten elinde kalan ise, masdar-ı sâzic veya masdar-ı mutlak olan cüz'î kudrettir ki; o masdarın vücûdu yoktur. İnsân, âciz-i mutlak olduğundan tezkiyeye hakkı yoktur. O cüz'î kudretin bir vücûd-i hakîkîsi yoktur ki, onunla kendini medh etsin. Mevcûd olan kudret, Ellâh'a âiddir.

İmâm Mâtürîdî'ye göre ise; masdar-ı binâ fâil (كَوْنُهُ قَادِرًا); masdar-ı binâ mef'ûl (كَوْنُهُ مَقْدُورًا) mahlûk değildir; insâna verilebilir.

Lügat: muhabbet, tefekkür, tezkiye, udre(t), dikkat, şefkat, sinin

İşte, **فَلَا تُزَكُّوا أَنْفُسَكُمْ** âyet-i kerîmesi diyor ki: "**Sende medâr-ı medh olacak tekvînen ve teklîfen hiçbir şey yoktur.**" İnsân, "Gören, benim" diyebilir mi? Nereden getirmiş görmeyi? "Yapan benim" diyen, kudreti nereden getirmiş? Sen yoktun ki kudretin olsun. Ademîyyâtan olan bir insân, kendi nâmına kudreti zabt edemez. Hem sonra da ölünce, o kudret yok oluyor. Öyleyse, bu kudret, bu işitmek, bu görmek gibi sıfatlar kimindir? Hem de bu sıfatlar devâmlı olarak teceddüd ediyor. Çocukken az olan kudret, büyüyünce ziyâdeleşir; ihtiyârlık devrinde yine azalır, gider. Bundan anlaşılıyor ki; bu sıfatlar, insâna âid değildir; ona başkası tarafından ihsân edilmiş; dâimâ teceddüd ediyor ve zamânı gelince geri alınıyor. Öyleyse kâdiriyyet (**قَادِرِيَّةٌ**) ve kevnühu kâdiren (**كَوْنُهُ قَادِرًا**) Ellâh'ın hâssasıdır. İnsânın elinde ise cüz'î kudret vardır ki; onun da vücûd-i hakîkîsi yoktur. Acz-i mutlak bizimdir; kudret-i mutlaka Ellâh'ındır.

İnsân, hakîkî ma'nâda mezkûr sıfâtlara sâhib olmadığı gibi; şu kâinât sisteminde dahi hiçbir şeye mâlik değildir. Mâdem hakîkat budur. Öyleyse, insânın vazîfe-i asliyyesi, Ma'bûd-i Bî'l-hakk'a secde etmektir. Nefsini tezkiye etmemek, "**Kusûr ve acz benimdir; kudret senindir**" diye Rabbini takdîs etmektir.

Ne zamân ki, abd, acz-i mutlakı kendine alıp kudret-i mutlaka sâhibi Ellâh olduğuna itikâd etse; o zamân Ellâh, o kulu sever ve o kul, Resûl-i Ekrem (asm)'in makâmı olan makâm-ı mahbûbiyyete, ya'nî o makâmın gölgesine girer. Çünkü, medâr-ı muhabbet olan her şeyi, O'na verir. O zamân Ellâh da onu sever; "**Kulum, kusûru kendine alıp iyilikleri Bana verdi**" der.

فَلَا تُزَكُّوا أَنْفُسَكُمْ âyet-i kerîmesi ma'nen der: "**Ey nefis! Haydi bakalım! Eğer enfûsî ve âfâkî dâirelerde bir tek şeye sâhib çıkabilirsen, o zamân nefsinî tezkiye et. Mâdem bu Âlemde sâhib ve mâlik olacağın hiçbir şey yoktur. O hâlde, mülkü, hakîkî sâhibine teslûm et. O'nu takdîs ve tenzîh et!**"

Hulâsa: Tezkiye, bir şey yapabilmekten, bir şeyi icâd edebilmekten ileri gelir. Bir şey yapabilmek, bir şeyi icâd edebilmek ise, kudrete bağlıdır. Bu durumda da ya "**kâdiriyyet**" (**قَادِرِيَّةٌ**) ya da "**kevnühu kâdiren**" (**كَوْنُهُ قَادِرًا**) insâna âid olması lâzımdır. Hâlbuki, bu ikisi de insânda yoktur; Ellâh'a âiddir. İnsânda

Lügat: muhabbet, teceddüd, tezkiye, udre(t), enfûsî, mezkûr, sistem

Metin

İKİNCİ HATVEDE: وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ نَسُوا اللَّهَ فَأَنْسَاهُمْ أَنْفُسَهُمْ dersini verdiği gibi, kendini unutmuş, kendinden haberi yok. Mevti düşünse, başkasına verir. Fenâ ve zevâli görse, kendine almaz. Ve külfet ve hizmet makâmında nefsinı unutmak, fakat ahz-ı ücret ve istifâde-i huzûât makâmında nefsinı düşünmek, şiddetle iltizâm etmek nefsi-i emmârenin muktezâsıdır.

Şerh

mevcûd olup ona âid olan, sâdece masdâr-ı sâzicdir, ya'nî cüz'î kudrettir; onun da vücûd-i hakîkisi yoktur. O hâlde, insânın elinde aczden başka bir şey yoktur. Mâdem hakikat-i hâl budur. Öyle ise, tezkiye-i nefsi etmek sûretiyle Rabbine karşı haddini aşma!

(İKİNCİ HATVEDE: وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ نَسُوا اللَّهَ فَأَنْسَاهُمْ أَنْفُسَهُمْ Ya'nî, "O kimseler gibi olmayın ki; onlar, Ellâh'ı unuttular; Ellâh da kendi nefislerini onlara unutturdu" [197] (dersini verdiği gibi, kendini unutmuş, kendinden haberi yok.) İnsân-ı gâfil, acz, fakr, naks ve kusûrdan ibâret olduğunu unuttur. Mevt ve fenâyâ, zevâl ve firâka ma'rûz olduğundan haberi yok. Gece ve gündüzün deverânı, mevsimlerin inkılâbı ile cesedinin yıprandığını, ömrünün eksildiğini anlayamıyor. Önünde uzun bir seyâhatin var olduğunu hatırına getirmek istemiyor. İnsân, bu dünyâyâ, "Álem nedir, nereden gelmiş, nereye gidiyor, vazîfesi nedir?" gibi suâllere cevâb bulmak, tılsım-ı kâinâtı halletmek, muammâ-i hilkat-i Álemi keşfetmek için geldiği hâlde, bu vazîfesini unuttur. (Mevti) ölümü (düşünse, başkasına verir. Fenâ ve zevâli görse, kendine almaz.) Kendini sâbit zanneder; bu dünyâda ebedî kalacağını tevehhüm eder. (Ve külfet ve hizmet makâmında) ibâdet etmek makâmında (nefsini unutmak, fakat ahz-ı ücret) ücret alma (ve istifâde-i huzûât) haz ve zevklerden istifâde etmek (makâmında nefsinı düşünmek, şiddetle iltizâm etmek) nefsi-i emmârenin muktezâsıdır.)

Evvelâ, mezkûr âyet-i kerîme hakkında bir îzâh yapmak fâideli olacaktır. Âyet-i kerîmede geçen "Ellâh'ı unutmak" ta'bîrinden murâd; Ellâh'ı zikretmeyi, O'na ibâdet ve hizmet etmeyi unutmaktır. Hizmetten murâd ise, Ellâh'a ibâdet

Lügat: tezkiye-i nefsi, tevehhüm, tezkiye, udre(t), hizmet, külfet, mevsim, mezkûr, şiddet, fâide, istif

etmek demektir. Yoksa, vakıf ve cemâat hizmetleri, ya'nî halka hizmet etmek demek değildir. Ancak, bu tarzdaki İslâmî hizmetler ,Kitâb ve Sünnet'e muvâfık olmak ve rızâ-i İlâhîyi esâs almak şartıyla Ellâh'a ibâdet ve hizmet şümûlüne dâhil olur. Demek, doğrudan doğruya cem'iyet hizmeti ma'nâsında bir hizmet yanlıştır ve Ellâh'a hizmet şümûlünde düşünülmez. Binâenaleyh, insân, Ellâh'ın abdi, ya'nî kölesi olduğu için; abdin, mevlâsına ve seyyidine karşı yapmakla mükellef olduğu bütün ibâdetlere **"hizmet"** denilir.

"Kendini unutmak" ta'bîrinden murâd ise; ölümünü unutmak; kendi vazîfesi olan hizmeti unutmak; zarar ve menfaatin Ellâh'tan geldiğini unutmaktır. Elhâsıl; bu âyet-i kerîme, gelecek ma'nâları ifâde etmektedir.

Birinci ma'nâ: **"Ey mü'minler! Şu kimseler gibi olmayın ki; onlar, Ellâh'ı zikretmeyi ve O'na ibâdet ve hizmet etmeyi unutup, kendi menfaatleri ve hevâ-i nefisleri peşine düştüler; إِنَّ الْإِنْسَانَ لِرَبِّهِ لَكَنَافٍ ﴿١﴾ أَنْ رَأَاهُ اسْتَغْنَىٰ"** âyetinin sırrına mazhar oldular; nefislerine himmet eder oldular. Ellâhu Teâlâ da cezâ olarak onlara, kendi nefislerini unutturdu. Bu kimseler o hâlde gelirler ki; nefislerinden haberleri olmaz. Fakr-ı mutlak içinde olduklarını unuturlar da kendilerini müstağnî zannederler. Kendilerini Ellâh'tan müstağnî gördükleri için de tuğyân ederler. Böylece, Ellâh'dan ve O'nun nihâyetsiz rahmetinden mahrûm kalırlar."

İkinci ma'nâ: **"Ey mü'minler! Şu kimseler gibi olmayın ki; onlar, hem kendi kusûr ve ayıplarını unuttur, hem de başkalarının kusûrlarıyla meşgûl olurlar. İnsânlar, onlardan istifâde ederler; fakat ilimleri onlara fâide vermediğinden, onlar hüsrâna uğrarlar."**

Üçüncü ma'nâ: **"Ey mü'minler! Şu kimseler gibi olmayın ki; onlar, ölümlerini unutturlar. Kendilerini bâkî zannederler. Ölümü, hep başkasına verirler. Bu sebeble âhiret için çalışmayıp dünyâyâ hurs ile sarılırlar ve âhirette saâdet-i ebediyyeden mahrûm kalırlar."**

Dördüncü ma'nâ: **"Ey mü'minler! Şu kimseler gibi olmayın ki; onlar, Ellâh'a hizmet ve ubûdiyyetin mükâfât ve lezzetini isteyip ümîd ederler; fakat kendilerini unuttukları için, ya'nî vazîfelerini unuttukları için, o huzûzât ve ücretlere lâayık olmanın şartı olan hizmet ve ubûdiyyet vazîfelerini ve külfetlerini edâ etmezler. Böylece,**

Lügat: binâenaleyh, menfaat, binâen, birinc, ediyye, himmet, hizmet, külfet, seyyid, sünnet, âhiret, dâhil, fâide, istif, âhire

o ücretten mahrûm kalırlar. Fakat, bu mahrûmiyetlerini de unutup, kendilerini o ücretleri alacakmış zannederler."

Evet, Müellif (ra)'ın, "**Mesnevî-i Nûriyye**"de dediği gibi; nefis, devekuşu gibidir. Kendini hem deve, hem kuş görür. Fakat, aslında ne devedir, ne de kuş. Hizmetin mükâfât ve huzûzâtını düşündüğünde kendini unutmaz ve kendini, o ücreti alacak insânların tâifesinden biri gibi görür. Fakat, o tâifenin yaptığı hizmet ve ubûdiyyeti yapmaya sıra geldiğinde, kendini unuttur. Meselâ; mü'minlere va'd edilen Cennet ve ni'metlerini düşündüğünde, ferahlanır ve kendini o mü'minler sırasında görür. Fakat, mü'minlere va'd edilen o Cennet ve ni'metlerin sebebi olan itâat ve hizmeti yapmak istemez, tenbellik eder, gevşeklik gösterir; ubûdiyyetteki kusurlarını görmez.

Evet, insân fakr-ı mutlak içinde olduğunu düşünmüyor. Kendisine emâneten verilen mal, mülk, servet, evlâd, makâm ve mevki' gibi ni'metlere kendi malymış gibi sâhib çıkıyor. Bu ni'metlerin ebedî kalacağını tevehhüm ediyor. Bütün mevcûdâtı, kendisine hizmetçi görüyor. Ellâh'a karşı olan ihtiyâcını hissetmiyor. "*Her şeyim var*" deyip kendisini müstağnî görüyor. Dünyâ ve âhirette rahmet-i İlâhiyyeye olan ihtiyâcını derketmiyor. Gurûr ve kibre kapılıyor. Mevt ve fenâyı, zevâl ve firâkı düşünmüyor. Düşündüğü zamân başkalarına veriyor. Hizmet ve ubûdiyyete gelince, hizmet ve ubûdiyyetten istinkâf ediyor. Ücret almaya gelince, ön sıraya geçiyor. Harâmlardan, günâhlardan sakınıp takvâ dâiresine girmediği hâlde, kendisini gadab-ı İlâhiden emîn görüyor. Dâr-ı saâdet için hâzırlık yapmadığı hâlde, kendisini Cennet ehli görüyor. Hattâ, kâfirler de aynı şeyi söylüyor: "*Farazâ öldükten sonra tekrâr ihyâ edilsek, Cennet de yine bizim hakkımızdır.*" Gelecek âyet-i kerîme, bu hakikati ifâde etmektedir:

وَمَا أَظُنُّ السَّاعَةَ قَائِمَةً وَلَئِنْ رُدِّدْتُ إِلَىٰ رَبِّي لَأَجِدَنَّ خَيْرًا مِنْهَا مُنْقَلَبًا

"**(Ve ben, kıyâmetin kopacağını zannetmem.)** Onun vukû' bulacağına inanmıyorum. **(Ve eğer)** diyelim ki; senin iddiâ ettiğin gibi kıyâmet kopar da **(Rabbime döndürülürsem, elbette)** ben, **(bundan)** bu dünyevî ni'metlerden **(daha hayırlı bir merci')** bir âkıbet, biristirâhat alanı **(bulurum.)** Bu dünyâ ni'metlerine nâil olduğum gibi; o iddiâ edilen Âlemde de yine böyle ni'metlere fazlasıyla nâil olurum. Gâfil insân, bizzat hak ettiği için bu dünyâ ni'metlerine sâhib olduğunu sanıyordu.

Lügat: istinkâf, tevehhüm, dünyevî, elbette, mesnevî, hizmet, âhiret, kâfir, âhire

Bunların imtîhân için verildiğini ve bir gün yok olacağını düşünmüyordu. Bunları kendisine ihsân eden kerem sâhibi Rabbine şükretmiyordu. Üstelik, âhirette de aynı ni'metleri hak ettiğini iddiâ ediyordu. Ne kadar yanlış düşünüyor!." [198]

Gelecek âyet-i kerîmeler de aynı ma'nâyı ifâde etmektedir:

أَفَرَأَيْتَ الَّذِي كَفَرَ بِآيَاتِنَا وَقَالَ لَأُوتِيَنَّ مَالًا وَوَلَدًا "(Gördün mü o kimseyi) o inkârcı şahsı ki; **(Bizim âyetlerimizi)** haşır ve neşre kâdir olduğumuza delâlet eden kudret eserlerimizi ve özellikle uhrevî hayâtı bildiren beyânat-ı Kur'âniyyeyi **(inkâr etti)** küfre düştü **(ve dedi ki:)** 'Eğer kıyâmet koparsa, başka bir Âleme gidilirse, **(elbette bana mal ve evlâd verilecektir.)** Orada da büyük bir varlık sâhibi olacağım.' Bak! Şu câhilin bu garib iddiâsına, kendisine ne büyük bir kıymet veriyor!."

أَطَّلَعَ الْغَيْبَ أَمِ اتَّخَذَ عِنْدَ الرَّحْمَنِ عَهْدًا "Bu câhil ve mağrûr şahıs **(gayba vâkıf mı olmuş? Yoksa, Rahmân'un katında)** Cennet'te kendisine mal ve evlâd verileceğine dâir **(bir ahd mi edinmiş?)** Bir İlâhî va'de nâil mi oldu da böyle bir iddiâyâ cür'et ediyor?"

كَلَّا سَرَنَكُنْ مَا يَقُولُ وَنَمُدُّ لَهُ مِنَ الْعَذَابِ مَدًّا "(Hayır, öyle değil!) O câhil şahıs, bu iddiâsında hatâ ediyor! Ne gayba vâkıf olmuş, ne de Rahmân katında böyle bir ahd edinmiştir. **(Biz, onun söylediğini elbette yazacağız.)** Meleklerle kaydettireceğiz ve o sözleri muhâfaza edip sarfettiği o sözler sebebiyle kendisini âhirette azâba uğratacağız. **(Ve onun için azâbı arttırdıkça artıracacağız.)** Bu iddiâsı yüzünden de azâbı artacak, devâm edip duracaktır."

وَنَرْنُهُ مَا يَقُولُ وَيَأْتِينَا فَرْدًا "(Ve onun) öyle boş bir iddiâda bulunan şahsın **(dediklerine)** onun yanında bulunan mal ve evlâda **(biz vâris olacağız.)** Onun ölümü ile bunlar, elinden tamâmen çıkacak, mal ve evlâdı bize kalacaktır. **(Ve o)** şahıs, **(Bize)** kıyâmet gününde **(tek başına gelecektir.)** Dünyâdaki malından, evlâdından da istifâde edemeyecektir. Nerede kaldı ki; âhirette ayrıca mala, evlâda sâhib olabilsin!" [199]

Lügat: elbette, udre(t), uhrevî, âhiret, dilir, inkâr, istif, vâris, âhire

Metin

Şu makâmda tezkiyesi, tathîri, terbiyesi, şu hâletin aksidir. Ya'nî, nisyân-ı nefis içinde nisyân etmemek. Ya'nî, huzûzât ve ihtirâsâtta unutmak ve mevtte ve hizmette düşünmek.

Şerh

Rivâyete göre, bu âyet-i kerîmeler, Âs bin Vâil hakkında nâzil olmuştur. Fakîr bir Müslümân olan Habbab bin Eret (ra)'ın, müşriklerin ileri gelenlerinden biri olan Âs b. Vâil'de alacağı vardı. Habbab alacağını istediğinde, Âs, ona şöyle dedi: *"Muhammed'i inkâr etmedikçe borcumu vermeyeceğim."* Habbab ise: *"Ellâh'a yemin ederim ki; ben, Resûlullâh (sav)'i ne hayâtımda, ne ölüm ânında, ne de yeniden diriltileceğim haşır sabahında asla inkâr etmeyeceğim"* deyince; Âs şöyle dedi: *"Öyle ise, dirildiğin zamân bana gelirsin; o zamân malum ve çocuğum olacağına göre sana olan borcumu öderim!"*

Demek onlar, *"Dünyâda mümtâz bir yerimiz var. Ellâh bu dünyâda bizi seçmiş ve bize bu ni'metleri bahşetmiştir. Dolayısıyla, Cennet de bizimdir"* deyip ölümü düşünmezler. Hizmet ve ubûdiyyeti kabûl etmezler. Farazâ mükâfât verilse, o zamân, *"Bu, benim hakkımdır"* derler. Bu asırda ehl-i küfrün idârecileri, papaz ve hâhâmları da aynı düşünceye sâhib olup diğer insânlardan üstün olduklarını, bu sebeble Ellâh tarafından seçildiklerini iddiâ ediyorlar. Hâlbuki, onlara verilen dünyevî saltanat ve ni'metler bir istidrâc eseridir, [200] faziletli olduklarının delîli değildir. Demek, ehl-i küfrün mâhiyyeti birdir.

(Şu makâmda tezkiyesi, tathîri, terbiyesi, şu hâletin aksidir. Ya'nî, nisyân-ı nefis içinde nisyân etmemek. Ya'nî, huzûzât ve ihtirâsâtta unutmak) dünyevî lezzetlerde, bâ-husûs şerde ve günâhta nefisini unutmak, ya'nî takvâ dâiresinde bulunmak **(ve mevtte ve hizmette düşünmek.)** Ya'nî, evvelde nefisini unuttuğu râbîta-i mevt ve hizmet makâmında artık nefisini unutmamak, ölümü ve hizmeti hep kendine almak, âhiret için hâzırlanmak, evvelde nefisini hâtırladığı huzûzât ve ücret alma makâmında şimdi nefisini unutmak, ubûdiyyetine mukâbil hiçbir ücret beklememek, maddî ve ma'nevî ücretten istinkâf etmektir.

Elhâsul: Nefis, ölümde ve hizmette kendini unuttuğu, fakat ihtirâsât ve ücrette kendini ileri sürdüğü için, şu hâletin aksiyle nefis tezkiye ve tathîr edilir. Ya'nî, evvelâ kendi ölümünü, daha sonra asrının ölümünü, daha sonra da

Lügat: istinkâf, muhammed, saltanat, dünyevî, terbiye, tezkiye, hizmet, âhiret, dilir, inkâr, nâzil, âhire

dünyânın ölümü olan kıyâmeti düşünecek; bu sûrette râbta-i mevî yapacaktır. Hem sâdece kendi vazîfesi olan hizmet ve ubûdiyyeti düşünüp îfâ edecek; Cenâb-ı Hakk'ın vazîfesi olan ücret ve huzûzât ve muvaffakiyyeti düşünmeyecektir. Hizmetini, bir ücret ve mükâfât için yapmayacak ve ücreti hak etmediğini, sâdece Cenâb-ı Hakk'ın, mahzâ lütf ü keremiyle kendisine ücret verdiğini düşünecektir.

Bu îzâhâta dikkat edildiğinde görülecektir ki; "**İkinci Hatve**"de zikredilen **وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ نَسُوا اللَّهَ فَأَنْسَاهُمْ أَنْفُسَهُمْ** âyet-i kerîmesi, esâs i'tibârıyla "**fakr-ı mutlak**" esâsını ders vermektedir. Diğer esâslar da dolayısıyla dâhildir. Çünkü, kendini unutmak, yukarıda dediğimiz gibi; mâhiyyetini unutarak, kendini müstağnî zannetmek ve Ellâh'a olan ihtiyâcını hissetmeyerek O'na ubûdiyyet ve hizmetten çekilmek ve aksine ahkâm-ı İlâhiyyeye karşı kibir ve gurûr ile tuğyân ve isyâna kalkışmaktır.

Evet, **كَلَّا إِنَّ الْإِنْسَانَ لِرَبِّهِ لَكَنَ طَافٍ** "Ellâh zengündür, siz ise fakîrsiniz" [201] sırrını unutan kişi, **رَأَاهُ اسْتَغْنَى** "**Muhakkak insân, zengûn olduğunda, kendini müstağnî gördüğünde, tuğyân edip haddini tecâvüz ediyor**" [202] sırrıyla kendini müstağnî görür ve Ellâh'a karşı isyân vaz'ıyyetini alır. Helâk olan geçmiş bütün akvâm, bu sûrette helâk oldular. Fakrılarını unutup mal, saltanat, etba', ordu ve askerle fahr etmeleri netîcesinde helâk oldular. Ya'nî, fakîr olduğu hâlde, Ellâh'ın mal ve mülküne, hem vücûdça, hem servetçe, hem aşîretçe, hem kavimce, hem saltanatça mülkiyyet da'vâ ettiler. Onun yüzünden Nemrûd'lar, Fir'avn'lar, Şeddâd'lar helâk oldular. Helâkin ana temellerinden birisi, bu da'vâ-i temellüktür. Ya'nî, evvelâ insân, kendi nefesine sâhib çıkar. "**Bu vücûd benimdir**" der. Fakrını anlamaz. "**Ben, kendi kendimi idâre ediyorum**" der. Sonra elinde olan mal ve serveti, kendine mal eder. Daha sonra kendi etrâfında olan orduları, askerleri, aşîreti, evlâdları kendine bir güç ve kuvvet vesîlesi addeder. Vücûda, mala, servete, hattâ îcâb ederse arâziye ve hattâ elinden gelse bütün etbaina, kavmine mâlikiyyet da'vâsında bulunur. O hâle gelir ki; tam bir

Lügat: saltanat, muhakka, dikkat, hizmet, dâhil, kibir, lâkin

Fir'avn olur. Küçük dâireden, meselâ birkaç oğul sâhibinden, sonra bir köy sâhibinden tut, tâ bütün dünyâ sultânlarına kadar her biri fir'avniyyete girer; mâlikiyyet da'vâ ederler. Kendilerini, istiğnâ-i mutlakta görürler. Böylece helâk olurlar. İnsândaki bu mâlikiyyet da'vâsını kırmanın yolu, ölümünü düşünmek ve sâhib olduğu her şeyin fânî olduğunu derketmektir. Nefse, **"Dünyâya çıplak olarak geldin, çıplak olarak gideceksin ve dünyâda sâhib olduğun her şey senin değildir, fânîdir. Çünkü, onları elinde tutamıyor, muhâfaza edemiyorsun"** dersini vermektir. Bu dersi alan ve öyle de yaşayan nefsin fir'avniyyeti kırılır.

Evet, insân fakr-ı mutlakta. Meselâ; şu insân, görür .Peki, bu görme fiilinden hangi cüz'ü insâna âiddir? Güneş olmazsa, görme fiili meydâna gelebilir mi? Demek, şu gözün görebilmesi için Güneş'e, havaya, suya ve sâir esbâba ihtiyâc vardır. O hâlde, dört unsur olmadan göremez. Bu dört unsur kiminse ,görmeyi veren de O'dur. Ama, insân, gaflet edip buna sâhib çıkar ve **"Gören benim"** der. Saltanat da böyledir. Der ki: **"Bu mal, bu arsa, bu vücûd benimdir."**

Görmek sıfâtı, insânın mıdır ki; ona sâhib çıksın? Hayır. Hâşâ! Görmek sıfâtında insâna âid olan, sâdece fakr-ı mutlakta. Zîrâ, görmek fiilinin meydâna gelebilmesi için insânın, bütün vücûdunu ve bütün anâsırı elinde tutması lâzımdır. Hâlbuki, insânın bu fiilden hissesi; sâdece **"görmek"** denilen o masdar-ı sâzictir ki; o da ademiyyâttır, vücûd-i hâricîsi yoktur. **"Basîriyyet"** ve **"kevnühu Basîren"** Ellâh'a âid olduğundan, kula verilemez. Zîrâ, bunlar, Cenâb-ı Hakk'ın mahlûkudur. Sâir sıfâtlar buna kıyâs edilsin.

Hem bu âyet-i kerîme, râbita-i mevte ders verir; **"İnsân-ı gâfil, ölümü düşünse başkasına verir; kendini unuttur"** diye onu irşâd eder. O hâlde, fakrı anlamak için, mevte düşünmek lâzımdır. Hakkıyla ölümü düşününce görür ki; insân, dünyâyâ gelirken de dünyâdan çıkarken de çıplaktır. Demek, bu mülk ona âid değildir; o, fakr-ı mutlakta.

وَلَقَدْ جِئْتُمُونَا فُرَادَى كَمَا خَلَقْنَاكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَتَرَكْتُمْ مَا خَوَّلْنَاكُمْ وَرَاءَ ظُهُورِكُمْ âyet-i kerîmesinde Cenâb-ı Hak, fakr-ı insânî şöyle i'lân ediyor: **"(Kasem olsun ki; sizi ilk def'a yarattığımız gibi, çıplak ve birer birer huzûrumuza geleceksiniz)** Ne kavm, ne aşîret, ne evlâd, ne de hânım ile huzûrumuza gelebilirsiniz. **(Ve size**

Lügat: derketmek, saltanat

verdiğimiz mal, mülk ve yakınlarınızı arkanızda bırakacaksınız.” [203]

Demek, doğum da, ölüm de **“fakr-ı mutlak”** demektir. Ya’nî, insân, doğarken eli boş geldiği gibi; giderken de eli boş gidiyor. Bunu anlamak için, hayâtın iki tarafına bak!

İşte insân, fakr-ı mutlakta iken, istiğnâ-i mutlaka giriyor. Kendini ganiyy-i ale’l-ıtlak tasavvur eder. Fenâ ve zevâlî görse, başkasına verir. Mal, evlâd gibi her şeyin fânî olduğunu gördüğü hâlde, ölümü kendine almaz. Kezâ, gece döner, gündüz döner, mevcûdât vefât eder; kış döner, yaz döner, mahbûblar gözden kaybolur; insân da onlarla berâber fenâyâ ma’rûz kalıp gider. Ama insân, şiddet-i gafletinden ve tefekkür melekesini kaybettiğinden, mevcûdâtta ve kendi Âleminde cereyân eden bütün bu tahavvülât ve tebeddülâtı düşünmez; hâdiseye ibretle bakıp çâresini aramaz; neticede vazîfe-i asliyyesi olan ubûdiyyet-i kâmileyi yapmadığından, ya neüzü billâh da’vâyı bütün bütün kaybeder; ya da büyük bir mes’ûliyyet ve hüsrânla dâr-ı bekâ olan âhiret Âlemine intikâl eder.

Evet, Âlemdeki bu zevâl ve firâk, fakr-ı mutlakta kaynaqlanır. Zevâl ve firâk, fakr-ı mutlak demektir. İnsân ve bütün mevcûdât, fakîr-i mutlak iken; Ellâh, Ganiyy-i ale’l-ıtlak’tır; hiçbir şeye ihtiyâcı yoktur. Meselâ; Ellâh, şu ağaca yaz mevsiminde süslü bir libâs giydirir. Ona yaprak, çiçek, meyve takar. Güz mevsiminde ise o libâsı çıkarır, onu çıplak eder. Ölü gibi yapar. Demek, her bir ağaç, doğarken insân gibi çıplak doğar, giderken çıplak gider; ortada ise kendisine devâmlı değişen süslü bir libâs giydirilir. Kocaman Güneş bile bu zevâl ve firâktan kendini muhafaza edemiyor. Bir bakarsın gece gelir, üzerine bir perde çekilir; o da gözden kaybolur. Demek, Ganiyy-i ale’l-ıtlak, yalnız Ellâh’tır; Nûru’l-Envâr, yalnız O’dur.

Hulâsa: Fakr-ı mutlak içinde olan insân ve şu mevcûdât, bir Ganiyy-i Mutlak’ın âyinesidir; zâhiren sâhib oldukları servet onlara âid değildir.

وَنَادَىٰ فِرْعَوْنُ فِي قَوْمِهِ قَالَ يَا قَوْمِ أَلَيْسَ لِي مُلْكُ مِصْرَ وَهَذِهِ الْأَنْهَارُ تَجْرِي مِن تَحْتِي أَفَلَا تُبْصِرُونَ

Lügat: tahavvülât, tebeddülât, tahavvül, tasavvur, tebeddül, tefekkür, cereyân, hâdis, mevsim, âhiret, şiddet, hâdis, kâmil, simin, vülât, âhire, âmile

Şerh

âyet-i kerîmesinin ifâdesiyle; **“Fîr’avn, haddini aşarak etba’ ve raiyyetine dedi ki; ‘Ey kavmim! Bu mülk-i Mısır, benim değil mi? Mısır’un saltanatı bana âid değil mi? Bu akan nehirler, benim değil mi?’ ” [204]** Hâşâ! O mülk ve o nehirler nereden O’nun oldu? Zîrâ, Fîr’avn öldüğü zamân o nehir ve o saltanat, helâkten onu kurtaramadı ve onunla berâber gitmedi. Demek, insân, çıplak gelmiş, çıplak gidiyor. Hakikat-i hâl böyle iken, insân nasıl fakrını unutup tuğyâna girer?

Mevt ve fenâyı; zevâl ve firâk-ı Âlemi düşünmemek, fakrını unutmaktan kaynaklandığı gibi; külfet ve hizmet makamında nefsinin unutmak da fakrını unutmaktan kaynaklanır. Fakrını unutan, Ellâh’a hizmet etmez; O’ndan istiğnâ eder. Vücûduna, malına ve mülküne hakikî sâhib olduğunu zanneden insân, onları Mâlik-i Hakikî’si yolunda ve O’nun emri ve izni dâiresinde sarf etmez. Ama, fakrını bilen ve mülkün Ellâh’a âid olduğunu itikâd eden insân der ki: *“Ben, bu memleketin, bu malın ve bu vücûdun Ellâh nâmına hizmetçisiyim. Bunlar, bana âid değildir. Ancak, bu meyânda şu verilen emânetin şükrünü edâ etmek makamında hizmet etmek bana âiddir. Şeref, Ellâh’ın kelâmı Kur’ân’a ve esmâ-i îlâhiyyeye âiddir.”* Fakr-ı mutlak içinde olduğunu anlayan bir âlim; şerefi Kur’ân’a, Kur’ân şâkirdlerine, cemâat-i mü’minine verir. Eğer âbid ise, ibâdeti kendine, şerefi esmâya verir. Eğer aşîret reisi ise, şerefi aşîretine verir. Eğer idâreciyse, şerefi etbaina ve raiyyetine verir. Eğer ordu kumândânı ise, şerefi neferâta verir. Ya’nî, medâr-ı iftihâr olacak hîçbir şeyi kendine almaz. Hizmeti kendine alır, şerefi başkasına verir. Ya zâhirî esbâba verir ki; dolayısıyla o şeref Ellâh’a gider veyâ doğrudan doğruya esmâ-i hüsnâya verir.

Fakr-ı mutlak içinde olduğunu anlamayan insân ise; bütün hünerleri ve iyilikleri kendine mal edip gasbeder. Netîcede büyük bir zulmü irtikâb etmiş olur. Müellif (ra), bu mevzûu şöyle îzâh etmiştir:

“Nasıl ki, bir cemâatın malı bir adama verilse zulüm olur. Veyâ cemâata âid vakıfları bir adam zabtetsse zulmeder. Öyle de: Cemâatın sa’yleriyle hâsıl olan bir netîceyi veyâ cemâatın haseneleriyle terettüb eden bir şerefi, bir fazîleti, o cemâatın reisine veyâ üstâdına vermek; hem cemâata, hem de o üstâd veyâ reise zulümdür. Çünkü, enâniyyeti okşar, gurûra sevkeder. Kendini kapıcı iken, pâdişâh zannettirir.

Lügat: memleket, saltanat, terettüb, irtikâb, kurt(a), neferât, raiyyet, hizmet, külfet, raiyye, sinin, âdiş

Şerh

Hem kendi nefisine de zulmeder. Belki bir nev'ı şîrk-i hafîye yol açar. Evet, bir kal'ayı fetheden bir taburun ganîmetini ve muzafferiyet ve şerefini, binbaşısı alamaz." [205]

"Hakikat ise, müsbet şeyler, haseneler, iyilikler cemâate, orduya tevzî edilir ve menfîler ve tahrîbât ve kusúrlar başa verilir. Çünkü, bir şeyin vücûdu, bütün şerâitin ve erkânının vücûdu ile olur ki; kumândân yalnız bir şarttır. Ve o şeyin ademi ve bozulması ise, bir şartın ademi ile ve bir rûknün bozulması ile olur, mahvolur, bozulur. O fenâl ık, başa ve reîse verilebilir. İyilikler ve haseneler, ekseriyetle müsbet ve vücûdîdir. Başlar sâhib çıkamazlar. Fenâlıklar ve kusúrlar, ademîdir ve tahrîbîdir. Reîsler mes'ûl olurlar." [206]

"Bir işde mehâsin ve şeref hâsıl oldukça, havâssa peşkeş edilir; seyyiât olsa, avâma taksîm edilir. Meselâ, bir tabur galebe çalsa, şân üşeref kumândâna verilir, taksîm edilmez. Mağlûb olduğu vakit, seyyie tabura taksîm edilir. Meselâ: Bir aşîret nâmûskârâne bir iş etse, '**Âferin Hasan Ağa**' derler. Fenâlık ettikleri vakit, '**Tuh, ne pis aşîret imiş**' diyecekler." [207]

Şu "**İkinci Hatve**"de, yukarıda geçen âyet-i kerîmenin tefsîri sadedinde anlattığımız mezkûr hakikatler ders verilmekle berâber, iki ana esâsa daha fazla temâs ediliyor:

Biri: Râbita-i mevttir.

Diğeri: Hizmette ileri gitmek, ücrette geri kalmaktır.

Bu makâmda bu iki esâsı biraz îzâh etmek münâsibdir.

Lügat: seriyye, ekseri, havâss, hizmet, mezkûr, peşkeş, seriyy, seyyie, dilir

RÂBITA-İ MEVT

Râbita-i mevt; ölümlle irtibât kurmak, ölümü unutmayıp hâtırından çıkarmamak demektir.

Ma'lûmdur ki; dünyâ muhabbeti bütün hatâların başıdır. Dünyâya muhabbetin sebebi ise, ölümü unutup dünyâyı bâkî tevehhüm etmektir. Çünkü, insân, bekâya âşıktır ve fânî şeyleri sevmez. Kendi ölümünü ve Âlemin ölümünü unutan kimse ise, dünyâyı bâkî tevehhüm eder ve kendini de o dünyâda ebedî kalacakmış gibi tasavvur eder. Bu tevehhümden ise, tûl-i emel, ya'nî uzun uzadıya arzû ve istekler neş'et eder. Evet, dünyâyı bâkî tevehhüm eden ve kendini o dünyâda bâkî zanneden bir insânın kalbinde, dünyâya âid uzun emeller, ümîdler ve arzûlar oluşmaya başlar.

Nasıl ki; vatan-ı aslîsine gitmek ve seyyid-i kerîminin huzûruna varmak için sefere çıkan bir insânın, bütün ümîd ve emelleri, bütün himmet ve gayretleri, o vatan-ı aslîye müteveccihdir. Her ne kadar sefer sırasında ba'zı menzillerde konaklar ve eğlenirse de, hiçbir vakit ana maksadından ayrılmaz ve durduğu menzillerde dâimî kalmayacağını bildiği için, onlarla fazla bir alâka kurmaz. Ba'zan bir yerde oturur, yemek yer; ba'zan etrâfı seyrederek; ba'zan dinlenir. Fakat, her ne yaparsa yapsın, bunların hepsi tebeîdir. Maksûd-i hakîkîsi değildir. Belki bütün yaptığı şeyler bir cihette, maksûd-i hakîkîsi olan vatan-ı aslîsine gitmek ve seyyidinin huzûruna varmak için birer vesîledir. Yolda gördüğü şeylerin vaz'ıyyet ve ahvâliyle de ciddi bir alâkası yoktur. Çünkü, bilir ki; az sonra onlardan ayrılacaktır. Fakat, bu adam seferde olduğunu ve o menzillerde dâimî kalmayacağını unuttuğu vakit, asıl maksadından ayrılır. Dâimî oralarda kalacak gibi hırs ile seferine lâzım olmayan, hattâ onu seferden alıkoyacak ve ona zarar verecek işlerle beyhûde meşgûl olmaya başlar. Az sonra ayrılacağı şeylerle ciddi alâkadâr olur.

Aynen öyle de; vatan-ı aslîmiz olan dâr-ı âhirete ve huzûr-i kibriyâyâ doğru olan şu hayât seferinde, ilk menzilimiz olan şu dünyâyâ gelen bir insân, eğer seferde olduğunu unutup, dünyâda bâkî kalacağını tevehhüm ederse; dünyâyı

Lügat: muhabbet, tasavvur, tevehhüm, beyhûde, himmet, menzil, seyyid, âhiret, âhire

nefsi cihetiyle sevmeye ve dünyânın fânî mevcûdâtıyla ve ahvâliyle alâkadâr olmaya ve dünyâya âid uzun emeller kurmaya başlar. İşte şu hâl, bütûn hatâların başıdır ve insânı helâkete sevkeden bir gaflettir.

Binâenaleyh, hakikat yolunda kişiye en evvel lâzım olan ve hayâtı boyunca da fikrinden çıkarmaması gereken şey, râbîta-i mevttir. Tâ ki, hiçbir vakit gaflete düşmesin ve maksûd-i hakîkîsinden sapmasın.

Evet, gaflet, ölümlü unutmaktır. Ölümlü unutmak ise, tevehhüm-i ebediyyeti doğurur. O da dünyâ muhabbetini ve tûl-i emeli netice verir. Bu da hırs, tama', hased, riyâ, şöhetperestlik, inâd, fisk, fücûr ve daha ne kadar kötü ahlâk varsa hepsini intâc eder. Bunlar da netîcede -el-iyâzü billâh- küfür ve nifâkı tevîd eder. Bu sebeble, harekât-ı fikriyyede her vakit râbîta-i mevt esâstır. Cenâb-ı Hak şöyle fermân etmektedir:

وَجَاءَتْ سَكْرَةُ الْمَوْتِ بِالْحَقِّ Ya'nî, "**Ölümün sekerâtı, hakkı getirdi.**" [208]

Âyet-i kerîmenin beyân ettiği üzere, ölümle hak tebâyün ve tezâhür ettiği için, Resûl-i Ekrem (asm), **مُوتُوا قَبْلَ أَنْ تَمُوتُوا** "Ölmeden evvel ölünüz"[209] diye fermân etmiş ve hak ve hakîkati arayan kişinin râbîta-i mevt yapmasını emretmiştir. Üstâd Bediüzzamân (ra) Hazretleri de şöyle demiştir:

"Ehl-i tarîkatın ve bi'l-hâssa Nakşîler'in dört esâsından biri ve en müessiri olan râbîta-i mevt, Eski Saîd'i Yeni Saîd (ra)e çevirmiştir ve dâimâ hareket-i fikriyyede Yeni Saîde yoldaş olmuş. Başta '**İhtiyârlar Risâlesi**' olarak, Risâlelerde o râbîta, keşfiyyâtı göstere göstere tâ ehl-i îmân hakkında mevtin nûrânî ve hayâtîdâr ve güzel hakîkatini görüp gösterdi." [210]

Evet, Eski Saîd'i, Yeni Saîd'e çeviren ve Yeni Saîd'in bütün harekât-ı fikriyyesinde esâs ve yoldaş olan râbîta-i mevttir. Bunun için, Risâle-i Nûr'un bütün dersleri, evvelâ râbîta-i mevtle başlar; sonra hakikatleri onun üstüne binâ eder. Husûsan "**İhtiyârlar Lem'ası, Haşîr Risâlesi, Küçük Sözler, İkinci Şuâ ve On Yedinci Söz**", râbîta-i mevtin en ziyâde îzâh edildiği eserlerdir.

Lügat: binâenaleyh, muhabbet, tevehhüm, hareket, harekât, binâen, ediyye, şöhet, şöhe

Evet, râbîta-i mevti yapmayan, hakîkate ulaşamaz. Hakîkatin tezâhürü ,râbîta-i mevte mütevakkıfıdır. Râbîta-i mevt ile dünyânın nefse bakan fânî ve aldatıcı yüzü terk edilir, esmâ-i İlâhiyyeye ve âhirete bakan güzel ve bâkî diğer iki yüzü görülüp sevilir. Râbîta-i mevt ile insân, enâniyyetini terk eder ve Cenâb-ı Hakk’a kul olup O’na âyinedârlık eder.

Râbîta-i mevt, dünyânın nefse bakan fânî ve aldatıcı lezzetlerini tahrib edip acılaştırdığı gibi; dünyânın sıkıntı ve meşakkatlerine sabır ve tahammül göstermek için, dünyânın fânî belâ ve musîbetlerini de hafifletir, hattâ tatlılaştırır. Nitekim, Cenâb-ı Hak şöyle buyurmaktadır:

وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ ﴿٥٦﴾ الَّذِينَ إِذَا أَصَابَتْهُمُ مُصِيبَةٌ قَالُوا إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ

Ya’nî; **“Ey Habîbim! Şu sabredenleri müjdele! Onlar, öyle kimselerdir ki; onlara bir musîbet isâbet ettiğinde, ‘Bizler Ellâhu Teâlâ’nın kullarıyız, O’nun mülküyüz ve biz O’na döneceğiz’ derler.”** [211] Ya’nî, Ellâh’ı ve âhireti düşünüp, dünyânın fânî olduğunu ve bu musîbetlerin de muvakkaten imtîhân için verildiğini mülâhaza edip sabrederler.

Elhâsıl: Dünyânın fânî lezzetlerine aldanmak, ölümü unutmak sebebiyle olduğu gibi; dünyânın fânî ve imtîhân için verilen belâ ve musîbetlerinden feryad ve şikâyet etmek de ölümü unutmak sebebiyledir.

RÂBİTA-İ MEVT NASIL YAPILIR?

Râbîta-i mevte iki usûl vardır:

Birincisi: Bir kısım ehl-i tarîkatın yaptıkları hayâlî bir râbîta-i mevttir. Bunda kişi, gözünü kapatır ve hayâl etmeye başlar. Meselâ; *“Ben, şimdi sekerâttayım. Azrâîl (as) melâikeyle berâber geldi, rûhumu aldı. Etrâfımda insânlar ağlaşıyorlar. Şimdi beni yıkayıp kefenlediler. Namâzımı kıldılar ve defnettiler. Teşyîciler beni bırakıp gitti. Münker-Nekir (as) isimli iki melek geldi, beni sorguluyorlar”* gibi hayâlî

Lügat: meşakkat, tahammül, birinc, âhiret, dilir, âhire

ve farazî bir sûrette ölümünü hayâlinde canlandırmaya çalışır. Âdetâ, istikbâldeki ölümünü, hayâlen bu zamâna getirmeye çalışarak bir râbita yapar. Nefs-i emmâre, bu hayâl ve faraziyyeden dehşete düşüp uzun emellerinden bir cihette vazgeçer. Bu sûretteki hayâlî ve farazî bir râbita-i mevtin dahi fâideleri çoktur.

İkincisi: Ehl-i hakîkatin ve hakikat mesleği olan Risâle-i Nûr'un yaptığı fikrî ve keşfî râbita-i mevttir. Ehl-i hakikat, yukarıda anlatıldığı gibi hayâlî bir râbita-i mevti yapmazlar. Çünkü, o sûretteki bir râbitaya ihtiyaçları olmadığı gibi, hakikat ehline böyle hayâller kurmak da yakışmaz.

Evet, ölüm, fenâ ve zevâl, bu Âlemde o kadar zâhir ve muhakkaktır ki; böyle bedîhî ve göz önündeki bir mes'eledede hayâl ve farazâ ne ihtiyaç vardır? Az bir dikkat ile şu Âlemin, zamânın dönmesiyle, gece ve gündüz, kış ve yaz ve asırların deverânı ile fenâ ve zevâl içinde yuvarlandığı ve her asırda, her senede, her günde ve hattâ her dakikada zevâle ma'rûz kaldığı, bir Âlemin gidip, başka bir Âlemin geldiği bedâhetle nazara ve fikre görünüyor.

Binâenaleyh, Risâle-i Nûr'da ders verilen râbita-i mevt, hayâl kurmak sûretinde değildir. Belki, zamân denilen nehr-i azîmin cereyânını müşâhede edip, Âlemin ana esâsı olan fenâ ve zevâl-i eşyâyı fikren keşfedip görmek ve nazaran bakmak sûretindedir.

İnsân, fikren küllîleşip ezelden ebede kadar nazar ettiğinde görür ki; zamân denilen ve âhiret Âlemlerine doğru akıp giden şu nehrin üstünde birer kabarcık gibi parlayıp sönen mevcûdâtın hepsi, fenâ ve zevâl içinde sürüklenmekte, Şems-i Ezeli olan Cenâb-ı Hakk'ın esmâsının feyziyle bir vücûd, bir kemâl ve bir cemâl parıltısı gösterip derakab kaybolmaktadır. İnsân ise, o kabarcıklar içinde en parlak cilveye mazhar olan, fakat çabuk sönen kabarcıklardan biridir.

Risâle-i Nûr, bütün eserleriyle bu râbita-i mevti ders vermiş ve **الْمَوْتُ حَقٌّ** "Ölüm hakır" kazıyyesini, hadsiz delillerle isbât ve keşfetmiş olduğundan tafsîlatı ona havâle edip, yalnız râbita-i mevtin bir mühim esâsına işâret edeceğiz. Üstâd Bediüzzamân (ra) Hazretleri, konu ile alâkalı olarak şöyle buyurmaktadır:

"Ey hizmet-i Kur'âniyyede arkadaşlarım! İhlâsı kazanmanın ve muhâfaza etmenin en müessir bir sebebi, râbita-i mevttir.

Lügat: binâenaleyh, ehl-i hak, cereyân, dehş(e), muhakka, nazaran, binâen, dehşet, dikkat, fikren, hadsiz, hizmet, âhiret, fikrî, fâide, keşfî, küllî, âhire

"Evet, ihlâsı zedeleyen ve riyâya ve dünyâyâ sevk eden tûl-i emel olduğu gibi, riyâdan nefret veren ve ihlâsı kazandıran, râbıta-i mevttir. Ya'nî, ölümünü dü şünüp ,dünyânın fânî olduğunu mülâhaza edip, nefsin desîselerinden kurtulmaktır. Evet, ehl-i tarîkat ve ehl-i hakikat, Kur'ân-ı Hakîm'in **كُلُّ نَفْسٍ دَائِقَةُ الْمَوْتِ ﴿١٠٠﴾ إِنَّكَ مَيِّتٌ وَإِنَّهُمْ مَيِّتُونَ** gibi âyetlerinden aldığı dersle, râbıta-i mevti sülûklarında esâs tutmuşlar; tûl-i emelin menşei olan tevehhüm-i ebediyyeti, o râbıta ile izâle etmişler. Onlar, farazî ve hayâlî bir sûrette kendilerini ölmüş tasavvur ve tahayyül edip ve yıkanıyor, kabre konuyor farz edip, düşüne düşüne, nefs-i emmâre, o tahayyül ve tasavvurdan müteessir olup, uzun emellerinden bir derece vazgeçer. Bu râbıtanın fevâidi pek çoktur. Hadîste, **أَكْثَرُ مَا ذَكَرَ هَادِمُ اللَّذَاتِ** (ev kemâ kâl) ya'nî, '**Lezzetleri tahrîb edip acılaştıran ölümü çok zikrediniz**' diye bu râbıtayı ders veriyor.

"Fakat, mesleğimiz tarîkat olmadığı, belki hakikat olduğu için, bu râbıtayı, ehl-i tarîkat gibi farazî ve hayâlî sûretinde yapmaya mecbûr değiliz. Hem meslek-i hakikate uygun gelmiyor. Belki, âkıbeti düşünmek sûretinde müstakbeli zamân-ı hâzıra getirmek değil, belki hakikat noktasında zamân-ı hâzırdan istikbâle fikren gitmek, nazaran bakmaktır. Evet, hiç hayâle, farazâ lüzûm kalmadan, bu kısa ömür ağacının başındaki tek meyvesi olan kendi cenâzesine bakabilir. Onunla yalnız kendi şahsının mevtini gördüğü gibi, bir parça öbür tarafa gitse, asrının ölümünü de görür; daha bir parça öbür tarafa gitse, dünyânın ölümünü de müşâhede eder, ihlâs-ı etemme yol açar." [212]

Müellif (ra)'ın mezkûr ifâdelerinde işâret edildiği gibi, râbıta-i mevtte üç esâs vardır:

Birincisi: Kendi ölümünü görmek.

İkincisi: Asrın ölümünü görmek.

Üçüncüsü: Dünyânın ölümünü görmektir.

Lügat: ehl-i hak, tahayyül, tasavvur, tevehhüm, nazaran, birinc, ediyye, fikren, mezkûr, teessi

BU ÜÇ ESÂSIN ÎZÂHI

Birinci esâs: Kendi Ölümünü Görmektir.

Râbita-i mevtte ilk merhale budur. Eğer insân, evvelâ kendi ölümünü görmezse, ölümü başkalarına verir ki; böyle bir râbita fâide vermez. Bî'l-akis bu da bir gaflet olur. Zâten mevzûmuz olan "**İkinci Hatve**"de anlatılan ders de budur. Nefs-i insâniyye, ölümü düşündüğünde kendine almayıp başkasına verdiği zamân, o vakit sâdece asrının ölümünden ve kıyâmetin kopmasından dehşet alır. Bu ise nefsi gafletten ve süflî hevesâtından vazgeçirmez. Onun için, evvelâ kendi ölümünü görmek gerekir. Bu da, sâdece ömrünün nihâyetindeki ölümünden ibâret değildir. Belki insân, biri "**zamân**" i'tibâriyle, diğeri de "**vücûdu**" i'tibâriyle olmak üzere her dâim iki nev'ı ölüme ma'rûz ve mübtelâdır. Şöyle ki;

Biri: Zamân i'tibâriyle ölümüdür.

Her insânın hayâtı cihetiyle şu dünyâdan husûsî bir dünyâsı vardır. Çünkü, şu hâricî dünyâ, bütün mevcûdâtıyla insânın hayât âyînesine aksetmektedir. İnsânın şu hayâtı ve hayât âyînesine akseden husûsî dünyâsı ise, hâricî dünyâ kadar geniştir ve sûreten ona benzer. Fakat, hâricî dünyânın direği Güneş iken, husûsî dünyâsının direği o insânın hayâtıdır. Eğer insânın hayâtı sönse, o husûsî dünyâdaki bütün mevcûdât da ölür. Fakat, hâricî dünyâya bir şey olmaz.

İnsânın hayâtı ise, zamânın hükmü altına girdiğinden, zamânın geçmesiyle hayât-ı insâniyye dahi dâimâ mevt ve fenâya, îcâd ve ihyâya ma'rûzdur. Evet, zamân, mevcûdâtın mahv ve isbâtı, ifnâ ve îcâdı, bir önceki hâlin öldürülüp yeni bir hâlin îcâd edilmesinden ibârettir. Bu cihetle hayât-ı insâniyye, dâimâ teceddüd etmektedir. İnsânın dünkü hayâtı ölmüş ve dünkü hayâtın içinde akseden ve o hayâtle alâkadâr olan mevcûdât da ölmüş, bugün yeni bir hayât ve bu hayâtle alâkadâr yeni mevcûdât yaratılmıştır. İşte bu sırra binâen, hayât, yalnız bulunduğu gündür. Dünkü gün ve yarınki gün ölüdür. Hattâ, denilebilir ki; hayât denilen hâl, sâdece bulunduğu ândır. Bir ân evveli ve bir ân sonrası ölüdür. Ve insânın hayâtıyla alâkadâr, o zamân içindeki mevcûdât da ölüdür. Meselâ; hâricdeki Güneş, her ne kadar milyonlarca seneden beri varsa da, senin hayâtına

Lügat: teceddüd, dehş(e), merhale, binâen, birinc, dehşet, fâide, süflî

akseden dünkü Güneş'tir. Ya'nî, senin dünkü Güneş'in ölüdür.

İnsânın zamân cihetiyle fenâsını, Üstâd Bediüzzamân (ra) Hazretleri şöyle izâh etmiştir:

"Dünyânın fânî yüzüne karşı olan aşk-ı mecâzî, eğer o âşık, o yüzün üstündeki zevâl ve fenâ çirkinliğini görüp ondan yüzünü çevirse, bâkî bir Mahbûb arasa, dünyânın pek güzel ve âyîne-i esmâ-yi İlâhiye ve mezraa-i âhiret olan iki diğer yüzüne bakmaya muvaffak olursa, o gayr-ı meşrû' mecâzî aşk, o vakit aşk-ı hakîkiye inkılâba yüz tutar. Fakat, bir şartla ki, kendinin zâil ve hayâtıyla bağlı kararsız dünyâsını hâricî dünyâyâ iltibâs etmemektir. Eğer ehl-i dalâlet ve gaflet gibi, kendini unutup, âfâka dalıp, umûmî dünyâyı husûsî dünyâsı zannedip ona âşık olsa; tabîat bataklığına düşer, boğulur. Meğer ki, hârika olarak bir dest-i inâyet onu kurtarsın. Şu hakîkati tenvîr için şu temsile bak:

"Meselâ, şu güzel, ziyetli odanın dört duvarında, dördümüze âid dört endâm aynası bulunsa, o vakit beş oda olur: biri hakîkî ve umûmî, dördü misâlî ve husûsî. Herbirimiz, kendi aynamız vâsıtasıyla, husûsî odamızın şeklini, heyetini, rengini değiştirebiliriz. Kırmızı boya vursak kırmızı, yeşil boyasak yeşil gösterir. Ve hâkezâ, aynada tasarrufla çok vaz'iyetler verebiliriz. Çirkinleştirir, güzelleştirir, çok şekillere koyabiliriz. Fakat, hâricî ve umûmî odayı ise, kolaylıkla tasarruf ve tağyîr edemeyiz. Husûsî oda ile umûmî oda hakîkatte birbirinin aynı iken, ahkâmda ayırdılar. Sen bir parmakla odanı harâb edebilirsin; ötekinin bir taşını bile kumildataamazsın.

"İşte, dünyâ süslü bir menzildir. Herbirimizin hayâtı bir endâm aynasıdır. Şu dünyâdan herbirimize birer dünyâ var, birer Âlemimiz var. Fakat, direği, merkezi, kapısı, hayâtımızdır. Belki, o husûsî dünyâmız ve Âlemimiz bir sayfadır, hayâtımız bir kalem - onunla, sahife-i a'mâlimize geçecek çok şeyler yazılıyor.

"Eğer dünyâmızı sevdikse, sonra gördük ki, dünyâmız, hayâtımız üstünde binâ edildiği için, hayâtımız gibi zâil, fânî, karârsızdır, hissedip bildik. Ona âid muhabbetimiz, o husûsî dünyâmız ayna olduğu ve temsîl ettiği güzel nukûş-i esmâ-i İlâhiyeye döner, ondan cilve-i esmâyâ intikâl eder.

"Hem o husûsî dünyâmız, âhiret ve Cennet'in muvakkat bir fidanlığı olduğunu derk edip, ona karşı şedîd hırs ve taleb ve muhabbet gibi hissiyyâtımızı onun netîcesi ve semeresi ve sünbül olan uhrevî fevâidine çevirsek, o vakit o mecâzî aşk, hakîkî aşka inkılâb eder.

Lügat: ehl-i dalâlet, muhabbet, semer(e), tasarruf, kurt(a), menzil, rengin, sahife, uhrevî, âhiret, çirkin, âhire, şekil

"Yoksa, **نَسُوا اللَّهَ فَنَسِيَهُمْ أَنْفُسَهُمْ أُولَٰئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ** sırrına mazhar olup, nefsinı unutup, hayâtın zevâlini düşünmeyerek husûsı, karârsız dünyâsını aynı umûmî dünyâ gibi sâbit bilip kendini lâyetmût farz ederek dünyâyâ saptansa, şedîd hissiyyâtla ona sarılsa; onda boğulur, gider. O muhabbet, onun için hadsiz belâ ve azâbdır. Çünkü, o muhabbetten yetimâne bir şefkat, me'yûsâne bir rikkat tevellüd eder. Bütün zî-hayâtlara acır, hattâ güzel ve zevâle ma'rûz bütün mahlûkâta bir rikkat ve bir fırkat hisseder; elinden birşey gelmez, ye's-i mutlak içinde elem çeker." [213]

"İnsânın hem şahsı, hem Âlemi her zamân teceddüd ettikleri için, her zamân tecdîd-i îmâna muhtâctır. Zîrâ, insânın herbir ferdinin ma'nen çok efrâdı var. Ömrünün seneleri adedince, belki günleri adedince, belki sâatleri adedince birer ferd-i âhar sayılır. Çünkü, zamân altına girdiği için, o ferd-i vâhid bir model hükmüne geçer, her gün bir ferd-i âhar şeklini giyer." [214]

"Ey nefis! Eğer şu dünyâ hayâtına müştâksan, mevtten kaçarsan, kat'ıyyen bil ki; hayât zannettiğin hâlât, yalnız bulunduğun dakikadır. O dakikadan evvel bütün zamânın ve o zamân içindeki eşyâ-i dünyeviyye, o dakikada meyyittir, ölmüştür. O dakikadan sonra bütün zamânın ve onun mazrûfu, o dakikada ademdir, hîptir. Demek, güvendiğin hayât-ı maddiyye, yalnız bir dakikadır. Hattâ, bir kısım ehl-i tedkik, 'Bir âşiredir, belki bir ân-ı seyyâledir' demişler. İşte, şu sırdandır ki; ba'zı ehl-i velâyet, dünyânın, dünyâ cihetiyle ademine hükmetmişler." [214]

İnsân ve insânın husûsî dünyâsı, böyle zamân i'tibâriyle zevâl ve fenâyâ mahkûm olduğu gibi; vücûdu cihetiyle de her vakit mevt ve fenâyâ mübtelâdır.

Evet, "**Yirmi Dokuzuncu**" ve "**Otuzuncu Söz**"lerde beyân edildiği gibi; Fâtır-ı Hakîm, zî-hayâtın vücûdunu zerrât için bir kışla, bir mekteb sûretinde yaratmış. Tâ ki, câmid olan zerrât ve hayâtsiz mevcûdât, o beden-i zî-hayâta girerek ve onda hizmet ederek hayâtlansın ve her şeyiyle hayâtdâr olan dâr-ı âhirete kâbiliyyet peydâ etsin. Bu hikmete binâen, Sâni-ı Hakîm, zî-hayâtın ve husûsan

Lügat: muhabbet, teceddüd, tevellüd, binâen, fırkat, hadsiz, hikmet, hizmet, mahkûm, meyyit, rikkat, âhiret, şefkat, vâhid, âhire

insânın bedenini, dâimâ tebdîl ve tağyîre tâbî' tutmuştur. Her vakit insânın bedeninden bir kısım zerrât bir kânûn ve ölçü dâhilinde ayrılmakta, yine yerlerine başka zerrelere bir kânûn ve ölçü dâhilinde girmektedir. Böylece, her senede bir defa insânın vücûd elbisesi muntazaman değiştirilmektedir. İşte şu hayret-engiz fa'âliyyet-i tecdîdden dolayı, insân çocuk olur, genç olur, ihtiyâr olur ve hâkezâ tavırdan tavra geçirilir ve Hallâk-ı Zü'l-celâl, nihâyetsiz kudretini ve hadsiz hikmetini gösterip haşr-i a'zamdaki inşâ ve ihyâsının hadsiz delîllerini zî-şuûra bildirir.

O hâlde, hakikat şudur ki; insânın ölümü, sâdece ömrünün nihâyetindeki vefâtından ibâret değildir. Belki, o insân, vücûd i'tibârıyla her sene tamâmen vefât etmekte ve yerine aynı insândan bir tâne daha yaratılmaktadır. Ömür denilen şey, şu vücûdun devâmlı tekerrür etmesinden ibârettir. İnsânın ömrünün nihâyetindeki ölümüyle, şu her senedeki ölümü arasında bir fark yoktur. Yalnızca insân, ömrünün sonunda öldüğünde, kıyâmete kadar yerine yeni bir vücûd verilmemektedir. Tek fark budur.

Buna binâen diyebiliriz ki; meselâ, seksen yaşındaki bir insân, yetmiş dokuz defa ölmüştür. *"Ben, seksen sene yaşadım, şu anda seksen yaşında bir bedenim"* diyen o insân, aslında hakikat noktasında bu sözüyle şöyle demiştir: *"Ben, hayâtım ve ömrüm cihetiyle bir mezârım ki; bu mezârdaki yetmiş dokuz cenâze defnedilmiştir. Şu gördüğünüz ayakta duran ve yüzünde o yetmiş dokuz cenâzenin eserini taşıyan beden ise, o mezârdaki cenâzeleri gösteren bir mezâr taşıdır ki; bir gün o da bu mezârın üstüne yıkılacaktır."*

İşte, insânın şu vücûd cihetiyle her sene ölmesine binâen, Üstâd Bediüzzamân (ra) Hazretleri şöyle demiştir:

"Yıkılmış bir mezârım ki; yıkılmıştır içinde"

"Saîd'den yetmiş dokuz emvât bâ-âsâm âlâma."

"Sekseninci olmuştur mezâra bir mezâr taş."

"Berâber ağlıyor hüsrân-ı İslâm'a." [216]

Elhâsıl; insânın, gerek zamân cihetiyle, gerek vücûd cihetiyle anlatılan şu

Lügat: hayret-engiz, muntazaman, muntazam, tekerrür, udre(t), binâen, hadsiz, hikmet, dâhil

ölümü muhakkak olduğundan, aslâ hayâle ve faraza lüzûm kalmadan insân, mevt ve fenâsını fikren görebilir ve nazaran bakabilir. Ya'nî, insân ve insânın hayâtındaki husûsî dünyâsı, her gün ve her senede, hattâ her ânda mevt ve fenâyâ ma'rûz kalırken ve bu mevt ve fenâsı, âkıbetteki mevt ve fenâsını gösterip isbât ederken, daha hayâl kurarak istikbâli şu âna getirip faraziyyeler ile ölümü düşünmeye bir ihtiyâc yoktur. Belki, istikbâli şu âna getirmek yerine; fikren küllîleşip tefekkürle şu ândan istikbâle fikren gidip nazaran bakmak, hakikat mesleğine daha münâsibdir.

O hâlde, diyebiliriz ki; ba'zı ehl-i tarîkatın yaptığı râbita-i mevt, hakîkate ulaşmamış ve fikren küllîleşmemiş kimselerin bidâyette yaptıkları bir râbita-i mevt usûlüdür ve ehl-i hakikatın râbita-i mevtine ulaşmak için bir basamak ve mukaddimedir.

Suâl: Üstâd Bediüzzamân (ra) Hazretleri'nin, "**On Yedinci Lem'a**"nın "**On İkinci Nota**"sında yaptığı râbita-i mevt -ki orada ölümünü, kabre girişini ve kabrindeki vaz'ıyetleri bahsetmektedir- ehl-i tarîkatın hayâlî râbita-i mevt usûlüne benzemiyor mu?

Elcevâb: Hayır. Çünkü, Üstâd Bediüzzamân (ra) Hazretleri, orada hayâl kurmamaktadır ve bir faraziyyeden bahsetmemektedir. Belki, Üstâd Hazretleri, istikbâle fikren gitmiş ve mevt hakikatini keşfederek ayne'l-yakîn görmüştür. Onun için o "**Nota**"nın başında, "*Ey Rabb-i Rahîmim ve ey Hâlık-ı Kerîmim! كُلُّ أَنتِ قَرِيبٌ* sırıyla *ben şimdiden görüyorum ki*" demiştir. Ya'nî, "**Her gelecek, yakındır**" hadîsinin sırıyla, "*Ben, zamânın üstüne çıkarak istikbâli şimdiden keşfedip görüyorum*" demek istemiştir. Râbita-i mevt hakikatinin daha iyi anlaşılması için "**On Yedinci Lem'a**"nın "**On İkinci Nota**"sını aynen naklediyoruz:

"Ey bu Notaları dinleyen dostlarım! Biliniz ki; ben hılâf-ı âdet olarak, gizlemesi lâzım gelen Rabbime karşı kalbimin tazarru' ve niyâz ve münâcâtını ba'zan yazdığımın sebebi; ölüm, dilimi susturduğu zamânlarda, dilime bedel kitâbımın söylemesinin kabûlünü rahmet-i İlâhiyyeden ricâ etmektir. Evet, kısa bir ömürde, hadsiz günâhlarım keffâret olacak, muvakkat lisânımın tövbe ve nedâmetleri kâfi gelmiyor. Sâbit ve bir derece dâim olan kitâbın lisânı daha ziyâde o işe yarar. İşte on üç

Lügat: ehl-i hak, mukaddime, mukaddim, tefekkür, bidâyet, muhakka, nazaran, fikren, hadsiz, küllî, sinin

sene ^[217]HÂŞİYE evvel, dağdağalı bir fırtına-i rûhiyye netîcesinde, Eski Saîd'in gülmeleri, Yeni Saîd'in ağlamalarına inkılâb edeceği hengâmda; gençliğin gaflet uykusundan ihtiyârlık sabâhıyla uyandığım bir ânda, şu münâcât ve niyâz Arabî yazılmıştır. Bir kısmının Türkçe meâlî şudur ki:

"Ey Rabb-i Rahîm'im ve ey Hâlık-ı Kerîm'im! Benim sû'-i ihtiyârımla ömrüm ve gençliğim zâyi' olup gitti. Ve o ömür ve gençliğin meyvelerinden elimde kalan, elem verici günâhlar, zillet verici elemeler, dalâlet verici vesveseler kalmıştır. Ve bu ağır yük ve hastalıklı kalb ve hacâletli yüzümle kabre yakınlaşıyorum. Bi'l-müşâhede göre göre gâyet sür'atle, sağa ve sola inhirâf etmeyerek, ihtiyârsız bir tarzda, vefât eden ahabbâ ve akrân ve akâribim gibi kabir kapısına yanaşıyorum. O kabir, bu dâr-ı fâniden firâk-ı ebedî ile ebedü'l-âbâd yolunda kurulmuş, açılmış evvelki menzil ve birinci kapıdır. Ve bu ba ğlandığım ve meftûn olduğum şu dâr-ı dünyâ da, kat'î bir yakîn ile anladım ki; hâliktir gider ve fânîdir ölür. Ve bi'l-müşâhede, içindeki mevcûdât dahi, birbirini arkasından kâfile kâfile göçüp gider, kaybolur. Husûsan benim gibi nefs-i emmâreyi taşıyanlara şu dünyâ çok gaddârdır, mekkârdır. Bir lezzet verse, bin elem takar çektirir. Bir üzüm yedirse, yüz tokat vurur.

"Ey Rabb-i Rahîm'im ve ey Hâlık-ı Kerîm'im! **كُلُّ اتِّ قَرِيبٍ** sırrıyla ben şimdiden görüyorum ki: Yakın bir zamânda ben kefenimi giydim, tábûtuma bindim, dostlarımla vedâ' eyledim. Kabrime teveccüh edip giderken, Senin dergâh-ı rahmetinde, cenâzemin lisân-ı hâliyle, rûhumun lisân-ı kâliyle bağırarak derim:

"El-Amân el-Amân! Yâ Hannân! Yâ Mennân! Beni günâhlarımın hacâletinden kurtar! İşte kabrimin başına ulaştım, boynuma kefenimi takıp kabrimin başında uzanan cismimin üzerine durdum. Başımı dergâh-ı rahmetine kaldırıp bütün kuvvetimle feryâd edip nidâ ediyorum:

"El-Amân el-Amân! Yâ Hannân! Yâ Mennân! Beni günâhlarımın ağır yüklerinden halâs eyle! İşte kabrime girdim, kefenime sarıldım. Teşyîciler beni b ırakıp gittiler. Senin afv ü rahmetini intizâr ediyorum. Ve bi'l-müşâhede gördüm ki: Senden başka melce' ve mence' yok. Günâhların çirkin yüzünden ve ma'siyyetin vahşî şeklinden ve o mekânın darluğundan bütün kuvvetimle nidâ edip diyorum:

Lügat: teveccüh, dağdağ, kurt(a), melc(e), vesvese, birinc, dergâh, hengâm, mekkâr, menzil, zillet, çirkin

Şerh

"El-Amân, el-Amân! Yâ Rahmân! Yâ Hannân! Yâ Mennân! Yâ Deyyân! Beni çirkin günâhlarımın arkadaşlıklarından kurtar, yerimi genişlettir. İlâhî! Senin rahmetin melceimdir ve Rahmeten li'l-Âlemîn olan Habîb'in Senin rahmetine yetişmek için vesilemdir. Senden şekvâ değil, belki nefsimi ve hâlimi Sana şekvâ ediyorum.

"Ey Hâlık-ı Kerîm'im ve ey Rabb-ı Rahîm'im! Senin Saîd ismindeki mahlûkun ve masnûun ve abdin hem âsî, hem âciz, hem gâfil, hem câhil, hem alîl, hem zelîl, hem müsi', hem müsinn, hem şakî, hem seyyidinden kaçmış bir köle olduğu hâlde, kırk sene sonra nedâmet edip senin dergâhına avdet etmek istiyor. Senin rahmetine ilticâ ediyor. Hadsiz günâh ve hatiâtlarını i'tirâf ediyor. Evhâm ve türlü türlü illetlerle mübtelâ olmuş. Sana tazarru' ve niyâz eder. Eğer kemâl-i rahmetinle onu kabûl etsen, mağfiret edip rahmet etsen; zâten o Senin şânındır. Çünkü, Erhamü'r-Râhimînsin. Eğer kabûl etmezsen, Senin kapından başka hangi kapıya gideyim? Hangi kapı var? Senden başka Rab yok ki, dergâhına gidilsin. Senden başka hak Ma'bûd yoktur ki, ona ilticâ edilsin!.." [218]

İkinci esâs: Asrın Ölümünü Görmektir.

Râbita-i mevtte, kendi ölümünü gördükten sonra ikinci esâs, asrının ölümünü görmektir.

Evet, insân, nefsi ve şahsiyyeti i'tibâriyle fânî olduğu ve dolayısıyla kendi hayâtıyla alâkadâr olan hususî dünyâsı da fânî olduğu gibi; nev' i'tibâriyle dahi fânîdir. Her kişi, insân nev'ine âid bir ferd olduğu cihetle, kendi ölümünü gördüğü gibi; fikren biraz daha ileri gidip mensûbu bulunduğu nev-ı insânın ve o nev-ı insânın hayâtıyla alâkadâr olan asrının ölümünü de müşâhede edebilir. Her insân için cârî olan mevt kânûnu, nev-ı insân ve nev-ı insânın hayâtıyla alâkadâr olan her bir asır hakkında da cârîdir.

Evet, Cenâb-ı Hak, her asırda yeni bir Âlemi yaratmakta ve bir kısım tâife-i mahlûkâtını göndererek âsâr-ı san'atını gösterip esmâ-i hüsnâsının tâze tâze cilvelerini göstermektedir. Cenâb-ı Hak, her bir asrı da insân nev'ine rabt etmiş ve onunla alâkadâr kılmıştır. Âdetâ her bir asrı, âhiret ticâreti ve zirâati için şu dünyâyâ gönderilen ve imtihâna tâbî tutulan nev-ı insânın bir tâifesi için, bir

Lügat: kurt(a), melc(e), dergâh, fikren, gönder, hadsiz, seyyid, âhiret, çirkin, âhire

zemîn, bir tarla, bir meşher, bir pazar ve bir imtihan meydânı olarak tanzim ve tertib edip ona göre tefriş etmektedir.

Sonra o táife-i insâniyyeyi götürüp başka bir táifeyi getirmekte ve her táife için ayrı bir meydân ve zemîn hâzırlamaktadır. Ya'nî, o insân táifesiyle berâber, onlar ile alâkadâr olan asrın mevcûdâtını ve yeryüzünün vaz'ıyyetini de değiştirmektedir. Nasıl bundan evvelki asırlarda yaşayan insânlardan hiç birisi bugün yoktur. Ve o asırlardaki insânların, devletlerin ve milletlerin vaz'ıyyetleri ve küre-i Arz'ın sûreti de şimdi yoktur. Bundan bir asır sonra da şu ânda yeryüzünde dolaşan milyarlarca insânlardan bir tek ferdi bile ayakta kalmayacaktır. Ve bu asrın insânlarıyla alâkadâr olan mahlûkât da kalmayacak ve Âlemin vaz'ıyyeti de aynı olmayacaktır.

Demek, her bir asır dahi, mâzî denilen kabristânda medfûn olan bütün geçmiş asırlar üzerine dikilmiş bir mezâr taşıdır. Her bir nefs-i insâniyye ise, hadsiz nev-ı insân arasında, asr-ı hâzir denilen bu mezâr taşı üstünde bulunan, çabuk silinir bir nokta ve çabuk ölür bir karınca gibidir.

Üçüncü esâs: Dünyânın Ölümünü Görmektir.

İnsân, kendi ölümünü ve asrının ölümünü gördükten sonra üçüncü merhalede Âlemin dahi kıyâmetteki ölümünü müşâhede eder.

Evet, Âlemin içindeki mevcûdâtın dâimâ fenâ ve zevâle ma'rûz kalması gösteriyor ki; onların mekânı ve meskeni olan şu dünyâ dahi fânîdir. O dahi bir gün yeniden ta'mîr edilmek üzere tahrîb edilecektir. Şu küçük Âlem olan insân, nasıl her ân, her gün ve her sene ölüyor ve bir gün tamâmen vefât ediyorsa; aynı kânûnla, büyük insân olan şu kâinât dahi her gün, her sene ve her asırda zevâl ve fenâyâ ma'rûz kaldığı gibi, bir gün gelecek, kıyâmet ile sekerâta düşüp büyük bir velvele ve hırıltıyla vefât edecek; haşr-i a'zamda yeniden diriltmek ve bekâ Âlemine münâsib bir sûrete girmek için o dahi ölecektir.

"Şu kâinâtın mevti, mümkündür. Çünkü, bir şey kânûn-i tekâmülde dâhil ise, o şeyde alâ külli hâl neşv ü nemâ vardır. Neşv ü nemâ ve büyümek varsa, ona alâ külli hâl bir ömr-i fıtrî vardır. Ömr-i fıtrîsi var ise, alâ külli hâl bir ecel-i fıtrîsi vardır. Gâyet geniş bir istikra' ve tettebbu' ile sâbittir ki, öyle şeyler mevtin pençesinden kendini kurtaramaz.

Lügat: küre-i arz, kurt(a), merhale, tekâmül, velvele, götürü, hadsiz, kündür, meşher, millet, dâhil

"Evet, nasıl ki insân küçük bir Âlemdir, yıkılmaktan kurtulamaz. Âlem dahi büyük bir insândır, o dahi ölümün pençesinden kurtulamaz. O da ölecek, sonra dirilecek veya yatıp sonra subh-i haşirle gözünü açacaktır. Hem nasıl ki kâinâtın bir nüsha-i musaggarası olan bir şecere-i zî-hayât, tahrîb ve inhilâlden başını kurtaramaz. Öyle de: Şecere-i hilkatten teşâüb etmiş olan silsile-i kâinât ta'mîr ve tecdîd için ,tahrîbden, dağılmaktan kendini kurtaramaz. Eğer dünyânın ecel-i fîrîsinden evvel irâde-i ezeliyyenin izni ile hâricî bir maraz veya muharrib bir hâdis başına gelmezse ve onun Sâni'-ı Hakîm'i dahi ecel-i fîrîden evvel onu bozmazsa; herhâlde hattâ fennî bir hesâb ile bir gün gelecek ki:

إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ ﴿١﴾ وَإِذَا النُّجُومُ انْكَدَرَتْ ﴿٢﴾ وَإِذَا الْجِبَالُ سُيِّرَتْ ﴿٣﴾

إِذَا السَّمَاءُ انْفَطَرَتْ ﴿٤﴾ وَإِذَا الْكَوَاكِبُ انتَثَرَتْ ﴿٥﴾ وَإِذَا الْبِحَارُ فُجِّرَتْ ﴿٦﴾

ma'naları ve sırları, Kadîr-i Ezeli'nin izni ile tezâhür edip, o dünyâ olan büyük insân sekerâta başlayıp acîb bir hırıltı ile ve müdhîş bir savt ile fezâyı çınlatıp dolduracak, bağırıp ölecek; sonra emr-i İlâhî ile dirilecektir." [219]

Üstâd Bediüzzamân (ra) Hazretleri, Risâle-i Nûr'un pek çok yerinde, husûsan şerh ve îzâhını yaptığımız "**Onuncu Söz**" ve "**Yirmi Dokuzuncu Söz**"de, insânın ölümü ve asırların ölümü gibi; şu kıyâmet ve haşrin dahi hadsiz delillerini Kur'ân'dan çıkararak isbât ve îzâh ettiğinden, bu hakîkati o gibi eserlere havâle edip burada hâricî dünyânın zevâl ve fenâ içinde nasıl yuvarlandığını îzâh eden ve dünyânın zamân ve mekân i'tibârıyla yedi cihetle zelzeleli ve zevâle ma'rûz olduğunu isbât eden Müellif (ra)'ın şu gelecek ifâdelerini zikretmekle iktifâ ediyoruz:

"Nasıl elimizdeki sâat, sûreten sâbit görünüyor; fakat içindeki çarkların harekâtıyla, dâimî içinde bir zelzele ve âlet ve çarklarının ıztırâbları vardır. Aynen onun gibi, kudret-i İlâhiyyenin bir sâat-i kübrâsı olan şu dünyâ, zâhirî sâbitiyyetiyle berâber, dâimî zelzele ve tagayyürde, fenâ ve zevâlde yuvarlanıyor. Evet, dünyâyâ zamân girdiği için, gece ve gündüz, o sâat-i kübrânın sâniyelerini sayan iki başlı bir mil hükmündedir. Sene, o sâatin dakikalarını sayan bir ibre vaz'ıyyetindedir. Asır

Lügat: ezeliyye, muharrib, tagayyür, şecer(e), harekât, kurt(a), silsile, udre(t), zelzele, hadsiz, hâdis, silsil, hâdis

ise, o sâatin sâatlerini tâdât eden bir iğnedir. İşte, zamân, dünyâyı emvâc-ı zevâl üstüne atar. Bütün mâzî ve istikbâlî ademe verip yalnız zamân-ı hâzırî vücûda bırakır.

“Şimdi, zamânın dünyâya verdiği şu şekille berâber, mekân i'tibârıyla dahi, yine dünyâ zelzeleli, gayr-ı sâbit bir sâat hükmündedir. Çünkü, cevî-i hava mekânı çabuk tağyîr ettiğinden, bir hâlden bir hâle sür'aten geçtiğinden, ba'zı günde birkaç defa bulutlarla dolup boşalmakla, sâniye sayan milin sûret-i tagayyürü hükmünde bir tagayyür veriyor.

“Şimdi, dünyâ hânesinin tabanı olan mekân-ı Arz ise, yüzü, mevt ve hayâtça ,nebât ve hayvânca pek çabuk tebeddül ettiğinden, dakikaları sayan bir mil hükmünde, dünyânın şu ciheti geçici olduğunu gösterir. Zemîn, yüzü i'tibârıyla böyle olduğu gibi, batnındaki inkılâbât ve zelzelelerle ve onların netîcesinde cibâlin çıkmaları ve hasflar vukú' bulması, sâatleri sayan bir mil gibi, dünyânın şu ciheti ağırca mürûr edicidir, gösterir.

“Dünyâ hânesinin tavanı olan semâ mekânı ise, ecrâmların harekâtıyla, kuyruklu yıldızların zuhûruyla, küsûfât ve husûfâtın vukú' bulmasıyla, yıldızların sukût etmeleri gibi tegayyürât gösterir ki; semâ dahi sâbit değil; ihtiyârlığa, harâbiyyete gidiyor. Onun tegayyürâtı, haftalık sâatte günleri sayan bir mil gibi, çendân ağır ve geç oluyor, fakat herhâlde geçici ve zevâl ve harâbiyyete karşı gittiğini gösteriyor.

“İşte, dünyâ, dünyâ cihetiyle şu yedi rükün üzerinde binâ edilmiştir. Şu rükünler, dâim onu sarsıyor. Fakat, şu sarsılan ve hareket eden dünyâ, Sâni'ine baktığı vakit, o harekât ve tegayyürât, kalem-i kudretin mektûbât-ı Samedâniyyeyi yazması için o kalemin işlemesidir. O tebeddülât-ı ahvâl ise, esmâ-i İlâhiyenin cilde-i şuûnâtını ayrı ayrı tavsîfâtla gösteren, tâzelenen aynalarıdır.

“İşte, dünyâ, dünyâ i'tibârıyla hem fenâyâ gider, hem ölmeye koşar, hem zelzele içindedir. Hakîkatte akarsu gibi rihlet ettiği hâlde, gafletle sûreten incimâd etmiş, fıkı-i tabîatla kesâfet ve küdûret peydâ edip âhirete perde olmuştur. İşte, felsefe-i sakîme, tedkîkât-ı felsefe ile ve hikmet-i tabîiyye ile ve medeniyet-i sefîhenin câzibedâr lehviyyâtıyla, sarhûşâne hevesâtıyla o dünyânın hem cümûdetini ziyâde edip gafleti kalınlaştırmış; hem küdûretle bulanmasını taz'îf edip Sâni'î ve âhireti unutturuyor. Ammâ, Kur'ân ise, şu hakîkatteki dünyâyı, dünyâ cihetiyle,

Lügat: tebeddülât, sür'aten, tagayyür, tebeddül, tegayyür, deniyye, felsefe, hareket, harekât, udre(t), zelzele, hikmet, medeni, sür'at, âhiret, sinin, âhire, şekil

أَلْقَارِعُهُ مَا الْقَارِعَةُ [222] إِذَا وَقَعَتِ الْوَاقِعَةُ [221] وَالطُّورِ وَكِتَابٍ مَسْطُورٍ [220]

âyâtıyla pamuk gibi hallâc eder, atar

أَوَلَمْ يَنْظُرُوا فِي مَلَكُوتِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ [223].

أَفَلَمْ يَنْظُرُوا إِلَى السَّمَاءِ فَوْقَهُمْ كَيْفَ بَنَيْنَاهَا [224]

أَوَلَمْ يَرَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ كَانَتَا رَتْقًا [225]

gibi beyânâtıyla o dünyâyâ şeffâfiyyet verir ve bulanmasını izâle eder.

اللَّهُ نُورُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ [226]

وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا لَعِبٌّ وَلَهْوٌ [227]

gibi nûrefşân neyyirâtıyla câmid dünyâyı eritir.

إِذَا السَّمَاءُ انْفَطَرَتْ [228]

ve [229] إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ

ve [230] إِذَا السَّمَاءُ انشَقَّتْ

وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَصَعِقَ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ إِلَّا مَنْ شَاءَ اللَّهُ [231]

mevt-âlûd ta'bîrleriyle dünyânın ebediyyet-i mevhûmesini parça parça eder.

يَعْلَمُ مَا يَلْجُ فِي الْأَرْضِ وَمَا يَخْرُجُ مِنْهَا وَمَا يَنْزِلُ مِنَ السَّمَاءِ

وَمَا يَعْرُجُ فِيهَا وَهُوَ مَعَكُمْ أَيْنَ مَا كُنْتُمْ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ [232]

وَقُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ سَيُرِيكُمْ آيَاتِهِ فَتَعْرِفُونَهَا وَمَا رَبُّكَ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ [233]

gök gürlemesi gibi sayhalarıyla, tabîat fîkrini tevlîd eden gafleti dağıtır.

"İşte, Kur'ân'ın baştan başa kâinâta müteveccih olan âyâtı, şu esâsa göre gider. Hakikat-i dünyâyı olduğu gibi açar, gösterir. Çirkin dünyâyı, ne kadar çirkin olduğunu göstermekle, beşerin yüzünü ondan çevirtir; Sâni'e bakan güzel dünyânın güzel yüzünü gösterir; beşerin gözünü ona diktirir. Hakikî hikmeti ders verir, kâinât kitâbının ma'nâlarını ta'lîm eder ;hurufât ve nukûşlarına az bakar. Sarhóş felsefe gibi çirkine âşık olup, ma'nâyı unutturup, hurufâtın nukûşuyla insânların vaktini mâlâyâ'niyyâta sarf ettirmiyor." [234]

Şu anlattığımız râbîta-i mevtin üç esâs üzerine binâ edildiğini, Üstâd Bedüzzamân (ra) Hazretleri, bir başka eserinde şöyle beyân etmiştir:

"Bir zamân râbîta-i mevtten ve **الْمَوْتُ حَقٌّ** kazıyyesindeki tasdîkten ve Âlemin zevâl ve fenâsından gelen bir hâlet-i rûhiyyeden, kendimi acîb bir Âlemde gördüm. Baktım ki, ben bir cenâzeyim, üç mühim büyük cenâzenin başında duruyorum.

"Birisi: Benim hayâtımla alâkadâr ve mâzî kabrine giren zî-hayât mahlûkâtın heyet-i mecmûasının cenâze-i ma'neviyyesi başında bir mezâr taşı hükmündeyim.

"İkincisi: Küre-i Arz mezâristânında, nev-ı beşerin hayâtıyla alâkadâr envâ-ı zî-hayâtın heyet-i mecmûasının mâzî mezârına defnedilen azîm cenâzenin başında bulunan, mezâr taşı olan bu asrın yüzünde çabuk silinecek bir nokta ve çabuk ölecek bir karıncayım.

"Üçüncüsü : Şu kâinâtın kıyâmet vaktinde ölmesi, muhakkaku'l-vukú' olduğu için, nazarımda vâki' hükmüne geçti. O azîm cenâzenin sekerâtından dehşet ve vefâtından beht ve hayret içinde kendimi görmekle berâber, istikbâlde de muhakkaku'l-vukú' olan vefâtım o zamân vukú' buluyor gibi göründü ve **فَإِنْ تَوَلَّوْا** ilh. sırrıyla, bütün mevcûdât, bütün mahbûbât, benim vefâtımla bana arkalarını çevirip beni terk ettiler, yalnız bıraktılar. Hadsiz bir deniz sûretini alan ebed tarafındaki istikbâle rûhum sevk ediliyordu. O denize ister istemez atılmak lâzım geliyordu.

"İşte, o pek acîb ve çok hazin hâlette iken, îmân ve Kur'ân'dan gelen bir mededle,

فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُلْ حَسْبِيَ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَهُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ âyeti imdâdına yetiştirdi ve gâyet emniyyetli ve selâmetli bir gemi hükmüne geçti. Rûh,

Lügat: dehş(e), felsefe, muhakka, sayh(a), dehşet, hadsiz, hikmet, çirkin

kemâl-i emniyyetle ve sürûrla o âyetin içine girdi.

"Evet, anladım ki, âyetin ma'nâ-i sarîhinden başka bir ma'nâ-i işârîsi, beni tesellî etti ki, sükûnet buldum ve sekînet verdi.

"Evet, nasıl ki ma'nâ-i sarîhi, Resûl-i Ekrem aleyhissalâtü vesselâma der: **'Eğer ehl-i dalâlet arka verip senin şerîat ve sünnetinden i'râz edip Kur'ân'ı dinlemeseler, merak etme. Ve de ki: 'Cenâb-ı Hak bana kâfidir. O'na tevekkül ediyorum. Sizin yerlerinize, ittibâ' edecekleri yetiştirir. Taht-ı saltanatı, herşeyi muhîttir; ne âsiler hudûdundan kaçabilirler ve ne de istimdâd edenler, mededsiz kalırlar.'**

"Öyle de, ma'nâ-i işârîsiyle der ki: **'Ey insân ve ey insânun reîsi ve mürşidi! Eğer bütün mevcûdât seni bırakıp fenâ yolunda ademe giderse, eğer zî-hayâtlar senden mufârakat edip ölüm yolunda koşarsa, eğer insânlar seni terk edip mezâristâna gîrse, eğer ehl-i gaflet ve dalâlet seni dinlemeyip zulümâtâ düşerse, merâk etme. De ki: 'Cenâb-ı Hak bana kâfidir. Mâdem O var, herşey var.'** Ve o hâlde, o gidenler ademe gîtmediler. Onun başka memleketine gidiyorlar. Ve onlar un bedeline o Arş-ı Azîm Sâhibi, nihâyetsiz cünûd ve askerinden, başkalarını gönderir. Ve mezârist âna girenler mahvolmadılar; başka Âleme gidiyorlar. Onların bedeline başka vazîfedârları gönderir. Ve dalâlete düşenlere bedel, tarîk-ı hakkı ta'kîb edecek mutî' kullarını gönderebilir. Mâdem öyledir; O herşeye bedeldir, bütün eşyâ birtek teveccühüne bedel olamaz' der.

"İşte, şu ma'nâ-i işârî vâsıtasıyla, bana dehşet veren üç müdhiş cenâze, başka şekil aldılar. Ya'nî, hem Hakîm, hem Rahîm, hem Âdil, hem Kadîr bir Zât-ı Zül'-celâl'in taht-ı tedbîr ve rubûbiyyetinde ve hikmet ve rahmeti içinde hikmetnümâ bir seyerân, ibretnümâ bir cevelân, vazîfedârâne bir seyâhat sûretinde bir seyr u seferdir, bir terhîs ve tavzîftir ki; böylece kâinât çalkalanıyor, gidiyor, geliyor." [235]

Lügat: ehl-i dalâlet, ehl-i gaflet, memleket, saltanat, teveccüh, tevekkül, vesselâm, cevelân, dehş(e), sükûnet, dehşet, gönder, hikmet, sünnet, istim, sükûn, şekil

HİZMETTE İLERİ GİTMEK, ÜCRETE GERİ KALMAK

Bu "**İkinci Hatve**"deki diğer bir esâs da, hizmette ileri gitmek ve ücrette geri kalmaktır.

Daha evvel de îzâh edildiği gibi; nefs-i insâniyye, hizmet ve ubûdiyyet vaktinde gafletle kendini unutuyor. Fakat, hizmete terettüb eden lezzet ve mükâfâtta, huzûzât ve ihtirâsâtta kendini unutmuyor. Ya'nî, kendi vazîfesi olan hizmeti unutuyor. Fakat, Cenâb-ı Hakk'ın vazîfesi olan mükâfât vermek veyâ muvaffak etmek husûslarında kendini unutması, ya'nî vazîfe-i îlâhiyyeye karışmaması ve hizmet ve ubûdiyyetini onların üstüne binâ etmemesi lâzım gelirken, öyle yapmıyor. Bu, nefs-i emmârenin bir desîsesidir.

Evet, "**Kader Risâlesi ve Şerhi**" adlı eserimizde isbât ve îzâh edildiği gibi; insânın fiillerinde hem cüz'î irâde-i insâniyye, hem de küllî irâde ve kudret-i îlâhiyye berâberce mevcûddur. İrade-i insâniyye tercîh eder, eğer irâde-i îlâhiyye de isterse, o cüz'-i ihtiyârîye taalluk eder ve kudret-i Rabbâniyye o fiili yaratır. İşte şu noktaya dikkat edilse görölür ki; beşerin fiillerinde iki vazîfe karşımıza çıkmaktadır:

Birincisi: İnsânın vazîfesi olan kesbdır ki; burada kulun vazîfesi, cüz'-i ihtiyârîsini Cenâb-ı Hakk'ın emir ve yasakları muvâcehesinde sarf etmesidir. İşte buna, "**hizmet ve ubûdiyyet**" denilir.

İkincisi: Cenâb-ı Hakk'ın vazîfesidir ki; o da kudret-i Rabbânîyenin o fiil-i insânîyi halk ve îcâd etmesidir. Hem o fiil-i insânî yaratıldıktan sonra, o fiile taalluk eden muvaffakiyet veyâ dünyevî ve uhrevî mükâfâtlar da Cenâb-ı Hakk'ın vazîfesidir.

Buna binâen insân, yalnızca kendi vazîfesi olan hizmet ve ubûdiyyeti düşünmeli ve Cenâb-ı Hakk'ın vazîfesi olan muvaffakiyyet ve dünyevî ve uhrevî mükâfâtı düşünmemeli; huzûzât ve lezzetleri taleb etmemeli, şerden ve günâhtan uzak durup takvâ dâiresine girmeli; ve harekât ve hizmetini bunlara binâ etmeyerek, sırf rızâ-i îlâhîyi gözetmelidir. Meselâ; mükellef olduğu ibâdetleri yapmalı; fakat bu ibâdetleri, sâdece Cenâb-ı Hak bi-zâtihî ibâdet edilmeye lâayık

Lügat: terettüb, dünyevî, harekât, taalluk, udre(t), binâen, birinc, dikkat, hizmet, uhrevî, küllî

olduğu, hem ibâdet, insânın yaratılış gâyesi olduğu için yapmalı ve ibâdetine mukâbil Cenâb-ı Hakk'ın vereceği mükâfâtı düşünmeden, o mükâfâtın Cenâb-ı Hakk'ın mahzâ lütf ü keremiyle verildiğini; onları hak etmediğini ve mükâfâtını evvelde almış olduğunu; ya'nî ibâdetinin, geçmiş ni'metlerin şükrü olduğunu düşünmeli ve hasenâtın mâliki, yine Ellâhu Teâlâ olduğunu bilmelidir. Böylece, hizmet ve ubûdiyyetini, Cenâb-ı Hakk'ın vazîfesi üzerine binâ etmemelidir.

Demek, burada dört mes'ele vardır:

Birincisi: Cenâb-ı Hak, Kâmil-i Mutlak olduğundan bi-zâtihî ibâdetle lâyıktır. O'na ibâdet etmek için başka bir sebep veya Cenâb-ı Hakk'ın bir ni'met vermiş olması şart değildir. Çünkü, kemâl, bizzât sevilir ve ona perestîş edilir.

İkincisi: İnsân, mahlûktur ve halk edilmesinin gâyesi de ibâdettir. Bu vücûd, insânın kendi mülkü değildir. Bu sebeble insânın ibâdet etmesi, onun vazîfe-i hilkatidir. Binâenaleyh, insân, şerîatin emir ve yasaklarına riâyet ederek ibâdet etmekle fitraten mükelleftir. İbâdetine mukâbil, bir ücret isteme hakkı yoktur.

[236] وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ "Ben, cinni ve insi ancak Bana ibâdet etsinler, diye halkettim" âyet-i kerîmesi, bu hakîkati ders vermektedir.

Üçüncüsü: İnsân, vücûda gelmek, hayâta mazhar olmak, insân olmak, mü'min ve müslim olmak gibi nihâyetsiz ni'metlere mazhar olmuştur ki; bu ni'metleri peşin aldığı için onlara mukâbil şükretmekle, ya'nî hizmet ve ubûdiyyetle mükelleftir. Âkıbetteki mükâfât ve ni'metler, Cenâb-ı Hakk'ın fazl u keremindendir. Kul, onları düşünemez; ibâdetini onlara binâ edemez. Sâdece rahmet ve fazl-ı İlâhîden ümîd edebilir.

Dördüncüsü: İnsân, hasenâta mâlik değildir. Bütün hasenât, Ellâh'tandır. Binâenaleyh, kulun, hasenâta sâhib çıkarak onlara mukâbil ücret istemeye hakkı yoktur. Bu mes'ele, "Üçüncü Hatve"nin mevzûu olduğundan îzâhı orada gelecektir.

Bütün bu noktaların îzâhı, Risâle-i Nûr'da pek kuvvetli delîllerle beyân edilmiştir. Burada onlardan ba'zılarını zikrediyoruz:

Lügat: binâenaleyh, perestîş, binâen, birinc, hizmet, dilir, kâmil, sinin

"Ey nefis! Ubûdiyyet, mukaddeme-i mükâfât-ı lâhika değil, belki netîce-i ni'met-i sâbıkadır. Evet, biz ücretimizi almışız; ona göre hizmetle ve ubûdiyyetle muvazafız.

"Çünkü ey nefis ,hayr-ı mahz olan vücûdu sana giydiren Hâlık-ı Zü'l-celâl, sana iştihâlî bir mide verdiğiinden, Rezzâk ismiyle, bütün mat'ûmâtı bir sofrâ-i ni'met içinde senin önüne koymuştur.

"Sonra sana hassâsiyetli bir hayât verdiğiinden, o hayât dahi bir mide gibi rızık ister. Göz, kulak gibi bütün duyguların, eller gibidir ki, rû-yi zemîn kadar geniş bir sofrâ-i ni'meti, o ellerin önüne koymuştur.

"Sonra, ma'nevî çok rızık ve ni'metler isteyen insâniyeti sana verdiğiinden, Âlem-i mülk ve melekût gibi geniş bir sofrâ-i ni'met, o mi'de-i insâniyetin önüne ve aklın eli yetiştirecek nisbette sana açmıştır.

"Sonra, nihâyetsiz ni'metleri isteyen ve hadsiz rahmetin meyveleriyle tagaddî eden ve insâniyet-i kübrâ olan İslâmiyeti ve îmânı sana verdiğiinden, dâire-i mümkinât ile berâber Esmâ-i Hüsnâ ve sıfât-ı mukaddesenin dâiresine şâmil bir sofrâ-i ni'met ve saâdet ve lezzet sana fethetmiştir.

"Sonra, îmânın bir nûru olan muhabbeti sana vermekle, gayr-ı mütenâhî bir sofrâ-i ni'met ve saâdet ve lezzet sana ihsân etmiştir.

"Ya'nî, cismâniyetin i'tibârıyla küçük, zayıf, âciz, zelîl, mukayyed, mahdûd bir cüz'sün. Onun ihsânıyla, cüz'î bir cüz'den, küllî bir küll-i nûrânî hükmüne geçtin .Zîrâ, hayâtı sana vermekte, cüz'iyetten bir nev'ı külliyyete ve insâniyeti vermekle hakikî külliyyete ve İslâmiyeti vermekle ulvî ve nûrânî bir külliyyete ve ma'rîfet ve muhabbeti vermekle muhît bir nûra seni çıkarmış.

"İşte, ey nefis, sen bu ücreti almışsın. Ubûdiyyet gibi lezzetli, ni'metli, râhatlı, hafîf bir hizmetle mükellefsin. Hâlbuki, buna da tenbellik ediyorsun. Eğer yarım yamalak yapsan da, gûyâ eski ücretleri kâfi gelmiyormuş gibi, çok büyük şeyleri mütehakkimâne istiyorsun. Ve hem '**Niçin duâm kabûl olmadı?**' diye nazlanıyorsun.

"Evet, senin hakkın naz değil, niyâzdır. Cenâb-ı Hak, Cennet'i ve saâdet-i ebediyyeyi, mahz-ı fazl ve keremiyle ihsân eder. Sen dâimâ rahmet ve keremine ilticâ et, O'na güven ve şu fermânı dinle:

Lügat: mukaddeme, muhabbet, mukaddem, mukaddes, mukayyed, kaddese, ediyye, hadsiz, hizmet, lâhika, nisbet, küllî, âmiyy

”قُلْ بِفَضْلِ اللَّهِ وَبِرَحْمَتِهِ فَبِذَلِكَ فَلْيَفْرَحُوا هُوَ خَيْرٌ مِمَّا يَجْمَعُونَ” [237]

“Şeriatıta denilmiştir ki; ‘**Cehennem, cezâ-i ameldir; fakat Cennet, fazl-ı îlâhî iledir.**’ Bunun sırr-ı hikmeti nedir?

“Elcevâb: Sâbık işâretlerde tebeyyün etti ki, insân, îcâdsız bir cüz-i ihtiyârî ile ve cüz’î bir kesb ile bir emr-i ademî veyâ bir emr-i i’tibârî teşkil ile ve sübût vermekle müdhiş tahribâta ve şerlere sebebiyyet verdiği gibi; nefsi ve hevâsı dâimâ şerlere ve zararlara meyyâl olduğu için, o küçük kesbin netîcesinden hâsıl olan seyyiâtın mes’ûliyyetini o çeker. Çünkü, onun nefsi istedi ve kendi kesbiyle sebebiyyet verdi. Ve şer, ademî olduğu için, abd ona fâil oldu, Cenâb-ı Hak da halk etti. Elbette, o hadsiz cinâyetin mes’ûliyyetini, nihâyetsiz bir azâbla çekmeye müstehak olur.

“Ammâ, hasenât ve hayrât ise, mâdem ki vücûdîdirler, kesb-i insânî ve cüz-i ihtiyârî onlara illet-i mûcide olamaz. İnsân onda hakikî fâil olamaz. Ve nefs-i emmâresi de hasenâta tarafdâr değildir. Belki rahmet-i îlâhiye onları ister ve kudret-i Rabbâniyye îcâd eder. Yalnız, insân, îmân ile, arzû ile, niyyet ile sâhib olabilir. Ve sâhib olduktan sonra, o hasenât ise, ona evvelce verilmiş olan vücûd ve îmân ni’metleri gibi, sâbık hadsiz niam-ı îlâhiyeye bir şükürdür, geçmiş ni’metlere bakar. Vaad-i îlâhî ile verilecek Cennet ise, fazl-ı Rahmânî ile verilir. Zâhirde bir mükâfâttır, hakîkatte fazldır.

“Demek, seyyiâta sebep nefistir, mücâzâta bizzât müstehaktır. Hasenâtta ise, sebep Hak’tandır; illet de Hak’tandır. Yalnız, insân, îmân ile tesâhüb eder. ‘**Mükâfâtını isterim**’ diyemez, ‘**Fazlını beklerim**’ diyebilir.” [238]

“Tarîk-ı hakta çalışan ve mücâhede edenler, yalnız kendi vazîfelerini düşünmek lâzım gelirken, Cenâb-ı Hakk’a âid vazîfeyi düşünüp, harekâtını ona binâ ederek hatâya düşerler. ‘**Edebü’-d-Dîn ve’-d-Dünyâ**’ risâlesinde vardır ki:

“Bir zamân Şeytân, Hazret-i Îsâ aleyhisselâma i’tirâz edip demiş ki: ‘**Mâdem ecel ve herşey kader-i îlâhî iledir; sen kendini bu yüksek yerden at, bak nasıl öleceksin.**’

“Hazret-i Îsâ aleyhisselâm demiş ki:

Lügat: emr-i ademî, cehennem, tebeyyün, elbette, harekât, udre(t), hadsiz, hikmet

إِنَّ لِلَّهِ أَنْ يَخْتَبِرَ عَبْدَهُ وَلَيْسَ لِلْعَبْدِ أَنْ يَخْتَبِرَ رَبَّهُ

"Ya'nî: Cenâb-ı Hak abdini tecrübe eder ve der ki: **'Sen böyle yapsan, sana böyle yaparım. Göreyim seni, yapabilir misin?'** diye tecrübe eder. Fakat, abdin hakkı yok ve haddi değil ki; Cenâb-ı Hakk'ı tecrübe etsin ve desin: **'Ben böyle işlesem, Sen böyle işler misin?'** diye tecrübevân bir sûrette Cenâb-ı Hakk'ın rubûbiyyetine karşı imtihân tarzı, sû-i edebtir, ubûdiyyete münâfidir."

"Mâdem hakikat budur; insân, kendi vazîfesini yapıp Cenâb-ı Hakk'ın vazîfesine karışmamalı.

"Meşhûrdur ki; bir zamân İslâm kahramânlarından ve Cengiz'in ordusunu müteaddid def'a mağlûb eden Celâleddîn-i Harzemşâh harbe giderken, vüzerâsı ve etbâi ona demişler:

"**'Sen muzaffer olacaksın. Cenâb-ı Hak seni galip edecek.'**

"O demiş: 'Ben Ellâh'ın emriyle, cihâd yolunda hareket etmeye vazîfedârum. Cenâb-ı Hakk'ın vazîfesine karışmam. Muzaffer etmek veyâ mağlûb etmek O'nun vazîfesidir."

"İşte o zât bu sırr-ı teslîmiyyeti anlamasıyla, hârîka bir sûrette çok def'a muzaffer olmuştur.

"Evet, insânın elindeki cüz-i ihtiyârî ile işledikleri ef'âllerinde, Cenâb-ı Hakk'a âid netâici düşünmemek gerektir. Meselâ; kardeşlerimizden bir kısım zâtlar, halkların Risâle-i Nûr'a iltihâkları, şevklerini ziyâdeleştiriyor, gayrete getiriyor. Dinlemedikleri vakit, zayıfların kuvve-i ma'neviyyeleri kırılıyor; şevkleri bir derece sönüyor. Hâlbuki, üstâd-ı mutlak, muktedâ-i küll, rehber-i ekmel olan Resûl-i Ekrem aleyhissalâtü vesselâm, وَمَا عَلَى الرَّسُولِ إِلَّا الْبَلَاغُ olan fermân-ı İlâhîyi kendine rehber-i mutlak ederek, insânların çekilmesiyle ve dinlememesiyle daha ziyâde sa'y ve gayret ve ciddiyetle tebliğ etmiş. Çünkü, **إِنَّكَ لَا تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ** **وَلَكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ** sırrıyla anlamış ki; insânlara dinlettirmek ve hidâyet vermek, Cenâb-ı Hakk'ın vazîfesidir; Cenâb-ı Hakk'ın vazîfesine karışmazdı.

Lügat: vesselâm, hareket, tecrübe, cengiz, teaddi

Birincisi, s. 130-131." data-toggle="tooltip">

"Öyleyse, işte ey kardeşlerim! Siz de, size âid olmayan vazîfeye harekâtınızı binâ etmekle karışmayınız ve Hâlık'ınıza karşı tecrübe vaz'ıyyetini almayınız." [239]

"Ubûdiyyet, emr-i îlâhîye ve rızâ-i îlâhîye bakar. Ubûdiyyetin dâîsi, emr-i îlâhî ve netîcesi, rızâ-i Hak'tır. Semerâtı ve fevâidi, uhreviyyedir. Fakat, ille-i gâiye olmamak, hem kasden istenilmemek şartıyla, dünyâya âid faydalar ve kendi kendine terettüb eden ve istenilmeyerek verilen semereler, ubûdiyyete münâfî olmaz. Belki, zayıflar için müşevvik ve müreccih hükmüne geçerler. Eğer o dünyâya âid faydalar ve menfaatler, o ubûdiyyete, o virde veyâ o zikre illet veyâ illetin bir cüz'ü olsa, o ubûdiyyeti kısmen ibtâl eder. Belki o hâsiyyetli virdi, akîm bırakır, netîce vermez.

"İşte bu sırrı anlamayanlar, meselâ yüz hâsiyyeti ve faydası bulunan Evrâd-ı Kudsiyye-i Şâh-ı Nakşibendîyi veyâ bin hâsiyyeti bulunan Cevşenü'l-Kebîr'i, o faydaların ba'zılarını maksûd-i bizzât niyyet ederek okuyorlar. O faydaları göremiyorlar ve göremeyecekler ve görmeye de hakları yoktur. Çünkü, o faydalar, o evrâdların illeti olamaz ve ondan, onlar kasden ve bizzât istenilmeyecek. Çünkü, onlar fazlî bir sûrette, o hâlis virde talebsiz terettüb eder. Onları niyyet etse, ihlâsı bir derece bozulur.

"Belki, ubûdiyyetten çıkar ve kıymetten düşer.

"Yalnız bu kadar var ki, böyle hâsiyyetli evrâdı okumak için, zayıf insânlar bir müşevvik ve müreccihe muhtâcdırlar. O faydaları düşünüp, şevke gelip, o evrâdı sırf rızâ-i îlâhî için, âhîret için okusa zarar vermez. Hem de makbûldür. Bu hikmet anlaşılmadığından, çoklar, aktâbdan ve Selef-i Sâlihîn'den mervî olan faydaları görmediklerinden şübheye düşer, hattâ inkâr da eder." [240]

Bu husústa Risâle-i Nûr'un birinci muhâtabı olan merhûm Hacı Hulûsî Bey'in, Üstâd Bediüzzamân (ra) Hazretleri'ne arz ettiği şu gelecek hissiyyât-ı ulviyyesi, en güzel nümûne-i imtisâldir:

"Şöyle düşünüyordum: Eğer yalnız adüvv-i ekber olan nefsin hîlesinden ve cin ve ins ve şeytânların mekrinden emîn olayım diye herkes başını karanlığa çekse ve kendisi kûşe-i nisyâna çekilse veyâ çekilmek istese ve Âlem-i insân ve Âlem-i İslâm mühmel kalacak, kimsenin kimseye faydası olmayacak bir zamân olsa; ben dîn kardeşlerime bu nûrlu hakikatleri iblâğ edeyim de Ellâhü Zü'l-celâl nasıl şe'n-i

Lügat: semer(e), terettüb, harekât, menfaat, semerât, tecrübe, birinc, cevşen, hikmet, âhîret, inkâr, âhire, şübhe

Metin

ÜÇÜNCÜ HATVEDE:

مَا أَصَابَكَ مِنْ حَسَنَةٍ فَمِنَ اللَّهِ وَمَا أَصَابَكَ مِنْ سَيِّئَةٍ فَمِنْ نَفْسِكَ dersini verdiği gibi, nefsin muktezası, dâimâ iyiliği

kendinden bilip fahr ve ucbe girer. Bu Hatve'de nefsinde yalnız kusuru ve nakısı ve aczi ve fakrı görüp, bütün mehâsin ve kemâlâtını, Fâtır-ı Zül'-celâl tarafından ona ihsân edilmiş ni'metler olduğunu anlayıp, fahr yerinde şükür ve temeddüh yerinde hamd etmektir.

Şerh

ulûhiyyetine yaraşursa öyle muâmele eylesin. Nefsime düşünmekten kat'-ı nazar etmeyi yine o zamânlarda çok faydalı görüyordum." [241]

Üstâd Bedüzzamân (ra) Hazretleri de Hacı Hulûsî Bey'e şu cevâbı vermiş ve kendisinin de aynı hissiyyâtta olduğunu ve bu hissiyyâtın, verâset-i nübüvvet ehlinin hissiyyât-ı ulviyyesi olduğunu ifâde etmiştir:

"Cemâate '**Sözler**'i okumak zamânında, sendeki hissiyyât-ı âliyye ve fazla inkişâf ve fedâkârâne hamîyyet-i dîniyye galeyânının sırrı şudur ki:

"Velâyet-i kübrâ olan verâset-i nübüvvetteki makâm-ı teblîğin envârı altına girdiğin içindir. O vakit sen, dellâl-ı Kur'ân Saîd'in vekîli, belki ma'nen aynı hükmüne geçtiğin içindir." [242]

(ÜÇÜNCÜ HATVEDE:

مَا أَصَابَكَ مِنْ حَسَنَةٍ فَمِنَ اللَّهِ وَمَا أَصَابَكَ مِنْ سَيِّئَةٍ فَمِنْ نَفْسِكَ) Ya'nî, "Sana tekvînen ve teklîfen iyilik, hayır, hasenât

ve kemâlâtтан her ne isâbet ederse, o Ellâh'tandır ve kötülük, seyyie ve günâhtan her ne isâbet ederse o da senin nefsindendir" [243] (dersini verdiği gibi, nefsin muktezası, dâimâ iyiliği kendinden bilip fahr) o iyiliklere sâhib çıkıp onlarla övünmeğe başlar (ve ucbe girer.) Kendini beğenir ve o iyiliklerine güvenir. (Bu Hatve'de) bu adımdaki tezkiyesi, (nefsinde yalnız kusuru ve nakısı) noksânlığı (ve aczi ve fakrı görüp, bütün mehâsin) iyilik ve hasenâtı (ve kemâlâtını, Fâtır-ı Zül'-celâl tarafından ona ihsân edilmiş ni'metler olduğunu anlayıp, fahr yerinde şükür ve temeddüh) övünmek (yerinde hamd etmektir.)

Lügat: nübüvvet, temeddüh, tezkiye, übüvvet, seyyie, sinin

Kur'ân-ı Hakîm, tekvînî ve teklîfî bütün güzelliğlerin ve iyiliklerin Ellâh'tan; bütün çirkinlik ve kötülüklerin nefisden olduğunu bildirmekle hamd ve senâ, medh ve minnetin Zât-ı Vâcibü'l-Vücûd'a hâs ve lâıyk olduğunu bildiriyor ve nev-ı beşeri bu vazîfeyi edâ etmeye da'vet ediyor. Nefis ise, iyilikleri kendine alıyor; kötülükleri Ellâh'a veriyor. Böylece fahr ve ucbe giriyor. Netîcede -Ellâh muhâfaza etsin- bu hâl, insânı küfre kadar götürebilir. Bu makâmda tezkiyesi; iyiliği Ellâh'tan bilip O'nu medh ü senâ etmesi; fenâlığı ve kusûru kendinden bilip dünyâ ve âhirette cezâyâ müstehak olmaması için ona şefkat etmesi, nefsin fir'avniyetini kırıp onu Kur'ân ve Sünnet'in hükmüne boyun eğdirmesi, böylece fahr ve ucub belâsından kurtulmasıdır. Zîrâ, fahr ve ucub hastalığına yakalananlar, dünyâda tokat olarak belâ ve musîbete giriftâr olurlar: Fir'avn, Nemrûd, Şeddâd gibi. Kabirde ve âhirette ise azâba müstehak olurlar. Fahre ve ucbe girenler, netîcede zillet ve mağlûbiyete mahkûm olurlar. Ellâh'a karşı zelîl olduklarını anlayanlar ise gâlib olurlar. Nasıl ki; Müslümânlar, Bedir savaşında zelîl olduklarını hissettiler; Ellâh da onları melâike ordusuyla te'yîd ve takviye ederek mansûr ve muzaffer eyledi; nusret ve yardımın Ellâh'tan olduğunu i'lân etti; [244] onlar da Ellâh'a hamd ü senâda bulundular. Huneyn savaşında ise, Müslümânlar, kendilerine güvendiler, kesretle iftîhâr ettiler, bu yüzden mağlûbiyete uğradılar. Kusûrlarını anladıklarında, Ellâh (cc), onlara nusreti ihsân etti. [245] Aynen öyle de, kendine güvenen, netîcede mağlûb olur. Nefsine acıyıp onu bu şekilde tezkiye eden, dünyâ ve âhirette azâb-ı îlâhîden kurtulmuş, saâdet-i ebediyyeye nâmzed olmuştur. Böyle bir insân, rızâ-i îlâhîye mazhar ve dâr-ı saâdet olan Cennet'e nâil olmak için şevk-ı bekâ ve şevk-ı likâ hissiyle vazîfe-i ubûdiyyetini hakkıyla edâ edip murâd ve maksûduna nâil olur.

Demek, "**şefkat**" esâsı, nefsin terbiyesine bakar. Kitâb ve Sünnet dâiresinde nefsi ubûdiyyete sevkeden, onu harâmlardan ve günâhlardan muhâfaza eden; ona acımış, ona şefkat etmiş demektir. Nefsine acıyan, onu ademden kurtarır. Çünkü, bütün günâhlar, fenâlıklar, şerler, kötülükler "**adem**"dir. Bütün iyilikler, güzelliğler, hayrlar "**vücûd**"dur. Çünkü, seyyiât, adem-i nisbî olan insânın irâde-i cüz'îyesinden sudûr eder. Hasenât ise, vücûd-i mutlak olan irâde-i

Lügat: kurt(a), takviye, terbiye, tezkiye, ediyye, girift, mahkûm, minnet, sünnet, zillet, âhiret, çirkin, şefkat, nisbî, vâcib, âhire, şekil

küllîyye-i ilâhiyyeye dayanır. Bütün seyyieler, Cehennem'e; bütün haseneler, Cennet'e gider. Zîrâ, Cehennem, adem olan şerleri, günâhları temizlemek için halkedilmiştir. Cennet ise, vücûd Âlemdir. İnsân, nefsini tezkiye ettiği zamân; şevk-ı bekâ, şevk-ı likâ hissiyle adem Âleminden, vücûd Âlemine yaklaşır. Muhabbetini, nihâyetsiz cemâl, kemâl ve ihsân sâhibi Zât-ı Vâcibü'l-Vücûd'a hasreder ve Dâru's-selâm olan Cennet'e iştiyâkı ziyâde olur. Müellif (ra , (şöyle buyuruyor:

"Nasıl ki Cennet bütün vücûd Âlemlerinin mahsûlâtını taşıyor ve dünyânın yetiştirdiği tohumları bâkıyâne sünbüllendiriyor, öyle de; Cehennem dahi, hadsiz dehşetli adem ve hiçlik Âlemlerinin çok elîm netîcelerini göstermek için o adem mahsûlâtlarını kavuruyor ve o dehşetli Cehennem fabrikası, sâir vazîfeleri içinde, Âlem-i vücûd kâinâtını Âlem-i adem pisliklerinden temizlettiriyor."[246]

"Nasıl ki melekler ve umûr-i hayriyyede ve vücûdiyyede istihdâm edilen zâhirî sebebler, güzellikleri görünmeyen ve bilinmeyen şeylerde kudret-i Rabbâniyyeyi kusúrdan, zulümden muhâfaza edip takdîs ve tesbîh-i ilâhîde birer vesîledirler. Aynen öyle de: Cinnî ve insî şeytânlar ve muzır maddelerin umûr-i şerriyyede ve ademîyyede isti'mâlleri dahi, yine kudret-i Sübhâniyyeyi gadirden ve haksız i'tirâzlardan ve şekvâlara hedef olmaktan kurtarmak ile takdîs ve tesbîhât-ı Rabbâniyyeye ve kâinâtındaki bütün kusúrâtın müberrâ ve münezzehiyyetine hizmet ediyorlar. Çünkü, bütün kusúrlar ademden ve kâbiliyetsizlikten ve tahrîbden ve vazîfe yapmaktan -ki birer ademdirler- ve vücûdî olmayan ademî fiillerden geliyor. Bu şeytânî ve şerli perdeler, o kusúrâta merci' olup i'tirâz ve şekvâları bi'l-istihkâk kendilerine alarak Cenâb-ı Hakk'ın takdîsine vesîle oluyorlar. Zâten şerli ve ademî ve tahrîbçi işlerde kuvvet ve iktidâr lâzım değil; az bir fil ve cüz'î bir kuvvet, belki vazîfesini yapmamak ile ba'zan büyük ademler ve bozmaklar oluyor. O şerir fâiller, muktedir zannedilirler. Hâlbuki, ademden başka hiç te'sîrleri ve cüz'î bir kesbden hâric bir kuvvetleri yoktur. Fakat, o şerler ademden geldiklerinden, o şerîrler hakikî fâildirler. Bil-istihkâk, eğer zî-şuûr ise cezâyı çekerler.

"Demek, seyyiâtta o fenâlar fâildirler; fakat haseneler ve hayırlarda ve amel-i sâlihte vücûd olmasından, o iyiler hakikî fâil ve müessir değiller. Belki, kâbildirler;

Lügat: cehennem, muhabbet, muktedir, dehş(e), fabrika, kurt(a), tezkiye, udre(t), dehşet, hadsiz, hizmet, seyyie, cinnî, dilir, vâcib

feyz-i îlâhîyi kabûl ederler ve mükâfâtları dahi surf bir fazl-ı îlâhîdir diye, Kur'ân-ı Hakîm,

مَا أَصَابَكَ مِنْ حَسَنَةٍ فَمِنَ اللَّهِ وَمَا أَصَابَكَ مِنْ سَيِّئَةٍ فَمِنْ نَفْسِكَ *fermân eder."* [247]

Hulâsa: İnsanda fahr ve ucb hissi vardır. Bu his sebebiyle insân, dünyevî ve uhrevî azâba müstehak olur. Onu bu azâbtan kurtarmak için, ona acımak lâzımdır. Ona acımak ise, onun fahr ve ucb dâmârını kesmekle olur. Bu ise, ancak iyiliği Ellâh'tan, fenâlığı nefisten bilmekle mümkündür. Nefsini bu şekilde tezkiye eden, artık kendini medh değil; zemmeder. Mehâsin ve kemâlâtı Ellâh'a verdiğiinden O'nu medh ü senâ eder. Nefsine karşı şevki kırılır. Bâkî bir Zât'a ve O'nun bâkî bir Âlemine iştîyâk duyar, bu maksad için çalışır.

Bu Hatve'de "**şefkat ve şevk**" esâsı îzâh edilmektedir. Şevk, burada muhabbet ma'nâsındadır. Çünkü, bütün iyilik ve kemâlâtı Ellâh'a vermeyen ve kendinde ve Âlemde sâdece kusûr ve kötülükler ve noksâniyyetler olduğunu bilmeyen adam, kendine ve Âleme şefkat etmez. Böyle bir adam, ölümü düşünmez ve hiçbir iyiliği Ellâh'a vermez. Böyle bir insân, acıma hissinden mahrûmdur. Şâyet acısaydı bir çâre arardı ve Ellâhu Teâlâ'ya karşı bir şevk ve iştîyâk duyardı. Onun şefkatinde ilticâ ederdi. Ellâh'a karşı iştîyâkın uyanması için iyilikleri Ellâh'tan, kötülükleri nefisinden bilmesi gerekir ki; Cennet ve haşr-i cismânîye intikâl edebilsin. O zamân Cennet'e şevk olabilir. Ölümünü düşünmeyen, hiç ölmeyecekmiş gibi yaşayan insân; bütün iyilikleri kendine ,kötülükleri de Ellâh'a verir. O zamân bu adamın, Ellâh'a karşı iştîyâkı kalmaz. Bu Âlemin zevâlini görmez; ölümü ve ölümden sonraki hayâtı düşünmez ki; kendisinde bir acıma hissi uyansın. Acısa, çâre arar. Çâre aradığı zamân, hem bâkî bir Âlemi, hem de Bâkî bir Zât'ı bulur. Kur'ân-ı Kerîm, insânın bu hâlet-i rûhiyyesinden Fecr Sûresi'nde şöyle bahseder:

فَإِنَّمَا الْإِنْسَانُ إِذَا مَرَّ ابْتِلَايُهُ رَبُّهُ فَأَكْرَمَهُ وَنَعَّمَهُ فَيَقُولُ رَبِّي أَكْرَمَنِي *"(Fakat insân) ibret almıyor. Hak Teâlâ'nın kendisini görüp bütün hâllerini bildiğini derketmiyor. Yalnız kendi menfaatini düşünüyor. (Ne zamân Rabbi, onu) o insânı (imtihân edip kendisine ikrâmda bulunsa,)* o insâna bir servet, bir ni'met, bir mevkî'

Lügat: muhabbet, dünyevî, kurt(a), menfaat, tezkiye, kündür, uhrevî, şefkat, şekil

Metin

Şu mertebede tezkiyesi **قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكَّيْهَا** sırrıyla şudur ki: Kemâlini kemâlsizlikte, kudretini aczde, gınâsını fakrda bilmektir.

Şerh

verse, **(o vakit)** o insân **(der ki: Rabbim bana ikrâm etti.)** Ben zâten buna lâyıktım ki; O da bana ikrâm etti. Bî-çâre insân düşünmez ki; o nâil olduğu ni'met, ilâhî bir lütuftur, bir hikmete mebnî kendisine ihsân buyrulmuştur. Onunla imtihân edildiğini, şükürünü yerine getirmekle mükellef olduğunu düşünmez. O ni'metle mağrûr olur." [248]

İnsân, niâm-ı ilâhiyyeye mazhar olduğu zamân, "Cenâb-ı Hak, beni seçmiş ve ben buna lâyık idim ki, bana bu kadar mal, mülk, evlâd, akıl ve zekâ verdi" der. Hâlbuki, ni'metlere mazhariyyet, bir imtihândır ki; âyet-i kerîmenin başında **إِذَا مَا ابْتَلَيْتُ رَبَّهُ** "**Rabbi kendisini imtihân ettiği zamân**" cümlesiyle bu, ifâde edilmiştir.

وَأَمَّا إِذَا مَا ابْتَلَيْتُ فَقَدَرْتُ عَلَيْهِ رِزْقَهُ فَيَقُولُ رَبِّي أَهَانَنِ **(Ammâ)** Cenâb-ı Hak, hikmeti gereği olarak **(onu)** insânı **(imtihân edip de rızkını darlaştırdığı vakit de)** o insân, bunun ne gibi bir hikmet ve faydaya dayalı olduğunu takdîr edemeyip **(der ki: Rabbim, bana ihânet etti.)** Lâyık olduğum ikrâmı kısmakla bana hakâret etti. O darlığın başka bir sebebe dayalı olduğunu düşünmeyerek, onu kendi hakkında bir ihânet, bir hakâret zanneder. Hâlbuki, böyle bir imtihânın kendisi hakkında uhrevî bir mükâfâta erişmesine vesîle olabileceğini veyâ kendisini gayr-ı meşrû' bir zevk ve safâya düşmekten korumaya sebep olacağını veyâhúd kendi kusurunun, çalışma ve gayretteki noksânlığının bir netîcesi olabileceğini hiç düşünmez." [249]

(Şu mertebede tezkiyesi) temizlenmesi, **قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكَّيْهَا** "**Nefsini temizleyen, felaha ermiş, kurtulmuştur**" [250] **(sırrıyla şudur ki: Kemâlini kemâlsizlikte, kudretini aczde, gınâsını)** zenginliğini **(fakrda bilmektir.)**

Lügat: ariyyet, mertebe, tezkiye, udre(t), hikmet, uhrevî

Bu dört hatve, birbirinin devâmı olduğu için, bir sonraki hatvenin içinde, evvelki hatvelerin ma'nâsı da mündericdir. Şöyle ki;

Nefis, kendinde ayıb ve kusûr görmediği, hep kendini müdâfaa ettiği için, "**Birinci Hatve**"de tâlib-i hakikat, evvelâ acz-i mutlak içinde olduğunu idrâk edip nefsin muhabbetinden ve kendisini takdîs ve tenzîh, nefsin tebrîe ve tezkiye etmekten vazgeçti; kendine güvenmeyi, kendini beğenmeyi terketti; bütün naks ve kusûru, ayb ve zenbi, hatâ ve günâhı kendine aldı; tevbe ve istiğfâr ile dergâh-ı İlâhiye ilticâ edip ubûdiyyet tavrını takındı. Böylece o kimse, nefsinin ma'nen hasta olduğunun farkına varmasıyla tedâvî için ilk adımını atmış oldu.

Tâlib-i hakikat, "**İkinci Hatve**"de fakr-ı mutlak içinde olduğunu idrâk edip **الْمَوْتُ حَقٌّ** "Ölüm hakır" kazıyesinin tasdîkiyle ölümün hakikatini keşfetti; nefsin fenâ ve zevâlini, asrın ölümünü ve Âlemin vefâtını müşâhede etti; hem nefsin, hizmet ve ubûdiyyette çalıştırıp bütün huzûzât ve ihtirâsattan vazgeçti; sâdece rızâ-i İlâhiyi esâs maksad yapıp ubûdiyyet dâiresine girdi. Böylece tâlib-i hakikat, "**Üçüncü Hatve**"ye hâzırlandı.

Bu "**Üçüncü Hatve**"de ise; kendi ayıbını görmeye alışan ve fânî olduğunu derkeden ve sâdece vazîfe-i hilkati olan ubûdiyyet-i İlâhiye dâiresine giren tâlib-i hakikat, kendinde ve Âlemde gördüğü bütün hayırları, kemâlât ve cemâlleri Cenâb-ı Hakk'a verip, bütün kusûrât ve şerleri de kendindeki eneye ve Âlemdeki tabîata verir. Böylelikle yalnızca Ellâhu Teâlâ'ya hamd edip, sâdece O'nu takdîs ve tenzîh etme rütbesine ulaşır.

İlk iki hatve, nefsin ve Âlemin kusûrlarını, acz ve fakrlarını görmek üzerine müessestir. Bu "**Üçüncü Hatve**" ise, kendinde ve Âlemde tezâhür eden hayır ve kemâlâtın, Cenâb-ı Hakk'a; ademiyyâtın ise, ene ve tabîata verilmesi üzerine müessestir.

Evet, nefs-i emmâre, kendini sever ve Âlemi de kendine kıyâs ederek her şeyi ma'nâ-ı ismîyle, ya'nî zâtı için sever. Kendini sevdiği için, evvelâ ayıb ve kusûrlarına karşı gözünü kapatır; kendi mâhiyyetinin acz, fakr ve kusûrâtın ibâret olduğunu unuttur. Hem kendisinin fânî olduğunu da unuttur, bâkî zanneder. Çünkü, nefis, fânî olanı sevmez. Bizzat kendini sevdiği için, fânî bir mevcûd olduğunu da düşünmek istemez. Hem kendini hür ve serbest telakkî eder, ken-

Lügat: muhabbet, serbest, tezkiye, birinc, dergâh, hizmet, tebrîe, sinin

inde bir nev'ı rubûbiyyet tasavvur eder. Abd olduğunu ve ubûdiyyetle mükellef olduğunu unuttur. Nefis, bu hilelerle kusûrâtta ve ölümden ve abd olduğundan gaflet edip kendini takdîs ettiği gibi; sâhibi olmadığı iyilikler ve kemâlâtla da övünmek ister. Cenâb-ı Hakk'ın, mahzâ lütf u keremiyle ona ihsân ettiği ni'metleri ve kemâlâtı, sanki kendi hünerinin bir neticesiymiş ve o kemâlâta müstehakmış ve onların mâlikiymiş gibi tasavvur eder. Kendinde olmayan meziyyetlerle kendini medh ü senâ eder ve şu âyet-i kerîmenin tehdidine mazhar olur:

لَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَفْرَحُونَ بِمَا آتَوْا وَيُجِبُونَ أَنَّ يُحْمَدُوا بِمَا لَمْ يَفْعَلُوا

فَلَا تَحْسَبَنَّاهُمْ بِمَقَارَةٍ مِنَ الْعَذَابِ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ

Meâli: **"Ey Habîbim! Şu kimseler ki; yaptıkları seyyiât ile ferahlanıp, yapmadıkları hasenâtla da kendilerinin medhedilmesini severler; sakın onların azâbdan kurtulacaklarını zannetme! Onlar için elem verici bir azâb vardır."** [251]

İşte **"Birinci Hatve"**de; evvelâ, nefse ayıb ve kusûrları gösterildi; kendisini takdîs etmekten men' edildi; tevbe ve istiğfâra alıştırıldı. **"İkinci Hatve"**de; râbita-i mevt dersiyle nefsin fânî olduğu isbât edilmekle nefis, vazîfe-i fitriyyesi olan ubûdiyyete sevk edildi. Bu **"Üçüncü Hatve"**de de nefsinde tezâhür eden iyilik ve kemâlâtın kendine âid olmayıp cümle kemâlât ve hasenâtın mâlikinin, Ellâh olduğu ve Ellâh tarafından ihsân edildiği isbât edildi.

Evet, bu **"Üçüncü Hatve"**de; nefsin tezkiye muâmelesi, bütün iyilik ve kemâlâtın, Cenâb-ı Hakk'ın ona ihsânı olduğunu bilip, kendinde sâdece acz, fakr, naks ve kusûru görmektir. Elbette kendini âciz, fakır, kusurlu, ölüme mahkûm, zevâle ma'rûz, fânî bir hâlde gören bir insân, kendine şefkat eder, acır. Mevcûdât-ı Âlemi de aynı vaz'ıyyette görür, onlara da acır. Şevk-ı bekâ ve şevk-ı likâ ile bu şefkat ve acıma hissi sükûnet bulur.

"Kader Risâlesi ve Şerhi" ve **"Ene Risâlesi ve Şerhi"** adlı eserlerimizde tafsilâtiyla îzâh ve isbât edildiği üzere, bütün hayırlar ve kemâlât, Cenâb-ı Hakk'ındır. İnsânın, o kemâlât ve hasenâtla ıftihâra hakkı yoktur. Bütün şerler, kusûrlar ve noksân sıfâtlar ise, insânın enâniyyetine ve Âlemin tabîatına âiddir.

Lügat: meziyyet, tasavvur, elbette, sükûnet, tezkiye, birinc, mahkûm, şefkat, sükûn

Şerh

Şu mes'elede iki cihet vardır:

Birinci Cihet: Cenâb-ı Hak, Vâcibü'l-Vücûd olduğundan, bütün hayır ve kemâlâtın mâlikidir. İnsânın enesi ve Âlemin tabîatı ise, acz, fakr ve kusúrdan ibârettir. Bu cihet, "**Ene Risâlesi ve Şerhi**" ve "**Tabîat Risâlesi ve Şerhi**" adlı eserlerimizde îzâh edildiğinden, onlara havâle edip şu kadar deriz ki:

İnsândaki ene ve Âlemdeki tabîatın mâhiyyeti "**acz, fakr, naks ve kusúr**"dan ibârettir ki; bunlar ademiyyâttır. Mevcûd-i Hakîkî olan Zât-ı Zü'l-celâl, ilm-i ezeliinde sûretleri bulunan ve mâhiyyetleri nekâis ve kusúrâtтан ibâret olan ve mevcûdât-ı ilmiyye denilen bu ademiyyât, ya'nî ene ve tabîat üzerine vücûd sıfâtı ile tecellî eder. Tecelliyyât-ı esmâ-i İlâhiyenin tezâhürü olan ef'âl-i İlâhiyye ile mâhiyyetleri nekâis ve kusúrâtтан ibâret olan insândaki ene ve kâinattaki tabîat -ta'bîri câiz ise- mezc olur. Tecelliyyât netîcesinde Vâcibü'l-Vücûd'un dışında ikinci bir vücûd olan mümkünü'l-vücûd meydâna gelir. Bu vücûd, vücûd-i İlâhî'nin aynısı değildir. Belki, o hakîkî vücûdun âyinesi, gölgesi ve cilvesidir.

Bu noktada iki mühim mes'ele karşımıza çıkıyor:

Birincisi: Mahlûkâtın vücûdunda "**hayât, ilim, irâde, kudret**" gibi sıfât ve kemâlât tezâhür ediyor. Bunlar, Ellâh'a âiddir. Çünkü, kemâlât, ancak Kâmil-i Mutlak'tan gelir. Mevcûdâtın mâhiyyetleri ise, kusúrât ve nekâisten ibârettir. İşte tecelliyyât-ı esmâ-i İlâhiyenin tezâhürü olan ef'âl-i İlâhiyye ile mâhiyyetleri nekâis ve kusúrâtтан ibâret olan ademiyyât -ta'bîri câiz ise- mezc olmuş, ikinci bir vücûd denilen "**mümkünü'l-vücûd**" meydâna gelmiştir. O ikinci vücûdda görünen cümle kemâlât, esmâ-i hüsnâya âiddir. O hâlde, mevcûdâtta görünen kemâlât, **هَمْ أَوْسَتْ** değil, **هَمْ أَرْ أَوْسَتْ** 'tur. Ya'nî, bütün kemâl sıfâtlar, O'ndandır; O değildir.

İkincisi: Ademiyyâtlar ise, kâinattaki tabîata ve insândaki eneye âiddir. Öyle ise bize kalan, sâdece ademiyyât ve noksánlıklardır. Evet, tabîat ve ene, adem-i nisbîdir. Çünkü, ilm-i İlâhîde vücûd-i ilimleri var, fakat vücûd-i háricîleri yoktur. İllet-i nâkısaları bulunduğundan hakîkî vücûdları mevcûd değildir.

Öyle ise iki çeşit vücûd vardır:

Biri: Zât-ı Akdes-i İlâhiyye'nin esmâ ve sıfâtının vücûdlarıdır ki; hakîkî vücûd

Lügat: udre(t), birinc, kâmil, nisbî, vâcib

bunlara denir ve kâinâtta görünen cümle kemâlât, onlardan gelmiştir.

Diğeri: Tecelliyyât-ı esmâ-i İlâhiyenin tezâhürü olan ef'âl-i İlâhiyye ile mâhiyyetleri nekâis ve kusûrâtta ibâret olan ademiyyâtın -ta'biri câiz ise- mezcinden meydana gelen ve gözle görülen ikinci bir vücûd daha vardır ki; işte bu vücûd, Ellâh'ın gayrisıdır. Çünkü, mahlûktur.

Demek, hakikî kemâlât, Ellâh'a mahsûstur. Bizdeki kemâlât ise, Ellâh'tandır; fakat Ellâh değildir.

Kâinâtta tezâhür eden sıfâtlarda kusûrât ve nekâisin bulunmasının sebebi; tecelliyyât-ı esmâ-i İlâhiyye'nin tezâhürü olan ef'âl-i İlâhiyye ile mâhiyyetleri nekâis ve kusûrâtta ibâret olan ademiyyâtın -ta'biri câiz ise- mezc olmasıdır. Ene ve tabîatın mâhiyyetlerinde mündemic nekâis ve kusûrât, nihâyet kemâlde olan esmâ ve sıfât-ı İlâhiyyeyi tahdîd etmekte, dolayısıyla o esmâ ve sıfâtı kemâliyle gösterememektedir.

Şu mes'eleyi, İmâm-ı Rabbânî (ks) Hazretleri de "**Mektûbât**" adlı eserinin birinci cildinin 234. mektûbunda îzâh ettiği gibi; aşağıda "**Dördüncü Hatve**"nin şerhinde **اللَّهُ نُورُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ** "**Ellâh (cc), semâvât ve Arz'ın nûrudur**" [252] âyetinin işâret ettiği bir temsîlle zihne takrîb edilmektedir.

İkinci Cihet: Bütün hayır ve kemâlâtın, Ellâh'tan ve bütün şer ve kusûrların insândan olmasının ikinci bir sebebi de şudur ki; hayırları isteyen ve icâd eden Cenâb-ı Hak'tır. Şerleri isteyen ve kesb eden ise, insândır.

"**Kader Risâlesi ve Şerhi**" adlı eserimizde îzâh edildiği üzere, insânın ihtiyârıyla işlediği hayır veya şer fiillerinde üç mes'ele vardır:

1- Muktazí (taleb eden, isteyen).

2- Cüz'î irâde-i insâniyye.

3- Halk.

Şimdi bu üç mes'elenin hayır ve şerdeki durumuna bakalım:

Önce hayır olan bir ameli ele alalım. Meselâ; Sen, **لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ** dedin. Bu kelime-i kudsiyyenin tekellümünde üç mes'ele vardır.

Lügat: tekellüm, birinc, kelime

*Birincisi: "Muktazî"*dir. Ya'nî, bu kelime-i kudsiyenin söylenmesini isteyen, rahmet-i îlâhiyyedir. Eğer Cenâb-ı Hak, rahmetiyle sana Kendisini tanıttırmasaydı veya peygamberini göndermeseydi veya sana akıl vermeseydi veya hâd rahmetiyle hava, su, güneş ve toprak denilen dört unsuru sana musahhar etmeseydi; sen bu kelimeyi söyleyemezdin. O hâlde, bu kelimenin söylenmesini isteyen ve emreden rahmet-i îlâhiye'dir.

*İkincisi: "Cüz'î irâde-i insâniyye"*dir. Ya'nî, bu kelime-i tevhîdi söylemeyi bî'l-fiil tercih eden, ya'nî rahmet-i îlâhiyenin istediği bu hayrı reddetmeyip kabûllenen, cüz'î irâde-i insâniyyedir.

Üçüncüsü: "*Halk*"dır. Ya'nî, bu fiili yaratan ise, Hâlık-ı Kadîr'dir. Evet, havayı gönderip, dili çevirerek o kelimeyi halk eden, yalnız Cenâb-ı Hakk'tır.

Demek, hayırda; muktazî ve halk, Ellâh'tandır. Cüz'î irâde, ya'nî tercih ise insândandır.

Şer olarak işlenen bir amelde; meselâ bir adamın yaptığı gıybet fiilinde ise yukarıda geçen üç mes'ele aynen cârîdir. Şöyle ki:

*Birincisi: "Muktazî"*dir. Ya'nî, bu gıybet fiilini isteyen, nefs-i insâniyyedir. Muktazî, ya'nî taleb, nefs-i insâniyyeden doğmuştur. Çünkü, Ellâh, gıybet fiilinden râzî olmaz ve kelâmında bu günâhı yasaklamıştır. O hâlde, burada muktazî, nefs-i insâniyyedir.

*İkincisi: "Cüz'î irâde-i insâniyye"*dir. Ya'nî, bu gıybet fiilini bî'l-fiil tercih eden, cüz'î irâde-i insâniyyedir. Öyle ise, mes'ûliyeti de o çeker.

Üçüncüsü: "*Halk*"dır. Ya'nî, insânın cüz'î irâdesinin sarfından sonra o fiili yaratmak ise Ellâh'a âiddir.

Demek, şerri bî'l-kuvve taleb eden, nefs-i insâniyyedir. O şerri bî'l-fiil tercih eden, irâde-i insâniyyedir. Neticede o fiili yaratan ise, kudret-i îlâhiyyedir. Çünkü, yaratmak, yalnızca Cenâb-ı Hakk'a mahsûstur. Hayrı ve şerri yaratan O'dur. Bu husûsu Cenâb-ı Hak, Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle açıklamaktadır:

وَاللَّهُ خَلَقَكُمْ وَمَا تَعْمَلُونَ "Ellâh, sizi ve bütün yaptıklarınızı yaratmıştır" [253]

Lügat: peygamber, udre(t), birinc, gönder, kelime, sinin

Ehl-i Sünnet, bu âyet-i kerîmeyi şöyle açıklamaktadır:

Âyet-i kerîmede geçen لَ mutlak olup, ma'nâ cihetiyle umûmiyyeti ifâde eder. Ya'nî, "**Elláh, hayr ve şer bütün füllerin Háluk'udur**" demektir.

Elhâsıl: Hayırlarda üç hisseden ikisi Elláh'a, bir hisse ise insâna áiddir. Ya'nî, hayırlarda "**muktazî**" ve "**halk**" Elláh'a áiddir. İnsânın ise, sâdece cüz'î irâdesi mevcûddur. Ya'nî insân, cüz'î irâdesiyle o hayrı bi'l-fiil tercîh etmekte, ya'nî rahmet-i İlâhiyyenin istediği o hayrı reddetmeyip kabûllenmektedir. Şerlerde ise üç hisseden ikisi insâna, bir hisse ise Elláh'a áiddir. Ya'nî, şerlerde "**muktazî**" (o şerri bi'l-kuvve istemek) ve "**cüz'î irâde**" (o şerri bi'l-fiil tercîh etmek) insâna áiddir. Zîrâ, rahmet-i İlâhiyye, hîçbir zamân küfre râzı olmaz, şerleri ve günâhları istemez. Bununla berâber, Cenâb-ı Hak, hayrın Hálık'ı olduğu gibi, şerrin de Hálık'ıdır.

وَلَا يَرْضَىٰ لِعِبَادِهِ الْكُفْرَ "**Elláh, kullarının küfrüne râzı olmaz**" [254] âyet-i kerîmesi ve Kur'ân-ı Kerîm'de geçen bütün yasaklar bunun delîlidir. Bu sebeble, günâh ve küfrün temeli insânın irâdesine dayanır. Günâh ve küfrü, nefs-i insâniyye bi'l-kuvve taleb eder. Cüz'î irâde-i insâniyye ise, onu bi'l-fiil tercîh edip işler. Kudret-i Rabbâniye de tecellî edip onu yaratır. Hayırlara gelince; hayrı rahmet-i İlâhiyye ister. İnsân, cüz'î irâdesiyle o hayrı bi'l-fiil tercîh eder. Ya'nî, rahmet-i İlâhiyyenin istediği o hayrı reddetmeyip kabûl eder. Kudret-i Rabbâniye de o hayrı yaratır.

Bununla berâber, hayırlardaki irâde-i insâniyye ile şerlerdeki irâde-i insâniyye arasında mühim bir fark vardır. Şöyle ki:

Hayırdaki irâde-i insâniyyeden maksad, sâdece taraf-ı İlâhîden gelen emri kabûllenmektir. Cenâb-ı Hak, "**Bu hayrı yap!**" diye emretmekte, insân da bu emri kabûl edip reddetmemektedir. Müellif (ra), hayırlardaki bu irâde-i insâniyyeyi, "**26. Söz Kader Risâlesi**"nde şu cümle ile ifâde etmiştir:

"Suâl ve cevâb, dâî ve sebeb, ikisi de Hakk'tandır. İnsân, yalnız duâ ile, îmân ile, şuûr ile, rızâ ile onlara sâhib olur."

Lügat: ehl-i sünnet, udre(t), sünnet

Şerde ise durum farklıdır. Çünkü, şerlerde cüz'î irâde, gelen emri kabûl etmeyip reddetmekte ve emr-i ilâhîye muhâlif hareket etmektedir. Bu sebeble, şerlerdeki irâde-i insâniyye, hayırlara nisbeten daha kuvvetlidir. Çünkü, şerlerde muktazî ve dâî nefsi insâniyyedir. İllet-i mecâziyye ve zâhiriyye ise, cüz'î irâde-i insâniyyedir. Buna binâen şerler, insâna âiddir ve insân, irtikâb ettiği o şerden mes'ûldür. Hayırlar ise, Cenâb-ı Hakk'a âid olduğundan, insânın hasenâtıyla iftihâra hakkı yoktur.

Evet, hayırlarda üçte iki hisse Ellâh'a, şerlerde ise üçte iki hisse insâna âid olduğu için hayırlar Ellâh'dan, şerler ise insândandır. Bu hakikat, Nisâ Sûresi'nin 79. âyet-i kerîmesinde sarâhaten şöyle ifâde edilmektedir:

مَا أَصَابَكَ مِنْ حَسَنَةٍ فَمِنَ اللَّهِ وَمَا أَصَابَكَ مِنْ سَيِّئَةٍ فَمِنْ نَفْسِكَ

"Tekvînen ve teklîfen sana hayırdan her ne isâbet etse, o Ellâh'tandır; ve sana şerden her ne isâbet etse, o da senin nefsendir."

Nitekim Müellif (ra)'ın **"Mesnevî-i Nûriyye"** adlı eserindeki; Mesnevî-i Nûriyye, Katre, Hâtîme, s. 66" data-toggle="tooltip">"Mehâsinin hep mevhûbedir; seyyiâtın meksûbedir" [255] cümlesi, bu hakikati ifâde etmektedir.

Şu tahkikâttan sonra, Üstâd Bediüzzamân (ra) Hazretleri'nin,

لَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَفْرَحُونَ بِمَا آتَوْا وَيُحِبُّونَ أَنْ يُحْمَدُوا بِمَا لَمْ يَفْعَلُوا أَفَلَا تَحْسَبَنَّهُمْ بِمَفَازَةٍ مِنَ الْعَذَابِ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ

"Ey Habîbim! Şu kimseler ki, yaptıkları seyyiât ile ferahlanıp, yapmadıkları hasenâtla da kendilerinin medhedilmesini severler. Sakın onların azâbdan kurtulacaklarını zannetme! Onlar için elem verici bir azâb vardır" [256]

âyetinden aldığı ders ile nefsini ilzâm ve iskât ettiği ve **"Nefs-i Emmâreme Bir Sille-i Te'dîb"** başlığı altındaki şu ifâdelerini dinlemek ve bizim dahi nefsimize o silleyi vurarak te'dîb etmemiz gerekir:

"Ey fahre meftûn, şöhre mübtelâ, medhe düşkün, hodbînlikte bî-hemtâ, sersem nefsim!"

Lügat: nisbeten, hareket, irtikâb, mesnevî, binâen, nisbet, şöhet, sinin, şöhre

Şerh

"Eğer binler meyve veren incirin menşei olan küçücük bir çekirdeği ve yüz salkım ona takılan üzümün siyah kurucuk çubuğu, bütün o meyveleri, o salkımları kendi hünerleri olduğu ve onlardan istifade edenler o çubuğa, o çekirdeğe medih ve hürmet etmek lâzım olduğu hak bir da'vâ ise, senin dahi sana yüklenen ni'metler için fahre, gurûra belki bir hakkın var.

"Hâlbuki sen, dâim zemme müstehaksın. Zîrâ, o çekirdek ve o çubuk gibi değilsin. Senin bir cüz-i ihtiyârın bulunmakla, o ni'metlerin kıymetlerini fahrinle tenkîs ediyorsun, gurûrunla tahrîb ediyorsun ve küfrânınla ibtâl ediyorsun ve temellükle gasb ediyorsun.

"Senin vazîfen fahr değil; şükürdür. Sana lâıyk olan şöhret değil; tevâzúdur, hacâlettir. Senin hakk ın medih değil; istiğfârdır, nedâmettir. Senin kemâlin hodbînlik değil; hüdâbînliktedir.

"Evet, sen, benim cismimde, Âlemdeki tabîata benzersin. İkiniz hayrı kabûl etmek, şerre merci' olmak için yaratılmışsınız. Ya'nî, fâil ve masdar değilsiniz; belki münfâil ve mahalsiniz. Yalnız bir te'sîriniz var. O da, hayr- ı mutlakdan gelen hayrı güzel bir sûrette kabûl etmemenizden, şerre sebep olmanızdır.

"Hem siz birer perde yaratılmışsınız, tâ güzelliği görülmeyen zâhiri çirkinlikler size isnâd edilip, Zât-ı Mukaddese-i İlâhiyenin tenzîhine vesîle olasınız. Hâlbuki, bütün bütün vazîfe-i fıtratınıza zıd bir sûret giymişsiniz. Kâbiliyyetsizliğinizden hayrı şerre kalb ettiğiniz hâlde, Hâlık'ınızla gûyâ iştirâk edersiniz! Demek, nefisperest, tabîatperest gâyet ahmak, gâyet zâlimdir.

"Hem deme ki: **'Ben mazharum. Güzele mazhar ise güzelleşir.'** Zîrâ, temessül etmediğinden, mazhar değil, memur olursun.

"Hem deme ki: **'Halk içinde ben intihâb edildim. Bu meyveler, benimle gösteriliyor. Demek, bir meziyyetim var.'** Hayır, hâşâ! Belki, herkesten evvel sana verildi; çünkü herkesten ziyâde sen müflis ve muhtâc ve müteallim olduğundan, en evvel senin eline verildi." [257]

Lügat: meziyyet, mukaddes, temessül, kaddese, teelli, çirkin, şöhret, istif, şöhre

Metin

DÖRDÜNCÜ HATVEDE: كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ dersini verdiği gibi...

Şerh

(DÖRDÜNCÜ HATVEDE: كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ *"Her şey fânîdir, yalnızca Ellâhu Teâlâ'nın Zât'ı bâkîdir" [258] dersini*

verdiği gibi...) Müellif (ra), bu hatvede ise, **"tefekkür ve şükür"** esâslarını îzâh etmektedir. Tefekkür, âmmdır, insânî îmân etmeye sevkeder. Şükür ise, İslâm'a sevkeder. Kur'ân-ı Hakîm, pek çok âyet-i kerîmesinde nev-ı beşeri tefekkür ve şükre da'vet eder. Tefekkür ile şükür arasında şöyle ince bir fark vardır:

Kâinatta her bir mevcûd, ya bir eser-i san'attır veyâ bir ni'mettir. Ta'bîr-i diğerle; kâinatta iki levha vardır. Biri: San'at levhası. Diğer: Ni'met levhasıdır. İnsân, san'at levhasına karşı tefekkür ile mukâbelede bulunup îmân ile San-i Zü'l-kemâl'i tanımakla mükelleftir. Ni'met levhasına karşı da şükür ve ubûdiyyetle mukâbele edip Mün'im-i Zü'l-cemâl'i sevmekle mükelleftir.

Bu hatveye işâret eden, كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ âyet-i kerîmesinin kısaca tahlîli:

Ehl-i Sünnet ulemâsının yanında (Kelâm İlmi'nin istilâhına göre) شَيْئًا kelimesi, **"mevcûd-i hakîkî"** kelimesinin mürâdifidir. Bu ta'rîfe göre ma'dûm, mümteni' ve emr-i i'tibârî bu ta'bîrde dâhil değildir.

Lügatte ise; شَيْئًا kelimesinden murâd, ma'lûm-i mutlakdır. Kur'ân'da, bu lügavî ma'nâ irâde edilmiştir. Ya'nî, شَيْئًا ma'lûm-i ilâhî demektir. Üstâd Bedüzzamân (ra) Hazretleri dâhil müfessirlerin ekserîsi, bu lügavî ma'nâyı kassetmiştir. Artık âyet-i kerîmeler, yerine göre îzâh edilecektir. Ba'zı yerde şâyî', ba'zı yerde meşî', ba'zı yerde her ikisi, ba'zı yerde masdar, ba'zı yerde umûr-i i'tibâriyye gibi ma'nâlarla îzâh edilecektir.

Ma'lûm-i İlâhî, ta'bîr-i diğerle ma'lûm-i mutlak dörde ayrılır:

1) Vâcibü'l-Vücûd'dur.

2) Mümkünü'l-Vücûddur.

Lügat: ehl-i sünnet, tefekkür, kelime, sünnet, dâhil, sinin, vâcib

Mümkinü'l-vücûd da kendi arasında ikiye ayrılır:

Birincisi: Ma'dûmdur. "**Ma'dûm**" ise; ilm-i ilâhîde vücûd-i ilmîsi bulunup henüz vücûd-i hâricî sâhibi olmayan, fakat sonradan kudret-i ilâhiyyenin taallukuyla vücûd-i hâricî sâhibi olacak mevcûda denilir. Ya'nî, o mevcûdun ilm-i ilâhîde madde ve sûreti yoktur. Sonradan kudret-i ilâhiyye ile madde ve sûreti yaratılıp vücûd-i hâricî sâhibi olacaktır.

İkincisi: "**Mevcûd-i hakîkî**", ta'bîr-i diğerle Vâcibü'l-vücûd li-gayrihidir. Bu da kudret-i ilâhiyyenin taallukuyla vücûd-i hâricî sâhibi olan mevcûda denir. Bu mevcûdun dört illeti, ya'nî fâil, gâye, sûret ve maddesi mevcûddur.

3) Mümteniü'l-vücûddur. Ya'nî, ne vücûd-i i'tibârîsi, ne de vücûd-i hâricîsi vardır. (Şerîk-i Bârî' gibi)

4) Emr-i i'tibârîlerdir. (Masdâr-ı sâzicler gibi)

Şâyet **كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ** âyet-i kerîmesinde geçen **شَيْءٍ** kelimesi, Ellâhu Teâlâ'ya itlak olunursa; bu durumda âyet-i kerîmede geçen istisnâ, istisnâ-i muttasıldır. Ekser ulemâ bu görüştedir. Şâyet **شَيْءٍ** kelimesi, Ellâhu Teâlâ'ya itlak olunmazsa; bu durumda âyet-i kerîmede geçen istisnâ, istisnâ-i münkatı'dır. [259]

كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ "**Her şey hâlikîr.**" Hâlik, helâk kelimesinin ism-i fâilidir. "**Helâk olan**" demektir. Ya'nî, her şey helâk olur ve fânîdir.

إِلَّا وَجْهَهُ "**Yalnız O'nun, ya'nî Ellâhu Teâlâ'nun vechi bâkîdir.**" Vecih kelimesi, lûgat i'tibâriyle "**yüz**" ma'nâsına gelmektedir. **وَجْهَهُ** "**O'nun yüzü**" demektir. Cenâb-ı Hak, sûret ve cismâniyyetten münezzeh olduğu için ve a'zâlardan mürekkebe olmadığı için, vecih kelimesinin ma'nâ-ı hakîkisinde Cenâb-ı Hak hakkında kullanılması câiz değildir. Binâenaleyh, burada vecih kelimesinin iki ma'nâ tabakası vardır:

Birincisi: Vecih kelimesi, burada "**zât**" ma'nâsında kullanılmıştır.

Lügat: binâenaleyh, taalluk, udre(t), binâen, birinc, kelime, sinin, vâcib

Arab lügatında izáfelerin değişik sûretleri vardır. Bu sûretlerden birisi, bir cüz'ün küllüne izáfesidir. Meselâ; **"insânun eli"** demek gibi. Bu izáfede elin, insândan farklı bir şey olduğuna delâlet vardır. Ya'nî, el, insân demek değildir. Belki el, insânın sâir cüz'leri gibi bir cüz'ü ve a'zâsıdır. Âyet-i kerîmede geçen **"Elláh'un vechi"** kelimesi, böyle bir izáfe değildir. Ya'nî, -hâşâ- *"Elláh'ın bir Zât'ı var; o da cüz'lerden oluşmuştur; bir cüz'ü de Elláh'ın vechidir"* demek değildir. Belki, âyetteki **وَجْهَهُ** ta'bîri, beşerin aklına tenezzülî bir üslûbdur. Elláh'ın vechi, O'nun ayn-ı zâtı olduğunu ifâde etmektedir. **"Güneş'in yüzü"** demek gibi. Nasıl ki; Güneş'in yüzü demek, Güneş'in ayn-ı zâtı demektir. Yoksa bir Güneş var, bir de onun yüzü var demek değildir. Aynen öyle de, Elláh'ın vechinden murâd; ayn-ı Zât'ı demektir. Üstâd Bediüzzamân (ra) Hazretleri, bu hakíkati şöyle ifâde etmiştir:

وَجْهَهُ ta'bîri, *Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyân'ın tenezzülî üslûblarından bir üslûbdur. Şu üslûb, nûrâniyyet üzerine binâ edilmiştir. Meselâ; Güneş gibi. Nasıl Güneş'in zâtı, onun aynı zamânda yüzüdür; öyle de, yüzü de ayn-ı zâtıdır."* [260]

İşte âyet-i kerîmede geçen **"Elláh'un vechi"** ifâdesi de bu tarzda bir izáfe olup, **"Elláh'un Zât'ı"** ma'nâsına gelmektedir. Kur'ân'ın, Zât-ı Akdes'i şu tarz bir üslûbla ifâde etmesi; Kur'ân'ın, beşerin aklına tenezzül etmesinden dolayıdır. Ya'nî, şu ifâde bir temsildir ki; Cenâb-ı Hakk'ın cisim ve cismânî olmadığını, belki maddeden mücerred ve nûrânî olduğunu bir temsîl ile akla yaklaştırmaktadır. Çünkü, nûrânî bir şeyin yüzü, yine ancak kendi zâtı olabilir. Bu takdîre göre, âyetin ma'nâsı; **"Her şey fânîdir. Ancak Elláhu Teâlâ'nın Zât'ı bâkîdir"** demektir.

İkincisi: Âyet-i kerîmede geçen **وَجْهَهُ** kelimesi; **"cîhet, taraf"** ma'nâsındadır. Bu takdîre göre, âyetin ma'nâsı: **"Her şey kendine bakan yüzde fânîdir; ancak eşyânın Elláh'a ve esmâ-i ilâhiyyeye bakan yüzü ve cîheti bâkîdir."** Ya'nî, **"Her şey, ma'nâ-yı ismiyle, nefesine bakan yüzünde fânîdir. Fakat, ma'nâ-ı harfiyle, Elláh'a bakan yüzleri bâkîdir"** demektir. Müellif (ra) da bu eserinde bu ma'nâyı tercih etmiştir.

İşte bu iki takdîre göre düşünüldüğünde, âyet-i kerîme, şu dersi vermektedir:

Lügat: tenezzül, kelime, cisim

Her şey, fânîdir. Bâkî olan ancak Zât-ı Vâcibü'l-Vücûd'dur. Hem mâdem Ellâh bâkîdir ve O'nun esmâsı da bâkîdir. O hâlde, esmâ-i İlâhiyyeye âyinedârlik yapan şu mevcûdâtın, Ellâh'ın esmâsına ve dâr-ı bekâya bakan yüzleri de bâkîdir. Üstâd Bediüzzamân (ra) Hazretleri şöyle demiştir:

"Dünyânın ve eşyânın üç tâne yüzü var:

"Birinci yüzü: Esmâ-i İlâhiyyeye bakar, onların aynalarıdır. Bu yüze zevâl ve fîrâk ve adem giremez; belki tâzelenmek ve teceddüd var.

"İkinci yüzü: Âhirete bakar, Âlem-i bekâya nazar eder, onun tarlası hükmündedir. Bu yüzde, bâkî semereler ve meyveler yetiştirmek var; bekâya hizmet eder, fânî şeyleri bâkî hükmüne getirir. Bu yüzde dahi mevt ve zevâl değil, belki hayât ve bekâ cilveleri var.

"Üçüncü yüzü: Fânîlere, ya'nî bizlere bakar ki; fânîlerin ve ehl-i hevesâtın ma'sûkası ve ehl-i şuûrun ticâretgâhı ve vazîfedârların meydân-ı imtihanlarıdır." [261]

Bu âyet-i kerîmenin ma'nâsının âhirete, Cennet ve Cehennem'e şümûlü noktasında ulemâ-i İslâm ihtilâf etmişlerdir. Müellif (ra), **"Mektûbât"** adlı eserinde bu ihtilâfı şöyle îzâh etmiştir:

"Altıncı suâlinizin meâlî: كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ Bu âyetin âhirete, Cennet'e, Cehennem'e ve ehillerine şümûlü var mı, yok mu?

"Elcevâb: Şu mesele, pek çok ehl-i tahkîk ve ehl-i keşif ve ehl-i velâyetin medâr-ı bahsi olmuş. Şu meselede söz onlarındır. Hem de şu âyetin çok genişliği ve çok merâtibi var. Ehl-i tahkîkın bir kısm-ı ekseri demişler ki: Âlem-i Bekâya şümûlü yok. Diğer kısmı ise: Ânî olarak onlar da az bir zamânda, bir nev'î helâkete mazhar olurlar. O kadar az bir zamânda oluyor ki, fenâya gidip gelmiş hissetmeyecekler. Ammâ, ba'zı müfrit fikirli ehl-i keşfin hükmettikleri fenâ-i mutlak ise, hakikat değildir. Çünkü, Zât-ı Akdes-i İlâhî mâdem sermedî ve dâimîdir; elbette sıfâtı ve esmâsı dahi sermedî ve dâimîdirler. Mâdem sıfâtı ve esmâsı dâimî ve sermedîdirler; elbette onların âyîneleri ve cilveleri ve nakışları ve mazharları olan Âlem-i Bekâdaki bâkıyyât ve ehl-i bekâ, fenâ-i mutlaka bi'z-zarûre gidemez.

"Kur'ân-ı Hakîm'in feyzinden şimdilik iki nokta hâtıra gelmiş, icmâlen yazacağız:

Lügat: ehl-i keşf, cehennem, semer(e), teceddüd, elbette, sermedî, birinc, ehille, ekseri, hizmet, âhiret, vâcib, âhire

"Birincisi: Cenâb-ı Hak öyle bir Kadîr-i Mutlak'tır ki; adem ve vücûd, kudretine ve irâdesine nisbeten iki menzil gibi, gâyet kolay bir súrette oraya gönderir ve getirir. İsterse bir günde, isterse bir ânda oradan çevirir. Hem adem-i mutlak zâten yoktur, çünkü bir ilm-i muhît var. Hem dâire-i ilm-i İlâhînin hârici yok ki, birşey ona atılsın. Dâire-i ilim içinde bulunan adem ise, adem-i hâricîdir ve vücûd-i ilmîye perde olmuş bir unvândır. Hattâ, bu mevcûdât-ı ilmiyyeye ba'zı ehl-i tahkîk 'a'yân-ı sâbite' ta'bîr etmişler. Öyle ise, fenâya gitmek, muvakkaten hâricî libâsını çıkarıp, vücûd-i ma'nevîye ve ilmîye girmektir. Ya'nî, hêlik ve fânî olanlar vücûd-i hâricîyi bırakıp, mâhiyyetleri bir vücûd-i ma'nevî giyer, dâire-i kudretten çıkıp dâire-i ilme girer.

"İkincisi: Çok '**Sözler**'de îzâh ettiğimiz gibi: Herşey, ma'nâ-i ismîyle ve kendine bakan vecihte hîçtir. Kendi zâtında müstakil ve bi-zâtihî sâbit bir vücûdu yok. Ve yalnız kendi başıyla kâim bir hakikatı yok. Fakat, Cenâb-ı Hakk'a bakan vecihte ise, ya'nî ma'nâ-i harfîyle olsa, hîç değıl. Çünkü, onda cilvesi görünen esmâ-i bâkıyye var. Ma'dûm değıl; çünkü sermedî bir vücûdun gölgesini taşıyor. Hakikatı vardır, sâbittir, hem yüksektir. Çünkü, mazhar olduğı bâkî bir ismin sâbit bir nev'ı gölgesidir. Hem **كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ** insânın elini mâsivâdan kesmek için bir kılınçtır ki; o da Cenâb-ı Hakk'ın hesâbına olmayan fânî dünyâda, fânî şeylere karşı alâkaları kesmek için, hükmü dünyâdaki fânîyyâta bakar. Demek, Ellâh hesâbına olsa, ma'nâ-i harfîyle olsa, li-vechillâh olsa; mâsivâyâ girmez ki,

كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ kılncıyla başı kesilsin.

"El-hâsıl: Eğer Ellâh için olsa ,Ellâh'ı bulsa; gayr kalmaz ki, başı kesilsin. Eğer Ellâh'ı bulmazsa ve hesâbıyla bakmazsa, herşey gayrdır. **كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ** kılncını isti'mâl etmeli, perdeyi yırtmalı, tâ O'nu bulmalı!.." [262]

Mezkûr âyet-i kerîmenin, mezkûr iki ma'nâ tabakasından dolayı, bu âyetin meâlini ifâde için iki def'a **يَا بَاقِي أَنْتَ الْبَاقِي** denilmiştir. Birinci ve ikinci cümlelerin arasındaki farkı ve münâsebeti, Üstâd Bediüzzamân (ra) Hazretleri şöyle beyân etmiştir

Lügat: nisbeten, sermedî, udre(t), birinc, bit(e), gönder, menzil, mezkûr, nisbet

"Mahbûb-i Bâkî'ye hasr-ı muhabbeti ifâde eden **يَا بَاقِي أَنْتَ الْبَاقِي** olan birinci cümlesi, **'Bâkî-i Hakîkî yalnız Sensin. Mâsivâ fânîdir. Fânî olan, elbette bâkî bir muhabbete ve ezeli ve ebedî bir aşka ve ebed için yaratılan bir kalbin alâkasına medâr olamaz'** ma'nâsını ifâde ediyor. **'Mâdem o hadsiz mahbûbât fânîdürler, beni bırakıp gidiyorlar. Onlar beni bırakmadan evvel ben onları **يَا بَاقِي أَنْتَ الْبَاقِي** demekle bırakıyorum. Yalnız Sen bâkîsin ve Senin ibkân ile mevcûdât bekâ bulabildiğini bilip i'tikâd ederim. Öyleyse, Senin muhabbetinle onlar sevilir. Yoksa, alâka-i kalbe lâyük değüller'** demektir.

"İşte bu hâlette kalb, hadsiz mahbûbâtından vazgeçiyor. Hüsün ve cemâlleri üstünde fânîlik damgasını görür, alâka-i kalbi keser. Eğer kesmezse, mahbûbları adedince ma'nevî cerîhalar oluyor.

"İkinci cümle olan **يَا بَاقِي أَنْتَ الْبَاقِي** o hadsiz cerîhalara hem merhem, hem tiryâk oluyor. Ya'nî: **'Yâ Bâkî, mâdem Sen bâkîsin, yeter. Her şeye bedelsin. Mâdem Sen varsın, her şey var.'** [263]

İşte, **كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ** âyet-i kerîmesinin ifâde ettiği iki ma'nâ tabakası anlaşıldığında görülecektir ki; bu âyet-i kerîme, **"tefekkür ve şükür"** esâslarına işâret etmektedir. Çünkü, birinci ma'nâ tabakasına göre; her şeyin fânî, yalnız Ellâh'ın Zât'ının bâkî olduğunu derk etmek, tefekkürün ana esâsıdır. Daha evvel de izâh ettiğimiz üzere, kâinâtın zevâl ve fenâsını görmeyen, ekseriyyetle Kur'ânî tefekkürü yapamaz, tabîat bataklığına saplanır ve dalâlete düşer.

Tâlib-i hakikat, İbrâhîm (as) gibi evvelâ âlemin mevt ve fenâsını, zevâl ve firâkını görür; başta Güneş, Ay, yıldızlar, gece, gündüz olmak üzere bütün mevcûdâtın ufûle meylettiklerini müşâhede eder; daha sonra zevâl ve fenâyâ mahkûm olan şu mevcûdât üzerinde tefekkür eder. [264] **"Kâinât ve insân nedir, nereden gelmiş, nereye gidiyor ve vazîfesi nedir?"** suâllerine cevâb bulmaya çalışır ve ilm-i hikmeti elde edip Hakîm ismine vâsıl olur.

Lügat: muhabbet, tefekkür, elbette, seriyye, birinc, ekseri, hadsiz, hikmet, mahkûm, seriyy, sinin

Metin

nefis kendini serbest ve müstakil ve bizzât mevcûd bilir.

Şerh

Hem ikinci ma'nâ tabakasına göre; her şeyde, Bâkî olan Cenâb-ı Hakk'a bakan ciheti görmek; her şeyi, O'nun esmâsının birer âyinesi ve O'nun san'at ve nîmeti olduğunu bilmek ve görmek, "**tefek্কür ve şükür**"dür. Evet, her şeyde Cenâb-ı Hakk'a bakan cihete nazar eden insân, her şeyde iki ma'nâ görür:

Birincisi: Her şey, Sâni'-ı Zül'-celâl'in eser-i san'atıdır. Bu cihette Sâni'-ı Zül'-celâl, tecelliyyât-ı esmâsını göstermekte ve Kendisini bin bir isim ve sıfâtiyle tanıttırmaktadır. Buna mukâbil tâlib-i hakikat, âsâr üzerinde tefekkürle o Sâni'ı, esmâsı ile tanıyıp, yakînî bir îmân ile mukâbele eder.

İkincisi: Her şey, o Sâni'in aynı zamânda bir nîmeti ve rahmetinin bir iltifâtıdır. O hediye-i rahmetiyle Kendini zî-suûrlara sevdirmek istiyor. O da şükür ile, ya'nî amel-i sâlih ile mukâbele eder ve kendini, Rahmân-ı Zül'-cemâl'e sevdirebilir. Müellif (ra, ("Sözler" adlı eserinde bu iki esâsı şöyle beyân buyurmuştur:

"Ey nâdân nefsim! Bil ki: Çendân dünyâ ve mevcûdât fânîdir. Fakat, her fânî şeyde, bâkiye îsâl eden iki yol bulabilirsin ve cân-ı cânân olan Mahbûb-i Lâyezâl'in tecellî-i cemâlinden iki lem'ayı, iki sırrı görebilirsin. An şart ki: Sûret-i fâniyyeden ve kendinden geçebilirsen...

"Evet, nîmet içinde in'âm görünür; Rahmân'ın iltifâtı hissedilir. Nîmetten in'âma geçsen, Mün'im'i bulursun. Hem her eser-i Samedânî, bir mektûb gibi, bir Sâni'-ı Zül'-celâl'in esmâsını bildirir. Nakıştan ma'nâyâ geçsen, esmâ yoluyla Müsemâyı bulursun. Mâdem şu masnûât-ı fâniyyenin mağzını, içini bulabilirsin; onu elde et. Ma'nâsız kabuğunu, kısrını, acımadan fenâ seyline atabilirsin.

"Evet, masnûâtta hiçbir eser yok ki, çok ma'nâlı bir lafz-ı mücessem olmasın, Sâni'-ı Zül'-celâl'in çok esmâsını okutturmasın. Mâdem şu masnûât, elfâzdır, kelimât-ı kudrettir; ma'nâlarını oku, kalbine koy. Ma'nâsız kalan elfâzı, bilâpervâ zevâlin havâsına at. Arkalarından alâkadârâne bakıp meşgûl olma." [265]

Mâhiyyeti acz, fakr, naks ve kusûrdan ibâret olduğu; müstakil bir vücûdu olmadığı hâlde, **(nefis, kendini serbest ve müstakil ve bizzât mevcûd bilir.)**Ya'nî, nefis, kendisinin, Cenâb-ı Hakk'ın mahlûku olduğunu düşünmüyor.

Lügat: tefekkür, serbest, udre(t), birinc, ediyye, hediye, dilir, sinin

Metin

Ondan, bir nev'i terbiye edip idaresi ve egemenliği altında bulundurması" text="Allah'ın herbir varlığa yaratılış gayelerine ulaşmaları için muhtaç olduğu şeyleri vermesi, onları terbiye edip idaresi ve egemenliği altında bulundurması" data-hasqtip="6673" aria-describedby="qtip-6673" id="ktp1_643_k7" style="font-family: "Segoe UI"; font-size: 14px;">rubûbiyyet da'vâ eder; ma'buduna karşı adâvetkârâne bir isyânı taşır.

Şerh

Kendini müstakil bir vücûd sâhibi tasavvur ediyor. Zât-ı Vâcibü'l-Vücûd'un vücûd sıfâtın a âyine olduğunu, hakikî bir vücûdu bulunmadığını, acz, fakr, naks ve kusûrdan ibâret olduğunu kabûl etmiyor. Esmâ ve sıfât-ı İlâhiyenin malı olan mehâsin ve kemâlâtı gasbediyor. Böylece şirke giriyor. **(Ondan, bir nev'ı rubûbiyyet da'vâ eder.)** Ya'nî, kendisinin idâre ve tedbîrini, yine kendisinin yaptığını iddiâ eder. Rahmet-i İlâhiyenin, onu hadsiz ni'metlerle terbiye ettiğinden ve kudret-i İlâhiyye ile vücûda geldiğinden ve vücûd sahasında durmasının da yine kudret-i İlâhiyye ile olduğundan gaflet eder. Sanki bu vücûd onunmuş gibi vücûduna sâhib çıkar. Ardından, *"Bu vücûd benimdir ve bu vücûdun terbiyesi bana âiddir. İstedğim gibi yerim, içerim, gezerim"* der. **(Ma'bûd'una)** onu halk eden ve rızıklarla terbiye eden ve Kâmil-i Mutlak ve Vâcibü'l-Vücûd olan İlâhına **(karşı adâvetkârâne)** düşmâncasına **(bir isyânı taşır.)** O'nun emirlerine itâat etmeyerek isyân eder.

Evet, nefis-i emmâre, vücûdunun, hayâtının ve bekâsının kudret-i Rabbâniyye ile halk edildiğinden ve rahmet ve inâyet-i İlâhiyye ile terbiye edildiğinden gaflet edince, kendini kendine mâlik tevehhüm eder. Ya'nî, *"Bu vücûd, bu a'zâ ve cihâzât benimdir ve onların tedbîr ve idâresini de ben görürüm. Mâdem bu vücûd benimdir. O hâlde, nasıl istersem öyle kullanırım; istediğimi yapabilirim"* der. Bu tasavvur ve tevehhümle, Ma'bûd'unun emânet ve uhdesinden kendini çıkarır. Kulluktan çıkan bu nefis, kendinde bir rubûbiyyet tevehhüm eder ve Cenâb-ı Hakk'ın emir ve yasaklarına şiddetle muhâlefet eder. Elbette kendisini müstakil, serbest ve bizzât mevcûd bilen ve kendisini, bir nev'ı rab tevehhüm eden ve Cenâb-ı Hakk'a karşı, *"Ben benim, Sen Sensin"* diyerek rubûbiyyet-i İlâhiyyeyi tanımayan bir nefis, o rubûbiyyete karşı isyân bayrağını açar ve hâin bir bâğî olarak Ma'bûd'una karşı düşmân vaz'ıyeti alır. Hattâ, nihâyette, **مَنْ يُخَيِّ الْعِظَامَ وَهِيَ رَمِيمٌ** **"Çürümüş kemikleri kim ihyâ edecek?"** [266] diyerek kudret-i İlâhiyyeye acz ile meydân okur.

Lügat: tasavvur, tevehhüm, elbette, serbest, terbiye, udre(t), hadsiz, şiddet, kâmil, sinin, vâcib

Metin

İşte, gelecek şu hakîkati derk etmekle ondan kurtulur. Hakîkat şöyledir ki: Her şey, nefsinde ma'nâ-i ismiyle fânîdir, mefkúddur, hâdistir, ma'dúmdur.

Şerh

İşte bütün günâhlar, dalâletler ve küfürler, nefsin şu serkeş ve Ma'bûd'unu tanımaz tavrından kaynaklanmaktadır. Hattâ, nev-ı beşerin, "Biz, kendi kendimizi idâre ederiz" düşüncesinden tezâhür eden lâiklik ve diğer bütün beşerî sistemler de nefsin, şu âsî ve düşmânca hâletinden doğmuştur.

(İşte,) insân (gelecek şu hakîkati derk etmekle ondan kurtulur. Hakîkat şöyledir ki: Her şey, nefsinde ma'nâ-i ismiyle) kendine bakan cihetle (fânîdir, mefkúddur,) kaybolup gidicidir, (hâdistir,) sonradan vücûda gelmiştir, (ma'dúmdur.) Vücûd-i ilmîsi var, vücûd-i hâricîsi yoktur.

Risâle-i Nûr'da çokça isti'mâl edilen ma'nâ-i ismî ve ma'nâ-i harfî ta'bîrlerinin hakîkati, daha evvel tefekkür bahsinde izâh edilmişti.

Evet, nasıl ki, Nahiv İlmi'ne göre "**isim**", kendinde bir ma'nâya delâlet eden kelimeye denir. "**Harf**" ise, kendinde bir ma'nâ olmayan, fakat başkasının ma'nâsına delâlet eden lafızlardır. Meselâ; **سِرْتُ مِنَ الْبَصْرَةِ إِلَى الْكُوفَةِ** "Basra'dan Kûfe'ye gittim" cümlesinde geçen **الْبَصْرَةِ** ve **الْكُوفَةِ** kelimeleri, isimdir. Zîrâ, kendi nefislerinde bir ma'nâya delâlet eder. **مِنْ** ve **إِلَى** kelimeleri ise, harftir. Zîrâ, kendi nefislerinde bir ma'nâya delâlet etmez. Öyle de, insân ve bütün mahlûkât, birer harf gibidirler. Nefisleri cihetiyle bizzât kendilerinde bir ma'nâ ve kıymet bulunmamakla berâber, onların vaz'ıyyet ve teşkillerin üzerinde, Sâni'-ı Zü'l-celâl'in isimlerinin tecellîleri görünmektedir. Ya'nî, mevcûdât birer harftir; kendilerinde bir ma'nâ yoktur. Fakat, Sâni'-ı Zü'l-celâl'in esmâsına delâlet ettikleri cihetle bir ma'nâ ve kıymet kazanırlar. Eğer birer harf olan mevcûdâta, isim gibi nazar edilse, kendilerinde hiçbir ma'nâ bulunmaz. İşte, sâir mevcûdât gibi insân dahi bir harftir. Eğer ona isim gibi nazar edilse, ya'nî nefis cihetiyle müstakil olarak bakılsa görülür ki; ma'nâ-i ismiyle fânîdir, mefkúddur, hâdistir ve ma'dúmdur. Ya'nî, sonradan vücûda gelmiş ve bir ân görülüp işitilen, fakat daha sonra der-akab kaybolan, ma'nâsız, fâidesiz, kıymetsiz ve semeresiz bir hayâtın netîcesinde fenâ ve ademe atılan bir şeydir.

Metinde geçen "**ma'dûm**" kelimesi; ilm-i İlâhîde vücûd-i ilmîsi bulunup he-

Lügat: der-akab, semer(e), tefekkür, beşerî, kelime, serkeş, sistem, fâide, hâdis

Metin

Fakat ma'nâ-i harfiyle ve Sâni-ı Zü'l-celâl'in esmâsına âyinedârlık cihetiyle ve vazifedârlık i'tibârıyla şâhiddir, meşhûddur, vâciddir,

Şerh

nüz vücûd-i hâricî sâhibi olmayan, fakat sonradan kudret-i İlâhiyyenin taallukuyla vücûd-i hâricî sâhibi olacak olan mevcûda denir. Ya'nî, o mevcûdun ilm-i İlâhîde madde ve sûreti yoktur. Sonradan kudret-i İlâhiyye ile madde ve sûreti yaratılıp vücûd-i hâricî sâhibi olacaktır.

Mevcûdât-ı Âlem yaratılmadan evvel ilm-i İlâhîde mevcûd idi. Ancak ilm-i İlâhîdeki mevcûdâtın vücûd-i ilmîleri vardı, vücûd-i hâricîleri yoktu. Bunlara "**mevcûdât-ı ilmiyye**" denir. O mevcûdâtın vücûdu, bizim ilmimizdeki, zihnimizdeki, hâfizamızdaki mevcûdâtın vücûdu gibi cansız değildir. İlm-i İlâhî, sâir sıfât-ı İlâhiyyeyi iktizâ ettiğinden, mevcûdât-ı ilmiyyenin kendilerine mahsûs bir hayât ve bir kudrete mazhariyetleri vardır. Bundan dolayı o mevcûdâta mutlak adem denilmez.

İllet-i tâmmesi, ya'nî "**fâil, gâye, madde ve sûret**"i bulunan şeye "**mahlûk**" veya "**mevcûd-i hâricî**" denir: Mevcûdât-ı Âlem gibi. İllet-i tâmmesi bulunmayan nesnelere "**mec'ûl-i İlâhî**", "**ma'lûm-i İlâhî**", "**emr-i i'tibârî**", "**emr-i nisbî**" denilir. Bunlar, kudret-i İlâhiyye'nin bi'l-fiil taalluk etmediği, fakat edebileceği nesnelerdir. Bunlara Ellâh'ın ilmi taalluk ettiği, ya'nî ilmî vücûdları olduğu hâlde kudret-i İlâhiyye bi'l-fiil taalluk etmemiştir. Çünkü, kudret-i İlâhiyye, bi'l-fiil taalluk ettiği şeylere madde ve sûret verir. Maddesi ve sûreti olmayan bir şeye ise, kudretin bi'l-kuvve taalluku vardır; fakat bi'l-fiil taalluku yoktur. Ya'nî, kudret ona taalluk edebilir, fakat henüz taalluk etmediğinden o şey, vücûd-i hâricî giymemiştir. Eğer kudret-i İlâhiyye ona bi'l-fiil taalluk etse, onun madde ve sûretini yaratır ve buna, "**Vâcibü'l-vücûdu li gayrihi**" denilir.

(Fakat, ma'nâ-i harfiyle) ya'nî, esmâ-i İlâhiyyeye delâlet eden bir harf gibi nazar edildiğinde **(ve Sâni-ı Zü'l-celâl'in esmâsına âyinedârlık cihetiyle)** tefekkür vâsıtasıyla îmân dâiresine girmesi hasebiyle **(ve vazifedârlık i'tibârıyla)** şükür ve ibâdet vazifesini edâ etmesi cihetiyle **(şâhiddir,)** şehâdet eden ve görendir **(meşhûddur,)** müşâhede edilendir, ya'nî kendinde esmâ-i İlâhiyyeyi göstermekle evvelen ve bizzât Sâni'-ı Zü'l-celâl'in, sonra bütün zî-şuurun müşâhede ettiği bir âyinedir; **(vâciddir,)** kendine mahsûs bir vücûdu vardır. Ancak o vücûd, hakîkî, serbest ve müstakil değildir; ânzî bir vücûddur. İnsân, bâkî bir hakikati olan ve bu cihetle mühim bir kıymeti bulunan bir varlıktır. Evet, insân,

Lügat: emr-i nisbî, vazifedâr, tefekkür, ariyyet, evvelen, serbest, taalluk, udre(t), vazife, nisbî, vâcib

Metin

Mevcûddur.

Şerh

Cenâb-ı Hakk'ın mahlûku olduğu ve O'nun bin bir isminin âyinesi bulunduğu cihetle bâkî bir hakîkati vardır, (**mevcûddur.**) Kudret-i İlâhiyye ile vücûd verilmiş ve bekâya mazhar edilmiş bir mahlûktur.

İnsân, î mân nî'meti sâyesinde kendini ve bütün mevcûdâtı, esmâ-i İlâhiyyeye âyine görür .Esmâ ve sıfât-ı İlâhiyyenin hakîkî vücûdları var olduğunu bilen ve o esmâya âyinedârlık eden bir insân, hadsiz bir nûr-i vücûdu bulur ve kazanır.

Şükür ve ibâdet, evâmîr-i İlâhiyyeye imtisâl, nevâhî-i İlâhiyyeden ictinâb etmekle tahakkuk eder. Kitâb ve Sünnet'te geçen bütün emirler ve nehiyeler, Vâcibü'l-Vücûd'a dayandığı için vücûddirler. Kezâ, bütün tekvînî kânûnlar da Vâcibü'l-Vücûd'dan geldiği için vücûddirler. Bütün şerhler ve günâhlar, irâde-i insâniyyeye dayandığı için ademidirler. Dolayısıyla, evâmîr-i İlâhiyyeye imtisâl eden ve nevâhî-i İlâhiyyeden ictinâb eden bir kimse Vâcibü'l-Vücûd'a yaklaşmakla hadsiz bir vücûd kazanır ve saâdet-i ebediyyeye nâmzed olur. Ubûdiyyet vazifesini terkeden de adem olan irâdesine dayanır ve ademiyyâtı (şer ve günâhları) netîce verir, ademleri kavuran Cehennem'e kendini müstehak eder.

Hulâsa: İnsân, ademiyyât i'tibârıyla "**şâhid**"dir; vücûd-i İlâhî'nin tecellîsine mazhar olması hasebiyle de "**meşhûd**"dur. Kezâ, ademiyyât i'tibârıyla "**vâcid**"dir; vücûd-i İlâhî'nin tecellîsine mazhar olması hasebiyle de "**mevcûd**"dur.

كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ cümlesi, her şeyin ma'nâ-i ismîyle fânî, mefkûd, hâdis ve ma'dûm olduğunu i'lân ediyor. اِلَّا وَجْهَهُ ifâdesi ise, her şeyin ma'nâ-i harfîyle şâhid, meşhûd, vâcid ve mevcûd olduğunu bildiriyor.

Müellif (ra), ma'nâ-i harfîyle hayât-ı insâniyyenin mâhiyyetini, şu vecîz cümle ile ifâde etmiştir:

"*Senin hayâtının sûreti ve tarz-ı vazîfesi şudur ki: Hayâtın bir kelime-i mektûbedir. Kalem-i kudretle yazılmış hikmetnümâ bir sözdür. Görünüp ve işitilip Esmâ-i Hüsnâ'ya delâlet eder.*" [267]

Evet, başta insân olmak üzere bütün mevcûdâtın, kendilerinde tezâhür eden

Lügat: cehennem, tahakkuk, udre(t), ediyye, hadsiz, hikmet, kelime, sünnet, hâdis, vâcib

san'at-ı Rabbâniyye cihetinde bir kıymetleri vardır. Maddeleri cihetiyle pek kıymetleri yoktur. Çünkü, maddeleri ve nefse bakan cihetleri fânîdir. Müellif (ra), bu hakikati şöyle beyân etmiştir:

"İnsân, nûr-i îmân ile âlâ-yı illiyyîne çıkar, Cennet'e lâıık bir kıymet alır. Ve zulmet-i küfür ile esfel-i sâfilîne düşer, Cehennem'e ehil olacak bir vaz'ıyyete girer. Çünkü îmân, insânı Sâni-ı Zül-celâl'ine nisbet ediyor. İmân bir intisâbdır. Öyleyse, insân, îmân ile insânda tezâhür eden san'at-ı İlâhiye ve nukûş-ı esmâ-i Rabbâniyye i'tibârıyla bir kıymet alır. Küfür, o nisbeti kat' eder. O kat'dan, san'at-ı Rabbâniyye gizlenir. Kıymeti dahi yalnız madde i'tibârıyla olur. Madde ise, hem fâniyye, hem zâile, hem muvakkat bir hayât-ı hayvânî olduğından, kıymeti hiç hükmündedir.

"Bu sırrı bir temsille beyân edeceğız. Meselâ, insânların san'atları içinde, nasıl ki maddenin kıymetiyle san'atın kıymeti ayrı ayırdır. Ba'zan müsâvî, ba'zan madde daha kıymetdâr; ba'zan oluyor ki, beş kuruşluk demir gibi bir maddede beş liralık bir san'at bulunuyor. Belki, ba'zan, antika olan bir san'at bir milyon kıymeti aldığı hâlde, maddesi beş kuruşa da değmiyor. İşte, öyle antika bir san'at, antikacıların çarşısına gidilse, hârîka-pîşe ve pek eski, hünerver san'atkârına nisbet ederek, o san'atkârı yâd etmekle ve o san'atla teşhîr edilse, bir milyon fiyatla satılır. Eğer kaba demirciler çarşısına gidilse, beş kuruşluk bir demir pahasına alınabilir.

"İşte, insân, Cenâb-ı Hakk'ın böyle antika bir san'atıdır. Ve en nâzik ve nâzenîn bir mu'cize-i kudretidir ki, insânı bütün esmâsının cilvesine mazhar ve nakışlarına medâr ve kâinâta bir misâl-i musaggar sûretinde yaratmıştır.

"Eğer nûr-i îmân, içine girse, üstündeki bütün ma'nidâr nakışlar, o ışııkla okunur. O mü'min, şuûrla okur ve o intisâbla okutur. Ya'nî, 'Sâni-ı Zül-celâl'in masnûuyum, mahlûkuyum, rahmet ve keremine mazharım' gibi ma'nâlarla, insândaki san'at-ı Rabbâniyye tezâhür eder. Demek, Sâni'ine intisâbdan ibâret olan îmân, insândaki bütün âsâr-ı san'atı izhâr eder. İnsânın kıymeti, o san'at-ı Rabbâniyyeye göre olur ve âyîne-i Samedâniyye i'tibârıyladır. O hâlde, şu ehemmiyetsiz olan insân, şu i'tibârla bütün mahlûkât üstünde bir muhâtab-ı İlâhî ve Cennet'e lâıık bir misâfir-i Rabbânî olur.

"Eğer kat-ı intisâbdan ibâret olan küfür, insânın içine girse, o vakit bütün o ma'nidâr nukûş-ı esmâ-i İlâhiyye karanlığa düşer, okunmaz. Zîrâ, Sâni' unutulsa, Sâni'e müteveccih ma'nevî cihetler de anlaşılmaz, âdetâ başaşağı düşer. O ma'ni

Lügat: esfel-i sâfilîn, cehennem, hünerver, udre(t), antika, nisbet, nâzik

Metin

Şu makâmda tezkiyesi ve tathîri şudur ki: Vücûdunda adem, ademinde vücûdu vardır.

Şerh

dâr âlî san'atların ve ma'nevî âlî nakışların çoğu gizlenir. Bâkî kalan ve gözle görülen bir kısmı ise, süflî esbâba ve tabîata ve tesâdüfe verilip, nihâyet sukût eder. Herbiri birer parlak elmas iken, birer sönük şişe olurlar. Ehemmiyyeti yalnız madde-i hayvâniyyeye bakar. Maddenin gâyesi ve meyvesi ise, dediğimiz gibi, kısacık bir ömürde, hayvânâtın en âcizi ve en muhtâc ve en kederlisi olduğu bir hâlde, yalnız cüz'î bir hayât geçirmektir. Sonra tefessüh eder, gider. İşte, küfür böyle mâhiyyet-i insâniyyeyi yıkar, elmastan kömüre kalb eder." [268]

(Şu makâmda tezkiyesi ve tathîri şudur ki: Vücûdunda adem) yokluk, **(ademinde)** yokluğunda **(vücûdu vardır.)** Müellif (ra)'ın dediği gibi; *"Nefy-i nefy isbâtıdır. Ya'nî, yok yok ise, o vard ır. Yok, yok olsa, var olur."* [269] Ya'nî, insân yok hükmündedir. Eğer nefis i'tibârıyla kendini yok bilse, ya'nî enâniyyetini terketse; irâde-i cüz'îyesini, irâde-i külliyye-i îlâhiyyeye tâbî' kılrsa, ya'nî evâmîr-i îlâhiyyeye imtisâl etmek sûretiyle kendini değil esmâ-i îlâhiyyeyi görüp gösterse, kısaca acz, fakr, naks ve kusûru kendine alsın, kendinde ve âlemde tezâhür eden cemâl ve kemâlin ise esmâ ve sıfât-ı îlâhiyyenin tecelliyyâtı olduğunu anlasın var olur; bâkî bir vücûdu kazanır. Eğer kendini var bilse ve kendini gösterse, yok hükmündedir.

Cenâb-ı Hak, Vâcibü'l-Vücûd'dur. Mevcûdât ise, mümkünü'l-vücûddur. Mevcûdâtın serbest ve müstakil bir vücûdları yoktur. Cenâb-ı Hakk'ın vücûduna bağlı, ârizî vücûdları vardır. Mevcûd-i hakikî, yalnız Ellâh'tır.

Cenâb-ı Hak, şu mevcûdâtı yaratmak irâde ettiğinde ilm-i ezelisinde vücûd-i ilmîleri bulunan ve ademiyyât denilen acz, fakr, naks ve kusûr üzerine ve görmek, işitmek, konuşmak, hayât, ilim, kudret, irâde denilen ve vücûd-i hakikîleri olmayan, vücûd-i ilmîleri ve i'tibârîleri olan yedi sıfâtın masdarları üzerine lâ zamânî, lâ mekânî, lâ keyfî bir sûrette vücûd sıfâtıyla tecellî etti, ta'bîri câiz ise esmâ ve sıfât-ı îlâhiyye ile ademiyyât mezc oldu. Bu mezc netîcesinde ikinci bir vücûd meydana geldi. Şâyet bu ikinci vücûdu inkâr etsek, mevcûdâtın vücûdunu

Lügat: serbest, tezkiye, udre(t), inkâr, süflî, vâcib, şişe

inkâr etmemiz lâzım gelir. Şâyet hakikî bir vücûd olarak kabûl etsek, Mevcûd isminde ve vücûd sıfâtında Ellâh'a şirk koşmuş oluruz. Bu mes'ele şöyle halledilir:

Bu mevcûda "**Vâcibü'l-vücûdu li-gayrihi**" denilir. Ya'nî, o mevcûdun, serbest ve müstakil bir vücûdu yoktur; Zât-ı Vâcibü'l-Vücûd'un vücûduna bağlı, ârizî bir vücûdu vardır. Esmâ ve sıfât-ı İlâhiyyeye âyine olması hasebiyle bir vücûdu görünüyor. Eşyânın hakikati, esmâ-i İlâhiyyedir. Mâhiyyet-i eşyâ ise, esmâ-i İlâhiyyeye âyine olmasıdır. Bu Vâcibü'l-vücûdu li-gayrihi'de iki vücûd görünüyor:

Biri: Vücûd-i hakikîdir; o, Ellâh'a âiddir.

Diğeri: Vücûd-i ârizîdir ki, adem ile memzûcdur; o ademiyyâtan dolayı ademiyyâtlar o mevcûda, vücûd ise Zât-ı Vâcibü'l-Vücûd'a âiddir.

Ta'bîr-i diğere; tahlîl netîcesinde ademiyyât, insânda eneye, âlemde tabîata âiddir. Vücûd, mehâsin ve kemâlât ise, Vâcibü'l-Vücûd'a âiddir. Ta'bîr-i diğere, hakikî tevhîd, eşyâda görünen san'at ve nîmeti Cenâb-ı Hakk'a vermek; acz, fakr, naks ve kusûru ise mevcûdâta vermektir. Zîrâ, kâinâtta her bir mevcûdda tecellî eden esmâ, ya san'at i'tibâriyle tecellî etmektedir, ya da nîmet i'tibâriyle tecellî etmektedir. Cenâb-ı Hak, san'atına karşı tefekkür ve î mân ile mukâbele edip O'nu tanımamızı istiyor. Nîmetine karşı şükür ve ubûdiyyet ile mukâbeleda bulunup O'nu sevmemizi istiyor.

Muhyiddîn-i Arabî, vücûd sıfâtında ve Mevcûd isminde şirke düşmemek, tevhîd-i hakikîyi elde etmek için mümkünü'l-vücûd olan şu mevcûdâtın vücûdunu inkâr etmiştir. Risâle-i Nûr ise, mevcûdâtın vücûdunu inkâr etmiyor. Asıl vücûd sâhibi, Ellâh olduğunu isbât ediyor. Mevcûdâtın ise, serbest ve müstakil vücûdlarının olmadığı, Cenâb-ı Hakk'ın vücûduna bağlı vücûdlarının olduğunu ve bin bir isim ve sıfât-ı İlâhiyyeye âyine olduklarını, onlarda görünen kemâlât ve mehâsinin esmâ ve sıfât-ı İlâhiyyeye âid olduğunu, ademiyyât ve emr-i i'tibârî denilen ve vücûd-i hâricîleri olmayan "**acz, fakr, naks, kusûr, cüz'î ilûm, cüz'î irâde, cüz'î kudret, cüz'î hayât, cüz'î sem', cüz'î basar, cüz'î kelâm**" gibi sıfatların insâna âid olduğunu beyân etmektedir.

İnsân, **لَا مَوْجُودَ إِلَّا هُوَ** deyip tevhîde girmesi, ya'nî, "*Mevcûd, yalnız Ellâh'dır. O, Vâcibü'l-Vücûd'dur. Biz ise mümkünü'l-vücûduz. Bizim müstakil bir vücûdumuz yoktur. Vücûd-i İlâhiye bağlı bir vücûdumuz vardır. Dolayısıyla bizde görünen*

Lügat: tefekkür, serbest, udre(t), dilir, inkâr, sinin, vâcib

bütün kemâlât ve mehâsin, vücûd-i hakîkî sâhibi olan Ellâh'a âiddir. Ademîyyât ise âlemde tabîata, insânda eneye âiddir" demesi lâzım gelirken, tevhîde girmeyip vücûdu kendine alıyor, böylece şirk bataklığına düşüyor.

Nasıl ki; âyine içinde Güneş görünüyor. Güneş, o âyinede aksettiği zamân harâret, ziyâ ve elvân-ı seb'a bize görünüyor. O harâret, ziyâ ve elvânın vücûdunu inkâr edebiliyor muyuz? Hayır. Aynen öyle de -teşbihte hatâ olmasın- o âyine ademîyyâttır. Cenâb-ı Hak, vücûd sıfatıyla lâ zamânî, lâ mekânî ve lâ keyfî bir sûrette ademîyyât denilen acz, fakr, naks ve kusûr üzerinde tecellî ettiği, ta'bîrî câiz ise esmâ ve sıfât-ı İlâhiyye ile ademîyyât mezc olduğu zamân, mümkünü'l-vücûd denilen bir mevcûd görünür. Bu vücûd, Güneş'in âyineye aksetmesi netîcesinde görünen harâret, ziyâ ve elvân gibidir. Muhyiddîn-i Arabî, Ellâh'ın vücûd sıfâtında ve Mevcûd isminde şirke düşmemek için dışarıda görünen bu aksi, ya'nî mümkünü'l-vücûdu inkâr ediyor. Mütecellîyi görüyor, mütecellâ aleyhiyi görmüyor. Vücûd-i İlâhî ile ademîyyâtı kabûl ediyor, ancak memzûcu kabûl etmiyor. Vâcibü'l-Vücûd'un esmâsına o kadar dalar ki; O'nun hesâbına âlemin vücûdunu inkâr eder. Gökteki Güneş'i görmüş, âyinedeki güneşi de görmüş. Ama, o âyineden dışarıya akseden güneşin vasfı -ki harâret, ziyâ ve yedi renktir-, bunları görmemiştir. Daha doğrusu, Cenâb-ı Hak, ona göstermemiş; bu kadar inceliğe girmemiş, o mertebede kalmıştır.

Biz ise bu aksi, bu memzûcu, bu ikinci vücûdu inkâr edemiyoruz; zirâ âsârı görünüyor. Ancak, bu mümkünü'l-vücûdun müstakil bir vücûdu yoktur. Vâcibü'l-Vücûd'un vücûduna bağlı bir vücûdu vardır. Tahlîl netîcesinde o vücûdda görünen bütün mehâsin ve kemâlât, esmâ ve sıfât-ı İlâhiyyenindir; ademîyyât denilen acz, fakr, naks ve kusûr ise âlemde tabîatın, insânda enenindir.

Cenâb-ı Hak'ın bir ismi de Mevcûd'dur. Ellâh'ın Mevcûd isminde de şerîki yoktur. **لَا مَوْجُودَ إِلَّا هُوَ** demezsek, tevhîd ehli sayılmayız. Esmâ, biri birisiz olmadığından, bütün esmâ da mevcûddur, vücûdîdir. Ancak,

لَا مَوْجُودَ إِلَّا هُوَ cümlesinin ma'nâsı, **لَا مَوْجُودَ مُسْتَقِلًّا إِلَّا هُوَ** Ya'nî; "**Ellâh'tan başka müstakil bir mevcûd yoktur. Vâcibü'l-**

Vücûd, yalnız Ellâh'tır. Mevcûdât ise, mümkünü'l-vücûddur. Mümkünü'l-vücûd olan mevcûdâtın müstakil bir vücûdu yoktur.

Vücûb-i Vücûd'dan gelen ârızî bir vücûdu vardır ve bu vücûd inkâr edilemez. Zirâ, göz ile

Lügat: mertebe, inkâr, sinin, vâcib

görünür” ma’nâsındadır. Ya’nî, ma’nâ-i ismiyle mevcûdâtın vücûdları yoktur; ancak ma’nâ-i harfiyle mevcûdâtın vücûdları vardır ve inkâr edilemez.

Cenâb-ı Hak, âyînelerin kâbiliyetlerine göre vücûd sıfâtıyla ve Mevcûd ismiyle tecellî eder. Arş da bir âyînedir, zerre de bir âyînedir. Her biri kâbiliyetine göre vücûd sıfâtını gösterir. Âyîne de görünen akis, vücûd-i îlâhînin ne aynıdır, ne de gayrıdır.

“**Mevcûd**”, Ellâh’ın isimlerinden bir isimdir. “**Vücûb-i vücûd**” ise Ellâh’ın sıfâtıdır. Cenâb-ı Hakk’ın vücûd sıfâtı, İmâm Eş’arî’ye göre ayn-ı Zâttır. İmâm Mâtürîdî’ye göre ise, sıfât-ı zâidedir. Bu ihtilâf, lafzî bir ihtilâftır ve esâsı şudur:

Eğer vücûd sıfâtından murâd, Zât-ı İlâhiyye ise, Zât’ın aynıdır. Eğer Zât-ı İlâhiyye değilse, belki vücûd sıfâtı ise, o zamân sıfât-ı zâidedir (ya’nî bi ma’na kevnü’ş-şey’dir.) Eğer murâd künh-i mâhiyyet-i İlâhiyye ise, ittifâken görülmesi ve idrâk edilmesi mümkün değildir.

İşte, Cenâb-ı Hakk’ın vücûd sıfâtının Zât’ının aynı olup olmadığı konusundaki ihtilâf da böyle lafzî bir ihtilâftır.

Suâl: Resûl-i Ekrem (sav), Mi’râc’ta gözüyle Cenâb-ı Hakk’ı müşâhede etmiş; sair enbiyâ ve evliyâ kalb gözüyle cemâlullâh ile müşerref olmuşlar; ehl-i îmân da âhirette rû’yet-i cemâlullâh ile müşerref olacaklardır. Bütün bu müşâhedelerde görünen nedir?

Elcevâb: Eğer görünen “**vücûd**”dan murâd, künh-i mâhiyyet-i İlâhiyye ise, onun görülmesi ve bilinmesi ittifâken mümkün değildir. Eğer murâd, bir tecellî ise; İmâm Eş’arî’ye göre o tecellî, tecellî-i Zâtdır. Mâtürîdî’ye göre ise, tecellî-i sıfâttır.

Hazret-i Âişe (ra) ve İmâm-ı Gazâlî gibi ba’zı âlimler, “*Resûl-i Ekrem (sav), dünyevî gözüyle Ellâh’ı görmemiştir*” diyorlar. Ekser ulemâ ise; Resûl-i Ekrem (sav)’in maddî gözüyle Ellâh’ı gördüğünü söylemişler. Bu ihtilâf da lafzîdir. “*Resûl-i Ekrem (sav), dünyevî gözüyle Ellâh’ı görmemiştir*” diyenler, “*Ellâh’ın künh-i mâhiyyetini, ya’nî mâhiyyet-i Zât’ını görmemiştir*” ma’nâsında bu sözü söylemişlerdir. “*Resûl-i Ekrem (sav), maddî gözüyle Ellâh’ı görmüştür*” diyenler ise, Eş’arî’ye göre, “*Ellâh’ın tecelliyât-ı Zâtını görmüştür*”; İmâm Mâtürîdî’ye göre ise, “*Vücûd sıfâtının tecelliyâtını görmüştür*” ma’nâsında bu sözü söylemişler-

Lügat: dünyevî, âhiret, inkâr, âhire

dir. Yoksa, künh-i mâhiyyet-i İlâhiyenin görülmemesi ve idrâk edilmemesinde ittifâk vardır. Meselâ; karşında bir insân bulunsa, onun şeklini, şemâilini görürsün. Sana görünen o insânın vücûdundan murâd; o şahsın künh-i mâhiyyeti ise, o sana görünmemiştir. Eğer murâd, o zâtın zâid ma'nâda vücûd sıfâtı ise veya zât-ı mücerred ise, o sana görünmüştür; onun var olduğunu bilmişsindir.

Mevcûdâtın dahi künh-i mâhiyyeti ayırır, mer'î olan vücûdu ayırır. Mevcûdâtın dahi künh-i mâhiyyeti bilinmez. Meselâ; senin görünen şu vücûdun, senin aynın değildir; ya mâhiyyetsiz zâtındır veya vücûd sıfâtındır. Künh-i mâhiyyetin, bu vücûddan ibâret değildir. Künh-i mâhiyyetini bilmek mümkün değildir. İnsân, bin bir ismin âyinesi, bütün âlemin hulâsası ve bütün âlemi açacak anahtarların külçesidir. Şu insân, kendi künh-i mâhiyyetini bilemezse, Ellâh'ın künh-i mâhiyyetini nasıl bilebilir? İmâm Ali (ra)'ın dediği gibi;

حَقِيقَةُ الْمَرْءِ لَيْسَ الْمَرْءُ يُدْرِكُهَا فَكَيْفَ كَيْفِيَّةُ الْجَبَّارِ ذِي الْقَدَمِ هُوَ الَّذِي أَبْدَعَ الْأَشْيَاءَ وَ أَنْشَأَهَا فَكَيْفَ يُدْرِكُهَا
مُسْتَحْدَثُ النَّسَمِ

Ya'nî: "İnsân, kendisinin hakikatini bile idrâk edemediği hâlde, Cebbâr-ı Zî'l-kıdem olan Ellâh'ın hakikatini nasıl idrâk edebilir? O Ellâhu Teâlâ ki, eşyâyı yoktan ibda' ve inşâ edendir. Vücûdu sonradan halk edilen insân, O'nu nasıl idrâk edebilir?"

Peygamberler de dâhil olmak üzere insânlar, kâinâtı ne kadar tahlîl ederlerse etsinler, bir zerrenin bile künh-i mâhiyyetini anlayamazlar. Ancak cüz'î bir ta'rîf yaparlar. Zîrâ, o zerrenin keyfiyeti mechûldur; mâhiyyetini bilmek mümkün değildir. Onun için, bütün enbiyâ, bütün evliyâ, ilimde rusûh peydâ eden ulemâ, neticede şöyle demişler:

سُبْحَانَ مَنْ تَحَيَّرَ فِي صُنْعِهِ الْعُقُولُ "San'atunda bütün akılları hayrette bırakan Zât-ı Akdes, her türlü naks ve kusúrdan münezzehtir."

سُبْحَانَكَ مَا عَرَفْنَاكَ حَقَّ مَعْرِفَتِكَ "Seni hakkıyla ve lâyıkıyla tanımak mümkün değildir. Sen, şerîkten, kusúrdan, noksâniyyetten, zulümden, aczden, merhametsizlikten, ihtiyâcdan, aldatmaktan, haşri getirmeyip mahlûkâtı yokluğa mahkûm

Lügat: keyfiyyet, peygamber, merhamet, mahkûm, dâhil, külçe, sinin

Metin

Ya'nî, kendini bilse, vücûd verse, kâinât kadar bir zulûmât-ı adem içindedir.

Şerh

etmekten; kısaca celâl, cemâl ve kemâlüne muhâlif olan bütün kusûrâtta mukaddes ve münezzehsin; cîn ve insîn kusûrâtundan, ehl-i dalâletin efkâr-ı bâtulasından ve kâinâtın bütün nekâisinden muallâ ve müberrâsun."

Eğer insân, ademiyyât denilen acz, fakr, naks ve kusûru kendine alsa, mehâsin ve kemâlâtı ise esmâ ve sıfât-ı İlâhiyyeye verse; nihâyetsiz bir nûr-i vücûd bulur. Eğer acz, fakr, naks ve kusûrdan ibâret olduğunu unutup kemâlât ve mehâsinini kendine verse; hadsiz zulûmât-ı adem içinde kalır. **(Ya'nî, kendini bilse, vücûd verse, kâinât kadar bir zulûmât-ı adem)** yokluk karanlıkları **(içindedir.)** Kemâlât ve mehâsinini, insânda eneye, âlemde tabîata veren bir kimse, hadsiz bir zulûmât-ı ademe düşer. Çünkü, ene ve tabîatın ilmi vücûdları var, hakikî vücûdları yoktur. Müellif (ra), bu mes'elenin daha iyi anlaşılması için bu cümlesinde bir temsîl zikretmektedir. Bu temsîl de, **اللَّهُ نُورُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ** "**Ellâh, semâvât ve Arz'un nûrudur**" [270] âyet-i kerîmesinin ma'nâsından mülhem olan ve yukarıda zikredilen âyetteki **وَجْهَهُ** kelimesinin de işâret ettiği bir temsîldir. Şöyle ki:

Nasıl ki; bütün âlemi ışıklandıran Güneş, nûrun asıl ve tek kaynağıdır. O'nun nûru, Cenâb-ı Hakk'ın ihsânıyla zâtîdir ve her şeye biiznillâh o nûr verir. Eğer onun nûru olmazsa, her şey karanlığa düşer ve görülmez. Fakat, Güneş, görülmek için bir şeye muhtâc değildir. Her şeyi gösteren Güneş, kendini her şeyden ziyâde gösterir. Onun nûru zâtî olduğundan; o, hiçbir şeyden nûr almaya muhtâc değildir.

İşte Güneş'in ziyâsı eşyâya aksettiğinde, eşyânın mâhiyetiyle âdetâ mezc olan ziyâsı, bir istihâle ile renklere dönüşür. Bütün renkler, Güneş'in ziyâsının istihâle olmuş şeklidir. Bunun sırrı şudur ki; eşyânın mâhiyeti, Güneş'in bütün renklerine ve ışığın aâyinedârlık edecek, yansıtacak kâbiliyyette değildir. Çünkü, eşyânın mâhiyeti, Güneş'e nisbetle kusûrlu ve noksândır. Meselâ; kırmızı renkli bir şey, Güneş'in sâdece kırmızı rengini yansıttığı, ya'nî sâdece kırmızı rengine âyine olduğu için, o rengi gösterir. O şey, Güneş'in ziyâsı ona tecellî

Lügat: ehl-i dalâlet, iznillâh, mukaddes, hadsiz, kelime, nisbet, rengin, sinin

etmeden evvel kırmızı değildir, karanlıktır. Ancak, Güneş, ona ziyâsıyla tecellî ettikten sonra kırmızı olarak görünmektedir. Aslında Güneş, tüm renkleriyle ve ışıyla ona tecellî ettiği hâlde, o şeyin kâbiliyetsizliği ve -ta'bîri câizse- acz ve fakr, naks ve kusuru, ona bir kayd koymaktadır. Güneş'in feyz-i tecellîsi ile, o şeyin mâhiyyetindeki acz, fakr, naks ve kusur mezc olduğunda Güneş'in zâtından ayrı olan bir başka renk vücûda gelmektedir. Ya'nî, sâir renkler gibi, bu kırmızı renk de Güneş'ten gelmektedir. Fakat, Güneş, kırmızı değildir. Bu cihetle kırmızı, Güneş'ten gayrıdır. Çünkü, kırmızı, Güneş'in ziyâsının o şeyin acz, fakr, naks ve kusuruyla mezc olmasından doğmaktadır. O şey, Güneş'e tamâmen âyîne olamadığı için, kırmızı renge bürünmüştür.

Elhâsıl: Bütün renkler, Güneş'tendir; fakat Güneş değildir; Güneş'ten gayrıdır. Güneş, onların hiç birisine benzemez. Eşyâdaki renkler, Güneş'in tecellîsinin, eşyânın mâhiyyetindeki acz, fakr, naks ve kusur ile -ta'bîri câiz ise- mezc olmasından hâsıl olmuştur. Eğer Güneş olmasa, bütün eşyâ karanlığa düşer ve vücûd sahasında görünmez. Bir kavle göre, bütün renklerin vücûdunun zâhirî sebebi, Güneş'tir. Hem Güneş, o şeylerin içine girmiş, onlarla birleşmiş de değildir ve onların kusurları da Güneş'e bulaşmış değildir. Güneş, hepsine yakın olduğu hâlde, hepsi Güneş'ten uzaktırlar. Güneş'in o şeylerle hiçbir mübâşeretini olmadığı gibi, hiçbir müşâbeheti ve onların vücûdlarının zâhirî sebebi olmaktan başka hiçbir münâsebeti de yoktur. Her şey, Güneş'in bir âyînesidir. Eğer Güneş olmasa, her şey karanlığa düşer.

İşte, **وَلِلَّهِ الْمَثَلُ الْأَعْلَى** hiçbir şeye muhtâc olmayan ve her şeyin O'na muhtâc olduğu, Kâmil-i Mutlak ve Ganîyy-i ale'l-İtlak, Zât-ı Ehad-i Samed, Vâcibü'l-Vücûd ve Şems-i Sermedî olan Ellâhu Teâlâ, Zât'ında bütün envâ-ı kemâlâta mâlik ve zâtî ve dâimî vücûd sâhibidir. Mümkinâtın mâhiyyeti ise; "**acz, fakr, naks ve kusur**"dan ibârettir.

Mümkinât, yokluk karanlıklarında iken, onların acz, fakr, naks ve kusurdan ibâret olan mâhiyyetlerine, ya'nî ilm-i ilâhîde bulunan itibârî mâhiyyetlerine, Cenâb-ı Hak, tecellî-i icâdiyye ile tecellî ettiğinde, o mümkünât vücûd bulur. Mümkinâtın mâhiyyetindeki acz, fakr, naks ve kusur ile esmâ-i ilâhiyenin -ta'bîri câiz ise- mezc olmasından ikinci bir vücûd meydana gelir ki; şu vücûd, vücûd-i

Lügat: sermedî, âdiyye, kâmil, sinin, vâcib

İlâhînin gayrıdır; fakat O'ndan gelmektedir. Ya'nî, o mevcûdât, Ellâh'tandır; fakat Ellâh değildir. **هَمْ أَوْسَتْ** değil, **هَمْ أَرْ** **أَوْسَتْ** tur. Mahlûkâtın bütün güzel sıfatları, mazhar oldukları kemâlât ve cemâller ve vücûdî sıfatların hepsi, Cenâb-ı Hakk'a âiddir ve Cenâb-ı Hakk'ın esmâ-i hüsnâsına delâlet ederler ve ona âyinedârlık ederler. Fakat, bütün o cemâl ve kemâller, Cenâb-ı Hakk'ın künh-i mâhiyyetini göstermez. Belki onlar, Cenâb-ı Hakk'ın cilve-i esmâsının çok perdelerden geçmiş zaîf gölgesidir ve mümkinâtın mâhiyyeti olan acz, fakr, naks ve kusûr ile -ta'bîri câiz ise- mezc olmuştur.

İşte, eşyânın mâhiyyeti böyledir. Vücûd, yalnız Ellâhu Teâlâ'ya mahsûstur. İcâd da yalnız O'na hâstır. Her şeyin, O'nun icâdıyla ârizi (mecâzî) bir vücûdu vardır. Fakat, eşyânın bu ârizî vücûdları da müstakil değildir. Yine Cenâb-ı Hakk'ın kayyûmiyyetiyle ve onların vücûdlarını idâme etmesiyle bir bekâları vardır. Bir ân o kayyûmiyyetten irtibâtı kesilse, eşyâ adem karanlıklarına düşer. Ya'nî, her şey, her şey'inde, her şe'ninde, her hâlinde ve her ânda Vâcibü'l-Vücûd'a muhtâcdır.

Mâdem hakikat budur. Eğer insân, şu intisâbını unutsa ve kendine müstakil bir vücûd verse; fânî, maddî ve cüz'î bir vücûd bulur. Âdetâ kendi cüz'î nûruna i'timâd eden ve onunla iftihâr eden yıldız böceği gibi, Güneş'i kaybedip gecenin karanlığında şahsî ve cüz'î bir nûr bulur ve ona kanâat eder. Hâlbuki, yıldız böceğinin o şahsî nûru, ne kendine bir fâide verir, ne de etrâfına bir menfaat te'mîn eder. Ama, bal arısı öyle değildir. O, kendinde bir nûr bulmadığı için Güneş'i bulur, onun ihâtalı nûruna i'timâd ve intisâb eder. O vakit şu bal arısı, öyle bir nûr bulur ki; o nûr, hem kendini, hem bütün sevdiği eşyâyı ışıktandırıp renklendirir. Şu dünyâdan husûsî bir dünyâsı olur ki; bu husûsî dünyâsı, umûmî dünyâ kadar geniştir. Bal arısını şu hâle mazhar eden şey ise şudur:

O, evvelâ ne kendinde, ne de âlemde, Güneş'ten başka hiçbir şeyde bir nûr olmadığını derk ederek; *"Her şey, zâtında karanlık ve nûrsuzdur; yalnızca Güneş nûrludur ve nûru dâimîdir"* der. Böylece, kendini ve her şeyi terk ederek nazarını sâdece Güneş'e hasreder. Ondak başka bir şey göremez. Fakat, her şeyi ve hattâ kendini Güneş için terk ettiği ânda, her şeyi bulur. Çünkü, görür ki; Güneş'in ışığı, kendini ve her şeyi ihâta etmiştir. Demek, o bal arısı, her şeyi terk edip bir

Lügat: menfaat, fâide, vâcib

Metin

Ya'nî, vücûd-i şahsîsine güvenip Mûcid-i Hakîkî'den gaflet etse; yıldız böceği gibi bir şahsî ziyâ-i vücûdu nihâyetsiz zulûmât-ı adem ve firâklar içinde bulunur, boğulur.

Şerh

tek şeyi bulduğu ânda, her şeyi bulur. Fakat, her şeyi kendi hesabına müstakil olarak değil; belki Güneş'e bakan cihetleriyle daha güzel bir sûrette bulur.

Ammâ, yıldız böceği ise, kendini görüp, kendini beğenip, "Bende de bir nûr var" dediği için Güneş'i kaybeder. Güneş'i kaybedince, hem kendini, hem bütün eşyâyı da kaybeder ve karanlıkta bırakır.

Aynen bu misâl gibi; insân, eğer şahsî vücûduna güvense, kendini müstakil bilse, kendine ve her şeye ma'nâ-i ismîyle nazar etse, ya'nî "Ben de varım" dese, yok olur ve kâinât kadar bir yokluk karanlığı içinde kalır. Eğer, "Yokum, mâhiyyetim ademiyyât denilen acz, fakr, naks ve kusûrdan ibârettir. Her şey fânîdir, yalnız Ellâhu Teâlâ Bâkî'dir" dese, bu sefer ma'nâ-i harfî cihetiyle ve her şeyin Cenâb-ı Hakk'a bakan yüzüyle her şeyi bâkî, dâimî, güzel ve saâdetli ve lezzetli ve elemsiz bir sûrette bulur.

İşte, **كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ** âyeti, daha evvel îzâh edildiği gibi, iki mertebesiyle bu hakîkati ders vermektedir.

Müellif (ra), metinde geçen, "**Vücûdunda adem, ademinde vücûdu vardır. Ya'nî, kendini bilse, vücûd verse; kâinât kadar bir zulûmât-ı adem içindedir**" cümlelerinin işâret ettiği bu derin ma'nâyı devâmla şöyle îzâh etmektedir:

(Ya'nî, vücûd-i şahsîsine) zâhirî vücûduna **(güvenip Mûcid-i Hakîkî'den)** hakîkî ma'nâda eşyâyı icâd eden, ya'nî onlara vücûd veren Ellâhu Teâlâ'dan **(gaflet etse)**, ya'nî Mûcid-i Hakîkî'yi unutup, kendisinin ve her şeyin mahlûk olduğundan gaflet ederek, kendine ve eşyâya onları icâd eden Ellâhu Teala hesabına değil de ma'nâ-i ismîyle nazar etse, **(yıldız böceği gibi bir şahsî ziyâ-i vücûdu)** zâhirî bir vücûdu bulup, **(nihâyetsiz zulûmât-ı adem ve firâklar)** yokluk ve ayrılık karanlıkları **(içinde bulunur, boğulur.)** Farazâ, kendine ve mevcûdâta bir vücûd verse de, mevcûdât mevt ve fenâyâ, zevâl ve firâka ma'rûz olduğundan, onların zevâl ve firâkından hadsiz elem çeker.

Vâcibü'l-Vücûd'dan irtibâtını kesen bir insân, mümkünü'l-vücûd olan ikinci vücûdu da inkâr etmek mecbûriyetinde kalır. Çünkü, mümkünü'l-vücûdun ser-

Lügat: meretebe, hadsiz, inkâr, sinin, vâcib

Metin

Fakat, enâniyyeti bırakıp, bizzât nefsi hiç olduğunu ve Mûcid-i Hakîkî'nin bir âyîne-i tecellisi bulunduğunu gördüğü vakit, bütün mevcûdâtı ve nihâyetsiz bir vücûdu kazanır. Zîrâ, bütün mevcûdât, esmâsının cilverlerine mazhar olan Zât-ı Vâcibü'l-Vücûd'u bulan, her şeyi bulur.

Şerh

best ve müstakil bir vücûdu yoktur. Vâcibü'l-Vücûd'un vücûduna bağlı, ârizî bir vücûdu vardır. Dolayısıyla, geriye sâdece ademîyyât kalır. Bu mevzû, "**Yirmi Üçüncü Söz, Birinci Mebhas, Birinci ve İkinci Nokta**"larda tafsîlâtı bir sûrette îzâh edilmiştir. Bu esere mürâcaat edilebilir.

(Fakat, enâniyyeti bırakıp, bizzât) zâhiren bir vücûdu görünüyorsa da hakîkatte **(nefsi hiç olduğunu)** ademîyyâtın ibâret olduğunu; hakîkî, sâbit ve müstakil bir vücûdu olmadığını; Vâcibü'l-Vücûd'un vücûduyla kâim, ârizî bir vücûdu olduğunu **(ve Mûcid-i Hakîkî'nin bir âyîne-i tecellisi bulunduğunu gördüğü vakit, bütün mevcûdâtı ve nihâyetsiz bir vücûdu kazanır.)** Ne zamân ki insân, kendi vücûdunun ve sâir mevcûdâtın vücûdunun Vâcibü'l-Vücûd'dan gelen ârizî ve îtibârî bir vücûd olduğunu, Mevcûd-i Hakîkî'nin Ellâh olduğunu kabûl eder, ademîyyâtı kendine alır, kemâlât ve mehâsini Zât-ı Vâcibü'l-Vücûd'a teslim ederse; mevcûdât-ı âlemde görünen kemâlât ve mehâsini de Zât-ı Vâcibü'l-Vücûd'a teslim edip ademîyyâtı tabîata verirse; işte o zamân hadsiz zulûmâtın kurtulur, nihâyetsiz bir vücûdu elde eder. **(Zîrâ, bütün mevcûdât, esmâsının cilverlerine mazhar olan Zât-ı Vâcibü'l-Vücûd'u bulan, her şeyi bulur.)** Eser, fiile; fiil, isme; isim, sıfata; sıfat Zât'a delâlet ve şehâdet eder. Ta'bîr-i diğerle; eser, müessirsiz; ef'âl, fâilsiz; esmâ, müsemmâsız; sıfât, mevsûfsuz olmaz. Bu kâideye binâen, kendini ve âlemi esmâ ve sıfât-ı İlâhiyyeye âyîne olarak gören bir insân, Zât-ı Vâcibü'l-Vücûd'u bulur. Sâdece kendinde ve âlemde ef'âl, esmâ ve sıfât-ı İlâhiyyenin tecellîyyâtını görmek kâfi değildir. Zât-ı Vâcibü'l-Vücûd'u da bulacaktır. Zâten Âlem-i İmkân ve Âlem-i Vücûb'daki ma'nevî seyâhatin netîcesi, her bir mevcûdun tecellîyyât-ı Zâtiyyeye mazhar olduğunu müşâhede etmek ve lâ zamânî, lâ mekânî ve lâ keyfî bir sûrette kalb gözüyle cemâl-i ba kemâl-i İlâhî ile müşerref olmaktır. Zîrâ, Cenâb-ı Hak hakkında madde, sûret, cihet, zamân, mekân, duhûl, hurûc, infisâl ve ittisâl muhâldir. O Zât-ı Akdes, maddeden mücerred, zamân ve mekândan münezze, kayıd ve cihetten müberrâ, imkân ve sûretten muallâdır.

Lügat: binâen, birinc, hadsiz, imkân, vâcib

Üstâd Bediüzzamân (ra) Hazretleri, eserlerinde "**sâlik**" ta'bîri yerinde "**seyyâh-ı tâlib**" [271], "**tâlib-i hak**" [272], "**tâlib-i hakikat**" [273] gibi ta'bîrler kullanmıştır. Zîrâ, Risâle-i Nûr Mesleği'nin şîârı,

لَا مَعْبُودَ إِلَّا هُوَ ﴿٦﴾ لَا مَقْصُودَ إِلَّا هُوَ ﴿٧﴾ لَا مَطْلُوبَ إِلَّا هُوَ

dir. Risâle-i Nûr talebesi, tâlib-i hakîkattir. Ya'nî, âlemde tecellî eden esmâ-i İlâhiyyeyi keşfeden, Zât-ı Vâcibü'l-Vücûd'u bulan, lâ zamânî, lâ mekânî ve lâ keyfî bir sûrette kalb gözüyle cemâlullâh ile müşerref olandır. Matlûb ve Maksûdu yalnız Ellâh'tır.

Hem Risâle-i Nûr'un ba'zı yerlerinde geçen "*seyr u sülûk*" ta'bîri, tasavvufî bir ta'bîrdir. Üstâd Bediüzzamân (ra) Hazretleri, son zamânlarda kaleme aldığı eserlerinde bu ta'bîri, "*hareket-i fikriyye, seyâhat-ı fikriyye, seyâhat-ı kalbiyye, inkişâfât-ı rûhiyye, akıl ve kalbde seyâhat*" gibi ta'bîrlerle tebdîl etmiştir. Risâle-i Nûr'da seyâhat-ı ma'neviyye, sâdece kalb ile değil; akıl ve kalbin berâber hareketiyledir. "**Ayetü'l-Kübrâ Risâlesi, Haşîr Risâlesi, Mi'râc Risâlesi, 2. Şuâ, Arabî Tefekkürnâme ve Hulâsatü'l-Hulâsa**" gibi eserler, bunun şâhididir.

Mana-i ismiyle kendisinin ve her şeyin fânî ve hîç olduğunu bilerek, kendini ve her şeyi terk eden ve Mûcid-i Hakîkî'yi bulan ve yalnız O'nu tanıyan, O'nu seven, O'na güvenen ve O'na kul olan bir insân; O bir'i bulduğunda her şeyi bulmuş olur. Çünkü, her şey, O bir olan Zât'ın îcâdîdır ve O'nun esmâsının cîvellerine mazhardır. Böyle itikâd eden bir insân, her şeyi bulur. Fakat, her şeyi nefsi hesâbına ve ma'nâ-i ismiyle değil ma'nâ-i harfîyle, Mûcid-i Hakîkî'nin bâkî esmâsına âyinedârlık cihetiyle bulur. Ya'nî, her şeyi bulur, fakat her şeyde yine bir tek şeyi, ya'nî Ma'bûd-i Zül'-celâl'i bulur. O bir, her şeye bedeldir. Hem şu buluşta elem, keder, ayrılık, fenâ, zevâl yoktur. Çünkü, her şeyde Bâkî-i Zül'-celâl'in bâkî esmâsını bulmuştur. Elem, keder, ayrılık, fenâ ve zevâl, mahlûkâtın nefislerine bakan yüzündedir. Esmâ-i İlâhiyyeye ve âhirete bakan yüzde ise elem, keder, zevâl ve firâk yoktur, hep visaldir. Mâdem Ellâh Bâkî'dir ve O'nun bâkî bir memleketi vardır. O hâlde, fenâ ve zevâl, mevcûdâta ne yaparsa yapsın! O insân, kendinde ve her şeyde bâkî olan esmâyı bulduğu ve yalnız o esmâyı

Lügat: tasavvufî, memleket, tasavvuf, tefekkür, hareket, âhiret, sinin, sâlik, vâcib, âhire

görüp sevdiği için, o insânın âleminde fenâ, zevâl ve firâk yoktur; onun âlemi hep bekâ ile doludur, saâdet ile doludur, visâl ile doludur. Müellif (ra), **Sözler**” adlı eserinde bu hakikati şöyle izâh etmiştir:

دَائِرَةُ إِحْتِيَاجٍ مَائِدَةٍ دَائِرَةُ مَدِّ نَظَرٍ بُرْزُكِي دَارِ سُنْتِ

“İhtiyâc dâiresi, nazar dâiresi kadar büyüktür, geniştir.

خَيَالُ كُدَامٍ رَسَدَ إِحْتِيَاجٍ نِيزِ رَسَدَ

دَرِ دَسْتِ هَرْ چِه نِيسْت دَرِ إِحْتِيَاجِ هَسْتِ

Hattâ, hayâl nereye gitse, ihtiyâc dâiresi dahi oraya gider. Orada da hâcet vardır. Belki, her ne ki elde yok, ihtiyâcda vardır. Elde olmayan, ihtiyâcda vardır. Elde bulunmayan ise hadsizdir.

دَائِرَةُ إِقْتِدَارٍ هَمْجُو دَائِرَةُ دَسْتِ كُوتَاهِ كُوتَاهَسْتِ

Hâlbuki, dâire-i iktidâr, kısa elimini dâiresi kadar kısa ve dardır.

پَسْ فَفَرُو حَاجَاتِ مَا بَقَدَرِ جِهَانَسْتِ

Demek, fakr u ihtiyâclarım dünyâ kadardır.

سَرْمَايَةِ مَا هَمْجُو: «جُزْءٌ لَا يَتَجَزَّأُ» أَسْتِ

Sermâyem ise, cüz'-i lâ-yetecezzâ gibi cüz'î bir şeydir.

إِنِّ جُزْءٍ كُدَامَ وَإِنِّ كَائِنَاتِ حَاجَاتِ كُدَامَسْتِ؟

İşte, şu cihân kadar ve milyarlar ile ancak istihsâl edilen hâcet nerede; ve bu beş paralık cüz'-i ihtiyârî nerede? Bununla onların mübâyasasına gidilmez. Bununla onlar kazanılmaz. Öyle ise, başka bir çâre aramak gerektir.

پَسْ دَرِ رَاهِ ثُو، أَزْإِنِّ جُزْءِ نِيزِ بَازْمِی كُدَشْتَنْ چَارَهُ مَنْ أَسْتِ

“O çâre ise şudur ki: O cüz'-i ihtiyârîden dahi vazgeçip, irâde-i îlâhiyyeye işini bırakıp, kendi havl ü kuvvetinden teberrî edip, Cenâb-ı Hakk'ın havl ü kuv-

vetine ilticâ ederek hakikat-ı tevekküle yapışmaktır. Yâ Rab! Mâdem çâre-i necât budur. Senin yolunda o cüz'-i ihtiyârîden vazgeçiyorum ve enâniyyetimden teberrî ediyorum.

تَا عِنَايَتِ تُو دَسْتَكِيرِ مَنْ شَوْدَ، رَحْمَتِ بِي نِهَايَتِ تُو پَنَاهِ مَنْ اَسْتِ

Tâ senin inâyetin, acz u za'fıma merhameten elimi tutsun. Hem tâ senin rahmetin, fakr u ihtiyâcuma şefkat edip bana istinâdgâh olabilsin, kendi kapısını bana açsın.

اَنْ كَسْ كِه بَحْرِ بِي نِهَايَتِ رَحْمَتِ يَافَتِ اَسْتِ، تَكْيِه

نَه كُنْدُ بَرَايْنِ جُزْءِ اِخْتِيَارِى كِه يَكْ قَطْرَه سَرَ اَبَسْتِ

"Evet, her kim ki rahmetin nihâyetsiz denizini bulsa, elbette bir katre serâb hükmünde olan cüz'-i ihtiyârına i'timâd etmez; rahmeti bırakıp ona mürâcaat etmez...

اَيَوَاهُ! اَيْنِ زَنْدِكَانِي هَمْ چُو خَابَسْتِ

وَيْنِ عُمْرِ بِي بُنْيَادِ هَمْ چُو بَادَسْتِ

"Eyvâh! Aldandık. Şu hayât-ı dünyeviyyeyi sâbit zannettik. O zan sebebiyle bütün bütün záyi' ettik. Evet, şu güzerân-ı hayât bir uykuadır, bir rü'yâ gibi geçti. Şu temelsiz ömür dahi, bir rüzgâr gibi uçar gider...

اِنْسَانُ بَرَوَالِ دُنْيَا بَقْدَا اَسْتِ، اَمَالِ بِي بَقَا اَلَامُ بَبَقَا اَسْتِ

"Kendine güvenen ve ebedî zanneden mağrûr insân, zevâle mahkûmdur. Sür'atle gidiyor. Hâne-i insân olan dünyâ ise, zulûmât-ı ademe sukût eder. Emeller bekâsız, elemeler rûhta bâkî kalır.

بِيَا اَيِ نَفْسِ نَا فَرَجَامِ! وُجُودِ فَاْنِي خُودِرَا فَدَا كُنْ

خَالِقِ خُودِرَا كِه اَيْنِ هَسْتِي وَدِيعَه هَسْتِ

"Mâdem hakikat böyledir; gel ey hayâta çok müştâk ve ömre çok tâlib ve dün-

Lügat: merhameten, merhamet, tevekkül, elbette, mahkûm, rüzgâr, şefkat

yâya çok âşık ve hadsiz emeller ile ve elemeler ile mübtelâ bedbaht nefsim! Uyan, aklını başına al! Nasıl ki, yıldız böceği, kendi ışıkcığına i'timâd eder; gecenin hadsiz zulûmâtında kalır. Bal arısı, kendine güvenmediği için, gündüzün güneşini bulur. Bütün dostları olan çiçekleri, Güneşin ziyâsıyla yaldızlanmış müşâhede eder. Öyle de: Kendine, vücûduna ve enâniyyetine dayansan; yıldız böceği gibi olursun. Eğer sen, fânî vücûdunu, o vücûdu sana veren Hâlık'ın yolunda fedâ etsen, bal arısı gibi olursun. Hadsiz bir nûr-ı vücûd bulursun. Hem fedâ et. Çünkü şu vücûd, sende vedia ve emânettir.

وَمُلْكٍ أَوْ وَأُودَادَهُ فَنَّا كُنْ تَا بَقَا يَابَدُ، أَرَانُ

سِرِّى كِه: «نَفْيِ النَّفَى» إِنْبَاتِ سُنْت

"Hem O'nun mülküdür, hem O vermiştir. Öyle ise, minnet etmeyerek ve çekinmeyerek fenâ et, fedâ et; tâ bekâ bulsun. Çünkü, nefy-i nefy, isbâtıdır. Ya'nî: Yok, yok ise; o vardır. Yok, yok olsa; var olur.

خُدَايِ پُرِ كَرَمِ خُودِ مُلْكِ خُودَرَا مِى خَرَدَ أَرَنُ

بَهَايِ بِي كِرَانِ دَادَه بَرَايِ تُو نِگَاه دَارِ اسْت

"Hâlık-ı Kerîm, kendi mülkünü senden satın alıyor. Cennet gibi büyük bir fiyatı verir. Hem o mülkü senin için güzelce muhâfaza ediyor. Kıymetini yükselttiriyor. Yine sana, hem bâkî, hem mükemmel bir sûrette verecektir. Öyle ise, ey nefsim! Hiç durma. Biribiri içinde beş kârlı bu ticâreti yap. Tâ, beş hasâretten kurtulup, beş rıbhî birden kazanasın." [274]

Hem şu insânın bu hâli, tevhîde ve huzûra da manî' değildir. Çünkü, o, eşyâyı bulsa ve görse de; bulduğu ve gördüğü şeyde yalnızca Ma'bûd ve Mahbûb'u, Maksûd ve Matlûb'u olan Zât-ı Vâcibü'l-Vücûd'u bulmakta ve görmektedir. Hiçbir şey, onun huzûruna ve Cenâb-ı Hakk'ı görmesine ve ma'rifetine manî' değildir. Kezâ, hiçbir şey, ona gaflet vermez. Belki her şey, onun Ma'bûd ve Maksûd'unun huzûruna ve şuhûduna ve ma'rifetine birer vesîledir. Bu kimse,

Lügat: bedbaht, hadsiz, minnet, vâcib

huzûru ve tevhîdi kazanmak ve Cenâb-ı Hakk'a vâsıl olmak için, ba'zı ehl-i velâyet gibi,

لَا مَوْجُودَ إِلَّا هُوَ

deyip kâinâtı i'dâm etmeye veyâ

لَا مَشْهُودَ إِلَّا هُوَ

deyip kâinâtı unutmaya muhtâc ve mecbûr değildir. Belki o, tevhîd ve huzûr için,

لَا مَعْبُودَ إِلَّا هُوَ ﴿۱﴾ لَا مَحْبُوبَ إِلَّا هُوَ ﴿۲﴾ لَا مَقْصُودَ إِلَّا هُوَ ﴿۳﴾ لَا مَطْلُوبَ إِلَّا هُوَ

der. İşte şu makâm, verâset-i nübüvvet ehlinin yüksek makâmıdır. Bu câdde, Kur'ân'ın câdde-i kübrâsıdır. Müellif (ra) şöyle buyuruyor:

"Fıtratı aşkla yoğrulmuş gibi sermest-i câm-ı aşk olan Mevlânâ Câmi, kesretten vahdete yüzleri çevirmek için, bak ne güzel söylemiş:

يَكِي خَوَاهُ يَكِي خَوَانُ يَكِي جُوئِي يَكِي بَيْنِي يَكِي دَانُ يَكِي كُوئِي

demiştir.

"1 - Ya'nî: Yalnız biri iste, başkaları istenmeye değmiyor.

"2 - Biri çağır, başkaları imdâda gelmiyor.

"3 - Biri taleb et, başkalar lâyük değiller.

"4 - Biri gör, başkalar her vakit görünmüyorlar, zevâl perdesinde saklanıyorlar.

"5 - Biri bil, ma'rifetine yardım etmeyen başka bilmekler fâidesizdir.

"6 - Biri söyle, O'na âid olmayan sözler mâlâya'nî sayılabilir.

نَعَمْ صَدَقْتَ أَيَّ جَامِي ﴿۴﴾ هُوَ الْمَطْلُوبُ ﴿۵﴾ هُوَ الْمَحْبُوبُ

﴿۶﴾ هُوَ الْمَقْصُودُ ﴿۷﴾ هُوَ الْمَعْبُودُ

"Evet, Câmi pek doğru söyledin. Hakikî mahbûb, hakikî matlub, hakikî maksûd, hakikî Ma'bûd; yalnız odur.

كَه لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ بَرَّابِرْ مِيزَنْدُ عَالَمْ

"Çünkü, bu âlem bütün mevcûdâtıyla muhtelif dilleriyle, ayrı ayrı nağamâtıyla zikr-i îlâhînin halka-i kübrâsında berâber لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ der, vahdâniyyete şehâdet eder." [275]

Daha evvel de îzâh edildiği üzere, nasıl ki; Güneş, bütün âyînelerde yedi rengini, ışığını ve zâtî cemâlini gösterdiği ve bütün âyînelerde görünen bütün

Lügat: nübüvvet, sermest, übüvvet, rengin, fâide

ziyâ ve renkler onun olduğu hâlde, zâhirperest bir gâfil, o gördüğü güneşçiklerin gökteki Güneş'ten geldiğini bilmediğinden âyinelere yapışıp Güneş'i unuttur. Her âyine içinde bir Güneş var veya her âyine, bir Güneş'tir, zanneder. Aslında her âyine vâsıtasıyla Güneş'i bilebilecek ve görebilecek iken, bütün âyinelere Güneş'e karşı bir nev'ı perde eder. O, ne kadar âyinelere ehemmiyet verse ve onları tanısa, o kadar Güneş'ten uzaklaşır. Böyle bir insân, Güneş'i unutmamak ve dâima onun cemâlini görmek için ya "**vahdetü'l-vücûd**" da olduğu gibi, bütün âyinelere kırmak zorundadır veya "**vahdetü's-şuhûd**" da olduğu gibi, bütün âyinelere unutması gerekmektedir. Fakat, onların âyine olduğunu bilen bir kimse ise, her ne zamân onlara baksa, Güneş'i bulur ve görür. Ne kadar onların mâhiyyetlerinden bir şey bilse, Güneş'in ma'rifetinde ziyâdeleşir.

Aynen onun gibi, başta nefs-i insâniyye olmak üzere her şey, Şems-i Ezeli olan Ellâhu Teâlâ'nın bir âyinesidir. Fakat, eşyâya ve kendine müstakil bir vücûd verip Cenâb-ı Hak'tan gaflet eden, ya'nî eşyâya ma'nâ-i ismîyle bakan bir insân için her şey, Cenâb-ı Hakk'a bir perdedir. İşte bu insân, zâhire takılıp kalmıştır. Zâhirden hakîkate geçmek ve gafletten kurtulmak için, "**vahdetü'l-vücûd**" ve "**vahdetü's-şuhûd**" mesleğine girmek, kâinâtı ve kendini yok saymak veya unutmak mecbûriyyetindedir.

Ammâ, her şeyin ve kendisinin müstakil bir vücûdu olmadığını ve Cenâb-ı Hakk'ın icâdıyla bir vücûdu olduğunu ve kendilerinde görünen cemâl ve kemâlin, o Cemâl-i Zü'l-kemâl'in cemâl ve kemâlinin tecellîlerinden olduğunu bilen, ya'nî her şeye ma'nâ-i harfîyle bakan insân ise; her neye baksa, Cenâb-ı Hakk'ı bilir ve O'nu bulur ve O'nu görür. Hiçbir şey, O'nun şuhûduna ve huzûruna mani' olmaz. Hiçbir şey, ona gaflet vermez.

وَفِي كُلِّ *"Hangi cihete dönseniz, Ellâhu Teâlâ'nın cemâli oradadır"* [276] sırrına mazhar olur ve **فَإَيْنَمَا تَوَلَّوْا فَثَمَّ وَجْهُ اللَّهِ** *"Her şeyde Ellâhu Teâlâ'nın vâhid olduğuna delâlet eden bir âyet vardır"* hakîkatine vâkıf olur. **شَيْءٍ لَهُ آيَةٌ تَدُلُّ عَلَى أَنَّهُ وَاحِدٌ**

Müellif (ra), konu ile alâkalı olarak şöyle buyuruyor:

"Her bir zerre Cenâb-ı Hakk'ı Zâtıyla ve sıfâtıyla ta'rîf eder ve isbât eder. Bütün

Lügat: rebile, sinin, vâhid

kâinâtı teftîş eden hükemâlar ve ulemâlar büyük ve geniş delillerle, Zât-ı Vâcibü'l-Vücûd'un vücûdunu ve vahdetini isbât etmek için bütün kâinâtı nazara alırlar. Sonra ma'rîfetullâhı tam elde ediyorlar. Hâlbuki, nasıl Güneş çıktığı vakit bir zerrecik cam, aynı deniz yüzü gibi Güneş'i gösteriyor ve o Güneşe işâret ediyor. Öyle de, bu bir avuç havadaki her bir zerre de, mezkûr hakîkate binâen, aynen kâinât denizindeki cilve-i tevhîdi, sıfât-ı kemâlîyle kendilerinde gösteriyorlar.

"İşte Kur'ân-ı Hakîm'in ma'nevî mu'cizesinin bir lem'ası olan Risâle-i Nûr bu hakikatı îzâhâtıyla isbât etmesi içindir ki; müdakkik bir Nûr talebesi, huzûr-i dâimî kazanmak ve ma'rîfetullâhı her vakit tahattur etmek için ve huzûr-i dâimî hatırı için **لَا مَوْجُودَ إِلَّا هُوَ** demeğe mecbûr olmuyor. Ve yine bir kısım ehl-i hakikatın dâimî huzûru bulmak için **لَا مَشْهُودَ إِلَّا هُوَ** dedikleri gibi, o Nûr talebesi böyle demeye muhtâc olmuyor. Belki, **وَفِي كُلِّ شَيْءٍ لَهُ آيَةٌ تَدُلُّ عَلَى أَنَّهُ وَاحِدٌ** parlak hakikatının kudsî penceresi ona kâfi geliyor. Bu kudsî Arabî fıkranın kısacık bir îzâhı şudur ki:

"Evet, herkesin bu âlemde birer âlemi var, birer kâinâtı var. Âdetâ zî-şuûrlar adedince biribiri içinde hadsiz kâinâtlar, âlemler var. Herkesin husûsî âleminin ve kâinâtının ve dünyâsının direği kendi hayâtıdır. Nasıl herkesin elinde bir âyinesi bulunsa ve bir büyük sarâya mukâbil tutsa, herkes bir nev'ı sarâya, âyinesi içinde sâhib olur. Öyle de, herkesin husûsî bir dünyâsı var. Bir kısım ehl-i hakikat bu husûsî dünyâsını **لَا مَوْجُودَ إِلَّا هُوَ** diye inkâr etmekle, terk-i mâsivâ sırrıyla Cenâb-ı Hakk'a karşı huzûr-i dâimî ve ma'rîfet-i îlâhiyye bulur. Ve bir kısım ehl-i hakikat da yine dâimî ma'rîfet ve huzûru bulmak için **لَا مَشْهُودَ إِلَّا هُوَ** deyip kendi husûsî dünyâsını nisyân hapsine sokar, fânîlik perdesini üstüne çeker; huzûru bulmakla bütün ömrünü bir nev'ı ibâdet hükmüne getirir. Şimdi bu zamânda Kur'ân'ın icâz-ı ma'nevîsiyle tezâhür eden **وَفِي كُلِّ شَيْءٍ لَهُ آيَةٌ تَدُلُّ عَلَى أَنَّهُ وَاحِدٌ** sırrıyla, ya'nî zerrelere yıldızlara kadar her şeyde bir pencere-i tevhîd var ve doğrudan doğruya Zât-ı Vâhid-i Ehad'i sıfâtıyla bildiren âyetleri, ya'nî delâletleri ve işâretleri var." [277]

Lügat: terk-i mâsivâ, ehl-i hak, tahattur, binâen, hadsiz, hükemâ, mezkûr, inkâr, sinin, vâcib, vâhid

"Kırk elli sene evvel Eski Saíd, ziyâde ulûm-i akliyye ve felsefiyyede hareket ettiği için, hakikatü'l-hakâika karşı ehl-i tarikat ve ehl-i hakikat gibi bir meslek aradı. Ekser ehl-i tarikat gibi yalnız kalben harekete kanâat edemedi. Çünkü, akı, fikri hikmet-i felsefiyye ile bir derece yaralı idi; tedâvî lâzımdı. Sonra hem kalben, hem aklen hakikata giden ba'zı büyük ehl-i hakikatın arkasında gitmek istedi. Baktı, onların herbirinin ayrı câzibedâr bir hâssası var. Hangisinin arkasından gideceğine tahayyürde kaldı. İmâm-ı Rabbânî de ona gaybî bir tarzda, **'Tevhîd-i kible et!'** demiş; ya'nî **'Yalnız bir üstâdın arkasından git!'** O çok yaralı Eski Saíd'in kalbine geldi ki:

"**'Üstâd-ı hakikî Kur'ân'dır. Tevhîd-i kible bu üstâdla olur'** diye, yalnız o üstâd-ı kudsînin irşâdıyla hem kalbi, hem rûhu gâyet garîb bir tarzda sülûke başladılar. Nefs-i emmâresi de şükûk ve şübehâtıyla onu ma'nevî ve ilmî mücâhedeye mecbûr etti. Gözü kapalı olarak değil; belki İmâm-ı Gazâlî (ra), Mevlânâ Celâleddîn (ra) ve İmâm-ı Rabbânî (ra) gibi kalb, rûh, akıl gözleri açık olarak, ehl-i istiğrâkın akıl gözünü kapadığı yerlerde, o makâmlarda gözü açık olarak gezmiş.

"Cenâb-ı Hakk'a hadsiz şükür olsun ki, Kur'ân'ın dersiyle, irşâdıyla hakikata bir yol bulmuş, girmiş. Hattâ, **وَفِي كُلِّ شَيْءٍ لَّهُ** **آيَةٌ تَذُلُّ عَلَى أَنَّهُ وَاحِدٌ** hakikatına mazhar olduğunu, Yeni Saíd'in Risâle-i Nûr'uyla göstermiş." [278]

İşte şu "**acz, fakr, şefkat ve tefekkür**" tarîkinde mezkûr dört hatve ile hakikatin yüksek makâmına ve Matlûb-i Hakikî'ye vâsıl olunur.

Şu tarîkın daha kısa, daha selâmetli ve daha umûmiyyetli olduğu, Risâle-i Nûr'da ve şerh ve izâhını yaptığımız ba'zı eserlerimizde delîlleriyle gösterilmiştir. Müellif (ra), bu noktaları, gelen "**Hâtîme**"de şu ifâdeleriyle hulâsa etmiştir.

Lügat: ehl-i hak, tahayyür, tefekkür, akliyye, hareket, hadsiz, hikmet, mezkûr, sefiyy, şefkat, sinin, şübeh

Hàtime'nin Şerhi

Metin

HÁTİME

Şu acz, fakr, şefkat, tefekkür tarîkindeki Dört Hatve'nin îzâhâtı, hakîkatin ilmine, şerîatin hakîkatine, Kur'ân'ın hikmetine dâir olan yirmi altı aded "Sözler"de geçmiştir.

Şerh

(Şu acz, fakr, şefkat, tefekkür tarîkindeki Dört Hatve'nin îzâhâtı, hakîkatin ilmine...) Hakîkatin ilmi, tecelliyât-ı esmâ ve sıfâtı bilip anlamaktır. Risâle-i Nûr, hakikat denilen ve mevcûdât-ı âlemde tecellî eden esmâ ve sıfât-ı İlâhiyyeyi ders veriyor. **(Şerîatin hakîkatine...)** Şerîatin hakîkati, esmâ ve sıfât-ı İlâhiyyeye dayanır. Bütün tekvinî ve teklîfi şeriatler, esmâ ve sıfât-ı İlâhiyyenin tecelliyâtıdır. Risâle-i Nûr, şerîatin ana temeli olan tevhîdi bütün merâtibiyle beyân ediyor, haşr-i cismanîyi aklî ve naklî delillerle isbât ediyor. Zîrâ, âlemde tecellî eden esmâ ve sıfât-ı İlâhiyye, tevhîd-i hakîkiyi ve haşr-i cismânîyi iktizâ eder. **(Kur'ân'ın hikmetine dâir olan yirmi altı aded "Sözler"de geçmiştir.)** Hem Risâle-i Nûr, ilm-i hikmeti ta'lîm buyuruyor. Ya'nî, "**Âlem nedir, nereden gelmiş, nereye gidiyor ve vazîfesi nedir?**" suâllerine muknî' cevâb veriyor. Tılsım-ı kâinâtı hall ve muammâ-i hilkat-i âlemi keşfediyor.

O vakit sâdece yirmi altı aded söz yazıldığı için, Müellif (ra) mezkûr cümlesinde, "**yirmi altı aded Sözler**" ifâdesini kullanmıştır. Hadd-i zâtında bütün Risâle-i Nûr eczâları, bu tarîkı ve bu "**Dört Hatve**"yi ders vermektedir.

Demek, Risâle-i Nûr Mesleği, bu üç mühim mes'ele üzerinde duruyor:

- 1) Hakîkatin ilmini (esmâ ve sıfât-ı İlâhiyyeyi) ders veriyor.
- 2) Şerîatin hakîkatini (tevhîd ve haşr-i cismânîyi) beyân ediyor.

Lügat: haşr-i cismanî, tefekkür, cismanî, hikmet, mezkûr, şefkat

3) İlm-i hikmeti ("**Álem nedir, nereden gelmiş, nereye gidiyor ve vazîfesi nedir?**") suâllerinin cevâbını) ta'lim buyuruyor.

İşte bu üç mühim esâs üzerinde duran Risâle-i Nûr eserlerinde bu "**acz, fakr, şefkat ve tefekkür**" tarîkindeki hatveler isbât ve îzâh edilmiştir.

Evet, Risâle-i Nûr'da isbât edilmiştir ki; bütün kâinât aczimendîdir. Her bir mevcûdun âciz olduğunu î'lân eder. Ademîyyât içerisinde tecelliyyât-ı esmâyı gösterir. Hem bütün kâinâtın fakrını isbât edip onun içinde gınâ-i îlâhîyi isbât eder. Bütün mevcûdâtın fakr-mendî olduklarını gösterir. Hem bütün mevcûdâtın vazîfelerini iştiyâkla yerine getirmeleri, bu husûsta herhangi bir gevşeklik ve tenbellik göstermemeleri sebebiyle de, mevcûdât-ı âlemin şevk-mendî olduklarını beyân eder. Evet, bütün âlem, Cenâb-ı Hakk'a ve ebedî âleme karşı şevk-ı mutlaktır. Hattâ, kâfirin zerrât-ı vücûdu dahi şevk-ı mutlaktır. Cenâb-ı Hakk'a karşı iştiyâk duyarak emr-i îlâhîyi hemen yerine getirir. Hem Risâle-i Nûr, umûm mevcûdâtın vezâif-i fitriyyelerini kemâl-i dikkatle yerine getirmeleriyle de şükr-mendî olduklarını bildirir. Bütün kâinât, tekvînî olarak lisân-ı hâliyle Cenâb-ı Hakk'a karşı şâkir olduğu gibi, bütün peygamberler ve onlara tâbî olan mü'minler de lisân-ı kâlleriyle Rablerine karşı şâkirdirler. Cümle şâkirlerin başı da Resûl-i Ekrem (sav)'dir. Kur'ân diliyle o da şükr-i mutlaka girmiştir. Cenâb-ı Hakk'tan gelen nîmetlere karşı bütün kâinât şükreder; hiç kimse hâinden şikâyet etmez.

Bu dört esâsta (acz, fakr, şevk ve şükür) umûm mevcûdât dâhildir. Şefkat ve tefekkür ise, insâna mahsûstur. Risâle-i Nûr, ölüm hakikatini insânın gözü önüne getirip, her şeyin hâlik olduğunu isbât eder. Mevt ve fenâyı, zevâl ve firâkı nazara verip insânın şefkat hissini tahrîk eder ve acıma hissini uyandırır. Daha sonra bu yarayı tedâvî etmek için Bâkî bir Zât'ı ve bâkî bir âlemi gösterir. Hem zevâl-i âlemi ders verdikten sonra onu tefekküre sevk eder. "**Álem nedir, nereden gelmiş, nereye gidiyor, vazîfesi nedir?**" suâlleri üzerinde düşündürür. Tefekkür netîcesinde ona iki yolu ta'lim buyurur: Her san'atta Sâni'î, her nîmette Mün'im'î gösterir.

Hulâsa: Bütün âlem ya lisân-ı hâliyle veyâ lisân-ı kâliyle acz-mendî, fakr-mendî, şevk-mendî ve şükr-mendîdirler.

Evet, Risâle-i Nûr'un Mesleği, acz-mendîdir. Ya'nî, kendinde ve kâinâtta

Lügat: acz-mendî, peygamber, acz-mend, tefekkür, dikkat, hikmet, şefkat, dâhil, kâfir

müşâhede ettiği bütün vücûd, kemâl ve cemâli, esmâ-i İlâhiyyeye vermektir. Kendini ve âlemi acz, fakr ve kusúrdan ibâret bilmektir. Böyle itikâd eden ve o itikâda muvâfık amel eden bir kimseyi, acz ve fakr esâsları, Kâdir ve Rahmân isimlerine îsâl eder. En yüksek makâm olan makâm-ı mahbûbiyyete, ya'nî o makâmın gölgesine kadar ulaştırır.

Müellif (ra), Acz-mendî Tarîkı'nı "**acz, fakr, şefkat ve tefekkür**" tarîkı olarak ta'rîf etmiştir. Risâle-i Nûr Mesleği'nin esâslarından en mühimmi "**acz-i mutlak**" ve "**fakr-ı mutlak**"tır. Mutlak acz ve mutlak fakrın ma'nâsı; muktezâ-i beşeriyyet olan cümle kusûrâtı kendinde hissedip, cümle kemâlâtın ise Ellâh'tan geldiğini anlayıp, o kemâlâta karşı emir dâiresinde hareket etmektir.

Şefkat ise, kendisinin ve mevcûdât-ı âlemin zevâl ve firâkını, mevt ve fenâsını düşünmesi ve buna çâre bulamadığı için kendisine ve mevcûdât-ı âleme acıması ve yanmasıdır. Bu şefkat netîcesinde Bâkî bir Zât'ı ve bâkî bir âlemi bulur. Kendisinde şevk-ı bekâ, şevk-ı likâ hissi uyanır; Ellâh'a ve dâr-ı âhirete karşı bir iştiyâk başlar. Demek, şefkat; insânı şevke, şevk de Bâkî bir Zât'a ve bâkî bir âleme îsâl eder. Şefkat, şevkin mukaddimesidir; insânı Rahîm ismine îsâl eder.

Tefekkür ise, her san'atta Sâni'ı, her nî'mette Mün'im'i bulmaktır. "**Âlem nedir? Nereden gelmiş? Nereye gidiyor? Vazîfesi nedir?**" gibi suâllere cevâb aramaktır. Tefekkür ise, insânı Hakîm ismine îsâl eder.

Müellif (ra), Risâle-i Nûr Mesleği'nde "**acz-i mutlak**" ve "**fakr-ı mutlak**"ı esâs tutuyor. Bu ise, bütün kemâlâtın kayıtsız şartsız Ellâh'a; noksânlıklar ve âdemiyyâtın ise insâna âid olduğunu kabûl etmektir.

Peki, "**acz, fakr, naks ve kusûr**" en fazla nerede hissedilir? İnsân, o mertebeyi en fazla nerede kazanır? Namâzda. Onun için, Risâle-i Nûr'un ana mesleği; sünnet-i seniyyeye ittiba' etmek, ferâizi işlemek, kebâiri terketmek, bi'l-hâssa namâzı ta'dil-i erkâna riâyet ederek Üstâd Bediüzzamân Hazretleri'nin ta'rîf ettiği şekilde mütefekkirâne kılmak, namâzın sonundaki tesbîhâtı yapmaktır.

Müellif (ra), mezkûr cümlesinde, Risâle-i Nûr eserlerinin, hakîkatin ilmine, şerîatin hakîkatine ve Kur'ân'ın hikmetine dâir olduğunu belirtmekle; şu acz, fakr, şefkat ve tefekkür tarîkının ve o yoldaki dört adımın, husûsî bir meslek ve meşreb olmadığını, belki Kur'ân'daki hikmetin câdde-i kübrâsı olduğunu ve o

Lügat: sünnet-i seniyye, beşeriyyet, acz-mendî, mukaddime, acz-mend, mukaddim, tefekkür, hareket, mertebe, seniyye, ferâiz, hikmet, mezkûr, meşreb, sünnet, âhiret, şefkat, dilir, sinin, âhire, şekil

Metin

Yalnız, şurada bir iki noktaya kısa bir işâret edeceğiz. Şöyle ki: Evet, şu tarîk daha kısadır. Çünkü, dört hatvedir. Acz, elini nefisten çekse,

Şerh

hikmetten gelen bir tefekkür mesleğiyle her şeye ma'nâ-i harfîyle nazar edip, her şeyde nûr-i ma'rîfete bir pencere açtığını; hem şerîatın hakikatini gösterdiği için şerîatın içindeki velâyet-i kübrâ ve verâset-i nübüvvet mesleğini gösterdiğini; hem kâinâta ma'nâ-i harfîyle baktığından İmkân Âleminde fazla dolaştırmadığını, bu sebeble tarîkattan ziyâde hakikat olduğunu ifâde etmiştir.

Velâyet-i kübrâ denilen Risâle-i Nûr câddesi, gâyet kısa, gâyet yüksek, gâyet kolay ve gâyet selâmetlidir. Yalnız kalb ile değil, belki akıl ve kalbin berâberce hareket ettiği basîret üzerine müesses bir yoldur. Bu yolda tarîkat berzahına ve o uzun mücâhede ve muâmelelere girmeden bir kademde doğrudan doğruya hakikat ve şerîat dâirelerine geçilir. Risâle-i Nûr, şâkirdlerine bu yolu göstermektedir. İşte Müellif (ra)'ın "*Risâle-i Nûr, tarîkat değil hakikattir*" [279] veya "*Tarîkatten ziyâde hakikattir, şerîattir*" [280] ifâdelerinin ma'nâsı budur. Ya'nî, Risâle-i Nûr, ehil olan talebesini, hiç tarîkat berzahına uğratmadan kırk dakıkada hakikat ve şerîat dâirelerine geçirir. Ya'nî, eserin arkasındaki müessiri ona bildirir. İmkân Âleminde sülûk ettirmeden, ve riyâzet ve çilleler çekirmeden, esmâ ve sıfât-ı ilâhiyyeyi ona gösterir ve ahkâm-ı şerîatın hakkâniyyetini isbât edip esrâr-ı şerîatı ona öğretir.

El-hâsıl: Tarîkatın nihâyeti, Risâle-i Nûr'un bidâyeti, ya'nî başlangıcıdır. Ya'nî, tarîkattan maksûd olan netîce ki: hakâik-ı îmâniyyenin vuzûh ile inkişâfıdır. Risâle-i Nûr, tarîkatın nihâyeti olan bu gâyeyi, hakikî şâkirdine ilk kademde ders verir.

(Yalnız, şurada bir iki noktaya kısa bir işâret edeceğiz. Şöyle ki:

Evet, şu tarîk daha kısadır. Çünkü, dört hatvedir) adımdır. Ya'nî, "**acz, fakr, şefkat tefekkür**"; ta'bîr-i diğerle "**acz-i mutlak, fakr-ı mutlak, şevk-ı mutlak, şükr-i mutlak**"tır. Ya'nî, tarîk-ı hafiler gibi, letâif-i aşere üzerinden on adım veya tarîk-ı cehrîler gibi, yedi nefis mertebesi üzerinden yedi adım değil, belki dört adımdır. Bu sebeble daha kısadır. **(Acz, elini nefisten çekse)** aczini hissedip kendine

Lügat: nübüvvet, tefekkür, bidâyet, hareket, mertebe, übüvvet, hikmet, şefkat

Metin

Doğrudan doğruya Kadîr-i Zü'l-celâl'e verir. Hâlbuki, en keskin tarîk olan aşk, nefisten elini çeker, fakat ma'sûk-ı mecâziye yapışır. Onun zevâlini bulduktan sonra Mahbûb-i Hakîkî'ye gider.

Şerh

İ'timâddan, fahr ve ucubdan vazgeçse, torbasında aczden başka bir şey olmadığını anlasa, elini **(doğrudan doğruya Kadîr-i Zü'l-celâl'e verir.)** Bütün mehâsin ve kemâlâtı, araya bir ma'sûku koymadan doğrudan doğruya Rabbine teslim eder; O'nu medh u senâ eder; muhabbetini O'na hasreder; vazîfe-i ubûdiyyetini edâ eder; makâm-ı mahbûbiyyete, ya'nî o makâmın gölgesine mazhar olur. Zîrâ, mevcûdâtta görünen ve medâr-ı hamd ve senâ, medih ve minnet olan bütün cemâl, kemâl ve ihsân O'nundur, diye i'tikâd eder.

(Hâlbuki, en keskin tarîk olan aşk, nefisten elini çeker, fakat ma'sûk-ı mecâziye yapışır. Onun zevâlini bulduktan sonra Mahbûb-i Hakîkî'ye gider.) Tasavvuf Mesleği'nde gidenler, önce mevcûdâta âşık olurlar. Daha sonra onların zevâl ve fenâlarını görmekle, o mecâzî mahbûblardan ellerini çekip Mahbûb-i Hakîkî'ye müteveccih olurlar. Hakikat mesleği olan Risâle-i Nûr Mesleği ise, tâlibini, mevcûdâta âşık ettirmeden, mevcûdâtın zevâl ve fenâsını göstermekle tâlibinin yüzünü doğrudan doğruya Mahbûb-i Hakîkî'ye çevirir. Bu cihetten de Risâle-i Nûr Mesleği, daha kısadır.

Evvel emirde Mahbûb-i Hakîkî'ye muhabbetlerini hasredip mevcûdâta dolayısıyla muhabbet edenler, seyr u sülûklarında devâmlı muvaffakiyyete mazhardırlar. Önce mahlûkâta muhabbet edip onların zevâl ve fenâsını gördükten sonra Mahbûb-i Hakîkî'ye muhabbet edenler ise; daha hatırlı bir yolda seyr u sülûk etmektedirler. Müellif (ra), bu konuda şöyle buyuruyor:

"Cenâb-ı Hakk'ın mâsivâsına yapılan muhabbet iki çeşit olur:

"Biris: Yukarıdan aşağıya nâzil olur.

"Diğeri: Aşağıdan yukarıya çıkar. Şöyle ki:

"Bir insân en evvel muhabbetini Ellâh'a verirse, onun muhabbeti dolayısıyla Ellâh'ın sevdiği herşeyi sever ve mahlûkâta taksîm ettiği muhabbeti, Ellâh'a olan muhabbetini tenkîs değil, tezyîd eder.

"İkinci kısım ise, en evvel esbâbı sever ve bu muhabbetini Ellâh'ı sevmeğe vesîle yapar. Bu kısım muhabbet, topluluğunu muhâfaza edemez, dağılır. Ve ba'zan da

Lügat: muhabbet, tasavvuf, minnet, nâzil

Metin

Hem şu tarîk daha eslemdir. Çünkü, nefsin şatahât ve bâlâ-pervâzâne da'vâları bulunmaz. Çünkü, acz ve fakr ve kusúrdan başka nefsinde bulmuyor ki; haddinden fazla geçsin.

Şerh

kavî bir esbâba rast gelir. Onun muhabbetini ma'nâ-i ismîyle tamâmen cezbeder, helâkete sebep olur. Şâyet Ellâh'a vâsıl olsa da, vusûlû nâkıs olur..." [281]

(Hem şu tarîk daha eslemdir.) Daha selâmetlidir. **(Çünkü, nefsin şatahât)** istiğrâk hâlinde iken, ya'nî ma'nevî sarhóşluk ve kendinden geçer bir hâldeyken söylenen müvâzenesiz sözler **(ve bâlâ-pervâzâne)** yüksekten uçar gibi **(da'vâları bulunmaz. Çünkü, acz ve fakr ve kusúrdan başka nefsinde bulmuyor ki; haddinden fazla geçsin.)**

Tasavvuf mesleğiyle hakîkate vâsıl olmak isteyenler, Mahbûb-i Hakîkî olan Cenâb-ı Hakk'a kâbiliyeti nisbetinde takarrub ettiklerinde, o kimselerden şatahât nev'inden ba'zı ifâdeler sudûr eder. Bu meslekte gidenlerden biri, ba'zan meczûb olur, muhabbetullâhta ğark olur, tecelliyâta mazhar olduğu için kendisini ve mâsivâyı unuttur. "*Ben Ellâh'ım*" der. Veyâ Cebrâîl'in makâmına girdiği için hâlet-i istiğrâka kendisini Cebrâîl zanneder, "*Ben Cebrâîl'im*" der. Veyâ kalb âyînesinde Arş-ı A'zam'ı görüncü "*Arş, benim*" der. Veyâhúd kutbiyyet makâmının gölgesi altına girince "*Ben, kutb-i a'zamım*" der. Kendini bu kadar büyük makâmlarda görür; şatahât-vârî bu nev'ı sözleri sarfeder. Bu ifâdeler, naz makâmında söylenen sözlerdir. Naz odur ki; sâlik, velâyet makâmlarından birine çıkınca ne konuştuğunu bilmez, kusûrunu görmez. Sâlik, bilerek bu nev'ı şatahât-vârî sözleri sarfederse, mes'ûldür. Bu vartadan ve mes'ûliyyetten kurtulmak için devâmlı ubûdiyyetini takınacak; naks ve kusûrunu, acz ve fakrını görecektir.

Velâyet-i kübrâ mesleğinde ise; fahr, naz, şatahât, teveccüh-i nâsı taleb etmek, merciyyeti istemek gibi vartalar yoktur. Belki, en yüksek mertebe olan ubûdiyyet-i Muhammediyye (asm)'a imtisâl etmek, makâm-ı mahbûbiyyete uçmak, ubûdiyyetin esâsı olan niyâz, şükür, tazarru', huşû', acz, fakr, halktan istiğnâ gibi secâyâ-i âliyye ile kemâle kavuşmak hakîkati vardır. Müellif (ra), bu konuda şöyle buyuruyor:

"Bir kısım ehl-i zevk ve şevk, sülûkünde fahrı, nazı, şatahâtı, teveccüh-i nâsı ve

Lügat: ehl-i zevk, muhabbet, muhammed, tasavvuf, teveccüh, mertebe, ediyye, nisbet, sâlik

Metin

Hem bu tarîk, daha umûmî ve câdde-i kübrâdır. Çünkü, kâinâtı, ehl-i vahdetü'l-vücûd gibi, huzûr-i dâimî kazanmak için i'dâma mahkûm zannedip **لَا مَوْجُودَ إِلَّا هُوَ** hükmetmeye veyâhûd ehl-i vahdetü's-şuhûd gibi, huzûr-i dâimî için kâinâtı nisyân-ı mutlak hapsinde hapse mahkûm tahayyül edip **لَا مَشْهُودَ إِلَّا هُوَ** demeye mecbûr olmuyor. Belki, i'dâmdan ve hapisten gâyet zâhir olarak Kur'ân afvettiğinden, o da sarf-ı nazar edip ve mevcûdâtı kendileri hesâbın a hizmetten azlederek Fâtır-ı Zü'l-celâl hesâbına istihdâm edip esmâ-i hüsnâsının mazhariyyet ve aynadârlık vazîfesinde isti'mâl ederek, ma'nâ-i harfî nazarıyla onlara bakıp, mutlak gafletten kurtulup huzûr-i dâimîye girmektir; her şeyde Cenâb-ı Hakk'a bir yol bulmaktır.

Şerh

mercüyyeti; şükre, niyâza, tazarruâta ve nâstan istiğnâya tercîh etmekle vartaya düşer. Hâlbuki, en yüksek mertebe ise, ubûdiyyet-i Muhammediyyedir ki; 'Mahbûbiyyet' unvânıyla ta'bîr edilir. Ubûdiyyetin ise sırr-ı esâsı; niyâz, şükür, tazarru', huşû', acz, fakr, halktan istiğnâ cihetiyle o hakikatın kemâlîne mazhar olur." [282]

(Hem bu tarîk, daha umûmî ve câdde-i kübrâdır. Çünkü, kâinâtı, ehl-i vahdetü'l-vücûd gibi, huzûr-i dâimî kazanmak) Ellâh'ın bin bir isim ve sıfâtıyla her yerde hâzır ve nâzır olduğunu ve her dâim O'nun huzûrunda bulunduğunu anlamak (için i'dâma mahkûm zannedip

لَا مَوْجُودَ إِلَّا هُوَ hükmetmeye veyâhûd ehl-i vahdetü's-şuhûd gibi, huzûr-i dâimî için kâinâtı nisyân-ı mutlak hapsinde hapse mahkûm tahayyül edip **لَا مَشْهُودَ إِلَّا هُوَ** demeye mecbûr olmuyor. Belki, i'dâmdan ve hapisten gâyet zâhir olarak Kur'ân afvettiğinden,) mevcûdât-ı âlemin vücûdundan bahsedip onları tevhit ve haşre delil olarak getirdiğinden ve onları, enzâr-ı beşere mektûbât-ı Rabbâniyye, merâyâ-i Sübhâniyye ve me'mûrîn-i İlâhiyye olarak arz ettiğinden (o da sarf-ı nazar edip ve mevcûdâtı kendileri hesâbına hizmetten azlederek Fâtır-ı Zü'l-celâl hesâbına istihdâm edip esmâ-i hüsnâsının mazhariyyet ve aynadârlık vazîfesinde isti'mâl ederek, ma'nâ-i harfî nazarıyla onlara bakıp, mutlak gafletten kurtulup huzûr-i dâimîye girmektir; her şeyde Cenâb-ı Hakk'a bir yol bulmaktır.) Tasavvufta

Lügat: muhammed, tahayyül, tasavvuf, ariyyet, mertebe, ediyye, hizmet, mahkûm, dilir

buna "**tecelliyyât-i Zâtiyye**" denir ki; bu hâl, nâdir eşhâsa müyesser olur. Kur'ân-ı Hakîm'in mu'cize-i ma'neviyesi olan Risâle-i Nûr işte bu dersi veriyor, her şeyde tecelliyyât-ı Zâtiyyeyi gösteriyor. Her şeyin hem şu kâinâtın hulâsası, hem de ef'âl, esmâ, sıfât ve şuûnât-ı İlâhiyenin âyinesi olduğunu ve bir ânda bin bir isim ve sıfât-ı İlâhiyyeyi berâber gösterdiğini ifâde ediyor.

Evet, Risâle-i Nûr, evvelâ âsârı nazara verir. Bir eserde bütün âsârı gösterir. Daha sonra o âsârda görünen bir fiili nazara verir. O fiilde bütün ef'âlî isbât eder. Ardından bir isimde bütün esmâyı, bir sıfatta bütün sıfâtı ders verir. Neticede her bir eserde tecelliyyât-ı Zâtiyyeyi, ehadiyyet-i İlâhiyyeyi isbât etmekle tâlibini tecelliyyât-ı Zâtiyyeye mazhar eder.

Bu câdde, Kur'ân'ın câddesidir ve sırr-ı verâset-i nübüvvete dayanır. Kâinâtı inkâr ettirmeden veyâ unutturmadan Âlem-i İmkân içinde Âlem-i Vücûb'u ders veriyor. Her bir eserde bütün âsârı; her bir fiilde bütün ef'âlî; her bir isimde bütün esmâyı; her bir sıfatta bütün sıfâtı; her bir şe'nde bütün şuûnâtı isbât ettikten sonra o mevcûdun tecelliyyât-ı Zâtiyyeye mazhar olduğunu, ya'nî bütün âlemin hulâsası ve esmâ ve sıfât-ı İlâhiyenin âyinesi olduğunu gösteriyor. Kısaca her bir mevcûdda Âlem-i İmkân ile berâber Âlem-i Vücûb'u berâber isbât ve tesbît ediyor. Tâlib-i hakikat, tasavvuf ve tarîkatta olduğu gibi; o uzun mesâfeyi kat' etmeye mecbûr kalmadan doğrudan doğruya zâhirden hakîkata geçiyor.

Evet; Kur'ân-ı Azîmü's-şân irşâd eder ki; Zât-ı Akdes-i İlâhiyye, irâde ve kudretiyle her ân, her yerde, her bir mevcûdun yanında hâzır ve nâzırdır. Ya'nî, ef'âl, esmâ ve sıfâtıyla tecellîdedir. Her şey, her şe'n, her keyfiyyet, O'nun dâire-i tasarrufundadır. O Zât-ı Akdes, vâhidiyyet cihetiyle bütün kâinâtta ef'âl, esmâ ve sıfâtıyla tecellî ettiği gibi; aynı ânda ehadiyyet cihetiyle de her bir mevcûdda, bâ-husûs her bir insânda ve onun en cüz'î ef'âl ve ahvâlinde dahi ef'âl, esmâ ve sıfâtıyla tecellî etmektedir ki; buna tecelliyyât-ı Zâtiyye denir. O Zât-ı Akdes, her şeye her şeyden daha yakındır; zerreden Arş'a kadar her şey O'nun tasarrufu altındadır; O'nun emir, irâde ve kudretiyle hareket eder.

Kur'ân-ı Hakîm, ehl-i vahdetü'l-vücûd gibi mevcûdâtın vücûdunu inkâr etmiyor veyâ ehl-i vahdetü's-şühûd gibi mevcûdâtın vücûdunu hayâl perdesine sarmıyor. Mevcûdât-ı âlemi nazara veriyor, mevcûdâta nazar-ı ibretle bakmamı

Lügat: vâhidiyyet, ehadiyyet, keyfiyyet, nübüvvet, tasarruf, tasavvuf, hareket, udre(t), übüvvet, inkâr, vâhid

zı emrediyor ve bizleri, her bir mevcûd üzerinde tefekkür etmeye da'vet ediyor.

Kur'ân-ı Hakîm, bir eseri nazara verdiğinde, hemen eserin arkasında fiili, fiilin arkasında da âşikâre fâili gösterir. Ya'nî, Kur'ân, kâinâta kâinât hesâbına bakmıyor. Hemen eserin arkasında fiile, fiilden fâile intikâl ettirir. "**Demek, bir Vâhid-i Ehad var ki; bu fiilleri yapar**" diye ifâde eder. Peki, o Vahid-i Ehad'ın hangi sıfâtlara sâhib olması lâzımdır? Elbette "**hayât, ilûm, sem', basar, irâde, kudret ve kelâm**" denilen yedi sıfâtı olmazsa, bu fiillerin hiçbirisini yapamaz; bu sıfâtların kendisinde bulunması zarûrîdir. Sıfât-ı seb'a ise; "**vücûd, kudem, bekâ, vahdâniyyet, muhâlefetun lîl havâdis ve kuyâm bi-nefsihî**" denilen altı sıfât-ı selbiyyeyi iktizâ eder. Sıfât-ı selbiyye ise, Zât-ı Vâcibü'l-Vücûd'a delâlet eder. Demek, Kur'ân, her bir mevcûdda hem e'âl-i İlâhiyyeyi, hem esmâ-i İlâhiyyeyi, hem de sıfât-ı İlâhiyyeyi berâber isbât eder ve her bir mevcûdun tecellî-i ehadiyyete mazhar olduğunu gösterir. Meselâ; **أَفَلَا يَنْظُرُونَ إِلَى الْإِبِلِ كَيْفَ خُلِقَتْ** "**Onlar, devenin nas il yaratıldığına, bakmazlar mı?**" [283] âyet-i kerîmesinde deve, bir eserdir. Kur'ân, deveye nazar-ı ibretle bakmamızı emreder. Hemen ardından "**halk**" fiilini nazara verir. Devenin nasıl yaratıldığın a dikkatlerimizi çeker. Fiil, fâilsiz olamayacağından, halk fiili, Hâlık ismini iktizâ eder. Hâlık olabilmek için de sıfât-ı sübûtiyye denilen "**hayât, ilûm, sem', basar, irâde, kudret ve kelâm**" denilen yedi sıfâta sâhib olmak lâzım gelir. Sıfât-ı sübûtiyye ise, sıfât-ı selbiyyeyi iktizâ eder. Şâyet Ellâh (cc), hâşâ mahlûkâtın cinsinden olsaydı, mahlûkâtın Hâlık'ı olabilir miydi? Hayır. Sıfât-ı selbiyye ise, bir Zât-ı Vâcibü'l-Vücûd'a delâlet eder.

Kur'ân'ın usûl ve üslûbundandır ki; bir eseri nazara verir, o eserin arkasından fiili; fiilin arkasından fâili; fâilin arkasından yedi sıfât-ı sübûtiyyeyi, yedi sıfât-ı sübûtiyyenin arkasından altı sıfât-ı selbiyyeyi akla ihsâs ederek Zât-ı Vâcibü'l-Vücûd'un hem vücûdunu, hem de vahdetini isbât eder. Daha sonra haşri, tevhîdin üzerine binâ eder. Kur'ân'ın asıl üslûbu ve mesleği budur. Ehl-i tahkîk, bu üslûb-i Kur'ânîyi çok kullanmıştır. Kur'ân'ın ma'nevî tefsîri olan Risâle-i Nûr'da bu üslûb çok zikredilmektedir. Meselâ;

Lügat: ehadiyyet, tefekkür, elbette, udre(t), dikkat, vâcib, vâhid

يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ

وَيُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَكَذَلِكَ تُخْرَجُونَ

âyet-i kerîmesi, her güz ve kış mevsiminde bir nefis gibi vefât eden, her bahâr mevsiminde yeniden hayâta mazhar olan küre-i Arz'ın bir eser olduğunu ifâde eder. Bu eser üzerinde imâte ve ihyâ fiilleri görünür. Her akıl sâhibi kabûl eder ki; küre-i Arz, kendi kendine ölmüyor ve dirilmiyor. Öyle ise, bu **"imâte ve ihyâ"** fiilleri, **"Mümît ve Muhyî"** isimlerine delâlet eder. O Mümît ve Muhyî olan Zât ise, yedi sîfât-ı sübûtiyye sâhibidir. Zîrâ, yedi sîfât-ı sübûtiyye sâhibi olmayan, küre-i Arz'da müşâhede edilen imâte ve ihyâ fiillerine sâhib çıkamaz. Öyleyse, her kış ve bahâr mevsiminde yeryüzünü mevt ve hayâta mazhar eden o Zât, **"hayât, ilim, sem', basar, irâde, kudret, kelâm"** denilen sîfât-ı seb'a sâhibidir. Sîfât-ı seb'a ise; **"vücûd, kudem, bekâ, vahdâniyyet, muhâlefetun lîl havâdis ve kıyâm bi-nefsihî"** denilen altı sîfât-ı selbiyyeyi iktizâ eder. Sîfât, mevsûfsuz olamayacağından, bu sîfâtlar, b'z-zarûre bir Zât-ı Vâcibü'l-Vücûd'a delâlet eder. Mâdem küre-i Arz'ı her güz ve kış mevsiminde bir nefis gibi vefât ettiren, her bahâr mevsiminde ise yeniden hayâta mazhar eden O'dur. Her bahâr mevsiminde koca küre-i Arz'ı bir nefis gibi diriltiren kim ise, elbette haşri getirecek, vefât eden mevcûdâtı, bâ-husûs cin ve insi yeniden diriltecek de aynı o Zât'tır. [284]

Hem meselâ Kur'ân-ı Hakîm;

أَوَلَمْ يَرَ الْإِنْسَانُ أَنَّا خَلَقْنَاهُ مِنْ نُطْفَةٍ فَإِذَا هُوَ خَصِيمٌ مُبِينٌ

"Tevhîd ve haşr-i cismânîyi inkâr eden (**insân görmedi mi** (gözle görmüş gibi kesin olarak bilmedi mi (**muhakkak Biz,**) nihâyetsiz ilim, irâde ve kudretimizle (**onu bir nutfeden yarattık.**) Bir damla su mesâbesinde olan ehemmiyetsiz, âdî bir maddeden vücûda getirdik. (**Sonra o,**) tevhd ve haşr-i cismânîyi inkâr eden insân, ilim ve kudret-i îlâhiyyeye şehâdet eden hadsiz delâil-i tekvîniyyeyi gördüğü hâlde(**ap açık bir mücâdelecî**) kesilmiş(**dir.**) Cenâb-ı Hakk'a karşı âdetâ düşmânca bir vaz'ıyyet almış, O'nun nihâyetsiz kudretini inkâr etmek

Lügat: küre-i arz, elbette, muhakka, udre(t), hadsiz, mevsim, inkâr, simin, vâcib

gibi bir cür’ette bulunmuş, kudretine karşı ta’cîz ile meydân okumuştur. Onun bu cür’eti taaccübe şâyândır” [285] âyet-i kerîmesinde, bir damla nutfeden vücûda gelen insânı, bir eser olarak nazara verir. Bu hârika eser üzerinde **“halk”** fiilini isbât eder. Fiil, fâilsiz olamayacağından halk fiili, **“Hâlık”** ismiyle müsemmâ bir Zât’ın vücûb-i vücûd ve vahdetini gösterir.

O Zât’ın, insân gibi acûbe-i hilkat olan bir eseri hakedebilmesi için, mutlaka sıfât-ı sübûtiyye sâhibi olması lâzımdır. Zîrâ, hayâtı olmayan, insâna hayâtı bahşedemez. Görmesi olmayan, insâna görme nîmetini ihsân edemez. İşitmesi olmayan, insâna işitme sıfatını ikrâm edemez. Kudret ve irâdesi olmayan, insâna kudret ve irâde veremez. İlmi ve kelâmı olmayan, insânın hadsiz hâcâtını bilip onunla konuşamaz. İnsâna nûmûnesi verilen bu yedi sıfât, birer vâhid-i kıyâsîdir. İnsân olan insân, bu ölçücüklerle Hâlık’ının nihâyetsiz ve hudûdsuz sıfât-ı seb’asını anlar ve o Zât-ı Akdes’e îmân edip ubûdiyyet ile hizmetine girer.

Hem o Zât-ı Akdes, şâyet sıfât-ı selbiyye sâhibi olmazsa, mutlaka başkasına muhtâc olacaktır. Başkasına muhtâc olanın da, insân gibi bir mahlûku îcâd etmesi mümkün değildir. **“Usta, îcâd ettiği eserin cinsinden olamaz”** kâidesine binâen, Hâlık-ı insân ve kâinât da, insânın ve kâinâtın cinsinden olamaz. Öyle ise, o Zât-ı Akdes; **“vücûd, kudem, bekâ, vahdâniyyet, muhâlefetun lîl havâdis ve kuyâm bi-nefsihi”** denilen sıfât-ı selbiyye ile muttasıftır.

Peki, tevhîdin bütün merâtibini insânda isbât eden bir Zât-ı Hakîm, hiç mümkün müdür ki, insânı başıboş bıraksın; onu bir teklîf ile mükellef kılasın; onda tecellî eden esmâ ve sıfâtının ma’nâlarını ve ahkâmlarını neticesiz bıraksın? Tecelliyyât-ı esmâ ve sıfâtı adedince hâşâ ve kellâ!

Demek, o teklîf, bi’z-zarûre haşr-i cismânîyi iktizâ eder.

Mâdem insân, bin bir isim ve sıfât-ı îlâhiyyeye mazhardır. Öyle ise, haşır ve neşir olacaktır ve vukûu kat’îdir. Zîrâ, haşır ve neşir olmazsa, insânda tecellî eden bin bir isim ve sıfât-ı îlâhiyyenin ma’nâsı ve ahkâmı abes olur. Nihâyet derecede kemâl sıfatlarla muttasıf olan bir Zât-ı Hakîm, elbette böyle bir abesiyyete ve çirkinliğe müsâade etmez. O hâlde, bir diyâr-ı âherde insânda tecellî eden bin bir isim ve sıfât-ı îlâhiyyenin ma’nâsı ve ahkâmı bâkî bir sûrette

Lügat: elbette, taaccüb, udre(t), binâen, hadsiz, hizmet, çirkin, vâhid

Metin

Elhâsıl; mevcûdâtı mevcûdât hesâbına hizmetten azlederek, ma'nâ-i ismîyle bakmamaktır.

Şerh

ve kemâl derecede zuhûr edecek; insân da o bâkî tecelliler ile bekâya mazhar olacak; böylece hilkatindeki derûnî ma'nâ ve gâye hâsıl olacaktır. Yoksa, -neüzü billâh- her şey abesiyyete inkılâb edecektir.

Demek, Kur'ân, mevcûdâtın vücûdunu inkâr etmiyor veyâ onları hayâl perdesine sarmıyor; tevhîd ve haşre delîl olarak getiriyor.

(Elhâsıl; mevcûdâtı mevcûdât hesâbın a hizmetten azlederek, ma'nâ-i ismîyle bakmamaktır.) Müellif (ra)'ın mezkûr cümlelerinde bir temsîlî üslûb vardır. Gûyâ, ehl-i vahdetü'l-vücûd, husûsî dünyâları Cenâb-ı Hakk'ın huzûruna ve ma'rîfetine perde olduğu için, bu suç yüzünden kâinâtı yok sayarak idâm cezâsına mahkûm etmiştir. Ehl-i vahdetü's-şuhûd ise, yine bu suçla husûsî dünyâlarını unutarak, kâinâtı hapis cezâsına mahkûm etmiştir. Fakat, Kur'ân-ı Hakîm, kâinâtı idâm ve hapisten afvetmiş; onların tevbesini kabûl etmiş; kendi başlarına kendi nâmlarına hareket etmek ve huzûr ve ma'rîfet-i îlâhiyyeye mâni' olarak isyân etmekten men ederek, Cenâb-ı Hakk'ın nâmına hareket eden birer me'mûr ve esmâ-i îlâhiyenin âyinesi olmak gibi yüksek bir makâma terfî ettirmiştir. Kur'ân-ı Hakîm'in âyetlerinde pek zâhir bir sûrette, kâinâtın bu cihetle istihdâm edilmesi ve medh ü senâ edilmesi görülmektedir. Kur'ân'ın câdde-i kübrâsında giden bir Kur'ân talebesi de husûsî dünyâsındaki mevcûdâtı, bu sûrette Cenâb-ı Hakk'a hizmet ettirir; onları ne idâm eder, ne de hapse mahkûm eder. Belki, onlara şefkat eder ve her şeyi, esmâ-i îlâhiyyeye ve âhirete bakan yüzleriyle sever.

Tasavvuf yoluyla hakîkate vâsıl olmak isteyen bir sâlik, seyr u sülûk ederken evvelâ Âlem-i İmkânı keşfeder. Daha sonra bu âlemde her şeyin hâdis, fânî ve mümkinü'l-vücûd olduğunu anlar. Kalbi, bir Zât-ı Vâcibü'l-Vücûd'u arar. Çünkü, mümkinü'l-vücûd olan mevcûdât-ı âlem, bir Zât-ı Vâcibü'l-Vücûd'a delâlet eder. Böylece, şu imkân perdesi arkasında bir Zât-ı Vâcibü'l-Vücûd'u bulur. Esmânın menbai sıfatlar olması hasebiyle, Vâcibü'l-Vücûd isminden vücûd sıfatına intikâl eder. O Zât-ı Vâcibü'l-Vücûd'un vücûduna nisbeten, mevcûdâtın vücûdunu gâyet zaîf gördüğünden kâinâta karşı gözünü kapatır; kalbi mâsivâyı görmez. Sâdece Meşhûd-i Hakîkî'yi görür.

Neticede لَا مَوْجُودَ إِلَّا هُوَ der.

Lügat: nisbeten, tasavvuf, hareket, hizmet, mahkûm, mezkûr, nisbet, âhiret, şefkat, hâdis, imkân, inkâr, sâlik, vâcib, âhire

Ya'nî, "*Hakîkî vücûd sâhibi yalnız O'dur. Mevcûdâtın hakîkî vücûdları yoktur*" der. Mevcûdâtın vücûdunu inkâr eder. Veyâ bu meşrebde olan

لَا مَشْهُودَ إِلَّا هُوَ der; meşhûd yalnız Ellâh olduğunu, mevcûdâtın ise hayâlî bir vücûdu olduğunu kabûl eder. Ellâh'ın tecelliyât-ı esmâsına mazhar olan mevcûdâtı, zaîf bir gölge ve hayâl görür.

Bu meşrebde olanlar ya mevcûdâtı hayâl kabûl eder, ya da mevcûdâtı inkâr eder. Biri, şühûda müstağrik olur, kâinâtı inkâr etmez; kâinâtın vücûdunu görmüyor ve hiç sayıyor; cilde-i esmâ-i îlâhiyyeye hayâlî bir âyine olarak görüyor. Buna, "*vahdetü'ş-şühûd mesleği*" denir. Diğer, mevcûdâtın vücûdunu inkâr ediyor. Buna da, "*vahdetü'l-vücûd mesleği*" denir.

Suâl: Vahdetü'l-vücûd ile vahdetü'ş-şühûd arasında ne fark vardır?

Elcevâb: Vahdetü'ş-şühûd, aynı zamânda vahdetü'l-vücûddur, ondan kaynaklanıyor. Bütün ehl-i tasavvuf, ehl-i vahdetü'ş-şühûddur. Fakat, bir kısım ehl-i tasavvuf vardır ki; Zât-ı Vâcibü'l-Vücûd'un vücûdundan başka bir vücûdu kabûl etmediklerinden, mevcûdâtın vücûdunu inkâr ediyorlar. Bir kısmı ise; "*Meşhûdum sâdece Ellâh'tur*" diyor, mevcûdâtın vücûdunu inkâr etmiyor, hayâl perdesine sarıyor.

Demek, ehl-i vahdetü'ş-şühûd, iki kısımdır:

Bir kısmı; kâinâtın vücûdunu inkâr eder.

Diğer kısmı ise; inkâr etmez.

İnkâr eden tâifeye "*ehl-i vahdeti'l-vücûd*"; inkâr etmeyen tâifeye ise "*ehl-i vahdeti'ş-şühûd*" denir. Hâlbuki, her ikisi de ehl-i vahdeti'ş-şühûddur. Ya'nî, meşhûdu bir tek Zât'dır. Hâlbuki, seyr u sülûkte gördüğü, bu maddî gözle gördüğü değildir. Akı başına geldiği zamân bilmesi lâzımdır ki: "*Bu kâinât vardır.*" Onun seyr u sülûkte gördüğü meşhûd veyâ mevcûddan dolayı "*mevcûd yok*" demesi; kalbine göre mevcûd yoktur ma'nâsındadır. Yoksa, "*Bu gözün gördüğü mevcûd yoktur*" demek değildir. Bununla berâber, vahdetü'ş-şühûd meşrebi husûsîdir, câdde-i umûmiyye değildir.

Velâyet-i kübrâ sâhibi olanlar ise şöyle derler: "*Ellâh, Kur'ân'da bu âlemin vücûdundan bahsetmiştir. O hâlde nasıl inkâr edilebilir?*"

Lügat: tasavvuf, meşreb, inkâr, vâcib

İşte, câdde-i kübrâ, ya'nî sahâbe, tâbiin ve asfiyânın câddesi budur. Onlar, mevcûdâta bu nazarla bakarlar. O hâlde, ehl-i vahdeti's-şühûd ve ehl-i vahdeti'l-vücûd'un zannettikleri gibi mevcûdât-ı âlem, hâşâ hayâl veyâ ma'dûm değildir.

Evet, Ellâh'ın vücûdu, hakîkî ve âlî bir vücûddur. O'nun vücûdu, "**Vâcibü'l-vücûdu li Zâtihî**"dir. Kendi Zâtıyla kâim, ezeli ve ebedî bir vücûdu vardır. Mevcûdâtın vücûdu da inkâr edilemez. Bu vücûdlar, Ellâh'ın vücûd sıfâtından gelmektedir ve ona âyinedir. Muhakkikîn-i Ehl-i Sünnetin bu husústaki inancı budur.

Vahdetü's-şühûd ve vahdetü'l-vücûd mesleğinde giden bir zât, sekr ve cezbe hâlinde iken söylediği sözlerden mes'ûl değildir. Çünkü, bir nev'ı şuíru gitmiş, mâsivâdan tecerrüd etmiştir. Akli başına geldiği zamân, o mesleği âlem-i sahvde tatbîk ederse, bu düşünceyi tasdik ederse, helâk olur.

El-hâsıl: Ehl-i istiğrâk ikiye ayrılır:

Biri: لَا مَشْهُودَ إِلَّا هُوَ

Ya'nî; "Meşhûd, yalnız Ellâh'tır" der. Bununla, kâinatı inkâr etmiyor; Zât-ı Vâcibü'l-Vücûd'un vücûduna nisbeten mevcûdâtın vücûdunu o kadar zayıf görüyor ki; hayâl perdesine sarıyor.

Diğeri: لَا مَوْجُودَ إِلَّا هُوَ

Ya'nî; "Mevcûd, yalnız Ellâh'tır" der. Mevcûdât-ı âlemin vücûdunu inkâr eder.

Her iki meşrebde gidenler, âlem-i sahvde döndükleri zamân keşfiyyâtlarını ve sözlerini Kitâb ve Sünnet ile ölçüp tashih etmezlerse, mes'ûldürler. Şâyet böyle bir inanca sâhib olmaya devâm ederlerse, hem kendilerini, hem de etba'larını helâkete sürüklerler. Risâle-i Nûr'un "**Mektûbât**" adlı eserinde geçen konuyla alâkalı bir suâl ve cevâbı aynen naklediyoruz:

"Suâl: Vahdetü'l-vücûd meselesi, çoklar tarafından en yüksek makâm telakkî ediliyor. Hâlbuki, velâyet-i kübrâda bulunan başta Hulefâ-i Erbaa olmak üzere Sahâbeler ve hem başta Hamse-i Âl-i Abâ olarak Eimme-i Ehl-i Beyt ve hem başta Eimme-i Erbaa olarak müctehidîn ve tâbiinden bu çeşit vahdetü'l-vücûd meşrebi sarîhan görülmemiş. Acabâ, onlardan sonra çıkanlar daha ileri mi gitmişler, daha mükemmel bir câdde-i kübrâ mı bulmuşlar?

"Elcevâb: Hâşâ! Şems-i Risâlet'in en yakın yıldızları ve en karîb vereseleri bulu-

Lügat: eimme-i ehl-i beyt, eimme-i erbaa, ehl-i sünnet, ehl-i beyt, muhakkik, nisbeten, tecerrüd, hams(e), sahv(e), hulefâ, meşreb, nisbet, sünnet, inkâr, vâcib

nan o asfîyâdan hiç kimsenin haddi değil, daha ileri gidebilsin. Belki, câdde-i kübrâ onlarındır.

"Vahdetü'l-Vücûd ise, bir meşreb ve bir hâl ve bir nâkıs mertebedir. Fakat, zevkli, neş'eli olduğundan, seyr u sülûkta o mertebeye girdikleri vakit çoğu çıkmak istemiyorlar, orada kalıyorlar; en müntehâ merite zannediyorlar.

"İşte şu meşreb sâhibi, eğer maddiyyâtta ve vesâitten tecerrüd etmiş ve esbâb perdesini yırtmış bir rûh ise, istiğrâkkârâne bir şühûda mazhar ise; vahdetü'l-vücûddan değil, belki vahdetü's-şühûddan neşet eden, ilmî değil, hâlî bir vahdet-i vücûd onun için bir kemâl, bir makâm te'mîn edebilir. Hattâ, Ellâh hesâbına kâinâtı inkâr etmek derecesine gidebilir. Yoksa, esbâb içinde dalmış ise, maddiyyâta mütevaggil ise, vahdetü'l-vücûd demesi, kâinât hesâbına Ellâh'ı inkâr etmeye kadar çıkar.

"Evet, câdde-i kübrâ, sahâbe ve tâbiîn ve asfîyânın câddesidir. **حَقَائِقُ الْأَشْيَاءِ ثَابِتَةٌ** cümlesi, onların kâide-i külliyyeleridir. Ve Cenâb-ı Hakk'ın **لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ** mazmûnu üzere, hiçbir şey ile müşâbeheti yok. Tahayyüz ve tecezziden münezzehdir. Mevcûdâtla alâkası, Hâlıkıyettir. Ehl-i vahdetü'l-vücûdun dedikleri gibi; mevcûdât, evhâm ve hayâlât değil. Görünen eşyâ dahi, Cenâb-ı Hakk'ın âsârıdır. **هَمْ أَوْسَتْ** değil, **هَمْ أَزْ أَوْسَتْ** tur. Ya'nî, her şey O değil, belki her şey O'ndandır. Çünkü, hâdisât, ayn-ı Kadîm olamaz. Şu mes'eleyi iki temsîl ile fehme takrîb edeceğiz:

"Birincisi: Meselâ bir pâdişâh var. O pâdişâhın hâkim-i âdil ismiyle bir adliye dâiresi var ki, o ismin cilvesini gösteriyor. Bir ismi de halîfedir. Bir meşîhât ve bir ilmiyye dâiresi, o ismin mazharıdır. Bir de Kumândân-ı A'zam ismi var. O isim ile devâir-i askeriyyede fa'aliyyet gösterir. Ordu, o ismin mazharıdır. Şimdi biri çıksa dese ki: **'O pâdişâh, yalnız hâkim-i âdildir; devâir-i adliyeden başka dâire yok.'** O vakit bi'l-mecbûriyye, adliye me'mûrları içinde, hakîkî değil i'tibârî bir sûrette, meşîhât dâiresindeki ulemânın evsâfını ve ahvâlini onlara tatbîk edip, zillî ve hayâlî bir tarzda, hakîkî adliye içinde tebeî ve zillî bir meşîhât dâiresi tasavvur edilir. Hem dâire-i askeriyyeye âid ahvâl ve muâmelâtını yine farazî bir tarzda, o me'mûrîn-i adliye içinde i'tibâr edip, gayr-ı hakîkî bir dâire-i askeriyye i'tibâr edilir ve hâkezâ... İşte şu hâlde, pâdişâhın hakîkî ismi ve hakîkî hâkimiyyeti, hâkim-i âdil ismidir

Lügat: hâkimiyyet, tahayyüz, tasavvur, tecerrüd, merite, adliye, birinc, keriy, meşreb, dilir, hâdis, inkâr, ismid, âdiş

ve adliyedeki hâkimiyettir. Halîfe, kumândân-ı a'zam, sultân gibi isimleri hakikî değiller, i'tibârîdirler. Hâlbuki, pâdişâhlık mâhiyyeti ve saltanat hakikatı, bütün isimleri hakikî olarak iktizâ eder. Hakikî isimler ise, hakikî dâireleri istiyor ve iktizâ ediyorlar.

"İşte, saltanat-ı ulûhiyyet '**Rahmân, Rezzâk, Vehhâb, Hallâk, Fa'âl, Kerûm, Rahûm**' gibi pek çok esmâ-i mukaddeseyi hakikî olarak iktizâ ediyor. O hakikî esmâ dahi, hakikî âyîneleri iktizâ ediyorlar. Şimdi ehl-i vahdetü'l-vücûd mâdem **لَا مَوْجُودَ إِلَّا هُوَ** der, hakâik-ı eşyâyı hayâl derecesine indirir. Cenâb-ı Hakk'ın Vâcibü'l-Vücûd ve Mevcûd ve Vâhid ve Ehad isimlerinin hakikî cilveleri ve dâireleri var. Belki âyîneleri, dâireleri hakikî olmazsa; hayâlî, ademî dahi olsa, onlara zarar etmez. Belki vücûd-i hakikînin âyînesinde vücûd rengi olmazsa, daha ziyâde sâfî ve parlak olur. Fakat, Rahmân, Rezzâk, Kahhâr, Cebbâr, Hallâk gibi isimleri ise, tecellileri hakikî olmuyor, i'tibârî oluyor. Hâlbuki, o esmâlar, Mevcûd ismi gibi hakikattırlar, gölge olamazlar; aslîdirler, tebeî olamazlar.

"İşte, sahâbe ve asfîyâ-i müctehidîn ve eimme-i Ehl-i Beyt, **حَقَائِقُ الْأَشْيَاءِ ثَابِتَةٌ** derler ki, Cenâb-ı Hakk'ın bütün esmâsıyla hakikî bir sûrette tecelliyyâtı var. Bütün eşyânın, O'nun icâdıyla bir vücûd-i ârızîsi vardır. Ve o vücûd çendân Vâcibü'l-Vücûd'un vücûduna nisbeten gâyet zaîf ve karârsız bir zıll, bir gölgedir; fakat hayâl değil, vehim değildir. Cenâb-ı Hak, Hallâk ismiyle vücûd veriyor ve o vücûdu idâme ediyor.

"İkinci Temsil: Meselâ, şu menzilin dört duvarında dört tâne endâm âyînesi bulunsa, herbir âyîne içinde her ne kadar o menzil öteki üç âyîne ile berâber irtisâm ediyor; fakat herbir âyîne, kendinin heyetine ve rengine göre eşyâyı kendi içinde ihtivâ eyler; kendine mahsûs misâlî bir menzil hükmündedir. İşte şimdi iki adam o menzile girse; birisi birtek âyîneye bakar, der ki: '**Herşey bunun içindedir.**' Başka âyîneleri ve âyînelerin içlerindeki sûretleri işittiği vakit, mesmûâtını o tek âyînedeki iki derece gölge olmuş, hakikatı küçülmüş, tegayyür etmiş o âyînenin küçük bir köşesinde tatbîk eder. Hem der: '**Ben öyle görüyorum, öyle ise hakikat böyledir.**' Diğer adam ona der ki: '**Evet, sen görüyorsun, gördüğün haktır; fakat vâkî'de ve nefs ü'l-emirde hakikatın hakikî sûreti öyle değil. Senin dikkat ettiğın âyîne gibi daha başka**

Lügat: eimme-i ehl-i beyt, ehl-i beyt, hâkimiyet, mukaddes, nisbeten, saltanat, tegayyür, kaddese, adliye, dikkat, menzil, nisbet, rengin, vâcib, vâhid, âdiş

âyîneler var; gördüğün kadar küçücük, gölgenin gölgesi değiller.'

"İşte esmâ-i İlâhiyyenin herbiri, ayrı ayrı birer âyîne ister. Hem meselâ: Rahmân, Rezzâk hakikatlı, asıl oldukları için, kendilerine lâyük, rızka ve merhamete muhtâc mevcûdâtı ister. Rahmân nasıl hakikî bir dünyâda rızka muhtâc hakikatlı zî-rûhları ister; Rahîm de, öyle hakikî bir Cennet'i ister. Eğer yalnız Mevcûd ve Vâcibü'l-Vücûd ve Vâhid-i Ehad isimleri hakikî tutulup öteki isimler onların içine gölge olmak haysiyyetiyle alınsa, o esmâya karşı bir haksızlık hükmüne geçer.

"İşte şu sordandır ki: Câdde-i Kübrâ, elbette velâyet-i kübrâ sâhibleri olan sahâbe ve asfiyâ ve tâbiîn ve eimme-i Ehl-i Beyt ve eimme-i müctehidînin câddesidir ki, doğrudan doğruya Kur'ân'ın birinci tabaka şâkirdleridir." [286]

Bu mevzuun daha iyi anlaşılabilmesi için birkaç esâsı tesbît etmek lâzımdır:

1. Vücûd, hayr-ı mahz, adem, şerr-i mahzdır.
2. Cenâb-ı Hakk'ın vücûd sıfâtı, İmâm Eş'arî'ye göre Zât'ının aynıdır, gayrı değildir. İmâm Mâtürîdî'ye göre ise, vücûd sıfâtı, sıfât-ı zâidedir. Vücûd sıfâtında Ellâh'ın şerîki, şebîhi, nazîri, misli kesin olarak muhâldir.
3. Sıfât-ı sübûtiyye denilen ilim, kudret, hayât, sem', basar, irâde, kelâm sıfâtları ise, Zât-ı İlâhî'nin ne aynıdır, ne de gayrıdır. Esmâ-i İlâhiyye de taalluk etmeden evvel, Zât-ı İlâhî'nin ne aynıdır, ne de gayrıdır.
4. Ekser esmâ ve sıfât-ı İlâhiyye, mevcûdât-ı âlemin vücûdunu iktizâ eder, mahall-i taalluk ister. Meselâ; Hâlık ismi, mahlûkâtı ister. Sâni' ismi, masnûâtı ister. Rezzâk ismi, merzûku; Rahîm ismi merhûmu iktizâ eder. Ve hâkezâ ekser esmâ ve sıfât-ı İlâhiyye mahall-i taalluk istediğinden, o esmânın tecelliyyâtına mazhar olan mevcûdâtın vücûdu muhakkaktır. Mevcûdâtın vücûdu, vâcibü'l-vücûdu li gayrihîdir. Ya'nî, hakikî, sâbit ve müstakil bir vücûdu yoktur. Vâcibü'l-Vücûd'un vücûduyla kâim ârızî bir vücûdu vardır.
5. Ellâh (cc), Kur'ân'da bu âlemin vücûdundan bahsetmiştir. Öyleyse mevcûdâtın vücûdu nasıl inkâr edilebilir veyâ hayâl perdesine sarılabilir?
6. Ma'nevî âlemde seyr u seyâhat eden bir sâlik veyâ ma'nen terakkiyâyâ mazhar olan bir zât, bütün merâtib-i esmâ ve sıfâtı bitirip **مِنْ حَيْثُ هُوَ** mücerred

Lügat: eimme-i ehl-i beyt, şerr-i mahz, ehl-i beyt, merhamet, elbette, muhakka, taalluk, udre(t), birinc, inkâr, sâlik, vâcib, vâhid

Zât-ı Akdes'e teveccüh ettiği zamân; mevcûdât, onun nazarında gizlenir, hâlet-i sekr ve istiğrâkta mevcûdâtın vücûdunu görmez olur. Bu makâmda, Ellâh'ın yedi sıfâtını ayn-ı Zât görür. Fakat, hadd-i zâtında aynı değildir. Bu yedi sıfât, Zât-ı İlâhî'nin ne aynıdır, ne de gayrıdır.

Bu esâslar netîcesinde deriz ki:

Cenâb-ı Hak, mevcûdât-ı âlemi, meselâ bir insânı yaratmak irâde ettiği zamân, evvelâ ilm-i ezelisinde vücûd-i ilmîleri bulunan ve ademiyyât ta'bîr edilen acz, fakr, naks ve kusûr üzerine ve cüz'î ilim, cüz'î irâde, cüz'î kudret, cüz'î hayât, cüz'î sem', cüz'î basar, cüz'î kelâm denilen ve vücûd-i hakîkîleri olmayan, vücûd-i ilmîleri ve i'tibârîleri olan yedi sıfâtın masdarları üzerine lâ zamânî, lâ mekânî, lâ keyfî bir sûrette ilim sıfâtıyla tecellî etti. Ta'bîr-i diğerle ilim sıfâtı, ademiyyât denilen o ma'lûm-i İlâhîye taalluk etti. İlm-i İlâhî, bu ademiyyât, ya'nî kâinâtta "tabîat", insândaki "ene" üzerine tecellî eder etmez, ademiyyâtla ilim sıfâtı, ta'bîr câiz ise bir hamur gibi yoğrulup mezc oldu. Bunun netîcesinde a'yân-ı sâbite denilen sûret-i ilmiyyeler meydana geldi. Bu sûret-i ilmiyyeler de iki kısımdır:

Biri: İlm-i İlâhîde mevcûd olan ilmî program ve fizikî şekillerdir.

Diğeri: Levh-i Mahfuz'a geçen ilmî program ve fizikî şekillerdir.

İşte bu iki kısma birden "**kader**" denir.

Müellif (ra), bu mevzûu şöyle ifâde etmiştir:

"Hem adem-i mutlak zâten yoktur, çünkü bir ilm-i muhît var. Hem dâire-i ilm-i İlâhînin hârici yok ki, birşey ona atılsın. Dâire-i ilim içinde bulunan adem ise, adem-i hâricîdir ve vücûd-i ilmîye perde olmuş bir unvândır. Hattâ, bu mevcûdât-ı ilmiyyeye ba'zı ehl-i tahkîk 'a'yân-ı sâbite' ta'bîr etmişler." [287]

Cenâb-ı Hak, bu sûret-i ilmiyyeleri dâire-i ilimden dâire-i kudrete, ya'nî Âlem-i Gayb'dan Âlem-i Şehâdet'e çıkarmak, göze göstermek istediğinde, vücûd, irâde ve kudret sıfâtlarıyla a'yân-ı sâbite denilen o sûret-i ilmiyyeler üzerine tecellî etti ve mevcûdâtı halk ve îcâd buyurdu. Müellif (ra), bu mevzûu şöyle îzâh etmiştir:

Lügat: levh-i mahfuz, teveccüh, program, taalluk, udre(t), bit(e), şekil

"Nasıl ki göze görülmeyen eczâlî bir mürekkeble yazılan bir kitâba, o yazıyı göstermeye mahsûs bir eczâ sürülse; o koca kitâb, birden herbir göze vücûdunu gösterip kendini okutturur. Aynen öyle de; o Kadîr-i Ezelî'nin ilm-i muhîtinde, her şeyin sûret-i mahsûsası bir mikdâr-ı muayyen ile taayyün ediyor. O Kadîr-i Mutlak emr-i Kün Feyekûn ile o hadsiz kudretiyle ve nâfiz irâdesiyle, o yazıya sürülen eczâ gibi, gâyet kolay ve sühûletle kudretin bir cilvesi olan kuvvetini o mâhiyyet-i ilmiyyeye sürer, o şeye vücûd-i hâricî verir; göze gösterir ,nukûş-ı hikmetini okutturur." [288]

"Evet, eğer bütün eşyâ Ferd-i Vâhid'e verilse, bir kibrit çakar gibi, eserleriyle azameti anlaşılan o nihâyetsiz kudretiyle hiçten icâd eder ve ihâtalı nihâyetsiz ilmiyle herşeye ma'nevî bir kalıb hükmünde bir mikdâr ta'yîn eder. Ve o âyîne-i ilmindeki herşeyin sûretine ve plânına göre kolayca herbir şeyin zerreleri o kalıb-ı ilmî içine yerleşir, muntazaman vaz'ıyyetlerini muhâfaza ederler. Eğer etrâftan zerreleri toplamak lâzım gelse de, ilmî kânûnların ve kudretin ihâtalı düstûrları cihetiyle; o zerrelere, kânûn-i ilmî ve sevk-ı kudretî ile bağlanmaları haysiyyetiyle mutî' bir ordunun neferâtı gibi muntazaman kânûn-i ilmî ve sevk-i kudretî ile gelip o şeyin vücûdunu ihâta eden kalıb-ı ilmî ve mikdâr-ı kaderî içine girip kolayca vücûdunu teşkil ederler. Belki, âyinedeki aksin fotoğraf vâsıtasıyla kâğıt üstüne vücûd-i hâricî giymesi veyâhud görünmeyen bir yazı ile yazılan bir mektûba gösterici maddeyi sürmekle görünmesi gibi, Ferd-i Vâhid'in ilm-i ezelîsinin âyînesinde bulunan mâhiyyet-i eşyâ ve suver-i mevcûdâtâ gâyet sühûletle, kudret onlara vücûd-i hâricî giydirir ve Âlem-i Ma'nâ'dan Âlem-i Zuhûr'a getirir, gözlere gösterir.

"Eğer Ferd-i Vâhid'e verilmezse, bir sineğin vücûdunu rû-yî zemînin etrâfından ve anâsırından gâyet hassâs bir mîzânla toplamak, âdetâ yeryüzünü ve unsurları eleyip her taraftan o mahsûs vücûdun mahsûs zerrelere getirerek san'atlı vücûdunda muntazam yerleştirmek için maddî kalıb, belki a'zâları adedince kalıplar bulunmak ve o vücûddaki duygular ve rûh gibi ince, dakîk, ma'nevî letâifî dahi mîzân-ı mahsûsla ma'nevî âlemlerden celbetmek lâzım gelir." [289]

Demek, Cenâb-ı Hak, vücûd sıfâtıyla ademîyyât üzerine tecellî edince, esmâ ve sıfât-ı İlâhiyye ile ademîyyât ta'bîrî câiz ise mezc olunca; mevcûdât, izn-i İlâhî

Lügat: kün feyekûn, muntazaman, emr-i kün, muntazam, muayyen, neferât, taayyün, udre(t), hadsiz, hikmet, kaderî, kibrit, sinin, vâhid

ile vücûd buldu. Mevcûdâtın vücûda gelmesinde üç vücûd görünüyor:

Birincisi: Zât-ı Vâcibü'l-Vücûd'un vücûd sıfâtıdır ki; bu vücûd, Zât-ı İlâhî'nin aynıdır, gayrı değildir.

İkincisi: Ta'biri câiz ise ademiyâtla mezc olan esmâ ve sıfât-ı İlâhiyenin vücûdudur ki; bu vücûd, Zât-ı İlâhî'nin ne aynıdır, ne de gayrıdır.

Üçüncüsü: Mevcûdâtın vücûdudur. Bu vücûd, hakîkî, serbest ve müstakil bir vücûd değildir. Vücûd-i İlâhî'nin gayrıdır; ânzîdir, mahlûktur, Zât-ı Vâcibü'l-Vücûd'un vücûduna bağlı bir vücûddur. **هَمْ أَوْسَتْ** 'tur; **هَمْ أَوْسَتْ** değildir. Ya'nî, bu vücûd O'ndandır; hâşâ O değildir. Bu vücûdda görünen cümle mehâsin ve kemâlât, Zât-ı Vâcibü'l-Vücûd'a âiddir; ademiyât ise, âlemde tabîata, insânda eneye âiddir. Şâyet esmâ ve sıfât-ı İlâhiyyeye âid vücûd, mehâsin ve kemâlât mevcûdâta verilse, bu durumda taaddüd-i İlâh lâzım gelir ki; bu da mümtenî' ve muhâldir. Hem o sıfâtlar, mevcûdâta âid olsa; o zamân o sıfâtların mutlak olması, mahdûd ve mukayyed olmaması lâzım gelirdi. Hâlbuki, öyle değildir. Meselâ; insân, her şeyi göremez, her sesi işitemez, her şeyi bilemez, her şeye güç yetiremez ve hâkezâ.

İşte bu câdde-i kübrâ, sahâbe, tâbiîn ve asfiyânın câddesidir ki; onlar, **حَقَائِقُ الْأَشْيَاءِ ثَابِتَةٌ** diye hükmederler, mevcûdâtın, vücûd-i İlâhî ile kâim, esmâ ve sıfât-ı İlâhiyyeye âyine olan bir vücûdunun var olduğunu kabûl ederler.

Muhyiddîn-i Arabî (ks) ise; Zât-ı Vâcibü'l-Vücûd'un vücûdunu kabûl ediyor. Esmâ ve sıfât-ı İlâhiyenin vücûdunu da kabûl ediyor. Ancak bu esmâ ve sıfâtın vücûdunu, Zât-ı İlâhî'nin aynı kabûl etmekle hatâ ediyor. Hem vücûd sıfâtında ve Mevcûd isminde şirke düşmemek, tevhid-i hakîkiyi elde etmek için esmâ ve sıfât-ı İlâhiyenin ademiyâtla mezcinden sonra meydâna gelen üçüncü vücûdu kabûl etmiyor, inkâr ediyor.

Demek, Muhyiddîn-i Arabî (ks), hâlet-i sekr ve istiğrâkta bulunduğu için iki noktada hatâ etmiştir:

Birincisi: Mevcûdâtta tecellî eden esmâ ve sıfât-ı İlâhiyenin vücûdunu ayn-ı Zât olarak kabûl etmekle hatâya düşmüştür. Hâlbuki, esmâ ve sıfât-ı İlâhiyenin vücûdu, **Zât-ı İlâhî'nin ne aynıdır, ne de gayrıdır.**

Lügat: mukayyed, serbest, taaddüd, birinc, inkâr, vâcib

İkincisi: Esmâ ve sıfât-ı İlâhiyenin ademiyyâtla mezcinden sonra meydana gelen üçüncü vücûdu, ya'nî mümkün'l-vücûdu inkâr etmekle hatâya düşmüştür. Hâlbuki, mevcûdât var, inkâr edilemez. Ancak, mevcûdâtın hakîkî, sâbit ve müstakil bir vücûdu yoktur. Vücûd-i İlâhî ile kâim, ârızî bir vücûdu vardır.

Müellif (ra), bu mes'eleyi "**Dokuzuncu Lem'a**" adlı eserinde şöyle îzâh etmiştir:

"Azîz Kardeşim!

"*Senin İkinci Suâlin Hülâsası: Muhyiddîn-i Arabî demiş: 'Rûhun mahlûkiyyeti, inkişâfından ibârettir.'* O suâl ile benim gibi zayıf bir bî-çâreyi, Muhyiddîn-i Arab gibi müdhiş bir hârîka-i hakîkate ve bir dâhiye-i ilm-i esrâra karşı mübârezeye mecbûr ediyorsun. Fakat, mâdem nusûs-i Kur'ân'a istinâden bahsine gireceğim; ben sinek dahi olsam, o kartaldan daha yüksek uçabilirim. Belki Hazret-i Muhyiddîn aldatmaz, fakat aldanır. Hâdîdir, fakat her kitâbında mehdî olamıyor. Gördüğü doğrudur, fakat hakikat değildir. **'Yirmi Dokuzuncu Söz'**de, rûh bahsinde, medâr-ı suâliniz olan o hakikat îzâh edilmiştir.

"Evet, rûh, mâhiyyeti i'tibârıyla bir kânûn-i emrîdir. Fakat, vücûd-i hâricî giydirilmiş bir nâmûs-i zî-hayâtır ve vücûd-i hâricî sâhibi bir kânûndur. Hazret-i Muhyiddîn, yalnız mâhiyyeti noktasında düşünmüştür. Vahdet-ü'l-vücûd meşrebince, eşyânın vücûdunu hayâl görüyor. O zât, hârîka keşfiyyâtıyla ve müşâhedâtıyla ve mühim bir meşreb sâhibi ve müstakil bir meslek ihtiyâr ettiğinden; bi'l-mecbûriyye, zayıf te'vîlâtıyla, tekellüflü bir sûrette, ba'zı âyâtı, meşrebine ve meşhûdâtına tatbîk ediyor, âyâtın sarâhatini incitıyor. Sâir Risâlelerde câdde-i müstekîme-yi Kur'ânîyye ve minhâc-ı kavîm-i Ehl-i Sünnet beyân edilmiştir. O zât-ı kudsinin kendine mahsûs bir makâmı var; hem makbûlündendir. Fakat, mîzânsız keşfiyyâtında hudûdları çiğnemiş ve cumhûr-i muhakkikine çok mes'elelerde muhâlefet etmiş. İşte bu sır içindir ki; o kadar yüksek ve hârîka bir kutub ve bir ferîd-i devrân olduğu hâlde, kendine mahsûs tarîkatı gâyet kısacık, Sadreddîn-i Konevî'ye münhasır kalıyor gibidir ve âsârından da istikâmetkârâne istifâde nâdir oluyor. Hattâ, çok muhakkikîn-i asfiyâ, o kıymetdâr âsârını mütâlea etmeye revâc göstermiyorlar; hattâ ba'zıları men' ediyorlar.

"Hazret-i Muhyiddîn'in meşrebiyle ehl-i tahkîk meşrebinin mâbeynindeki esâslı farkı ve onların me'hazlarını göstermek, çok uzun tedkîkâta ve çok yüksek

Lügat: ehl-i sünnet, muhakkik, tekellüf, meşreb, sünnet, inkâr, istif

Şerh

ve geniş nazarlara muhtâcdır. Evet, fark o kadar dakik ve derin ve me'haz o kadar yüksek ve geniştir ki; Hazret-i Muhyiddîn hatâsından muâheze edilmemiş, makbûl olarak kalmış. Yoksa, eğer ilmen, fikren ve keşfen o fark ve o me'haz görünse idi, onun için gâyet büyük bir sukût ve ağır bir hatâ olurdu. Mâdem fark o kadar derindir; bir temsîl ile o farkı ve o me'hazları, Hazret-i Muhyiddîn'in o mes'eledе yanlışını göstermeye çalışacağız. Şöyle ki:

"Meselâ, bir aynada güneş görünüyor. Şu ayna, güneşin hem zarfı, hem mevsûfudur. Güneş bir cihette onun içinde bulunur, bir cihette aynayı ziynetlendirip aynanın parlak bir boyası ve bir sıfatı olur. Eğer o ayna, fotoğraf aynası ise, güneşin misâlini sâbit bir sûrette kâğıda alıyor. Şu hâlde, aynada görünen güneş, fotoğrafın resim kâğıdındaki görünen mâhiyyeti, hem aynayı süslendirip sıfatı hükmüne geçtiği cihette, hakikî güneşin gayridir. Güneş değil, belki güneşin cilvesinin başka bir vücûda girmesidir. Ayna içinde görünen güneşin vücûdu ise, hâricdeki görünen güneşin ayn-ı vücûdu değilse de, ona irtibâtı ve ona işâret ettiği için, onun ayn-ı vücûdu zannedilmiş. İşte, bu temsîle binâen, '**Aynada hakikî güneşten başka birşey yoktur**' ve aynayı zarf ve içindeki güneşin vücûd-i hâricisi murâd olmak cihetiyle denilebilir. Yoksa, aynanın sıfatı hükmüne geçmiş münbasit aksi ve fotoğraf kâğıdına intikâl eden resmi cihetiyle güneştir denilse, hatâdır; '**Güneşten başka içinde birşey yoktur**' demek yanlıştır. Çünkü, aynanın parlak yüzündeki akis ve arkasında teşekkül eden resim var. Bunların da ayrı ayrı birer vücûdu var. Çendân o vücûdlar güneşin cilvesindendir; fakat güneş değil. İnsânın zihni ve hayâlî, bu ayna misâline benzer. Şöyle ki: İnsânın âyîne-i fikrindeki ma'lûmâtın dahi iki vechi var: Bir vecihle ilimdir ve bir vecihle ma'lûmdur. Eğer zihni o ma'lûma zarf yapsak, o vakit o ma'lûm, mevcûd-i zihnî bir ma'lûm olur; vücûdu ayrı birşeydir. Eğer zihni o şeyin husûlüyle mevsûf yapsak, zihne sıfat olur; o şey o vakit ilim olur, bir vücûd-i hâricisi vardır. O ma'lûmun vücûdu ve cevheri dahi olsa, bunun gibi ârizî bir vücûd-i hâricisi olur.

"İşte bu iki temsîle göre, kâinât bir aynadır. Her bir mevcûdun mâhiyyeti de bir aynadır. Kudret-i Ezeliyye ile îcâd-ı İlâhîye ma'rûzdurlar. Herbir mevcûd, bir cihetle Şems-i Ezelînin bir isminin bir nev'ı aynası olup bir nakşını gösterir. Hazret-i Muhyiddîn'in meşrebinde olanlar, yalnız aynalık ve zarfîyyet cihetinde ve aynadaki vücûd-i misâliyi nefiy noktasında ve akis, ayn-ı mün'akis olmak üzere keşfedip,

Lügat: zarfîyyet, ezeliyye, teşekkül, udre(t), binâen, fikren, meşreb, sinin, zihnî

başka mertebeyi düşünmeyerek, **لَا مَوْجُودَ إِلَّا هُوَ** diyerek yanlış etmişler.

حَقَائِقُ الْأَشْيَاءِ ثَابِتَةٌ káide-i esâsiyyesini inkâr etmek derecesine düşmüşler.

"Ammâ, ehl-i hakikat ise, verâset-i nübüvvetin sırrıyla ve Kur'ân'ın kat'î ifâdâtıyla görmüşler ki; âyine-i mevcûdâtta kudret ve irâde-i İlâhiye ile vücûd bulan nakışlar, O'nun eserleridir.

هَمْ أَوْسَتْ değil. Eşyânın bir vücûdu vardır ve o vücûd bir derece sâbittir. Çendân o vücûd, Vücûd-i Vâcibe nisbeten vehmî ve hayâlî hükmünde zayıftır; fakat Kadîr-i Ezelînin îcâd ve irâde ve kudretiyle vardır.

"Nasıl ki; temsilde, ayna içindeki güneşin hakikî vücûd-i hâricîsinden başka bir vücûd-i misâlîsi var. Ve aynayı ziynetli boyalayan münbasît aksinin dahi ârızî ve ayrı bir vücûd-i hâricîsi var. Ve aynanın arkasındaki fotoğrafın resim kâğıdına intikâş eden sûret-i şemsiyenin dahi ayrı ve ârızî bir vücûd-i hâricîsi vardır, hem bir derece sâbit bir vücûddur.

"Öyle de ,kâinât aynasında ve mâhiyyât-ı eşyâ aynalarında esmâ-i kudsiyye-i İlâhiyenin irâde ve ihtiyâr ve kudret ile hâsıl olan cîlveleriyle tezâhür eden nukûş-i masnûâtın, Vücûd-i Vâcibden ayrı, hâdis bir vücûdu vardır. O vücûda, Kudret-i Ezeliyye ile sebât verilmiş. Fakat, eğer irtibât kesilse, bütün eşyâ birden fenâya gider. Bekâ-i vücûd için her ân, her şey, Hâlık'ının ibkâsına muhtâcdır. Çendân, **حَقَائِقُ الْأَشْيَاءِ ثَابِتَةٌ** 'dür; fakat, O'nun isbât ve tesbîtiyle sâbittir.

"İşte, Hazret-i Muhyiddîn, **'Rûh mahlûk değil; Âlem-i Emirden ve sıfât-ı irâdeden gelmiş bir hakikattir'** demesi; çok nusûsun zâhirine muhâlif olduğu gibi; mezkûr tahkîkât a binâen iltibâs etmiş, aldanmış, zayıf vücûdları görmemiş. Esmâ-i İlâhiyyeden Hallâk, Rezzâk gibi çok isimlerin mazharları vehmî ve hayâlî şeyler olamaz. Mâdem o esmâ hakikatlidirler. Elbette mazharlarının da hakikat-i hâriciyyeleri vardır." [290]

Lügat: ehl-i hak, ezeliyye, nisbeten, nübüvvet, elbette, mertebe, udre(t), übüvvet, binâen, mezkûr, nisbet, vâcibe, hâdis, inkâr, sinin, vâcib

İHTÂR

Ey bu eseri okuyan kardeşim! Cenâb-ı Hakk'ın tecelliyyâtı (ya'nî, tecelliyyât-ı Zât, sıfât, esmâ ve ef'âli) lâ zamânîdir, lâ mekânîdir, lâ keyfîdir. Bu kâidenin dışında dîku'l-ibâreden dolayı ba'zı cümlelerde buna muhâlif görünen ifâdeler, müevveldir.

CENÂB-I HAKK'IN VÜCÛD SIFÂTININ YANLIŞ ANLAŞILMASINDAN KAYNAKLANAN HİRİSTİYANLIK AKİDESİNDEKİ TESLİS İNANCI

Kur'ân-ı Azîmü's-şân,

لَقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ ثَلَاثٌ ثَلَاثَةٌ وَمَا مِنْ إِلَهٍ إِلَّا إِلَهٌ وَاحِدٌ *"Kasem olsun ki, 'Ellâh, üçün üçüncüsüdür' diyenler de*

kâfir olmuşlardır. Hâlbuki, bir tek Ellâh'tan başka hiçbir ilâh yoktur" [291] âyet-i kerîmesinin sarâhatiyle, Hristiyanların, teslîs inancına sâhib bulunduklarını, ya'nî **"üç ilâh"**ı berâber kabûl ettiklerini beyân etmekle onların, ehl-i şîrk olduklarını haber veriyor. O üç ilâh ise;

Birincisi: Ellâh'tır.

İkincisi: Hazret-i Cebrâîl (as) ya da Hazret-i Îsâ (as)'ın rûhudur.

Üçüncüsü :Hazret-i Îsâ (as)'ın cesedidir.

Hristiyanlar, bu üç vücûdu müstakil kabûl eder ve şöyle derler: Nasıl ki, Ellâhu Teâlâ müstakil bir vücûd sâhibi ise, Hazret-i Îsâ (as) ile Hazret-i Cebrâîl (as) da hakîkî ve müstakil vücûd sâhibidirler. Ta'bîr-i diğere; Ellâh'ın hakîkî vücûdu olduğu gibi; cesed-i Îsâ ve Rûhu'l-Kudûs'ün de müstakil vücûdları ve hakîkî ma'nâda tasarrufları vardır. Bununla berâber, Hazret-i Îsâ (as) ile Hazret-i Cebrâîl (as)'ın mahlûk olduğuna da inanırlar.

Lügat: tasarruf, birinc, kâfir, sinin

Ehl-i teslîs, sâdece Hazret-i İsâ (as) hakkında değil; her bir mevcûd hakkında teslîs inancına sâhibtirler. Ya'nî, her bir mevcûdda üç ulûhiyyeti, ya'nî "**Ellâh, rûh ve cesed**" olmak üzere üç İlâhî kabûl ediyorlar.

Onların bu bâtil i'tikâdlarına göre; her ne kadar her şeyi Ellâh yaratmıştır; fakat her şeyin üç cihette müstakil birer vücûdu ve te'sîri vardır.

Birincisi: Ellâh'ın vücûdudur.

İkincisi: Şâyet o mevcûd zî-rûh ise, rûhun vücûdu; zî-rûh değilse, o mevcûdda bulunan ve "**tabîat**" diye tesmiye edilen kuvâları temsil eden bir zî-şuûrun vücûdudur.

Üçüncüsü: Cismin vücûdudur.

Meselâ; bir çiçeğin üç tâne vücûdu vardır:

Birincisi: Asıl vücûd sâhibi olan Ellâh'ın vücûdudur. Ta'bîr-i diğerle; o çiçeğin vücûdunda tecellî eden "**vücûd**" sıfâtı ve "**Mevcûd**" ismidir.

İkincisi: O çiçeğin tâbî' olduğu ve taraf-ı İlâhîden kendisine tevdi' edilen tekvînî kânûnun ve o kânûnu temsil eden mücerred rûhun vücûdudur ki; ehl-i dalâlet bunu "**tabîat**" diye tesmiye etmiştir.

Üçüncüsü: O çiçeğin maddî cismidir. Bu vücûd, bizzat tasarruf sâhibidir. Onlar, çiçeğin vücûdunu, kendisine âid müstakil bir vücûd olarak kabûl ediyorlar.

Biz ehl-i tevhid ve ehl-i hak ise deriz ki: "**Zât-ı Vâcibü'l-Vücûd'un ne ef'âlinde, ne esmâsında, ne sıfâtında, ne şuûnâtında, ne Zât'unda şerîki vardır. Vücûd-i hakîkî bir t ânedir, o da Ellâh'ın vücûb-i vücûdudur. Vücûd s ifâtında Ellâh'ın şerîki yoktur. Diğer bütün vücûdlar, Vâcibü'l-Vücûd'un âyîneleridir; gölgeleridir; akisleridir; müstakil vücûdları, te'sîr ve tasarrufları yoktur.**"

O hâlde, her mevcûdda üç vücûd vardır:

Birincisi: Her bir mevcûdda tezâhür ve tecellî eden vücûd-i İlâhî'dir ki; Zât-ı Vâcibü'l-Vücûd, mekânsız bir şekilde her bir mevcûda, vücûd sıfâtı ile ona ondan daha yakındır.

İkincisi: Rûhun vücûdudur. (İnsânın rûhu gibi.)

Üçüncüsü: O mevcûdun cismidir. (İnsânın cesedi gibi.)

Bu üç vücûddan vücûd-i hakîkî, yalnız Ellâh'ın vücûdudur ve her bir mevcû-

Lügat: ehl-i dalâlet, ehl-i hak, tasarruf, tesmiye, birinc, ismid, vâcib, şekil

dun her bir şe'inde tasarruf eden O'dur. Diğer iki vücûd ise, vücûd-i hakîkinin aksidir, gölgesidir, âyînesidir; vücûd-i hakîkî ve bizzat te'sîr ve tasarrufları yoktur. Her mevcûd, her ânda, her cihette, her işinde, her şey'inde ve her şe'inde meşîet-i Rabbâniyye ve kudret-i îlâhiyyenin tasarrufu altındadır. Müellif (ra) şöyle buyuruyor:

"Her şey, her şe'inde O'na muhtâcdır. O'nun ilim ve hikmetiyle işleri görülür, tanzîm edilir. Ne tabîatın haddi var ki; o dâire-i tasarruf-i rubûbiyyetinde saklansın ve te'sîr sâhibi olup müdâhale etsin ve ne de tesâdüfün hakkı var ki; o hassâs mîzân-ı hikmet dâiresindeki işlerine karışsın." [292]

Demek, Hristiyanlardan teslîs inancına sâhib olanların dalâlete düşmelerinin menşei, vücûd mes'alesidir. Onlar, **هَمْ أَزْ** "Eşyâ, **هَمْ أَوْسَنْتْ** değil; **هَمْ أَوْسَنْتْ** 'tur derler. Ya'nî; *"Her şey O'ndan değil; her şey, Ellâh gibi müstakil ve hakîkî vücûd sâhibidir"* derler. Kur'ân-ı Hakîm ise, mevcûdât-ı âleme vücûd-i hakîkinin aksi, gölgesi ve âyînesi olarak bakmamızı ve onları, böyle okumamızı emreder. Böylece, şâkirdine hakikat dersini verir. O hâlde, teslîs inancı bâtıldır. Hâşâ ve kellâ! Ellâh (cc), **"sâlisü selâse"** ya'nî, üç îlâhın üçüncüsü değildir. İlâh, yalnız O'dur. O Zât-ı Akdes, birdir, Vâhid'dir, Ehad'dir. Mevcûdât, **هَمْ أَوْسَنْتْ** değil,

هَمْ أَزْ أَوْسَنْتْ 'tur. Ya'nî: *"Her şey, O değil; belki her şey, O'ndandır."* Öyle ise, Hazret-i İsâ (as)'ın rûhunun ve cesed-i mübârekinin vücûdu, vücûd-i hakîkî sâhibi olan Cenâb-ı Hakk'ın Mevcûd isminin ve vücûd sıfâtının aksidir ve âyînesidir; müstakil vücûdları ve hakîkî ma'nâda tasarrufları yoktur. Müessir ve Mutasarrıf-ı Hakîkî yalnız Ellâh'tır. Müellif (ra), **"Mektûbât"** adlı eserinde şöyle buyuruyor:

*"Görünen eşyâ dahi, Cenâb-ı Hakk'ın âsândır. **هَمْ أَوْسَنْتْ** değil, **هَمْ أَزْ أَوْسَنْتْ** 'tur. Ya'nî, her şey O değil, belki her şey O'ndandır. Çünkü, hâdisât, ayn-ı Kadîm olamaz."* [293]

Lügat: tasarruf, udre(t), hikmet, dilir, hâdis, vâhid

Ehl-i tasavvuf ise, Hristiyanların ortaya attığı bu fitneye karşı mukâbelede bulunmak için çok uğraşmışlar; çâresiz kalmışlar; bu mes'eleye cevâb teşkil edecek tam delil bulamamışlar; neticede bir kısmı,

لَا مَشْهُودَ إِلَّا هُوَ diyerek; "Ben, o iki vücûdu görmüyorum; meşhûdum, yalnız Ellâh'tır, yalnız Ellâh'ı görüyorum. Zîrâ, vücûd-i hakîkî sâhibi, yalnız Ellâh'tır. Hazret-i Cebrâîl (as) ile Hazret-i İsâ (as)'ın hayâlî birer vücûdları olduğu gibi; tabîat ve tabîatın zâhirî te'sîriyle vücûda gelen mevcûdâtın da hayâlî birer vücûdu vardır" demişlerdir. Ta'bîr-i diğerle; "Vücûd-i İlâhî dışındaki vücûdlar vardır; ama onların vücûdları o kadar zaîftir ki; biz, onları görmüyoruz" demişlerdir.

El-hâsıl: Ehl-i vahdetü's-şühûd, ümmeti, Hristiyanların bu fitnesinden kurtarmak için, **لَا مَشْهُودَ إِلَّا هُوَ** diyerek husûsî, hâlî, tehlikeli ve dar bir yola zehâb etmişlerdir.

Ehl-i vahdetü'l-vücûd da, bu bâtil teslîs akidesini reddetmek için, mevcûdâtın vücûdunu kökten inkâr ederek **لَا مَوْجُودَ إِلَّا هُوَ** demişlerdir. Bu durumda Hazret-i Cebrâîl (as)'ı, Hazret-i İsâ (as)'ı, tabîatı ve mevcûdâtı yok sayarak, yalnız Cenâb-ı Hakk'ın vücûdunu kabûl etmişlerdir.

Demek, ehl-i tasavvufun olan bu iki meslek erbâbının açtıkları bu yolun temeli, vartalıdır, hatarlıdır. Zîrâ, mevcûdâtın vücûdunu inkâr etmek mümkün değildir. Veyâhûd var olan vücûdu hiç görmemek de mümkün değildir. Öyle ise, hak ve müstekim olan Kur'ânî tarîk şudur ki:

Mevcûdât, vardır ve inkâr edilemez. Ancak, mevcûdâtın vücûdu, akistir; âyinedir; gölgedir; onların vücûd-i hakîkîsi yoktur. Vücûd-i hakîkî, yalnız bir tânedir; o da Ellâh'ın vücûdudur. Öyleyse, hakîkî "**Mevcûd**" ismine lââyık, yalnız Ellâh'tır ve bu isim, O'na hâstır. Ta'bîr-i diğerle; mevcûdâtın, ma'nâ-i harfîyle vücûdları vardır; ma'nâ-i ismîyle vücûdları yoktur.

Ehl-i felsefe de, vahy-i ilâhîye istinâd etmediklerinden, tevhîd-i İlâhî konusunda ehl-i teslîs gibi bâtil bir inanca sülûk etmişlerdir. Çünkü, eski felsefecilerin inancına göre, Cenâb-ı Hak, önce "**Akl-ı Evvel**"i yaratmış. O ilk akıl, ikinci akıl, ya'nî Arş'ı yaratmış. İkinci akıl, üçüncü akıl, ya'nî Kürsî'yi yaratmış. Diğer akıllar da bir altındakini yaratmak sûretiyle yedi kat semâ yaratılmış. Bize yakın

Lügat: tasavvuf, felsefe, kurt(a), tehlike, tehlik, inkâr

olan semâya **"Akl-ı Fa'âl"** diyorlar. O **"Akl-ı Fa'âl"** denilen semâ-i dünyâ da yeri yaratmış. Ve hâkezâ, vâsıtalar vâsıtasıyla mevcûdât vücûd bulmuştur!

Silsile-i felsefenin bu inancı, âlemin idâresi için de geçerlidir. Ya'nî, bir akıl, diğer bir akıl yaratmakla berâber, aynı zamânda onun idâresini de yapmaktadır. Onların inancına göre, Akl-ı Evvel, Akl-ı Sâni, Akl-ı Sâlis; tâ Akl-ı Âşire kadar **"Ukûl-i Aşere"** denilen **"on akıl"** vardır. Tevhîd-i İlâhî'den tecerrüd eden felsefe, **"Semâvâtın her bir tabakasının vücûd-i tabiisi, nefsi ve aklı vardır"** derler. Onlar, her ne kadar Ellâh'ın vücûdunu kabûl etseler de, vücûd-i İlâhînin dışında **"nefis, akıl, tabiat"** denilen üç müstakil vücûdu daha kabûl ederler ve bunların te'sirlerinin olduğuna inanırlar. Silsile-i felsefenin bu inancı da şıktır.

Hulâsa: Hem ehl-i felsefenin, hem ehl-i tasavvufun olan ehl-i vahdetü'l-vücûd ve ehl-i vahdetü's-şühûdun, hem de Hristiyanlardan teslîs inancına sâhib olanların münâkaşalarının medârı ve menşei, Cenâb-ı Hakk'ın **"vücûd"** sıfâtı ve **"Mevcûd"** ismidir. Bu münâkaşa ise, temelde iki kısma dayanır:

Birinci kısım: Ellâh'ın vücûdundan başka vücûd (mevcûd) var mıdır? Bu sıfâtta Ellâh'ın şerîki var mıdır?

İkinci kısım: Ellâh'ın vücûdundan gayri diğer vücûdların te'siri var mıdır?

Ezcümle; Hristiyanlar, bu konuda teslîs inancına sâhibdirler. Onlar, **"sâlisü selâse"** mes'elesinde şöyle diyorlar: **"Her şeyde üç vücûd vardır ve bu vücûdlar, müstakildir."**

Birinci vücûd: Vücûd-i Bâri'.

İkinci vücûd: Rûh-i İsâ veyâ rûh-i Cebrâîl.

Üçüncü vücûd: Cesed-i İsâ'dır. Ellâh, o üç vücûddan bir tânesidir. Onlar, **"Diğer iki vücûdu Ellâh yaratmış; sonra onları müstakil bırakmıştır ve bu iki vücûdun te'sir ve tasarrufları vardır"** diye inanırlar.

Ehl-i felsefe de, her şeyde **"akıl, nefis ve tabii"** birer vücûd kabûl ederler. Onlara göre, eşyâ, müstakil birer vücûda sâhibdir ve te'sir ve tasarrufları vardır.

Ehl-i tasavvufun olan ehl-i vahdetü'l-vücûd ve ehl-i vahdetü's-şühûd kısmı, teslîs inancıyla mücâdele netîcesinde zarûrete mebnî zuhûr etmiştir. Bu meslek, câdde-i kübrâ-i Kur'âniyye değildir. Zîrâ, ehl-i vahdetü'l-vücûd, mevcûdât-ı âlemin vücûdunu inkâr eder. Ehl-i vahdetü's-şühûd ise; Zât-ı Vâcibü'l-Vü-

Lügat: tasarruf, tasavvuf, tecerrüd, felsefe, silsile, birinc, silsil, inkâr, ismid, vâcib

Şerh

cûd'un vücûduna nisbeten mevcûdâtın vücûdunu o kadar zaîf görüyor ki; hayâl perdesine sarıyor.

Tevhîd-i hakîkîyi ders veren Kur'ân-ı Azîmü's-şân'a göre ise, Mevcûd-i Hakîkî, yalnız Ellâh'tır. Mevcûdâtın vücûdu vardır, inkâr edilemez. Ancak, Zât-ı Vâcibü'l-Vücûd'un vücûduna bağlı mecâzî birer vücûdları vardır; müstakil vücûdları, te'sîr ve tasarrufları yoktur. Öyleyse, **لَا مَشْنُودَ إِلَّا هُوَ** veya **لَا مَوْجُودَ إِلَّا هُوَ** demeye gerek yoktur. Hem Kur'ân nazarında ehl-i felsefenin mezkûr inancı ve teslîs inancına kâil olan Hıristiyanların inançları bâtıldır ve şirktir.

Lügat: nisbeten, tasarruf, felsefe, mezkûr, nisbet, inkâr, vâcib

Beşinci Mektûb'un Şerhi

Metin

BEŞİNCİ MEKTÛB

بِسْمِهِ سُبْحَانَهُ وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ

Silsile-i Nakşinin kahramânı ve bir güneşi olan İmâm-ı Rabbânî (ra) "*Mektûbât*"ında demiş ki: "Hakâik-ı îmâniyyeden bir mes'elenin inkişâfını binler ezvâk ve mevâcid ve kerâmâta tercîh ederim."

Şerh

BEŞİNCİ MEKTÛB'UN ŞERHİ

Bu Mektûb, Üstâd Bediüzzamân Saîd Nûrsi (ra) Hazretleri'nin hâs muhâtabı ve Risâle-i Nûr talebelerinin birincisi olan Hacı Hulûsî Bey (rh)'e yazdığı mektûblardan biridir. Bu mektûbda Müellif-i Muhterem (ra), tarikatların gâyesini, velâyet yollarının mâhiyyetini ve velâyetin kısımlarını ta'rîf etmekte ve Müceddid-i Elf-i Sâni İmâm-ı Rabbânî Ahmed-i Fârûkî (ks) Hazretleri'nin bu mevzûlardaki bazı kavillerini hüccet olarak zikretmektedir.

Hem Risâle-i Nûr'un, tarikatın gâye ve netîcesi olan hakâik-ı îmâniyyenin inkişâfını tarîkatsız bir sûrette, daha kısa, daha selâmetli, daha umûmiyyetli ve daha yüksek bir tarzda tahsîl ettirdiğini ifâde ederek, Risâle-i Nûr'un verâset-i nübüvvet sırrına mazhar olduğunu ve velâyet-i kübrâ feyizlerini verdiğini beyân etmiştir.

İşte bu "*Beşinci Mektûb*", câdde-i kübrâ-i Kur'âniyye olan Risâle-i Nûr Mesleğini isbât ve îzâh ettiği için, makâm münâsebetiyle buraya alınmıştır.

Ana hatlarıyla mevzûunu hulâsa ettiğimiz şu "*Beşinci Mektûb*", gâyet ehemmiyyetli ve ma'nidâr olmakla berâber gâyet muhtasar ve kısadır. Müellif-i Muhterem (ra), hâs muhâtabı olan Hacı Hulûsî Bey'in zekâsı, dirâyeti, karîhası ve tarikat, hakikat ve şeriattaki ma'rifet ve ihâtası sebebiyle mevzûu mücmel ifâdelerle hulâsa edip maksada işâret etmiştir. Binâenaleyh, tasavvuf, seyr u sülûk,

Lügat: binâenaleyh, muhtasar, muhterem, nübüvvet, tasavvuf, silsile, übüvvet, binâen, birinc, hüccet, silsil

tarîkat ve hakikat husûsunda fazlaca ma'lûmâtı olmayan kimselerin bu mektûbu anlaması müşkil olmaktadır.

"Yirmi Altıncı Söz'ün Zeyl"inde geçen hatvelerde bu mevzûlar tafsîlatıyla îzâh edildiği için, bu eserin şerhinden sonra bu "*Beşinci Mektûb*"u anlamak daha kolay olur. Elbette, şu kitâbda anlatılan her mes'elenin herkes tarafından tamâmiyle anlaşılması mümkün değildir. Çünkü, ba'zı mes'eleler, hâl işi olduğundan, o husûsta bir çalışması olmayan ve o hâleti zevk etmeyen bir kişinin, aklıyla o hakikatleri tamâmiyle idrâk etmesi mümkün değildir. Fakat, herkese fâidesi olacak bir kitâb olduğu i'tikâdındayız.

Hem Risâle-i Nûr mesleğinin verâset-i nübüvvete mazhar ve velâyet-i kübrâ feyzine mâlik olduğu ve tarîkatın netîcesini, tarîkat berzahına uğramadan kısa ve selâmetli bir tarzda tahsîl ettirdiği, bu eserde delîlleriyle berâber îzâh edilmektedir. Fakat, bunun iyice anlaşılması, ancak Risâle-i Nûr'un bütün eserlerinin anlayarak ve dikkatlice okunmasına ve muktezâsınca amel edilmesine mütevakıftır. Risâle-i Nûr'un ilmini tahsîl etmeyen ve onun gösterdiği câdde-i Kur'ânîde sülûk etmeyen bir insânın dışardan bakarak bu meziyyetlerin Risâle-i Nûr'da var olduğunu görmesi mümkün değildir.

بِسْمِهِ سُبْحَانَهُ وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ

(**Silsile-i Nakşinin**) Nakşibendî tarîkatının meşâyih silsilesinin (**kahramânı ve bir güneşi olan İmâm-ı Rabbânî (ra)** **Mektûbât'ında demiş ki: "Hakâik-ı İmâniyyeden** Resûl-i Ekrem (asm)'ın getirdiği îmân hakikatlerinden, ya'nî ahkâm-ı şerîattan (**bir mes'elenin inkişâfını**) ya'nî o mes'elenin vuzûh ile açılıp bilinmesi ile îmânın ziyâdeleşmesini (**binler ezvâk**) ma'nevî zevkler (**ve mevâcid**) vecd hâlleri (**ve kerâmâta**) kerâmetlere (**tercîh ederim."**) Çünkü ,tarîkatın asıl gâyesi ve saâdet-i ebediyyenin medârı ve hakikî kemâlât, i'tikâdî hakikatlere yakînî îmânın ziyâdeleşmesidir. Ezvâk, mevâcid ve kerâmât dahi bu îmân hakikatlerinin inkişâf etmesi ve yakînî ziyâdeleşmesi için Ellâh tarafından ihsân edilmektedir. Yoksa onlar, maksûd-i bizzât değildir. Bu sebeble bir tek îmân hakikatinin inkişâfı, binlerce hâriku'l-âde hâllerden daha makbûldür. Eğer îmânî mes'elelerde inkişâf olsa, fakat bu hâriku'l-âde hâller verilmezse, bu bir

Lügat: ebediyyen, meziyyet, nübüvvet, elbette, silsile, übüvvet, dikkat, ediyye, silsil, fâide, sinin

noksânlık olmadığı gibi; belki maksûd-i hakîkî olan ma'rifetullâhtan yüzünü çevirmediği için, hem en yüksek makâm olan ubûdiyyet makâmına bu şatahâtsiz hâl daha münâsib olduğu için daha ziyâde makbûldür.

(Hem demiş ki: "Bütün tarîklerin) tarîkatların (nokta-i müntehâsı) gittiği son nokta, (hakâik-ı îmâniyyenin) îmân edilmesi gereken hakikatlerin, ya'nî Resûl-i Ekrem (asm)'ın getirdiği cümle ahkâm-ı şerîatın **(vuzûh ve inkişâfıdır.)**" Ya'nî, tarîkata girmek ve seyr u sülûk etmenin gâye-i yegânesi ve bu seyr u sülûkun nihâyetinde ulaşılacak netice, Resûl-i Ekrem (asm)'ın getirdiği cümle ahkâm-ı şerîatın hakkâniyyetine şübhesiz yakînî bir sûrette îmân etmek ve ona harfiyyen ittiba' etmektir. Ya'nî, tarîkat ve hakikat, şerîata hâdimdir. Tarîkat ve hakikatın bir tek gâyesi vardır, o da mesâil-i şer'îyyenin esrâr ve ma'nâlarını anlayarak onların hakkâniyyetine îmân etmek ve bu sûrette Şerîat-ı Muhammediyye (asm)'a ittiba' ve teslîmiyyeti te'mîn etmektir.

Burada "**hakâik-ı îmâniyye**"den murâd, sâdece altı erkân-ı îmâniyye değil, belki Şerîat-ı Muhammediyye (asm)'ın bütün mes'eleleridir. İmâm-ı Rabbânî şöyle demiştir:

"Tarîk-ı sûfiyyede sülûktan maksad, şerîatın i'tikâdî hükümleri -ki hakikat-ı îmân odur- bu hükümlerin hakkâniyyetine yakîni ziyâdeleştirmek ve ahkâm-ı şer'îyyenin edâsını kolaylaştırmaktır. Bundan başka bir gâye yoktur." [294]

Müellif (ra) da "**Telvîhât-ı Tis'a**" adlı eserinde bu noktayı şu ifâdeleriyle açıklamıştır:

"Velâyet bir hüccet-i risâlettir; tarîkat bir bürhân-ı şerîattır. Çünkü, risâletin teblîğ ettiği hakâik-ı îmâniyyeyi, velâyet bir nev'î şuhûd-i kalbî ve zevk-ı rûhânî ile ayne'l-yakîn derecesinde görür, tasdik eder. Onun tasdikı, risâletin hakkâniyyetine kat'î bir hüccettir. Şerîat, ders verdiği ahkâmın hakâikını, tarîkat zevkiyle, keşfiyle ve ondan istifâdesiyle ve istifâzasıyla o ahkâm-ı şerîatın hak olduğuna ve haktan geldiğine bir bürhân-ı bâhirdir." [295]

Lügat: muhammed, ediyye, hüccet, yegâne, bâhir, istif, şübhe

Velâyet, risâlet müessesesinin hakkâniyyetine bir delîldir. Zîrâ, peygamberlere vahyolunan hakikatleri, ehl-i velâyet keşfen görüp tasdik eder. Evliyâların keşfiyyâtı, aynı ânda peygamberlerin getirdiği o ahkâmın hakkâniyyetine, dolayısıyla onların risâletinin hakkâniyyetine bir delîldir. Çünkü, peygamberler, hakâik-ı îmâniyye, esâsât-ı İslâmiyye ve ahkâm-ı İlâhiyyeyi Ellâh'tan vahiy yoluyla alırlar. Evliyâlar ise, o hakâikı keşfen müşâhede ederler. Demek, keşfiyyât-ı sâdika, Kur'ân ve Ehâdis-i Nebeviyyede bahsedilen hakikatlerin hak ve sâdik olduğunun bir hüccetidir.

Kur'ân'da ve Ehâdis-i Nebeviyyede beyân edilen bütün hakâikı, velî kalb gözüyle derecesine göre müşâhede eder. Meselâ; Kur'ân, Cennet ve Cehennem'den bahseder. O da kalb gözüyle Cennet ve Cehennem'i müşâhede eder ve Kur'ân'ın bahsettiği hakâikin hak olduğunu ayne'l-yakîn bir sûrette tasdik eder. Hem meselâ; Resûl-i Ekrem (sav), Cenâb-ı Hakk'ı bin bir isim ve sıfâtıyla ta'rîf ve tavsîf eder. O da, âlemde ve kendisinde tecellî eden esmâ ve sıfât-ı İlâhiyyeyi keşfen müşâhede eder. Onun bu müşâhedesi, peygamberi tasdik hükmüne geçmiştir. Çünkü, peygamberin haber verdiği hakâikı kalben keşfetmiştir.

Hem velâyet, bir bürhân-ı şerîattır. Meselâ; bir mü'min, Cenâb-ı Hakk'ın emri gereği abdest alır. Bu amel, şer'î bir hükümdür. Ehl-i velâyet, seyr u sülûk neticesinde Cenâb-ı Hakk'ın tecelliyyâtına mazhar olur; şer'î bir hüküm olan abdest ibâdetinin Kuddûs isminden geldiğini ve o isme dayandığını kalben keşfeder. Netîcede Kuddûs ismini bulur. Kuddûs ismini bulduktan sonra, insânın abdest aldığı anda abdest suyuyla günâhlarının döküldüğünü ve ma'nen temizlendiğini keşfeder. Velînin bu keşfiyyâtı, abdesti beyân eden âyet-i kerîmenin ve bu husústaki Ehâdis-i Nebeviyyenin hakkâniyyetinin hüccet-ı kâtiası olur.

Sâlik, evvelâ Kur'ân ve sünnete ittiba' eder. Sonra seyr u sülûk ile kâinatta hükümfermâ olan tekvinî kânûnları ve o kânûnların hangi esmâya dayandığını ve o esmânın mevcûdât-ı âlemdeki tecelliyyâtını müşâhede eder. Daha sonra teklîfî kânûnların da aynı esmâya dayandığını, tekvin ile teklîf birbirinden ayrılmadığını anlar. Böylece tarîkat, şerîatın bir hücceti olduğunu tasdik eder. Sâlik-i râh-ı hudâ, şerîatın hakâikını evvelâ ilme'l-yakîn sûretinde bilir. Daha sonra çalışıp ayne'l-yakîn mertebesine yükselir, daha sonra da hakka'l-yakîn mertebesine çıkarak o hakâikı zevkeder.

Lügat: peygamber, cehennem, mertebe, hüccet, sünnet, sinin, sâlik, âmiyy

Bütün ulemâ-i İslâm'ın ve Üstâd Bediüzzamân (ra) Hazretleri'nin ta'rîf ettiği üzere; "İmân, Resûl-i Ekrem (asm)'un getirdiği bütün zarûriyyât-ı dîniyyeyi tafsîlen ve zarûriyyâtın gayrisini ise icmâlen tasdik etmekle hâsıl olan bir nûrdur." [296]

İşte bu ta'rîften anlaşılıyor ki; şeriatın tüm mes'eleleri, imân hakikatleridir. Ya'nî, imân edilmesi gereken hakikatlerdir. Meselâ; bir kimse, şeriatın bir hükmü olan namâzın farziyeti, içkinin ve fâizin harâmîyeti, hırsızın elinin kesilmesinin farziyeti gibi ahkâm-ı ilâhiyenin hakkâniyyetine inanmaz ve onları tasdik edip tarafdâr olmazsa, kâfir olur. Müellif (ra), imân ve İslâm'ın farklarını ve münâsebetlerini beyân ederken bu mes'eleyi de şöyle izâh etmiştir:

"Ulemâ-i İslâm ortasında '**İslâm**' ve '**imân**'ın farkları, çok medâr-ı bahis olmuş. Bir kısmı, '**İkisi birdir**,' diğer kısmı, '**İkisi bir değil, fakat biri birisiz olmaz**' demişler ve bunun gibi çok muhtelif fikirler beyân etmişler. Ben şöyle bir fark anladım ki:

"İslâmiyyet iltizâmıdır; imân iz'ândır. Ta'bîr-i diğerle, İslâmiyyet, hakka tarafgirlik ve teslim ve inkıyâddır; imân ise, hakkı kabûl ve tasdîktir.

"Eskide ba'zı dînsizleri gördüm ki, ahkâm-ı Kur'âniyyeye şiddetli tarafgirlik gösteriyorlardı. Demek, o dînsiz, bir cihette Hakk'ın iltizâmıyla İslâmiyyete mazhardı; '**dînsiz bir Müslümân**' denilirdi. Sonra ba'zı mü'minleri gördüm ki, ahkâm-ı Kur'âniyyeye tarafgirlik göstermiyorlar, iltizâm etmiyorlar; '**gayr-ı müslim bir mü'min**' ta'bîrine mazhar oluyorlar.

"Acabâ, İslâmiyyetsiz imân, medâr-ı necât olabilir mi?

"**Elcevâb:** İmânsız İslâmiyyet sebab-i necât olmadığı gibi, İslâmiyyetsiz imân da medâr-ı necât olamaz." [297]

Yine Müellif (ra), "**Barla Lâhikası**"nda geçen bir mektûbunda, bu mes'eleyi suâl eden Re'fet Bey'e şöyle cevâb vermektedir:

" 'Müslim-i gayr-ı mü'min' ve 'mü'min-i gayr-ı müslim'in ma'nâsı şudur ki:

"Bidâyet-i Hürriyyette İttihâdcılar içine girmiş dînsizleri görüyordum ki, İslâmiyyet ve şeriat-ı Ahmedîyye, hayât-ı ictimâiyye-i beşeriyye ve bi'l-hâssa siyâset-i Osmâniyye için, gâyet nâfi' ve kıymetdâr desâtîr-i âliyyeyi câmi' olduğunu kabûl edip,

Lügat: tarafgir, bidâyet, ediyye, lâhika, şiddet, kâfir, sinin, âmiyy

bütün kuvvetleriyle şeriat-i Ahmedîyyeye tarafdâr idiler. O noktada Müslümân, ya'nî iltizâm-ı hak ve hak tarafdârı oldukları hâlde, mü'min değildiler. Demek, '**müslim-i gayr-ı mü'min**' ıtlakına istihkâk kesbediyordular.

"Şimdi ise, frenk usulünün ve medenîyyet nâmı altında bid'at-kârâne ve şeriat-şikenân e cereyânlara tarafdâr olduğu hâlde, Ellâh'a, âhirete, Peygambere îmânı da taşıyor ve kendini de mü'min biliyor. Mâdem hak ve hakikat olan şeriat-ı Ahmedîyyenin kavânînini iltizâm etmiyor ve hakîkî tarafgirlik etmiyor, gayr-ı müslim bir mü'min oluyor.

"İmânsız İslâmiyyet sebeb-i necât olmadığı gibi; bilerek İslâmiyyetsiz îmân dahi dayanamıyor, belki necât veremiyor, denilebilir." [298]

İşte, Üstâd Bediüzzamân (ra) Hazretlerinin şu ifâdelerinden de anlaşıldığı üzere, bir kişi Ellâh'a, âhirete, peygambere ve Kur'ân'a îmân ettiğini söylediği hâlde; İslâm'ın bir hükmünü inkâr etse, meselâ fâizin harâmîyyetini veyâ beş vakit namâzın farzîyyetini veyâ hırsızın elinin kesilmesi gibi bir hadd-i şer'îyi inkâr etse kâfir olduğu gibi; bu ahkâmın icrâ ve tatbîkine tarafdâr olmazsa yine kâfir olur. Ya'nî, bir kişi; "Ben, Kur'ân'a ve Resûl-i Ekrem (sav)'e îmân ediyorum, fakat fâizin harâmîyyetini kabûl etmiyorum" derse veyâ, "Fâizin yasak olmasını istemiyorum, fâiz serbest olsun" derse ve böyle inanırsa kâfir olur.

İmân ve İslâm'ın şu şiddet-i münâsebetinden dolayı, ya'nî imânsız İslâmiyyet ve İslâmiyyetsiz îmânın medâr-ı necât olmaması ve ikisinin de küfür olması sebebiyle ulemâ-i İslâm demişlerdir ki: " '**İmân**' ve '**İslâm**' kelimeleri eğer bir arada zikredilirse, yukarıda anlatıldığı gibi ma'nâları farklıdır; ama biri birisiz olmaz. Fakat, tek başına zikredildiğinde, her iki kelime de aynı ma'nâda kullanılır. Çünkü, her biri, ötekini de iltizâm edip tazammun eder." [299]

Hem başka bir mektûbunda ise, Üstâd Bediüzzamân (ra) Hazretleri bu mevzûda şöyle buyurmaktadır:

"Ellâh'ı bilmek, bütün kâinâtı ihâta eden rubûbiyyetine ve zerrelerden yıldızlara kadar cüz'î ve küllî her şey O'nun kabza-i tasarrufunda ve kudret ve irâdesiyle

Lügat: peygamber, tarafgir, tasarruf, tazammun, cereyân, deniyye, serbest, udre(t), ediyye, kelime, medeni, âhiret, şiddet, dilir, inkâr, kâfir, küllî, sinin, âhire, âmiyy, şiken

olduğuna kat'î îmân etmek ve mülkünde hiçbir şerîki olmadığına ve لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ kelime-i kudsîyesine, hakikatlarına îmân etmek, kalben tasdik etmekle olur. Yoksa, '**Bir Ellâh var**' deyip, bütün mülkünü esbâba ve tabîata taksim etmek ve onlara isnâd etmek; hâşâ hadsiz şerîkleri hükmünde esbâbı merci' tanımak ve her şeyin yanında hâzır irâde ve ilmini bilmemek ve şiddetli emirlerini tanımamak ve sıfatlarını ve gönderdiği elçilerini, peygamberlerini bilmemek; elbette hiçbir cihette Ellâh'a îmân hakikatı onda yoktur. Belki, küfr-i mutlaktaki ma'nevî cehennem'in dünyevî ta'zibinden kendini bir derece tesellîye almak için o sözleri söyler." [300]

Üstâd Bediüzzamân (ra) Hazretleri'nin zikrettiğimiz şu mektûbundaki ifâdelerine çok dikkat etmek lâzımdır. Demek, mücerred "Ben, Ellâh'a îmân ettim" demek kâfi değildir. Sahih bir îmânın olabilmesi için, Ellâh'ın bütün esmâ ve sıfatlarına îmân etmekle berâber, Cenâb-ı Hakk'ın gönderdiği bütün peygamberlere ve onların ellerindeki kitâblara ve onlardaki ahkâmın cümlesine îmân etmek lâzımdır.

Elhâsul: Bütün tarikatların nokta-i müntehâsı, Resûl-i Ekrem (asm)'ın getirdiği şerîatın cümle ahkâmının hak olduğuna îmânın inkişâf ettirilmesi ve şerîatın hakikatine ulaşıp onun zâhirî bir kısır olmadığıнын, belki maksûd-i hakikî olduğunun anlaşılması; ve şerîat ve sünnet-i seniyyenin hâssası olan velâyet-i kübrânın feyizlerine ulaşılmasıdır. İşte, Risâle-i Nûr, bu asırda bu vazîfeyi yapıyor; hakâik-ı îmâniyyenin vuzûh ile inkişâfını te'mîn ediyor; böylece tâlibini hakîkate vâsıl ediyor. Müellif (ra), bu hakikati şöyle beyân buyurmaktadır:

"Sonra, o seyyâh-ı âlem asırlarda gezerken, müceddid-i elf-i sâni, İmâm-ı Rabbânî Ahmed-i Fârûkî'nin medresesine rast geldi, girdi; onu dinledi. O İmâm, ders verirken diyordu:

"**'Bütün tarikatların en mühim netîcesi, hakâik-ı îmâniyyenin inkişâfıdır.' Ve: 'Bir tek mes'ele-i îmâniyyenin vuzûh ile inkişâfı, bin kerâmâta ve ezvâka müreccahtır.' Hem diyordu: 'Eski zamânda, büyük zâtlar demi şler ki: 'Mütekelliminden ve ilm-i Kelâm ulemâsından birisi gelecek, bütün hakâik-ı îmâniyye ve İslâmiyyeyi delâil-i akliyye ile kemâl-i vuzûh ile isbât edecek.' Ben istiyorum ki; ben o olsam,**

Lügat: sünnet-i seniyye, ilm-i kelâm, peygamber, cehennem, akliyye, dünyevî, elbette, medrese, seniyye, dikkat, gönder, hadsiz, kelime, sünnet, şiddet, âmiyy

belki^[301]_{HÂŞİYE} **o adamum’ diye, ‘Îmân ve tevhîd bütün kemâlât-ı insâniyyenin esâsı, mâyesi, nûru, hayâtı olduğunu**

ve سَاعَةِ خَيْرٍ مِنْ عِبَادَةِ سِنَةٍ تَفَكُّر^{düstûru}, **tefekkürât-ı îmâniyye e âid bulunması ve Nakşî tarikatında hafî zikrin**

ehemmiyeti ise, bu çok kıymetdâr tefekkürün bir nev’ı olmasıdır’ diye ta’lîm ederdi.” [302]

Hakâik-ı îmâniyye kendisine vuzúhla inkişâf eden, ya’nî cemâlullâhı, dâr-ı âhireti, melâike ve rûhâniyyâtı, peygamberân-ı izâmı ma’nen müşâhede eden kimseye “**velî**” denir. Yoksa, bugün zannedildiği gibi; insânın aklından ve kalbinden geçeni bilen, velî değildir.

TENBÎH

Ey okuyucu kardeşim! Tasavvuf ve sûfî ta’bîrleri, ma’na cihetiyle bir kısım Yahûdî, Hıristiyan, Ehl-i Felsefe ve Hindularda da var olmakla berâber, bu kelimelerin menşei, bu dört fırka değildir. Tasavvuf ve sûfiliğin ma’na ciheti, ya’nî riyâzet-i şâkke ve ilm-i mükâşefe, bu dört fırkada da çok hâkim olmasından dolayı bu ta’bîrleri, sûfizm hareketi olarak tesmiye etmiş bulunmaktayız. İstifâdenize arz ettiğimiz bu kitâbda geçen tasavvuf ve sûfî ta’bîrleri, bu ölçüler çerçevesinde değerlendirmeniz gerekmektedir.

[301]_{HÂŞİYE} Zamân isbât etti ki: O adam, adam değil, Risâle-i Nûr’dur. Belki, ehl-i keşif, Risâle-i Nûr’u ehemmiyetsiz olan tercümânı ve nâşiri sûretinde - keşiflerinde- müşâhede etmişler; “bir adam” demişler.

Lügat: peygamberân, peygamber, tasavvuf, tefekkür, felsefe, hareket, tesmiye, kelime, âhiret, âhire

İLM-İ MÜKÂŞEFE

Risâle-i Nûr, sahâbe mesleğinin bir cilvesidir. Keşf ü kerâmete ehemmiyyet vermeden, tâlibini doğrudan doğruya zâhirden hakîkate geçirir. Risâle-i Nûr, sahâbenin düşünce tarzını canlandırıyor. Sahâbe-i Kirâm, Kur'ân-ı Kerîm'i okuduğu veyâ dinlediği zamân, âyât-ı Kur'âniyyenin enzâr-ı nâsa arzettiği âsâr-ı İlâhiyye üzerinde tefekkür eder; esmâ yoluyla hemen tevhid ve haşir rûkûnlerine intikâl eder; böylece Kur'ân vâsıtasıyla doğrudan doğruya hakîkate vâsıl olurlardı.

Kur'ân'ın asıl da'vâsı, beşere kâinât kitâbının esrârını ders vermek; **"Mevcûdât-ı âlem nedir, nereden geliyor, nereye gidiyor, vazîfesi nedir?"** gibi suâllere cevâb vermek; akli tefekküre sevk etmek; tefekkür netîcesinde kalbi mâsivâdan kurtarıp esmâ ve sîfât dâiresine celbetmek; netîcede tevhîd-i hakîkî ve haşr-i cismânî hakikatlerini ta'lîm buyurmaktır. Bu ise, hakikat-ı Mi'râc'tır.

Demek, zâhirden hakîkate geçmenin en râhat yolu; Kur'ân ve ehâdis-i Nebevîyye'nin ders verdiği ve ta'lîm buyurduğu câdde-i kübrâ-i Kur'âniyyedir. Tasavvuf ve tarîkat yoluyla hakîkate vâsıl olmak ise, gâyet müşkildir. Bu asırda ise, tasavvuf erbâbı zâten kalmamıştır.

İslâmiyyet, Hicrî üçüncü asrın sonuna kadar sâfi geldi. Yahûdî, Hristiyan ve Hindular, Hicrî üç yüzden sonra Kur'ân'ın nûrunu söndürmek için, **"mükâşefe ilmi"**ni tahsîl ettiler. Meselâ; kâfir bir adam, Müslümân birinin gözü önünde havada uçar. Bir Hristiyan papaz, adamın kalbinden ne geçiyorsa, hepsini söyler. İşte bu ilmi tahsîl eden kişilerde zuhûr eden bu hâriku'l-âde hâllere **"ilm-i mükâşefe"** denir. Hem onların ıstılâhında buna **"tarîkat"** nâmı da verilmiştir. Bu hâlin İslâmiyyetle ve semâvî kitâblarla alâkası yoktur. Hindular, bu konuda daha fazla işin ehil ve erbâbı olup, bu ilim onlarda daha ziyâde inkişâf eder. Meselâ; birisi, adamın dükkânına girer; onun kafasında ne varsa, ya'nî ne almak istiyorsa, hepsini konuşmadan önüne koyar; parasını alır. Kezâ, bir kısmı havada uçar; bir kısmı denizin üstünde yürür.

O devirde bu ilim, böyle revâc bulunca, Müslümânlar için âdetâ bir tuzak

Lügat: tasavvuf, tefekkür, kurt(a), hicrî, hâdis, kâfir, âmiyy

gibi oldu. Zîrâ, ehl-i şîrk ve küfrün gösterdiği bu hâriku'l-âde hâller, Müslümânları âdetâ dînlerinde şek ve şübheye sevketti. Hattâ, Müslümânlardan bir kısmı, dînlerinde şübheye düştüler. İşte tarîkat, içimize bu şekilde zarûrete mebnî olarak girdi. Hâlbuki, İslâmiyyet'te "**tarîkat**"dan murâd, bu ilm-i mükâşefe değildir. Belki, tarîkattan murâd, Resûl-i Ekrem (sav)'ın Mî'râc'ıdır ve namâzın hakikatidir. Yahûdî, Hıristiyan, felsefeciler ve Hindular, tarîkat, tasavvuf ve sûfizm kelimelerini bu ma'nâda kullanınca, ulemâ-i İslâm buna böyle bir çâre düşündüler. Gavs-ı Geylânî gibi zevât-ı âliyye de îmânî şek ve şübheye düşen Müslümânları, bu tehlikeden kurtarmak için bi'l-mecbûriyye çille ve riyâzet çekerek kerâmet göstermeye başladılar.

Hem bir tarafta bunlar olurken, diğer tarafta felsefecilerden bir kısmı, doksan gün yemek yememek sûretiyle hârîka hâller, kerâmetler göstermeye başladılar; gaybden haber verdiler. Bunun netîcesinde de Müslümânlardan bir kısmının itikâdı bozuldu. O zamâna kadar sâfi ve güçlü olarak gelen ulûm-i îmâniyye, revâcını kaybetti; za'fa uğradı.

Hikmet-i Rabbâniyye, ulemâ-i İslâm'a o asırda öyle bir ferâset verdi ki; onların bu hîlelerini akîm bırakmak için, onlar da kırk gün, ba'zan seksen gün riyâzet çektiler ve bu riyâzet sonunda keşf sâhibi oldular. Bu zevât-ı âliyye, hem ilm-i mükâşefeyi, hem de ilm-i hakîkati elde ettiler; tevhîd ve haşîr gibi erkân-ı îmâniyyeyi keşfettiler. Zîrâ, asıl keşif, vahyin nüzûlüyle başlayan, husûsan Mî'râc gecesinde tekemmül eden, Resûl-i Ekrem (asm)'a görünen kâinâtın arkasındaki "**tevhîd, haşîr, nübüvvet, kıyâmet, Cennet, Cehennem**" gibi hakikatlerdir. Bu hakikatlerin hiçbirisi; riyâzet netîcesinde keşfiyyâta mazhar olan Yahûdî, Hıristiyan, Hindu ve felsefecilere açılmamıştır. Çünkü, bu hakikatlerin inkişâfı için Kur'ân ve Sünnet'e ittiba' şarttır. Onlar, Kur'ân ve Sünnet'in nûru altına girmediklerinden, ya'nî îmân nûruyla müşerref olmadıklarından, bu hakikatleri keşfedememişlerdir. Fakat, imkân dâiresindeki keşfiyyâta çok ileri gitmişlerdir. Bunun üzerine Müslümânlar da bi'l-mecbûriyye riyâzete dayalı bir tarîk ittihâz edip keşif ve kerâmet göstermek sûretiyle onlarla mücâdeleye başlamışlardır.

Demek, tarîkat, bu menfî cereyânları ibtâl etmek ve Müslümânları, onların fitne ve hîlelerinden ve dînd e şübheye düşmekten muhâfaza etmek maksadıyla zarûrete mebnî ortaya çıkan bir yoldur. Aslında Hicrî üçüncü asrın sonuna

Lügat: cehennem, nübüvvet, tasavvuf, tekemmül, cereyân, felsefe, kurt(a), tehlike, übüvvet, hikmet, kelime, sünnet, tehlik, hicrî, imkân, âmiyy, şekil, şübhe

kadar Müslümânlar arasında tarîkat diye bir ta'bîr mevcûd değildi. Bu ta'bîr, onlardan kalmadır. Şehâbeddîn-i Suhreverdi gibi zâtlar, öyle riyâzet çektiler ki; bu riyâzetin netîcesinde, onların havada uçmak, denizde yürümek gibi hârika hâllerine mukâbil, havada uçmak, denizde yürümek gibi kerâmetlerle bî'l-fiil mukâbeledede bulunmuşlardır.

Evet, Hicrî üç yüzden sonra bu dört menfî cereyânı (Yahûdî, Hıristiyan, felsefeci ve Hinduların tarîkatlerini ve sûfizm hareketlerini) müşâhede eden ve çâresiz kalan ulemâ ve meşâyih, bî'l-mecbûriyye riyâzet çekmeye başladılar. Riyâzet netîcesinde, bu ilm-i mükâşefeyi onların elinden kurtardılar. Yahûdî, Hıristiyan, felsefeci ve Hindu'ların tarîkatları ve sûfizm hareketleri, sâdece ilm-i mükâşefeden ibâret kaldı. Ulemâ ve meşâyih ise, gittikleri tarîkat ile hem o ilm-i mükâşefeyi elde ettiler; hem keşf ü kerâmet gösterdiler; hem de tecelliyyât-ı esmâ ve sıfâta mazhar oldular.

Eğer sâlik, ilm-i mükâşefe, ilm-i tarîkat ve keşf ü kerâmet netîcesinde ilm-i hakîkati elde ederse ve hakîkate vâsıl olursa, ya'nî esmâ ve sıfât dâiresine girerse; ta'bîr-i diğerle mâsivâdan geçip, tecelliyyât-ı esmâ ve sıfâta intikâl edip o tecelliyyâtı anlarsa; buna "**ilm-i hakikat**" denilir. Böylece ilm-i mükâşefe, ilm-i hakîkate inkılâb eder. Şâyet inkılâb etmezse, o zamân bu ilim, Hindu'ların tahsîl ettiği bir ilimden ibâret kalır ve bu ilmin dînle alâkası yoktur ve bir istidrâcdır.

Demek, İslâmiyyet'teki tarîkat, ilm-i mükâşefeyi, ehl-i şîrk ve küfrün ve ehl-i felsefenin elinden kurtarmak için zarûrete mebnî doğmuştur. Şu zamânda ise, Şâh-ı Geylânî, Şâh-ı Nakşibend gibi zevât-ı âliyyenin ders verdiği ve ta'kîb ettiği ma'nâda ne bir tarîkat, ne bir riyâzet, ne de riyâzet netîcesinde zuhûr eden keşif ve kerâmet vardır. Hem tarîkat usûlüyle ehl-i şîrk ve küfür ile mücâdele, şu zamânda mümkün değildir. Zîrâ, şu ânda kâfirler, ilm-i mükâşefe ile bizimle mücâdele etmiyorlar. Belki aynen Asr-ı Saâdet'teki gibi inâdla, küfürle, dalâletle, lehviyyâtla, maddiyyâtla mücâdele ve muâraza ediyorlar. İşte bu noktadan dolayı onlarla olan mücâdele ve mücâhedemizin şekli değişti.

Hem bundandır ki; Risâle-i Nûr, lütf-i Rabbânî ile bu asırda ilim içinde hakîkate giden Kur'ânî bir yolu, ümmetin önüne açmış; bütün himmetini, hakâik-ı imâniyye ve esâsât-ı İslâmiyyenin isbâtına teksîf etmiş; fen ve felsefeden gelen şek ve şübehâtı, Kur'ân'ın elmas kılıncıyla zîr u zeber etmiş; bin seneden beri

Lügat: cereyân, felsefe, hareket, kurt(a), himmet, ürümek, hicrî, kâfir, sâlik, âmiyy, şübeh

terâküm eden şirk, küfür ve bid'at zulûmâtını izâle etmek sûretiyle Müslümânların itikâd ve îmân noktasındaki şübhelerini bertaraf etmiş; böylece "**müceddidiyyet**" pâye-i kudsiyyesine nâil olmuştur.

Gavs-ı A'zam (ks),

أَقَلَّتْ شُمُوسُ الْأَوَّلِينَ وَ شَمْسُنَا أَبَدًا عَلَى أَفْقِ الْعُلَى لَا تَغْرُبُ

Ya'nî; "Evvelkilerin güneşleri hep battı. Bizim güneşimiz ise, yüce ufkun üzerinde ebediyyen batmaz" demiştir. [303] Bu fıkrada geçen "**Güneş**" ta'bîrinden murâd, Kur'ân'dır. Ya'nî, âhîrzamânda tasavvuf cereyânı inkıtaa uğrayacak; doğrudan doğruya câdde-i kübrâ-i Kur'âniyye olan sahâbe mesleği, nev-ı beşere rehber ve mürşid olacaktır. Gavs-ı A'zam (ks), bu hâdiseyi, kerâmet-i gaybiyyesi ile haber vermiştir.

Evet, tasavvuf ve tarikat ile keşif ve kerâmet ile maksada giden yol, zarûrete mebnî vücûda geldiği için, hepsi söndü, gitti. **أَقَلَّتْ شُمُوسُ الْأَوَّلِينَ** cümlesi, bu ma'nâya bakar. Sahâbe-i Kirâm ve muhakkikîn-i ulemânın, doğrudan doğruya Kur'ân ve Hadîs'ten istihrâc ettikleri "**câdde-i kübrâ**" denilen usûl ve üslûb ise, ebeden devâm eder; aslâ sönmez **و شَمْسُنَا أَبَدًا عَلَى أَفْقِ الْعُلَى لَا تَغْرُبُ** cümlesi de bu ma'nâya bakar.

Hem Hazret-i Gavs (ks), bu fıkrasıyla, İmâm-ı Rabbânî (ra) ve Üstâd Bediüzzamân (ra) Hazretlerine de işâret ediyor. Zîrâ, bu iki zevât-ı âliyye, câdde-i kübrâ-i Kur'âniyyeyi ümmetin önüne koymuşlar; Kur'ânî bir usûl ve üslûbla ümmeti irşâd etmişlerdir. Mevlânâ Hâlid-i Zülcenâheyn de hayâtının sonunda yazdığı bir mektûbunda diyor ki: "**Şâyet bilseydim, mürîdlerim, bu ilm-i mükâşefeyi dünyâ metânı toplama vesîlesi edinecekler; kesin olarak ben, bu işi yapmazdım.**"

İlm-i mükâşefe, şâyet fazla revâc bulsa, sû-i isti'mâlâta yol açar. Meselâ; dîn nâmına ve hizmet adına para toplamak, bunun bir misâlidir. "**Şu velî, kalbimden geçen her şeyi bilir**", bunun başka bir misâlidir. Hâlbuki, bu, velîlik değil; ilm-i mükâşefedir. Bu hârîka hâller, kâfîrde de olabilir; zındıkta da olabilir; Müslümânda da olabilir.

Lügat: ebediyyen, bertaraf, muhakkik, tasavvuf, cereyân, ediyye, hizmet, hâdis, hâdis, kâfir, şübhe

Peki, bu mes'eled ehl-i î mân ile ehl-i dalâlet arasındaki fark nedir? Eğer tâlib, kâinâta bakarak tecelliyyât-ı esmâ ve sıfâtı hissedip küllîleşse; ezelden ebede kadar bütün âlemi, âyine-i rûhunda seyredebilse; **إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ ﴿١٦٠﴾ اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ** âyet-i kerîmelerinin ifâde ettiğ i müstekim ve küllî ubûdiyyeti, meselâ bu asırda Üstâd Bediüzzamân (ra)'ın açtığı ve ta'rîf ettiğ i şekilde yapabilse; buna "**ilm-i hakikat**" denir. Yoksa boştur.

Bu asırda, ilm-i mükâşefe ile tarîkat birbirine karışmış vaz'ıyyettedir. Bu vaz'ıyyete de "**tarikat**" ismi veriliyor. Hâlbuki, bu, tarikat değildir. Hem bu asırda, ilm-i mükâşefeyi bilen de yoktur. Gerçi Hindu'larda tek tük vardır. Bizim ise, bu asırda zâten böyle bir ilme ihtiyâcımız yoktur. Şu ânda asıl lâzım ve elzem olan, tecelliyyât-ı esmâ ve sıfâta mazhariyyet demek olan Mî'râc-ı Ekber-i Nebevî'nin hakikat yoluna sülûk etmek; doğrudan doğruya hakâik-ı Kur'âniyyeye rabt-ı kalb etmek; böylece ümmete doğru ve müstekim bir rehber olmaktır. Hem "**San'ata bakıp Sâni'ı bulmak; ni'mete bakıp Mün'um'î bulmak**" sûretiyle tecelliyyât-ı esmâ ve sıfâtı ders vermektir.

Şâyet İbn-i Sînâ gibi bir dâhî veyâ Hindular, bin sene çalışsa, şu hakikat dersini, ilm-i mükâşefe ile keşfedemez; beşer fikriyle, bu ilm-i hakikat elde edilmez. İşte, Kur'ân'ın bize beyân buyurduğu ilim, bu ilimdir. Üstâd Bediüzzamân (ra) Hazretlerinin Risâle-i Nûr'da açıkladığı ilim de bu ilimdir. Öyle ise, tek çâre, Kur'ân'a teslim olmaktır. Bu ilim o kadar yüksektir ki; İbn-i Sînâ gibi bir âlim, Aristo gibi bir feylesof, bu ulûm-i î mânîyyede bir sabî gibi olur; ondan bir şey anlamaz. Hâlbuki, Aristo'nun ilmi de vardı, keşfiyyâtı da Arş'a kadar çıkmıştı. Aristo, yerinde oturuyordu; talebelerinin kalblerindeki suâlleri, hem söylerdi, hem de o suâllere cevâb verirdi. Risâle-i Nûr'un "**Mektûbât**" adlı eserinde şöyle denilmiştir:

"Hem Kur'ân'ın mertebe-i irşâdında öyle bir genişlik var ki; bir tek dersinde, Hazret-i Cibrîl (as), bir tıfl-ı nevesîde ile omuz omuza o dersi dinler, hisselerini alırlar. Ve İbn-i Sînâ gibi en dâhî feylesof, en âmî bir ehl-i kırâetle diz dize aynı dersi okurlar, derslerini alırlar. Hattâ, ba'zan olur ki; o âmî adam, kuvvet ve safvet-i î mân cihetiyle, İbn-i Sînâ'dan daha ziyâde istifâde eder."

[304]

Lügat: ehl-i dalâlet, feylesof, ariyyet, mertebe, aristo, cibrîl, diz(e), nebevî, gerçi, istif, küllî, şekil

Peki, ilm-i mükâşefe netîcesinde elde edilen böyle bir anlayış ve düşünce, dîn olur mu? Elbette bu, dîn değildir. Belki, dînin esâsâtı; **"tevhîd, haşir, nübüvvet"** gibi erkân-ı îmâniyyeyi tasdîk etmek; kezâ **"kabir, haşir meydânı, hesâb, mîzân, surât, Cennet, Cehennem"** gibi dâr-ı âhirette bizi bekleyen ve dehşetli korkutan mevkîf ve mevâkı-ı acîbeye [305] hâzırlık yapmak; kezâ şu dâr-ı imtîhânda Rabbimize karşı edâ etmekle mükellef olduğumuz **"namâz, oruç, zekât"** gibi furûz-i İlâhiyyedir.

Evet, bir gün gelecek; ehl-i dalâletin bel bağladığı şu âlem kökten sarsılacak ve yıkılacak; dâr-ı bekâ olan âhîret âlemi kurulacak; haşir meydânında adâlet terâzîleri vaz'edilecek; hesâb netîcesinde herkes, ya şâyeste mükâfât görecektir veya lâıyk cezâ çekecektir.

İşte, Kur'ân-ı Azîmü's-şân; şu âlemi esmâ ve sıfât-ı İlâhiyyenin tecellîgâhı noktasında mütâleâ eder. Hattâ, Cennet ve Cehennem de o tecellîgâhlardan sâdece ikisidir. Âlemi böyle görmek ve böyle keşfetmek, bizim inanımız ve itikâdımızdır ve tasavvuf ve tarîkatın gâye-i netîcesi de budur.

Aristo'nun **"Meşâiyyûn, Revâkıyyûn, İşrâkıyyûn"** diye tesmiye edilen üç kısım talebesi vardı.

Meşâiyyûn: Aristo'nun yolda giderken ders verdiği talebeleridir.

Revâkıyyûn: Aristo'nun salonda oturduğu zamân sohbet ettiği talebeleridir.

İşrâkıyyûn ise; **işrâk** netîcesinde, ya'nî riyâzetle nûrâniyyet kesbederek, Aristo ile yüz yüze gelmeden kalben ders alan talebeleridir. Bunlar, riyâzet sâyesinde Âlem-i İmkân'ı keşfetmişler; Âlem-i Vücûb denilen dâire-i esmâ ve sıfâta girememişlerdir.

Keşfiyyât iki kısımdır:

Biri: Ehl-i mükâşefe denilen bir kısım Yahûdî, Hristiyan, felsefeci ve Hinduların keşfidir ki; Âlem-i İmkân'a bakar ve bu, bir istidrâcdır.

Diğeri: Keşfiyyât-ı Kur'âniyyedir ki; Âlem-i Vücûb'a, ya'nî ef'âl, esmâ ve sıfât-ı İlâhiyyenin keşfine bakar. Muhakkikîn-i İslâmiyye de Kur'ân'ın ders ve irşâdıyla kâinâtta tecellî eden bu hakîkati keşfetmişlerdir. Evliyâların keşfiyyâtı,

Lügat: ehl-i dalâlet, cehennem, muhakkik, nübüvvet, tasavvuf, dehş(e), elbette, felsefe, tesmiye, übüvvet, aristo, dehşet, âhîret, âhire, âmiyy

Metin

Hem demiş ki: “Velâyet üç kısımdır. Biri, velâyet-i suğrâ ki; meşhûr velâyettir. Biri, velâyet-i vustâ.

Şerh

şâyet Kur’ân ve Sünnet’e muvâfık ise kabûl edilir; muhâlif ise reddedilir.

Hulâsa: Tasavvuf ve tarikat, dîn-i mübîn-i İslâm’ın bir emri değildir. Zarûrete mebnî zuhûr eden husûsî bir meslektir; câdde-i kübrâ değildir. Husûsî bir meslek iken, umûmî olan câdde-i İslâmiyyeyle karıştırıldı. Asr-ı Saâdet’te olduğu gibi şu ânda dahi vazîfemiz, Kur’ân’ın hakâikını ders vermektir. Dîn-i mübîn-i İslâm, Peygamber (asm)’dan başlayarak Hicrî üç asra kadar nasıl gelmişse, öyle inanmak, anlamak ve yaşamak mecbûriyeti vardır. Hicrî üç asırdan sonra edille-i şer’iyye denilen Kitâb, Sünnet, İcmâ ve Kıyâs’a muhâlif itikâd ve ameller, bâtil ve fâsid olduğundan merdûddur. [306]

İlm-i Mükâşefe mevzûu, burada hitâm buldu. Şimdi sadede dönüyoruz:

(Hem) İmâm-ı Rabbânî (ra) **(demiş ki: “Velâyet üç kısımdır.)** Bu üç kısım velâyetin tafsîlâtı, daha evvel îzâh edilmişti. Burada kısaca esâsâtına işâret edilmektedir.

(Biri, velâyet-i suğrâ) küçük velâyet **(ki; meşhûr velâyettir.)** Ya’nî, ekser insânların bildiği ve ekser velîlerin mazhar olduğu velâyettir. Çok perdeler arkasında ve çok gölgeler altında, hem çok uzun ve müşkilâtla elde edilebilen kurbiyyet mertebeleridir. Bu velâyet, beşerin kesbiyle elde ettiği bir velâyettir.

(Biri, velâyet-i vustâ) orta velâyettir ki; bu da mele-i a’lânın, ya’nî meleklerin mazhar olduğu velâyettir. Onların, Cenâb-ı Hakk’ın ma’rifetindeki meslek ve makâmlarını ifâde eder. Meleklerin makâm ve mertebeleri ise sâbittir. [307] Bu velâyet, esmâ ve sıfâttan ziyâde Zât-ı Akdes’e bakan bir velâyettir. Bu velâyet, asıl itibâriyle meleklerin velâyeti olmakla berâber, ba’zı insânlar da riyâzet çekerek ve cismâniyyetten tecerrüd ederek bu velâyetin gölgesine girmişler ve bu makâmdan feyz almışlardır. İmâm-ı Rabbânî (ks), aslında bu velâyeti, “**velâyet-i ulyâ**” diye isimlendirmiştir. Fakat, Müellif (ra), bu velâyetin velâyet-i kübrâdan düşük ve velâyet-i suğrâdan büyük olduğuna işâret için bu velâyeti, “**velâyet-i vustâ**” diye tesmiye etmiştir.

Lügat: kurbiyyet, peygamber, tasavvuf, tecerrüd, mertebe, tesmiye, edille, sünnet, dilir, hicrî, âmiyy

Metin

Biri; velâyet-i kübrâdır. Velâyet-i kübrâ ise, verâset-i nübüvvet yoluyla, tasavvuf berzahına girmeden, doğrudan doğruya hakîkate yol açmaktır.

Hem demiş ki: “Tarîk-ı Nakşî’de iki kanatla sülûk edilir. Ya’nî, hakâik-ı îmâniyyeye sağlam bir sûrette i’tikâd etmek

Şerh

(Biri; velâyet-i kübrâdır.) Büyük velâyettir. **(Velâyet-i kübrâ ise, verâset-i nübüvvet)** peygamberlere vâris olmak **(yoluyla, tasavvuf berzahına girmeden, doğrudan doğruya hakîkate yol açmaktır.)** Peygamberler, bütün diğer insanlardan ve cümle melâikeden yüksek bir makâma sâhib oldukları için, onların velâyetleri, velâyet-i kübrâdır. Bu velâyet, asıl i’tibâriyle peygamberlere mahsûstur. Vehbîdir; çalışmakla kazanılmaz. Gölge ve perdeler yoktur. Bî’l-asâle tecellî vardır. Akrebiyyet-i îlâhiyyenin (Ellâh’ın kullara yakınlığının) inkişâfıdır. Gâyet kısa ve gâyet yüksektir. Zahmeti az, fakat meziyyeti çoktur. İşte şu velâyet, her ne kadar asıl i’tibâriyle peygamberlerin velâyeti ise de, onlara tamâmen ittiba’ ile ba’zı kimseler şu velâyetin feyzine mazhar olurlar ki; onlara **“verese-i nübüvvet”** denilir. Yanlış anlaşılmasın! Onlar, hâşâ peygamberlerin makâmına ulaşamazlar. Çünkü, bu makâmın asıl sâhibleri peygamberlerdir. Fakat, onlara ittiba’ eden verese-i nübüvvet, onların makâmlarından gelen yüksek feyze mazhar olurlar. Ya’nî, bu velâyet, peygamberler için doğrudan doğruya ve bî’l-asâle iken, onlara ittiba’ eden verese için tebeî ve gölgedir. Bunların velâyeti, diğer velâyetlerden çok daha yüksektir ve ittiba’ yoluyla o makâmın husûsiyyetlerine mazhar olunur. Müellif (ra), **“Lem’alar”** adlı eserinde şöyle buyuruyor:

“İmâm-ı Rabbânî Ahmed-i Fârûkî (ra) demiş ki: ‘Ben seyr-i rûhânide kat-ı merâtib ederken, tabakât-ı evliyâ içinde en parlak, en haşmetli, en letâfetli, en emniyyetli, sünnet-i seniyyeye ittibâ esâs-ı tarikat ittihâz edenleri gördüm. Hattâ, o tabakanın âmî evlîyaları, sâir tabakâtın hâs velîlerinden daha muhteşem görünüyordu.’

“Evet, Müceddid-i Elf-i Sâni İmâm-ı Rabbânî (ra) hak söylüyor. Sünnet-i Seniyyeyi esâs tutan, Habîbullâh’ın zillî altında makâm-ı mahbûbiyyete mazhardır.” [308]

(Hem) İmâm-ı Rabbânî (ks) (demiş ki: “Tarîk-ı Nakşî’de) Nakşibendî tarikatında (iki kanatla sülûk edilir. Ya’nî, hakâik-ı îmâniyyeye sağlam bir sûrette

Lügat: sünnet-i seniyye, akrebiyyet, peygamber, haşmetli, meziyyet, muhteşem, nübüvvet, tasavvuf, seniyye, übüvvet, haşmet, sünnet, dilir, vâris

Metin

Ve ferâiz-i dîniyyeyi imtisâl etmekle olur. Bu iki cenâhta kusûr varsa, o yolda gidilmez.” Öyleyse, tarîk-ı Nakşî'nin üç perdesi var: Birisi ve en birincisi ve en büyüğü: Doğrudan doğruya hakâik-ı îmâniyyeye hizmettir ki ;îmâm-ı Rabbânî (ra) de âhir zamânında ona sülûk etmiştir.

İkincisi: Ferâiz-i dîniyyeye ve sünnet-i seniyyeye tarîkat perdesi altında hizmettir.

Üçüncüsü :Tasavvuf yoluyla emrâz-ı kalbiyyenin izâlesine çalışmak, kalb ayağıyla sülûk etmektir.

Şerh

İ'tikâd etmek ve ferâiz-i dîniyyeyi dînin farz olan emirlerini (**imtisâl etmekle olur.**) Metinde geçen **“ferâiz-i dîniyyeyi imtisâl”** ifâdesinde, harâmlardan ictinâb etmek; elinden geldiğince sünnete riâyet etmek ve mekrûhlardan sakınmak ma'nâsı da mündemicedir. **(Bu iki cenâhta)** kanatta, ya'nî hakâik-ı îmâniyyeye sağlam bir sûrette i'tikâd etmek ve ferâiz-i dîniyyeyi imtisâl etmek husûslarında **(kusûr varsa, o yolda gidilmez.”**

Öyleyse,) ya'nî İmâm-ı Rabbânî (ra)'ın bütün bu sözlerinden anlaşılan ma'nâ şudur ki; **(tarîk-ı Nakşî'nin üç perdesi var:)** Ya'nî, tarîkat, şerîattaki şu üç hakîkatın bir unvânı ve perdesidir, yoksa şerîattan ayrı bir şey değildir.

(Birisi ve en birincisi ve en büyüğü: Doğrudan doğruya hakâik-ı îmâniyyeye hizmettir ki; İmâm-ı Rabbânî (ra) de âhir zamânında ona sülûk etmiştir.) Bu cümlede geçen **“hakâik-ı îmâniyye”** ta'bîrinden murâd; Resûl-i Ekrem (sav)'in getirdiği cümle ahkâm-ı şerîattır. İşte, tarîkatın en birinci ve en büyük gâyesi, ahkâm-ı şerîatın hakkâniyyetine yakînî îmânî te'mîn etmektir ki; Risâle-i Nûr, bu asırda bu dersi vermektedir. Risâle-i Nûr, keşfiyyâta, kerâmâta, evzâka, mevâcide ehemmiyet vermez; imkân dâiresiyle meşgûl olmaz; Âlem-i Vücûb denilen ef'âl, esmâ ve sıfât-ı İlâhiyyeyi ders verir; böylece hakâik-ı îmâniyyenin vuzûhla inkişâfını te'mîn eder.

(İkincisi: Ferâiz-i dîniyyeye ve sünnet-i seniyyeye tarîkat perdesi altında hizmettir.) Ya'nî, ahkâm-ı şerîata ittiba' ve imtisâli te'mîn etmektir.

(Üçüncüsü: Tasavvuf yoluyla emrâz-ı kalbiyyenin) “dünyâ muhabbeti, hurs, tama', gurûr, kibir, enâniyyet, riyâkârlık” gibi kalbî hastalıkların **(izâlesine)** yok edilmesine) **çalışmak, kalb ayağıyla sülûk etmektir.** Kalbdeki ma'nevî hastalıkları izâle edip, o kalbi, şerîatın terbiyesi altında inkişâf ettirip çalıştırmaktır.

Lügat: sünnet-i seniyye, muhabbet, tasavvuf, seniyye, terbiye, birinc, ferâiz, hizmet, sünnet, imkân, kibir

Metin

Birincisi farz, ikincisi vacib, bu üçüncüsü ise sünnet hükmündedir. Mâdem hakikat böyledir. Ben tahmîn ediyorum ki; eğer Şeyh Abdülkâdir Geylânî (ra) ve Şâh-ı Nakşibend (ra) ve İmâm-ı Rabbânî (ra) gibi zâtlar bu zamânda olsaydılar, bütün himmetlerini, hakâik-ı îmâniyyenin ve akâid-i İslâmiyyenin takviyesine sarf edeceklerdi. Çünkü, saâdet-i ebediyyenin medârı onlardır. Onlarda kusûr edilse, şekâvet-i ebediyyeye sebebiyyet verir. İmansız Cennet'e gidemez; fakat tasavvufsuz Cennet'e giden pek çoktur. Ekmeksiz insân yaşayamaz, fakat meyvesiz yaşayabilir. Tasavvuf meyvedir, hakâik-ı İslâmiyye gıdâdır.

Şerh

(Birincisi farz, ikincisi vacib, bu üçüncüsü ise sünnet hükmündedir.) Bu cümlede geçen farz, vacib ve sünnet ta'bîrlerinden murâd; tasavvuf istilâhınca kabûl edilen farz, vacib ve sünnettir. Yoksa, fikhî istilâhtaki farz, vacib ve sünnet değildir.

(Mâdem hakikat böyledir. Ben tahmin ediyorum ki; eğer Şeyh Abdülkadir Geylânî (ra) ve Şâh-ı Nakşibend (ra) ve İmâm-ı Rabbânî (ra) gibi zâtlar bu zamânda olsaydılar, bütün himmetlerini, hakâik-ı îmâniyyenin ve akâid-i İslâmiyyenin takviyesine sarf edeceklerdi. Çünkü, saâdet-i ebediyyenin medârı onlardır. Onlarda kusûr edilse, şekâvet-i ebediyyeye sebebiyyet verir. İmansız Cennet'e gidemez; fakat tasavvufsuz Cennet'e giden pek çoktur.) Bu cümlede geçen "*tasavvuf*" ta'bîrinden murâd; tasavvufa mahsûs ba'zî husûsî âdâb ve usûllerdir. Tasavvufun da gâyesi ve hem de ana esâsı olan hakâik-ı îmâniyye ve ferâiz-i dîniyye ise, şeriat ve İslâmiyyet'in hâlis malıdır; tasavvufun malı değildir. (Ekmeksiz insân yaşayamaz, fakat meyvesiz yaşayabilir. Tasavvuf meyvedir, hakâik-ı İslâmiyye gıdâdır.) Müellif (ra)'ın bu cümlesinde "*teşbîh san'atı*" vardır. Zîrâ, tasavvufu, meyveye; hakâik-ı İslâmiyyeyi ise gıdâya benzetmiştir.

Bütün bu ifâdelerden anlaşılan netice şudur ki: Hakâik-ı îmâniyyenin inkişâfı ve ahkâm-ı şeriatın imtisâli, tasavvufun asıl gâyesidir. Eğer bunlarda kusûr varsa, zâten o yolda sülûk edilmez. Bu zamânda ise, ehl-i îmânda bu iki husûsta büyük bir kusûr vardır. Maddiyyûn ve tabiyyûn felsefesinin telkinâtıyla ehl-i îmânın îmânı zedelenmiştir. Hem îmândaki bu za'fiyyet sebebiyle, hem de şeair-i İslâmiyye'nin ilgâ edilmesi sebebiyle ahkâm-ı şeriatın imtisâli dahi kırılmış ve sünnet-i seniyye yerine bid'alar ikâme edilmiş ve ümmet fesâda gitmiştir.

Lügat: sünnet-i seniyye, ebediyyen, tasavvuf, felsefe, seniyye, takviye, birinc, ediyye, ferâiz, himmet, sünnet, tahmin, sinin, âmiyy

Şerh

İşte böyle bir zamânda, tasavvuf dersinden ziyâde doğrudan doğruya hakâik-ı îmâniyyenin isbât ve takviyesine çalışmak; dalâletli felsefenin tehâcümâtından ve îrâs ettiği evhâm ve şübehâtta ehl-i îmânı muhâfaza etmek; hem sünnet- i seniyye ve şeâir-i İslâmiyye'nin hakkâniyyet ve mehâsinini gösterip bid'alara karşı sünnet-i seniyyeyi müdâfaa etmek ve fiilen de ittiba' ederek sünnet-i seniyyeyi ihyâ etmek lâzımdır. Bunun da en müessir yolu, Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyân'ın i'câz-ı ma'nevîsinden gelen Risâle-i Nûr'u ders vermektir.

Elhâsıl: Bu zamân, tasavvuf dersinden ziyâde Risâle-i Nûr ile hakâik-ı îmâniyye ve esâsât-ı İslâmiyye'nin ders verilmek sûretiyle takviye edilmesi ve ahkâm-ı şerîatin ta'lîm buyrulması zamânıdır. Buna binâen, bu asırda tasavvuf ve tarîkat yoluyla dîn-i mübîn-i İslâm'a hizmet etmek üç sebepten dolayı müşkilleşmiştir:

Birincisi: Bu zamânda gıdâ hükmünde olan hakâik-ı îmâniyye ve ahkâm-ı şerîat zedelendiği için, bütün himmetlerin doğrudan doğruya bunların takviyesine sarf edilmesi lâzım ve elzemdir. Hattâ, değı l tasavvuf, ondan çok daha ehemmiyetli olan ictihâd müessesesinin dahi bu zamânda çalıştırılamayacağını ve o yola girilmesinin şu ân için hem zararlı, hem de muhâl olduğunu Müellif-i Muhterem (ra), "**Yürmi Yedinci Söz İctihâd Risâlesi**" adlı eserinde beyân etmiştir.

Nasıl ki; ictihâd ve kıyâs-ı fukahâ haktır. Ancak, şartları ağır olduğundan bu zamânda erbâbı yoktur. Aynen öyle de, tasavvuf ve tarîkat haktır. Ancak, şartları ağır olduğundan bu zamânda erbâbı yoktur.

İkincisi: Hakâik-ı îmâniyyeye sağlam bir sûrette i'tikâd etmekte ve ahkâm-ı şerîata ittiba' edilmekte bir kusûr varsa, tasavvuf yolunda sülûk etmek imkânsızdır. Çünkü, tasavvufta, mevcûd bir îmândan istifade edilerek îmânın yüksek mertebelerine çıkılmaktadır. Bu zamânda ise, avâm-ı mü'mininde, felsefenin evhâm ve şübhelerinden korunmuş bir îmân bulmak çok müşkilleşmiştir. Onun için, bu zamânda tasavvuf yolundan gitmek âdetâ imkânsızlaşmıştır.

Üçüncüsü: Hakâik-ı îmâniyye ve sünnet-i seniyye, velâyet-i kübrâ sırrına mazhardır ve tarîkat-ı Muhammediyye (asm)'dır. Bu tarîk, cümle tarîklerin fevkindedir. Sünnet-i seniyyeyi kendine esâs tarîkat ittihâz eden ve böylelikle velâyet-i kübrâya mazhar olan bir kimsenin, velâyet-i suğrâdan gelen başka tarîklere ihtiyâcı olmaz. İşte, Risâle-i Nûr, hakâik-ı İslâmiyye'nin içinde cereyân

Lügat: sünnet-i seniyye, muhammed, muhterem, tasavvuf, cereyân, felsefe, mertebe, seniyye, takviye, binâen, birinc, ediyye, fiilen, himmet, hizmet, sünnet, imkân, istif, sinin, âmiyy, şübeh, şübhe

Şerh

eden esâs-ı velâyeti muhâfaza etmekte ve velâyet-i kübrânın feyizlerini ihtivâ etmektedir. Müellif (ra), "**Kastamonu Lâhikası**" adlı eserinde bu konuyu şu veciz ifâdeleriyle şöyle beyân etmektedir:

Lâhikası, s. 77-78" data-toggle="tooltip">"Risâle-i Nûr, gerçi umûma teşmîl sûretiyle değil; fakat her hâlde hakikat-ı İslâmiyyenin içinde cereyân edip gelen esâs-ı velâyet ve esâs-ı takvâ ve esâs-ı azîmet ve esâsât-ı Sünnet-i Seniyye gibi ince fakat ehemmiyetli esâsları muhâfaza etmek, bir vazîfe-i asliyesidir. Sevk-ı zarûretle, hâdisâtın fetvâlarıyla onlar terkedilmez." [309]

Risâle-i Nûr, tâlib-i hakîkati velâyet-i suğrâ ve velâyet-i vustâyâ uğratmadan doğrudan doğruya velâyet-i kübrâ makâmına çıkarıyor. Velâyet-i kübrâ ise, sırr-ı verâset-i nübüvvet makâmıdır. Hazret-i Peygamber (sav)'den sonra artık peygamber gelmediği için, Cenâb-ı Hak her asırda birisinin elini tutar, "**Kulum gel! Ben, seni peygamberlerin vazîfesi olan tebliğ vazîfesiyle tavzîf ediyorum**" der, onu o tebliğ makâmına getirir. Ya'nî onu, **الْعَمَاءُ وَرَثَةُ الْأَنْبِيَاءِ** hadîs-i şerifinin sırrıyla verâset-i nübüvvet makâmının gölgesi altına getirir. Hâşâ bin kere hâşâ, o kimse, peygamber değildir. İşte, Risâle-i Nûr, bu asırda bu vazîfeyi yapıyor. Müellif (ra) şöyle buyuruyor:

"Benim şahsımdan bir himmet beklemeyiniz ve şahsımı mübârek tanımayınız. Ben makâm sâhibi değilim. Âdî bir neferin müşîr makâmının evâmirini tebliği gibi, ben de ma'nevî bir müşîriyyet makâmının evâmirini tebliğ ediyorum. Hem müflis bir adamın, gâyet kıymetdâr ve zengin elmas ve mücevherât dükkânının dellâli olduğu gibi; ben dahi, mukaddes ve Kur'ânî bir dükkânın dellâliyim." [310]

Risâle-i Nûr'un Birinci Talebesi olan Hacı Hulûsî Bey hakkında dahi Üstâd Bedîuzzamân (ra) Hazretleri şöyle diyor:

"Cemâata Sözlere okumak zamânında, sendeki hissiyyât-ı âliyye ve fazla inkişâf ve fedâkârâne hamîyyet-i dîniyye galeyânının sırrı şudur ki:

Lâhikası, s. 253." data-toggle="tooltip" style=""">"Velâyet-i kübrâ olan verâset-i nübüvvetteki makâm-ı tebliğin envârı altına girdiğin içindir. O vakit sen, dellâl-ı Kur'ân Saîd'in vekîli belki ma'nen aynı hükmüne geçtiğin içindir." [311]

Lügat: peygamber, mukaddes, nübüvvet, cereyân, seniyye, übüvvet, birinc, himmet, lâhika, sünnet, gerçi, hâdis, sinin, âmiyy

Bu makâm, tavzîf ve teblîğ makâmıdır. Nübüvvet ile velâyet arasında bir makâmdır. Ya'nî, kesinlikle nübüvvet değil, velâyet-i suğrâ da değildir. Sırr-ı verâset-i nübüvvete bakar. Bu öyle bir sırdır ki; akl-ı beşer onu idrâk etmekte âciz kalır. Sırr-ı vahyin feyzine mazhardır. Mahzâ lütf-i Rabbânîdir. Bu makâm, kesb ile elde edilecek bir makâm değildir; mevhibe-i îlâhiyyedir. Müellif (ra (şöyle buyuruyor:

"İman-ı tahkîkinin vusûlüne vesîle olan bir yolu, velâyet-i kâmile ile keşf ve şühûd ile hakîkata yetişmektir. Bu yol, ehass-ı havâssa mahsûstur, îmân-ı şühûdîdir.

"İkinci Yol: Îmân-ı bi'l-gayb cihetinde sırr-ı vahyin feyziyle bürhânî ve Kur'ânî bir tarzda, akıl ve kalbin imtizâcıyla hakka'l-yakîn derecesinde bir kuvvet ile zarûret ve bedâhet derecesine gelen bir ilme'l-yakîn ile hakâik-ı îmâniyyeyi tasdîk etmektir.

"Bu ikinci yol; Risâletü'n-Nur'un esâsı, mâyesî, temeli, rûhu, hakîkatı olduğunu hâs talebeleri görüyorlar. Başkalar dahi insâfla baksa, Risâletü'n-Nur hakâik-ı îmâniyyeye muhâlif olan yolları gayr-ı mümkün ve muhâl ve mümteni' derecesinde gösterdiğini görecekler." [312]

Evet, Risâle-i Nûr, sahâbe, Tâbiîn ve Tebe-i Tâbiîn asırlarında olduğu gibi; nübüvvetin feyzinden gelen velâyet-i kübrânın dersini vermektedir. Onlar, velâyet feyizlerini doğrudan doğruya Kur'ân'dan ve ahkâm-ı İslâmiyye'den almışlar ve tarîkattan maksûd olan netîceyi tarîkatsız bir sûrette elde etmişler; hemen zâhirden hakîkate geçmişlerdir.

Demek, Kur'ân, böyle bir hâsiyyete mâliktir. Talebesini hiçbir berzaha uğratmadan hemen zâhirden hakîkate geçirir. İşte Risâle-i Nûr, ilk üç asırda bulunan, fakat sonra perdelenen bu sırra mazhardır. Risâle-i Nûr'un bu sırr-ı gâmıza mazhar ve bu hâsiyyete mâlik olduğunu Müellif (ra), şu gelen cümleleriyle işâret etmiştir:

Lügat: nübüvvet, mevhibe, übüvvet, havâss, kâmil, âmile, âmiyy

Metin

Eskiden kırk günden tut, tâ kırk seneye kadar bir seyr u sülûk ile ba'zı hakâik-ı îmâniyyeye ancak çıkılabilirdi. Şimdi ise, Cenâb-ı Hakk'ın rahmetiyle, kırk dakıkada o hakâika çıkılacak bir yol bulunsa, o yola karşı lâkayd kalmak, elbette kâr-ı akıl değil.

Şerh

(Eskiden kırk günden tut, tâ kırk seneye kadar bir seyr u sülûk ile ba'zı hakâik-ı îmâniyyeye ancak çıkılabilirdi. Şimdi ise, Cenâb-ı Hakk'ın rahmetiyle, kırk dakıkada o hakâika çıkılacak bir yol bulunsa) ki, Risâle-i Nûr, bu yolu göstermektedir; **(o yola karşı lâkayd kalmak, elbette kâr-ı akıl değil.)** Ya'nî, umûm ümmetin, Risâle-i Nûr'da gösterilen bu Kur'ânî yola sevk edilmesi ve Risâle-i Nûr'un ders verilmesi gerekiyor.

Müellif (ra), bu eserinde tarikatla Risâle-i Nûr mesleğinin mukâyesesini yapıyor. Bu mektûb, merhûm Hacı Hulûsî Bey'e yazılmıştır. Birinci derecede muhâtab, bu zâttır. Hacı Hulûsî Bey, Üstâd Hazretleri'yle görüşmeden önce Nakşî tarikatına mensûbdu. Tasavvuf ve tarikatı biliyordu ve bu hâli yaşıyordu. Hacı Hulûsî Bey, Üstâd Bediüzzamân (ra) Hazretleriyle görüştüktan sonra, Üstâd Hazretlerinin ifâdesiyle kırk dakikalık bir sohbette zâhirden hakîkate geçmiş; bütün merâtib-i esmâ ve sıfâtı bitirmiştir. Zâhirden hakîkate geçmek kolay bir mes'ele değildir. Kimisi kırk sene, kimisi kırk günlük bir seyr u sülûk netîcesinde şu kâinâtı arkasına atarak, Âlem-i İmkân'ı bitirerek, Âlem-i Vücûb ta'bîr edilen; dâire-i ef'âl, esmâ, sıfât ve şuûnâtı kat' ederek tecelliyât-ı Zâtiyye ile müşerref olurlardı. Bu asırda Risâle-i Nûr vâsıtasıyla kırk senelik yolu, kırk dakıkada kestirecek bir yol, Cenâb-ı Hakk'ın lütfuyla ihsân edilmiştir. Bu meslek, asıl sahâbe mesleğidir. Sahâbe-i Kirâm'a, Resûl-i Ekrem (asm)'in sohbetinde, bir dakıkada zâhirden hakîkate geçmek müyesser olmuştur. Müellif (ra) şöyle buyuruyor:

"Sohbet-i Nebeviyye öyle bir iksirdir ki; bir dakıkada ona mazhar bir zât, senelerle seyr u sülûke mukâbil, hakikatın envârına mazhar olur." [313]

Böyle bir dakıkada zâhirden hakîkate geçmek, hiçbir velînin şe'ni değildir; hiçbir velî buna muvaffak olamaz. Bu, ancak Sahâbe-i Kirâm'a hâstır. Resûl-i Ekrem (asm)'den sonra sahâbeye yakın bir şekilde zâhirden hakîkate geçme yolu, hakikat mesleği olan Risâle-i Nûr vâsıtasıyla bir lütf-i ilâhî olarak bu asır

Lügat: tasavvuf, elbette, birinc, lâkayd, şekil

Metin

İşte, otuz üç aded Sözler böyle Kur'ânî bir yolu açtığını dikkatle okuyanlar hükmediyorlar. Mâdem hakikat budur. Esrâr- ı Kur'âniyyeye âid yazılan Sözler, şu zamânın yaralarına en münâsib bir ilâç, bir merhem ve zulûmâtın tehâcûmatına ma'rûz hey'et-i İslâmiyyeye en nâfi' bir nûr ve dalâlet vâdîlerinde hayrete düşenler için en doğru bir rehber olduğu i'tikâdındayım.

Şerh

insânlarına ihsân edilmiş; bu yol ile kırk dakikada zâhirden hakikate geçmek bi'l-fil tahakkuk etmiş ve bu, Hacı Hulûsî Bey merhûma münhasır kalmayarak ba'zı zevâtın da şehâdetiyle kırk dakikada zâhirden hakikate geçen olmuştur.

Risâle-i Nûr Mesleğinde böyle bir hâsiyyet vardır. Bunun hakka'l-yakîn mertebesi, imkânâttır; kazıyye-i mümkinedir. Ya'nî, herkes için böyle bir durum söz konusu değildir. Bununla berâber, Risâle-i Nûr, hakka'l-yakîn derecesindeki böyle bir îmânî ders veriyor; tâlibini kırk dakikada zâhirden hakikate geçiriyor. Öyle ise çalış, bu mertebeyi elde et! Hakâik-ı îmâniyyenin aynel-yakîn derecesinde inkişâfına gelince, bu daha râhat elde edilir. İlme'l-yakîn derecesi ise, az çok kabiliyeti olan bir insân, bu eserleri mütefekkirâne okusa, îmânî ilme'l-yakîn derecesine çıkar.

(İşte, otuz üç aded Sözler (,-o vakit henüz otuz üç aded söz yazılmıştı. Bilâhare te'lîf edilen bütün Risâle-i Nûr eczâları da bu hâsiyyete maliktir- (böyle Kur'ânî bir yolu açtığını...)) Şu ifâde işâret ediyor ki; Risâle-i Nûr'un gösterdiği yol, Kur'ân'ın yoludur. Hicrî ilk üç asırda Kur'ânî yol devâm etmiş; Tebe-i Tâbiîn asrından sonra perdelenmiştir. Risâle-i Nûr ise, bu asırda o yolu, umûm ümmete göstermekte ve Kur'ân'a tercümânlık etmektedir. **(Dikkatle okuyanlar hükmediyorlar.)** Demek, Risâle-i Nûr'da mevcûd olan bu hâsiyyeti görmenin yolu, onu dikkatle okumaktır.

(Mâdem hakikat budur. Esrâr- ı Kur'âniyyeye) Kur'ân'ın sırlarına **(âid yazılan Sözler...)** O vakit sâdece '**Sözler**' kitâbı yazılmıştı. Yoksa, umûm Risâle-i Nûr eczâları bu hâsiyyettedir ve bu cümle ifâde etmektedir ki; Risâle-i Nûr, esrâr-ı Kur'âniyyeyi beyân etmektedir; Müellif-i Muhterem (ra'(ın karîhasından çıkmış ma'lûmât değildir. **(Şu zamânın yaralarına en münâsib bir ilâç, bir merhem ve zulûmâtın tehâcûmatına)** evhâm ve şübehât ve dalâlet ve bid'at karanlıklarının hücûmuna **(ma'rûz hey'et-i İslâmiyyeye en nâfi')** fâideli **(bir nûr ve dalâlet vâdîlerinde hayrete düşenler için en doğru bir rehber olduğu i'tikâdındayım.**

Lügat: muhterem, tahakkuk, mertebe, dikkat, dilir, fâide, hicrî, imkân, âmiyy, şübeh

Metin

Bilirsiniz ki; eğer dalâlet cehâletten gelse, izâlesi kolaydır. Fakat, dalâlet fenden ve ilimden gelse, izâlesi müşkildir. Eski zamânda ikinci kısım binde bir bulunuyordu. Bulunanlardan ancak binden biri irşâdla yola gelebilirdi. Çünkü, öyleler kendilerini beğeniyorlar. Hem bilmiyorlar, hem kendilerini bilir zannediyorlar. Cenâb-ı Hak, şu zamânda, i'câz-ı Kur'ân'ın ma'nevî lemeâtından olan ma'lûm "Sözler"i şu dalâlet zındîkasına bir tiryâk hâsiyyetini vermiş tasavvurundayım.

الْبَاقِي هُوَ الْبَاقِي

Saîd Nursî

Şerh

Bilirsiniz ki; eğer dalâlet cehâletten gelse, izâlesi kolaydır. Fakat, dalâlet fenden ve ilimden gelse, izâlesi müşkildir. Eski zamânda ikinci kısım) ya'nî fenden ve ilimden gelen dalâlet (binde bir bulunuyordu. Bulunanlardan ancak binden biri irşâdla yola gelebilirdi. Çünkü, öyleler kendilerini beğeniyorlar. Hem bilmiyorlar, hem kendilerini bilir zannediyorlar.) Bu sebeble eski ulemâ ve evliyâ, şu kısım dalâletle fazla mücâdele etmemişlerdir. Bu zamânda ise, bir köyde onlardan belki yüz tâne bulunur. (Cenâb-ı Hak, şu zamânda, i'câz-ı Kur'ân'ın ma'nevî lemeâtından olan ma'lûm "Sözler"i) ve umûm Risâle-i Nûr eczâlarını, (şu dalâlet zındîkasına bir tiryâk) ilâc, panzehir (hâsiyyetini vermiş tasavvurundayım.

الْبَاقِي هُوَ الْبَاقِي

Saîd Nursî

Evet, Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyân öyle bir mu'cizedir ki; çetin mücâdelelerle kırk yılda ulaşılabilen bir neticeye, talebesini riyâzet ve çilelerle ve Âlem- i İmkân'ın keşfiyle meşgûl ettirmeden zahmetsiz bir sûrette kırk dakikada ulaştırabilir ve bütün ehl-i dalâlet ve felsefenin dehşetli hücumuna tek başıyla meydân okuyup onları ilzâm ve iskât eder. Hak ve hakikatı kör gözlere de gösterir. Ehl-i felsefenin değil akılları, belki hayâllerinin ulaşamadığı noktalarda talebesini seyrettirir ve ehl-i dalâletin boğuldukları maddelerden, talebesinin topuklarını bile ıslattırmadan uçurur. İşte Risâle-i Nûr, Kur'ân'ın bu ma'nevî mu'cizesinin tezâhür ettiği bir eserdir. Müellif (ra), "Sözler" adlı eserinde bu konuyu şöyle ifâde buyurmuştur:

Lügat: ehl-i dalâlet, panzehir, tasavvur, dehş(e), felsefe, dehşet, sinin, çetin

Şerh

"Eğer desen: '**Sen necisin, bu meşâhire** (Eflâtun ve Aristo gibi) **karşı meydâna çıkıyorsun? Sen bir sinek gibi olup da, kartalların uçmalarına karşıyorsun?** Ben de derim ki:

" '**Kur'ân gibi bir üstâd-ı ezeliyyem varken, dalâlet-âlûd felsefenin ve evhâm-âlûd aklun şâkirdleri olan o kartallara, hakikat ve ma'rîfet yolunda, sinek kanadı kadar da kıymet vermeğe mecbûr değilim. Ben onlardan ne kadar aşağı isem, onların üstâdı dahi, benim üstâdumdan bin def'a daha aşağıdır. Üstâdumun himmetiyle, onları garkeden madde, ayağımı da ıslatamadı.**

" **'Evet, büyük bir pâdişâhun, onun kânûnunu ve evâmirini hâmil küçük bir neferi, küçük bir şâhun büyük bir müşîirinden daha büyük işler görebilir.'** " [314]

NETİCE-İ KELÂM: Şu dünyâ, bir imtihan ve tecrübe meydânı olduğundan, îmân ve küfür mücadelesi, beşer târihi ile berâber devâm edegelmiştir. Buna binâen; ehl-i küfür ve nifâk, târihin hiçbir devrinde ehl-i îmân ve tevhidle olan mücadelesinde her türlü entrika ve plan, hîle ve dolap, zulüm ve hakâretten geri durmamış; zamânın îcâbına göre her türlü şeytânî düşüncüyü tatbikât sahasına koymuştur. Ehl-i îmân ve tâat ise, ehl-i küfür ve nifâk ile olan mücâhede ve mücadelesinde doğrudan doğruya vahy-i îlâhîye dayanmak ve peygamberân-ı izâma ittiba' etmek sûretiyle muvaffak ve muzaffer olmuşlardır.

Bu kısa ma'lûmâtın sonra, "**Deccâliyyet Asrı**" denilen şu âhîr zamâna nazar ettiğimiz zamân görüyoruz ki; ehl-i şîrk ve küfür, ehl-i nifâk ve zulüm, Kur'ân'ın nûrunu söndürmek; Müslümânları, dîninden dolayı fitneye uğratmak; ehl-i îmânın Kur'ân ve Sünnet etrâfında yekvücûd olmalarını engellemek ve dîn-i mübîn-i îslâm'ı sedd ü bend etmek için topyekûn birleşmiş; maddî ve ma'nevî her planı uygulamış; her türlü fitne âteşini tutuşturmuş; bunun netîcesinde ehl-i îmânın maddeten şevketi kırılmış; za'f-ı îman vücûda gelmiş; bid'alar Âlem-i îslâm'ın her tarafını istilâ etmiş, hattâ câmilere kadar yerleşmiş; Müslümânların şecâat ve cesâreti sarsılmış; dirâyet ve ferâseti kaybolmuş; böylece Müslümânlar, maddeten ve ma'nen zillet, sefâlet ve esârete dûçâr olmuşlardır.

İşte, bu dehşetli sukûtta kurtulmanın yegâne çâresi ve reçetesi, Hicrî ilk üç asır gibi doğrudan doğruya hakâik-ı îmâniyye ve esâsât-ı îslâmiyye'yi ta'lîm ve

Lügat: peygamberân, peygamber, ezeliyye, maddeten, dehş(e), entrika, felsefe, tecrübe, aristo, binâen, dehşet, himmet, sünnet, yegâne, zillet, âliyye, şevket, hicrî, hâmil, âhire, âmile, âmiyy, âdiş

taallüm etmek; ahkâm-ı Kur'âniyyeyi ilmî, amelî ve edebî sâhalarda icrâ ve tatbîk etmek; sünnet-i seniyyeye ittiba' etmek; bid'alarla mücâdele etmektir. Ehl-i îmân, topyekûn **وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرُّوا** kal'a-i kudsiyyesine sığınmalı; bu fermân-ı ilâhîyi kendilerine rehber edinmelidirler. Buna muvaffak olmak için de her ferd ve her cemâat, meslek ve meşrebini ikinci, üçüncü derecede bırakmalı; bütün himmet ve gayretini, güç ve kuvvetini, istikâmet dâiresinde, en birinci vazîfe olan hakâik-ı îmâniyye ve esâsât-ı İslâmiyyeye hâlisen teksîf etmeli; bu noktaya gâyet ehemmiyyet vermeli; fer'î mesâili medâr-ı münâkaşa etmemeli; ihtilâflı konuların halli için, cumhûr-i ulemânın re'yine mürâcaat etmeli; aslâ ihtilâf ve tefrikaya meydân vermemeli; umûdunu kaybetmemeli; her dâim tevfik ve hidayeti Erhamû'r-Rahimîn'den talep etmelidir.

İşte o zamân, ehl-i şirk ve küfrün, ehl-i nifâk ve zulmün bütün planları ve oyunları akim kalacak; dost ve düşmân tamâmıyla tefrîk edilecek; böylece ümmetin birlik ve berâberliği Kitâb ve Sünnet çerçevesinde te'mîn edilmiş olacaktır. Lillahil hamd, bu dehşetli asırda Kur'ân-ı Hakîm'in bir elmas kılıncı olan Risâle-i Nûr, bu mücâdele ve mücâhede-i ilmiyyesi ile küfrün belini kırmış; gizli zındıka komitesinin plan ve entrikalarını zîr u zeber etmiş; arzû ve emellerini kursaklarında bırakmış; i'câz-ı Kur'ân'ı izhâr etmiş; Nûr-i Kur'ân'ın sönmeceğini ve söndürülemeyeceğini bütün cihâna isbât etmiştir. Yeter ki, biz, ümmet şuuru ve ferâsetiyle birlik ve berâberliğimizi muhâfaza edelim; birbirimize Ellâh için muhabbet edelim; ihlâs ve samimiyyeti esâs alalım; ef'âl, akvâl ve ahvâlimizi şerîat dâiresinde tanzîm etmek sûretiyle teşerru' edelim.

Yâ Rab! Bizleri ve ümmet-i Muhammediyye (asm)'ı afveyle, mağfîret eyle! Tefvikini refik eyle! Kur'ân-ı Azîmü'ş-şân'ı cihâna hâkim eyle! Ehl-i îmânı zillet ve esâretten halâs eyle. Âmîn.

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

Lügat: sünnet-i seniyye, muhabbet, muhammed, dehş(e), entrika, hidayet, lillahi, rahimîn, seniyye, taallüm, tefrika, birinc, dehşet, ediyye, hidaye, himmet, komite, meşreb, sünnet, tefrik, zillet, sinin, âmiyy

**CİN SÛRESİ'NİN 18. ÂYET-İ KERÎMESİNİN BU ASRA BAKAN VECH-İ
İ'CÂZİ VE MA'NÂ-İ İŞÂRÎSİ**

ZEYL

CİN SÛRESİ'NİN 18. ÂYET-İ KERÎMESİNİN

BU ASRA BAKAN VECH-İ İ'CÂZİ

VE MA'NÂ-İ İŞÂRÎSİ

وَأَنَّ الْمَسَاجِدَ لِلَّهِ فَلَا تَدْعُوا مَعَ اللَّهِ أَحَدًا

Bu âyet-i kerîme, sarîhî ma'nâsıyla şöyle fermân eder: "(**Ve**) bana vahyolundu ki: (**Şübhesiz mescidler ,Elláh içindir(.** Ma'bûd-i Bî'l-hakk'a ibâdet ve táat için binâ edilmiştir. (**O hâlde, Elláh ile berâber hiç bir kimseye ibâdet etmeyin.**)" [315]

Ayet-i kerîmede geçen الْمَسَاجِدَ kelimesi, gelecek ma'nâlara muhtemeldir:

Birinci ma'nâ: Namâz kılmak ve ibâdet etmek için binâ edilmiş mukaddes mekânlar demektir. Bu ma'nâya göre, âyet-i kerîme; "**Câmiler, Elláh'a ibâdet etmek için in şâ edilmiş mekânlardır. O hâlde, câmilerde Elláh'un gayrusını çağurmayun; Elláh'tan başkasına ibâdet etmeyin**" emreder.

İkinci ma'nâ: Şerîat-ı Garrâ-i Muhammediye (asm)'da namâz kılmak ve ibâdet etmek yalnız câmilere hasredilmiş olmadığından, bütün yeryüzü murâddır. Bu ma'nâya göre, âyet-i kerîme; "**Yeryüzü sizin için bir mesciddir. Namâz vakti girdiğinde, her yerde namâzunuzu kılabilirsiniz. Yeryüzü mescidinde Elláh'tan gayrusuna ibâdet etmeyin. İlmî, amelî ve edebî sâhalarda ahkâm-ı ilâhiyyeyi icrâ ve tatbûk etmek sûretiyle tevhîd-i hakîkiyi ikâme edin**" emreder. Hazret-i Peygamber (sav) şöyle buyurmuştur:

Lügat: peygamber, muhammed, muhtemel, mukaddes, birinc, ediyye, kelime, mescid, âmile

Şerh

جُعِلَتْ لِيَ الْأَرْضُ مَسْجِدًا وَطَهُورًا "Yeryüzü benim için mescid ve temiz klandı." [316]

Üçüncü ma'nâ: Bütün mescidlerin kıblesi olması hasebiyle Mescid-i Harâm murâddır. Bu ma'nâya göre, âyet-i kerîme; "**Mescid-i Harâm'da yalnız Ellâh'a ibâdet edin. Bu mukaddes mekânı putlardan temizleyin**" emreder.

Dördüncü ma'nâ: Kendileriyle secde edilen yedi a'zâ (alın, iki el, iki diz, iki ayak) murâddır. Bu ma'nâya göre, âyet-i kerîme; "**Bu a'zâlarla sâdece Ellâh'a ibâdet edin, başkasına ibâdet etmeyin!**" emreder.

Beşinci ma'nâ: Secde ve namâz murâddır. Bu ma'nâya göre, âyet-i kerîme; "**Yalnız Ellâh'a secde edin. Başkasına secde etmeyin**" emreder.

Bu âyet-i kerîme, işârî ma'nâ ile, bu asırda yaşayan ehl-i îmâna der ki: "**Câmiler, Ellâh içindir.**" Ya'nî, **لِلَّهِ وَلِرَسُولِهِ** Ya'nî, "**Ellâh ve Resûlü içindir.**" Ya'nî, "**Câmiler, Kitâbullah ve Sünnet-i Resûlullâh'ın ta'lûm ve taallûm yeridir. O hâlde, câmileri, Kitâb ve Sünnet'in dışında herhangi bir gâye ve maksadın merkezi hâline getirmeyin. Ya'nî, Kitâb ve Sünnet'in ta'lûm ve irşâd buyurduğu şekil, tarz ve usûle uygun birer ibâdet mahallî olarak câmilere ta'zümde bulunun.**"

Bu âyet-i kerîmenin ma'nâsının şümûlünde on mes'ele mütâlea edilebilir:

Birinci Mes'ele: Câmiler, umûma mal edilmeli; cemâatlerin, cem'iyetlerin, meslek ve meşreb sâhiblerinin meskeni hâline gelmemeli; husûsî bir mekân gibi telakkî edilmemelidir. Bugün câmiler, daha ziyâde cemâat ve cem'iyetlere mensub eşhâsın birer toplanma merkezi hâlini almıştır.

Câmilerin, cemâat ve cem'iyetlere âid husûsî birer mekân olarak kullanılması doğru olmadığı gibi; mezheblere âid birer mekân olarak kullanılması da doğru değildir. (Şâfiilerin Câmisi, Hanefîlerin Câmisi gibi.) Bu husûsta mezheblerin taassubu düşünülemez. Zîrâ, bundan bir asır evvel câmilerin, mezheb mensûblarına göre ayrı ayrı düşünülmesi ve böyle kullanılması ümmeti ihtilâfa sevk etmiş ve ümmet bu ihtilâfın acısını ve çilesini çok çekmiştir. Bu acı ve çileyi bir daha çektirmemek için Asr-ı Saâdet'teki gibi, bu ibâdet mekânlarının cemâat, cem'iyet, dernek, vakıf, mezheb ayrımı yapmaksızın umûm Müslümânlarca kullanılmasını sağlamak, hem ümerâya, hem de ulemâyâ, husûsan Diyânet İşleri Başkanlığı'na bir vecibedir.

Ulemâdan bir zât, 1970 yılında karayoluyla hacca giderken Şâm'da, Câmi-i

Lügat: mukaddes, taallûm, taassub, birinc, hanefî, mescid, meşreb, sünnet, âmile, şekil

Emevî'de bir Cum'a gününde dört ayrı Cum'a namâzı kılındığını müşâhede eder. Dört mihrâb, dört minber, dört imâm ve dört hutbe. Önce Hanefîler, sonra Şâfiîler, daha sonra diğer iki mezhebe tâbî' olanlar namâzlarını kıldılar.

Neüzü billâh, bu, dışarıdan ümmet içine atılmış bir fitnedir. Rabbimiz bir, Peygamberimiz bir, Kitâbımız bir, dînimiz bir, kiblemiz bir olduğu hâlde; böyle bir mezheb taassubu, böyle bir tefrika ,ecnebîlerin planından başka kimin işi olabilir?

Evet, Resûl-i Ekrem (sav) ve Hulefâ-i Râşidîn zamânından Hicrî 300. yıla kadar nasıl ki, câmiler bütün ümmetin malı olarak telakkî edilmiş; oraya Kur'ân ve Hadîs'in dışında bir şey girmemiş; hiçbir meslek ve meşreb erbâbı orayı husûsî mekân olarak kullanmamıştır. Bizler de şu asırda Ümmet-i Muhammed (asm) olarak aynen Asr-ı Saâdet'teki gibi, ihtilâflara meydân vermeden, Ellâh'ın izniyle bütün câmileri, bütün ümmete mal edebiliriz. Böylece ümmetin birleşmesini te'mîn etmek, farz ve vâcibdir.

İkinci Mes'ele: Bu kudsî mekânlarda Kur'ân, Hadîs ve Fıkıh dışında bir şey okutulmamalıdır. Zîrâ, bu üç esâsın ta'lîm ve tallümü, bütün Müslümânlar için zarûrîdir. Günümüzde ise; bugün ekser câmiler, husûsan İstanbul'un câmileri, maalesef cemâatlerin, cem'iyetlerin, derneklerin, hattâ partilerin bir nev'î mahsûs mekânları hâline gelmiştir. Onların meslek ve meşreblerine muvâfık sohbetler yapılmakta ve bu meyânda yazılan kitâblar okutulmaktadır.

Bu ihtilâftan kurtulmanın tek çâresi; her câmide câmi görevlileri tarafından mutlaka Kur'ân'ın lafzı ve ma'nâsı, Hadîs ve Fıkıh ders verilmeli, hiç olmazsa her gün cemâatin durumuna göre bir vakit namâzından sonra bir âyet-i kerîme ve bir hadîs-i şerif meâlleriyle berâber okunmalıdır; başka meslek ve meşreblere âid sohbetlere izin verilmemelidir. Diyânet İşleri Başkanlığı, bu işi ta'kib etmelidir.

Üçüncü Mes'ele: Câmiler, ibâdet noktasında cemâatlerin ve cem'iyetlerin usûl ve âdâblarına göre değil; Kitâb ve Sünnet'e göre tanzîm edilmelidir. Bugün ise câmiler, onların husûsî evrâd, ezkâr, tesbîhât, râbita, hatme, siyâsî propaganda, def' çalarak ilâhî söylemek mekânı olarak kullanılmaktadır. Bu husûsta umerâ ve ulemâya, bâ-husûs Diyânet'e büyük görevler düşmektedir. Yanlış anlaşılmasın, biz tarîkat ve tasavvufun münkiri değiliz. Ancak, bugünkü bid'aların münkiriyiz.

Câmilerde mürşidini düşünmek sûretiyle râbita yapılır mı? Râbita hak-

Lügat: propaganda, peygamber, muhammed, tasavvuf, taassub, tefrika, hanefî, hulefâ, meşreb, minber, sünnet, tefrik, hicrî, vâcib, âmile

Şerh

tır ve âdet-i sâdâttır. Ancak İnzâl ve Sünnet'le sâbit değildir. Bu râbita, ancak ehliyyetli kişiler arasında, avâma intikâl etmemek şartıyla husûsî mekânlarda yapılabilir.

Buna binâen; Asr-ı Saâdet'te câmiler, hangi maksad ve gâye için kullanılmış ise, o gâye ve maksada göre câmiler yeniden ıslâh edilmeli; cemâat ve cem'iyyetlerin, meslek ve meşreblerin kendilerine âid usûl ve âdâblarının câmilerde tatbîkine müsâade edilmemelidir. Diyânet İşleri Başkanlığınca, namâzdan sonraki tesbîhât-ı Nebevî ne kadar ise, onu kaynaklardan araştırmak sûretiyle tesbît edilmeli; bu konuda bir namâz tesbîhâtı hâzırlanmalı; bunu bütün câmilere gönderip fiilen tatbîkâtını görevlilerden istemeli; böylece sünnet olan tesbîhâtın aslı muhâfaza edilmelidir. Zîrâ, dîn-i mübîn-i İslâm'ın aslı muhâfaza edilmezse, o zamân bid'alar her tarafı istîlâ eder.

Dördüncü Mes'ele: Dînin üssü'l-esâsı olan ve Kur'ân'ın ekseriyyetini, belki üçte ikisini teşkîl eden;

- 1) Tevhîdi isbât eden âyet ve hadîsler,
- 2) Haşr-i cismânîyi (öldükten sonra ceseden dirilmeyi) isbât eden âyet ve hadîsler,
- 3) Kıyâmet gününü isbât eden âyet ve hadîsler,
- 4) Haşir Meydânı ve hâdisât-ı haşriyyeyi îzâh ve isbât eden âyet ve hadîsler,
- 5) Cennet ve Cehennem'i tasvîr ve isbât eden âyet ve hadîslerdir.

Şu beş mesâil-i mühimme, bizim müşâhedelerimize ve bizden evvelkilerden edindiğimiz bilgilere göre takrîben seksen-doksan senedir câmilerde îrâd edilen hutbelerde ve yapılan vaazlarda çok az işlenmektedir. Hutbe ve vaazlarda dînin üssü'l-esâsını teşkîl eden bu konulara daha fazla yer verilmesi elzemdir.

Beşinci Mes'ele: Câmilerde ve evlerde ölü için mevlid okumak bid'attır. Zîrâ, mevlid, Peygamber Efendimiz'in doğum gününde okunur; neşe ve sürûr ifâde eder. Ölüm günleri ise ,insânların üzüldükleri günlerdir. Dolayısıyla, ölüm gününde mevlid merâsimi tertîb etmek mevlidin ma'nâsına muhâlifdir.

Evet, Hicrî Takvîme göre, Resûl-i Ekrem (asm)'ın mevlid gecesinde mevlid okumak, âdet-i İslâmiyyedendir. Buna i'tirâzımız yoktur. Milâdî Takvîme göre, Hazret-i Peygamber (asm)'ın mevlidini kutlamak, bid'a-i kabîha olduğu gibi; ölümler için, bâ-husûs ulemâ ve meşâyihin ölüm yıldönümlerinde, yedi, kırk ve elli ikinci gecelerinde mevlid okutmak da bid'a-i kabîhadır. Maalesef bugün bu nev'ı mevlidler, ibâdet maksadıyla okunmaktadır. İbâdet olmadığı hâlde,

Lügat: peygamber, cehennem, ehliyyet, seriyye, binâen, efendi, ekseri, fiilen, gönder, mevlid, meşreb, nebevî, seriyy, sünnet, dönüm, hicrî, hâdis, âmile, âmiyy

Şerh

halk arasında ibâdet hükmünü almıştır. Halkı bu konuda bilgilendirmek, yanlış i'tikâdlardan muhâfaza etmek ve bu nev'î bid'aları izâle etmek Diyânet İşleri Başkanlığı'nın vazifesidir.

Altıncı Mes'ele: İbâdetler, Mîlâdî Takvîme göre değil, Kamerî Takvîme göre yapılır. Bütün peygamberlerin şeriatlerinde Kamerî Takvîm esâstır, ahkâm-ı İlâhiyye ona göre tanzim edilmiş ve ibâdetler o hesâba göre edâ edilmiştir.

Cenâb-ı Hak, Tevbe Sûres'i'nin 36. âyet-i kerîmesinde, Kamerî Takvîmden bahsetmekte, Levh-i Mahfûz'da Kamerî senenin on iki ay olarak takdîr edildiğini, semâvât ve Arz'ın hilkatinden itibâren de bu hükm-i İlâhînin tahakkuk ettiğini, ya'nî öyle icrâ edildiğini, bütün peygamberlerin şeriatlarında ef'âl-i ihtiyâriyye-i insâniyyeye terettüb eden ahkâmın bu aylara göre vaz' edildiğini, bu on iki aydan dördünün "**harâm aylar**" diye tesbît edildiğini, bu aylara hürmet edilmesi gerektiğini, riâyet etmeyenlerin ma'nevî mes'ûliyyet altına girdiğini beyân buyurmaktadır.

Evet, ilk Peygamber Hazret-i Âdem (as)'dan son Peygamber Hazret-i Muhammed (asm)'a kadar bütün peygamberlerin dîni olan İslâm'da ahkâm-ı şer'iyye, Kamerî Takvîme göre vaz' edilmiş ve ona göre icrâ ve tatbîk edilmiştir. Ümmet-i Muhammediyye (asm) da Asr-ı Saâdet'ten bugüne kadar ibâdetlerini, dînî merasimlerini, mübârek gün ve gecelerin ihyâsını (Mevlid, Regâib, Mi'râc, Berat, Kadir geceleri gibi) bu takvîme göre yapmışlardır. Zîrâ, Kitâb ve Sünnet'te böyle bildirilmiştir. Hiçbir hükm-i İlâhî, Mîlâdî Takvîme göre vaz' edilmemiş ve o ahkâmın icrâ ve tatbîkı yapılmamıştır. Meselâ; oruc, [317] menâsik-i hac, [318] harâm ayların hürmeti, [319] hatâen adam öldürmenin keffâreti [320] ziharın keffâreti, [321] îla müddeti, [322] kocası vefât eden kadının iddet müddeti, [323] eşinden boşanmış âise (hayzdan kesilmiş) kadınlar ile henüz âdet görmemiş kadınların iddet müddeti, [324] kurbân, [325] remy-i cimâr (şeytân taşlama) ve teşrîk tekbîrleri, [326] Ramazân

Lügat: peygamber, muhammed, tahakkuk, terettüb, merasim, ediyye, kamerî, mevlid, sünnet

ve Kurbân Bayrâmları, hayz ve nifâs gibi ahkâm, hep Kamerî Takvîme göredir, ona göre icrâ ve tatbîk edilmiştir. Dolayısıyla, ibâdetlerle alâkalı ahkâmın Şemsî (Mîlâdî) Takvîm'e göre yerine getirilmesi bid'attır.

Yedinci Mes'ele: Âlem-i İslâm için haftalık ta'tîl, Cum'a günüdür. Zîrâ, Cum'a günü ,mü'minlerin bayrâmıdır. Resûlullâh (sav), Cum'a gününe işâret ederek şöyle buyurmuştur: **"Muhakkak bugün, bayrâm günüdür. Ellâh (cc), bu günü Müslümânlar için bayrâm kılmuştur."** [327] Müslümânların Cum'a namâzını daha râhat kılmaları ve o günde daha çok ibâdet etmek sûretiyle o günün fazîletinden istifâde etmeleri maksadyla resmî ta'tîl olarak ilân edilmesi, şer-ı şerîfin emridir.

Sekizinci Mes'ele: Diyânet İşleri Başkanlığı, namâz vakitlerinin, bâ-husûs yatsı namâzı vaktinin veyâ fitre mikdârının tesbîti gibi konularda bir mezhebin veyâ bir mezheb imâmının görüş ve ictihâdına göre değil; cumhûr-i ulemânın re'yine göre fetvâ vermelidir. Mezhebler arasında **"müttefekun aleyh"** noktası ne ise, ümmete onu göstermeli; sâdece İmâm Ebû Hanife'nin re'y ve ictihâdını esâs alarak fetvâ vermek taassubundan kurtulmalı; diğer imâmların re'y ve ictihâdlarına göre fetvâ vermek sûretiyle ümmeti daha geniş ve daha râhat bir câddeye sevketmelidir. Biz, mezheblerin münkiri değiliz; mezheb taassubunun münkiriyiz. İcmâ, edille-i şer'yyedendir; cumhûrun re'yi de müftabihidir; mezheb imâmlarının re'y ve ictihâdları câdde-i kübrâ olamaz. Mezheb , tek başına dîn değildir. Mezheblerin arasındaki ihtilâf ise, ruhsat ve azîmet noktasındadır; hakîkatte ihtilâf değildir.

Her mü'minin kendi mezhebini ta'kib etmesi, esâstır, azîmettir, takvâdır. Ancak, zarûrî durumlarda diğer mezhebler de taklîd edilebilir. Meselâ; seferde namâzların cem' edilmesi, Hanefî Mezhebî'nde olmadığı hâlde, namâzını kaçırarak bir yolcunun, Şâfiî Mezhebini taklîd ederek namâzını cem' etmesi câizdir. Bu husûsta şerîatta kolaylık ve ruhsat vardır. Netîce ittibâriyle, bir amel, dört mezhebin dışına çıkmadıkça sahihtir. Bununla berâber, her mezhebin kolay tarafını almak doğru değildir. Avâmın, mezheb imâmlarının re'y ve ictihâdlarına itirâz etme hakkı yoktur. Hadd-i zâtında avâmın, hak bir mezhebe tâbî olması, hükmen vâcibdir.

Lügat: muhakka, taassub, edille, hanife, hükmen, kamerî, istif, vâcib

Şerh

Suâl: Âhîr zamânda mezhebler birleştirilecek mi?

Elcevâb: Mezhebler birleştirilemez. Zîrâ, bütün ümmeti bir mezhebde toplamak mümkün değildir. Mezheblerde müttetekun aleyh mes'elelerde ittîfâk edilir; ruhsat tarafları eşhâsa bırakılır.

Dokuzuncu Mes'ele: Câmiler, dilencilik yapmak, para toplamak maksadıyla binâ edilmemişlerdir. Zîrâ, Hanefî Mezhebine göre mescidlerde dilencilik yapmak, para toplamak harâmdır. İsteyene para vermek ise mekrûhtur. Diğer üç mezhebe göre ise; mescidlerde dilencilik yapmak, para toplamak mekrûhtur. İsteyene para vermek ise câizdir. [328] Maalesef günümüzde Diyânet İşleri Başkanlığı bile meydâna gelen bir âfetten veyâ câmi ve Kur'ân kurslarının ihtiyâcından dolayı câmilerde para topluyor. Fukahânın tesbîtine göre, bu yanlıştır. Zîrâ, câmiler, para toplama yeri değildir. İnfâk husûsunda teşvîk yapılabilir, ama para toplanamaz.

Devlet, bu husûsta bizzât kendisi câmilere sâhib çıkmalı. Bütün câmilerin yapımını, giderini, masraflarını devlet karşılamalı; imâmlara, derneklere bırakmamalıdır. Yoksa, bu, hem fitne ve günâha sebep olur, hem dilencilîğe sevkeder, hem de sû-i istîmâlâta yol açar.

Onuncu Mes'ele: Asr-ı Saâdet'te câmiler, sâde olarak inşâ edilmişti. Buna binâen, asrımızda câmilerin şatafatlı ve süslü inşâ edilmesi; içi envâ-ı süs ile tezyîn edilmesi, onun sâdeliğini izâle etmektedir. Zîrâ, câmilerin bu süslü vaz'ıyyeti, namâz kılanların dikkatlerini dağıtmakta; namâzdaki huşûya halel vermekte; namâz ibâdetinin ma'nevî huzûrunu kaybettirmektedir. Câmilerin bu durumu da aslından ve ma'nâsından uzaklaşmıştır. Bundan sonra yapılacak câmilerin inşâ ve ta'mîri bu esâsa dayanmalıdır.

Hulâsa: Câmiyyet-i lafız ve ma'nâ noktasında, Cin Sûre-i Celîlesi'nin 18. âyet-i kerîmesinin ma'nâsını, bâ-husûs asrımıza bakan vech-i i'câzın işârî tabakasından tereşşüh ve tezâhür eden mezkûr beyânâtı, başta ehl-i ilim olmak üzere bütün ümmete berâ-yı ma'lûmât arz ediyoruz. Biz, Kur'ân'a âid bir hükmü, bir hakîkatî, bir mes'eleyi, bir dersi, bir esâsı beyân etmeyi her şeye tercîh ederiz. Bu husûsta vazîfemiz ve iktidârımız, sâdece tebliğden ibârettir ve bununla mükellefiz. Ancak mevzûmuz olan câmileri bu felâketten kurtarmak vazîfesi, başta Cumhûrbaşı ve Diyânet İşleri Başkanlığı olmak üzere bütün ümmetin vazîfesidir.

Lügat: kurt(a), binâen, dikkat, hanefî, mescid, mezkûr, dilir, sinin, âmile

Şerh

Eğer, câmilerle alâkalı bu bid'atları ve yanlışları âcilen düzeltmezsek; Cenâb-ı Hak, bize gazab edebilir, bir azâb gönderebilir; bir zâlimi başımıza musallat edebilir. Câ-yı dikkat bir hâdise: Kur'ân'a bin sene bayrakdârlık eden bir millet, son devirlerinde Kur'ân ve Sünnet'ten uzaklaştı; Avrupa'ya yaklaştı. Cenâb-ı Hak da cezâ olarak İngiliz'i ümmetin başına musallat etti. Hilâfet-i İslâmiyye, o milletin eliyle lağvedildi. Netîcede ümmet-i Muhammediyye (asm) param parça oldu; Müslümânların izzet ve şevketi zâyî' oldu; ehl-i îmân maddî ve ma'nevî esârete dûçâr oldu.

Bu zillet ve esâretten kurtulup izzet ve şevket-i İslâmiyyeye kavuşmanın yegâne çâresi, ilk üç asırda olduğu gibi tekrâr Kur'ân ve Sünnet'e sim sıkı temessük etmek; hayâtın her safhasında, bâ-husûs ilmî, amelî ve edebî sâhalarda ahkâm-ı Kur'âniyyeyi icrâ ve tatbîk etmektir. Gelecek âyet-i kerîmeler ve hadîs-i şerîf, rehber olarak bize kâfi ve vâfidir:

لَقَدْ أَنْزَلْنَا إِلَيْكُمْ كِتَابًا فِيهِ ذِكْرُكُمْ أَفَلَا تَعْقِلُونَ "Kasem olsun ki; size bir Kitâb indirdik ki; sizin şerefînz ondadır. Hâlâ

akullanmayacak mısınız?"[329]

وَإِنَّهُ لَذِكْرٌ لَّكَ وَلِقَوْمِكَ وَسَوْفَ تُسْأَلُونَ "Ey Resûlüm! (Muhakkak ki, o,) sana vahyolunan Kur'ân-ı Kerîm, (elbette senin için ve ümmetin için pek büyük bir şereftir ve ileride suâl olunacaksınız.) Kur'ân-ı Kerîm'e karşı vazîfelerinizi yerine getirip getirmediğinizden hesâba tâbî' tutulacaksınız."[330]

Hadîsi, İmâm Mâlik rivâyet etmiştir.)." data-toggle="tooltip">"Size iki şeyi emânet olarak bırakıyorum. Onlara sum sıkı sarıldığınız müddetçe asla dalâlete düşmezsiniz. Biri, Ellâh'ın Kitâbı, Kur'ân-ı Kerîm; diğeri Resûlullâh (sav)'in Sünneti'dir."[331]

رَبَّنَا آمَنَّا بِمَا أَنْزَلْتَ وَاتَّبَعْنَا الرَّسُولَ فَاكْتُبْنَا مَعَ الشَّاهِدِينَ. آمِينَ

Lügat: muhammed, temessük, elbette, muhakka, dikkat, ediyye, gönder, hâdise, millet, sünnet, yegâne, zillet, şevket, hâdis, âmile, âmiyy

ARŞ-I KEMÂLÂTA ÇIKMAK İÇİN KUR'ÂN KÂFİDİR. BAŞKA MESLEK VE MEŞREBLERE İHTİYÂC YOKTUR.

Câdde-i kübrâ-yi Kur'âniyye, en kısa, en râhat, en kolay, en ma'kûl, en selâmetli, en müstekîm, en umûmiyyetli bir câddedir. Öyleyse, ne hükemânın, ne mutasavvıfların, ne de kelâmcıların mesleğine ihtiyâc vardır. Zîrâ, bu meslekler, câdde-i kübrâ değildir. Her ne kadar Kelâm ve Tasavvuf, Kur'ân'dan alınmışsa da; zamânla başka bir şekle ifrâğ edilmiştir. Hem bu iki ilim, zarûrete mebnî ortaya çıkmıştır.

Üstâd Bediüzzamân (ra) Hazretleri, tarîkat ve tasavvuf mesleğinin fikr-i beşer ile başka bir sûrete ifrâğ edildiğini, dolayısıyla bu yol ile hakîkate vâsıl olmak uzun ve müşkil olduğunu "**Muhâkemât**" adlı eserinde şöyle ifâde buyurmaktadır:

"Arş-ı kemâlât olan ma'rîfet-i Sâni'ın Mi'râclarının usûlü dördtür:

"Birincisi: Tasfiye ve işrâka müesses olan muhakkikîn-i sofîyenin minhâcıdır.

"İkincisi: İmkân ve hudûsa mebnî olan mütekellimînin tarîkıdır. Bu iki asıl, fi'l-vâki' Kur'ân'dan teşâub etmişlerdir. Lâkin, fikr-i beşer başka sûrete ifrâğ ettiği için, tavîlü'z-zeyl ve müşkilleşmiştir.

"Üçüncüsü :Hükemânın mesleğidir. Üçü de taarruz-i evhâmdan masûn değildirler...

"Dördüncüsü ki, belâgat-ı Kur'âniyyenin ulüvv-i rütbesini i'lân eden ve istikâmet cihetiyle en kısası ve vuzûh cihetiyle beşerin umûmuna en eşmeli olan Mi'râc-ı Kur'ânîdir .İşte biz dahi bunu ihtiyâr ettik." [332]

Câdde-i kübrâ olan Kur'ân'ın her bir âyeti, her bir kelimesi, hattâ her bir harfi, insânî arş-ı kemâlâta çıkarmak için kâfi ve vâfi iken, ma'rîfet-i Sâni' denilen arş-ı kemâlâta çıkmak için hükemâ, mutasavvıfın ve mütekellimîn, ayrı ayrı yollara sülûk ettiler. Her bir âyet-i Kur'âniyye, her derde dermân olduğu ve ma'nevî birer asansör, birer zenbil gibi herkesin yanında hâzır bulunduğu hâlde;

Lügat: muhakkik, tasavvuf, belâgat, taarruz, tasfiye, birinc, hükemâ, kelime, zenbil, lâkin

nev-ı beşer yolunu şaşırmış, hakikati başka yerde arıyor. Her bir âyet-i Kur'âniyye, tek başına birer mucizedir; başka yollara sülûk etmeye gerek yoktur.

Bu hakikat bu kadar bedîhî olduğu hâlde, maalesef Müslümânlar bu mes'eleyi anlamıyorlar, başka yollara sülûk ediyorlar. Zîrâ, ahkâm-ı Kur'âniyye, ilmî, amelî ve edebî sâhalarda icrâ ve tatbîk edilmediğinden Müslümânlar Kur'an'dan uzaklaştırılmış, böylece aslî vazîfeleri ta'tîle uğramıştır.

İşte Bediüzzamân (ra) Hazretleri, her derde devâ olan câdde-i kübrâ-yi Kur'âniyyeyi eserleriyle isbât etmiş, başka mesleklerle ihtiyâc olmadığını göstermiştir. Müellif (ra), "**Lemeât**" adlı eserinde bu mevzûu şöyle izâh etmiştir:

"Bu Risâlenin te'lîfinden sekiz sene evvel İstanbul'da, Ramazân-ı Şerîfte, meslek-i felsefe ile münâsebette bulunan Eski Saîd'in Yeni Saîd'e inkılâb edeceği bir hengâmdadır ki, Fâtîha-i Şerîfe'nin âhîrinde **صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ** ile işâret ettiği üç mesleği düşünürken şöyle bir vâkıa-i hayâliyye, bir hâdisey-i misâliyye, rû'yâyâ benzer bir hâdisi gördüm ki:

"Kendimi, bir sahra-i azîmede görüyorum. Bütün zemînin yüzünü; karanlıklı, sıkıcı ve boğucu bir bulut tabakası kaplamış. Ne nesîm var, ne ziyâ, ne âb-ı hayât... Hiç birisi bulunmuyor. Her tarafı canâvarlar, muzır ve muvahhiş mahlûklarla dolu olduğunu tevehhüm ettim. Kalbime geldi ki: '**Şu zemînin öteki tarafında ziyâ, nesîm, âb-ı hayât var. Oraya geçmek lâzım.**' Baktım ki, ihtiyârsız sevk olunuyorum. Zemînin içinde, tûnel-vârî bir mağaraya sokuldum. Gitgide zemînin içinde seyâhat ettim. Bakıyorum ki: Benden evvel o tahte'l-arz yolda çok kimseler gitmişler. Her tarafta boğulup kalmışlar. Onların ayak izlerini görüyordum. Ba'zılarının bir zamân seslerini işitiyordum. Sonra sesleri kesiliyordu.

"Ey hayâlî ile benim seyâhat-ı hayâliyyeme iştirâk eden arkadaşı! O zemîn, tabiattır ve felsefe-i tabiiyyedir. Tûnel ise, ehl-i felsefenin efkârı ile hakîkata yol açmak için açtıkları meslektir. Gördüğüm ayak izleri, Eflâtun ve Aristo gibi meşâhirlerindir. İşittiğim sesler, İbn-i Sînâ ve Fârâbî gibi dâhîlerindir. Evet, İbn-i Sînâ'nın ba'zı sözlerini, kânûnlarını ba'zı yerlerde görüyordum. Sonra, bütün kesiliyordu. Daha ileri gidememiş. Demek boğulmuş. Her ne ise, seni merâktan kurtarmak için hayâlîn altındaki hakîkatın bir köşesini gösterdim. Şimdi seyâhatıma dönüyorum.

"Gitgide baktım ki, benim elime iki şey verildi. Biri, bir elektrik; o tahte'l-Arz tabîatın zulûmâtını dağıtır. Diğeri, bir âlet ile dahi azîm kayalar, dağ-misâl taşlar

Lügat: tevehhüm, felsefe, kurt(a), aristo, fâtîha, hengâm, hâdisi, âliyye, fâtih, hâdis

Şerh

parçalanıp bana yol açılıyor. Kulağıma denildi ki: **'Bu elektrik ile o âlet, Kur'ân'un hazînesinden size verilmiştir.'** Her ne ise, çok zamân öylece gittim. Baktım ki, öteki tarafa çıktım. Gâyet güzel bir bahâr mevsiminde bulutsuz bir güneş, rûh-efzâ bir nesîm, hayât-dâir bir âb-ı lezîz, her taraf şenlik içinde bir âlem gördüm **الْحَمْدُ لِلَّهِ**, dedim.

"Sonra baktım ki, ben kendi kendime mâlik değilim. Birisi beni tecrübe ediyor. Yine evvelki vaz'ıyyette o sahrâ-i azîmede, boşucu bulut altında yine ben kendimi gördüm. Daha başka bir yolda bir sâik beni sevk ediyordu. Bu def'a tahte'z-zemîn değil, belki seyr u seyâhatla yeryüzünü kat'edip öteki yüze geçmek için gidiyordum. O seyâhatımda öyle acâib ve garâibi görüyordum ki, ta'rîf edilmez. Deniz bana hiddet ediyor, fırtına beni tehdîd eder, herşey bana müşkilât peydâ eder. Fakat, yine Kur'ân'dan bana verilen bir vâsıta-i seyâhatımla geçiyordum, galebe çalıyordum. Gitgide bakıyordum, her tarafta seyyâhların cenâzeleri bulunuyor. O seyâhatı bitirenler, binde ancak birdir. Her ne ise... O buluttan kurtulup, zemînin öteki yüzüne geçip güzel güneşle karşılaştım. Rûh-efzâ nesîmi teneffüs ederek, **'Elhamdü lillâh'** dedim. O cennet gibi o âlemi seyre başladım.

"Sonra baktım: Biri var ki, beni orada bırakmıyor. Başka yolu bana gösterecek gibi, yine beni bir ânda o müdhiş sahrâya getirdi. Baktım ki: Yukarıdan inmiş aynı asansörler gibi muhtelif tarzlarda ba'zı tayyâre, ba'zı otomobil, ba'zı zenbil gibi şeyler görünüyor. Kuvvet ve istidâda göre onlara atılsa yukarıya çekiliyor. Ben de birisine atladım. Baktım, bir dakika zarfında bulutun fevkine beni çıkardı. Gâyet güzel, müzeyyen, yeşil dağların üstüne çıktım. O bulut tabakası, dağın yarısına kadar gelmemişti. En latîf bir nesîm, en leziz bir âb, en şîrîn bir ziyâ her tarafta görünüyor. Baktım ki: O asansörler gibi nûrânî menziller, her tarafta var. Hattâ, iki seyâhatımda ve zemînin öteki yüzünde onları görmüştüm, anlamamıştım. Şimdi anlıyorum ki, şunlar, Kur'ân-ı Hakîm'in âyetlerinin cilveleridir.

"İşte **وَالصَّالِّينَ** ile işâret olunan evvelki yol, tabîata saplananların ve tabiyyûn fikrini taşıyanların mesleğidir ki; onda, hakîkata ve nûra geçmek için ne kadar müşkilât olduğunu hissettiniz.

غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ ile işâret olunan ikinci yol, esbâbperestlerin ve vesâite îcâd ve te'sîr verenlerin, Meşâiyyûn hükemâsı gibi; yalnız akıl ile, fikir ile hakikatü'l-hakâika ve Vâcibü'l-Vücûd'un ma'rîfetine yol açanların mesleğidir. **الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ** ile işâret olunan üçüncü yol ise:

Lügat: teneffüs, tecrübe, hiddet, hükemâ, menzil, mevsim, zenbil, simin, vâcib

Şerh

Sırat-ı müstekîm ehli olan ehl-i Kur'ân'ın câdde-i nûrâniyyesidir ki, en kısa, en râhat, en selâmet ve herkese açık, semâvî ve Rahmânî ve nûrânî bir meslektir." [333]

Sözlerimiz ba'zan yanlış anlaşılıyor. Meselâ; bu mevzûda biz, *"Bu zamânda tarîkat ve tasavvufun erbâbı yoktur"* diyoruz; *"Tasavvuf yoktur"* diye anlaşılıyor; tasavvufun hakikatini inkâr ettiğimiz iddiâ ediliyor. Gelecek îzâhâtımız, bu zamânda bu işin erbâbı olmadığını gösterme noktasında kâfidir:

Tasavvuf ve tarîkatın üç mühim gâyesi vardır:

Birincisi ve en mühimmi: Hakâik-ı îmâniyyenin, ya'nî altı erkân-ı îmâniyye ve beş esâsât-ı İslâmiyyenin vuzûh ile inkişâfıdır. Ya'nî, Âlem-i Gayb'ın arkasında erkân-ı îmâniyyeyi şuhûd derecesinde anlamaktır.

İkincisi: Tarîkat perdesi altında ferâiz-i dîniyye ve sünnet-i seniyyeye (şerîatin zâhir kısmına) ittiba' etmektir.

Üçüncüsü: Emrâz-ı kalbiyyenin izâlesine çalışmak, ahlâk-ı seyyieden tecerrüd edip ahlâk-ı hasene ile mütehallik olmak; emr-i bi'l-ma'ruf ve nehy-i ani'l-münker vazîfesini edâ etmektir. Muhakkik-in sûfiyye, ahlâk denildiği zamân, kuvve-i akliyye, kuvve-i gadabiyye ve kuvve-i şehevîyyenin ifrât ve tefrîttten mahfûz kalıp vasat mertebesinde bulunmasını; ta'bîr-i diğerle Kur'ân'da geçen ilmî, amelî ve edebî sâhalarda icrâ ve tatbîkı istenilen bütün ahkâm-ı İlâhiyyeyi anlar ve bu ahkâmın her ferd-i mü'min üzerinde bir nakış gibi görünmesini murâd ederdi. Hem emr-i bi'l-ma'rûf ve nehy-i ani'l-münker vazîfesini, zarûrî bir vecîbe kabûl ederdi.

Şu zamânda ise, tasavvufun en birinci gâyesi olan hakâik-ı îmâniyyenin inkişâfı, zâten dünyâda yoktur. İkinci gâyesi olan ferâiz-i dîniyyeye imtisâl ve sünnet-i seniyyeye ittiba' da kemâ hüve görülmemektedir. Üçüncü gâyesi olan ahlâk-ı hasene kısmına gelince, şu ânda muhakkik-in sûfiyyenin ta'rîf ve kabûl ettiği ve yaşadığı ahlâk mevcûd değildir. Zîrâ, onların ahlâkı, Kur'ân'dı. O zevât-ı âliyye, ilmî, amelî ve edebî sâhalarda ahkâm-ı İlâhiyyenin icrâ ve tatbîkine tarafdâr olmuş, elden geldiğince o ahkâma ittiba' etmiş; emr-i bi'l-ma'rûf ve nehy-i ani'l-münker vazîfesini kemâliyle edâ etmiş; bâ-husûs şeâir-i İslâmiyyenin bi'l-fill icrâ ve tatbîkını idârecilerden istemişlerdir. Zîrâ, **"tesettür, cihâd, kıyas, mîrâs"** gibi bütün ahkâm-ı Kur'âniyye, ahlâk ta'bîrinde dâhildir. Şu asrın anladığı medenî olmak, halîm olmak, dürüst olmak, herkese *"Senin gibidir"*

Lügat: sünnet-i seniyye, muhakkik, tasavvuf, tecerrüd, tesettür, akliyye, mertebe, seniyye, birinc, dürüst, ferâiz, seyyie, sünnet, dâhil, inkâr, âmiyy

demek, ahkâm-ı İlâhiyyenin icrâ ve tatbîkine karışmamak gibi içi boşaltılmış, sözde bir ahlâk anlayışı ile tasavvufun hakikatinden bahsetmek mümkün değildir. Şu ânda Avrupa, Âlem-i İslâm'da böyle bir "**sûfizm**" anlayışını yerleştirmeye ve İslâmiyyete bu cihetten darbe vurmaya çalışmaktadır. Onun için bütün Müslümânlar, bu tehlikeye karşı gâyet dikkatli ve müteyakkız olmalıdır.

AHKÂM-I İLÂHİYYENİN CÜMLESİ, "AHLÂK"

TA'BİRİNDE DÂHİLDİR.

Şu zamânda Âlem-i İnsâniyyet ve İslâmiyyet'te "**tarikat**", sâdece yukarıda bahsettiğimiz ma'nâda "**ahlâk**" kelimesinden ibâret kalmıştır. Bu ise, Kur'ânî bir meslek değildir; esâsı, Kur'ân'a dayanmıyor. Zîrâ,

وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ

âyet-i kerîmesinin [334] sarâhatıyla, ahkâm-ı İlâhiyyenin cümlesi ahlâk ta'bîrinde dâhildir. Bu âyet-i

kerîmenin iki ma'nâsı vardır:

Birinci ma'nâ:

وَإِنَّكَ خُلِقْتَ عَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ

Ya'nî: "**Ey Resûlüm! Tahkîk, sen, yüksek bir ahlâk üzere yaratıldın.**" Evet, Resûl-i Ekrem (asm), hilkaten en mu'tedil bir sûrette halk edildiğinden bütün ef'âl, akvâl ve ahvâlinde istikâmetten ayrılmamış; kuvve-i akliyye, kuvve-i gadabiyye ve kuvve-i şehevîyye cihetinde ifrât ve tefrîttan mahfûz kalmış, vasat mertebesinde bulunmuştur. Böylece her husûsta ümmetine rehber ve muktedâ bih olmuştur.

İkinci ma'nâ:

وَإِنَّكَ أَرْسِلْتَ عَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ

"**Ey Resûlüm! Şübhesiz sen, büyük bir ahlâkla gönderilmişsin ki; o da Kur'ân'dur.**"

Başta Hazret-i Âişe vâlidemiz olmak üzere Sahâbe-i Kirâm, Hazret-i Peygamber (sav)'in ahlâkını ta'rîf ettikleri zamân, "**O'nun ahlâkı, Kur'ân idî**" [335] buyururlardı. Ya'nî, Cenâb-ı Hak, Kur'ân'da neyi emretmişse, Hazret-i Peygam-

Lügat: peygamber, tasavvuf, akliyye, mertebe, tehlike, birinc, dikkat, gönder, kelime, tehlik, dâhil, sinin, âmiyy

Şerh

ber (sav) ona harfiyyen itâat etmiş; neyi nehyetmişse ondan da şiddetle ictinâb etmiştir. Resûl-i Ekrem (sav), Kur'ân'ın ahlâkını, ya'nî ahkâm-ı Kur'âniyyeyi tebliğ ve tatbîk etmek için, nev-ı beşere peygamber olarak gönderilmiştir.

Ahlâkın menbai, üç kuvvedir:

- 1) Kuvve-i akliyye.
- 2) Kuvve-i gadabiyye.
- 3) Kuvve-i şehevîyye.

Bu üç kuvve, fıtraten tahdîd altına alınmadığından, her bir kuvvenin tefrît, vasat ve ifrât nâmları altında üç mertebesi mevcûddur. Bu üç kuvvenin tefrît ve ifrât mertebesine, "**ahlâk-ı seyyie**"; vasat mertebesine ise, "**ahlâk-ı hesene**" denir.

Kuvve-i akliyyenin tefrît mertebesi "**gabâvet**"tir. İfrât mertebesi "**cerbeze**"dir. Vasat mertebesi ise "**hikmet**"tir. "**İşârâtü'l-İ'câz**" adlı tefsîrde, kuvve-i akliyyenin bu üç mertebesi şöyle îzâh edilmiştir:

"Ve kezâ, kuvve-i akliyyenin tefrît mertebesi gabâvettir ki, hîç bir şeyden haberi olmaz. İfrât mertebesi cerbezedir ki; hakkı bâtıl, bâtılı hak sûretinde gösterecek kadar aldatıcı bir zekâyâ mâlik olur. Vasat mertebesi ise hikmettir ki; hakkı hak bilir imtisâl eder, bâtılı bâtıl bilir ictinâb eder." [336]

Kuvve-i gadabiyyenin tefrît mertebesi "**cebânet**"tir. İfrât mertebesi "**tehevvür**"dür. Vasat mertebesi ise "**şecâat-i kudsîyye**"dir. "**İşârâtü'l-İ'câz**" adlı tefsîrde, kuvve-i gadabiyyenin bu üç mertebesi şöyle îzâh edilmiştir:

"Ve kezâ, kuvve-i gadabiyyenin tefrît mertebesi cebânettir ki, korkulmayan şeylerden bile korkar. İfrât mertebesi tehevvürdür ki, ne maddî ve ne ma'nevî hîç bir şeyden korkmaz. Bütün istibdâdlar, tahakkümler, zulümler bu mertebenin mahsûlûdür. Vasat mertebesi ise şecâattir ki; hukûk-ı dîniyye ve dünyeviyyesi için cânını fedâ eder, meşrû' olmayan şeylere karışmaz." [337]

Kuvve-i şehevîyyenin tefrît mertebesi "**humûd**"dur. İfrât mertebesi "**fücûr**"dur. Vasat mertebesi ise "**ıffet ve nâmûsluluk**"tur. "**İşârâtü'l-İ'câz**" adlı tefsîrde, kuvve-i şehevîyyenin bu üç mertebesi şöyle îzâh edilmiştir:

"Kuvve-i şehevîyyenin tefrît mertebesi humûddur ki, ne helâle ve ne de harâma şehveti iştihâsı yoktur. İfrât mertebesi fücûrdur ki, nâmûsları ve ırzları pâyimâl

Lügat: peygamber, tahakküm, tehevvür, akliyye, cerbeze, mertebe, gönder, hikmet, seyyie, şehvet, şiddet

Şerh

etmek iştihâsında olur. Vasat mertebesi ise iffettir, helâline şehveti var, harâma yoktur.

“İHTÂR: Kuvve-i şehevîyyenin yemek, içmek, uyumak ve konuşmak gibi fûrûâtında da bu üç mertebe mevcûddur.” [338]

Kur’ân-ı Hakîm, vaz’ ettiği ahkâm ile nev-ı beşeri bu üç kuvvenin ifrât ve tefrît mertebelerinden muhâfaza eder, vasat mertebesine sevk ve teşvîk eder. Ya’nî, onları, sırât-ı müstekîm üzere bulundurur. Zîrâ, bu üç kuvvenin vasat mertebesi “**adâlet**”tir; ifrât ve tefrît mertebeleri ise “**zulûm**”dür. Ahkâm-ı İlâhiyyenin indiriliş gâyesi de buna mütevakıftır.

İşte Kur’ân-ı Hakîm, **وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ** âyet-i kerîmesiyle, Resûl-i Ekrem (sav (Efendimiz’in yüksek bir ahlâkla gönderildiğini; sırât-ı müstekîm üzere bulunduğunu, ya’nî ilmî, amelî ve edebî sâhalarda üç kuvvenin ifrât ve tefrîtinden mahfûz kalarak vasat mertebede bulunduğunu haber vermektedir. Bu durumda, âyet-i kerîmenin ma’nâsı şöyle olur:

“Ey Resûlüm! Şübhesiz sen, ilmî cihette ve i’tikâd noktasında yüksek bir ahlâk ve istikâmet üzeresin. Öyle ise ef’âl, esmâ, sıfât ve şuûnât-ı İlâhiyye hakkında verdiğin bütün haberler hakdır ve doğrudur. Vahy-i semâvî vâsıtasıyla melâike, rûhâniyyât, cin ve şeyâtîn hakkında verdiğin bütün ma’lûmât hakdır ve doğrudur. Peygamberler, onlara nâzil olan kütüb ve suhuflar ve onların ümmetleri hakkında verdiğin bilgiler, anlattığın kıssalar hakdır ve doğrudur. Âlem-i Kabir, Âlem-i Berzah, Âlem-i Âhiret hakkında verdiğin bütün gaybî haberler hakdır ve doğrudur. Kader ve kazâ hakkında verdiğin bütün haberler hakdır ve doğrudur. “**Kâinât nedir, nereden gelmiş, nereye gidiyor, vazîfesi nedir?**” gibi suâller hakkında verdiğin bütün cevâblar hakdır ve doğrudur. Kısaca, ilmî cihette ve i’tikâd noktasında verdiğin bütün haberler hakdır ve doğrudur.

“Hem sen, amelî cihette ve ahkâm-ı İlâhiyyenin icrâ ve tatbîkı noktasında da yüksek bir ahlâk ve istikâmet üzeresin. Zîrâ, sen, hayâtın her safhasında ahkâm-ı İlâhiyye ile hükmedersin. O ahkâmın en ince fûrûâtına dahi mürâat edersin. Beşeri de o ahkâma ittibaa sevk edersin. Onları birbirine kul olmaktan kurtarıp, yalnız Ma’bûd-i Bi’l-hak olan Ellâh’a kul olmaya da’vet edersin. Hâşâ, ne zulmeder, ne de zulmü kabûl edersin.

Lügat: peygamber, kurt(a), mertebe, efendi, gönder, şehvet, nâzil

"Hem sen, edebî cihette dahi yüksek bir ahlâk ve istikâmet üzeresin. Zîrâ, sen, iffeti emreder, her türlü fuhşıyyâtı yasaklarsın. Her konuda isrâf ve tebzîri men' edersin. Şehvânî hislerin meşrû' dâirede tatminine müsâade eder; helâl dâirenin keyfe kâfi geldiğini bildirir; harâm ve gayr-ı meşrû' dâireyi nehyedersin."

Hulâsa: Kur'ân ve ehâdis-i Nebeviyyede geçen bütün ahkâm ya ilmîdir, ya amelîdir, ya da edebîdir. Kur'ân ve Sünnet-i Nebevî, bu üç noktada sırât-ı müstekîm olan hadd-i vasatı emreder, ifrât ve tefrîti nehyeder. Ya'nî, ahlâk-ı haseneyi emreder, ahlâk-ı seyyieyi nehyeder. Tasavvuf ve tarîkatın üçüncü gâyesi de bu ahlâk-ı haseneyi ikâme etmektir. Müellif (ra), konu ile alâkalı olarak şöyle buyuruyor:

"İkinci Mes'ele: Cenâb-ı Hak Kur'ân-ı Hakîm'de,

وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ fermân eder. Rivâyât-ı sahiha ile Hazret-i Âişe-i Siddîka (ra) gibi sahâbe-i güzîn, Hazret-i Peygamber (asm)'ı ta'rîf ettikleri zamân '**Hulukuhü-l Kur'ân'** diye ta'rîf ediyorlardı. Ya'nî: '**Kur'ân'un beyân ettiği mehâsin-i ahlâkun misâli, Muhammed (asm)'dur. Ve o mehâsini en ziyâde imtisâl eden ve fıtraten o mehâsin üstünde yaratılan odur.**'

"İşte böyle bir zâtın ef'âl, ahvâl, akvâl ve harekâtının herbirisi, nev-ı beşere birer model hükmüne geçmeye lâyık iken, ona îmân eden ve ümmetinden olan gâfillerin, (sünnetine ehemmiyyet vermeyen veyâhûd tağyîr etmek isteyen) ne kadar bedbaht olduğunu dîvâneler de anlar.

"Üçüncü Mes'ele : Resûl-i Ekrem aleyhissalâtü vesselâm, hilkaten en mu'tedil bir vaz'ıyyette ve en mükemmel bir sûrette halk edildiğinden, harekât ve sekenâtı, i'tidâl ve istikâmet üzerine gitmiştir. Siyer-i Seniyyesi, kat'î bir sûrette gösterir ki: Her hareketinde istikâmet ve i'tidâl üzere gitmiş, ifrât ve tefrîtten ictinâb etmiştir.

"Evet, Resûl-i Ekrem aleyhissalâtü vesselâm, فَاسْتَقَمَ كَمَا أَمَرْتَ emrini tamâmiyle imtisâl ettiği için, bütün ef'âl ve akvâl ve ahvâlinde istikâmet, kat'î bir sûrette görünüyor. Meselâ: Kuvve-i akliyyenin fesâd ve zulmeti hükmündeki ifrât ve tefrîti olan gabâvet ve cerbezeden müberrâ olarak, hadd-i vasat ve medâr-ı istikâmet olan hikmet noktasında kuvve-i akliyyesi dâimâ hareket ettiği gibi; kuvve-i gazabiyyenin fesâdı ve ifrât ve tefrîti olan korkaklık ve tehevürden münezze olarak, kuvve-i gazabiyyenin medâr-ı istikâmeti ve hadd-i vasatı olan şecâat-ı kudsiyye ile kuvve-i gazabiyyesi hareket etmekle berâber; kuvve-i şehevîyyenin fesâdı ve ifrât ve tefrîti olan humûd ve fücûrdan musaffa olarak, o kuvvenin medâr-ı istikâmeti olan iffet-

Lügat: siyer-i seniyye, peygamber, muhammed, tasavvuf, tehevür, vesselâm, akliyye, bedbaht, cerbeze, hareket, harekât, seniyye, hikmet, nebevî, seyyie, sünnet, güzîn

te, kuvve-i şehevîyyesi dâimâ iffeti, a'zamî ma'sûmiyyet derecesinde rehber ittihâz etmiştir. Ve hâkezâ... Bütün Sünen-i Seniyyesinde, ahvâl-i fitriyyesinde ve ahkâm-ı şer'îyyesinde hadd-i istikâmeti ihtiyâr edip zulüm ve zulümât olan ifrât ve tefrîttten, isrâf ve tebzîrden ictinâb etmiştir. Hattâ, tekellümünde ve ekl ü şürbünde, iktisâdı rehber ve isrâftan kat'ıyyen ictinâb etmiştir. Bu hakikatın tafsîlâtına dâir binler cild kitâb te'lîf edilmiştir. **الْعَارِفُ تَكْفِيهِ الْإِشَارَةُ** srrınca, bu denizden bu katre ile iktifâ edip, kıssayı kısa keseriz." [339]

İslâmiyyet, bin seneden beri ehl-i dalâletin îcâd ettikleri müfsid âletlerle tahrîb ediliyor; ahlâk-ı hasene yerine ahlâk-ı seyyie ikâme ediliyor. Üstâd Bediüzzamân (ra) Hazretleri'nin zamânındaki tahrîbât ile günümüzdeki tahrîbât mukâyese edilse, günümüzdeki tahrîbâtın bin kat daha fazla olduğunu görürüz. Bu tahrîbât, Hicrî üç yüzden sonra başladı ve günümüze kadar devâm edegeldi.

Ehl-i kelâm ve ehl-i tasavvuf, Hicrî üç yüzden sonra Yahûdî, Hıristiyan, Hinduların ve felsefecilerin dîn-i mübîn-i İslâm aleyhine planladıkları entrikaları ve oyunları bertaraf etmek için, hâlis bir niyetle bir nev'ı onların silâhiyla mücâdele ve mücâhede etmeye başladılar. Ancak bu şekildeki usûl ve tarz ile mukâbele etmek, doğrudan doğruya Kur'ânî bir usûl ve tarz olmadığından, o fitne zamânında mütekellimîn ve mutasavvifîn tam muvaffak olamadılar.

İşte, Cenâb-ı Hak, kemâl-i merhametinden, bin seneden beri tedârük ve terâküm eden bu küllî tahrîbâta karşı Sedd-i Zülkarneyn hükmünde olan Risâle-i Nûr'u ta'mîr noktasında bu ümmetin imdâdına göndermiştir. Müellif (ra), şöyle buyuruyor:

"Risâle-i Nûr, yalnız bir cüz'î tahrîbâtı ve bir küçük hâneyi ta'mîr etmiyor. Belki, küllî bir tahrîbâtı ve İslâmiyyeti içine alan ve dağlar büyüklüğünde taşları bulunan bir muhît kal'ayı ta'mîr ediyor. Ve yalnız husûsî bir kalbi ve hâs bir vicdânı ıslâha çalışmıyor, belki bin seneden beri tedârük ve terâküm edilen müfsid âletlerle dehşetli rahnelenen kalb-i umûmîyi ve efkâr-ı âmmeyi ve umûmun ve bâ-husûs avâm-ı mü'minînin istinâdgâhları olan İslâmî esâsların ve cereyânların ve şedâirlerin kırılmasıyla bozulmaya yüz tutan vicdân-ı umûmîyi, Kur'ân'ın i'câzıyla ve geniş yaralarını Kur'ân'ın ve îmânın ilâclarıyla tedâvî etmeğe çalışıyor.

"Elbette böyle küllî ve dehşetli tahrîbâta ve rahnelere ve yaralara, hakka'l-yakîn derecesinde ve dağlar kuvvetinde hüccetler, cihâzlar ve bin tiryâk hâsiyyetinde

Lügat: sedd-i zülkarneyn, ehl-i dalâlet, ehl-i kelâm, bertaraf, merhamet, tasavvuf, tekellüm, cereyân, dehş(e), elbette, entrika, felsefe, karneyn, seniyye, dehşet, gönder, hüccet, seyyie, hicrî, küllî, âmiyy, şekil

mücerreb ilâclar ve hadsiz edviyeler bulunmak gerektir ki; bu zamânda Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyân'ın içcâz-ı ma'nevîsinden çıkan Risâle-i Nûr o vazîfeyi görmekle berâber, î mânın hadsiz mertebelerinde terakkıyyât ve inkişâfâta medârdır." [340]

"Hayât-ı ictimâıyyeyi idâre eden en mühim esâs olan hürmet ve merhamet gâyet sarsılmış. Ba'zı yerlerde gâyet elîm ve bî-çâre ihtiyârlar ve peder ve vâlideler hakkında dehşetli netîceler veriyor. Cenâb-ı Hakk'a şükür ki; Risâle-i Nûr bu müdhiş tahrîbâta karşı, girdiği yerlerde mukâvemet ediyor, ta'mîr ediyor. Sedd-i Zülkarneyn'in tahrîbiyle, Ye'cûc ve Me'cûclerin dünyâyı fesâda vermesi gibi; şerât-ı Muhammediyye (asm) olan sedd-i Kur'ânînin tezelzülüyle Ye'cûc ve Me'cûc'den daha müdhiş olarak ahlâkta ve hayâtta zulmetli bir anarşilik ve zulümlü bir dînsizlik fesâda ve ifsâda başlıyor.

"Risâle-i Nûr'un şâkirdleri, böyle bir hâdisede ma'nevî mücâhedeleri, inşâellâh zamân-ı Sahâbedeki gibi az amelle, pek çok büyük sevâb ve a'maâl-i sâlihaya medâr olur." [341]

Kur'ân ve Sünnet, İslâm'ın temel iki kaynağıdır. Bir mü'min, Kitâb ve Sünnet'e muvâfık itikâd ve amele sâhib olmak mecbûriyyetindedir. Zîrâ, sekerâtta, kabirde, haşirde, mîzânda, sırâtta Kitâb ve Sünnet'e göre muâmele görecektir; mükâfât ve cezâsı da yalnız bu iki esâsa göre olacaktır. Mezheb, meşreb, meslek, tarîkat, tasavvufa göre bir muhâsebe, muhâkeme ve muâmele görmeyecektir.

Hem meslek ve meşrebler, Kur'ân ve Sünnet'e hâdim ve âyîne, Müslümânların birlik ve berâberliğine vesîle olmalıdır. Hâşâ, Kur'ân ve Sünnet'in yerine ikâme edilmemelî; Müslümânlar arasında ihtilâf ve tefrikaya sebep olmamalıdır. Bu sırâ binâen; haklı olan her meslek ve meşreb sâhibi, *"Meşrebim haktır ve daha güzeldir"* diyebilir. Ancak, *"Hak, yalnız benim mesleğimdir; güzel, yalnız benim meşrebimdir"* diyemez. Müellif (ra), şöyle buyuruyor:

"İslâmiyyet, silm ve müsâlemettir; dâhilde nizâ ve husûmet istemez

"Ey Âlem-i İslâmî! Hayâtın ittihâdda. Ger ittihâd istersen düstûrun bu olmalı:

" 'Hüve'l-Hakku' yerine 'Hüve Hakkun' olmalı. 'Hüve'l-Hasen' yerine 'Hüve'l-Ahsen' olmalı...

"Her müslim kendi meslek, mezhebine demeli: 'İşte bu haktır, başkasına ilişmem. Başkaları güzelse, benim en güzeldir.'"

Lügat: sedd-i zülkarneyn, hüve hakk(un), merhamet, muhammed, tasavvuf, tezelzül, dehş(e), karneyn, mertebe, tefrika, anarşi, binâen, dehşet, ediyye, edviye, hadsiz, hâdis, meşreb, sünnet, tefrik, dâhil, hâdis, âmiyy

Dememeli: **'Budur hak, başkaları battaldır.'** Ya: **'Yalnız benimkidir güzeli; başkaları yanlış, hem çirkindir.'** " [342]

"Sen, mesleğini ve efkârını hak bildiğin vakit; **'Mesleğim haktır veyâ daha güzeldir'** demeye hakkın var. Fakat, **'Yalnız hak benim mesleğimdir'** demeye hakkın yoktur." [343]

"Haklı her meslek sâhibinin, başkasının mesleğine ilişmemek cihetinde hakkı ise: **'Mesleğim haktır yâhûd daha güzeldir'** diyebilir. Yoksa başkasının mesleğinin haksızlığını veyâ çirkinliğini îmâ eden, **'Hak yalnız benim mesleğimdir'** veyâhûd **'Güzel benim meşrebimdir'** diyemez olan insâf düstûrunu rehber etmek." [344]

MEZHEBLER, MESLEKLER VE MEŞREBLER KUR'ÂN'A HÂDİM VE ÂYÎNE OLMALI, PERDE VE VEKÎL OLMAMALIDIR

Dîn-i mübîn-i İslâm'ın esâsâtı, Kur'ân ve Hadîs'tir. İslâm Târîhine baktığımız zamân, Hicrî 300 seneye kadar Ümmet-i İslâmiyyenin bütün gücüyle bu iki kaynağa dayandığını görürüz. Selef-i Sâlihîn) sahâbe, Tâbiîn, Tebe-i Tâbiîn) do ğrudan doğruya Kitâb ve Sünnet'i esâs almış; ilmî, amelî ve edebî sâhalarda ahkâm-ı Kur'âniyyenin icrâ ve tatbîkine sa'y ü gayret göstermişlerdir. Mezhebler, meslekler ve meşrebler, bidâyette Kitâb ve Sünnet'in yerine ikâme edilmemiş; belki onlara hâdim ve âyîne olmuşlardır. Meselâ; Şâfiî, Hanefî, Mâlikî ve Hanbelî mezhepleri, bidâyette Kitâb ve Sünnet'e hâdim olmuşlar, onların yerine geçmemişlerdir. Mezheblere, Kur'ân ve Hadîs'ten sonra üçüncü ve dördüncü derecede bakılmıştır.

Fakat, aradan zamân geçince mezhebler, Kitâb ve Sünnet'in yerine geçti. Ya'nî, Kitâb ve Sünnet'in ta'lîm ve taallümü yerine, mezheblerin ihtilâflı mes'eleleri Kitâb ve Sünnet'ten daha çok okutuldu; ümmetin nazar-ı dikkati bu kitâblara

Lügat: bidâyet, hanbelî, taallüm, dikkat, hanefî, kindir, meşreb, sünnet, çirkin, hicrî, âmiyy

çevrildi ve onlara daha fazla revâc verildi. Kitâb ve Sünnet, üçüncü veyâ dördüncü derecede kaldı. Mezhebler, Kitâb ve Sünnet'e âyîne olması lâzım gelirken, mürûr-i zamânla nâdân ve nâ-ehillerin sû-i tefehhümiyle perde hâline geldiler.

Daha sonra tarîkatlar ortaya çıktı. Her bir tarîkat, bidâyette Kur'ân ve Hadîs'e hâdim iken, mürûr-i zamânla Kur'ân ve Hadîs'in yerine geçti ve daha fazla ehemmiyyet kesbetti. Bu meslek ve meşreb sâhibleri, husûsî tarîkatının zikrine sünnetten daha fazla ehemmiyyet verdi ve mürşidine ma'nâ-i ismiyle bağlanıp, hakîkî mürşid olan Kur'ân ve Hadîs'ten uzaklaştı. Bu hâl, asrımıza kadar devâm etti.

Mezheb, meslek ve meşreb taassubu Kur'ân'ın yerine geçince, ya'nî nazarlar doğrudan doğruya Kur'ân ve Sünnet'e değil, herkesin kendi meslek, meşreb ve mezhebine çevrilince, Cenâb-ı Hak da bu ümmete gazaba geldi, zâlimleri başlarına musallat etti ve netîcede bütün dünyâ devletleri birleşerek Kitâb ve Sünnet'in ilmî, amelî ve edebî ahkâmını kaldırdılar. Bu durum, bu ümmete bir itâb-ı îlâhîdir.

Tâ, gele gele asrımızda Risâle-i Nûr eserleri, Müellif-i Muhterem'i tarafından Kur'ân'ın ma'nevî ve hakikatli bir tefsîri olarak te'lîf edildi. Evet, Risâle-i Nûr eserleri, Kur'ân-ı Azîmü's-şân'ın hakâik-ı îmâniyye cebhesini tefsîr ve beyân eden ma'nevî bir tefsîr-i Kur'ânîdir. Nitekim, Kur'ân'ın ahkâm cihetini de müctehidîn-i izâm tefsîr edip hall ve keşfetmişlerdir. Nasıl ki, başta Hanefî, Şâfiî, Hanbelî ve Mâlikî gibi hak mezheblerin temel kaynak kitâbları, umûm ümmetin malıdır ve herkesin istifâdesine sunulmuştur. Belli bir cemâatin ve husûsî bir grubun malı değildir. Hem mezhebler dîn değil, dînin açıklaması ve yorumu olarak kabûl edilmiştir. Aynen öyle de, asrımızda ihsân-ı îlâhî olarak Üstâd Bediüzzamân (ra) Hazretlerine yazdırılan Risâle-i Nûr eserleri de Kur'ân'ın ma'nevî bir tefsîri olarak umûm ümmetin istifâdesine sunulmuştur. Husûsî bir cemâate, husûsî bir gruba mal edilemez. Bu eserlerin de menbâi ve me'hazî, Kitâb ve Sünnet'tir. Öyle ise, Risâle-i Nûr eserleri de müstakil bir eser olarak okunmamalı; belki âyât-ı Kur'âniyye'nin ve Ehâdis-i Nebeviyye'nin tefsîri olarak okunmalı; Kur'ân ve Hadîs'e âyîne olmalı, perde ve vekîl olmamalıdır. Ya'nî, müstakil olarak, ma'nâ-i ismiyle okunmamalı, belki ma'nâ-i harfiyle okunmalıdır ki; feyz ve istifâdeye, sevâb ve mükâfâta medâr olsun.

Maalesef, Risâle-i Nûr da mürûr-i zamânla müstakil bir eser olarak nazara verildi. Ya'nî, Kur'ân ve Hadîs'e dayandırılmadı, perde yapıldı. Hâlbuki, Risâ-

Lügat: muhterem, tefehhüm, bidâyat, hanbelî, taassub, ehille, hanefî, meşreb, sünnet, istif

Şerh

le-i Nûr eserleri, Kur'ân'ın âyetlerini hakâik-ı îmâniyye cihetinde çok güzel tefsîr eden ve vuzûha kavuşturan mükemmel bir Tefsîr-i Kur'ânîdir. Hem İlmi Kelâm'da ve Tasavvuf'un hakikatında tecdîd yapan ve akıl ile kalbi mezceden hakikatli bir tefsîrdir. Hem Risâle-i Nûr, bu asırda, Kur'ân ve Hadîs'ten sonra en büyük bir hüccet-i îmâniyyedir.

Evet, Risâle-i Nûr eserleri, Tasavvuf ve İlmi Kelâm'da tecdîd yapmış, akıl ve kalbi mezcederek hakikatü'l-hakâika yol açmış ve velâyet-i kübrâ câddesini açarak sahâbe ve Tâbiînin mesleğini bu asırda canlandırmış; hakâik-ı îmâniyyeyi, bu asrın idrâkine göre ilme'l-yakîn, aynel-yakîn ve hakâ'l-yakîn derecesinde hall ve keşfetmiştir. Böylece ümmetin nazarlarını, tarikatların muhtelif meslek ve meşrepleri ve kelâm ulemâsının derin ve ihtilâflı mesâili yerine doğrudan doğruya Kur'ân'a çevirmiş, sırr-ı verâset-i nübüvvetin gölgesi altında sırr-ı vahyin feyzini ders vermiştir. Öyle ise bu asırda yegân e çâre, bu eserleri umûma mal ederek, Kur'ân'ın tefsîri niyetiyle mütefekkirâne okumak ve okutmaktır.

Risâle-i Nûr, hakikat mesleğidir. Her bir eserde ef'âl, esmâ, sıfât ve şuûnât-ı İlâhiyyeyi ders verir ve tâlibini, tecelliyyât-ı Zâtîyyeye mazhar eder. Tarikat ve hakikat, Kur'ân ve Sünnet'in hâdimidirler, mahdûm ve maksûd-i bizzat değiller. Meslek ve meşrepler, Şeriat-ı Garrâ'ya ancak vesîledirler, şeriatin özü değildirler. Belki şeriat, asıl ve lûbdür; onlar ise kısır hükmündedirler.

Evet, Risâle-i Nûr, bu asırda ma'nevî bir tefsîr-i Kur'ânîdir. Öyleyse, Kur'ân ve Hadîs'in yerine ikâme edilemez, onların yerine geçemez. Binâenaleyh, sâir tefsîrlere Kur'ân ve Hadîs'ten sonra üçüncü ve dördüncü derecede bakıldığı gibi; Risâle-i Nûr'a da öyle bakılmalıdır. Üstâd Bedîuzzamân (ra) Hazretleri şöyle buyuruyor:

"Hem mâdem yazılan Sözler, onun bir nev'i tefsîridir ve o Risâlelerdeki hakâik, Kur'ân'ın malıdır ve hakikatlarıdır." [345]

"Sözler hakkında tevâzû' sûretinde demiyorum; belki bir hakikatı beyân etmek için derim ki: Sözlerdeki hakâik ve kemâlât, benim değil Kur'ân'un'dır ve Kur'ân'dan tereşşuh etmiştir. Hattâ, 'Onuncu Söz', yüz e r âyât-ı Kur'âniyyeden süzülmüş ba'zı katarâtıdır. Sâir Risâleler dahi umûmen öyledir. Mâdem ben öyle biliyorum ve mâdem ben fânîyim, gideceğim; elbette bâkî olacak bir şey ve bir eser, benimle bağlanmamak gerektir ve bağlanmamalı. Ve mâdem ehl-i dalâlet ve tuğyân,

Lügat: ehl-i dalâlet, binâenaleyh, nübüvvet, tasavvuf, tereşşuh, elbette, übüvvet, binâen, hüccet, meşreb, sünnet, yegâne

işlerine gelmeyen bir eseri, eser sâhibini çürütmekle eseri çürütmek âdetleridir; elbette semâ-i Kur'ân'ın yıldızlarıyla bağlanan Risâleler, benim gibi çok i'tirâzâta ve tenkîdâta medâr olabilen ve sukût edebilen çürük bir direk ile bağlanmamalı.

"Hem mâdem örf-i nâsta, bir eserdeki mezâyâ, o eserin masdarı ve menbaı zannettikleri müellifinin etvârında aranılıyor ve bu örf'e göre, o hakâik-ı âliyyeyi ve o cevâhir-i gâliyyeyi kendim gibi bir müflise ve onların binde birini kendinde gösteremeyen şahsiyyetime mal etmek, hakîkata karşı büyük bir haksızlık olduğu için, risâleler kendi malım değil, Kur'ân'ın malı olarak, Kur'ân'ın reşehât-ı meziyyâtına mazhar olduklarını izhâr etmeye mecbûrum.

"Evet, lezzetli üzüm salkımlarının hâsiyyetleri, kuru çubuğunda aranılmaz. İşte ben de öyle bir kuru çubuk hükmündeyim." [346]

"Saîd yoktur, Saîd'in kudret ve ehliyyeti de yoktur. Konuşan yalnız hakîkattır, hakîkat-ı îmâniyyedir. Ve hâkezâ." [347]

Evet, Kur'ân ve Hadîs, üssü'l-esâstır. Kur'ân, âyine ister, gölge istemez; dellâl ister, vekîl istemez. Meslekler, meşrebler, zamân ve zemîne göre ancak Kur'ân'a hâdim olabilirler. Hâdim, mahdûmun yerine geçemez. Fer', aslın yerine ikâme edilemez. Hizmetçi, seyyidin makâmına çıkamaz. Evet, Kur'ân ve Hadîs, mahdûmdur, asıldır, seyyiddir. Meslek, meşreb ve mezheblerin cümlesi hâdim ve vesîle hükmündedirler. Eğer meslek ve meşrebler, Kur'ân ve Hadîs'in yerine ikâme edilip, ümmetin nazar-ı dikkati doğrudan doğruya onlara çevrilse, o zamân Ellâh'ın gazabı umûm ümmete iner. Âlem-i İslâm'ın hâl-i hâzırdeki perîşân vazîyeti buna şâhiddir. Bedîuzzamân (ra) Hazretleri şöyle buyuruyor:

"Kur'ân âyine ister, vekîl istemez

"Ümmetteki cumhûru, hem avâmın umûmu; bürhândan ziyâde me'hazdaki kudsîyyet şevk-ı itâat verir, sevkeder imtisâle.

"Şerîat yüzde doksanı; müsellemtât-ı şer'î, zarûriyyât-ı dînî birer elmas sütundur.

"İctihâdî, hulâfî, fer'î olan mesâil; yüzde ancak on olur. Doksan elmas sütunu, on altunun sâhibi

"Kesesine koyamaz, ona tâbî' kılamaz. Elmasların ma'deni, Kur'ân ve hem Hadîstir. Onun malı; oradan, her zamân istemeli.

Lügat: örf-i nâs, ehliyyet, elbette, udre(t), dikkat, hizmet, meşreb, seyyid, yetime

Şerh

"Kitâblar, ictihâdlar Kur'ân'ın âyînesi yâhûd dûrbîn olmalı. Gölge, vekîl istemez o Şems-i Mu'cizbeyân." [348]

"Evet, üstâd ve mürşid, masdar ve menba' telakkî edilmemek gerektir. Belki, mazhar ve ma'kes olduklarını bilmek lâzımdır." [349]

Yazdığım, kaleme aldığım eserlere gelince; onlar da Kur'ân ve Hadîs'in tefsîri, hâdimi ve âyînesidir. Öyleyse, bu niyyetle okunmalıdır. Her kim yazdığım kitâblara, Kur'ân ve Hadîs'in tefsîri ve âyînesi olarak değil de müstakil bir nazarla baksa, hakkımı ona helâl etmem. Benim husûsî bir meslek ve meşrebim yoktur. Böyle bir davâm da yoktur. Ben, Hâdimü'l-Kur'ân'ım. Belki yazdığım bütün kitâbları, Kitâb, Sünnet, İcmâ, Kıyâs'a göre ve Usulü'l-Fıkıh, Usulü't-Tefsîr, Usulü'l-Hadîs ve Usulü'l-Kelâm ölçülerine göre ve bu asırda câdde-i kübrâ-i Kur'âniyyeyi tefsîr ve beyân eden Risâle-i Nûr'un esâsâtına muvâfık bir tarzda yazmışım ve şerh ve îzâhları da bu esâsâta göre kaleme almışım ve bu ölçülere göre Kur'ân'ı tefsîr ediyorum ve bu asra bakan vech-i i'câzını beyân ediyorum. Bu eserler, benim karîha-i fikrimden çıkmamış ve bir meslek ve meşrebin te'sîriyle de yazılmamıştır.

Evet, kaleme aldığım bu eserler, Kur'ân ve Hadîs'in âyînesi ve vesîlesi olmak ve ümmetin nazar-ı dikkatini Asr-ı Saâdet'teki gibi doğrudan doğruya Kur'ân'a ve Sünnet'e çevirmek için te'lîf edilmiştir. Umûm ümmetin malıdır; husûsî bir tâîfeye mal edilemez.

Bununla berâber, şerhlerde olsun veyâ sâir eserlerimde olsun eğer Edille-i Şer'iyyeye muhâlif bir hatâ varsa, her ulemânın her kitâbda tashîhe hakkı olduğu gibi; benim eserlerimde de hakkı vardır. Edille-i Şer'iyye çerçevesinde düzeltebilirler, tashîh edebilirler. Ben lâyuhtî değilim. Öyle bir da'vâm da yoktur. Bu konuda Risâle-i Nûr'un Müellif-i Muhtereminin dediği gibi derim: *"Üstâdınız lâyuhtî değil. Onu hatâsız zannetmek hatâdır."* [350]

Kezâ, günümüzde Kur'ân Kurslarında sâdece Kur'ân'ın lafzı öğretiliyor; tecvîd bilgisi ve kırâet ilmi ders veriliyor, hâfızlık yaptırılıyor. Kur'ân'ın ma'nâsı ders verilmiyor. Böylece, Kur'ân, ikinci ve üçüncü derecede kalıp tecvîd ve kırâet ilmi asıl maksad yerine geçmiş oluyor.

Evet, Kur'ân-ı Kerîm'i tertîl üzere okumak, öğrenmek, ezberlemek emr-i

Lügat: muhterem, dikkat, edille, meşreb, sünnet

Şerh

İlâhîdir. Fakat, Kur'ân'ı okumaktan asıl maksad ve gâye, ma'nâsını öğrenip hayâta tatbîk etmektir. Öyle ise, Kur'ân bu gâye için okunmalıdır. Ya'nî, Kur'ân'ı, Sahâbe-i Kirâm'ın ve Selef-i Sâlihîn'in tarzında okumalıyız. Sahâbe-yi Kirâm, nasıl ki Kur'ân'ın ma'nâsını anlamak ve tatbîk etmek için okuyup ezberliyorlardı. Biz de bu maksadla Kur'ân-ı Azîmü's-şân'ı okumalıyız ve hayâtımızda rehber edilmeliyiz. Kur'ân'ı hîfzetmenin ehemmiyeti hakkında Üstâd Bediüzzamân (ra) Hazretleri şöyle buyurmaktadır:

"Bu def'a mektûbunuzda, 'Hıfz-ı Kur'ân'a çalışmak ve Risâle-i Nûr'u yazmak, bu zamânda hangisi takdîm edilse daha iyidir?' diye suâlinizin cevâbı bedîhîdir. Çünkü, bu kâinâtta ve her asırda en büyük makâm Kur'ân'ındır. Ve her harfinde, ondan tâ binler sevâb bulunan Kur'ân'ın hıfzı ve kıraetî, her hizmete mukaddem ve müreccahtır. Fakat, Risâle-i Nûr dahi, o Kur'ân-ı Azîmü's-şân'ın hakâik-ı îmâniyyesinin bürhânları ve hüccetleri olduğundan ve Kur'ân'ın hıfz ve kıraetine vâsîta ve vesîle ve hakâikını tefsîr ve izâh olduğu cihetle, Kur'ân hıfzıyla berâber ona çalışmak elzemdir." [351]

Bugün medreselerimizde de aynı hâl hâkimdir. Mürûr-i zamânla ulûm-i âliyye (آلية), maksûd-i bizzat hâline gelip, ulûm-i âliyye (عالیه) ihmâl edildi ve onun yerine ikâme edildi. Nazarlar, Kur'ân ve Hadîs'e değil, âlet ilimlerine çevrildi. Bu davâmızı te'yîd babında Bediüzzamân (ra) Hazretleri şöyle buyurmaktadır:

"Tenbih: Ulûm-i medârisin tedennîsine ve mecrâ-ı tabîiden çevrilmesine bir sebeb-i mühim budur: Ulûm-i âliyye (آلية) maksûd-i bizzât sırasına geçtiğinden, ulûm-i âliyye (عالیه) mühmel kaldığı gibi, libâs-ı ma'nâ hükmünde olan ibâre-i Arabiyyenin halli ezhânı zabtederek, asıl maksûd olan ilim ise tebeî kalmakla berâber ibâreleri bir derece mebzûl olan ve silsile-i tahsîle resmen geçen kitâblar; evkât, efkârı kendine hasredip hârice çıkmasına meydân vermemeleridir." [352]

Evet, meslek ve meşreb erbâbı olan herkes dikkat etmeli ve iyi düşünmelidir; meslek ve meşrebim, Kur'ân'a hâdim ve âyîne midir? Yoksa vekîl ve gölge mi olmuştur? Şu an Âlem-i İslâm'a baktığımızda görüyoruz ki; Kur'ân, ikinci, üçüncü derecede kalmış; birinci derecede herkesin kendi meslek ve meşrebi,

Lügat: mukaddem, medrese, silsile, birinc, dikkat, hizmet, hüccet, meşreb, silsil, tenbih, âliyye, sinin

Şerh

medrese ve tekyesi, şeyh ve mürşidleri revâcdadır. Nazarlar, onlara çevrilmektedir. Elbette umerâ ve ulemâ bundan sorumludur.

Bu hâl, Âlem-i İslâm'da hâkim olduğu müddetçe, ümmet-i İslâmiyye ecnebîlerin zilleti altında kalmaya, kader-i İlâhînin tokadını yemeye müstehak olur. Buna dâir pek çok vukûât-ı târîhiyye vardır. Ezcümle; İslâm Târîhinde, Abbâsî Devrinde cereyân eden ibretli bir hâdise:

O zamân ümmet içinde şöyle bir hâl zuhûr etmişti: Herkes, kendi meslek ve meşrebinin ihtilâflı mes'eleleriyle uğraşıyordu. Ya'nî, Sarf ve Nahiv ilmiyle uğraşan ehl-i medâris, bu ilmin ihtilâflı mesâiliyle meşgûl idiler. "Basrîler şöyle dedi. Kûfler böyle dedi" diye münâzara ederek birbirleriyle uğraşır dururlardı. Fukahâ ise, mezâhib arasındaki ihtilâflı mes'eleleri ortaya atıp birbirleriyle münâzara ederek uğraşıyorlardı. Halîfe ise, kendi câriyeleriyle zevk u sefâ içinde olup, Devlet-i İslâmiyyenin vaz'ıyyetinden ve muhâfazasından gâfil idi. İşte halîfe ve ulemâ böyle perîşân bir vaz'ıyyette iken, Cenâb-ı Hak gazaba geldi. Hülâgû, 1258 târîhinde Merkez-i Hılâfet olan Bağdâd şehrini istilâ etti. Ellâhu Teâlâ, zâlim olan Hülâgû'nun eliyle onları temizledi. Çünkü, Kur'ân ve Hadîs'ten uzaklaşmışlardı. Eğer Kur'ân ve Hadîs'e dayansaydılar, halîfe ve ulemâ asıl vazîfelerini yapmış olsaydı, o zillet ve helâkete sebebiyyet vermeyeceklerdi.

Şâyet bizler, meslek ve meşrebimizi ikinci ve üçüncü derecede tutup, meslek ve meşrebimizle Kur'ân ve Hadîs'e âyîne olursak ve onları doğrudan doğruya gösterirsek; o zamân bu vaz'ıyyetimizle, kendimizi gadab-ı İlâhîden kurtarmış olmakla berâber, ecnebîlerin de hidâyete ermelerine ve kurtulmalanna vesîle oluruz. Zîrâ, ecnebîler, Kitâb ve Sünnet'e tam âyîne olmuş olan ümmete bakarak onlar da yanlışlarının farkına varacaklar, hidaâyete nâil ve rahmet-i İlâhiyyeye mazhar olacaklardır. Üstâd Bediüzzamân (ra) Hazretleri bu konuda şöyle buyuruyor:

"Eğer biz ahlâk-ı İslâmiyyenin ve hakâik-ı imâniyyenin kemâlâtını ef'âlimizle izhâr etsek, sâir dînlerin tâbî'leri elbette cemâatlerle İslâmiyyete girecekler. Belki, küre-i Arz'ın ba'zı kıt'aları ve devletleri de İslâmiyyete dehâlet edecekler. [353]

"Lisânın, Kur'ân'ın âyetlerini âleme duyururken, hâl ve etvâr ve ahlâkın da onun ma'nâsını neşretsin; lisân-ı hâlin ile de Kur'ân'ı oku. O zamân sen, dünyânın efendisi, âlemin reîsi ve insâniyyetin vâsıta-i saâdeti olursun!" [354]

Lügat: cereyân, elbette, kurt(a), medrese, efendi, hâdise, meşreb, sünnet, zillet, hâdis, âmiyy, şehri

Şerh

Binâenaleyh, bu hareketimizle hem kendimizi gadab-ı İlâhiyyeden kurtarmış oluruz; hem ümmet-i İslâmiyyeyi, hem de Âlem-i İnsâniyyeti de helâket-i umûmiyyeden kurtarmış oluruz. Böylece yeryüzünde Kur'ân'ın hâkimiyet-i mutlakasına zemîn hâzırlamış oluruz. İnşâellâh... Aks-i takdîrde bugün ma'rûz kaldığımız felâket ve helâket devâm edecektir.

Evet, Ümmet-i İslâmiyyeyi bugünkü mağlûbiyetten, esâretten, zilletten, tefrikadan ve ihtilâftan kurtarmanın ve maddî ve ma'nevî terakkıyyâta sevk etmenin ve ittihâd-ı İslâm'ı te'mîn etmenin çâre- i yegânesi, Asr-ı Saâdet'teki gibi nazarları doğrudan doğruya Kitâbullâh'a ve Sünnet-i Resûlullâh'a çevirmektir. Devlet ve millet-i İslâmiyye olarak Kitâb ve Sünnet'i esâs tutup, efkâr ve a'malimizi, düşünce ve harekâtımızı Kitâb ve Sünnet'in mihengiyle tartıp; ilmî, amelî ve edebî sâhalarda ahkâm-ı Kur'âniyyeyi icrâ ve tatbîk etmektir. Meslek, meşreb ve mezheb taassubundan vazgeçmektir.

Hulâsa: Bütün mezhebler, meslekler ve meşrebler, bütün şahıslar, fa'aliyyetler ve kitâblar Kur'ân'a âyîne, dellâl ve hâdim olmalı; ona hizmet etmeli ve onu göstermelidir. Kur'ân'ın yerine geçmemeli, ona perde, gölge ve vekîl olmamalıdır.

Bu asırda ümmetin dünyâ ve âhiret saâdetinin yegâne çâresi şudur; Asr-ı Saâdet'te, Sahâbe, Tâbiîn ve Tebe-i Tâbiîn devrinde oldu ğu gibi, enzâr-ı nâsa doğrudan doğruya Kur'ân ve Sünnet gösterilmeli; nazar-ı dikkatler Kitâb ve Sünnet'e çevrilmelidir. Her meslek ve mezheb sâhibi, meslek ve mezhebini dîn telakkî etmemeli, belki Kur'ân ve Sünnet'e vesîle ve âyîne görmelidir. Ümmeti

وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا âyet-i kerîmesi [355] sırrınca, Kur'ân'ın etrâfında birleşmeye da'vet etmeli, kendi mesleğine ve meşrebine da'vet etmemelidir.

Lügat: binâenaleyh, hâkimiyet, hareket, harekât, kurt(a), taassub, tefrika, binâen, dikkat, hizmet, meşreb, millet, sünnet, tefrik, yegâne, zillet, âhiret, âhire, âmiyy

Şerh

TASAVVUF VE TARİKAT HÂL İŞİDİR; KÂL İŞİ DEĞİLDİR.

Tasavvuf ve tarikat, İsrâ Sûresi'nin birinci âyet-i kerîmesinin işârî ma'nâsından istihrâc edilmiştir. Cenâb-ı Hak, bu âyet-i kerîmede şöyle buyuruyor:

سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَى بِعَبْدِهِ لَيْلًا مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ

الْأَقْصَا الَّذِي بَارَكْنَا حَوْلَهُ لِنُرِيَهُ مِنْ آيَاتِنَا إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ

“(Bütün kemâl sıfatlarla muttasıf ve bütün noksân sıfatlardan münezzehtir o Zât-ı Akdes ki; kulunu) en şerefli abdi ve habîbi olan Hazret-i Muhammed (asm)’ı (bir gece) az bir müddet içinde eser-i mu‘tize olarak (Mescid-i Harâm’dan, etrâfını mübârek kıldığımız Mescid-i Aksâ’ya yürüttü. Tâ ki, ona) Hazret-i Muhammed (asm)’a (âyetlerimizden bir kısmını gösterelim. Şübhe yok ki O, her sesi işiten, her şeyi gören ve her şeyden hakkıyla haberdâr olundur.)” [356]

Bu âyet-i kerîmenin, işârî ma'nâsıyla tasavvuf ve tarîkate nasıl delâlet ettiği, *“Telvîhât-ı Tis’a ve Şerhi”* adlı eserimizde mufasssalar izâh edilmiştir. O esere mürâcaat edilebilir.

Üstâd Bediüzzamân (ra) Hazretleri ise, tasavvuf ve tarîkati şöyle ta’rîf etmiştir:

“Tarîkatın gâye-i maksadı, ma’rifet ve inkişâf-ı hakâik-ı îmâniyye olarak, Mi’râc-ı Ahmedî (asm)’ın gölgesinde ve sâyesi altında kalb ayağıyla bir seyr u sülûk-i rûhânî netîcesinde, zevkî, hâlî ve bir derece şühûdî hakâik-ı îmâniyye ve Kur’âniyyeye mazhariyyet; ‘tarîkat’, ‘tasavvuf’ nâmıyla ulvî bir sırr-ı insânî ve bir kemâl-i beşerîdir.” [357]

Evet, tasavvuf ve tarîkat, Mi’râc-ı Ahmedî (asm)’ın gölgesi ve sâyesi altında bir seyr-i sülûk-i kalbidir. Ta’bîr-i diğerle, tasavvuf ve tarîkat, kalbin ef’âl, esmâ ve sıfat-ı İlâhiyenin tecelliyyâtını âlemde seyretmesine; sâlikin, hakâik-ı îmâniyyeyi ya ilme’l-yakîn, ya ayne’l-yakîn, ya hakke’l-yakîn derecesinde

Lügat: mufasssalar, mufasssal, muhammed, tasavvuf, ariyyet, beşerî, birinc, mescid, sinin, sâlik

keşfetmesine denir. Bu meslek, kalb işidir, hâl işidir, zevk işidir, bir derece şuhûdîdir, ya'nî kalb gözüyle görür; kalıb işi değildir, kâl işi değildir, cerbeze işi değildir. Bu sebeble, bir kimse, sâdece tasavvuf kitâblarını okumakla, ne mutasavvıf, ne tarikatçı, ne sûfî olur; ne de tasavvufu anlar. Hâlen ve kalben böyle bir seyr u sülûke girmeyen bir kimse, sâdece tasavvuf kitâblarını okursa; hem i'tikâdı bozulur; hem başkasının inancına zarar verir; hem de hakikî ehl-i tasavvuf hakkında sû-i zan sâhibi olur. Hem bu işin erbâbı olmayan bir kimse, okumuş olduğu kitâblarda rastladığı hakikî ehl-i tasavvufun sözlerini söylemekle, kendini o işin ehli gibi göstermek sûretiyle insânları aldatır; ehl-i tasavvuf olmadığı hâlde kendini ehl-i tasavvuf gibi gösterir. Bu ise harâmdır ve böyle bir hareket, mü'mine yakışmaz. Başta Muhyiddîn-i Arabî olmak üzere ehl-i tasavvufun ekserîsi, bu konuda ittifâken şöyle demişlerdir:

قَالَ مُحْيِي الدِّينِ : تَحْرُمُ مُطَالَعَةُ كُتُبِنَا عَلَى مَنْ لَيْسَ مِنَّا

Ya'nî: **'Bizden olmayan ve makâmımızı bilmeyen, kitâblarımızı okumasın, zarar görür.'**

"Evet bu zamânda Muhyiddîn'in kitâbları, husûsan vahdetü'l-vücûda dâir mes'elelerini okumak, zararlıdır." [358]

Demek, ehl-i tasavvuf olmayanların hakikî mutasavvıfların kitâblarını okumaları ve mütâlea etmeleri câiz değildir. Zîrâ, onların makâmlarına çıkmadıkları için o zevât-ı âliyyenin murâdlarını anlayamazlar; hâlî, kâle; bâtını, zâhire tatbîk ederler. Böylece, büyük bir vartaya ve yanlışla düşerler. Ya'nî bu kimseler, neüzü billâh, ya bâtıl bir i'tikâda sâhib olur (Cenâb-ı Hakk'a cismâniyyet atfetmek gibi) veyâ başkalarının i'tikâdını bozar veyâ evliyâlar hakkında sû-i zanda bulunur veyâhûd o zevât-ı âliyyeye âid hikmetli sözleri sarfedip kendilerini o makâmlarda göstermek sûretiyle insânları aldatırlar. Bütün bunlar ise harâmdır.

Tasavvuf ilmi, sair ilimler gibi düşünülemez; bu ilme âid kitâbları sâdece mütâlea etmekle bu ilim elde edilmez. Zîrâ, bu ilim, hâl ile berâber tahsîl edilir. Bu sebeble, İlâhiyat Fakültelerinde tasavvuf ilmi için müstakil bir bölüm tahsîs etmek doğru değildir; böyle bir tahsîs şer'an harâmdır. Çünkü, bu kitâbları ve bu kitâbları te'lîf eden zevâtın murâdını, ancak hâle mazhar olan ve o makâmâta

Lügat: atfetmek, tasavvuf, cerbeze, fakülte, hareket, hikmet, dilir

çıkan kişiler anlayabilirler. Tasavvufun târîhini bilmek veyâ mutasavvıfların menâkıb ve târîhçe-i hayâtlarını öğrenmek ve öğretmek, mevzûmuzdan hâricdir. Bu nev'î kitâblar okunabilir.

Hem Türkiye'de tekke ve dergâhların kapatıldığı bir devirde İlâhiyat Fakültelerinde "**Tasavvuf Bölümü**" adı altında bir bölümün tahsis edilmesi; o devirde meârifte, vahdetü'l-vücûd mesleğinin ders verilmesi; devlet eliyle resmen tasavvuf kitâblarının basılmasına revâc verilmesi gâyet ma'nidârdır. Böyle bir uygulama, ancak Müslümânların i'tikâdlarını bozmak ve insânları yoldan çıkarmak için o gizli komite vâsıtasıyla yapılmıştır.

Hulâsa: Müslümân her zamân müteyakkız olmak mecbûriyetindedir. Dînini, kaynağından araştırmak sûretiyle öğrenir. Her kitâbı okumaz, her söze de kanmaz.

TASAVVUFUN ANA TEMELİ, EHL-İ SUFFE'NİN HÂLİNDEN İKTİBÂSTIR.

Ehl-i Suffe, (Ellâh, onlardan râzî olsun), hayâtlarını Kur'ân'a ve cihâda hasretmişlerdi. Ya'nî, maddî ve ma'nevî cihâd ile meşgûllerdi. Bu zevât-ı âliyye, bir taraftan Resûl-i Ekrem (sav)'den ders alırken, diğer taraftan çağrıldıklarında cihâda çıkıyorlardı. Bunlar, hâzır orduydu. Nerede bir harb olsa, o harbe katılıyorlardı. Bunların hayâtı zühd ve takvâ esâslarına dayalı idi. Resûl-i Ekrem (asm) şöyle buyurmuştur:

رَهْبَانِيَّةٌ هَذِهِ الْأُمَّةِ الْجِهَادُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ "*Bu ümmetin rûhbanıyyeti, Ellâh yolunda cihâd etmektir.*" [359]

Bu hâl, Hicrî üçüncü asrın sonuna kadar devâm etti. Ya'nî, Müslümânlar, bir taraftan ma'nevî cihâd olan Kur'ân ve Sünnet'in ta'lîm ve taallümü ile meşgûl iken, yeri geldiği zamân da maddî cihâda katılırlardı.

Lügat: tasavvuf, fakülte, taallüm, dergâh, komite, sünnet, hicrî

Daha sonra zühd ve takvânın yerini, sûfilik aldı. Zamân aradan geçince şimdiki gibi sûfilik, maddî ve ma'nevî menfaate âlet oldu. Bu işle meşgûl olanlar, halkı etrâflarında topladı ve onlardan menfaat elde ettiler. Önceleri, halkın bir şahsın etrâfında toplanması diye bir şey yoktu. Halk, Kur'ân ve Sünnet etrâfında toplanır, Kitâb ve Sünnet'i anlamaya, ahkâm-ı İlâhiyyeyi tatbîk etmeye çalışır, hayâtlarını İslâm'a ve cihâda vakfederdi.

İmâm-ı Gazâlî (ra) zamânında, tasavvuf ve tarîkat, cihâdın terkine vâsita olmuştu. O zamândaki ehl-i tarîkat, *"Biz ma'nevî cihâddayız, maddî cihâda gitmiyoruz"* dediler. İmâm-ı Gazâlî (ra) zamânında, İngiltere ve Fransa, Yahûdîlerin riyâsetinde Kudüs'e girip orayı işgâl etmişlerdi. Bu menfûr hâdise yüz sene devâm etti. İlk olarak İmâm-ı Gazâlî, Kudüs'ü bu haçlı mezâliminden kurtarmak için harekete geçti. O zamân halife ne yaptıysa asker harbe katılmadı. Şimdiki gibi askeriye usûlü de yoktu. Ehl-i ilme mürâcaat etti. Onlar; *"Biz, ilim erbâbıyız; ilim ile meşgûlüz, harbe katılmıyoruz"* dediler. Şeyhler de; *"Biz, şeyhiz; irşâdla meşgûlüz"* dediler. Onlar da Ellâh yolunda cihâd etmekten imtina' ettiler. Mürîdler de; *"Biz mürîdiz, mâsivâdan tecerrüd etmişiz, nefisle mücâdelemiz var. Bu, en büyük cihâddır. Bu sebeble maddî cihâda çıkmıyoruz"* dediler. Onlar da cihâdı terkettiler. Resûl-i Ekrem (asm)'ın şu hadîsini de kendilerine delîl olarak getirdiler: *"Cihâd-ı asgardan, cihâd-ı ekbere döndük. [360] Yahûdî, onları bu şekilde kandırdı. Bu bâtil fikirler, neseben Yahûdî ve Hıristiyan olan, fakat Müslümânlar içerisine girip "şeyh" kisvesi altında görünen meşâyih-i sû' tarafından onların içerisine atılmıştır.*

İmâm-ı Gazâlî (ra) Hazretleri, bu işe müdâhale etti. Ne yaptıysa o zamândaki ehl-i tarîkat ve ehl-i tasavvufa söz geçiremedi. *"Ellâh (cc), kelâmında şöyle buyurdu. Resûlullâh (sav), hadîs-i şeriflerinde şöyle buyurdu"* dedirtemedi. Ya'nî, yüzlerini, doğrudan doğruya Kur'ân ve Sünnet'e çeviremedi. Onlar, buna mukâbil; *"Cüneyd-i Bağdâdî şöyle dedi", "Beyâzîd-i Bestâmî şöyle dedi"* dediler.

İmâm-ı Gazâlî (ra)'nin vefâtından sonra Gavs-ı Geylânî (ks) işin başına geçti. O da sözde sûfilere karşı mücâdele verdi. Seyyid Abdulkâdir-i Geylânî, Seyyid Ahmed-i Rufâî, Seyyid İbrâhîm-i Düsûkî, Seyyid Ahmed-i Bedevî gibi zevât-ı âliyye, Müslümânlar içerisine atılan bu fitneyi ortadan kaldırmak ve ümmetin yüzünü Kur'ân ve Hadîs'e, Ellâh yolunda cihâd etmeye çevirmek için çok uğraştılar; bütün güçleriyle çalıştılar. Ancak ne yaptılarsa, o asrın sûfilerinden

Lügat: tasavvuf, tecerrüd, hareket, kurt(a), menfaat, neseben, bedevî, cüneyd, hâdise, kerîyy, seyyid, sünnet, terkin, hâdis, şekil

Şerh

hiç birisi cihâda gitmedi. Onlarla baş edemediler. Onlar da diğerleri gibi; *"Cüneyd-i Bağdâdî şöyle dedi", "Beyâzid-i Bestâmî şöyle dedi"* dediler. *"Ellâh (cc), kelâmında şöyle buyurdu. Resûlullâh (sav), hadîs-i şerîflerinde şöyle buyurdu"* demediler. Ya'nî, Kitâb ve Sünnet'i birinci derecede telakkî edip kendi meslek ve meşreblerini ikinci, üçüncü derecede düşünmediler; Kitâb ve Sünnet'e revâc vermediler.

Gavs-ı Geylânî (ks) vefât edince, Harrân'da Hayyâtü'l-Harrânî zuhûr etti. O devirde Selçuklu Türklerinden olan Nûreddîn-i Zengî, Halep'te kumândân idi. Nûreddîn Zengî, Kudüs'ün haçlıların mezâlimi altında olmasının verdiği üzüntüyle devrin halîfesine giderek, *"Esâret altındayız, perîşân bir durumdayız. Ne yapalım? Bu haçlıları topraklarımızdan nasıl çıkarabiliriz? Ehl-i medrese ve ehl-i tekye, bu konuda bize yardımcı olmuyor; cihâda çıkmayacaklarını, ilim ve zikir ile meşgûl olduklarını söylüyorlar"* diye halîfeyle meşveret etti. Meşveret netîcesinde halîfe, kendisine; *"Haçlıları bu topraklardan çıkarabilmemiz için Türk, Kürt ve Arab birleşip hep berâber küffâra karşı savaşmamız gerekir. Tikrit şehrine git. Orada Kürtler'in ileri gelenleri, ma'kûl aileleri vardır. Onların içerisinde birini kendine kumândân ta'yîn et"* dedi. Nûreddîn Zengî, kalkıp Tikrit'e gider. Orada Şadî'nin oğlu Şergo'yu bulur. Araplar, ona aslan ma'nâsına gelen **"esed"** diyorlardı. Onu berâberinde götürür. Şergo'nun kâbiliyetli olduğunu gören Nûreddîn, onu Mısır'a kumândân olarak ta'yîn eder. Daha sonra Şergo'nun yeğeni, Eyyüb'ün oğlu olan Salâhaddîn'in daha kâbiliyetli olduğunu fark eden Nûreddîn Zengî, Şergo'yu azledip yerine Salâhaddîn'i kumândân olarak ta'yîn eder.

Nûreddîn Zengî ile Salâhaddîn-i Eyyübî, *"Biz nasıl yapalım ki; ehl-i medrese ile ehl-i tekyeyi cihâda teşvîk edelim"* diye düşünüp Hayyâtü'l-Harrânî'nin yanına gelirler. Bu zât, çok ferâsetli ve çok zekî idi. Onlara dedi ki: *"Siz, ehl-i medrese ile ehl-i tekyeyi sâdece cihâda da'vet etmekle onları cihâda sevk edemezsiniz. Onları toplayın, onlara maaş bağlayın ve deyin ki: 'Ya silâh altına girip her gün bir sâat silâh ta'lûmi yaparsınız, ya da sizin medrese ve tekyelerinizi kapatırız.'"*

Nûreddîn Zengî ile Salâhaddîn-i Eyyübî, Hayyâtü'l-Harrânî'nin bu tavsiyesini yerine getirdiler. Ehl-i medrese ve ehl-i tekye ile beş senelik bir taahhüd-nâme imzâladılar. Hepsini harbe alıstırdılar. Salâhaddîn-i Eyyübî, beş sene sonra o orduyla Kudüs'ü fethetti.

Bir gün Nûreddîn Zengî, rü'yâsında görür ki; Resûl-i Ekrem (sav), Medîne'dedir. Nûreddîn'e iki adamı göstererek der ki: *"Bu iki adamın şeklini iyi belle"*

Lügat: taahhüd-nâme, meşveret, medrese, taahhüd, birinc, cüneyd, götürü, meşreb, sünnet, şehri

ve gel, beni bu iki adamın elinden kurtar." Bu rü'yâ üzerine Nûreddîn kalkıp Hayyâtü'l-Harrânî'nin yanına gelir, rü'yâyı ona anlatır. Hayyâtü'l-Harrânî kendisine der ki: "Medîne'ye git; oradaki tüm halkı bir araya topla; onlara ziyâfet ver; böylelikle o iki adamı bulmaya çalış." Nûreddîn Zengî, Medîne'ye gider; orada halkı toplayıp bir ziyâfet verir. O esnâda halk arasında dolaşır, fakat rü'yâsında gördüğü o iki adamı bir türlü göremez. Oranın vâlîsinden tüm halkın gelip gelmediğini sorar. Kendisine, şehrin dışında bir yerde münzevî yaşayan, ibâdetle meşgûl olan, sâdece Cum'a günleri gelip namâz kıldıktan sonra yine inzivâyâ çekilen iki sûfinin bulunduğu haber verilir. Nûreddîn Zengî, o iki sûfinin de çağrılmasını emreder. Sözde münzevî yaşayan sûfler geldiği zamân Nûreddîn bakar ki, Efendimiz (sav)'in rü'yâda kendisine gösterdiği kişiler bunlardır. Onlara der ki; "Oturun, yemeğinizi yeyin." Yemeği yedikten sonra sûflerin kaldıkları yeri görmek üzere Nûreddîn, vâlî ile berâber birkaç askeri yanına alarak o sûflerle birlikte onların kaldıkları yere gider, bakar ki; kaldıkları yer, harâbe bir kulübedir. Etrâfa bakar, yatak ve seccâdeden başka bir şey göremez. Daha sonra yerde bir hasır görür ve onun kaldırılmasını ister. Hasır kaldırılınca, altında bir insânın yürüyebileceği şekilde bir tünel görür. İçine girilir, bakılır ki; tünel, tam Efendimiz'in mübârek mezarının yanına kadar gelmiş, bir günlük mesâfe kalmış ki; naaş-ı mübâreklerine ulaşabilsinler. Sûfi kıyafetinde bulunan bu iki kişinin Yahûdî olduğu tesbît edilir. Nûreddîn Zengî, Efendimiz (sav)'in naaş-ı mübâreklerinin bulunduğu mezarın etrâfına kurşun döktürülmesini emreder. Sonra da o iki sûfinin başını kestirir ve Salâhaddîn'e emreder ki; onların başını mızrağın ucuna asın ve Müslümânların arasında dolaşın; cereyân eden bu vâkıyı anlatıp herkesi cihâda teşvîk edin. Bunun üzerine Âlem-i İslâm, intibâha ve gayrete geldi; cihâda iştirâk edip haçlıları Âlem-i İslâm'dan çıkardılar.

Bakın, iyi düşünün, dikkat edin! Gavs-ı Geylânî ve nice aktâblar bu sûfizmle başa çıkamadılar. Çünkü, bunlar, dış ülkelerin, ecnebîlerin içimize soktukları ajanlardır. Bu tarz insânlarla başa çıkmak çok zordur. Çünkü, akılları, başkalarının ceplerindedir; kendi akıllarıyla hareket etmiyorlar. Hayyâtü'l-Harrânî ve Salâhaddîn-i Eyyûbî vefât ettikten sonra, ecnebîler, bu sefer başka oyunlar çevirdiler; ılımlı İslâm, hoşgörü ve diyalog gibi menfî cereyânları cânlandırdılar; cihâd rûhunu yine öldürdüler. Bugün de aynı hâl, hâlâ devâm ediyor. Ehl-i tekye ile ehl-i medrese, kendi meslek ve meşreblerine revâc vermekte, Kur'ân ve Sünnet'e gölge ve perde olmaktadır.

Dikkat, dikkat, dikkat!

Lügat: cereyân, hareket, kurt(a), medrese, dikkat, efendi, meşreb, sünnet, dilir, şehri, şekil

Şerh

Birkaç mesâil-i mühimmeye nazar-ı dikkatlerinizi celbediyoruz:

1. Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan yaklaşık olarak 250-300 seneye kadar ehl-i tasavvuf, ulemâ ve Devlet-i Âliyyenin hükümdârları, o günün şartlarına nazaran kısmen de olsa istikâmeti muhâfaza etmişlerdir. Fakat, üç yüz seneden sonra ecnebî örgütlerin, şeyhlik ve hocalık kisvesi altında tasavvuf içerisine nüfûz etmesi netîcesinde, tarikatlar yavaş yavaş bu komitelerin ellerine geçmiş ve hurafe-âlûd bir hâl almaya başlamıştır. Bu şerîr güçler tarafından yapılan tahrîbâtlar, son üç yüz yıldır günden güne artarak günümüze kadar gelmiş ve başta Türkiye olmak üzere tüm Âlem-i İslâm'ı kaplamıştır.

2. Mevlânâ Hâlid-i Zülcenâheyn (ks) da Osmanlı'nın son devirlerinde tarikat ve tasavvuf sâhasında bir tecdîd ve ta'mîr yapmıştır. Fakat, ta'mîri, âlem-şümûl olmamış, kısa sürmüş ve vefâtından hemen sonra da gizli bir ecnebî örgüt, onlardan gibi görünmek sûretiyle müridlerinin arasına girerek onları hurâfelerle sürüklemiş ve böylelikle Mevlânâ Hâlid'in tecdîdi de kısa sürmüştür.

3. Üstâd Bedüzzamân Hazretleri'nin vefâtına kadar Risâle-i Nûr ve talebeleri, günün şartlarına göre istikâmetlerini muhâfaza etmişlerdir. Üstâd Bedüzzamân'ın vefâtından sonra kökü ecnebî diyârında olan gizli, ecnebî bir örgüt, Risâle-i Nûr dâiresi içerisine nüfûz edip 18-19 yaşlarındaki genç talebeleri, şuurları taalluk etmeden ifsâd etmiş ve kendilerine bağlamıştır. Akabinde Risâle-i Nûr'un da bazı yerlerini, husûsan Yahûdî ve Hıristiyanlarla alâkalı konuları tahrîf etmişlerdir.

Tasavvuf ve Risâle-i Nûr'u o gizli ecnebî örgütün elinden kurtarmak, Kur'ân ve Hadîs ölçüsü ile hurâfelerden arındırıp mecrâsına koymak, Devlet'in vazîfesi olup bu tahrîbâtın izâle şeklini devlet idârecilerinin ferâsetlerine havâle ediyoruz.

Netîce-i Kelâm: Osmanlı Devleti, Salâhaddîn-i Eyyûbî'den çok zamân sonra böyle bir ta'mîr yapmışsa da, o da devâm etmemiştir. Bî'l-cümle tahrîbâtların ta'mîri, ancak Kur'ân ve Hadîs'in meârif ve hukûka yerleştirilmesiyle mümkün olur.

İmâm-ı Rabbânî (ra) Hazretleri, "**Mektûbât**"ında diyor ki; âhîr zamânda diğer meslek ve meşrebler inkıtaa uğrayacak, Kur'ân'ın mesleği tek kalacak. Kendisine, Gavs-ı Geylânî (ks) Hazretleri'nin "*Herkesin güneşi batar, bizim güneşimiz ise felek-i ulâdan kıyâmete kadar devâm eder*" sözünün ma'nâsının ne olduğunu sorarlar. İmâm-ı Rabbânî (ra) der ki: "*Eski evliyâların tasarrufu, Hicrî ikinci bin*

Lügat: akabinde, tasarruf, tasavvuf, kurt(a), nazaran, taalluk, dikkat, komite, meşreb, hicrî

Şerh

yılının başına kadar devâm eder; ondan sonra tarikatların revâc bulması mümkün değildir; tarikatların çoğu, sâdece hurâfelerden ibâret kalır."

İmâm-ı Rabbânî Müceddid-i Elf-i Sâni, âhir ömründe Kelâm ilmine başlamış; doğrudan doğruya hakâik-ı îmâniyyeye hizmet etmiş; bu yola sülûk etmiştir. "Mütelliminden ve ilm-i Kelâm ulemâsından birisi gelecek, bütün hakâik-ı îmâniyye ve İslâmiyyeyi delâil-i akliyye ile kemâl-i vuzûh ile isbât edecek" cümlesiyle, Üstâd Bediüzzamân Hazretleri'ne ve bu zât-ı muhteremin te'lîf ettiği Risâle-i Nûr eserlerine işâret edip diyor ki: "Bundan yaklaşık yüz sene sonra tasavvuf tamâmen hurâfelere dönecek; Kur'ân'dan bir nûr çıkacak; beşer, eşhasın peşinde koşmaktan vazgeçecek; aynı sahâbeler gibi, sâdece Kur'ân ve Hadîs'i mürşid kabûl edecektir."

Ellâh (cc), ipi ecnebîlerin elinde olan bu sûfî tâifesine meydânı bırakmaz. Kur'ân, va'detmiş; Gavs-ı Geylânî de o va'de dayanarak müjde vermiş; câdde-i kübrâ-i Kur'âniyyenin dışındaki bütün meslek ve meşreplerin şemsleri ufûl edecek; Şems-i Kur'ân, bütün cihânı aydınlatacak ve nûr-i Kur'ân, aynı Sahâbe Devri gibi bin sene yeryüzünde hâkim olacaktır. İnşâellâh. Gelecek âyet-i kerîmelerde bildirilen müjde-i Kur'âniyye, istikbâl ümîd ile bakmamız husûsunda kâfi ve vâfidir:

يُرِيدُونَ أَن يُطْفِئُوا نُورَ اللَّهِ بِأَفْوَاهِهِمْ وَيَأْبَى اللَّهُ إِلَّا أَن يُتِمَّ نُورُهُ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ

"(Onlar)Yahûdî ve Hıristiyanların ahabâr ve ruhbânları (Ellâhu Teâlâ'nın nûrunu) dîn-i İslâm'ı ve vahdâniyyet-i ilâhiyyeyi ders veren Kur'ân-ı Hakîm'i ve risâlet-i Muhammediyyenin sıdkına şehâdet eden delîlleri (ağzlarıyla söndürmek isterler. Ellâhu Teâlâ ise; o mukaddes nûrunu tamâmlamaktan başka bir şeye râzı olmaz. Kâfirler, bunu hâş görmeseler bile." [361]

هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَى وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ

"(O Ellâh ki, Resûlünü hidâyet ile) beşer için bir selâmet ve saâdet rehberi olan Kur'ân ile (ve hak dîn olan İslâmiyyet ile) bütün beşeriyyetin son ve en mükemmel bir peygamberi olmak üzere (gönderdi ki; müşrikler hâş görmeseler bile, o dîn-i İslâm'ı,) kendisine muhâlif olan (bütün dînlere gâlib kulsun." [362]

Lügat: ilm-i kelâm, beşeriyyet, peygamber, muhammed, muhterem, mukaddes, tasavvuf, akliyye, ediyye, gönder, hizmet, meşreb, kâfir, âmiyy

Tekrâren söylüyoruz ki; bi'l-cümle tahrîbâtların ta'mîri, ancak Kur'ân ve Hadîs'in meârif ve hukuk sistemine yerleştirilmesiyle mümkündür. Ne zamân Âlem-i İslâm aklını başına alıp Kur'ân ve Hadîs'i, meârif ve hukûk sistemine yerleştirirse, o zamân maddî ve ma'nevî esâret ve zilletten kurtuluruz; izzet-i İslâmiyyeyi bütün âleme î'lân ederiz; afv-ı İlâhîye mazhar olup rızâ-i Bârî'ye nâil oluruz. Cenâb-ı Hak, en yakın zamânda bu netîce-i kudsiyyeyi tahakkuk ettirsin. Âmin!...

رَبَّنَا أَتْمِمْ لَنَا نُورَنَا وَاغْفِرْ لَنَا إِنَّكَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ. آمِينَ

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

وَاخْرُدْ غُيُوبَنَا أِنَّ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

Lügat: tahakkuk, kündür, sistem, zillet, âmiyy

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

يَا اللَّهُ يَا رَحْمَنُ يَا رَحِيمُ يَا فَردُ يَا حَيُّ يَا قَيُّوْمُ يَا حَكَمُ يَا عَدْلُ يَا قُدُّوسُ

Yâ Rab! İsm-i A'zam'ın hakkına ve Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyân'ın hürmetine ve Resûl-i Ekrem aleyhissalâtü vesselâmın şefâatine, YİRMİ ALTINCI SÖZ'ÜN ZEYL'İ VE HÂTİME'SİNİN ŞERHİ İLE BEŞİNCİ MEKTÛB'UN ŞERHİ adlı bu eseri şerh ve îzâh eden Risâle-i Nûr tâlibini ve yardımcılarını rızâna nâil eyle ve Cennetü'l-Firdevs'te saâdet-i ebediyyeye mazhar eyle. Âmin... Defter-i hasenâtlarına bu eserin harfleri adedince hasene yazdır. Âmin... Kalemlerini esrâr-ı Kur'âniyyeye nâşir eyle. Âmin... Hakâik-ı îmâniyye ve Kur'âniyyenin neşrinde kendilerine sebât ve devâm ve ihlâs ihsân eyle. Âmin... Şu eseri neşredenlerin ve okuyanların kalblerini envâr-ı îmâniyyeye mazhar eyle ve onları sırât-ı müstekîmden ayırma. Âmin... Kur'ân'ın bu asra bakan istikâmetli hizmetinde sebâta muvaffak eyle. Âmin... Kur'ân şâkirdlerini, hizmet-i îmâniyye ve Kur'âniyyede dâima muvaffak eyle. Âmin... İnsî ve cinnî şeytânların şerlerinden muhâfaza eyle. Âmin... Umûm Kur'ân şâkirdlerini ve mü'min ve mü'minâtı, iki cihânda mes'ûd eyle. Âmin... Anne ve babalarına rahmet eyle. Âmin...

Lügat: vesselâm, firdevs, ediyye, hizmet, cinnî